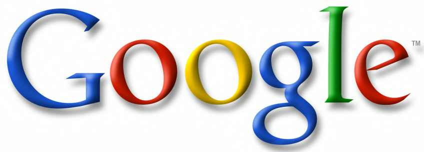

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

ORGÁN VĚDECKÉHO ODBORU AKADEMIE
KŘESŤANSKÉ V PRAZE.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ,

SÍDELNÍ KANOVNÍK METROPOLITNÍ KAPITOLY U SV. VÍTA V PRAZE, SKUTEČNÝ RADA KN. ARC. KONSISTOŘE A CÍRKEVNÍHO SOUDU PRAŽSKÉHO, ČLEN KRÁL. ČESKÉ SPOLEČNOSTI NAUK, ČESTNÝ KONSIST. RADA DIECÉSE BOSENSKÉ A SRJEMSKÉ.

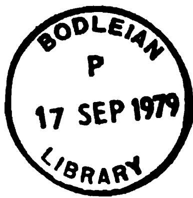
ROČNÍK XXVI.

1885.

NAKLADATELÉ:

KNÍŽ. ARCIB. KNIHTISKÁRNA V PRAZE.

(ROHLÍČEK A SIEVERS.)

Obsah

ročníku dvacátého šestého.

Apologetika.

Biblické studium.

Historie církevní.

Liturgika.

Mravosloví.

Pastýřské bohosloví.

Patristika.

Polemika.

Právo církevní.

Literatura.

Synodologie.

Kronika.

Akademie křesťanská.

Dědictví sv. Prokopa.

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXVI. 1885. Svazek I.

Stručné dějiny církve katolické v Rusku.

Napsal Dr. Frant. Xav. Kryštůfek, prof. círk. dějin v Král. Hradci.

První doba.

§. I. Obrácení Rusů na víru křesťanskou; Rusové byli původně katoličtí křesťané.*)

V německých odborných časopisech rozebírají učenci obrácení národů germanských ke Kristu se vší důkladností a zevrubností. Pročež budiž též u nás obrácení národů slovanských a dějiny katolické církve mezi nimi předmětem rozprav v „Časopise katol. duchovenstva.“ Katecheta p. Jan Ježek vypsal v tomto „Časopise“ (1876 str. 161 sqq.) „Vznik a rozvoj křesťanství na Rusi.“ Tuto výbornou rozpravu doplníme na některých místech, a budeme pokračovati ve vypisování dalších osudů katolické církve u Rusův, ukazujíce, kterak znenáhla rozkol u Rusů původně ka-

*) Základem a hlavním pramenem této rozpravy jest výtečné dílo: Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom. Wien 1878. od Dr. *Pelesze.* Tento učenec, Rusín čili Ruthen, velký horlitel pro jednotu čili unii, používá vydatně východních slovanských pramenů, západním učencům z pravidla nepřístupných a nesrozumitelných; pročež obraz jím podaný jinak vyhlíží, nežli obyčejně se myslí.

tolických zavládal, které boje církev tam proti rozkolu podstupovala, a kterak u části této slovanské větve posud se udržela. Niť katolictví táhne se u Rusův od počátku do dnešního dne.

Nejstarší ruský letopisec Nestor zaznamenal staré podání, kteréž ostatně sám na jiných místech za nepodstatné považuje, že prý sv. Ondřej, bratr Petrův, mezi Rusy apoštoloval. Předpověděl prý, že na horách, kde nyní Kyjev stojí, povstane veliké město, vstoupil potom na ty hory, žehnal je a postavil tam kříž. Odtud přišel prý do Novgorodu, a pak bera se odtud stále pevninou do Říma.

O křesťanství na nynější Rusi mluví sv. Jeronym, nazývaje ji Studenou Skythií (epist. ad Laetam), Theodoret a spisovatel arabský Abulfaradž. Však tyto slabé počátky křesťanství byly stěhováním národův, Hunnův, Avarů, Bulharův a Maďarů vyhubeny. Jenom v Tauroskythii, t. j. nynějším Krimu, udržel se biskup.

V Chersonesu prodléval nějaký čas sv. Cyrill, apoštol Slovanův, aby tam jazyku kozarskému se naučil, a nalezl tam ostatky sv. Klementa, papeže a mučeníka. Potom obrátil chagana (knížete) kozarského s četnými Kozary, kázal dle výzkumů ruského dějepisce Hilferdinga také zajatým Rusům, a obrátil je, kteříž pak, k jeho prosbám byvše ze zajetí propuštěni, šířili víru Kristovu mezi svými krajany. V Kyjevě chová se podnes hlava sv. Klementa, a jest tam kaple tohoto světce. Nevíme, zdali tam sv. Cyrill zanechal sám hlavu sv. Klementa, nebo což více zdá se býti pravdě podobno, zanechal ji v Chersonesu, a potom daroval ji r. 988. arcibiskup sv. Vladimíru, když se stal křesťanem, jako nejvzácnější ostatek, který v městě měli. Ať jest toto neb ono pravda, tolik jest jisto, že křesťanství v průvodě ostatků sv. papeže Klementa, nejen ke Slovanům

západním, ale též východním přišlo. V Belzi, nepatrném městečku, náležejícím k ruthenské diecési přemyšlské v Haliči, zachovala se dle diecésního katalogu až do dnešního dne pověsť, že tam druhdy stála kaple sv. Klementa, svědčící o tom, že tam apoštovali naši věrozvěstové sv. Cyrill a Method. V diecési přemyšlo-samborské šířilo se evangelium za času sv. Methoděje byvši hlásáno jeho učeníky. Poněvadž Rutheni na západě nynější Haliče mnohem četnějšími byli, nežli dnes: lze tvrditi, že křesťanství na Červené Rusi o sto let dříve před sv. Vladimírem hluboké kořeny zapustilo.*)

Okolo roku 859. byli jižní ruští Slované poplatni Kozarům, severní Varjagům**), Normanům to přišlým ze Skandinavie. Severní kmenové vyhnali Varjagy, však brzy vznikly mezi nimi spory a občanské války, pro kteréž prý Varjagy na zpět povolali, aby jim znova panovali; čili spíše Varjagové použili oněch sporů, navrátili se sami, a zmocnili se znova bývalého panství. Měli v čele tři náčelníky, kteří sobě zemi rozdělili; nejstarší Rurik, drže nade všemi vrchní panství, usadil se v Novgorodě, druhý Sineus na Bílém Jezeře, třetí Truvor v Izborsku. Po brzké smrti těchto dvou spojil Rurik všechny posud oddělené části v jednu říši, které 864—879 sám panoval, a znamenitě ji na jih rozšířil. Cestou k výbojům byly těmto válečníkům toky řek co přirozené silnice, a ty vedly je ke Konstantinopoli, pročež obdrželi odtud křesťanství.

*) Srv. výtečnou rozpravu: „Metropole sv. Methoda“ od kanov. Dr. Procházky v Časopise tomto. 1880. str. 566—70.

**) Tito Varjagové slouli prý domácím skandinavským příjmením: Rusové. Však novější učenci tvrdí, že jméno: „Rus“ jest domácí slovanské, a že Varjagové, panujíce v Novgorodě, je přijali, a slouli potom proti svým soukmenovcům, kteří v Skandinavii zůstali, Varjagové = Rusové čili ruští Varjagové.

Dva bojarové, Oskold a Dir, oddělili se ode družiny Rurikovy, vyrvali Kyjev z moci Kozarův, a založili si tam samostatné panství. Brzo potom již r. 866. plouli se 200 lodicemi po Dněpru do Černého Moře a oblehli Konstantinopol, kde byl toho času Fotius patriarchou. Však bouře rozmetala ruské koráby, a toliko chatrné zbytky navrátily se do Kyjeva. Toto neštěstí majíce pohané za hněv Boží, vyslali posly k císaři žádajíce za křesťanského učitele. Císař Basil Macedonský a patriarcha sv. Ignatius, jenž s Římem v jednotě žil, poslali k nim biskupa, který část národa, ovšem jenom skrovnou, na víru obrátil. Po smrti Rurikově převzal za nedospělosti jeho syna Igora poručnictví a vládu jeho příbuzný Oleg (879—913), pohan. Oleg podnikl r. 882. výpravu po Dněpru, a zvěděv, že dva varjažští bojarové, kteří z knížecího rodu nebyli, v Kyjevě sobě panství založili, vylákal je pod zástěrou krajanství z města, a zabil. Tak stal se pánem Kyjeva, od kteréhož času pochází název „velikého knížete.“ Tato změna ve vládě nebyla přízniva křesťanství. Oleg byl bojovný pohan, u něhož křesťanství do pozadí ustoupilo; křesťané žili úplně v zátiší, ačkoliv jistě četnými byli, poněvadž v prvních letech desátého století počítalo se Rusko za 60. arcibiskupství, které na patriarchovi konstantinopolském záviselo, a v statutu císaře Lva Moudrého († 911) o důstojnosti metropolitů zaujímá Rusko 76. místo.

Větší svobody a rozšířenosti dosáhlo křesťanství za samostatné vlády Igorovy (913 - 945), jak viděti jest z učiněného pokoje mezi Řeky a Rusy roku 945. Ve smlouvě mluví se o křesťanech, jimž bylo po křesťansku přísahati, a o stoličním chrámě sv. Eliáše v Kyjevě.

Po smrti Igorově ujala se vlády za svého nedo-

spělého syna Svatoslava (nar. r. 942) jeho vdova moudrá Olga (945—957). Upravivši říši, uzavřela přijmouti křest, čímž největší slávy sobě dobyla a památku svou nesmrtelnou učinila. Davši se doma víře vyučiti, použila politického poslání do Konstantinopole, aby tam křest přijala. Patriarcha Theofylakt, při jehož povýšení papež Lev VII. spolupůsobil, pokřtil ji roku 957., a císař Konstantin Nachorodý byl jí kmotrem. Na křtu obdržela jméno Heleny. Byvši bohatě obdarována, navrátila se do své vlasti, a snažila se, aby svého syna Svatoslava Kristu získala. On však nechtěl nic o křesťanství slyšeti; ale když někdo křesťanem se stal, nebránil mu, toliko vysmíval se mu. Olga nejsouc s výsledkem politického poslání v Kt. spokojena, odbyla řecké posly, kteří potom k ní přišli, a za dary a válečnou pomoc žádali, a vyslala posly k západnímu císaři Otovi I.. aby jí biskupa poslal, jenž by ruský lid v křesťanství vyučoval. Císař Oto I. poslal tam trevírského mnicha Adalberta, dav jej za biskupa posvětiti, který však tam nic nepořídil; jeho druhové byli zavražděni, a on sám šťastně podobnému osudu ušel, a navrátil se r. 962. do Německa. Rusové vidouce smýšlení svého knížete, odvraceli se od křesťanství. Svatoslav, veda samé války, padl v bitvě proti Pečencům (r. 972). Jestě za živobytí rozdělil říši mezi své tři syny; Jaropolk obdržel Kyjev, Oleg Dřevlany a Vladimír Novgorod. Jaropolk připravil Olega o knížetství a život, a sám byl o totéž připraven od Vladimíra, kterému skandinavští Varjagové pomahali. Poněvadž Olga na vychování svých vnuků dozor měla, lze se domnívati, že je s křesťanstvím seznámila, kteří stavše se panovníky, nebyli protivníky křesťanské víry. Olga umírajíc přikázala, aby na jejím hrobě žádné pohanské hody, tak zvané trýzny, se neslavily, což se také za-

chovalo. Zemřela 11. července r. 969., a křesťanský kněz ji pochoval. Veliký kníže s lidem plakali její smrti; křesťané ztratili s ní velikou podporu, a byli nyní sotva trpěni. Olga ctí se za svatou, a lze ji nazvati dennicí, která ruským Slovanům slunce ohlašovala.

Vladimír (980—1015) zbavil se nejprve svých nepokojných skandinavských pomocníků, an jím dal dovolení odtáhnouti do říše řecké, potom věnoval svou pozornost obnovení pohanské modloslužby, dal v Kyjevě postaviti sochy pohanských bohů: Peruna, Choresa, Daždboha, Stryboha a jiných, kterým sám s lidem obětoval, a poslal svého strýce Dobryniu do Novgorodu, aby totéž tam provedl, což se také stalo. Patrně byla modloslužba pro hojný počet křesťanů v úpadku, jsouc oběma bratříma zanedbávána. Vladimír zmocniv se vlády, podnikl reakci ač nekrvavou proti křesťanství, aby sobě pohanské bojary a lid naklonil. Jsa horlivým pohanem, byl oddán též tělesným rozkošem, ale při tom byl šťastným ve válkách, rozšířiv znamenitě svou říši (981—985). Navrátiv se r. 983. z jedné takové výpravy proti Jatvězům, chtěl bohy slavnými obětmi oslaviti. Tu uzavřeli bojarové a starší lidu, aby se bohům lidské oběti přinesly. I metali los, který padl na syna jednoho křesťanského Varjaga, který právě z Řecka přišel. Otec i syn postavili se na odpor této ohavnosti, a byli oba zavražděni. Patrně byl tento Varjag znamenitou osobou, kteréž ostatní bojaři tímto spůsobem se zbavili.

Vladimír však poznal brzo blud pohanský, a rozhodl se, že se stane křesťanem. Ale tato předůležitá a pro národ ruský přepamátná událost jest zahalena kruhem zpráv, že těžko jest rozeznati pravdu od báje. U Nestora vypravuje se nejprve o čtyřech poselstvích, která po sobě vypravili k němu Mohamedáné, Židé,

Římané a Řekové, aby jej své víře získali. Potom poradiv se Vladimír s bojary, poslal poselství skládající se z 10 mužů k mahomedánským Bulharům na Volze, Němcům a Řekům, aby náboženství jejich zkoumali. V Konstantinopoli, kde Basilius a Konstantin panovali, zalíbila se jim bohoslužba řecká, která byla jim čímsi nevídaným, a na základě jejich zpráv rozhodl se Vladimír pro řecké křesťanství. Toto všechno sběhlo prý se v letech 986—987. Leč celá tato zpráva jest pravdě nepodobnou; ony cesty nelze ve dvou letech vykonati; slova, která missionářům mohamedánským, židovským a latinským do úst se kladou, jsou náramně nejapna; o výpravě onoho slavného poselství není v německých a řeckých pramenech ničeho známo; konečně Rusové znali řecké křesťanství z Kyjeva, kde byl stoliční chrám, a bába Vladimírova sv. Olga byla řeckou křesťankou. Bezpochyby vznikla ona zpráva odtud, že Vladimír jako pohan měl pět manželek, z nichž jedna, jménem Rohnida, byla pohankou, jedna Bulharkou (tedy mohamedánkou), dvě Češkami (snad latinskými křesťankami), a jedna Řekyní, z nichž každá měla svůj dvůr a chtěla Vladimíra na svou stranu potáhnouti.

Srovnáme-li další zprávu Nestoriovu s řeckými zprávami, byl průběh *pokřestění Vladimirova* tento: Proti císaři Basiliovi II. povstal samozvanec Bardas Fokas. Císař žádal Vladimíra za pomoc, který mu ji slíbil, dostane-li princeznu Annu, císařovu sestru, za manželku. Avšak dvůr Konstantinopolský nevcházel ve sňatky s Kozary, Maďary a Rusy; tu byl asi Vladimír odmrštěn, a to tím spíše, poněvadž Anna byla zasnoubena s císařem západním Otou II. Uražený Vladimír vytáhl proti Korsunu (Chersonu), dobyl ho, a hrozil, že totéž Konstantinopoli učiní. Císař, jsa v úzkých, slíbil teď sestru svou Vladimírovi, dá-li se pokřtíti. Vladimír roku

988. přijal křest v Chersonu v chrámě sv. Basilia, slavil tam sňatek s princeznou Annou, učinil teď svému císařskému švakrovi válečnou pomoc, a navrátil se do vlasti jako křesťan. Teď ničil modly, stavěl křesťanské chrámy, a s velikou horlivostí o pokřesťanění svých poddaných usiloval.

S ním společně působil řecký biskup Korsunský Michal, kterého patriarcha Chrisoberg na Rus poslal. Téhož času přišli do Ruska též západní missionáři, a sice: Reinbern, kolobřezský biskup, v průvodu dcery polského krále Boleslava Chrabrého, která měla za manžele Svatopolka, syna bratra Vladimírova, a sv. Bruno; avšak prospěchu se nedopracovali. Vladimír kázal Svatopolka, jeho manželku a biskupa Reinberna do žaláře uvrhnouti, poněvadž návodem krále polského na vzpouru pomýšleli. Bruno nalezl tam mučenickou smrť.

Vladimír začal r. 989. v Kyjevě stavěti chrám ke cti Panny Marie řeckými staviteli, a nadal jej statky. Křesťanství obrátilo též srdce Vladimírovo; z válečníka stal se muž bohabojný, z horlivého pohana neunavitelný šiřitel křesťanství, z krutého panovníka láskyplný otec poddaných. Pro své zásluhy o říši sluje „Veliký“, pro svou apoštolskou činnost „Apoštolům Rovný.“ Umřel 15. července 1015 na svém statku Berestově, a církev ruská ctí jej za svatého, a slaví v týž den jeho památku.

Chybou Vladimírovou bylo, že již za živa rozdělil svou říši mezi 12 svých synů, z nichž Kyjevské kníže měl býti spolu velikým knížetem. Po smrti Vladimírově zmocnil se velkoknížetství Svatopolk, syn bratra Vladimírova (1015—1019), který některé své bratrance zavražditi dal; avšak svrhl jej Jaroslav, syn Vladimírův, z údělu novgorodského, a stal se sám velikým knížetem (1019—1054). Za Jaroslava bylo v Rusku již

několik biskupství: v Kyjevě, Novgorodě, které bylo r. 1166. za arcibiskupství povýšeno, v Rostově, Vladimíru, Bělgorodě, Černigově, Jurjevě a Perejaslavli.

Co do správy církve, byl její hlavou *metropolita Kyjevský*, kterého sice patriarcha Kt. jmenoval, jenž však, byv jednou jmenován, samostatně svou církev spravoval. Prvním metropolitou byl Michal I. (988—992); po něm Řek Leontius (dle jiných Lev, 992—1008); pak Jan I. (1008—1033), rodem Řek; později Theopempt (1035—1050). Tyto metropolity jmenoval a poslal patriarcha Kt.; ale po smrti Theopemptově ustanovili biskupové bez spolupůsobení patriarchy Kt. Hilariona (1051—1068) za metropolitu, kterého velkokníže Jaroslav uznal. Stalo se to asi proto, že biskupové, dostavše zprávu o počínajícím rozkolu patriarchy Michala Cerularia, nechtěli s ním v žádné obcování vstoupiti.

Po Jaroslavovi následoval ve velikém knížetství jeho syn *Izjaslav* (Demetrius, 1054 - 1078), který ruský zákonník zvaný „Ruskaja pravda“, zavedený jeho otcem v Novgorodě, ku všeobecné platnosti přivedl, krvinu zakázal proměniv ji v peněžitou pokutu, a o rozšíření křesťanství se staral. Byv z knížetství vypuzen, odebral se ke králi polskému Boleslavovi II., s jehož pomocí vrátil se do Kyjeva. Byv po druhé vyhnán r. 1073., hledal nadarmo pomoc u dvora polského a krále německého Jindřicha IV. I poslal svého syna Jaropolka ku papeži Řehořovi VII. s prosbou za ochranu proti svým nepřátelům a sliboval, že svou říši od papeže v léno vezme.

Papež odpověděl mu listem,*) přijal jeho říši za *léno* sv. Petra a poslal posly k němu a polskému králi

*) Ep. Gregorii VII. od Demetrium (Izjaslav), Russorum regem, op. Baron. ad ann. 1075. n. 26.

Boleslavovi II., který k slovu papežovu velkoknížeti poklady prv jemu odňaté vydal, a jemu tak vydatně pomahal, že 5. července r. 1077. zase do Kyjeva vjel. Ale opět vypukla válka občanská, ve které Izjaslav v říjnu 1078. byv smrtelně raněn umřel. Po smrti metropolity Hilariona jmenoval patriarcha konstantinopolský r. 1068. zase metropolitu, a to Řeka Jiřího (1068—1080), od kteréž doby zůstala Kyjevská metropole na patriarchovi Kt. závislou, zaujímajíc 70. místo a těšíc se té výsadě, že patriarchové k jejím metropolitům užívali na listinách pečetí olověných, kdežto k jiným metropolitům pečetí voskových.

Po Izjaslavovi následoval na velkoknížecím stolci jeho bratr Vsevolod (1078—1093), který vystavěl kostel sv. Ondřeje v Kyjevě, při němž povstal první ženský klášter dle řehole sv. Basilia, založený snad od jeho dcery Janky, která v něm co řeholnice žila. Za něho byl metropolitou Jan II. (1080—1089), dle jedněch Řek, dle jiných Rus, o němž praví Nestor, že takový metropolita před ním nebyl a nikdy po něm nebude. On posvětil za veliké slávy mateřský chrám v jeskyňovém klášteře (1089). Po něm přišel z Kt. metropolita Jan III, (1089—1090), muž neučený a zpustlých mravův. Jeho nástupcem byl Efrem (1090—1096), který v Preslavi sídlil, dle jedněch Řek, dle jiných Rus z jeskyňového kláštera. K němu poslal papež Urban II. poselství, následkem jehož slavnost přenešení ostatků sv. Mikoláše do Baru v Rusku zavedena byla; důkaz to, že církev ruská s Římem v přátelství žila přijmouc slavnosť, kterou Řekové odmítli.

Po Vsevolodovi nastoupil na velkoknížecí stolec Svatopolk, syn Izjaslavův (1093—1113), za jehož vlády mnich Nestor v klášteře jeskyňovém své letopisy psal.

Po celý tento čas byli Rusové *katolíky*; neboť jejich obrácení spadá do času, kdy po Fotiovi mezi církví východní a Římem nebylo rozkolu. I první metropolité až do Hilariona spadají v tento čas; Hilarion byl samostatně volen, a jeho nástupcové byli katolíci, jak jest viděti jmenovitě u Efrema, který římský svátek do Ruska zavedl. Dále viděti jest katolictví Rusů na četných sňatcích ruských knížat s cizími katolickými dvory a na přátelských stycích s římskými papeži. Papežové neohražovali se nikdy v oné době plné víry proti oněm sňatkům, ano udělovali v Polsku v blízkých stupních příbuzenství dispense. Izjaslav obrátil se ve svých úzkostech ku papeži, a učinil ruskou říši papežským lénem; byla tedy víra papeže i velkoknížete tatáž. V uvedeném listu Řehoře VII. není ani nejmenší stopy, že by velkokníže nebyl pravým katolíkem. (Pokrač.)

Svíce trojramenná a velkonoční čili paschal.

Podává P. **Gabriel Chytrý**, kněz ř. sv. Jana Božího v Těšíně.

Trojramenná svíce (triangulum, trojhran) jsou tři svíce na rouře v trojhranu postavené („tres candelae in arundine positae“ Rubr. Missalis); upomíná na tajemství nejsvětější Trojice, jakož i na troje se objevení Krista Pána po jeho slavném Zmrtvýchvstání Rozsvěcuje se třikrát z posvěceného ohně na bílou sobotu.

Oheň se totiž jindy k zapalování svic kostelních každodenně z oblásku křesával a kromě kostela světil. Tento obyčej později jen na bílou sobotu se obmezil a za to se s větší pobožností konával; poněvadž právě

na tento den význam tohoto ohně obzvláště se vyplnil. (Cf. Pouget p. II. sect. IV. c. II. §. 11.)

Jest pak oheň tento pravým obrazem Spasitele, který z hrobu ze skály vytesaného z mrtvých vstal. Proto se i oheň rozkřesává z kamene hlavního před kostelem. („Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. „Psal 117, 22. Isai. 28, 16. Luc. 20, 17.).

Oheň má i jiný význam církevní i jako zápal i jako světlo. Jako zápal značí rozpalující světlem božské milosti v srdcích lidských oheň lásky; jako pak světlo značí světlem pravdy božské osvícený rozum. Zápal i světlo zapuzují zimu i tmu, tedy ďábla ze srdce a rozumu lidského. Oboje dobře opěvá církev katolická v hymnu „Veni Creator Spiritus", ana prozpěvuje o Duchu sv. v spůsobě ohnivých jazyků na apoštoly seslaném:

„Accende lumen sensibus, — Infunde amorem cordibus, — Infirma nostri corporis — Virtute firmans perpeti. — Hostem repellas longius, — Pacemque dones protinus; — Ductore sic te praevio — Vitemus omne noxium."

Co ale oheň svou přirozeností působí, o to i žádá církev při svěcení ohně ve třech modlitbách, totiž 1. o zápal srdce („novum hunc ignem sancti†fica et concede nobis coelestibus desideriis inflammari"); 2. o osvícení rozumu („benedic hoc lumen, ut ab eo accendamur atque illuminemur igne claritatis tuae") a 3. o zapuzení ďábla, ducha tmy („benedicentibus hunc ignem cooperari digneris et adjuva nos contra ignita tela inimici").

Hned po svěcení ohně světí celebrant pět zrn kadidlových; potom jest procesí slavné jak s ohněm svěceným, tak i s kadidlovými zrny; při tom průvodě

zapaluje se po třikrát jedna svíce ze třech svic trojramenných a diakon vždy vyšším hlasem zpívá „Lumen Christi."

Diakon zvěstuje radostné z mrtvých vstání Spasitelovo a proto se ubírá oděn jsa v radostné roucho své totiž v bílou štolu přes levé rameno dle zvyku diakonů a v dalmatiku, celebrant pak zůstává ve své štole v pluviale barvy fialové: „Diaconus induit paramenta alba aliis remanentibus in violaceis, quia his adhuc moerentibus ob Christi mortem, annuntiare debet luminis claritatem et Christi resurrectionem, quam ipse, licet inferior, annuntiat sacerdoti, sicut inferior mulierum sexus eandem annuntiavit apostolis." Cavalieri l. c. n. 16.

Jestli ale celebrant musí bez přisluhování diakona sám zpívati: „Lumen Christi" a „Exultet", převleče se v roucha jahenská, totiž v bílou štolu přes levé rameno a v dalmatiku. Tak má Schneider Manuale sacerd. pag. 792 sub. 11. „Celebrans deposito pluviali ac stola coloris violacei, accipit manipulum, stolam in humero sinistro more diaconorum, et dalmaticam albi coloris." Vinc. Piksa v Comes perpetuus Direct. pag. 182: dí: „et Celebrans si vices Diaconi explere debeat, exuit pluviale etc. accipitque dalmaticam, item stolam et manipulum albi coloris."

Jiná dekreta v ten obor spadající jsou: „Diaconus debet esse ille idem, qui in Missa et Officio inservire debet, et non alius ad hanc solam functionem et ad cantandum tantummodo Proecônium Exultet (S. R. C. 27. Mart. 1824. et 27. Nov. 1881.) Subdiakon zůstane v albě: „Subdiaconus non induit tunicellam violacei coloris" (S. R. C. 12. Mart. 1861.)

O dalších obřadech se takto nařizuje: „Incepto „Exultet" celebrans stabit in cornu Epistolae manibus junctis respiciens diaconum cantantem" (Caeremon. Episc.

l. 11. cap. 28. n. 3.) Poněvadž diakon zvěstuje tento chvalozpěv jako Evangelium, proto i rubrika zní: „Tunc surgentibus omnibus et stantibus, ut fit ad evangelium.“ Diakon nesvětí sice svíci, jenom opěvuje Spasitelovo zmrtvýchvstání, upevní posvěcená již od celebranta kadidlová zrna a rozžehne svíci z ohně již posvěceného. „S. R. C. interrogata, utrum probari possit usus obeundae in Sabbato sancto benedictionis novi ignis et incensi ab alio sacerdote, licet Missam non celebraturo; et deinde ab eodem diaconalibus vestibus induto deferendae arundinis Lumen Christi, et canendi Praeconii, etsi in subsequenti Officio et Missa ipse celebranti non assistat? Die 27. Nov. 1831 respondit: affirmative ad primam partem; negative ad secundam partem.“

Každý hned vidí, proč diakon se ubírá v bílé roucho oblečen, an celebrant zůstává ve fialovém. On totiž zastupuje místo zbožných žen, které přeradostné zmrtvých vstání Krista Pána apoštolům zvěstovaly. Kristus, jak mystikové vysvětlují, nejdříve se ukázal Marii Magdaleně a nakázal jí, aby zvěstovala jeho zmrtvých vstání apoštolům; nebo jako skrze nižší (inferior), slabší pokolení smrt na svět přišla, tak měl i skrze slabší pokolení nový život, zmrtvých vstání, zvěstován býti. Celebranta však nižší jest diakon, proto zvěstuje lidu zmrtvých vstání Páně. Durandus porovnává celebranta s Kristem Pánem a diakona s apoštoly, an praví: Jako Kristus po svém zmrtvých vstání apoštolům nakázal, aby kázali evangelium a obzvláště zmrtvých vstání, tak i celebrant dává zpívati diakonovi chvalozpěv „Exultet.“

Při procesí s kadidlem a třikrát rozžatým posvěceným ohněm na trojramenné svíci a se zpěvem „Lumen Christi“ ohlašuje se zmrtvýchvstání Páně. Na hrobě Krista anděl v bílém rouše zvěstoval blahověstnou zprá-

vu „vstalť jest z mrtvých.“ V liturgii diakon oděný v bílou dalmatiku zastupuje jeho místo a zvěstuje blahověst na třech místech kostela: 1. *Při vchodu*, kde bylo dříve místo *katechumenů*, kterým poslední exorcismus se udílel a tímto světlem se radostné jejich z mrtvých vstání ve křtu sv. ohlašovalo. Neboť podle sv. evangelium ukázal se Kristus Pán nejdříve Maří Magdaleně, z které sedm ďábelství vyhnal. (Mar. 16, 14). 2. Zastaví se diakon v prostřed kostela a rozsvítiv druhou svíci na trojhranu zpívá vyšším hlasem: „Lumen Christi.“ Jest to místo *věřících*, kteří jako dříve učedníci uslyšeli od zbožných žen od hrobu se vrátivších (Mar. 16, 10) blahověst tento; tak slyší veselou zprávu věřící z úst diakona. 3. Posléze se zastaví diakon v kněžišti (presbyterium) a zapáliv třetí svíci na trojhranu, ohlašuje jako dříve apoštolům (Mar. 16, 14), tak i nyní *kněžím* a posvěcenu býti majícím (ordinandis) slavné „Lumen Christi“ t. j. „Kristus naše světlo vstal“ a za odpověď z nebe dostává za tajemství zvěstované „Deo gratias“ jako pravé díkučinění před chválozpěvem „Exultet.“

Při tomto zpěvu největší velebnost Krista Pána se objevuje a svíce se Spasiteli obětuje; diakon pak pět kadidlových zrn posvěcených od kněze ve způsob kříže upevňuje a z posvěceného ohně rozsvěcuje.

Smrť a tma jsou přemoženy, král světla zvítězil, toť jest heslo chválozpěvu „Exultet.“ Proto raduj se země ozářena takovými paprsky (gaudeat et tellus tantis irradiata fulgoribus) a osvětlená světlem věčného krále cítíc se zbavenou temnosti noční. Proto prosí diakon o jasnosť svatého Světla, aby mohl důstojně svíce této chvalozpěv zvěstovati. Toto světlo jest, jak i svěcení ohně ukazuje, *Kristus*. Svíce jest obrazem člověčenství, oheň pak obrazem božství Kristova. Proto i

při svěcení ohně troje světlo označující nejsvět. Trojici; proto i vtlačení pěti kadidlových zrn do paschálu znamenajících pět ran Krista Pána v hrobě vonnými mastmi pomazaného.

Tato pak svíce jest i obraz onoho sloupu, který lidu vyvolenému do země zaslíbené přes moře rudé cestu ukazoval. Že se ustavičně na tento sloup jako obraz paschálu poukazuje, to jest příčinou, že této noci byli katechumeni křtěni a tímto sloupem do zaslíbené země t. j. do církve uvedeni. Tento pak sloup jest též pravý obraz Spasitele, který září svého zmrtvých vstání zapudil tmu hříchu, který jako pravý prostředník a vůdce lid svůj na pravé cestě vede, padlému nevinnosť; radosť pak zarmoucenému zase dává, který závist zapuzuje, pýchu potlačuje, pokoj a svornost přináší.

Co se obřadu samého dotýče, ten rubriky misálu dobře vysvětlují. Chybuje se však častěji při odstranění svic trojramenné a velkonoční.

Trojramenná svíce má se odstraniti hned po nešporách, které se na bílou sobotu při mši sv. po přijímání sv. konají. „Candelae tres in arundine positae non ultra vesperas sabbati sancti ardere debent: alioquin gratis ardebunt et sine causa“ (Gavantus p. 4. t. 10. rub. 48.)

Nepravá jest praxe těch, kteří sobě slovo „vesperae“ tlumočí u večer. Proto i jiná rubrika jasnější káže: „Arundo „Lumen Christi“ expleta Sabbati sancti functione post Missam removenda est ab ecclesia“ (S. R. C. 7. Dec. 1844.). Schneider pak ve svém Man. sacerdotum chce, aby po mši sv. se přenesla Nejsvětější Svátost oltářní v ciborium do svého obyčejného stánku (tabernaculum), před kterým zase hoří věčné světlo, pak by se zhasly svíce na oltáři a i svíce trojramenná shasnutá se odstranila: „Item tres candelae in cuspide

arundinis, quae amplius non accenduntur, et arundo ipsa amovetur omnino" (Schneider Man. sac. pag. 800—5.)

Velkonoční pak svíce se rozsvěcuje při mši sv. na všecky neděle, zasvěcené svátky Páně a svatých, jakož i na slavné nešpory a shasne se po evangelium na Nebevstoupení Páně, odstraní se po této mši sv. a opět se rozsvítí ku svěcení křestné vody ve vigilii Svatodušních svátků. Rubrika Misálu po evangelium na Nanebevstoupení Páně zní: „Dicto Evangelio extinguitur Cereus paschalis, nec ulterius accenditur, nisi in Sabbato Pentecostes ad benedictionem fontis." Manuale sac. od Schneidera pag. 800 sub. 6. „Item extinguitur cereus paschalis (totiž po mši sv. na bílou sobotu), qui tamen, remanens in suo candelabro (ponendus est super distincto candelabro in plano a cornu Evangelii, S. R. C. 14. Jun. 1843) accenditur in Missis, (et Vesperis solemnibus S. R. C. 19. Maji 1607) in omnibus Dominicis, ac Festis Domini et Sanctorum de praecepto, et usque ad Evangelium inclusive in die Ascensionis Domini; quo dicto cereus extinguitur, et completa Missa removetur e candelabro et servatur accendendus in Vigilia Pentecostes ad benedictionem fontis." Piksa ve svém Comes perpetuus Dir. pag. 185. dí, že se má vždy rozsvítiti k evangelium a shasnouti po sv. přijímání, jakož i k Magnificat při nešporách: „Cereus Paschalis accenditur in solemnitatibus et Dominicis ad missam solemnem ab Evangelio usque ad completam Celebrantis communionem; item ad Vesperas ad Magnificat: abhinc usque ad Ascensionem Domini."

Co do *látky* má býti velkonoční svíce z vosku bílého, nová, celá a neposvěcená. Tak stojí v mnohých direktářích, jako i v Břetislavském: „Cereus Pasch. et grana incensi quotannis novus esse debet." Piksa

Comes perpetuus pag. 182: „Cereus debet esse novus, seu non benedictus, totus ex cera alba etc.“ Vyplývá pak to i ze slov v „Exultet“ projevených: „in hac Cerei oblatione solemni“ t. j. když něco obětuji, stane se to jednou, musí býti tato věc celá, nová, neposkvrněna, obzvláště když jest obrazem Spasitele a jemu v ten čas obětována; „per ministrorum manus“ sacrosancta reddit Ecclesia,“, „ut Cereus iste in honorem tui Nominis consecratus,“ která slova totéž dosvědčují; „de operibus apum,“ „apis mater eduxit,“ ukazuje, že svíce má býti z vosku. Přiměřenost vosku podle Mystiků na tom se zakládá, že vosk připravený od včel sine commixtione seu concubitu nejlépe vyobrazuje, že Kristus Pán bez působení muže z Panny Marie se narodil.

Jest též otázka, může-li se v minulém roku pálený paschal opět světiti, aby neměl výloh chudý kostel? Theologové rozeznávají, byla-li část upálená dolita neb ne? Nebyla-li doplněna, tvrdí, že nemůže se opět světiti, an paschál již svěcen byl. Quarti, Merati a j. mají za to, že se může paschál světiti zase, byla-li větší část spálené svíce dosazena, jinak ale ne. Cavalieri jest proti tomu (dí: „haec tuto fieri non posse credimus“) a myslí, že zde se nejedná o tekutinu, nýbrž o pevnou hmotu a praví, že tito se klamou tím, že když málo nesvěcené tekutiny se přililo do svěcené, všecko svěceným se stane, co však nemá místa při pevných tělesích. Leč tomuto příliš přísnému náhledu jiné věci odporují; tak na př. víme, že se může i větší část zdi při kostele přizdíti, aniž by tím kostel pozbýval svého svěcení.

Ať jest tak neb onak. Pokaždé má se nový paschál opatřiti. Nechť se schovává starý vosk a dá se

nashromážděný se starým paschálem v nový ulíti, neb za váhu vosku nový koupiti.

Neboť v pravdě jest nepříjemné, jak bohu žel zhusta jsem po Rakousku spatřil, viděti 2 metry vysoký koštěný paschal, na kterém jest 2 pídě dlouhá svíce nastrčena. To skoro tak značí: jako ukázati se lidem a klamati Pána Boha.

O čem má býti porodní bába od pastýře duchovního poučena?

Sděluje **Boh. Hakl**, bisk. vikář a děkan v Hořicích.

(Z konferenčních otázek diec. Královéhradecké.)

„Úplná otázka nejdůst. Ordinariatem vikariatnímu duchovenstvu předložená zní takto:

O čem má býti porodní bába duchovním pastýřem, poučena, co se týče udílení sv. křtu, volby kmotrův úvodu šestinedělek a pohřbu nekřtěňátek?“

„Osoba, která se s úřadem pastýře duchovního více než jiné v osadě stýká, a tudy zvláštní jeho pozornosti vyžaduje, jest *porodní bába*. Ona může mnoho v obci a může mnoho dobrého působiti zvláště skrze ženy čili matky v rodinách. Můžeť býti vydatnou pomocnicí a podporovatelkou duchovního pastýře. Proto praví prof. *Skočdopole* ve svém pastýřském bohosloví (str. 156.): „Obzvláštní pozornosti duchovního správce poroučejí církevní (a také občanské) zákony porodní bábu, poněvadž tato častěji uděluje křest v nezbytné potřebě, duchovnímu a tělesnému blahu matky a dítěte velice prospěti, anebo i škoditi může.“

„Podle zákonů občanských, praví dále, nesluší žádné ženě, konati službu porodní báby, lečby se babic-

tví řádně byla na vysokých školách vyučila a diplomem se vykázala. Která do učení chce přijata býti, musí ku žádosti své přiložiti mravné vysvědčení od duchovního správce svého. Když, odbyvši kurs, vykonávati chce v jistém obvodu službu svou, má se faráři představiti. Farář povinen jest přesvědčiti se, zdali umí *řádně křtíti* a dáti jí, když toho třeba, *poučení a*) jakby vůbec se chovati měla; *b*) kdy a kterak udělovati křtu a *c*) kterak býti ku pomoci ženám umírajícím."

Otázka naše se všeho toho netýká; zníť pouze: „O čem má duchovní pastýř porodní bábu *poučiti*," co se týče:

1. *Udělování křtu.*

Pouč ji, by nekřtila, lečby bylo skutečné nebezpečí, a aby o tom byla přesvědčena, že toho jest třeba. To bývá *a*) když je buď těžký porod, anebo *b*) dítě tak slabé, že by, zvláště při větší vzdálenosti, do kostela nemohlo doneseno býti, by na cestě nezemřelo.

Poněvadž pak mnohé a rozličné případy v životě naskytnouti se mohou, pouč ji též, kdy se má křtíti s výminkou a kterak; jak se má křtíti v životě mateřském, a též o tom, co se týče nestvůr, dítek nedošlých (nedochůdčat) a zárodků (embryones).

V případě *nebezpečí smrti* u šestinedělek jest jí připomenouti, by záhy na ně upozornila; by kněz zavolán byl, dbala, a kdyby tento nemohl v čas přijíti, by sama nemocné po křesťansku přimlouvala, s ní se modlila a zvláště božské ctnosti s ní vzbuzovala. Upozorní ji též na ten případ: kdyby státi se mělo, že by matka zemřela dříve, nežby dítko se narodilo, že ústa matky takové mají se *otevřená* držeti, pokud by dítko ze života její vyňato nebylo, poněvadž potřebuje vzduchu.

Sdělí jí *formuli křestní*, prostou; řekne, že voda křestní, byť obyčejná, nemá — z úcty ke křtu svatému

— vylita býti na místo nečisté; a že se křtěnci, zvláště slabému, má voda líti raději stranou, než do prostřed hlavy, poněvadž církev rovněž vždy i zdraví křtěncova bedliva jest; též že se po třetím lití hlava křtěncova otříti má po lehku bílou měkkou rouškou. Co se křestu podmíněného týče, sdělí jí, *kdy* ho užiti třeba; *a*) když je pochybno, zda-li křtěnec živ jest, čili nic; řekne se: „Jsi-li živ, tedy“ . . . *b*) nemůže-li voda lita býti *na hlavu*, než na některý jiný úd, ruku, nohu; řekne se: „Jsi-li schopen, tedy“ . . .*). *c*) v pochybnosti, zdaž to, co se narodilo, člověk jest čili nic (nestvůra, člověku nepodobná, monstrum); řekne se: „Jsi-li člověk, tedy“ . . . Řekne však zároveň, že při nestvůrných plodech vždycky se za to míti má, že lidská bytost jsou, poněvadž z lidí pocházejí, a tudy křest svatý že se jim odepříti nemá. Patrna-li hlava lidská, že se křtí bez výminky; jsou-li hlavy dvě a dvoje prsa, jsou dvě bytosti lidské a každá křtí se zvlášť; nelze-li toho rozeznati, křtí se jeden prostě a druhý s výminkou: „Nejsi-li dosud pokřtěn, tedy“ . . . Sdělí jí též, že zárodkové (embryones) a nedochůdčátka (plody nevyspělé, foetus abortivi) mají křtěny býti, není-li zjevno, že života nemají. Křest ten děj se však vždycky s podmínkou: „Jsi-li živ, čili schopen“ . . . a může buď jí neb lékařem, neb i rodiči, kdyžby jiného nebylo, vykonán býti. Jsou-li dva, a je-li nebezpečí, mohou i *společně* křtěni býti**); *d*) Při *nalezencích*, když se neví, je-li

*) Rit. Rom. dí: „Nemo in utero matris *clausus* baptizari debet“; *Benger* ve své pastorálce str. 202. dí: t. j. *omnino clausus*. Může-li dítě in utero nástrojem polito býti, může a má (ex caritate, non ex praecepto Ecclesiae) v případě potřeby skrze laika sub conditione se tak státi. Lig. 6, 107. Benedict. XIV. S. D. VII. 5.

**) *Benger* pag. 201. praví: Cum autem foetus membrana circumvolvatur, ac timor sit, ne aëris impressio illi

křtěnec platně pokřtěn č. nic, že se přidá: „Nejsi-li pokřtěn, tedy“ . . .; a konečně *e*) když se neví, je-li materia platná č. nic, t. j. voda pravá č. látka dostatečná; tu že se řekne: „Je-li látka dostatečná“ . . . Též jí dobře vštípí, že se křtem podmíněným nemá se nikdy příliš spěchati.

Upozorní dále, že trojí politi nenáleží ku podstatě křtu a tudy že není nezbytně potřebné, a že křest platným jest, když voda, byť *jednou*, těla křtěncova se dotkla. Při nalezencích anebo dítkách pohozených že se křtí vždy s výminkou, byť i písmo vedle nich nalezené ujišťovalo, že pokřtěny jsou. (Stat. Leod. n. 141. 4°: Nisi locum et diem baptismi et personam, quae baptizavit, designent: tunc enim, nisi mors instet, veritas prius indaganda erit, quam baptizentur). Možno-li o věci se přesvědčiti, a svědčí-li o křtu vykonaném aspoň *jeden* svědek nepodezřelý, nekřtí se s výminkou.

Poučí ji dále, jak má křtíti a čeho ku platnosti křtu třeba; *a*) že má míti pravý úmysl, dle ustanovení Ježíše Krista křtíti. *b*) na křtěnce*) *přirozenou* vodu líti, a *c*) říkati slova: *N*, *Já tě křtím ve jménu*. . . .

Řekne, že, zůstane-li dítko na živu a potom-li je přinese ke křtu, by ostatní obřady a modlitby na něm vykonány byly, ihned oznámiti má, že dítko z potřeby již pokřtěno bylo.

---

vitam ante baptismi susceptionem adimat, super involucrum ita baptizetur: si tu es capax etc. Membrana deinde aperitur, ac puero extracto, sub hac conditione rebaptizetur: Si non es baptizatus etc. Praví též dále na též str.: Baptizanda non est massa carnea, quae ex abortu prodit *absque ulla* organorum dispositione vel *vitae signo*. At omnes foetus abortivi, in quibus apparent prima vitae humanae lineamenta, baptizari possunt ac etiam debent, *saltem ex caritate*.

*) Připomínáme zde, že bohužel často porodní báby zapomínají dáti křtěnci určité jméno, z čehož pak různé svízely v matrikách vznikají.

Poněvadž pak mezi křestitelem a křtěncem *duchovní příbuzenství* povstává, že jest povinností její, poučiti rodičův, že sami nikdy dítka křestiti nemají, lečby dítě se nalezalo v nebezpečí smrti a jiné osoby tu nebylo, která by na něm křest svatý vykonala.

Poučí porodní bábu dále, že *proti vůli rodičův* nekřtěných (u nás na př. židovských) nesmějí novorozeňátka křtěna býti. Že však mohou, když v patrném nebezpečí smrti jsou, když od rodičův opuštěny byly a jisto jest, že se k nim nevrátí; když by za pokřtění jejich žádaly osoby, ku vychování jejich oprávněné; a konečně, kdyžby jeden z rodičů přijal víru křesťanskou.*)

Sdělí jí též, že při těžkém porodu, když báti se jest, že by dítě umřelo, prve nežby se narodilo, může se křtíti dítě i na některý jiný úd, vyjma hlavu, totiž ruku, nohu; že, ukáže-li se hlava, může bezvýminečně na hlavu voda lita býti, a pak netřeba, křtíti výminečně; objeví-li se však jiný úd, že třeba vždy křtíti výminečně, poněvadž se hlava neviděla a se neví, je-li člověk, čili nic.

Posléze jí na srdce vloží, by vždy rodiče k tomu měla, by křtem dítka neodkládali, jak někde v zámožných domech bývá, že se dlouho se křtem čeká; poněvadž má býti péčí jak její, tak rodičův, by novorozeně jak možná nejdříve milosti křestu sv. došlo, poněvadž se neví budoucnosť a dítky velmi vrátkého zdraví jsou. Též toho by se nezavádělo, by matka křtu dítěte svého přítomna byla, jak semotam některé matky toho si přejí a také to činí, při čemž zároveň i s dítkem uváděny bývají; neboť to dva obřady jsou od sebe roz-

*) Skočdopole pastýř. bohosl. §. 76. str. 151. Benger §. 59. §, 202.

dílné; jeden je svátosť *nezbytné potřebná.* a druhý pouze požehnání církevní.*)

Konečně ji napomene, by, co se její chování vůbec týče, byla vzorná a ve svém povolání svědomitá, též vlídná, laskavá a ke službám vždy ochotná; že pokaždé za sebe i rodičku se má modliti a že přední její ctnost musí býti *mlčelivost*, jak co se jí, i její zaměstnání týče, tak i co manželův a rodin; že má svatě tajiti a v sobě nositi všecko, co se tajností rodinných a manželských zvláště týče, a varovati se, pronésti byť jediné slovo, co by rodinám k necti anebo zahanbení sloužiti mohlo. Že má v řečích i jednání svém mravna a cudna býti, netrpěti v rozhodné chvíli lidí nepovolaných a chrániti se požívati nápojův opojných leč velice střídmě. (Skočdop. §. 79. str. 156).

2. *Volby kmotrů.*

Rovněž důležité osoby jsou *kmotrové.* Kmotři dbáti mají křesťanského vychování těch, jimž za kmotry byli. Proto poučí duchovní správce porodní bábu i u věci té, poněvadž ona nejspíše rodičům novorozeného dítka sděliti a poraditi může, kdo kmotrem býti smí a kdo nic, a kteraké požadavky církev svatá na kmotra klade. Proto řekne jí, že vyloučeni z té svaté a čestné povinnosti jsou všickni, kdož povinnostem kmotrovství zadost učiniti nemohou, anebo nechtějí.

Sem spadají:

a) *vlastní rodiče* dítěte; proč? že, kdyby zemřeli, dítko bez ochrany by zůstalo;

b) *osoby řeholní* obého rodu; že na klausuru vázány jsou aneb častěji místo své zaměňují a povinnosti dozoru tudíž dostáti by nemohly. *Kněžím světským* se

*) *Sv. Aug.* ep. 166. praví: *„Křest dítek proto se urychluje, že nade vši pochybnost se věří, že jiným spůsobem v Kristu ani zachráněna býti nemohou.“*

zrazuje z důležitých příčin převzetí úřadu kmotrovského, ač jinak k němu za schopné se pokládají.

c) osoby *nedospělé*, poněvadž samy ještě vedení potřebují; jmenovitě dítky, jež nebyly dosavad u správy boží, ani u sv. biřmování*).

d) osoby *nemravné*, vedoucí život pohoršlivý. Jak povedou jiných ku mravnosti a ku křesťanskému životu, jsouce samy nemravny? jak jim budou příkladem? — Sem náleží: zjevní a všeobecně známí souložníci a jiní veřejní a zatvrzelí hříšníci, jmenovitě, kdož svatými svátostmi pohrdají; manželé, pouze civilně oddaní a ti, kdož bez dispense ve smíšené manželství vstoupili a přivolili, aby dítky jejich v jiném, než katolickém náboženství vychovány byly.

e) jinověrci, *nevěřící*, *kacíři*, *rozkolníci*, *vyobcovaní*; nebo kterak budou ti a tací bdíti, aby křtěnec ve pravém náboženství vychován byl, ješto sami nevěří a v nevěře, anebo jiné víře živi jsou? Posléze:

f) němí a blbci; poněvadž úkolu toho naprosto jsou neschopni.

Poučí ji dále, že kmotři při každém křtu býti mají, a že beze kmotrů přicházeti nemá; ne jako teď vešlo ve zvyk, bez kmotrů ke křtu přicházeti; řekne, že nejde o hostinu a útraty, ale o sv. povinnost křesťanskou a o lásku, jíž nikdo novokřtěňátku odřeknouti nemá. Řekne, že kmotr je vlastně *jeden* (levans); nejvýše že mohou býti *dva*, muž a žena, jako duchovní rodiče; ostatní jsou jen *svědci*, a mohou býti i jinověrci. Jen s kmotrem vstupuje křtěnec v duchovní příbuzenství. —

*) Rit. Rom. de Patrinis n. 3.: „Hos autem patrinos saltem in aetate pubertatis, ac sacramento confirmationis consignatos esse maxime convenit.“ — Velice přáti si jest, leč ne ve všech případech přísně toho žádati. (Benger, Pastoral §. 60. pag. 205. De patrinis.)

Že kmotři mají býti osoby mravné, ve víře vycvičené; ne tak bohaté, jako spíše spořádané a vzorné; by je upozornila i na povinnosti, jež každý, kdo kmotrovstvím stojí, na sebe bere.

3. *Úvodu šestinedělky.*

Obřad velmi dojemný v katolické církvi jesť *úvod šestinedělky*. Neníť sice přísně zákonem církevním nařízen; přece však záhy objevují se v církvi rozličné spůsoby modliteb a žehnání, jimiž žena do chrámu Páně a do shromáždění věřících uváděna byla, když jistá doba od porodu její byla uplynula. A která žena, matka, mohlaby po porodu, zvláště když novorozeňátko své na loktech si nese, bez pohnutí do chrámu Páně vstoupiti? Poněvadž pak okamžik ten mnoho dobrého může v srdci takové ženy zploditi: nenechá duchovní správce ani toho bez povšimnutí a poučí porodní bábu i u věci té, jak a pokud se mu potřebným býti vidí; jmenovitě jí připomene, by:

a) k úvodu se ženou nespěchala a nevedla ji dříve, až jest dostatečně silna a zdráva, třeba tato sama chtěla.

b) by i dítko bylo zdrávo a dobře opatřeno, jakož i matka, zvláště v zimě a při větší vzdálenosti.

c) by ženu, kdyby snad opomenouti chtěla, jíti do kostela, jakož se to v nevěreckých krajinách nyní zhusta stává, sama pobádala, aby šla; by jí přimlouvala, v ní budila nábožné city: díků, prosby a proto že sama musí býti nábožná.

d) by ženu měla k tomu, by nebyla pověrčivou, ale důvěřující v Boha; přece však stále na sebe opatrnou.

e) že má úvod býti v kostele a *nikoli doma*, jak ve velkých městech bývá zvykem, kde se i doma křtí; že pak veškerý obřad pozbývá svého významu.

f) že, je-li dítko slabé, není třeba, aby i dítko do

chrámu Páně bylo neseno, že úvod jest jen požehnání ženy, ovšem jinak věc se má, je-li dítě zdrávo; tuť ovšem pro *obětování*, kteréž po spůsobu Simeonovu zde onde zvykem jest, se do kostela bere. A konečně jí sdělí,

g) *které matky* oprávněny jsou, k úvodu choditi, totiž *katolické*, ty, jež porodily z lože manželského a jejichž dítě v náboženství katolickém vychováno býti má. Protož řekne jí, by si pamatovala, že požehnání toho nemůže účastna býti *matka nemanželská* a z téže příčiny také ne matka, o kteréž známo jest, že v *cizoložstvu* počala; dále ne matka, žijící v manželstvu pouze *občanském* (civilním); matka *nekatolická*, třeba dítě v katolickém náboženství vychováno býti mělo; *katolická matka*, žije-li ve *smíšeném manželství*, a nebylo-li dítě její křtěno po katolicku, poněvadž ve víře katolické vychováno býti nemá. *)

4. Pohřbu nekřtěňátek.

I nekřtěňátka jsou z rodičů křesťanských, a jsou plody lidské, v nichž rovněž přebývala duše lidská, k obrazu božímu stvořená, ač křtu svatého nedošla. Proto i v té věci poučí duchovní správce porodní bábu a řekne, aby i na ta dítka vždy s uctivostí hleděla; by je čistě omyla, oblékla a do skříně nebo truhličky uložila; by věc řádně oznámila a úmrtní listek vyzdvihla; jej též na farním úřadě řádně odvedla. Konečně by sama dítko na hřbitov donesla a tam na vykázaném nekřtěňátkům místě pochovala neb pochovati dala. **)

---

*) K tomuto dodává *církev. sněm Pražský* Tit. IV. cp. 2.: „Ut autem catholica mater hoc casu repulsam ferens ex confusione (zahanbení) sibi illata ab ecclesia catholica non avertatur, praevie de hoc disciplinae capite omni cum discretione admonenda est et instruenda, ne introductionem petitura ad ecclesiam veniat.“

**) *Benger* praví (Pastoralth. §. 106. 5. 412. Anm. 1.): „Diese (ungetauften Kinder) sollen zwar in anständiger

Apokryfy Nového Zákona.

Mimo kanonická písma N. Z. vyskytují se v křesťanském starověku spisy, jednající o skutcích a učení Krista P. a sv. apoštolů, kterých buď málo si bylo váženo aneb zhola nic. Spisy ty nazvány byly *βιβλία ἀπόκρυφα* — knihy apokryfní či prostě *apokryfy*. Název tento původně jenom označoval, že takové knihy vyloučeny jsou z veřejného užívání při bohoslužbě. Ale poněvadž veřejná, k „anagnosi“ (předčítání) připuštěná písma byla pravá, od apoštolův a jich učeníků pocházející, spojil se velmi záhy s názvem apokryf pojem *nepravého, bludařského, podvrženého spisu*. O apokryfech N. Z. tvrditi lze, že vznikly nápodobením kanonických knih N. Z. Jedna část apokryfů nese se v *dobrém mínění* ku vzdělání čtenářů legendou, druhá pak část jest zřejmě k *účelům bludařským* ustrojena. Prodlením času zvrhly se oba směry velice. Shledáváme mezi nimi rovnoběžnou řadu ke kanonickým našim písmům: evangelia, skutky apoštolské, listy a apokalypsy.

Nejstarší *evangelia* obsahovala celý obor evangelických dějin, kdežto pozdější buďto jen mládí aneb příběhy posledních dnů života Páně vypisovala. Příčina, která původ dala apokryfům, spočívala ve snaze haeretikův, aby odchylnou nauku svou vpravili do dějin a výroků Kristových. Aby nabyly vážnosti, připsána byla největší jejich část jednomu neb i všem apoštolům. Dějepravný i naukový obsah apokryfů čerpán byl z kanonických evangelií a z ústního podání, což ustrojeno bylo podle názorů té které sekty. Apokryf-

---

Weise, aber doch an einer, von der gewöhnlichen und besonders geweihten Ruhestätte der Gläubigen abgesonderten (nach Diözesan-Verordnungen näher bestimmten) Stelle begraben werden.“

nosť všech těchto evangelií jeví se v nepravdivém, strannickém, a často dobrodružném obsahu, nezřídka v lichém nápisu (tak řečená pseudepigrapha) a zároveň v tom, že bylo tolik zvláštních zpracování, co bylo exemplářů. Od pátého století stala se tato evangelia pramenem, z něhož vyřinula celá nová literatura apokryfních evangelií.

Z těchto vztahují se některá k mládí Páně a určena byla hlavně pro křesťany, kteří tak málo událostí ze skrytého života Páně v kanonických evangeliích nalézali. Jiná vypisovala soud, smrť, vzkříšení a na nebe vstoupení Páně a byla určena pro židy a pohany, kteří v této části evangelických dějin látku dílem k zlehčování dílem k pochybnostem o božství Spasitelově shledávali. Původ jich sahá již před první apologety křesťanské.

Vystupují v nich vladař římský i sám císař jako obhájci neviny Kristovy a pravdivosti zpráv o smrti, vzkříšení a na nebe vstoupení Páně. Ztratila se sice, ale později podnět dala k jiným podobným spisům.

Podobně se má věc s apokryfními *skutky apoštolskými*. Nejstarší byly rovněž sepsány v interessu haeretikův a tvoří základ, aneb aspoň pramen pozdějších částečně ještě zachovaných. Předvádějí nám prvního z apoštolů, sv. Petra, nejvíce uznávanou autoritu, jako učitele. Nejstarší zajisté jest Praedicatio Petri, z které rozvinula se vždy novými obrody nekonečná řada jiných apokryfů. Později přichází na řadu sv. Pavel a po obou teprve v odvislém postavení ostatní apoštolové. Starší apokryfní skutky apoštolské měly po přednosti didakticko-dogmatický obsah, který byl připojen ke zprávám o apoštolských věrověstných cestách a oděn klamnou formou authentických zpráv. Pozdější spisy

toho druhu libují si v parenesích, legendách a mučenických příbězích.

Nejméně zastoupena jest apokryfika N. Z. v pseudoapoštolských *listech*. Co se jich zachovalo, mají všecky ráz velmi pozdní doby.

Apokryfní *apokalypsy* N. Z. vyskytly se již záhy v hojném počtu. Avšak žádná ze starších úplně se nezachovala, tak že poměr jejich ku Zjevení sv. Jana blíže vyměřiti se nedá. Objevují se v nich ekstase, zjevení andělská, putování sedmerem nebes, věsti o konci světa, ale jaký dogmatický účel měly, není nám více možno udati.

Přehled apokryfů Nov. Zákona.

A) Apokryfní *evangelia* dají se rozděliti ve dvě třídy *a*) starší, *b*) novější.

a) K starším náležejí:

1. Evangelium 12 apoštolův, jinak evangelium juxta Hebraeos. Nelze pochybovati, že pramenem tohoto apokryfu jest aramejský prvopis evang. sv. Matouše. Pochází již z konce I. století. V něm vyskýtá se na př. dobrodružný výlet Pána Ježíše vzduchem na horu Tábor, při čemž držen jest na vlasu od své matky, Ducha sv.

2. Evangelium Cerinthovo a Karpokratovo.

3. Evangelium Petrovo*).

*) Tohoto evangelia užito bylo v novější době k mnohým experimentům kritiky. Jako se dříve domníval Schwegler, že odkryl v evangeliu k Hebreům originál pro sv. Matouše, a Ritschl opět v Marcionovi pro sv. Lukáše, tak i Hilgenfeld hledal pro sv. Marka original v evangeliu Petrově. Ale jako Hilgenfeld k tomu přispěl, aby Ritschl se vzdal svého Prvo-Lukáše, přičinil se opět uznalý Ritschl, aby Hilgenfeld řekl se svého Petrinského Prvo-Marka. Kéž si pp. kritikové i na dále podobně slouží.

4. Evangelium Egypťanův.

5. Ευαγγέλιον διά τεσσάρων enkratity Tatiana.

Jiná sem patřící jsou: ev. Apellovo, Basilidovo, Marcionovo*), Šimonitův, Valentinianův, Manicheův, živé ev., ev. dokonalosti. Dále evangelia křivě připisovaná Janovi, Ondřejovi, Barnabovi, Filipovi, Thaddeovi, Tomášovi, Matějovi, ano i Jidášovi.

b) k novějším buďto *α*) mládí aneb *β*) poslední dny života Páně vypisujícím:

α) 1. Protevangelium sv. Jakuba.

2. Evangelium Pseudo-Matthaei čili liber de ortu beatae Mariae virginis et infantia Salvatoris.

3. Evangelium de nativitate Mariae.

4. Liber de nativitate Christi et obstetricibus a Josepho adductis, item de infantia ejus usque ad annum XII.

5. Narrationes de vita et conversatione B. M. V. et de pueritia et adolescentia Salvatoris.

6. Historia Josephi Fabri lignarii.

7. Evangelium Thomae Israelitae.

8. Evangelium infantiae Salvatoris.

9. De dormitione Mariae čili transitus Mariae.

10. Obsequiae sanctae Virginis.

β) 1. Evangelium Nikodemovo, které zahrnuje dva rozdílné a samostatné spisy: Acta či gesta Pilati a pak

---

*) Spor o toto evangelium charakterisuje znamenitě systém rationalistův. Tertullian, Irenéus a Epiphanius obviňují Marciona, že zkomolil z dogmatických důvodův evang. sv. Lukáše. V předešlém století vystoupil Eichhorn a tvrdil opak, že Lukáš jest vzdělán na základě ev. Marcionova. Jeho následovali Schmidt, Corrodi, Bertholdt, Gieseler, zejmena Ritschel, Schwegler a Baur. Za nějaký čas vyvrátil jiný hyperkritik Volkmar důvody Baurovy, Hilgenfeld nevěděl, na čem jest — a Ritschel odvolal své mínění a pravil, že Marcion jest přece jen zkomolený Lukáš.

Descensus Christi ad inferos. Oba spisy řecky sepsány jsou v 2. stol., ale záhy byly přeloženy do latiny. Povšechný název Ev. Nic. povstal ok. r. 800. Náleží k nejdůležitějším apokryfům.

2. Dopisy Heroda s Pilatem.

3. List Pilatův ku Klaudiovi (Tiberiovi).

4. Jiný list Pilatův k Tiberiovi.

5. Zpráva Pilatova k Tiberiovi.

6. Výslech Pilatův před císařem.

7. Mors Pilati.

8. Narratio Josephi Arimathiensis.

9. Vindicta Salvatoris.

10. Latinský list Lentulův k římskému senatu z 10. stol. s obrazem Páně.

Posléze buďtež připomenuta rouhavá Acta Pilati původu pohanského z časů pronásledování Maximinianova.

B) Apokryfní *skutky apoštolské.*

a) haeretické apokryfy ze starší doby:

1. Takové byly u Ebionitův, Manicheův a Quartodecimanův.

2. Praedicatio Petri. 3. Actus Petri. 4. Actus Pauli. 5. Acta Pauli et Theclae. 6. Actus Andreae et Johannis 7. *περίοδοι Θωμᾶ.* 8. *παραδόσεις* Matthiae 9. Actus Philippi.

b) Následující apokryfy jsou pramenem jiných: 1. Actus ss. app. Petri et Pauli.

2. Acta Petri et Andreae. 3. Judicium Petri. 4. Acta Petri. 5. Acta Pauli et Theclae z 2. stol. Vypisují činnost sv. Pavla v Asii. Thekla také káže. 6. Acta Barnabae auctore Marco. 7. Acta Philippi. 8. Acta Philippi in Hellade. 9. Acta Andreae. 10. Acta Andreae et Matthiae in urbe anthropophagorum. 11. Acta et martyrium Matthaei. 12. Acta Thomae. 13. Consummatio Thomae. 14. Martyrium Bartholomaei. 15.

Acta Thaddaei. 16. Doctrina Thaddaei apostoli. 17. Acta Joannis. Konečně připomenut budiž Latinský spis: historia certaminis apostolorum z 9. stol., který křivě se vydává za dílo Abdia, prvního biskupa Babylonského.

C) Apokryfní *listy*:

1. List sv. Pavla k Laodicejským, podsunut na základě Col. 4, 16.

2. List sv. Pavla ke Korinťanům a těchto k sv. apoštolovi.

3. Dopisy sv. Pavla se Senekou. Podnět dalo místo Sk. Ap. 18, 12., 6. od sv. Pavla, 8. od Seneky, kde se jmenuje Gallio, bratr Senekův.

4. List sv. Petra k Jakubu Ml. List církve Jerusalémské k sv. Petrovi.

List sv, Klementa k Jakubu Ml. Všem těmto listům, jakož, judaistickým skutkům apošt. společna jest představa o přednosti sv. Jakuba mezi apoštoly.

5. List sv. Ignatia k P. Marii a list Marie Panny k Ignatiovi.

6. List Kristův k Abgarovi, králi Edesskému, v němž Pán slibuje králi, že po svém na nebe vstoupení pošle k němu některého učeníka.

D) Apokryfní *apokalypsy*:

1. Apokalypsa Petrova. 2. Apokalypsa Pavlova. 3. Apok. apoštola Tomáše. 4. Apokalypsa prvomučeníka Štěpána. 5. Apok. sv. Jana padělaná dle pravé. Nejstarší její stopa sahá jen do 9. stol. 6. Arabská apok. Petrova. 7. Koptické zjevení sv. Bartoloměje. 8. Apok. Marie Panny.

Sbírku apokryfů N. Z. po Neandrovi (1564, 1567) a jj. uspořádal *Fabricius* 1703 v Hamburku 1719.

Kritické vydání novozákonních apokryfů hleděl opatřiti *Thilo*. Apokryfní evangelia obsahuje prvý svazek: Codex apocryphus Nov. Testamenti Fabriciani, e

libris editis et mss. collectus, recensitus notisque et prolegomenis illustratus. Lipsko. 1832. Později do vydávání se dal *Tischendorf* a uveřejnil 3 rozličná díla: Evangelia apocrypha etc. Lipsko. 1853, 2. vyd. 1876. Acta apostolorum apocr. 1851. Apocalypses apocr. s doplňkem k evang. a sk. apošt. 1866. Připomenuti buďte ještě Hilgenfeld: N. T. extra canonem receptum 1866 a .Wright 1865 a 1871 v Londýně.

(Sr. *Aberle*, Einleitung in das N. T., str. 286—294. Karlen v *Kirchenlexicon*: Apocryphen etc.)

Dr. *Jan Marek.*

Sv. otce Řehoře Nazianzského, arcibiskupa Carhradského

Homilie

na slova evangelia; „*Když dokonal Ježíš tyto řeči,*" a d. (Mat. 19, 1—12.)

Z řeckého přeložil a vysvětlil prof. J. N. F. **Desolda.**

Úvod.

I. Tato řeč jest jediná homiletická, která nás od výtečného svatého řečníka došla, téměř pro to, abychom měli pojem o tom, jak on, jsa zvláště „theologem" nazván, písma svatá vysvětlovati a z nich spasitelná praktická naučení věřícím vyváděti uměl. Nelze pochybovati, že sv. Řehoř Naz. za příkladem jiných sv. OO. na celé sv. evangelium homiletické výklady činil, tak že nechybíme považujíce ji za stkvostný pozůstatek z jiných jeho řečí homiletických vůbec a z těch zvláště, jež byl na evang. sv. Matouše složil. I jednak jest právem želeti takové ztráty, a jinak přáti si, aby snad

někdy šťastnou náhodou se takový poklad svatého písemnictví objevil*).

Uveda tedy svatá slova evangelická, z toho co se praví, že *„Ježiš opustiv Galileji odešel do končin Judských,“* béře si příležitosť, mluviti o příští Páně na tento svět, a vykládá jeho *se vtělení*, i jak prospěšno bylo lidem, ale jak bludaři právě pro to jej snižují a se mu rouhají. (I.—IV). Déle pak se zdržuje při otázce Fariseův: *„Dovoleno-li muži propustiti manželka svou, pro každou příčinu?“* A tu okazuje nejprve, jak nespravedlivý jest tehdejší zákon světský, trestaje z cizoložství jenom manželku, muže pak bez trestu nechávaje! (V.—VII). Pak dovodě, že se odloučení jen pro cizoložství dovoluje, učí jak spolu manželé živi býti mají, a zvláště jak muž k své ženě chovati se má (VIII.), i že jest manželství sice dobrou věcí (IX.), ale že nad ně předčí stav panický (X.—XII). Ze slov: *„Ne všickni chápají slovo to, nýbrž kterým dáno jest,“* béře si příčinu, odmítati jednak blud o absolutním předurčení, jednak o stěhování se duší, a trvá, že k spasení i milosti Boží i působení člověka se žádá (XIII.—XV.), poněvadž k zásluze i samovolného přičinění potřebí jest. (XVI.—XVIII.) Konečně vykládá výrok Páně: „Jsouť panicové,“ a t. d. vysvětluje učení o nejsv. Trojici proti bludu Ariancův a Sabellianův, napomíná přítomný lid, aby se pravé víry držel, vznešence pak, mezi nimiž, jak pravdě podobno, i sám zbožný císař Theodosius se nacházel, aby ji proti bludařům hájili, a s obecnou modlitbou za všecky skončuje. (XIX.—XXIV.)

*) To by možná bylo, kdyby se konečným dobytím Cařihradu s velikou tam ladem ležící bibliothekou literární poklady do rukou dostaly těm, kteří by jich oceniti a užiti dovedli.

II. Řeč tuto činil sv. otec nepochybně v Carhradě ve velechrámu Božské Moudrosti, když se byl jeho přičiněním počet pravověrných katolíků tak zmohl, že město, které se do nedávna co do pravověrnosti poušti podobalo, *lidnatým*, t. j. pravověrnými katolíky hojně osazeným nazývati směl, ale když nebyli ještě bludaři příkazem císařským k mlčení přivedeni. To souditi lze ze slov sv. kazatele v této řeči v č. IV. an dí: „Opět vzbuzuji řeči; opět někteří proti Kristu se vzpouzejí“ a d. a pak dokládá: „Jako Jan jsem hlas volajícího na poušti; na poušti někdy *vody prázdné*, nyní však *velmi lidnaté.*“ Pravíme, že ji činil *ve velechrámu Božské Moudrosti*; neboť když ariánský arcibiskup Demofil, vyznání víry sboru Nicenského přijati vzdorně odepřel, byl donucen s jinými svatyněmi i tento chrám katolíkům postoupiti (26. listopadu 380). Načež sv. Řehoř slavně a mocně proti všemu brojení Ariánců do řečeného velechrámu od císaře samého s brannou mocí jest uveden. (Sokrates.) Na to pak vydal císař Theodosius známý svůj rozkaz (10. ledna 381), kdež nejen pohanskou modloslužbu, ale i všecky spory o víru zakazuje, dle pravidla, že *„k jednotě a pokoji říše náleží jednota náboženství.“* Tak tedy řeč ta činěna byla na konci roku 380. buď poslední dny měsíce listopadu, buď první měsíce prosince.

Homilie.

I. Vybrav si Ježíš rybáře, sám též sítí loví a z místa na místo se ubírá. Proč? Netoliko aby svou návštěvou tím více milovníků Božích získal, ale tuším, aby i více míst zasvětil. Stává se židům téměř židem, aby židy získal; zákonu poddaným téměř podrobencem zákona, aby vykoupil ty, kteří pod zákonem byli; sla-

bým jest téměř sám slabý, aby slabé spasil. Stává se vším všechněm, aby všecky k sobě dostal. (I. Kor. 9, 20—22.) Což dím *„všechněm vším?“* Co ani Pavel o sobě říci se neostýchal, to, jak shledávám, Spasitel náš na sobě osvědčil mnohem více. Neboť stává se nejen židem a přijímá na sebe netoliko jména, co jich jest nejneslušnějších a nejhorších, ale i tím, co jest nade všecko nejopovrželivější, stává se totiž sám hříchem a zlořečenstvím. Neníť jím ovšem, ale tak se nazývati nechává. Neboť jak by byl hříchem, naším jsa od hříchu osvoboditelem? jak by byl zlořečenstvím, vykoupiv nás z kletby zákona*)? Ale dopouští tomu, aby nás takovým příkladem svého sebesnížení naučil pokoře, ana k povýšení vede. — Jakož jsem tedy pravil, stává se rybářem, snižuje se ke všem, prostírá sítě, všecko snáší, aby z hlubiny vytrhl rybu, člověka totiž plovoucího v nestálém a hořkém vlnobití tohoto života.

II. Protož i nyní *„když byl dokonal řeči ty, odebral se z Galilee a přišel do končin judských za Jordanem.“* Do Galilee se odebírá, aby lid *„sedící v temnosti, spatřil světlo veliké.“* (Isaj. 9, 2). Do Judska přestupuje, aby nás přesvědčil, že se máme nad písmeno vznésti a následovati ducha**). Tu na hůře učí, tu v poli rozmlouvá, tu na lodi vstupuje, tu bouři ohrožuje. Brzo

---

*) Řím. 6, 18. 22. — Gal. 3, 13. Smysl jest: „Kristus nijakž se žádného hříchu ani nedopustil, aniž dopustiti se mohl; ale Bůh jej za nás vydal *v oběť za hřích veškerého* lidstva.“ Tak rozuměti sluší uvedeným slovům sv. Pavla, na něž sv. otec naráží.

**) Přestoupení z Galileje, kde lid prostý, neučený, zhusta i s pohany smíšený obýval, do země Judské, kdež pravé poznání Boha kvetlo i svatyně Boží stála, béře sv. otec za obraz u vysvětlování písem od prostého slovního smyslu povznésti se k duchovnímu.

i spí, aby též spánku požehnal; brzo zase umdlévá, aby i práci zasvětil; brzo opět pláče, aby i slze chvály hodny učinil. Obchází z místa na místo, jehož nižádné místo nemůže pojmouti, jsa nade všecken čas, netělesný, neobsáhlý. Tentýž i byl i stává se; byl vyšší všeho času a času se podrobil; i neviditelným byl, a viděn jest. „*Na počátku byl a u Boha byl, a Bůh byl.*“ (Jan 1, 1). Toto troje „*byl*“ počtem se dotvrzuje*). Čím byl, to zmařil, a čím nebyl, to přijal, nestana se dvojím, ale spokoje se jedním býti ze dvou. Bůh totiž jest obé, i co přijalo i co přijato jest; dvojí přirozenosť v jednu osobnosť se sbíhajíc, není — dvěma synoma, aby jednota nebyla křivě pojata**). Tenť jest takovým tak veli-

*) Naráží tu bez pochyby na Mat. 18, 16, „Aby v ústech dvou nebo tří svědků stálo všeliké slovo.“

**) Toto zmaření téměř božství a přijatí na se člověčenství sv. papež Lev Vel. krásně vysvětluje ve svém listu k Flavianovi, arcib. Carhradskému řka: „Zachovajíc přirozenost obojí bytnosti, ana v jednu osobnost sešla, přijata jest od velebnosti poníženost, od mocnosti slabost, od nesmrtelnosti smrtelnost; a k splacení dluhu naší přirozenosti přirozenost neporušitelná sjednotila se s přirozeností trpitelnou, tak aby, co k našemu vyléčení potřebno bylo, jeden a tentýž prostředník mezi Bohem a lidmi, člověk Ježíš Kristus, i umříti mohl dle jednoho i nemohl umříti dle druhého. V celé tedy a dokonalé přirozenosti pravého člověka narodil se Bůh, celý ve svých vlastnostech, celý i v našich. Naše vlastnosti pak jmenujeme ty, které v nás z počátku Tvůrce stvořil a potom k napravení na se přijal. Neboť ty, které svůdce působil a svedený člověk dopustil, nižádného místa u Spasitele neměly; neboť podrobiv se účasti lidských slabostí, tím se nikoliv nestal účastným našich poklesků. Přijalť podobu sluhy bez poskvrny hříchu, člověčenství povýšiv, božství neumenšiv, poněvadž to zmaření, kterýmž se, jsa neviditelný viditelným učinil a Tvůrce i Pán všech věcí smrtelníkem býti ráčil, bylo snížením se jeho milosrdenství, nikoliv seslabením jeho moci. Jakož tedy trvaje v podobě božství učinil člověka, tak

kým. Ale co si počínám? Opět jsem sklesl v slova lidská. Jak může býti bytost pouha *„taková?“* jak bytost nesmírná *„tak veliká?“**) Avšak odpusťte mému slovu; malitkým nástrojem mluvím o tom, co nesmírné jest. I odpustí mi onen nesmírný a shovívavý, ona neviditelná a netělesná bytost slova má, jež pravím, jako bych o tělesnosti mluvil, slova jsoucí slabšími, nežli aby pravdy dostihla.

III. *„I šli za ním zástupové mnozí a uzdravoval je tam,“* kde byla širá poušť. Kdyby byl na své zvláštní výši zůstal, kdyby nebyl k naší slabosti sestoupil, kdyby byl zůstal, kým byl, trvaje býti nedostupným, neobsáhlým, málo kteří by ho snad byli následovali, aniž pak vím, zdali málo kteří, snad jediný Mojžíš, a ten jen potud, že sotva spatřil Boha od hřbetu**). Neboť v oblak vnikl sice (II. Mojž. 33, 21.), buď jsa sproštěn

---

i v podobě sluhy učiněn jest člověkem. Zachovávát bez ujmy zvláštnost svou jedna i druhá přirozenost; a jak podobu sluhy neodjímá podoba Boží, tak podobu Boží neumenšuje podoba sluhy. Neboť když ďábel se vychloubal, že člověk lstí jeho svedený o milost Boží přišel a pozbuda daru nesmrtelnosti, tvrdému ortelu smrti propadl, a tím on sám ve svých mukách poněkud útěchy nabyl, získaje si (v člověku) společníka svého přestoupení; tak i Bůh, poněvadž to spravedlnost jeho žádala, svůj výrok proti člověku změnil, kterého byl v tak veliké cti stvořil; bylať potřebí úrady tajného řádu, aby nezměnitelný Bůh, jehož vůle nemůže býti bez dobroty, první náklonnost své laskavosti k nám veleskrytým tajemstvím vykonal, a člověk, zlobou a lstí ďáblovou u vinu hříchu uvržený, aby proti úmyslu Božímu nezahynul.“ (Sv. Lev. List. — 28. k. 3. — Migne 54. 764. a 765.)

*) t. u Boha, an jest bytost pouhá (jednoduchá), nelze mluviti o žádné jakosti (vlastnosti), a taktéž i nesmírnost jeho převyšuje každou velikost, která obmezenost předpokládá.

**) to jest: polovičně, nedokonale. II. Mojž. 33, 23.

své tělesné tíže, buď osvobozen smyslných pocitův; ale Boží pouhosť či netělesnosť, či — ani nevím jak by to člověk pojmenoval, jak mohl spatřiti, jsa tělesným a patře toliko smyslnýma očima? Ale když se byl (Pán) zmařil, když k nám sstoupil (zmařením pak zovu jako snížení a zmenšení velebnosti jeho), tím se nám pochopitelným stává.

IV. Odpusťte mi opět, když zase něco lidské slabosti cítím. Hněvem i žalem překypuje srdce mé nad svým Kristem, (mějte spolu útrpnosť i vy!) když vidím, že týž můj Kristus proto právě zneuctíván bývá, proč by nejvíce veleben býti zasluhoval*). Proto tedy jest opovržen, rci mi, že pro tebe se ponížil? Proto má býti tvorem, že tvorstva se ujímá? Proto má býti času podroben, protože bytosti dočasné navštěvuje? Ale všecko trpí, všecko snáší. A ký div? Políčky trpěl, uplvání snášel, žluči okusil pro pochoutku moji. Trpí pak i kamenovánu býti nejenom od rouhačů svých, ale i od nás samých, kteří se domníváme, jako bychom ho ctili. Neboť když ti, kteří o netělesnosti se hádají, tělesných výrazův užívají, zdaliž pak to není, jakoby se mu rouhali a jej kamenovali? Avšak odpusťte opět slabosti mojí! Neboť kamenujeme jej neradi, ale nemohouce jinak se vyjádřiti, mluvíme jak umíme. *Slovem* sluješ a všeliké slovo převyšuješ; *světlo* jsi a světlem se nazýváš; *ohněm* se jmenuješ, nejsa čitelným, ale že lehkou a špatnou mrvu sžíráš, *mečem*, že roztínáš zlé od lepšího; *věječkou*, že očišťuješ humno své prázdnou a větrnou plévu vypálaje, co však jest zrno těžké a plné, v zásoby své si ukládáš; *sekerou*, že neúrodný

*) Z člověčenství Páně vůbec a z jeho utrpení zvlášť brali si kacíři za věku sv. otce příležitost a domnělé důkazy, že jest menší nežli Otec, zvlášť pak to činili Arianci, Eutychesovci a j.

strom fíkový, dlouho mu shovívav, podtínáš, kořeny zloby vysekávaje; *dveřmi*, kterými uvádíš, *cestou*, kterou bychom přímo kráčeli; *beránkem*, jsa obětí; *veleknězem*, že své tělo v oběť dáváš; *Synem*, poněvadž jsi Otcův. Opět vzbuzuji řeči; opět někteří proti Kristu se vzpouzejí, či spíše proti mně, poněvadž jsem za hodna uznán býti Slova hlasatelem. Jako Jan jsem „*Hlas volajícího na poušti*;“ (Mat. 3, 3.) na poušti někdy vody prázdné, nyní však velmi lidnaté*). (Pokrač.)

KRONIKA.

1. Hlasy vrchních pastýřů Moravských

o slavnostném roce sv. Methodějském.

A. *Pastýřský list*

Jeho Eminencí nejdůst. kardinála a knížete arcibiskupa

Olomúckého.

Bedřich,

z Božího smilování a sv. apošt. stolice milosti svaté římské církve kardinálkněz, tit. svat. Chrysogona, arcibiskup Olomúcký, Vojvoda, Kníže, Hrabě královské kaple české, Landhrabě z Fürstenbergův, Doktor bohosloví, skutečný tajný rada Jeho c. k. apoštolského Veličenství atd. atd. atd.

Mileným diecesánům pozdravení a požehnání v Pánu !

Jsouť v životě lidském okamžiky, v nichž člověk potřebu cítí, aby na jevo dal, co v nitru jeho se děje.

---

*) Z těchto slov se soudí, že sv. Otec řeč tu činil v Carhradě, když se hlavně jeho přičiněním obec katolická tak zmohla, že zbožný císař Theodosius katolíkům navrátil chrámy, jež byli kacíři v moci své měli. (Viz úvod.)

Srdce lidské má se za středisko citův: než zvláštní měrou vštípil Stvořitel v srdce lidské cít vděčnosti. Jsou různí tvorové na Boží zemi, jižto dráhy svatou vůlí Boží a zákony lidskými vyměřené opouštějí, a za tou příčinou jich velmi litovati dlužno: než žádný přestupek nerani tak přirozenosti lidské, jako nevděčnosť. Čím větší jsou dobrodiní, jichž někomu se dostalo, tím větší jsou závazky dárci, tím černější jest nevděk.

Moji milení diecesáni! Okamžik v životě našem velevýznamný — nejraději bych jej milostným zájmen všech Slovanův a popředně nás Moravanů nazval, — právě nastal: jest to tisíciletý den úmrtí našeho milého věrověsta svatého Methoděje, jehož drahocenného odkazu — míním víru svatou — bych střehl, Prozřetelnosť Božská mne povolala. —

Naše užší vlasť, naše Morava, diecesáni moji milí, jest zemí, kterouž Stvořitel milostmi zvláštními obdařil: uštědřilť Stvořitel Moravěnce všech půvabů, jež člověka mile jímají a místo, na němž kolébka jeho stála, mu milým a drahým činí; půda Moravská jest požehnána, lid šlecheten, mraven, bohabojen, zbožen i císaři věren. Než, milení diecesáni moji, před tisíci lety se nevyznamenávali předkové naši těmito ctnostmi přese všechny něžné, přirozené vlohy své.

Prozřetelnosti Boží slitovalo se před tisíci lety Moravanův, a dva bratři, Konstantin i Methoděj, měli je Kristu získati. —

Kolébka Konstantinova a Methodějova stála na Východě: byliť rodem z Tessalonichu. Výtečné vlohy jejich přirozené byly vychováním ryze křesťanským zdokonaleny; oba vynikali nejen důvtipem, nýbrž i jemností srdce.

Nadáním svým získali přízně císařovy: svatý život jejich zalíbil se Bohu i učinil je apoštoly.

Apoštolské dílo své začali bratří naši v mocné říši Chazarské, a Pán nenechal šlechetné snahy jejich bez odměny: předníci zajisté říše té sklonili šije své pod sladké jho Kristovo; a Bůh dopřál jim též objeviti ostatky sv. Klementa.

Bratřím svatým úkol učitelský šťastně dokonavším a se vracejícím přáli všeho blaha: oni však nežádali odměny jiné, než aby zajatci váleční byli na svobodu propuštěni.

Na této prvé výpravě apoštolské nabyli oba bratři

přesvědčení, jak lehce a mocně slovo živé od srdce k srdci zase proniká: i pochopil a vycvičil se důmyslný Konstantin nejen v různých nářečích slovanských, nýbrž položil též základ veškeré literatuře slovanské.

V té přiblížila se hodinka smilování též našim předkům: roku 862. prosil Rostislav, panovník moravský, řeckého císaře Michala III., aby vyslal na Moravu učitele, kteřiž by lidu, řeči jeho jsouce znalí, učení sv. víry hlásati mohli.

A apoštolé přišli. —

Roku 1863. slavili jste, diecesáni moji milí, tisíciletou památku příchodu našich svatých věrověstů způsobem vás, diecése, ano celé Moravy důstojným: srdce mé hluboce bývá dojato, rozpomenu-li se roku onoho, v němž mi dopřáno bylo, abych vás viděl, s kterak vděčným srdcem jste byli pamětlivi dobrodiní, jež byli prokázali svatí apoštolé slovanští otcům vašim. —

Sotva stanula posvátná věrověstů našich noha na rodné nivy naše, již hlásali učení Ukřižovaného předkům našim. Radostně přijímali Moravané sv. evangelium, cvičili se ve ctnostech křesťanských, odříkali se bludův a výhost dávali zvykům, jichž nebylo lze se zákonem křesťanským srovnati.

Bratří rodní proputovali naši Moravu i sousední území slovanská a německá, símě náuky křesťanské rozsívajíce. A toto vydalo ovoce: brzy vypínaly se tu chrámy, v nichž Bohu trojjedinému nekrvavá oběť Nového Zákona přinášena; dvé vlastních bratří vycvičilo si šlechetné jinochy za missionáře pro sourodáky; slovo Boží nemělo toliko z úst k uším našich předků dolétati, nýbrž mělo též písmem každému přístupno býti; povstaly první školy, v nichž našim předkům chléb životní podáván.

Tento rychlý výsledek díla apoštolského připsati třeba kromě milosti Boží, také bodré, pro dobro a krásu nadšené povaze Moravanův: kdežto u ostatních národův apoštolům míru spláceli korunou mučenickou: závodili předkové naši v lásce a přítulnosti ku svým prvoučitelům.

Nicméně nic není pod sluncem stálého, a šťastných, nezkalených okamžiků napočítali bychom málo v životě lidském.

Též našim sv. věrověstům překážela v díle apoštolském nedůstojná řevnivosť a sprosté úskoky: býlí to, jež by nemělo na vinici Páně ani bujeti.

Šlechetná zajisté snaha našich apoštolů milých, ani se snažili oblažujícími zvuky mluvy mateřské srdce Kristu získati, ve zlou byla vykládána, o jejich záměrech nejšlechetnějších křivě bylo souzeno.

Potřebí bylo, aby po právu se jim stalo : a toho dostati se nemohlo, jen výrokem Římské stolice. — Lodičku Petrovu řídil té doby papež, jenž ducha měl bystrého, a jehož srdce oplývalo city velmi šlechetnými: byl to Mikuláš, toho jména Prvý. —

Radostně uposlechli bratří povolání jim daného: spěchali jako poslušní synové do Říma, k Otci křesťanstva; odevzdali mu ostatky sv. Klementa; obhájili své působení v drahé Moravěnce: a snahy jejich po zásluze byly ospravedlněny. Řádný nástupce sv. Petra schválil činnost jejich, vysvětil je na biskupy a svěřil jim patřičným způsobem správu duchovní našich předkův.

Nicméně velký myslitel, filosof Konstantin, jenž v řeholi jméno „Cyrill" byl přijal, neměl už niv moravských spatřiti: nikoliv, byl povolán, aby odměnu přijal za činy veliké, jichž Morava naše největší měla účastenství.

V Římě, v basilice sv. Klementu zasvěcené, odpočívají tělesné ostatky jeho, kdež je sv. Methoděj roku 869. naposledy viděl: dřímají tam klidně, až hlas andělův zazní. —

Slova umírajícího bratra: „neopouštěj Moravanův" v srdci uváživ Methoděj, navrátil se na Moravu se žáky svými, aby dále pracoval o díle svém spásonosném.

S horlivostí apoštolskou nepřestával vyhledávati pomocníků schopných, jež na kněží a sluhy svatyně světil, nedbaje přízně velmožův a pánův horlil jen pro zákon Boží; s rázností právě kněžskou odporoval všem, již zákon mravní nohama šlapali; jsa veleknězem moravským, jsa strážcem Sionu, ačkoliv otcem byl bohoslužby slovanské, přece ku kněžím německé národnosti, již na Moravě obřadů latinských užívali, vždy spravedlivým zůstal; dobře věda, že kázaní ovoce žádouci až tehdáž ponese, budou-li učiněny pravdy spasné lidu v řeči mateřské přístupnými, pečoval o překlad Písem svatých; jakožto upřímný přívrženec svaté, římské katolické Církve, jakožto věrný ochrance pokladu víry mu svěřeného nastaral se, aby čistý pramen víry, z Říma plynoucí, nebyl zkalen příměsky lidskými, pročež sám se účastnil v překladu částí Písma svatého: slovem všem se stal vším.

Do této činnosti blahodárné spadá děj v dějinách velmi památný: pokřestění českého knížete Bořivoje r. 874., čímž zahájil sv. Methoděj apoštolskou činnosť svou v Čechách.

Netoliko však Čechy jevištěm byly apoštolských prací drahého věrověsta našeho: nikterak, kde jen jazyk slovanský se ozýval, tam shledáváme se se stopami apoštolského díla sv. Methoděje.

Než trpkou zkoušku bylo Světci našemu přestáti: poslední dnové života jeho neměli bez velkých starostí a příkoří skončiti.

Hrozná ona soustava, kterouž se zneužívá náboženství k účelům politickým, vydala své jedovaté ovoce: hanebná zášť nepřátel dala se do pravověrnosti muže apoštolského a zasadila srdci jeho nejhlubší ránu.

Nicméně veškerý život sv. apoštola, jeho všechna činnosť obranou byla nejkrásnější jeho učení; též on mohl říci jak slavný Bossuet byl vyřkl: „Nechť mně raději jazyk ztvrdne, nežli bych pronesl něco, co by se protivilo učení a zásadám církve svaté!“

Papež Jan VIII. vyslechl s laskavostí otcovskou ospravedlnění sv. věrověsta našeho a ujistil jej o své ochraně a lásce.

Přece však rána, již nepřátelé srdci jeho zasadili; příkoří nesčetná, jež muži apoštolskému bylo přetrpěti; hrozné útrapy, v něž milená Morava jakož i stádce jeho věřící, Bohu odevzdané bylo vydáno, hlodaly na stromu života jeho, až — dle zbožného podání — dne 6. měsíce dubna 885 na Velehradě, svým věřícím žehnaje, libě v Pánu zesnul. —

Milení diecesáni moji! Uvedl jsem vám několika slovy na mysl blahou činnosť sv. Methoděje, zmínil jsem se vám krátce o dobrodiních, jichž předkové naši sv. Methodějem byli nabyli. Dovolávám se vašich něžných srdcí a vašeho katolického ducha a vyzývám vás, milení, všechny, nepřihlížeje ku jazyku vašemu, abyste způsobem důstojným vděčnosť svou ku sv. apoštolům svým slovanským na jevo dali.

Otážete se snad mne, svého velepastýře, co vám činiti, abyste památný den úmrtí sv. Methoděje hodně a důstojně oslavili?

Nuže, milení diecesáni moji, odpověď, již vám dávám, kratičká jest: „přidržte se pevně a nezlomně odkazu!“

Buďtež věrnými syny a dcerami svaté, římské katolické církve, přiznávejte se zřejmě a nedbajíce jazyků lidských k té víře, kterouž sv. Methoděj otcům našim hlásal, a nevěřte prorokům lživým, již podezírají víru naši zděděnou, jakoby pro doby naše nedostačovala. —

Přijímal-li genialní Konstantin ochotně pravdy křesťanství; jistotně zpozdilou opovážlivostí by bylo, kdybychom my jim odpírali, jakoby se nám nehodily.

Než víra sama nedostačuje: víra musí býti účinná. Zachovávejte tudíž přikázaní, jež Bůh a Církev jeho vydala: následujte svých předků, kteříž přijavše pravdy spasné z úst sv. Methoděje, se odřekli lichých bůžkův, a své mravy a zvyky podle sv. evangelia upravili.

Hospodáři a hospodyně, šetřte kázně ve svých domech; rodiče, pečujte o křesťanské vychování dítek svých; jinoši a panny buďte bedliví nevinnosti křtem svatým nabyté; milé dítky, buďte poslušny rodičů svých a ctěte je.

Upírejte, milení diecesáni, oči své neustále ku Římu, odkud čerstvý zdroj učení spásonosného prýští; předkem a nejprve vy, milení diecesáni, kteříž jazykem slovanským mluvíte, buďte vděčni stolici apoštolské pro tu lásku, již za dob sv. Methoděje vám a národu vašemu na jevo dala.

Nedopusťtež, aby jazykem vaším sv. Stolice apoštolská byla tupena; braňte a braňte mužně, aby literalura vaše — abych řekl ještě panenská — nebyla znesvěcována nehodným podezíráním svaté Stolice a překlady různého býlí literatur cizích, jež srdce každého křesťana hluboce uráží: zpupníků takých nepodporujtež ani mravně ani hmotně!

Milení diecesáni moji! následujtež příkladu svatých věrověstů svých a buďtež, ať mluvíte jazykem kterýmkoli, vespolek snášenliví: jsme zajisté všichni jedné a též otčiny syny.

„Milujte milení" — užívám slov spolubratří svých v úřadě biskupském z r. 1849 — „milujte svůj národ i svou zemi i svou řeč; než nezapomeňte, že veškerá země Páně jest; že všemi jazyky k Němu denně se modlívá: „Otče náš, odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům", a že jeho svatou vůlí jest, aby lidé a národové zákonem a řádem státním nebyli rozloučeni, alebrž aby též zevně tak byli spojeni,

jakož církví vniterně a duchovně u víře a lásce sloučeni býti mají.“ —

Navštěvujtež však — a za to vás prosí váš velepastýř — ono místo, jež posvátné tělo apoštola vašeho dle podání ukrývá: navštivte též v roku 1885. Velehrad, padněte ve svatyni té, jejíž nádhera věru královská vašim dílem jest, na kolena, děkujte za dobrodiní předkům prokázaná, učiňtež dobrá předsevzetí a dostojte v nich.

Hleďte, milení diecesáni moji, sv. Stolice apoštolská otevřela nám poklady milostí nebeských: na Velehradě můžete účastniti se darův těch. Vaši správcové duchovní poučí vás po mém rozkazu o odpustcích, jakož i o slavnostech, jež roku 1885. uspořádány budou; poslechněte hlasů jejich a řiďte se podle toho.

Končím. Prozřetelnosti Božské se zalíbilo, že mně svěřila drahocenné dědictví sv. Methoděje, víru to svatou, abych ji u svého mileného lidu moravského střehl.

Po jedenatřicet let vládnu nad touto svou milou diecésí; pořady jsem sdílel radosť i žalosť s mileným stádcem svým; v úřadě biskupském jsem sestárl.

„Tý veliký věrověste náš, sv. Methoději, jenž s výšin nebeských na svůj národ milený pohlížíš, ochraniž diecesány mé svou přímluvou u Boha, aby u víře, kterouž jsi zaštípil, nikdy nepoklesli, nýbrž v ní se upevnili, abych já jednou, až mi účet před soudnou stolicí klásti bude, milosrdenství došel.“ —

Žehnám vás, milení diecesáni moji, ve jménu Boha † Otce i † Syna i † Ducha svatého. Amen.

Dáno v mé residenci v Olomouci na Slavnosť Narození našeho Božského Spasitele dne 25. prosince l. P. 1884. —

Bedřich kardinál Fürstenberg,
kníže-arcibiskup.

Dodatkem připomínáme, že nejdůst. p. kardinál listem latinským k duchovenstvu daným ohlašuje plnomocné odpustky papežem Lvem XIII. propůjčené, nařizuje konání většího počtu processí z různých okršků dekanatních čili vikariatních, pak spůsob, jakým jednotlivé doby roku 1885 konati se mají, určitě předpisuje.

B. *Pastýřský list*

Jeho Milosti nejdůst. p. biskupa **Brněnského.**

František Saleský,

slitováním Božím a milostí apoštolské stolice biskup Brněnský, všem věřícím diecése Brněnské pozdravení a požehnání od Pána!

Rozmilí v Kristu!

Radostné poselství vánoční, ježto hned po narození Spasitele světa andělem zvěstováno bylo v krajině Betlémské, dle nezpytatedlných soudů Božích teprv po osmi stech letech rozezvučelo se po nivách drahé vlasti naší moravské. Přinesli je předkům našim a utvrdili je mezi nimi hlavně sv. bratří *Cyrill* a *Method* a před 22 lety vděčně slavili jsme tisíciletou památku požehnaného jejich na Moravu příchodu. Než sotva že nadějně počalo zelenati se osení na moravském popluží Páně společnou prací a pílí obou bratří vzdělaném, již po šesti bez mála letech zalíbilo se Hospodinu mladšího z nich, Cyrilla, povolati k sobě, aby za trudy a práce apoštolské korunou slávy své jej ověnčil. Stalo se tak v Římě dne 14. února r. 869., když byl Cyrill dříve s bratrem Methodem neporušenost učení svého slavně obhájil a s ním na důstojnost biskupskou posvěcen byl. Nežli však spanilou duši svou vypustil, louče se s bratrem, ještě nejdražší klenot srdce svého jakoby poslední závětí jemu odkázal řka: „Hle, bratře, posavad jsme dva soupřeží byli, oba jednu brázdu táhnouce; nyní však již na líše padaje, končím věk svůj. Ty však setrvej v díle spasitedlném a nedej se láskou k domovu zavesti, abys dobré Moravany opustil.“

A sv. Method setrval v díle spasitedlném a neopustil Moravany dobré, alebrž jakmile bratra v chrámě sv. Klementa, jehož ostatky všude sebou nosili, až je i do Říma donesli, slavně byl pochoval, vrátil se jakožto první arcibiskup na Moravu a konal ještě po 16 let apoštolský úřad svůj, vycházeje arciť i daleko za hranice k sousedním národům, a strádaje druhdy i nevděkem od svojincův i nenávistí od cizích. Prací tolikaletou a usilovnou horčičné símě nauky Kristovy nejen hluboko zapustilo kořeny v srdcích Moravanů,

ale i v mohutný vzrůstalo strom, jenž i potravu jim skýtal po spravedlnosti lačnícím, i oporou jim byl v bouřích vášní rozpoutaných, i útěchou je blažil v zarmucujících nehodách. Dostávalo se již také domorodých dělníků, již strom ten pilně okopávali, zalévali a čistili, požehnání a úrody vyprošujíce od Hospodina. Mohla tudíž i sv. Methodu již nadejíti hodina odchodu za bratrem na věčnost. Roku 885. o květné neděli, když podle evangelijního čtení Kristus Pán, rozloučív se v Bethánii s rodinou Lazarovou, slavně vjížděl do Jerusaléma, aby krvavou obětí na kříži sobě i vykoupencům svým bránu nebes otevřel, podobně i svatý Method s kněžstvem i stádcem svým se rozloučil a nejdražší obětí mše sv. na věčnost se hotovil. Jako dítky otce svého, tak střežili jej, až pak třetího dne, jenž na šestý den měsíce dubna připadal, ducha svého vypustil. — Jestliže v samém Římě apoštolské zásluhy mladšího bratra Cyrilla, jenž o celých 16 let méně na Moravě apoštoloval, již tak vysoko cenili — a kdož mohl lépe oceniti je nad římského papeže — že s papežskou slávou jej pochovali: jakou teprv slávu předrahému otci vystrojila vděčná mysl osiřelých dítek moravských, nežli jej, jak legenda dí, ve velikém chrámě po levé straně ve zdi za oltářem Bohorodičky a tudíž na nejpřednějším místě a kam nejčastěji kroků svých měřili, s bolestí pochovali!

Ó jak vroucně zajisté uctívali předkové naši místo, kde předrahý ten poklad jejich odpočíval, až pak časové zlí všelikou stopu jeho setřeli, tak že nám ze starého Velehradu tuším jen jméno se zachovalo, a jinak se sv. Maří Magdalenou nám naříkati jest: „Vzali apoštola našeho, a nevíme, kde ho položili.“ Jakkoliv však nedáno nám uctiti to místo, kde svaté ostatky velikého dobrodince našeho odpočívají, a nedáno nám s nejvroucnější vděčností zlíbati je: dáno nám přece dočkati se tisícího roku od úmrtí sv. Methoda a všemožně přičiniti se o nejuznalejší a nejpříslušnější jeho oslavu. Než v čem záležeti má oslava ta? V tom, co děkovati máme sv. Methodu a bratru jeho Cyrillu, popředně hledati náleží nejpřiměřenější na otázku tuto odpověď.

I.

Když sv. Jan, miláček Páně, jal se psáti evan-

gelium své, tu zaletěl si pro začátek až do lůna nejsv. Trojice a počal slovy: „Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha, a Bůh byl Slovo;“ a když sletěl s ním na zemi, napsal svrchovanou oplývaje radostí: „A Slovo tělem učiněno jest, a přebývalo mezi námi plno milosti a pravdy; i viděli jsme slávu jeho, slávu jakožto jednorozeného od Otce“ *). — Nikdy zajisté slovy lidskými nebylo vyjádřeno nic většího, nic vznešenějšího, nic potěšitelnějšího nad toto tajemství všech tajemství. Toliko ruka Janova, samým Duchem sv. vedena, mohla napsati je. Slovo tělem učiněné, plné milosti a pravdy, to jest ten dar nekonečným milosrdenstvím Božím od věčnosti upravený, padlému pokolení lidskému hned po hříchu přislíbený a v náplni času skutečně darovaný; „neboť tak Bůh miloval svět, že Syna svého jednorozeného dal, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný“ **).

A tento dar, nad který ani samému Bohu většího mysliti nelze, přinesli předkům našim beze všeliké jejich zásluhy svatí apoštolové naši Cyrill a Method. Přinesli jim ho, hlásajíce, co skryto bylo jim za věků minulých, že jeden toliko jest Bůh, ale že tři jsou božské osoby, Otec, Syn a Duch svatý, že všecky věci všemohoucí vůlí Boží z ničeho jsou stvořeny; že člověk pozůstává z těla a z nesmrtelné duše k obrazu a podobenství Božímu stvořené; ten obraz že hned na počátku hříchem prvního člověka byl poskvrněn, a hřích ten že po něm všichni lidé zdědili, a tudíž z lásky Boží vypadli; odtud že pochází všecken blud, a všecken hřích a všecka bída, ač člověku touha po pravdě a ctnosti a blaženosti zůstala; podobně že i oni bloudí jako ovce ztracené a přicházejí k novému úrazu, ježto touží po pravdě, ale pravdy nedostává se jim, touží po ctnosti, ale nemajíce, kterak by zbavili se hříchu, tím více klesají v nepravosť; avšak že milostivý Bůh hned na počátku slíbil učitele pravdy, zbavitele hříchu a smířitele člověka s Bohem hříchem uraženým; Vykupitel ten že před osmi věky na východě se objevil, učení své divy a zázraky stvrzoval, život vedl tak svatý a neúhonný, že ani nejzuřivější nepřátelé z nejmenšího hříchu nemohli usvědčiti jej, ale že nicméně jej všelijak stíhali, posléze pak i bičovali, trním korunovali, ano i na kříž

*) 1, 1. 14. — **) Io. 3, 16.

jej přibili, on však že třetího dne vstal z mrtvých a 40. dne sstoupil na nebesa, přislíbiv, že znovu přijde, nikoli již učit a těšit, alebrž soudit, dobré odměňovat a zlé trestat na věky. A Vykupitel ten že není nikdo jiný, než sám jednorozený Syn Boží, jenž chtěje nás učiti svým slovem a svým příkladem, chtěje za nás trpěti, umříti a s Bohem nás smířiti, k nám se snížil, přirozenost lidskou na se vzal a z Marie Panny bez poskvrnění jejího panenství v chudobě a nízkosti se narodil, Ježíšem nazván byl, až do 30. roku nepoznán žil, a když pak vykupitelské dílo své veřejně konati započal, předvídaje celý průběh života svého, i o to se postaral, aby smrtí jeho dílo jeho nezaniklo; proto že záhy si shromažďoval učedlníky a z nich zvolil dvanáct, již slovou apoštoly, těm pak že před vstoupením na nebesa všecku moc svou odevzdal řka: „Jako mne poslal Otec, i já posýlám vás“ *)! a že jim uložil: „Jdouce učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, učíce je zachovávati všecko, což jsem koli přikázal vám“ **); že jednoho z nich Petra hlavou jim ustanovil, všem pak 10. dne po svém nanebevstoupení seslal třetí božskou osobu, Ducha sv. kterýž by je dále učil všeliké pravdě, od bludů je chránil, je sílil, je těšil a skrze ně všem, kdož uvěří v Ježíše Krista, spůsobem od něho ustanoveným, hříchy odpouštěl, milosti Boží je ubezpečoval a v dobrém posilňoval. Ta víra že zázračnou rychlostí do všech končin světa se šířila, a nic že nebylo s to, ani učenost řeckých mudrců, ani ukrutnost římských císařů, aby postup její zastavilo, na Moravě však že posud toliko nepatrných zapustilo kořenů, jim pak, rodákům Soluňským, kde druhdy sám jeden z apoštolů křesťanskou obec založil, že dostalo se převznešené té apoštolské úlohy, hlásati Ježíše Krista Moravanům, a proto že plni důvěry a naděje opustili vlasť svou, vydali se na cestu dalekou, a přišedše nyní na místo povolání svého že volají s největší vroucností: „Moravo! vstaň, osvěť se! nebo přišlo světlo tvé a sláva Hospodinova nad tebou vzejde“ ***).

Řeč tak prostá a přesvědčivá nemíjela se s účelem, aniž kde dočísti se lze, že by se byla potkávala s od-

*) Io. 20. 21. — **) Matth. 28, 19. 20. — ***) Is. 60, 1.

porem. Slunce víry křesťanské vzešlo nad Moravou, světlo jeho osvěcovalo rozum předků našich a jako příšerné stíny noční prchaly před ním temsti p ohanské, ano jednak tříbilo posavadní náboženské vědomosti jejich, jednak novými rozšiřovalo obsah jejich až do výšin nebeských a do lidského zážívotí; světlo to vnikalo spolu až do nejtajnějších záhybů srdce, plašilo odtud obludy hříchův a nepravostí, a vyhřívalo tam símě bohumilých ctností na křtu sv. do srdce lidského vložené, aby vzklíčilo, vzrostlo, vzkvetlo a vydávalo plody života ctnostného a mravův ušlechtilých. Aby světlo to nevyhaslo a žár jeho nevychladl, cvičeni a odchováni i příští jeho strážcové, sťavěny chrámy a konána bohoslužba novozákonní, tak že podle vypravování legendy při smrti sv. Methoda již asi 200 bylo kněží a jahnů přítomno, on pak ve velikém chrámě pochován byl.

Jakkoli od té doby úplné minulo tisíciletí a nadějná říše velkomoravská již 22. roku po úmrtí sv. Methoda za své vzala, a s pevnými hrady a nádhernými chrámy popelem lehnul i posvátný Velehrad; jakkoli štěpnici Methodovu 300 let později udupala koňská kopyta divokých jezdců tatarských a v 15. století bouře husitské nejkrásnější její štěpy zlámala aneb i z kořene vyvrátila; jakkoli o 100 let později i protestantské zahradnictví vedralo se do štěpnice té a zvláště v pěstování pláňat a zákrsků si libovalo a libuje, za našich pak dob štěpnice Methodova i plotů a ohrad se zbavuje, aby všeliká zvěř škodlivá mohla rozrýti a poškoditi ji: Morava sv. apoštoly svými tak pevně ve své víře byla zakořeněna, že přes všecky svízele ty u převeliké většině jí věrnou zůstala a právě se chystá osvědčiti věrnost i vděčnost svou za neocenitelný dar víry křesťanské oslavením tisící výročnice úmrtí sv. Methoda. — Než aby nám sv. bratří soluňští daru toho uštědřiti mohli a trvání jeho při nás zabezpečili, bylo třeba, aby nám s ním darovali i sebe, a to ten druhý převeliký dar, ježto nám přinesli.

II.

Úřad apoštolský jest úřadem svrchované lásky. Láska samého Boha Otce jej zplodila, ježto samého Syna jeho jednorozeného náčelným apoštolem lásky

jeho učinila; láska Boha Syna jej konala a apoštolům jej uložila; láska pak Ducha svatého jej dále vede, chrání, posilňuje a nedá mu zaniknouti až do skonání světa. A proto, co apoštol národů pravil o sobě: „Láska zajisté Kristova pudí nás" *), to mohlo všech ostatních dvanáct apoštolů říci o sobě, to platí také o všech jejich následnících, jimžto po výtce názvu apoštola toho kterého národa se dostává. Láska ta pudila sv. Patrika k Irčanům a sv. Augustina k Angličanům, sv. Winfrida čili Bonifáce k Němcům a sv. Ansgara k Dánům a Švédům atd.; a tak byla to zajisté také láska, prýštící se z lásky plného srdce Páně, jež sv. bratry, Cyrilla a Methoda, pohnula, aby na prosbu moravského knížete Rostislava v apoštolování na Moravě se uvázali a sebe samy, své schopnosti, své vědomosti, své zkušenosti, svou práci a píli, zkrátka všecek život svůj předkům našim v dar a oběť přinesli.

Z lásky této opustili sv. apoštolé naši rodné město své Soluň, jež zajisté poutalo je netoliko domem otcovským, alebrž i malebnou polohou v severovýchodním cípu zátoky aegejského moře, jež sluje soluňská, i bohatými dějinami, ano tenkráte již 12 věků nad Solunì bylo minulo, i nádherou svou, ježto bylo městem obchodním a hlavní silnice po vodě i po zemi tam se sbíhaly. Z lásky této opustili i důstojnosti své, Method důstojnost občanského správce jistého krajinského okresu, a Cyrill důstojnost, kterou patriarcha sv. Ignác při některém z chrámů cařihradských dáti mu obmýšlel; opustili zátiší klášterního života, kamž vidouce náboženský i občanský úpadek říše cařihradské, se byli uchýlili. Láska Kristova pudila sv. Cyrilla, aby po příkladu armenského poustevníka Miesropa zvláštní slovanskou abecedu sestavil, a spolu s bratrem Methodem jako druhdy Miesrop pro národ armenský a již před ním sv. Frumentius pro národ aethiopský a Ulfilas pro národ gotský učinil, v přenesnadné dílo překladu písem sv. a jiných knih posvátných a bohoslužebných na jazyk slovanský se uvázal a tou měrou počátek a základ křesťanského písemnictví u Slovanů položil. Láska Kristova usnadnila jim dalekou cestu do říše moravské a nedala jim ochabnouti při nesčetných překážkách a obtížích, pracech a trudech, jaké s úřadem apoštol-

*) II. Cor. 5, 14.

ským spojeny bývají; pro lásku tu propůjčovali se všem, i vznešeným i sprostým, i dospělým i dítkám, každému podle jeho potřeb a schopností, aby všechněm vším se stali a všechny Kristu získali. Pro lásku tu trpělivě snášeli i osočování od cizích, i nevděk od svojincův, ano i útrapy žaláře, jichž sv. Methodu po půl třetího roku bylo strádati, a nic nebylo s to, aby je od lásky této odvrátilo. S ní sv. Cyrill umíraje ještě napomínal bratra svého, aby neopouštěl Moravany dobré, ale znovu k nim se navrátil; s ní sv. Method vrátil se na Moravu a apoštoloval až do svého úmrtí; vida pak, ana blíží se mu hodinka poslední, církvi osiřelé žáka a odchovance svého Moravana Gorazda nástupcem svým ustanovil.

A tak věru sv. apoštolové naši z lásky k předkům našim a tím i k nám, jižto v dědictví jejich jsme nastoupili, netoliko všecko opustili, alebrž i čeho jinak opustiti nemohli, všecky hřivny svého nadání, všecky milosti svého povolání, všecek život svůj poučení, vzdělání, povznešení a oblažení našemu věnovali, slovem: sami sebe darovali nám. Daru toho arci bylo zapotřebí, aby sv. víra srdce i život Moravanů skrz na skrz pronikla, jim v každém případu přikázaní Boží na oči stavěla, ošklivostí hříchu a trestem věčným od zlého je odvracela, krásou ctnosti, zalíbením Božím a věčnou odměnou k dobrému je nabádala, rodinný život zákonem křesťanským ohradila, na sv. apoštolech nedostižné vzory křesťanských ctností jim spatřovati dávala a oni poznali, bez Krista že není vzdělanosti a osvěty, bez Krista že není pokoje srdce a útěchy, bez Krista že život lidský nemá plného významu. — Avšak nebylo na tom dosti, že tito velicí dobrodincové naši dar sv. víry nám přinesli a všecek život a úsilí své vynaložili, abychom jako plané letorosty vštípeni byvše na vinný kmen, jenž jest Kristus Pán, ve spojení s ním zůstávali a z něho ssáli šťávu života, oni nám i ukázali vlastním počínáním svým, kde v záležitostech sv. víry posledně hledati náleží poučení, ochrany a útěchy, a to je třetí převeliký dar, který nám přinesli.

III.

V listu ke Galatským vypravuje sv. Pavel na obhájení apoštolského povolání a úřadu svého, že po

zázračném obrácení svém na cestě do Damašku nevrátil se do Jerusaléma k apoštolům, kteří byli před ním, aby totiž teprv od nich poučení o zjevení Ježíše Krista vzal a poslání apoštolského obdržel, alebrž že odešel do Arabie a pak teprv po třech letech přišel do Jerusaléma, aby uzřel Petra*). Hle, tedy sám sv. Pavel, apoštol národů, kterému zcela mimořádným způsobem apoštolského povolání se dostalo, neosobí si žádného prvotenství v církvi, ale spěchá do Jerusaléma, aby tam sv. Petrovi se ukázal a takto přednost jeho přede všemi ostatními apoštoly osvědčil. A tentýž sv. Pavel založil na počátku druhé polovice prvního století v Soluni, rodném to městě sv. apoštolů našich obec křesťanskou, která pak vlastního měla biskupa, a že Soluň tenkráte hlavním byla městem Macedonie a odtamtud víra Ježíše Krista dále se šířila, nad jiné tak vynikla, že tamní stolice biskupská koncem 4. století od římského papeže větší pravomocí byla obdařena. Pocházejíce tedy sv. Cyrill a Method ze Soluně, kdež druhdy sv. Pavel, vyznavač přednosti Petrovy, apoštoloval, a kteráž větší důstojnost a pravomoc biskupa svého nástupcům sv. Petra děkovala, tím více byli utvrzeni v přesvědčení svém, že toliko nástupcové sv. Petra na biskupské stolici, na které on posledně zasedal, jedině pravými jsou náměstky Ježíše Krista, a že tudíž i k nim, t. j. k římským papežům, ve všech záležitostech církevních v poslední řadě utíkati se náleží. A což také by je bylo mohlo kdy zviklati v přesvědčení tom, když viděli a věděli, kterak vladařové cařihradští na úkor církve a říše nejen do správy, ale i do samého učení církve nepříslušně se vkládali, bludaře brannou mocí podporovali, pravověrné biskupy a papežské vyslance žalařovali, kázeň církevní rušili, svobodu církve obmezovali, ano sami sebe za biskupy vyhlašujíce říši svou od pravomoci papežské odtrhnouti usilovali, a takto všecken církevní a pospolitý řád otřásli.

A hle, právě za jejich doby ctižádostivým Fotiem a prostopášným ujcem císařovým Bardasem připravoval se onen rozkol, který na krátkou dobu sice zacelen byl, ale v 11. století znovu propukl a netoliko celou říši cařihradskou, alebrž během 12. století i celou říši

*) 1, 15. seq.

ruskou a sousední křesťany od nástupce sv. Petra, náměstka Ježíše Krista, viditedlné hlavy jeho církve odtrhl, zvláště pak východním a jižním národům slovanským přítoky římsko-katolické vzdělanosti překopal. My však po Bohu nejvíce děkovati máme sv. Cyrillu a Methodu, že nebyli jsme týmž rozkolem zachváceni, neboť oni již jako záruku věrnosti své k římské stolici ostatky sv. Klementa, třetího nástupce sv. Petra, na půlostrově taurickém jimi nalezené s sebou na Moravu přinesli, osočováni jsouce z bludu věroučného a z novot bohoslužebných nikoli do Cařihradu, ale do Říma se utíkali, tam víru svou vyznali, tam účty z apoštolování svého skládali, tam zastání nacházeli, ano tam i na důstojnost biskupskou byli posvěceni, odtamtud listy přijímali a na cestách svých se zálibou kostely ke cti sv. Klementa papeže a knížat apoštolských zakládali, ano z téhož pocházejíce otce a téže matky, jakoby vlastním tělem svým s Římem nás spojili, an jeden z nich, Cyrill, v Římě, druhý pak, Method, na Moravě zemřel a pochován jest.

O kdož jest s to, aby dostatečně ocenil blahodárné následky našeho s Římem spojení, hned když slunce víry Kristovy první paprslky nám seslalo! Nebo dáme-li tomu, že by věrověstové naši, přišedše k nám z říše cařihradské, k cařihradskému patriarchatu nás byli připojili, dějiny naše jiným zajisté by se byly braly řečištěm nepodobným tomu, jímžto říši cařihradskou blížiti se spatřujeme konečnému úpadku, a my bychom snad dnes asi v tom byli postavení, v jakém do nedávna a podnes křesťanští národové se nacházeli a nacházejí pode jhem tureckým. O kýž by tudíž všichni národové, jižto sv. Cyrilla a Methoda také sice apoštoly svými nazývají, ale od jednoty sv. církve, mající v Římě střed svůj sv. apoštoly našimi tak slavně uznávaný, ctižádostí a panovačností vládcův a pastýřů svých byli odtrženi, i v této příčině následovali příkladu sv. apoštolů svých a rozrazivše pouta mrazivého rozkolu, vrátili se k živé a oživující jednotě sv. církve římsko-katolické, a byl zase jeden ovčinec a jeden pastýř! O kýž by i ti z bratří našich obývajících spolu s námi tytéž země prací a pílí sv. Cyrilla a Methoda vzdělávané, kteřížto náboženské vyznání své augsburgským a helvetským nazývají, s milostí Boží poznali, že nekráčejíce v šlépějích sv. apoštolů

našich, největší dobrodince své zapírají, a že opustivše, jak dí prorok Jeremiáš, studnice vody živé, vykopali sobě cisterny, cisterny rozpukané, kteréž nemohou držeti vody*). A kdybychom pak všichni jako dítky jednoho otce u hrobu sv. Methoda se sešedše jedním srdcem a jedněmi ústy jemu děkovali za neocenitelné dary, ježto podle neskončeného milosrdenství Božího spolu se sv. Cyrillem nám přinesl, ó zda lze mysliti radostnějšího oslavení tisícleté památky blaženého jeho odchodu na věčnost? Než jakkoli nesluší nad přežádoucím obratem tímto zoufati, nelze ho přece ještě v nejbližší době očekávati, a my tudíž odkázáni jsme oslaviti památku tuto sami o sobě.

Stojíce v duchu u hrobu sv. Methoda a připomínajíce sobě nesčetná a nesmírná dobrodiní, jichžto se předkům našim a nám sv. apoštoly našimi po celé tisíciletí od Pána Boha dostávalo, vidouce však spolu i nehodnosť a nedostatečnosť svou, abychom jak svrchovanému dárci všech věcí dobrých, tak i vyvoleným jeho nádobám díky vzdali příslušné: tu věru kalí se nám oko slzou zármutku a na rtech chvěje se nám otázka: „Čím se odplatíme Hospodinu za všecko, co učinil nám?“**) Tázali se v pocitu nedostatečnosti své podobně i oba Tobiášové, když neočekávaných dobrodiní od Hospodina se jim dostalo, až pak archanděl Rafael odpověděl jim: „Dobrořečte Bohu nebeskému a přede všemi živými vyznávejte ho, neboť učinil s vámi milosrdenství své“***).

Té tedy poslouchajíce rady z úst andělských po celý rok 1885. předně dobrořečiti chceme Hospodinu za neocenitedlný dar sv. víry, skrze kterou, jak dí sv. Pavel, Kristus přebývá v srdcích našich****), pln milosti a pravdy†), a s kterou přišlo nám všecko dobré a nesčíslná čest. jak čteme v knize Moudrosti††); dobrořečiti chceme Hospodinu, že s tímto darem poslal nám sv. bratry Cyrilla a Methoda, kteřížto se sv. Pavlem říci mohli o sobě: „Milováním Božím milovali jsme vás“†††), a opustivše všecko ničeho nevyhledávali při nás, leč jedině duší našich, aby je vyvedli z temnosti

*) 2, 13. — **) Ps. 115, 12. — ***) Tob. 12, 6. — ****) Ephes. 3, 17. — †) Io. 1, 14. — ††) 7, 11. — †††) II. Cor. 11, 2.

bludu na světlo odvěčné pravdy, očistivše je od kalu hříchu, ozdobili je libovonným květem ctností a podle slov apoštola národů jako panny čisté zasnoubili nebeskému ženichu Ježíši Kristu k věčnému radování se s ním; dobrořečiti chceme Hospodinu, že skrze sv. apoštoly naše pod jedině pravého náměstka Ježíše Krista, římského papeže jsme byli postaveni, jehož království ani brány pekelné nepřemohou. — Avšak netoliko dobrořečiti chceme Hospodinu, alebrž i před všemi živými vyznávati ho, vyznávajíce víru svou beze studu a bázně, i ústy i skutky a spravujíce se jí po všecky dny a ve všech případnostech života našeho až do posledního vzdechnutí, aby duše naše jako s nezrušitedlným znamením svátostí křtu a biřmování, tak i se skutky živé víry na pravdě Boží se octnula: vyznávati chceme Hospodina, jenžto se oslavuje ve svatých svých, co nejvroucněji uctívajíce i světce jím nám poslané, jako sluší na dítky vděčné a dobře zvedené; oni podnes jsou přímluvci naši u Boha; vyznávati ho chceme, věrně a pevně přidržujíce se nástupců sv. Petra na římské stolici, jimžto Kristus Pán i beránky i ovce pásti uložil. — Konečně prositi chceme Hospodina, aby jako milosrdenství s námi učinil v tisíciletí minulém, učinil tak i v nastávajícím, potomky naše ve víře a lásce své zachoval a pro hříchy naše a zavládající u víře vlažnosť a netečnosť odnětím klenotu toho netrestal; prositi chceme sv. apoštoly naše, aby nepřestávali orodovati za nás, ale i za ty, již rovněž s námi apoštoly svými je nazývají, avšak v jednom s námi ovčinci se nenacházejí, aby jako druhdy Šavlu i jim spadly s očí lupiny a oni prohledše poznali, na jakém jsou bezcestí; projeviti chceme i Sv. Otci, jakožto náměstku Ježíše Krista a nástupci papežů, kteří působení sv. apoštolů našich schválili, proti zlému osočování jich se zastali, na důstojnosť biskupskou je vysvětili a všelijak ochranu svou jim prokazovali, projeviti mu chceme, i že sám nejvíce apoštoly naše uctil, když celému světu katolickému ctíti je přikázal, dětinnou lásku a nejněžnější oddanosť.

Nuže, aby uskutečněny byly všecky tyto úmysly naše a rok nad jiné památný i přiměřeně byl oslaven, nařizuje se podle přání na pastoralních konferencích vyslovených a podle žádostí sl. výborem pro oslavení jubilejního roku projevených co následuje:

1. aby tento pastýřský list při nejbližší příležitosti po doručení s kazatelen byl předčítán;

2. aby ve středu dne 31. prosince k obvyklé závěrečné pobožnosti výroční připojena byla modlitba níže položená o sv. apoštolech našich, a sice konává-li se Te Deum, po oraci pro gratiarum actione, říkají-li se litanie o Všech Svatých, po poslední oraci; kde však na závěrek roku zvláštní pobožnost se nekonává, budiž ten den k večeru vystavena Velebná Svátosť, před ní říkány litanie o Všech Svatých s přídavkem níže položeným a pak uděleno sv. požehnání; po „Anděl Páně" budiž všemi zvony vyzváněno po celou hodinu;

3. aby na celý rok při každé mši svaté, pokud toho rubriky připouštějí, vložena byla kollekta de ss. Cyrillo et Methodio Episc. et Confess.;

4. aby po celý rok při každých odpoledních službách Božích v litaniích (v loretanských po kommemoraci sv. Josefa) přidána byla vzpomínka o sv. apoštolech našich v ten způsob:

℣. Orate pro nobis sancti Cyrille et Methodi!
℟. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui nos ad unitatem fidei Christianae per beatos Cyrillum et Methodium, Confessores tuos atque Pontifices, misericorditer vocare dignatus es: praesta quaesumus; ut qui praesenti eorum solemnitate merito laetamur, ipsorum piis precibus ad gloriam pervenire mereamur aeternam. Per Christum Dominum nostrum.

℣. Orodujte za nás sv. Cyrille a Methode!
℟. Abychom hodni učiněni byli zaslíbení Kristových.

Modleme se!

Všemohoucí, věčný Bože, jenž jsi nás skrze sv. vyznavače a biskupy Cyrilla a Methoda v jednotu křesťanské víry milostivě povolati ráčil: uděl nám, prosíme, abychom z přítomné slavnosti jejich slušně se radujíce, laskavou přímluvou jejich slávy věčné dojíti zasloužili. Skrze Krista Pána našeho. R. Amen.

5. aby během roku patero oktáv se oslavilo:

a) oktáva úmrtí sv. Cyrilla od předvečeří dne 14.—21. února,

b) oktáva úmrtí sv. Methoda od předvečeří dne 6.—13. dubna,

c) oktáva zasvěceného svátku sv. Cyrilla a Methoda od předvečeří dne 5.—12. července,

d) oktáva nanebevzetí Panny Marie od předvečeří dne 15.—22. srpna, a

e) oktáva sv. Klementa od předvečeří dne 23.—30. listopadu, a sice takovým spůsobem, že by v každé oktávě alespoň jedny byly slavnější služby Boží s přiměřeným kázaním dopoledne, denně pak odpoledne litanie s požehnáním;

6. aby konaly se slavnostné průvody, najmě na Velehrad, o kterýchžto, jakož i odpustcích od Sv. Otce vyžádaných, co nejdříve patřičné se stane prohlášení;

7. aby konaly se sbírky pro Sv. Otce, a sice v čas, jejžto duchovní správcové za nejpříhodnější uznají;

8. aby památný rok tento i slavným Te Deum se skončil.

Co se týká slavností v kathedrálním chrámu Brněnském, podrobněji se ještě ustanoví.

Ostatně zůstavuje se horlivosti duchovních správců, kterak by ještě jinak jubilejní rok tento stádci svému co nejvíce spásonosným učinili.

A tak budiž rok ten Bohu k slávě, sv. apoštolům našim ke cti, Sv. Otci k útěše a radosti, nám pak k časné i věčné blaženosti! Amen.

Dáno v biskupské residenci Naší v Brně dne 15. prosince 1884.

František Saleský,
biskup.

---

2. Requiem za zemřelé osadníky po výroční slavnosti posvěcení chrámu.

Dotaz.

V pondělí po výroční slavnosti posvěcení chrámu Páně, — kteráž slavnost světí se buď o církevním festum Dedicationis aneb dle místního zvyku jindy, na př. zároveň s Patrocinium neb v neděli po tomto,

— žádají a očekávají osadníci, aby za zesnulé farníky sloužena byla mše sv. de Requiem s Libera u tumby a průvodem po hřbitově. Tak, pokud jen mi známo, na mnohých farách. Žádost svoji opírají tím, že vždy tak bylo a že se již samo sebou rozumí, aby každoročně tak se dálo. Že pak smuteční tato pobožnost velmi zakořeněna a oblíbena u lidu jest, o tom svědčí veliké účastenství při ní. Ten den slaví se co sváteční a kostel jest naplněn jako o velkém svátku. Jest sice přimícháno k tomu něco příchuti světské, zábava totiž „pěkné“ či „zlaté hodinky“ následující hned po requiem, než přes to chvályhodna jest vděčná paměť zesnulých.

Jest však otázka, jak se to *shodne s rubrikami direktáře?*

Toto requiem, každoročně po výroční památce posvěcení chrámu P. sloužené, zdá se poněkud patřiti k anniversariím nefundovaným, majícím výsadu, že pro ně dnem svobodným jest; *dupl. minus,* jak uvádí kan. dr. Skočdopole ve svém Past. boh. str. 442. Než ale hned na str. 444. téhož díla řadí se sub d) mše sv. za zemřelé osadníky . . . *k neprivilegovaným či soukromým zádušním* mším, pro něž dnem svobodným jest jedině *semidupl., simplex a feria — non privileg.*

R. 1884 připadlo dle direktáře Pražského na pondělí po obecné dedicatio Ecclesiarum dne 20. října S. Joannis Cantii C. n. P. *duplex.* Nejblíže příští semiduplex připadlo dle téhož direktáře až 25. října — v sobotu. Patřilo by tudíž requiem odložiti až na tento den. Ale duchovní chtěje vyhověti předpisům rubrik octne se v kollisi s přáním své osady na starém zvyku houževnatě lpějící, úsilovně requiem v den po „posvícení“ žádající. Requiem odložené na den pozdější — to už není jejich, není jim milé a zůstalo by beze všeho účastenství.

Co tu činiti? Neračiž sobě Slavná redakce obtěžovati podání rady, jak by měl duchovní zachovati se v této kollisi mezi hrozícím pobouřením osady, jež nerada odvyká zastaralým zvykům, a mezi předpisem rubrik. Račiž pak se vysloviti o tomto skromném návrhu: Zdaž by nebylo vhodno pojednati o tomto „requiem po posvícení“ na budoucí synodě a poněvadž se zajisté ukáže, že na mnohých osadách ono žádáno bývá, prositi pak sv. Stolici v Římě, aby tomuto starobylým zvykem ústálenému requiem za osadníky *dala*

privilej touž, jakou má na př. missa pro sponsis aneb anniversarium fundatum cantatum, ut licite fiat, quod tunc plerumque illicite fieri solet. *Jan Sedlák*,
farář ve Vel. Popovicích.

Odpověď.

Zvyk, že osadníci žádají v pondělí po slavnosti posvěcení chrámu o zpívané Requiem za všecky zemřelé osadníky, jest v Čechách alespoň na venkově velmi rozšířený ne-li všeobecný. Nedá se upříti, že z žádosti té přicházejí duchovní správcové do velikých rozpakův a do kollise s rubrikami: neboť o tomto výročním requiem nečiní se žádná zmínka ani v rubrikách ani v dekretech obřadní kongregace, nemá žádné výsady a třeba při sloužení šetřiti obecných pravidel. Poněvadž ale potřeba a nesnáz jest bez mála u nás všeobecná, bude velmi záhodno, aby na budoucí synodě záležitost ta vzata byla v úvahu a nejd. ordinariaty vyžádaly u Apoštolské Stolice nějaké privilegium pro ono Requiem. To by nepůsobilo žádných obtíží a stačilo by privilegium, které sv. Stolice 4. března 1858 udělila diecési Budějovické, jak čteme v aktech diec. synody Bud. z roku 1863 pag. 70. a 71. „ut deinceps in Ecclesiis parochialibus Dioecesis Budvicen. tribus vicibus in qualibet hebdomada celebrari possint Missae de Requiem cum cantu, dum Officia occurrunt ritus duplicis, et sic impleri valeant omnia onera tum fixa tum adventitia hujusmodi missarum de Requiem, attamen exclusis Duplicibus I. et. II. Cl. Festis de praecepto servandis, Feriis, Vigiliis, Octavisque privilegiatis.“ Větší privilegium sotva by lze bylo očekávati. *Redakce.*

---

3. Přechovávání nejsv. Svátosti v soukromém Oratorium.

Vrchní představená jistého kláštera, při němž nalezá se vychovávací ústav pro dívky, vznesla prostřednictvím biskupského Ordinariatu ku sv. Stolici prosbu, aby pro duchovní útěchu řeholních sester v soukromém oratorium téhož ústavu vel. Svátost oltářní přechová-

vati se směla. Apoštolská Stolice udělila sekretariatem memorialů dne 19. pros. 1882 toto dovolení ad septennium za dvou podmínek:

1. „dummodo una Missa quotidie inibi celebretur;

2. una saltem lampas semper accensa diu noctuque colluceat et clavis tabernaculi penes presbyterum diligenter custodita remaneat ac caetera serventur, quae ad rem in Rituali Romano expressa atque praescripta reperiuntur."

Představená dodatečně vznesla ku sv. Stolici další prosbu, aby indult tento v platnosti zůstal i pro případ, že by za příčinou nedostatečného počtu kněží za celý týden toliko jedna mše sv. v onom oratorium se sloužila; načež reskriptem ze dne 11. února 1884 apoštolská Stolice rozhodla, že má-li indult v platnosti zůstati, alespoň dvě mše sv. v každém týdnu se v onom oratorium sloužiti musí. *Redakce.*

---

4. Rok mučenické smrti sv. Jana Nepomuckého.

V Německu bylo míněni vzdělaného čtenářstva v blud uvozováno různými články časopiseckými, v nichž P. Schmude a jiní se pokoušeli dvojici Janův obhájiti. Tím více nás potěšilo, že na základě bádaní faráře Dr. Amrheina opravují němečtí učenci blud tento, jak seznáváme z článku „Die St. Nepomuk-Frage" ve chvalně známém časopise „historisch-politische Blätter" (1884. svazek 12. str. 943. nn.) uveřejněného. Článek ten uvádí nejdůležitější data ze života sv. Jana, pak svědectví hodnověrná o době smrti jeho mučenické a končí těmito slovy:

„Aus dieser kurzen Skizze lässt sich erkennen, dass die wichtigsten Ereignisse aus dem Leben des hl. Johannes von Pomuk oder Nepomuk — diese Namen sind gleichbedeutend — in der Person des 1393 ertränkten Generalvikars historisch nachgewiesen werden können, während für einen 1383 ertränkten Beichtvater ausser der für denselben beanspruchten Überlieferung des böhmischen Volkes, die aber nur im Anschlusse an die Ereignisse des Jahres 1393 entstanden

ist, keine historischen Zeugnisse vor dem 16. Jahrhundert vorhanden sind." *Redakce.*

Literární oznamovatel.

1. **O špatné a dobré četbě.** Patero exhort postních. Sestavil *J. Ježek*, katecheta na c. k. vyšší realce Pražské. V Praze nákladem kn. a. knihtiskárny Rohlíček a Sievers. 1885. Str. 32. Cena 32 kr.

Ač tyto postní řeči vzrostly z exhort před studující mládeží konaných, jsou nicméně i pro širší obecenstvo na kázaní chrámovém shromážděné, ano i k soukromému čtení každého vzdělance velmi vhodné. Spisovatel bojuje tu proti jedné z nejrozšířenějších a spolu nejnebezpečnějších nemocí duševních věku našeho, proti čtení špatnému, víru i dobrý mrav stejnou měrou ohrožujícímu. Pojednav zprvu o zhoubném vlivu špatného čtení vůbec vyvrací autor liché výmluvy, jimiž se čtenáři špatných spisův ospravedlniti hledí; pak přechází k oprávněnosti církevního indexu, objasňuje prospěšnost knih dobrých a konečně vystavuje pravidla, jimiž se při čtení říditi máme. Četné příklady z dějin před Kristem i ze života Svatých Božích, též hojné a případné citáty zvyšují značně cenu těchto výkladův, jež i slohem plynným se vyznamenávají a jež důst. duchovenstvu tudy pro nastávající čas svatopostní vřele odporučujeme. *Redakce.*

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXVI. 1885. Svazek II.

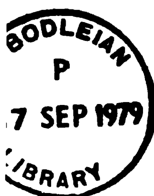
Provolání moravského ústředního výboru slavnosti Methodějské na Velehradě.

Slované! Katolíci!

Ctitelé sv. Cyrilla a Methoda všichni!

Když národ veliké muže velebí, jižto veleskutky svými ducha národního osvětili, vývoji jeho novou dráhu ku spáse a vzdělanosti vedoucí ukázali a v proudu vlnobitném dějin světových loď jeho bezpečným kormidlem opatřili, zajisté ctí a velebí sám sebe a plní tím povinnost, kterou jemu netoliko vděčnost vlastního srdce, nýbrž i duch dějin sám ukládá. Oslavujíce důležité doby v životě mužů takových, obnovujeme zároveň památku na ně a osvědčujeme, že si vědomi jsme postavení, které nám skutky jejich v dějinách světových vytknuly, že si vědomi jsme velikosti a důležitosti skutkův od nich vykonaných.

Velepamátný den přijde nám šestého dubna r. 1885, kterým se naplní tisící rok od úmrtí sv. Methoda, apoštola víry křesťanské, zakladatele vědy a osvěty mezi národy slovanskými. Símě jím a jeho bratrem

sv. Cyrillem zaseté, zdárně se ujalo a když světec před tisícem let unavenou šíji svou skládal k věčnému odpočinku, viděl setbu bujnou, která slibovala hojnou žeň. Po tisíc let sklízeli naši předkové, sklízíme my a sklízeti budou naši potomci bohatou úrodu ze setby Methodovy, kterážto sklízeň tím hojnější bude, čím věrnějšími zůstaneme duchu, kterým světec náš předky naše zušlechťoval, v lůno církve katolické a tím ku prameni věčně živému plodonosné osvěty přivedl. Duch ten zve nás na Velehrad, kde apoštol náš s tímto světem se rozloučil, zve nás tam zvláště r. 1885., abychom tam obnovili paměť svatého muže, největšího dobrodince národů slovanských, abychom dokázali, že k němu lneme touž horoucí láskou, jakou předkové naši, o nichž životopisec sv. Methoda praví, že v den jeho pohřebu „nesčíslné množství lidu shromáždilo se a provázelo arcibiskupa svého, plakajíce po dobrém učiteli a pastýři, mužští i ženské, malí i velicí, bohatí i chudí, svobodní i sluhové, vdovy i sirotci, jinozemci i domácí, neduživí i zdraví!“

Nuže, sejděme se tedy všichni, jižto k dědictví Methodovu náležíme; sejdětež se i Vy, Bratři Čechové, památného roku 1885 na Velehradě, abychom úctu vzdali památce svatého muže, abychom se posilnili duchem, kterým apoštol náš předky naše do dějin světových jako nové zápasníky o víru, vědu a vzdělanost uvedl; abychom se poznali a poznajíce se obapolnou láskou a vědomím se tužili, že tak vznešený dar, kterým nás oblažili svatí věrověstcové naši, životní sílu zachoval celých tisíc let a že dar ten, kterýž byl pojat z ducha, na věčné časy ducha národů slovanských šlechtiti, povznášeti, síliti a blažiti bude; abychom nabyli pevné naděje, že idea Cyrillo-Methodějská přitažlivou moc osvědčí, aby brzo nadejíti mohla doba sv. Otcem

Lvem XIII. tak horoucně, tak důrazně kýžená, kde pokus několikráte již činěný, spojiti obě církve, západní i východní, opět v jedno tělo, se stane skutkem, z něhož církvi i národům slovanským blaho a požehnání vzejde.

Dáno v Brně o Božím hodě vánočním 1884.

Za ústřední slavnostní výbor:

Předseda: **Egbert** hr. **Belcredi**, J. V. sk. tajný rada, říšský a zems. poslanec v Brně. — Místopředseda: **Aug. Klovský**, inf. prelát při stol. chrámu Páně v Brně. — Jednatel: **A. Hrudička**, c. k. prof. real. škol v Brně. — Pokladník: JUDr. **J.** rytíř **Lachnit** v Brně.

Za odbor slavnostní:

Předseda: **Adam** hr. **Potulicki**, probošt v Kroměříži. — Místopředseda: **Fr. Maršovský**, děkan v Brně. — Jednatel: Dr. **Jos. Pospíšil**, kons. rada, prof. bohosloví v Brně.

Za odbor literární:

Předseda: **Em.** hr. **Pötting**, gener. vikář v Olomouci. — Místopředseda: Mons. Dr. **M. Procházka**, č. kanovník v Brně. — Jednatel: **Vl. Šťastný**, profes. gymnasijní v Brně.

Za odbor finanční:

Předseda: JUDr. **Fr.** ryt. **Šrom**, říšský a zemský posl., nám. zem. hejtmana v Brně. — Místopředseda: **Fr. Zapletal**, dvorní rada, státní návladní v Brně. — Jednatel: **J. Nebovídský**, úředník v Brně.

Dr. K. *Beránek*, děkan a farář v Újezdě. — Vincenc *Brandl*, zemský archivář v Brně. — A. *Buřinský*, kanovník v Kroměříži. — Dr. K. *Eichler*, č. kons. rada a farář ve Vev. Bytyšce. — Fr. *Hanák*, starosta v Horní Moštěnici. — Ferd. *Harna*, farář ve Chvalkovicích. — Dr. Jak. *Hodr*, prof. theol., č. kons. rada v Brně. —

J. *Hoch*, starosta v Hrubčicích. — Fr. *Holeček*, kons. assessor a děkan v Příboře. — J. *Justian*, správce statku podp. fondu arcid. Olomúcké. — R. *Kašpar*, děkan a farář v Holešově. — J. *Kašpárek*, farář v Komíně. — Fr. *Kolísek*, vikář při bisk. chrámě v Brně. — Ben. *Korčian*, opat a praelat v Rajhradě. — Fr. *Korec*, kaplan při chrámu P. sv. Maří Majd. v Brně. — Václav *Kosmák*, č. kons. rada a farář v Tvarožné. — JUDr. Jos. *Koudela*, zemský poslanec v Brně. — JUDr. J. *Kozánek*, říšský a zemský posl. v Kroměříži. — J *Kyjánek*, farář v Žilošicích. — Fr. *Martilík*, farář v Hluku. — Pl. J. *Mathon*, ř. sv. B., ředitel pap. kněhtisk. v Brně. — G. *Meretta*, stav. rada v Kroměříži. — Per. *Obdržálek*, č. kons. rada a farář v Blansku. — A. *Ramboušek*, opat a praelát na Starém Brně. — J. *Raus*, kanovník v Brně. — Václ. *Royt*, c. k. ředitel česk. gymn. na St. Brně. — Karel hrabě *Seilern*, v Králicích. — O. hrabě *Serenyi*, na Luhačovicích. — Fr. *Skopalík*, říšský a zemský poslanec v Záhlinicích. — Al. *Slovák*, kaplan při bisk. chrámu P. v Brně. — Fr. *Slaměník*, říd. uč. m. šk. a redaktor Komenského v Přerově. — Jan *Soukop*, č. kons. rada a farář v Doubravici. — Kaj. *Sláma*, č. kons. rada a farář v Přerově. — R. sv. pán *Stillfried*, na Vyzovicích. — Ant. Cyr. *Stojan*, kaplan v Příboře. — Hrabě *Sylva-Taroucca*, v Čechách u Prostějova. — Dr. Jan *Schneider*, farář v Křižanovicích. — Tom. *Šimbera* děkan a zemský poslanec v Myslibořicích. — Rob. *Šudrla*, kanovník v Brně. — Vinc. *Vašek*, č. kons. rada a farář v Ratajích. — J. *Vojtěch*, č. kanovník a prof. theologie v Brně. — Jan *Vychodil*, kaplan na Velehradě. — Josef *Vykydal*, děkan na Velehradě. — Th. *Wolf*, c. k. prof. v Brně. — Ign. *Wurm*, říšský a zemský poslanec v Olomouci. — Dr. Fr. *Zeibert*, kanovník v Brně.

Poznámka. Program slavnosti, od Jeho Eminence pana kardinála arcibiskupa olomouckého již schválený, uveřejní se novinami Kdo by si přál zpráv jakýchkoli, obrátiž se na uroz. pána hraběte Adama Potulického, probošta v Kroměříži, neho na pana děkana Jos. Vykydala na Velehradě.

Spor v řádu mnichů bosáků sv. Augustina provincie německo-české o rovné právo Čechů s Němci při volbě představených.

(1692—1714).

Podává Ferdinand Tadra.

Zpráva, kterou tuto podáváme, zakládá se na rukopise cís. kr. veřejné knihovny Pražské (XIV. G. 16.): „Summarium quaestionis motae inter P. P. Boëmicae et Germanicae nationis ordinis Eremitarum discalc. S. Augustini Congregationis Italiae super electione quarti definitoris ex Germanis assumpti, ubi post resignationem Boëmi debebat eligi alius Boëmus in Definitorio provinciali celebrato Viennae in Conventu S. P. Augustini die 12. Martii 1699." Spis tento sestaven jest dle zápisní knihy generalního vikáře řádu sv. Augustina „Decreta generalia et provincialia Fr. Eremitarum discalc. S. Augustini excerpta ex libris Capitulorum generalium Romae." Název Čech a Němec — Boëmus et Germanus — nemůže se ovšem přísně bráti ze stanoviska národního, že však i moment národní ve sporu tom se jeví, vysvitne z vypravování našeho.*)

Řád mnichů sv. Augustina rozdělil se záhy na dvě části, totiž v řeholní kanovníky (Canonici regulares) a v mnichy poustevníky bosáky sv. Augustina. Řehole poustevníkův nebyla přísná a poněvadž během doby kázeň a pořádek v řádu velikou zkázu vzal, povstali v 16. století jednotliví nábožní členové řehole té,

*) Že i v jiných klášteřích českých toho času panovalo vědomí národní a láska k mateřskému jazyku, o tom podávají nám pěkný důkaz klášterové minoritův. Srovn. Ekert, Posv. místa Prahy I. 436.

aby zavedením přísnější kázně opět řád zvelebili a obnovili. Tímto způsobem rozdělen byl řád ve tři sbory observantův, totiž 1. španělský, 2. vlašský, 3. francouzský.

Kongregace vlašská, kterou založil mnich Andreas Diaz r. 1592, rozšířila se hlavně v Italii a v Hořejším Německu. V Čechách založen první klášter řehole této r. 1623 a sice v Praze u sv. Václava, během pak století 17. měli mniši bosáci sv. Augustina kongregace vlašské čtvero klášterů v Čechách a sice: V Praze na Novém Městě u sv. Václava, v Táboře (zal. r. 1640), v Německém Brodě (zal. r. 1674) a ve Lnářích (Schlüsselburg, zal. r. 1689 od hraběte Tomáše Černína z Chudenic). Kláštery české tvořily s 2 kláštery rakouskými, 2 štýrskými, 1 bavorským, 1 krajinským, 1 moravským a 1 slezským *provincii německo-českou* (provincia Germano-Bohemica). Při generalní kapitole r. 1692 v Římě odbývané, při kteréž přítomni byli z provincie německo-české provincial, t. č. známý Abraham a S. Clara a jiní dva vyslaní, tak zvaní „discreti", dáno bylo od papeže Innocentia XII. bullou danou dne 30. června 1692 provincii německo-české právo, odbývati provincialní kapitoly a voliti sobě při nich své představené — což dříve vždy při generalní kapitole se stávalo — a to sice vždy v roce před generalní kapitolou.

Dne 1. května 1694 sešli se tedy voliči vyslaní z klášterů mnichů bosáků sv. Augustina provincie německo-české ve Vídni k první kapitole provincialní, kteráž trvala 8 dní a v níž zvolen jest za provinciala P. Anselmus a s. Christophoro, Němec, za prvního definitora P. Ludovicus a s. Bartholomœo, Čech, za druhého definitora P. Bernardus a s. Theresia, Němec, za třetího definitora P. Vincentius a s. Guilelmo, Čech, a za čtvrtého definitora P. Narcissus a s. Leopoldo, Němec; za prvního vyslance, který měl jíti ke kapi-

tole generalní do Říma, zvolen Němec, za druhého pak Čech a podobně i zástupcové jich; za sekretáře provincialního zvolen také Němec. Této kapitole provincialní předsedal P. Callistus a s. Innocentio, Němec, čtvrtý generalní definitor, k tomu cíli co komisař z Říma sem vyslaný.

První tato provincialní kapitola skončila — jak pramen náš praví — pokojně, poněvadž žádné národnosti (nulli nationi) nebyla křivda učiněna; aby pak i v budoucnosti shoda a svornost mezi Němci a Čechy neporušeně zachována byla a aby se všelikým nedorozuměním předešlo, usnesli se definitoři provincialní — avšak jen ústní úmluvou —, aby v příští kapitole provincialní za provinciala, pak za druhého a čtvrtého definitora Čechové voleni byli. Úmluvu tuto schválili všichni tehdáž při kapitole provincialní přítomní členové čeští, aniž by byli žádali, aby snešení to v aktech kapitoly zapsáno a v příští kapitole stvrzeno bylo, spoléhajíce pouze na ústní toto dohodnutí a doufajíce v zachování jeho.

Dle úmluvy této zachovali se Němci při nejblíže příští kapitole v té míře, že zvolen za provinciala P. Tobias a s. Barbara, tenkráte druhý definitor generalní v Římě zůstávající — ovšem proti všemu nadání —, za druhého a čtvrtého definitora provincialního P. Amandus a Jesu a P. Maximilianus a Jesu, vesměs Čechové; když však přišlo k volbě obou discretů, kteří měli k generalní kapitole do Říma se odebrati, použili Němci své nahodilé většiny k tomu, že proti dřívější úmluvě zvolili k tomu oba Němce, rovněž i oba zástupce jich a sekretáře provincialního.

Čechové přítomní, jimž se volbou touto proti úmluvě křivda děla, počali proti tomu protestovati; že ale Němci naproti tomu se bránili a ujišťovali, že to

nemá nikterak býti na ujmu práv národa Českého, zanechali — ač neradi — dalšího odporu. Jest však patrno, že Němci měli již tenkrát naproti Čechům ten úmysl, aby se buď úplně od nich oddělili, neb aspoň jeden úřad provincialní dříve slíbený jim odňali, a aby obmysl ten při nejbližší příležitosti provedli, uzavřeli mezi sebou, že při nastávající generalní kapitole budou žádati za oddělení od Čechů, totiž za rozdělení provincie německo-české. Čechové neměli ani toho nejmenšího tušení o tom, že by bratři jich němečtí něco podobného obmýšleli.

Ke kapitole generalní do Říma odebrali se tedy provincial P. Tobias Čech a oba vyslanci Němci. Když pak přišli do Benátek, oznámili tito dva provincialovi úmysl svůj a žádali od něho, aby sám jmenem celé provincie žádal za oddělení Němcův od Čechů, t. za rozdělení jednotné dosud provincie německo-české v část německou a českou. Provincial ovšem s podivením vyslechl žádost tuto, neboť neměl o tom ani tušení a odpověděl, že to věc velmi důležitá, týkající se jak Němců tak Čechův, o níž se mělo v provincialní kapitole jednati a uvažovati; vyslovil jim své podivení, že Němci úmysl svůj úplně zamlčeli, že tedy Čechové o tom ničeho nevědí a on že bez jich vědomí a srozumění záležitost tu v generalní kapitole přednésti nemůže.

Když přišli do Říma, přednesli oba vyslaní Němci žádost za rozdělení provincie německo-české představeným řádu, od nichž pak nařízeno (dne 27. dubna 1698), aby definitoři provincialní v roční schůzi své o záležitosti té jednali.

Dne 17. června 1698 sešli se definitoři provincie německo-české ve Vídni a usnesli se, aby záležitost ta všem konventům sdělena a tito vyzváni byli, aby své usnešení a dobrozdání co nejdříve definitorům oznámili.

Do kláštera Pražského přišlo toto nařízení definitorů dne 21. července 1698 a hned den na to svolal převor P. Basilius a s. Ambrosio všecky členy konventu, sdělil jim celou záležitost a žádal, aby každý vyslovil své mínění. Veškeři členové kláštera Pražského vyslovili se bez rozmýšlení pro rozdělení provincie německo-české v provincii českou a německou a rozhodnutí to bylo ihned do Vídně oznámeno. V jakém smyslu se vyslovili Táborští a Lnářští, není nám známo. Německo-Brodští nevyslovili se poprvé rozhodně ani pro ani proti rozdělení, ale žádali napřed rozličná vysvětlení, tak k. p. proč žádají Němci za oddělení od Cechů? proč úmysl svůj dříve neohlásili, aby se mohlo o něm jednati? zdali Čechové žijící ve klášteřích německých přivtěleni budou k provincii české či německé a kdo vykonávati má visitace obou provincií? Zároveň prohlásili, že by Čechové nebyli se po tak dlouhou řadu let namáhali, aby povoleno bylo odbývání kapitol provincialních, že provincie německá vzala počátek svůj od Čechů, neb první klášter byl v Praze; že Čechové ku veliké škodě své opustili klášter Litomyšlský, aby pomohli klášteru Vídeňskému, podobně i v Olomouci, že P. Augustinus a s. Clara odkázal klášteru Vídeňskému 14.000 kop k tomu konci, aby zde klerikové národnosti české studovati mohli; že klášter Pražský k založení kláštera Štýrsko-Hradeckého postoupil značnou část peněz a že i jiní Čechové klášterům německým přispěli; — proč mají býti nyní od nich zavrženi? Že Čechové žádají, aby se při volbách na ně ohled bral, k tomu že měli plné právo dle úmluvy učiněné, beztoho prý často ani se neozvali, ač při volbách křivda se jim stala. Konečně praví, že se nemohou rozhodnouti, dokud od ostatních klášterův a hlavně od Pražského, co od předního člena, nebude

jim známo dostatečné vysvětlení a jich rozhodnutí. Brzy na to, ovšem následkem zpráv z ostatních klášterů českých, poslali i Německo-Brodští definitorům oznámení, že po zralejším uvážení všech okolností i oni — jakož ostatní kláštery české již učinily — k obmýšlenému oddělení Čechův od Němců jednohlasně přivolují, ovšem s vyhražením všech práv od papeže Innocentia XII. bullou ze dne 30. června 1692 provincii udělených, jsouce té naděje, že rozdělení to oběma provinciím ku prospěchu sloužiti bude.

Jediný člen kláštera Německo-Brodského, totiž P. Vincentius a s. Guilelmo, meškající toho času v Teplici, psal po svém návratu do kláštera psaní P. Cyprianovi a s. Theresia, v němž se vyslovuje rozhodně proti obmýšlenému rozdělení provincie německo-české. Jakáž bude naše provincie — praví — čítající pouze 4 kláštery? Jak bude moci existovati klášter v Něm. Brodě, kterýž od Vídeňského kláštera každoročně značnou část mší zde objednaných dostával? Byli jsme my Čechové kdy na překážku Němcům? Kterak povstal klášter Lublaňský, ne-li z oněch 10.000 zl. Harrantových? [Štýrsko-Hradeckému klášteru, který již opuštěn býti měl, postoupili jsme dobrovolně dluh Weigelův; přednost mezi kláštery provincie postoupil konvent pražský dobrovolně klášteru Vídeňskému. To vše i jiné mnozí všeteční nyní nechtějí uznati a usilují o to, aby provincii rozštěpili, poněvadž jim pouhé jmeno „Čech“ jest trnem v oku (quibus sola nominatio Boëmi est spina in oculis). Ale ať činí cokoli, já bych chtěl raději z řádu vystoupiti, než takový nesmyslný požadavek podepsati. Bohužel, že i provincial úplně se poddává Němcům, kteří ne nadarmo z Říma jej povolali, neb jiný zajisté by nezpíval podle jich noty. Takto jsme tedy tím, že jsme si provincialní kapitoly vy-

mohli, ustrojili sobě jen roztržky a úpadek. Končí pak psaní své výstrahou Vídeňským řeholníkům, aby Čechy od sebe neodmítali a raději toho dbali, aby po smrti císařově nástupce jeho z Vídně je neodstranil.

Mezi tím vrátili se z Říma provincial a jeden vyslaný (druhý, P. Narcissus, zvolen byv za generalního definitora zůstal v Římě) a brzy na to (26. července 1698) odbýváno roční definitorium, při němž mimo jiné jednohlasně usnešeno, že se *má* za rozdělení provincie žádati; dotýčná žádost pak byla ihned generalním definitorům do Říma zaslána. Odtud dostalo se jim odpovědi, v níž však vytčeno bylo patero podmínek, kterýchž nezbytně k rozdělení provincie potřebí — žádalyť totiž za rozdělení také provincie Římská a Neapolská — a jimž se podrobiti mají, a sice: 1. aby poslán byl do Říma seznam všech kněží, klerikův i laiků provincie německo-české s udáním stáří jednoho každého, jeho hodností, které v řádu zastával, i jeho spůsobilosti, aby se věděti mohlo, bude-li jedna každá z obou provincií, totiž česká i německá, míti dostatečný počet osobností spůsobilých k úřadům provincialním; 2. aby určeno bylo zatím aspoň 6 klášterů pro jednu každou provincii, poněvadž nikdy jinak rozdělení provincie se nepřipustilo, aniž pro budoucnost k uvarování všelikých možných nepřístojností připustiti se může; 3. aby budoucně z obou částí rozdělené provincie pouze dva členové, totiž provincial a jeden vyslaný k generalní kapitole do Říma vysláni byli; 4. aby měli obě provincie pouze jednoho zástupce v generalním úřadě, kterýž buď svobodně neb střídavě jednou z té, podruhé z oné provincie volen býti má; 5. aby obě provincie nečinily nároků na volbu generalního prokuratora, leč aby tento volen byl jen z provincií vlašských.

Definitoři provincialní (z nichž jeden byl Čech,

totiž P. Basilius a s. Ambrosio) vyslovili se o těchto podmínkách k provincialovi tehdy v Praze meškajícímu v tomto smyslu: První má se vyhověti; co se druhé týče, mají k doplnění počtu šesti klášterů provincie české k této připočtěny býti kláštery ve Vrateným (Fratting, v Znojemsku na Moravě) a ve Strellu (?) (snad ve Slezsku), však aby zůstávaly ve správě provincie německé; třetí podmínka má býti přijata. Co se týče úřadů generalních, má býti přiděleno provincii české i německé po dvou úřadech tak dlouho, dokud jiné provincie rozděleny nebudou, potom ovšem by mělo nastati nové ustanovení; pátá podmínka má se ale zamítnouti.

Co k tomu odpověděl provincial, není známo. Brzy na to pak odbýváno v Římě generalní definitorium, při němž otázka stran rozdělení některých provincií uvažována a podmínky k tomu nutné jednou pro vždy ustanoveny byly; shodujíť se s uvedenými prve podmínkami a hlavní váha kladena na to, že rozdělení jen z důvodů velice závažných povoleno býti může a že musí býti potvrzeno od generalní kapitoly, méně pak nežli 6 klášterů že nesmí žádná provincie čítati.

Následkem toho utichla žádost za rozdělení provincie německo-české úplně.

Poněvadž takto nemohli Němci provésti úplné své oddělení od Čechův — o kteréž jak se zdá jim ani v pravdě nešlo —, umínili sobě Čechům aspoň jeden úřad provincialní proti dřívější úmluvě ujmouti. Příležitost k tomu naskytla se brzy. Dne 8. ledna 1699 vzdal se provincial P. Tobias svého úřadu — neznámo z jakých příčin — na jeho místo pak zvolen P. Victorinus, Němec. Hned na to vzdal se též svého úřadu definitor P. Basilius a tak se stalo, že neměli Čechové ani jediného zástupce v úřadu provincialním. Při následující

volbě dne 12. března 1699 přítomno bylo ve Vídni 6 Němcův a jeden Čech a zvolen byl za třetího definitora dřívější provincial P. Tobias a za čtvrtého, kterýž taktéž měl z Čechů vzat býti, P. Bernardus, Němec.

Když zpráva o této volbě do Čech přišla, způsobila ve všech klášteřích nemalou rozhořčenost. Mnozí ve zlé vykládali P. Victorinovi, že proti volbě té ihned neprotestoval, jiní zase jej omlouvali, že nemohl jsa samoten ničeho docíliti, leč že by ještě větší bouři proti Čechům způsobil. První protest proti volbě té podal konvent kláštera ve Lnářích, nečekaje ani na dohodnutí s ostatními kláštery. Lnářští totiž zaslali zprávu o volbě té zpět provincialovi a zároveň psaní (dané dne 26. března 1699), v němž s rozhodností obdivu hodnou proti volbě čtvrtého definitora Němce se ohradili, „kterouž veškerá bratrská láska se ničí, rovnost a spravedlnost nohama šlape a jež úplné odvrácení se Čechův od Němců a zrušení všeho zákonného pořádku za následek míti může.“

Německo-Brodští radili se s Pražskými, co by se činiti mělo a vyslovili se napřed v ten smysl, že by všeliké protestování proti volbě vykonané nyní nebylo nic platno a že lépe jest nechati všeho až k příští volbě. Táborští zdá se, že s tímto náhledem souhlasili. Když ale Lnářští oznámili, jakého smyslu protest podali, usnesli se i Německo-Brodští na jiném, aby totiž přece i ostatní kláštery České ohražení proti volbě vykonané učinily. Navrhovali pak, aby v protestu tom veškeré volby dříve vykonané a křivda, která se Čechům stala, vylíčeny byly a aby žádáno bylo pro Čechy stejné právo, poněvadž — ač pouze 4 kláštery mají — v čele celé provincie stojí nejstarší klášter Pražský, jemuž všecky ostatní kláštery provincie německo-české velikými díky zavázány jsou; nebude-li Čechům dáno ubez-

pečení, že při příštích volbách ke všem úřadům dle dřívější úmluvy voleni budou, nemají se kapitoly provincialní súčastniti. Má se tudíž žádati, aby předseda příští kapitoly vzat byl z Čechů, též generalní prokurator, první a třetí definitor, první vyslanec k generalní kapitole i jeho zástupce, dále aby vždy druhá kapitola provincialní odbývána byla v klášteře Pražském. Nebylo-li by jim takovéto zabezpečení dáno, nemají Čechové k volbě se dostaviti, leč k generalnímu definitoriu se odvolati a pohroziti, že budou žádati za přivtělení k provincii Římské. Konečně navrhovali, aby protest v tomto smyslu sepsaný podepsán byl od veškerých členů řádu v Čechách a žádali, aby tento návrh jich přednešen byl celému konventu kláštera Pražského.

Dříve však než psaní toto do Prahy došlo, usnesl se konvent kláštera Pražského o jiném spůsobu, jak by cestou mírnější v této záležitosti jednáno býti mělo. Převor Pražský nepředložil tedy více návrh Německo-Brodských konventu Pražskému, leč oznámil Brodským usnešení Pražské psaním, daným dne 15. dubna 1699 v tento smysl: Spůsobem, jak navrhovali Brodští, nelze proti volbě vykonané protestovati, poněvadž se nedá žádným psaným právem odůvodniti: úmluva, při první volbě učiněná, nebyla ani zápisem ani jinak stvrzena; veliká chyba to byla, že se tak nestalo, neb — připojuje česky — „nyní bychme jim ffyk ukázali;“ při většině, kterou Němci mají, by to ostatně bez toho nic nepomohlo. Proto navrhuje klášter Pražský, aby se hledělo dosíci dorozumění v tomto smyslu: 1. aby, kdykoli je provincialem Němec, první vyslaný do Říma i jeho zástupce byli Čechové a též obráceně; 2. aby hodnost provinciala se střídala; 3. je-li provincialem Němec, aby první a třetí definitor byli Čechové, je-li provincialem Čech, tu však aby pouze jeden definitor

a sice druhý byl Čech; sekretáře však aby si mohl libovolně voliti provincial buď z Čechů neb Němců; 4. aby předsedou provincialní kapitoly byl střídavě jednou Čech, podruhé Němec. Takto by se docílilo, že by Čechové měli vždy dva úřady provincialní, Němci pak poměrně k většině jich něco více.

V tomto smyslu byla žádost generálním definitorům zaslána. Německo-Brodští přistoupili také k tomuto návrhu a vyslovili souhlas svůj psaním daným dne 22. května 1699, definitorům zaslaným a zdá se, že i Táborští a Lnářští k tomu přistoupili, jelikož nenalezáme žádné zmínky o nějaké protestaci.

Dne 1. května 1700 odbývána ve Vídni provincialní kapitola. Předsedou byl P. Anselm a s. Christophoro, za soudce zvoleni definitoři P. Callistus a P. Tobias. Tito tři jednohlasný vynesli nález, aby pro nastávající třiletí byl provincial, pak druhý a čtvrtý definitor voleni z Němců, první a třetí definitor z Čechů, taktéž první vyslaný do Říma aby byl Čech. Volba hned na to následující byla skutečně způsobem tímto vykonána a zvoleni za definitory z Čechů P. Victorinus a P. Tobias.

Takto zavládlo opět dorozumění mezi řeholníky bosáky sv. Augustina, neb volby vykonávány takto až do r. 1714. Tohoto roku vydáno však od generalních definitorů následující nařízení: Poněvadž úmluva týkající se volby představených provincialních, uzavřená mezi Čechy a Němci provincie německo-české (tak zvaný „turnus“), kteráž po delší řadu let bez svolení generálních definitorův i svaté kongregace skutečně prováděna byla, odporuje nařízením sv. kongregace, kteráž podobný turnus r. 1711 v provincii Janovské zakázala, má příště každá volba v provincii německo-české a sice jak provinciala, tak definitorův i vyslanců do Říma

svobodně beze všeho ohledu na národnost a tedy i bez ohledu na úmluvu učiněnou předsevzata býti a voličové mají při volbě pouze Boha a nikoli krev neb národnost na zřeteli míti a toho voliti, koho dle nejlepšího svědomí za nejhodnějšího k úřadu dotýčnému pokládají."

Jakým spůsobem nadále po vydání tohoto nařízení volby v provincii německo-české se vykonávaly, o tom náš pramen mlčí. Ku konci podotýkáme, že z klášterů mnichů bosáků sv. Augustina zbyl v Čechách pouze jediný — ve Lnářích, ostatní byly během času zrušeny.

Sv. otce Řehoře Nazianzského, arcibiskupa Carhradského

Homilie

na slova evangelia; *„Když dokonal Ježíš tyto řeči,"* a d. (Mat. 19, 1—12.)

Z řeckého přeložil a vysvětlil prof. J. N. F. Desolda.

V. Zatím, abych se vrátil k tomu, co jsem pravil, proto následovali ho zástupové mnozí, poněvadž se k slabostem našim snižuje. Což dále praví? *„I přistoupili jsou k němu Fariseové, pokoušejíce ho a řkouce: Dovoluje-li pak se člověku propustiti manželku svou z jakékoliv příčiny?"* Opět Fariseové ho pokoušejí; opět ti, kteří v zákoně čítají, zákonu nerozumějí; opět vykladači zákona jiného učitele potřebují. Nedostačí, že Sadduceové ho pokoušeli, tázajíce se o vzkříšení (Luk. 20, 27. a d.), a že zákoníci tázali se o dokonalosti zákona (Luk. 10, 25. a d.), Herodiané o dani (Luk. 20, 22.) a jiní o moci Luk 20, 2.), nýbrž i o manželství se tu dotazují toho, kterého pokoušeti nelze; toho, který manželský sňatek ustanovil; toho, který z počátku z země učinil veškeré

toto lidské plémě.*) On pak odpovídaje řekl jim: *Zdaliž pak jste nečetli, že kdo učinil na* počátku *člověka, mužem a ženou* učinil je? Kristus Pán některé otázky rozlučuje, při některých pak ústa tázajícím se zatýkává. Když se ho táží: „O jaké moci ty věci činiš?“ (Luk. 20, 2.), tuť on pro přílišnou tážících se nezpůsobnosť na vzájem se jich táže: „Křesť Janův z nebe-li byl či z lidí?“ A tak s obojí strany tazatele lapá. Tak můžeme i my dle příkladu Kristova někdy lidem zbytečně s námi se hádajícím ústa zatýkati a nesmysl jejich vzájemnými otázkami odkrýti.**) Neboť i my jsme moudří, aspoň někdy u věcech planých, ať se tak pošetile pochlubím. Když však Pán znamená, že otázka rozumování žádá, tehdáž tazatelům opatrné rozsudky dáti za nehodno sebe nikdy neuznává.

VI. Otázka předložená tuším že k počestné zdrželivosti napomíná a tudíž laskavé odpovědi vyžaduje; k počestné zdrželivosti pravím, o které však, jak vidím, mnozí nepravě smýšlejí a jichž zákon nerovný a nespravedlivý jest.***) Neboť proč jednak ženu trestají, muže pak

*) Rozumí tu nejprvé Adama, jenž dle těla ze země jsa učiněn stal se praotcem lidí, z něhož jako z kořene celé člověčenstvo vzrostlo; jakož dí sv. Pavel v Athenách: (Bůh) „učinil z jednoho celé pokolení lidské.“ (Sk. 17, 16.)

**) Známo vůbec, jak mnohé a prudké hádky sv. Řehoř Naz. s bludaři svého věku míval, i jak ostře nesmyslné útoky jich odrážel. Ale proto přec hlubokou pokoru jeví, jak ihned vidno jest.

***) K rozumění toho sluší na mysli míti, že sv. otec tuto mluví o *světském* zákonu římském proti cizoložství, dle něhož se toto jen na ženě trestá, muže pak bez trestu nechává. To porovnávaje sv. otec s zákonem *mravním*, jak jej Kristus Pán stanovil, v pravdě jej „*nerovným, nespravedlivým*“ nazývá. Tak i sv. Jeronym praví: „Jiné jsou zákony Césarův, jiné Kristovy; jinak Papinian, jinak Kristus přikazuje. U oněch se mužům k

bez trestu nechávají? Ženu, kteráž proti právu lože manželského zhřešila, tu obviňují z cizoložství a podrobují přísným zákona trestům; muž pak proviniv se proti věrnosti manželské, má býti bez trestu? Nesrovnávám se s takovým ustanovením zákona; neschvaluji takový obyčej. Muži byli toho zákona původci, proto jest zákonodárství to proti ženám; když péči otcovské vzdali dítky, slabší pohlaví zůstavili bez ochrany. Nic tak Bůh! Ale káže: „Cti otce svého i matku svou, aby ti dobře bylo, což jest prvním přikázaním, jemuž zaslíbení se připojuje." (II. Mojž. 20, 12. a Efes. 6, 2.). A: „kdo zlořečí otci nebo matce, smrtí ať umře," (II. Mojž. 21, 17.); tak stejnou měrou i dobré ctí, i zlé trestá. A: „Požehnání otcovo utvrzuje domy dítek, kletba pak matčina do kořán je vyvrací." (Sir. 3, 11.) Hle tu rovnosť zákona! Jeden tvůrce muže i ženy; jeden prach oba, obraz jeden, zákon jeden, smrť jedna vzkříšení jedno. Rovněž z muže i z ženy se rodíme jednostejnou povinností k rodičům dítky se zavazují'

VII. Nuže jak ty počestnou zdrželivosť ukládáš a sám ji na vzájem neprokazuješ? jak žádáš to, co sám nevzdáváš? jak tělu stejně šlechetnému nestejný zákon stanovíš? K horšímu-li hledíš, pozoruj že zhřešila žena, ale téhož dopustil se i Adam; oba svedl had. Neprokázala se ona slabší, tento silnějším. Chceš-li k lepší stránce hleděti, znej, že oba Kristus svým utrpením spasil. Jak pro muže, tak i pro ženu se vtělil; za muže-li umřel, tak též i ženu smrtí svou vykoupil. Z pokolení Davidova jmenuje-li se, tím ovšem zdá se počesť vzdávati muži; ale i z panny se narodil, což jest

---

smilnění uzda popouští, u nás pak se zakazuje co ženám, i mužům; poddanství jest rovné oběma stranám." (Jeron. ep. 30.)

k slávě pohlaví ženskému. „*I budou*, dí, *dva v jedno tělo*" (I. Mojž. II. 24.); když tedy tělo jedno, mějž i jednu čest. Pavel pak i příkladem počestnou zdrželivost přikazuje. Jak to? a jakým způsobem? „Tajemství toto veliké jest; já pak pravím v Kristu a v církvi." (Efes. 5, 32.) Krásné jest ženě Krista ctíti v osobě muže; krásně i muži vážiti si církve v osobě ženy. „Žena," tak praví dále, „nechť se bojí muže," ovšemť pak i Krista; ale i muž „ať pečuje o ženu, jakož i Kristus o církev." (Tamž. 32. a 33.) Avšak ještě zevrubněji a bedlivěji považme slova ta.

VIII. „*Tluč mléko a bude máslo*;"*) pátrej, a snad nalezneš v slově onom něco živnějšího. Neboť tuším, že ta řeč od druhého manželství zrazuje.**) Jsou-li totiž dva Kristové, buďtež i dva muži, i dvě ženy; pakli jest jeden Kristus, jedna hlava církve a jedno tělo, druhá buď zavržena. Brání-li pak se druhému (manželství), což řekneme o třetím? První jest dle zákona, druhé dle shovívavosti, třetí protizákonní. Co jest však nad to, jest životem nezřízeným, nečistým***), jakovéž nepravosti není mnoho příkladů. Zákon (starý) sice

*) Přísl. 30, 33. Smysl: Jako tlučením mléka, chutnější a živnější máslo se vyrábí, tak bedlivým a zevrubným uvážením svatého písma hlubší a vážnější pravdy se dopátráme a doznáváme.

**) Z toho nijak nelze souditi, jakoby sv. otec druhé manželství, které se po smrti jedné strany uzavírá, zavrhoval. Neboť ačkoliv řecká církev ohledem na to přísnější kázeň zachovávala nežli římská, nicméně nebyla *druhému* manželství naproti; sv. otec sám o něm se vyjadřuje, že jest „*dle shovívavosti.*" Tak i praví sv. Jan Zlatoústý: „Proč povzbuzuje a napomíná (církev), aby věřící v druhá manželstva nevstupovali? Snad je zavrhuje? Nikoliv, toť činí kacíři."

***) Sv. otec tu praví: „*χοιρώδης*" (svinský), což jsem zmírniti za dobré uznal a podotýkám proto jenom, aby se poznalo, jak přímo se svatí kazatelové vyjadřovali.

dává list ku propuštění pro všelijakou příčinu; (Mat. 19, 7. a. V. Mojž. 24, 1.) ale Kristus nedopouští tomu pro každou, dopouštěje toliko odloučiti se od smilnice, všecko jiné rozumně snášeti přikazuje. Smilnici pak propustiti dovoluje, poněvadž przní rodinu,*) všecko jiné máme trpěti a moudře snášeti, či ať lépe dím *máte* trpěti a moudře snášeti všickni, jižto jste jho manželské na se přijali. Spatříš-li (u manželky) líčení obočí nebo tváře, odstraň to;**) pakli znamenáš u ní jazyk kvapný, hleď ji umírniti; pakli nezřízený smích, měj ji k cudné vážnosti; pakli marnotratnosť a nestřídmosť, ujmu jí učiň; pakli nevčasné vycházky, doma ji drž; pakli oko hrdopyšné, potrestej. Neodtrhuj — neodlučuj se! Nejistoť, kdo bude míti větší škodu, zdali strana opouštějící, či opuštěná. „Zřídlo vody," dí, „měj své vlastní, a nižádný jiný neber na něm účasti s tebou." (Přísl. 5, 17.). A dále: „Jako laňka libezná a srnka utěšená obcuj manželka tvá s tebou." (Tamž. 19.) A ty taktéž nebuď ani potokem cizím, aniž hleď líbiti se jiným, leč ženě své. Jestliže se jinam ženeš, i druhou stranu k nezdrželivosti svádíš. Tak Spasitel.

IX. A což Fariseové? Tvrdou se jim vidí řeč ta.***) Ovšemť; neb i v jiných jinak výborných věcech se nelíbí Fariseům, ani tehdejším ani nynějším. Neboť Farisea činí nejenom rod ale i mrav. Tak i Assyrem a Aigypťanem pokládám člověka, který se povahou k

*) Jelikož cizoložňata k rodině nepatří, jimiž se hrozné nepořádky v celých kmenech působí.

**) V textu jesti ἐπιγραφὰς ἢ ὑπογραφάς, ono jest líčení tváří, toto pak malování obočí černou barvou. Tak vidno ze sv. Jana Zlatoústa *„o kněžství"* kn. 6, č. 2. Náš překlad str. 73. Viz též: Wiseman *Fabiola* str. 29. přel. Desolda.

***) Pozapomenul se tu sv. otec, neboť tak nepravili Fariseové, ale učenici.

oněm národům druží. Což tedyději Fariseové? „Jest-li takový způsob s manželkou, není dobře se oženiti.“ Nyní to teprv poznáváš, Fariseji, že *„není dobře se oženiti?“* Prvé jsi to nevěděl, ač vida ovdovělosti a osiřelosti, přečasná úmrtí a smutky hned přímo po veselostech, hroby přidružené k svatebním komnatám, bezdětnosti a nezdařenosti dítek, předčasné porody s záhubou matek a všeliké ty toho stavu veselo či truchlohry? Obé zajisté veleslušně lze říci. *„Dobře jest oženiti se,“* tomu i já přiznávám; neboť „poctivé manželství a lože neposkvrněné;“ (Žid. 13, 4.), prospívá pak mírným a střídmým, kteří nemíní hověti tělu více nežli sluší. Když manželství není více nežli manželstvím a sňatkem společným s úmyslem ploditi rodné dítky, dobré jest manželství, neboť rozmnožuje počet těch bytostí, ježto by se líbily Bohu. Když pak tělesnost rozpruzuje a jako ostny dráždí a téměř cestou jest k nešlechetnosti, tehdáž i já pravím: *„Není dobře se oženiti.“*

X. Dobrou věcí jest manželství, ale že by převyšovalo nad panenství, nesmím říci. Nebyloť by ani panenství věcí velikou, kdyby nebylo krásnějším nad jinou věc prostě krásnou. Nemějte mi za zlé ženy maželskému sňatku podrobené. *„Poslouchati sluší Boha více než lidi.“**) Ostatně buďte spojeny vespolek i panny i manželky a buďte jedno v Pánu, ozdobou jsouce jedny druhým. Nebylo by zajisté ani panice, kdyby nebylo manželstva. Neboť jak by se jinak v život tento dostal panic? A nebyloby ani samo manželstvo počestno, kdyby nevycházelo z něho jako ovoce panenstvo i Bohu i životu. Tak tedy i ty cti matku svou, z níž jsi se narodil;

*) Sk. 5, 29. Smysl jest: Sluší se držeti učení Božího, bez ohledu, zdali se líbíme lidem. Když tedy učení Boží dává přednost stavu panenskému, nelze jinak říci, byť se i osoby manželské tím uraženy cítily.

cti pak i tu, která se zrodila z matky, byť i nebyla matkou. Matkou nejsouc, jest chotí Kristovou. Krásu svou zevnější neruší, vnitřní pak její krása Bohu vidoma jest. „*Všecka sláva dcery královy jest uvnitř, ač oděné v lemování zlatém, pestrém.*“ (Žalm 44, 14.), ať se tím míní buď skutky, buď zbožná rozjímání. I žena, sňatkem manželským spojena, věnuj se poněkud Kristu, ale panna budiž celá Kristu vzdána. Ona nepoutej se celá světu, tato pak nevzdávej se světu naprosto v ničem. Co jest vdané povinností částečnou, k tomu se panna zavazuje docela. Zvolila's si život andělský? Přidružila's se k svobodnicím? Nesnižuj se k tělesnosti; neklesej v smyslnosť; nezavírej sňatek s hrubou hmotou, bys i jinak nevdána trvala. Oko smilné není strážcem panenství; jazyk smilný s zloduchem se směšuje; nohy nezřízeně kráčející buď nemoc buď nebezpečí znamenají. Buď pannou i druhem; netěkej, neblouzni myslí, netrp v sobě ani obrazu věcí nezřízených, neboť i obrazností lze smilniti; netvoř si v ní představy věcí opovržení hodných*).

Stručné dějiny církve katolické v Rusku.

Napsal Dr. Fraut. Xav. Kryštůfek, prof. círk. dějin v Král. Hradci.

Druhá doba.

Ruská církev zapletla se znenáhla v rozkol, trvala v něm téměř napořád až do obnovení církevní jednoty s Římem na synodě brestské.

(R. 1104—1595.)

§. 2. Rozkol zachvacuje Rusy.

Poněvadž ruští metropolité na Konstantinopoli záviseli, a z Kt. dosazováni bývali, dostal se východní

*) Jak bedlivou a přísnou péči církev svatá od prvních

rozkol do Ruska, šířil se tam znenáhla, a zachvátil celé Rusko. Metropolita Nikifor (1104—1119) jest první, který rozkolu patriarchy Michala Cerularia byl oddán, a jej do Ruska vnesl, neproraziv ovšem hned svými náhledy. Jeho nástupcové však působili v jeho duchu a otrávili tak znenáhla katolickou Rus; ale přece po celou tuto dobu zůstala paměť bývalého katolického náboženství u mnohých, a někteří metropolité sami byli katolíci, ovšem obřadu řecko-slovanského.

Posledním kyjevským velkoknížetem byl *Mstislav* II. Izjaslavič (1167—1169). Proti němu povstal Ondřej, kníže suzdalské, spojil se s ostatními údělnými knížaty ruskými, vyjma haličské, přepadl z nenadání Kyjev, který se toliko dva dni bránil, dobyl ho 8. března 1169 a zloupil. Mstislav uprchl do Volyně, Ondřej odevzdal Kyjev co údělní knížetství svému bratru Hlibovi, a stal se sám velkoknížetem. Tak skončilo kyjevské velkoknížetství, trvavši 287 let, a na jeho místo vstoupilo *suzdalské* velkoknížetství s hlavním městem Vladimírem na řece Klasmě (1169—1328).

Hroznými stali se Rusům *Tataři*. Nejprve porazili je na řece Kalce 31. května 1224 za chana Temučina. Chan Baty dobyl z jara 1238 Vladimiru a Suzdalu, a porazil velkoknížete Jiřího na řece Sytě, kdež Jiří 4. března 1238 padl. Dne 4. prosince dobyli Tataři Kyjeva a proměnili jej v sutiny. Volyní vtrhli potom

věků vedla o panny, Bohu se zasvětivší, vidno ze sv. Jana Zl. spisu „o kněžství“, kn. III. č. 17. Náš překlad str. 44. a pozn. str. 102. Skoro všickni sv. otcové sepsali o tom předmětu zvláštní obšírné knihy, povinnosti toho stavu do zevrubna probírajíce. Tato snaha se až po naše dny v církvi svaté jeví a díky Bohu utěšeně skvétá, ano se panenským sborům příležitost dává, skutky křesťanské lásky důkladně konati, jak sbory školních, milosrdných a j. sester dokazují.

do Uher a Polska. Rusko zůstalo po 200 let pode jhem Tatarů; ruská knížata podala se jim, velkokníže Jaroslav II. předcházel je svým příkladem, jehož velkochan Oktaj za velikého knížete východního Ruska uznal; tak ztratila Rus r. 1243 svou samostatnosť. Za suzdalského velkoknížete Ondřeje (1249—1252) rozdělili Tataři Rusko ve dvě části: východní a západní. Ve východním, t. j. v krajinách východně ode Dněpru, stál v čele knížat suzdalský velkokníže; západní Rusko, t. j. krajiny na západ ode Dněpru ležící, náležely od r. 1250 haličským knížatům. Na východě šířil se rozkol, na západě však zachovaly se po dlouhou dobu dobré poměry k Římu; později rozkol vzal též zde převahu, avšak jenom na krátký čas.

V dobách tatarské vlády okolo roku 1300 začalo v popředí vystupovati *moskevské knížetství*, jehož tehdejší držitel Daniel chtěl se zmocniti suzdalského velkoknížetství. Moskevské kníže Jiří dosáhl r. 1318 u chana Usbeka, že byl za prvního knížete ruského povýšen, a dostal jeho sestru Končaku za manželku. Velkokníže Michal porazil sice Jiřího, avšak přenechal rozhodnutí chanovi Usbekovi; obě knížata dostavila se do jeho sídla Saraje, a tam provedl Jiří, že byl Michal po mnohých mukách na veřejném místě v listopadu 1319 odpraven. Tak dosáhl Jiří r. 1319 velkoknížetství. Brzy potom však učinil Usbek tverského knížete Demetera, syna předešlého velkoknížete Michala, velkoknížetem. Demeter i Jiří odebrali se k velikému chanu, před jehož očima Demeter Jiřího mečem protekl v listopadu 1325, začež byl po rozkazu chanově v září 1326 zabit. Velikým knížetem byl ustanoven Demeterův bratr Alexander (1327). Téhož roku 1327 přišel chanův posel Ševkal do Tveru, aby novou daň vybíral. Lid platil ji, avšak když se rozšířila zpráva, že Ševkal sebe na

velkoknížecí stolec povýšiti a všechny Rusy k mahomedanství přinutiti chce, povstalo zbouření; Ševkal se všemi Tatary byli pobiti. Chan zprvu se zaleknul, potom hledal pomsty, a za nástroj propůjčil se mu moskevský kníže Jan (Ivan), jemuž za to slíbil velkoknížetství. Jan vybral uloženou daň, zpustošil s pomocí tatarskou Rusko důkladněji, nežli by to sami Tataři byli učinili, a byl za to r. 1328 za velkoknížete povýšen. Tímto hanebným způsobem bylo moskevské *velkoknížetství* založeno. Tento velkokníže Jan (Ivan) Kalita (1328—1340) dovedl mnohými pomluvami toho, že dřívější veliký kníže Alexander se svým synem Theodorem museli se do Saraje dostaviti a tam v listopadu 1339 oba odpraveni byli. Rus byla podrobena Tatarům, teprva velkokníže Jan (Ivan III) (1462—1505) odepřel jim poplatek, a stal se r. 1480 od nich nezávislým.

Tataři, jak jsme pravili, rozdělili Rusko ve východní a západní; ono dostal r. 1243 suzdalský velkokníže Jaroslav II., toto haličský kníže Daniel r. 1250. Toto západní, čili Malorusko, bylo v několik knížetství rozděleno, která však od r. 1250 na haličském knížeti závislá byla. Ale v polovici 14. století rozdělilo ve Malorusko v „haličké a litevské“ Rusko. Litevský kníže Gedimin dobyl větší části Maloruska (r. 1320), kdežto haličké a vladimirské knížetství zůstalo ještě nějaký čas samostatným, až je r. 1349 polský král Kazimír III. k polské říši přivtělil. Malorusko Gediminem dobyté náleželo od r. 1320 k velkoknížetství litevskému, a když toto r. 1386 s Polskem se spojilo, podrželo svou politickou samostatnost, až teprva r. 1569 v lublinské unii bylo do království polského jako provincie vtěleno.

Papežové měli stále Rusko na zřeteli chtějíce je míti katolickým. Když křižáci r. 1203 Konstantinopole dobyli, snažil se papež Innocenc III. haličského kní-

žete Romana k unii pohnouti; leč jeho práce, bez pochyby pro odpor biskupů, byla marna. Tu poslal týž papež r. 1208 list k ruthenským biskupům, kde praví, že Řekové s Římem se sjednotili, pročež ať oni totéž učiní, a vypravil k nim zvláštního legáta kardinála-kněze od sv. Vitala*). Toto poslání bylo však marné, jak viděti jest z toho, že posvěcení nástupce metropolity Matouše v Nicei se konalo. Ale v jižním Rusku, v knížetství haličském, byli mezi bojary a lidem mnozí, kdož s Římem se sjednotiti chtěli, jak viděti z listu krále uherského Ondřeje k papeži Innocentiovi III. z roku 1214. Po smrti Romanově († 1205) zmocnil se král Ondřej Haliče, dosadil na její stolec svého syna *Kolomana*, a obrátil se k papeži, aby jeho syna za krále povýšil a ostřihomským arcibiskupem jako svým zástupcem korunovati dal.**) V listu ujišťoval spolu papeže, že budoucně haličská knížata a lid církvi římské věrnými budou, což by byl nemohl tvrditi, kdyby unie četných stoupenců tam byla neměla. Koloman byl r. 1214 za krále korunován, ale neudržel se ani pět let na trůnu. Metropolita Kyjevský Matouš (1200—1220) neprotivil se listu papežovu k ruským biskupům, alespoň není o tom nic známo, neprotivil se tomu, že korunován Koloman od latinského arcibiskupa, nýbrž poslal do Přemyšle (1218), která na Kolomanovi závisela, biskupa Antonína, který tam byl přijat a proto jistě katolíkem byl, a posvětil Dobryniu Jadrenkoviče, který byl váženým občanem a v Kt., kdež unie panovala, mnichem se stal, za novgorodského arcibiskupa pod jménem: Antonín. Z toho plyne, že Matouš nebyl stranníkem rozkolu, ale spíše katolíkem. Po Matoušovi následoval

*) Ep. de dato Viterbii 7. Octobr. 1208; ap. Pelesz I. 305. n. 18.

**) Ep. ap. Pelesz I. 306. n. 19.

po čtyřletém uprázdněni metropolitního stolce Cyrill I. (1224—1233), který byl Řekem, a přišel z Nicey. Za jeho církevní vlády přišli poslové ruských biskupů k papežskému legátu Vilémovi, biskupu modenskému, který na severu poblíž ruských hranic působil, a žádali ho za poučení. Papež Honorius III. poslal list nadepsaný „Universis regibus Russiae“ (všem králům ruským), „Gaudemus in Domino“ (Pelesz I. 321.), kde mluví o příchodu jejich k legátovi s prosbou, aby je poučil, poněvadž jsou hotovi zříci se všech bludů; pročež ať jemu ještě jednou svou vůli oznámí, chtějí li míti legáta, jehož poučením by se k víře katolické přiznali. Toto poselství vycházelo od Rusů novgorodských a pskovských. Dále za metropolity Cyrilla I. působil v Rusku sv. *Hyacinth* s několika dominikány; však ačkoli tam čtyři léta působil, a dva kláštery v Haliči a Kyjevě prý založil, přece velikého zdaru se nedopracoval, poněvadž náležel k latinskému obřadu, a brzo před Tatary prchnouti musil. Papež Řehoř IX. poslal r. 1231 jednomu ruskému knížeti list: „Gregorius illustri regi Russiae — Domino in Evangelio docente.“ Tento ruský král byl ochoten přiznati se k víře katolické, a papež napomínal jej, aby přijal obřad latinský. (Pelesz I. 314.). Byl-li tím ruským králem haličský král Daniel, nebo novgorodský kníže Jaroslav, nelze říci.

Haličký kníže *Daniel* obrátil se okolo roku 1245 ku papeži Innocentiovi IV. s prosbou za pomoc proti Tatarům a za propůjčení královské koruny, začež mu sliboval, že uzná se svými biskupy jeho primát. Vyjednávání se zdarem se potkalo. Papež kázal svému legátu, arcibiskupu Pruska, Livonska a Estonska (r. 1248), aby se do Haliče odebral, duchovenstvo a bojary s katolickou církví smířil, a je do ní přijal. Daniel, jeho bratr

Vassilko, vladimirský kníže, duchovenstvo a lid vstoupili v jednotu s Římem, a papež poslal Danielovi list datovaný v Lyoně v září 1248, v němž příchylnost jeho k církvi chválí (cum te de cetero specialem inter devotos Ecclesiae reputemus), a potvrdil obřad Ruthenů, pokud katolické víře se neprotiví*). Daniel byl až po smrti papeže Innocentia IV. († 7. pros. 1254) od papežského legata Opisona v Drohičině, městě na Buhu, r. 1255 za krále korunován. Bohužel nebyl dlouho věrným unii, kterou r. 1257 již zrušil, ale titul královský přece podržel. Papež Alexander IV. napomínal jej ku poslušnosti**) a vybízel biskupy, olomouckého a vratislavského, aby církevními tresty neposlušného knížete k jeho povinnosti přivedli; ale všechno bylo nadarmo. A tak veliké dílo své Daniel sám zničil.

Skoro týmž časem svitala naděje, že též severní Rusko k unii přistoupí. Suzdalský velkokníže Jaroslav II. (1238—1246) pravil k papežskému legátu Janu de Plano Carpino, že chce býti přijat do lůna katolické církve, učinil před ním vyznání víry, a byl skutečně do církve přijat. Bez pochyby chtěl též svůj národ k unii pohnouti, ale musil se dostaviti před chana, odkudž se více nenavrátil, a proto svůj úmysl provésti nemohl. Papež Innocenc IV. poslal k jeho synu Alexandrovi Nevskému list,***) kde k unii ho vybízí a napomíná, aby o vpádu Tatarů zpravil německé rytíře, a tak aby spojenými silami proti nepříteli postupovali. Alexanvšak odpověděl papeži, že ničeho o učení církve římské slyšeti nechce, a odebral se ku chanovi.

Metropolita Cyrill II. visitoval často diecése, a zdržoval se zhusta v suzdalském Vladimíru. Jeho ná-

*) Ep. Innocentii IV. ap. Pelesz I. 279. n. 9.
**) Ep. Alexandri IV. l. c. I. 322.
***) Ep. papae Innocentii IV. ap. Pelesz. I. 322. n. 40.

stupce Maximus II. (1282—1305) byl prý od katolického patriarchy Jana Vekka do Ruska poslán; poněvadž však Jan Vekkus byl od rozkolnického císaře Andronika II. v prosinci 1282 s patriarchálního stolce sesazen, musel Maximus II. r. 1282 býti již na týž prestol dosazen. Poněvadž Maximus II. s Řeky živě obcoval, byl patrně též rozkolníkem a nikoli katolíkem, jak mnozí dějepisci se domnívají. Tento metropolita přeložil svou residenci r. 1299 do Vladimíru, ale název kyjevského metropolity podržel na dále on i nástupcové jeho. Metropolita Petr (1308—1326) přeložil své sídlo okolo r. 1325 do Moskvy, kde r. 1326 zemřel.

(Pokrač.).

KRONIKA.

5. Slosované vyvazovací obligace a koupě státních papírů.

Vyvazovací obligace fary N. byla v ceně 10.100 zl. i s 5% prémií a s úroky do *30. dubna* hotově vyplacena. Za tuto hotovost dostalo se státní obligace v ceně nom. 12300 zl. s úroky od *1. dubna*, a zbylo při té koupi po zapravení poštovného 36 kr. — Dne 1. října kvituje farář úroky 258 zl. 30 kr. za čas od *1. dubna* do 30. září, domnívaje se, že mu celé patří, nepováživ ale, že úroky z vyvazovací obligace za čas od 1. dubna do 1. května již obdržel, a žeby za měsíc duben úroky přijímal *dvakrát*, že tyto úroky při koupi státní obligace byly z kapitálu vzaty a že mají opět jako kapitál na úroky se uložiti, což koupením nové státní obligace 50 zl. nom, vyrovnati se dá. Toto jednání jest úplně správné, a křivda faráři se nečiní. — Avšak přísnější správnost vyžadovala by náhrady *všech* úroků při pozdější — *zameškané* koupi státní obligace, tedy ne jenom za ten jeden měsíc (u př. duben) počítaných,

poněvadž na ujmu původního kapitálu. Z toho jde naučení, aby patronátní úřadové a beneficiáti *neváhali*, v pravý čas o konsens zeměpanský k vyzdvižení hotových peněz ze slosované obligace cestou konsistorní žádati a po obdrženém konsensu touž cestou o výplatu u velesl. zemského výboru bez meškání se starati. Na omylu jest beneficiát, čeká-li na poslední měsíc, by ještě z té slosované obligace u berního úřadu sobě vybral úroky, an tím jenom čas k vyzdvižení hotovosti (dne 1. května nebo 1. list.) promešká a ztrátu na úrocích při koupi státní obligace samochtě zaviní.

Jos. A. Šrůtek,
kanovník.

---

6. Záduční pozemky v rukou ředitelů kůru.

Záduční pozemky jistého kostela farního nacházely se ve smyslu zákona školám naprosto příznivého v užívání školy co takové, a nikoli v prospěchu ředitele kůru. Konečně po dlouhém dokazování (jež vlastně přislušelo škole) zvítězil záduční úřad, a tu vymaněny jsou záduční pozemky, jichž druhdy učitel užíval za chorální službu, z područí neoprávněné školy. Nyní když učitel na této škole za vykonávání chrámové služby opětně žádal, by mu užívání oněch pozemků zádušních znova dopřáno bylo, odepřelo vys. c. k. místodržitelství vynesením z dne 7. prosince 1884 čís. 81974 žádané užívání jen za tou příčinou, *že by tím právo majetku kostela někdy opět v nebezpečí uvedeno býti mohlo*. Za to povolena témuž učiteli značně zvýšená remunerace na penězích.

Podobně pronesla c. k. finanční prokuratura v Praze dne 11. července 1884 pod čís. 27198 svůj náhled o zádušních polích, učitelům k užívání občasnému daných, že úřadové církevní propůjčovali záduční pole učitelům *vždy jenom* za služby chrámové, t. j. kantorské (zpěvácké, choralové, varhanické) nebo kostelnické, tedy nikdy za školní vyučování, jak školní úřadové mylně vykládají.

Jos. A. Šrůtek,
kanovník.

---

7. Pronajímání zádušních polí farářům a ředitelům kůru.

Za příčinou přilepšení hmotného dovolují administrativní úřadové farářům a také ředitelům kůru najímání zádušních pozemků za činži poměrně levnější a někdy značně sníženou. Stalo se za poslední doby, že farář před uplynutím pachtovního času přesazen byl na jinou faru, a podobně učitel jako ředitel kůru na jinou školu, a že činili nároky na dodržení pachtu, ač s místa, kde se jim toho dobrodiní dostalo, byli vzdáleni, a dobrodiní toho se mělo dostati nástupcům jejich. Farář po dlouhém vyjednávání musel od svých požadavkův upustiti, poněvadž bisk. konsistorium výslovně ten levný nájem povolilo na přilepšenou v místě téhož farního obročí; učitel ale zvítězil, an vřaděn mezi pachtýře všeobecného protokolu, dokázal (!), že nedal najaté pozemky v podnájem, nýbrž že vzdělává je najatými dělníky, jež platí. Zde zvítězila chytrost, ne ale správnost a spravedlnost. — Případy tyto zavdaly příčinu k nutnému zřízení, by podobné výklady na ujmu nástupců ve službě chrámové na příště se zamezily, což vys. c. k. místodržitelství naše vynesením ze dne 4. října 1884 č. 65926 provésti slíbilo po náležité poradě se všemi ordinariátními úřady.

J. A. Šrůtek,
kanovník.

---

8. Ekvivalent.

Ekvivalent bývá dosti často vyměřován i těm beneficiátům, kteří fassovních příjmů přes 500 zl. nemají. Finanční úřadové přibírají k fassovním příjmům také obydlí, čímž zvyšují sumu přes 500 zl. a tím se pokládají za oprávněny k vyměření ekvivalentního poplatku. Přibírání toto jest nesprávné, poněvadž základem takového poplatku může býti jenom fasse c. k. zemským úřadem adjustovaná, v níž o obydlí beneficiátově není řeči. Neníť zajisté příbytek žádným čistým

zdrojem beneficiátova příjmu, nýbrž jen úřadním lokálem k farnímu povinnému úřadování.

Jos. A. Šrůtek,
kanovník.

---

9. Svolení osadníků k výdajům ze záduší.

Od 2—3 roků nastala mylná praxe, že mají prý osadníci při výdajích ze zádušního jmění býti tázáni, zdali k tomu svolují. Kteří úřadové takto smýšlejí snad na základě říšského zákona ze dne 7. května 1874 čl. 50., předstihují tamní ustanovení, kterýmž se ukazuje na příští konstituování *farských obcí*, jimž jakási spolupůsobnost ve správě zádušního jmění přiřknuta býti má. Dokud se to nestane, nemají osadníci žádného podobného práva, a zůstávají zákony o konkurrenci v nezměněné platnosti. Ovšem jinak bude, až zřízeny budou řádným způsobem farské obce, o čež nyní vysoká vláda v dorozumění s episkopátem již vyjednávati počíná. *Jos. A. Šrůtek*,
kanovník.

---

10. Spolek sv. Josefa

k podporování světského duchovenstva ve výslužbě pro církevní provincii českou v Praze.

Podává **Jan Havlů**, farář u sv. Haštala, pokladník a místopředseda spolku sv. Josefa.

Z XII. účetní zprávy spolku sv. Josefa za dobu od 1. listopadu 1883 do 31. října 1884, která tiskem vyšla a členům spolkovým se rozesílá, vyjímáme toto: Koncem správního roku 1884 obnášelo jmění spolkové 100.160 zl. v státních úpisech, a 45 zl. 88 kr. na hotovosti mimo spolkovou pokladnu v ceně 100 zl. Spolek neukládá své jmění u žádné banky, nýbrž ve státních papírech, a má 8 obligac po 10.000 zl. a 2 po 5000 zl. v kn. arcib. konsistorní pokladně pro větší jistotu uloženy. Roční příspěvky vynesly 5688 zl. 10 kr., přístupné 1082 zl., úroky 4201 zl. 52 kr., mimo to obdr-

žel spolek milodor 1000 zl. pap. renty od vys. důstojn. generálního vikáře p. kan. Antonína Hory. Zbytek z roku 1883 činil 89.077 zl. v státních úpisech, a 79 zl. na hotovosti. Vydání bylo: podpora 13 deficientům, již někteří pouze za několik měsíců teprv obdrželi, 1624 zl. 40 kr., na tiskopisy a jiné běžné výlohy vydáno 424 zl. 79 kr. Ješto jmění spolkové již přes 100.000 zl. obnáší, a poměrně rok co rok růsti bude, spočívá spolek na pevném základě. V roce tom přistoupili 62 noví členové, totiž z arcidiecése pražské 6 farářů, 10 kaplanů a 1. katecheta měšť. školy; z hradecké diecése 4 faráři a 10 kaplanů; z litoměřické 5 farářů, 14 kaplanův a 1 katecheta měšť. školy; a z budějovické 5 farářů, 3 kaplané a 3 katecheti měšť. škol, dohromady 20 farářův, 37 kaplanů a 5 katechetů škol měšťanských; dle národnosti 11 němcův a 51 čechů. (V roce 1885 přistouplo zase 30 nových členů). Všech členů jest posud 590, z nichž od počátku spolku až posud úmrtím a vystoupením odpadlo 80, a 13 jest na odpočinku. Za členy přijímají se faráři s libovolně zvolenou fassí spolkovou od 600 zl. do 1000 zl., a kaplané jakož i katecheti měšťanských škol a professoři na biskupských bohosloveckých ústavech s libovolně zvolenou fassí spolkovou od 400 zl. do 1000 zl. Tato spolková fasse není totožná s fassí neb štancí, kterou ten který kaplan neb farář skutečně má, nýbrž jest pouze basis, dle které se příspěvek roční a vstupné člena vypočítá a platí. Od toho dne, kdy příspěvek a vstupné od nového člena pokladníku (fara sv. Haštala) dodány byly, počítá se členství jeho, a on nabyde po osmi úplně uplynulých letech, když se v činnosti posud nalézá, práva na podporu z pokladny spolkové pro případ, že by na čas neb na vždy na odpočinek jíti musel. Podpora začíná tím dnem, kterým jeho pense z náboženské matice počne, protož musí nový deficient ten dekret buď in originali neb v přepise od vikariatního úřadu stvrzeném správě spolkové zaslati, načež se mu formulář kvitance zašle. Když deficient nabyl zase zdraví, vykáže se u správy spolkové, že a kdy úřad nastoupil, a od té doby platí zase příspěvek do pokladny spolkové. Při vstoupení do definitivní výslužby vypočte se s vynecháním prozatimní deficience podpora, která naň vypadá.

Fassí spolkovou může si každý člen a kdykoli až na 1000 zl. zvýšiti, musí při tom doplněk ingresu a

doplatek ročního příspěvku zapraviti, avšak na užitek ze zvýšené fasse musí nových osm let čekati; kdyby tedy ten, který si fassí n. p. ze 400 zl. na 800 zl. zvýšil, nových osm let in cura animarum vydržeti nemoha, v sedmém neb osmém roce na odpočinek jíti musel, dostávalby podporu pouze ze 400 zl., tak jako by si byl fassí nezvýšil. Katecheti na c. k. realkách a gymnasiích, majíce slušnou pensí samo sebou zabezpečenu, nepřijímají se za členy; když však člen co kaplan byl ke spolku přistoupil a později se c. k. katechetou neb professorem stal, podrží jej spolek za člena, když sám si toho přeje, a bude mu časem svým podpora z pokladny spolkové placena. — Ve valné hromadě z roku 1884 byl klíč k vypočtení podpory pro deficienty v jejich prospěch zvýšen, může pak při valných hromadách vždy po 3 letech zvýšen býti. Od 1. ledna 1885 vyplácí se podpora oprávněným deficientům čtvrtletně napřed dne 1. ledna, dubna, července a října. Mladí duchovní dobře činí, když záhy ke spolku přistoupí, neboť do 30 let stáří je vstupné pouze 2 procenta; když pak 20 i více let členy spolkovými budou, mají k očekávání pro čas deficience roční podporu 4, 5, 6 set zlatých. V roce 1884 vystoupli 2 členové a 8 zemřelo, mezi těmi dva pensisté, a 1 deficient přibyl. Uřadování spolkové obstarává farní úřad svato-Haštalský v Praze, který též na dotazy, 5 kr. poštovní známkou uvnitř opatřené, žádoucí výklad obratem pošty zašle.

---

11. Commemoratio omnium Apostolorum die 29. Junii, et omnium ss. Martyrum die 20. Decembris.

Brevem papeže Klementa XIV. ze dne 16. května 1772 nařizuje se, aby ve všech zemích, kdekoliv s dovolením papeže Benedikta XIV. r. 1754. zasvěcené svátky sv. apoštolův a mučeníků zrušeny byly, na den sv. apoštolů Petra a Pavla (29. června) a na den sv. Štěpána prvomučeníka (26. pros.) v officium i při mši sv. přidána byla *„commemoratio omnium Apostolorum“* a *„commemoratio omnium ss. Martyrum“* a sice proto, „aby nejen kněží a oni laici, jimž o zrušených svátcích

možno mši sv. a službám božím obcovati (jak si z toho srdce přejeme), ale i ti, kteří polní prací zaměstnáni jsouce chrám Páně jen o zasvěcených svátcích navštěvují, památku oněch sv. apoštolův a mučeníků, jichžto svátky zrušeny byly, poctili a oslavili.

Kommemorace tato béře se v obojích nešporách, ve chvalách, jakož i ve všech mších sv. (slavných i privátních) a ode všech kněží, světských i řeholních.

Jedná se ale o to, které *místo* kommemorace tato *právem* zaujmouti má?

Zdá se, že z počátku brávala se dotčená kommemorace, ač chybně, s orací denního officia sub una conclusione, jak to bohužel podnes mnozí o rubriky se nestarající kněží činí, až pak S. R. C. na dotaz k ní učiněný k tomuto náhledu *záporně* se prohlásila (dne 23. května 1846), načež ji v mnohých direktářích počali klásti hned primo loco post orationem festi, arciť sub distincta conclusione, ale *neprávem*.

Neboť na dotaz: „An commemoratio omnium Apostolorum die 29. Junii, et omnium ss. Martyrum die 26. Dcbris sit facienda immediate post orationem festi diei v. g. post commemorationem Dominicae, si occurrat die 29. Junii et Octava Nativitatis die 26. Dcbris" — rozhodla S. R. C. dne 31. srpna 1867: *negative* ad primam partem, *affirmative* ad secundam. (Vid. Acta ap. S. Sed. Vol. IV. pag. 61.)

Protož tedy nebudiž kommemorace tato nikdy bezprostředně po oraci svátku, nýbrž „*suo loco*" jako commemoratio *vi praecepti* facienda post commemorationes *vi rubricae* faciendas položena, tudíž die 26. Dcbris in Vesp., Laud. et Missa post commemorationem Octavae Nativitatis Domini a kdyby svátek sv. apoštolů Petra a Pavla (dne 29. června) padl na neděli (jako bylo r. 1884), facienda est commemoratio omnium Apostolorum post commemorationem Dominicae ocurrentis.

P. *Ivan Wagner*,
kněz ř. prem. na Strahově.

---

12. Křest protestantským duchovním udělený uznán za pochybný.

Že zvláštní opatrnosti věnovati třeba křtu dítek přicházejících z krajin smíšených, ukáže následující případ,

kteréž nejd. kn. arcib. konsistoř Pražská rozluštila. Manželé katoličtí Emanuel a Anna odebrali se za výživou svou do Německa, kdež usídlili se v Turinském lese, krajině to ryze protestantské. Na nejbližší faru katol. měli 6 hodin cesty. Dítky, které se jim narodily, dali pro vzdálenost katol. fary pokřtíti protestantskému pastoru s tím úmyslem, že dítky budou po katolicku vychovávati. Po čase vrátili se manželé do Čech se 4 dítkami, které byly od pastora pokřtěny a dali dítky do školy zapsati jako katolíky. Poněvadž nebylo zcela jisto, zdaž by nemohly býti činěny nějaké překážky katechetovi ze strany protestantské: předložen případ nejd. konsistoři. Tato ihned rozhodla jak následuje:

„Zprávu Vaši ze dne 27. října 1884 vzali jsme na vědomí a oznamujeme, že i dle státního zákona všecky dítky rodičů Emanuela a Anny . . . ku katol. náboženství přináležeti mají. Jelikož však pochybno jest, zdaž dítky: Marie, Adéla, Max a Eduard od evangelického duchovního správce platným způsobem křest sv. přijaly, nařizujeme, aby tyto čtyři dítky sub conditione obřadem církve katolické byly pokřtěny. Dříve však račte s rodiči jich promluviti, aby se jim věc náležitě vysvětlila; i předpokládáme, že s tím srozuměni budou."

Z rozhodnutí tohoto vysvítá, že rebaptizatio, o kteréž mluví sv. Alfons a jiní, není pouhou theorií, ale v praxi asi často by se naskytla potřeba její.

Uvedeme ještě slova Sv. Alfonse (Lib. V. tract. II. 137): Quaeritur II. An debeant rebaptizari pueri ab haereticis baptizati? Certum est de fide ex Trid. sess. 7. can. 4., validum esse baptismum collatum ab haereticis, quando omnia requisita ad sacramentum adhibentur. Sed merito putant Gob. Dic. et Quintan. ap. Croix l. 6. p. 1. n. 322, pueros baptizatos a praedicantibus (et idem ait Sylvius praecise de baptizatis ab Anglis ac Cont. Tourn. ibid. in fin. de cunctis baptizatis a Lutheranis et Calvinis) *omnes esse rebaptizandos saltem sub conditione, quia facile dubitari debet* de materia, forma et intentione talium ministrorum, cum ipsis hoc sacramentum non judicent absolute necessarium; propter quod parum curant de necessariis requisitis, aliis adhibentibus aquam rosaceam; aliis dividentibus materiam a forma, ita ut alter verba proferat, alter aquam infundat, aliis aquam tantum super vestes infundentibus. Et ideo cum tot urgeant motiva dubitandi de valore talium baptismatum, merito dicimus, ordinarie loquendo, illa sub conditione repetenda." V tomtéž

duchu píše i *Scavini* řka: gravissima enim urgent motiva (nostra praesertim aetate) dubitandi de valore talis baptismi; quia constat facile nunc ab haereticis violari vel materiam vel formam.

Z nové doby téhož mínění jest i J. *Schneider* S. J., jehož dílo „Manuale Sacerdotum" jest výtečné, týž praví p. 419 (Ed. IX.): sed merito putant communiter theologi, pueros baptizatos a ministris protestantibus omnes esse sub conditione rebaptizandos, quia praesertim hac nostra aetate de materia, forma et intentione talium ministrorum, qui hoc sacramentum absolute necessarium non judicant, ideoque parum de eo rite conferendo curant, facile dubitari debet.

Rovněž i conc. prov. Colon. a. 1860 totéž soudí. Zvláště v jižních státech německých přečasto pastoři protestantští křest neplatným spůsobem udělují.

Fr. Vaněček,
katecheta na Žižkově.

---

13. Fasse a čistý výnos katastrální.

Dotaz.

V adjustované dne 28. února 1884 fassí beneficia Krchlebského naležá se „Katastralreinertrag der Realitäten 63 zl 50½ kr.", ač čistý výnos dle katastru obnáší nyní z polí 49 zl. 50 kr., ze zahrádky 1 zl. 15 kr., tedy úhrnem 50 zl. 65 kr., jiných realit není. Či počítá účetní oddělení snad nějakou „Hausclassensteuer" v zbývající částce pr. 12 zl. 85½ kr., ač dle zákona z 9. února 1882 resp. patentu císařského z 23. února 1820 budovy farní dani domovní podrobeny nejsou. Připomínám, že ve fassí předešlé (z r. 1877) táž položka pr. 63 zl. 50½ kr. se nalezá; zdá se tudíž, že při adjustování nové fassí vzat výnos prvější, vzdor tomu, že dle posledního oceňování pozemků dotýčný výtěžek menší jest.

Račiž slavná redakce v příštím svazku „Časop. kat. duchov." laskavě mi sděliti, potkal-li by se rekurs c. k. okres. finančnímu ředitelství podaný s výsledkem příznivým, není-li lhůta prošlá.

Obdržev teprve nedávno katastralní arch, upozorněn jsem byl na onu nesrovnalost. *Fr. Rosa,*
farář v Krchlebích.

Odpověď.

Při farních beneficiích počítá se za účelem upravení či readjustování fasse vždy ještě dle *starého katastru* čistý výnos pozemků. Počítati dle *nového* katastru bylo pouze těm beneficiatům a klášterům dovoleno, kteří platí daň či příspěvek k matici náboženské (viz Ord. list Praž. 1884 č. 4. str. 14). Naproti tomu v příčině beneficií farních vůbec užívá se při upravení farních fassí pouze katastru starého, jak to c. k. české místodržitelství r. 1884. zřejmě rozhodlo v několika případech, kde se beneficiati na nový katastr odvolávali.

Redakce.

---

14. Úřední oznamování uprázdněných beneficií.

Uprázdněná beneficia ohlašují se v arcidiecési Pražské tištěnými neb litografovanými listy, které z konsistoře zasýlají se jednotlivým pp. vikářům, aby je duchovenstvu svého obvodu předložili. Podpisem jednotlivých beneficiátů na dodaných těch listech nabývá konsistoř *jistoty úřední*, že duchovenstvo o uprázdněných beneficiích se dozvědělo.

Tak jest líc věci té; ale jakou jeví se ona na ruby? Budiž dovoleno, učiniti o tom s vyhražením největší skromnosti některé poznámky a podati skromný též návrh.

Zmíněný způsob oznamování vak. beneficií jest *a*) především spojen *s velikou prací v konsistorní kanceláři*, odkudž na 36 vikariátův arcidiecése (mimo Kladsko) stejné ono oznamování díti se musí. Byť i byl blanket tištěn, musí v 36 exempl. býti vyplňován, číslován a podepsán. — Dělá *b*) práci mnohou i pp. *vikářům*, kteří chtějí-li *v čas* dodati svému duchovenstvu ono oznámení, nucení jsou buď dáti je *kolovati poštou* anebo poslati po vikariátním poslu. Zasýlání poštou má obtíž tu, že jsou četné fary, mající za týden jen dvojí spojení s poštou. K usnadnění i urychlení onoho oznámení — a často i jedině k vůli němu! posýlán bývá v některých vikariátech skoro měsíčně *vikar. posel.* Avšak *c*) takovéto *časté* jeho obcházení nezamlouvá

se (jakož, tuším, v tomto listu byla již o tom řeč) duchovenstvu a to i z příčiny té, že vikar. posel až příliš často přicházívá, ač ovšem za to nemůže — velice nevhod. Ve spěchu nutkající funkce (na př. když čeká povoz k nemocnému, snoubencové v kostele, před pohřbem a podobně) a aby též posel vikar. na své obchůzce dlouho zdržován nebyl, bývá nutno jen v největší rychlosti a zběžně přinešená oznámení letmo přehlédnouti a podepsati. Tudy stává se, že takové oznamování vak. beneficií i duchov. správcům působí obtíže, a přece *d*) nedosahuje účelu svého, ohlásiti totiž *všem* duchovním uprázdněná místa. Stávátě se, že pp. vikářové nechtějíce poslati příliš často posla a soudíce rozumně, že o tu kterou faru žádný z jich duchovenstva hlásiti se nebude, a kdyby i, že o její uprázdnění zajisté odjinud ví, pošlou některé konkursy až příležitostně i *po vypršení lhůty konkursní*. Dále pak jisto jest, že *právě* mnozí *kaplani* a zvláště *katecheti tímto úředním spůsobem* snad nikdy nedozvědí se o uprázdněných beneficiích, ale dozvědí se o nich spůsobem jiným — z veřejných časopisův. Z toho všeho vidno, že onen pracný, zdlouhavý a s obtížemi spojený spůsob ohlašování konkursu — *nejeví se býti velmi praktickým.*

A když tomu tak, zdaž by nebylo snad vhodnějším, kdyby i u nás tak, jako u světských úřadů se děje, uprázdněná místa v listu úředním ohlašována byla? Úředním naším listem jest *Ordinariátní list*, kterýž zajisté každý beneficiát odbírá a odbírati má, an by jinak dle církev. práva musel se sám starati o to, aby jiným zvláštním spůsobem opatřil si známosť o vyšlých nařízeních biskupských.

Namítne-li se, že Ordin. list vychází v neurčitých a i dlouhých lhůtách, možno odpověditi: Týž mohl by přinášeje oznámení konkursův a maje *v tomto ohledu* určitě vytknutý cíl, vycházeti *pravidelně v určitý den*, a kdyby i jednou za měsíc vyšel, — nyní mívá čísel 16 až 19 — přece by ještě v čas při trvání doby konkursní po 6 neděl přinesl oznámení úřední o konkursu. Pravím *úřední oznámení*, neboť všichni duchovní vědí zajisté o uprázdněném některém místě — již dříve z listů veřejných, ano mnohdy ještě dříve, než první zpráva o tom do novin se dostane.

Ohlašováním konkursů v Ord. listě ušetřilo by se kanceláři konsistorní práce, což by zajisté při návalu

jiných úředních věcí tam a při agendě ročních až 12 tisíc čísel exh. žádoucí bylo; uspořilo by se i práce pp. vikářům, ubylo by pochůzek vikar. poslův, a Ord. list sám stal by se — *hledanějším*.

Otázka o takovémto úředním oznamování konkursu mohla by snad býti předložena k projednání na *vikariatních konferencích*; když pak od většiny jich snad ve smyslu této skromné úvahy — podané však dle skutečných poměrův, — by zodpověděna byla, lze doufati, že na místech rozhodujících obecnému přání duchovenstva by se vyhovělo.

Jan Sedlák,
farář ve Vel. Popovicích.

Literární oznamovatel.

2. Spis „Hus und Wiclif" vydaný panem doktorem a professorem Loserthem v r. 1884., a moje kniha: „Učení Jana Husi."

Napsal Dr. *Antonín Lenz*,
síd. kanovník král. kolleg. kapitoly na Vyšehradě.

Mohu upřímně vyznati, že čta titul dotčené knihy „*Hus und Wiclif*", velice jsem byl potěšen, jsa pln nadějí, že pan prof. Dr. Loserth odkryje věci, ježto nikomu z těch, kteří o Husovi a o jeho učení psali, ani na mysl nevstoupily, a moje naděje rostly, když jsem se zabral do čtení, neboť pan doktor Loserth uvádí celé mračno spisovatelů, kteřížto byli před ním o tomto předmětu jednali, jako Röhringra, Hefele, Czervenku, Rittra, Wessenberga, Lenfanta, Royku, Tostiho, Helferta, Friedricha, Lüderse, Beckera, Bonechose, Bergera, Schwaba, Tschakerta, Lechlera, Hausrata, Palackého, Tomka a konečně mou nepatrnou osobnost. A když byl svou spisovatelskou oblohu tímto mračnem spisovatelů zahalil, přichází naposledy on sám, aby jednomu každému dal vysvědčení, že, ač by někteří z nich se byli poněkud octli na cestě pravdy ohledně poměru Husova k Viklifovi, anebo li anglické reformace Viklifovy ku české reformaci, plné pravdy že prý nižádný z nich nepoznal, až on pan profesor dr. Loserth. Všichni prý, žádného nevyjímaje, ani učeného Lechlera

ani našich učenců Palackého a Tomka, aspoň nějaké samostatnosti reformačním snahám Husovým a jeho náuce přikládali anebo děli, jako já homunculus, že *Hus následoval Viklifa jen do jisté míry*, a to právě jest podle pana profesora doktora Losertha nemalý blud.

Naproti tomuto bludu se ohražuje pan dr. Loserth základnou větou: „*Was Hus an theologischem Wissen in seine lateinischen Tractate niedergelegt hat, das verdankt er fast alles dem Engländer, dessen Schriften er es nach fleissigen Studien entnommen.*“ A v této větě by na konec nebylo přihany pro mistra Jana Husa, považíme-li, na jakou závratnou výši p. dr. Loserth Viklifa klade. Čítát on tohoto Anglického reformátora ku čtyrem největším scholastikům, klada na prvé místo Jana Duns Scota, na druhé Occama, na třetí Brandvardina, a na čtvrté Johna Viklifa. Já ale dovoluji sobě jen toho zde dotknouti, že by se Doctor Subtilis z hloubi srdce svého panu dokt. Loserthovi poděkoval za tu čest, by řaděn byl podle Johna Viklifa. Jan Duns Scotus jest nejenom subtilný myslitel a důsledný, alebrž on staví také i theologii svou a i filosofické zásady na základ víry katolické. Viklifova ale soustava i theologická i filosofická jest jako roztrhaná chalupa, do níž odevšad slunce svítí. Jan Duns Scotus byl myslitel důkladný, Viklif nikoliv. Čteme-li jeho spisy pozorně, seznáme záhy, že sám nevěděl, čí jest, a ten člověk by měl slouti největším scholastikem? Že za dob svých byl jmín největším theologem u svých žákův a přívrženců, chci věřiti a neodpírám: avšak nesmí se zapomenouti, v jaké době Viklif žil, že žil za dob velikého rozechvění a rozezlení naproti papežství, že uměl užiti času svého, a že dával v plen a lup, co jemu nenáleželo, statky církevní, že se jal tento lup i dogmaticky odůvodňovati, a odporučovati, ano přikazovati. Tak liberálný theolog byl by věru i nyní v mnohém parlamentu, kdež vládnou žoky bursovní, velikým theologem, a celé moře časopisů by ho odporučovalo, jako Šalomouna věku devatenáctého. Viklifova theologie i filosofie je nedůsledná, a majitel takové theologie a filosofie nezasluhuje zajisté, aby se ctil titulem velikého theologa, a ještě ku všemu největšího scholastika. Nikoliv! ti nejvěhlasnější scholastikové byli: Petrus Lombardus, Alexander Halesius, Albertus Magnus, Jan Duns Scotus, sv. Bonaventura, a nade všecky sv. Tomáš

Aquinas, jen že měli jedinou velikou chybu: že byli katolíkové, a že jim byla víra, jak ji předkládala katolická církev, normou netoliko ve vědě theologické, ale i v bádání filosofickém. Tím neměla ovšem filosofie jejich úhony a ourazu, alebrž měla spíše ohradu, aby nebloudila; před soudnou stolicí liberalistickou ale právě tato norma jest kamenem urážky.

Pan Loserth mi zajisté odpustí, jestliže nesouhlasím s ním a také nemohu, když velebí Johna Viklifa. Jsem katolík, a znám milou a důslednou víru svou, znám také velikolepou stavbu filosofie anjelského učitele, a vědeckou budovu jeho theologickou, ač tím nemíním říci, že bych ji tak důkladně a dokonale znal jako ji znají nesčíslní jiní i v tomto našem království Českém, a znaje nauku tuto nemohu jinak, než říci, že jest mi všeliká nedůsledná náuka na výsost odporna. A nedůsledné jest učení Johna Viklifa. Člověk tento si ale nad to ještě zasedl, aby boural, čeho nestavěl, aby boural, co věkové stavěli a mužové budovali, jimžto rozvázati řeménkův u obuvi nebyl hoden. To jest také u příčině, proč se protivuje každý věrný katolík filosofickým soustavám počínaje od Roberta Bacona a Cartesia, a žida Spinozy až do Herbarta, a proč tak těžko chápe, proč že i za našich dnů tyto soustavy nefilosofické a nedůsledné se vychvalují, jakoby byly Bůh ví jaké zázraky ducha lidského. Důsledná filosofie jest pouze filosofie křesťanská, a při své důslednosti pravdivá, důsledná jest také filosofie atheismu a materialismu, ač jest jména filosofie nehodna, neboť vyslovivši *πρῶτον ψεῦδος* staví na prvé lži celé pásmo lží, avšak důsledně, jsouc všechna lhavá. Ale ač je lhavá, není aspoň nedůsledná, kdežto soustavy u prostřed kolísající jsou netoliko z mnoha stran nepravdivé, ale nad to ještě nedůsledné.

Pan doktor Loserth velebí Johna Viklifa jako hvězdu prvé velikosti, a tu bychom se nadáli, že bude mistra Husa do nebe vynášeti, že bystrým duchem svým poznal tuto prvou hvězdu doby své, ale nic tak! mně se ale aspoň zdá, jakoby přičítal p. dr. Loserth k ouhoně a ourazu Jana Husi, že sledoval Jana Viklifa, vždyť pak dí: že Hus za své theologické vědomosti, jež byl uložil v latinských traktátech svých, Viklifovi děkovati musí; jakoby Hus byl ani okem neviděl spisův jiných doktorův. A toto praví p. dr. Loserth o Husovi, o němž

jisto je, že vykládal theologii, jako i jiní učitelové tehdejší, maje pilný přetel k mistrovi hlubokých smyslóv; to praví p. Loserth, ačkoliv Hus znal také předobře sv. Tomáše Aquinského; to praví pan Loserth, jakoby theologie Husova se byla zakládala pouze a jedině v těch domnělých novotách, jež přednášel John Viklif.

A aby tuto svoji větu, že Hus nejenom Viklifa následoval, a viklifoval, ale že i Viklif mluvil skrze něho, čili že učení Viklifovo nejenom předkládal, ale toto kradené zboží také slovy Viklifovými papouškoval. Odtud snáší pan doktor Loserth větu za větou na mnohonácte listech a srovnává slova Viklifova a slova Husova, a mohu říci, že jsem této píli páně doktorově se obdivoval, a přidávám, že se mu jeho důkaz podařil aspoň v tom rozumu, že Hus v těch kusech, ježto uvádí Loserth, skutečně a v pravdě Viklifa *opisoval.*

Ano já přičiňuji: že bych se byl neskonalc z toho radoval, kdyby se jemu byl důkaz ještě plněji a dokonaleji byl podařil, neboť tím by byl provedl, co Hus často říkával: „*Neminem vere Bohemicum posse esse haereticum,*“ a že i sám Hus, ač byl Čechem zajisté vroucím a národa svého milovným, nejednal jako opravdivý Čech, když sobě cizácké, nečeské, a v četných stránkách nerozumné učení Johna Viklifa zamiloval, a že jednal nečesky, a proto také své vlasti a svému národu ku škodě, když vypuzený a vyhostěný z Anglie Viklifismus našim předkům vychvaloval a odporoučel. Přál bych, aby byl ještě plněji p. dr. Loserth provedl, že Jan Hus hlásal Viklifismus slovy Viklifovými, neboť tím byl by dokázal, čehož dokázati naši předkové marně se snažili, že v tomto našem slavném království není ani jediného kacíře, ba ani býti nemůže, a byl by se osvědčil býti Viklifismus něčím na dobro cizáckým, k jménu českému nepříslušným, a tak by byl očistil poctivý jazyk náš, a národ náš od příhany, jakáž na něm od dávných věků lpěla. Pan dr. Loserth také praví, že by mohl ještě více důkazů podati. Kýž by byl jen podal, ano já bych z té duše rád byl ještě přispěl k důkazům četnými jinými slovy a větami Husovými panu Loserthovi až dotud nepřístupnými, aby radost jeho byla dokonalá.

Než ale nač se tak přílišně p. dr. Loserth k důkazům tak očividným namáhal? Či snad zapíral Hus kdy, žeby byl z Viklifa čerpal? Nevyznal sám zřejmě,

když bylo jemu na sněmu Kostnickém předstíráno, že by učení jeho bylo Viklifovo, že učil nauce své ne za tou příčinou, žeby byla Viklifova, ale proto, žeby byla jak se domýšlel, pravdivá? Zapírali snad žáci a přátelé Husovi, žeby byl měl Hus učení, pokud ono v odporu bylo naproti obecné víře, z Viklifa? Nikoliv! Současníci jeho o tom věděli tak dobře jako Hus sám, a nejenom že věděli, ale také o tom psali, ano Husa i velebili, že se stal jest Viklifistou, jakož se dočítáme i v Chelčickém! Také nesoudím, a to ke cti našich vzdělanců, žeby bylo mnoho těch, kdožby tvrdili, že Hus byl reformatorem samostatným, aneb že byli kusové ti, pro něž byl, trvaje neustupně na svém, na sněmu Kostnickém odsouzen, byli jeho nezávisle na Viklifovi, anebo kteří by vyslovili větu: „*Hus hájil první práva osobního rozumu*",*) nebo to by byla historická lež, a lží se dotud nižádnému národu neprospělo. Jsou-li takoví přemrštění lidé, musíme se těšiti tím, čím i jiní národové se těšívají, slyšíce nerozum členů svých, že totiž písmo sv. zřejmě dí: „*Infinitus est stultorum numerus*". Já ale doufám pevně, že mnoho takových nevědomců mezi námi není, a proto také tvrdím, že neměl dr. Loserth valných příčin, aby snad za tímto účelem napsal svou obšírnou knihu, a v ní celou spoustu ukázek, že byl Jan Hus plagiatorem, a aby dokazoval, že Čecháček Jan Hus nedovedl ani pořádně blouditi, čímž by byl ovšem chválil ač bezděky český národ.

1. Přes to však přese všechno dovoluji sobě hájiti své věty: „*že Hus následoval Viklifa jen do jisté míry.*" Dříve však nežli podám důkazův na to, žádám snažně, aby píle p. doktora Losertha nestanula při Janu Husovi, ale aby sobě obrala za předmět i Anglosasíka Johna Viklifa, a pátrala, zdali dotčený John Viklif byl samostatný v těch věcech, v nichžto se vychýlil z obecné víry, anebo zdali byl aspoň původní ve svých snahách o nápravu v církvi, a v těch cestách, kterými se on a

---

*) Fráze tato se nyní často opakuje. Já jsem ukázal, v jakém rozumu sobě vykládal Hus toto domnělé právo, a tvrdím bez obalu, žeby se byl s ošklivostí odvrátil od mnohého, jenž tuto frási neustále přežvykuje, aby jí zakryl buď veliký nerozum svůj a nevyspělost svou anebo zrádu na víře otců svých, a velikou nešlechetnost svou.

jeho Lollardové dali. Bude to zajisté pole vděčné pro člověka pilného a obezřelého, jako jest p. dr. Loserth. Aniž bych ale chtěl pana prof. Losertha poučovati, což by arci bylo neslušné a nezdvořilé, přece se odvažuji tvrditi, že mistr Jan Viklif nebyl ani v úhlavním článku svém o Eucharistii původní, neboť už 100 let před ním odmítá náhled tento kníže scholastiků sv. Tomáš Aquinas. On nebyl původní ve svém výměru o církvi, neboť takový výměr o církvi, jako o sboru všech vyvolených, byl již znám v V. věku; a v VI. věku, a v IX. byl zavržen. Viklif nebyl původní v tom, když hierarchii církve zamítal, a nechtěl míti, aby bylo rozdílu mezi biskupem a knězem, neboť tak již 1000 let před ním Aërius hlásal. Viklif nebyl v tom původní, když hlásal, že pravomoc k výkonům úřadu kněžského přímo od Boha pochází, a nikoliv od papeže a biskupů, neboť tomuto všemu se mohl naučiti od Fratricellů. Viklif nebyl původní, když tvrdil, že by možno bylo, aby i laikové posvěcovali, neboť v tom měl předchůdce v učení Valdenském. Viklif nebyl původní, když tvrdil, že přisluhovatel jsa ve hříchu smrtelném neplatně přisluhuje, neboť tak již dvě stě let před ním učili Valdenští, a titéž Valdenští byli as jeho učitelové i ve spůsobu, jak se jal své učení rozhlašovati nejenom skrze osoby duchovní, ale i skrze laiky. Viklif nebyl původní ani ve svém strašném řádění naproti mnichům žebravým, neboť i jiní před ním totéž činili.

Toto všecko dím jenom na příklad, neboť Viklif, ač jest po náhledu pana dokt. Losertha jedním ze čtyr nejvěhlasnějších scholastiků, nebyl nikdy oblíbeným předmětem studií mých, nejenom pro strašné a bořivé věty, jež do světa hlásal, ale i pro velikou pýchu a domýšlivosť, jížto odsuzoval veškeru církev, a pro podvody, jichžto se dopouštěl, aby své učení lidu katolickému vetřel, a do církve vpašoval. Člověk tento bezvěrný se odvážil říci: žeby byl sněm Římský v roce 1079. jeho učení o Eucharistii za článek víry prohlásil, ač tentýž sněm zřejmě mluví o proměně na oltáři, jakož i své smýšlenky byť i vydlužené za učení katolické přednášel. Mám proti němu, že on byl bezděčný původ bouří v naší vlasti, a želím toho, že musela ubohá naše vlast okoušeti ovoce zrády jeho na odvěkém učení katolickém, a že musely naše hrady a města

a dědiny popelem lehnouti tím žárem, jejž Anglosasík tento založil. Přál bych sobě tedy ze srdce, aby se p. dr. Loserth pohřížil v zamilovaného sobě Viklifa, a aby možná-li vypátral, zdali neužil tento domněle největší scholastik nejenom myšlének ale i slov a vět současníků svých a předchůdců v těch kusech, jimiž se jal bořiti starobylou církev a její ústavy a odvěké učení její.

P. dr. Loserth vykonal svědomitě své vyšetřování stran učení Jana Husi, doufám, že tutéž službu prokáže i Viklifovi, a bude-li takto pokračovati, bude jemu vděčna i katolická církev, neboť pokud bude bádati podle pravdy, nebude práce jeho téže církvi na škodu, ale na užitek veliký.

Neškodilo by, aby p. dr. Loserth si neobtěžoval i pana professora doktora Martina Lutra na mušku vzíti, neboť i v učení tohoto člověka není mnoho původního. *) (Pokr. bud.)

3. **Blahověst.** Hlasy katolické. Majitel *Fr. Srdínko*, síd. kanovník starobylé kapitoly sv. Kosmy a Damiana v Staré Boleslavi. Redaktor a nakladatel: Dr. *Fr. Krásl*, metropolitní kanovník, skutečný kn. a. konsistorní rada. Ročník 34. V Praze 1884, tiskem kn. a. knihtiskárny za Rohlíčka a Sieverse. Str. 576., Cena ročníku 3 zl., s poštou 3 zl. 50 kr.

S neobyčejnou rychlostí rozmnožily se za posledních let na roli národní literatury naší časopisy nejrozmanitějšího druhu, směru a názvu; také v oboru literatury katolické vznikají každé chvíle časopisy nové a jelikož každý z nich reflektuje na duchovenstvo jako obligatní odběratelstvo své, nelze se tomu diviti, jestli ten který katolický kněz, aby odbírati mohl při nevelkých příjmech svých časopis nový, vidí se nucena pustiti list starší, jejž po léta dříve čítal a pilně odbíral. Za takových poměrů sluší se tomu diviti, že starší církevní časopisy nejen vůbec trvají, ale doposud i pilných spolupracovníkův a odběratelů nacházejí. Z té příčiny považujeme trvání „Blahověsta" vůbec a setr-

*) Velmi dobře píše o původnosti reformatorů je len skrovný satyrický spisek vydaný v r. 1588. pod titulem: „Chodcovský plášť." Překlad z německého spisu Jiříka Scherera.

vávání jeho při hojném a rozmanitém za dřívějších let ustáleném programu za nejvýmluvnější důkaz o ceně a prospěšnosti listu tohoto. Přehlédneme-li obsah ročníku minulého, uznati musíme, že zde nakupeny jsou četné prameny, z nichž vážiti může kazatel katolický ku vzdělávání posluchačstva svého, z nichž také jiní čtenářové neknězi hojného poučení a příjemné zábavy čerpati mohou. Jsouť tu nazvíce práce původní, jsou však i zdárné překlady neb volná spracování cizojazyčná z výtečných spisovatelů. — První místo co do důležitosti obsahu zaujímá vznešená Encyklika sv. Otce Lva XIII. o svobodných zednářích (193 nn.). Ze sv. Alfonse, z Bossueta, Balmesa, Radulfa, Centurione, Slomšeka podány články homiletické, filosofické, katechetické (viz 28. 55. 196. 311.) Velké množství nalezáme zde dobrých, z části výtečně provedených kazatelských prací, v nichž se účastnili pp. spisovatelé Dostál, Dusil, Ekert, Eybl, Hakl, Janovský, Ježek, Mráček, Pazderka, Pohůnek, Podstránský, Pokorný, Seywalter, Sedláček. Rozmanité jsou články historické v ročníku tom uveřejněné, na př. o klášterech řádu Pavlanského, o poměrech duchovenstva v Čechách za minulých dob. Žádoucno jest, aby ještě hlouběji a rozsáhleji se vyličilo, co chvalně započato ve článcích pro naši dobu důležitých a pozoruhodných: o socialismu (337), otázce dělnické (393), o základě cechů řemeslnických (119). Pěkné básně v tomto ročníku uveřejnili pp. Dohnal, Doucha, Hakl, Rejzek a Veverka. Mezi belletristickou částí časopisu mimo větší povídky: „Provinění“ (Al. Dostál), „Klenovec“ (Jan M. Ráž) a „Ze soumraku kalicha“ (Fr. Vacek) položen značný počet menších vypravování, kteréž vesměs zvyšují poutavost časopisu tohoto pro každého čtenáře. Kronika přináší zprávy o životě církevním v Čechách, na Moravě, ve Francii, Belgii, Bosně, Americe. Obzvláště pak výhodné pro „Blahověsta“ jest zřízení české kolleje pro bohoslovce v Římě, nebo tím způsobem nabyl tento list stálých dopisovatelů z Říma, jichž zajímavá sdělení pod rubrikou dopisův i kroniky zde uveřejněná spatřujeme. V literárním věstníku bylo v tomto roce nejen velké množství spisův oznámeno, ale též a sice často dosti obšírně posouzeno. Dědictví Svatojanskému stálá pozornost věnována a osobní zprávy duchovenské v každém čísle uveřejněné bývaly vítanou pochoutkou,

jíž se časopisy a noviny jiné ihned ochotně žičily. Sloh, řeč, úprava časopisu jsou dobré a přiměřené. Těšíme se, že „Blahověst“ na vytknuté dráze tak statně a se zdarem pokračuje a přejeme listu tomu vždy hojnějšího povšimnutí a rozšíření. *Redakce.*

4. **Posvátná kazatelna.** Časopis kazatelský, vydává *Beneš Method Kulda*, sídelní kanovník na Vyšehradě. Ročník XXI. V Olomouci 1884. Nákladem Bedřicha Grosse. Str. 954. Cena 4 zl.

Co tomuto ročníku zvláštní ceny dodává, jsou *liturgická kázaní*, která uveřejňuje pan professor *Ed. Brynych.* V kazatelské literatuře české vyplní se jimi citelná mezera, a kazatelové naleznou vzory a pomůcky k vypracování podobných řečí, které mnohdy nesnáze působí. A přece jak potřebná jsou taková kázaní. Konání bohoslužby přináleží k podstatě všelikého působení církve, pro věřící jest bohoslužba pramenem milostí, a má-li věřící lid z toho pramene vážiti a vřelé účastenství na bohoslužbě své církve bráti, musí znáti podstatu a význam vznešené liturgie katolické. Tento ročník obsahuje 52 liturgická kázaní, mající za obsah ideu bohoslužby vůbec a obšírný výklad mše svaté a její obřadů. Kázaní spočívají na důkladném vědeckém základu, při tom jest řeč populární, a jako již při katechetických kázaních činil, spojuje pan spisovatel předmět jednotlivých řečí s ideou neděle neb svátku dle postupu církevního roku. Dle rozvrhu budou následující ročníky obsahovati kázaní o ostatních posvátných úkonech, o posvátných dobách a místech. — Proslulý homileta v. d. pan děkan *Em. Doležal* obohatil Posvátnou kazatelnu na všecky neděle zdařilými homiliemi, povzbuzujícími upřímnými slovy k víře a životu křesťanskému. Více výkladů podal také zasloužilý redaktor časopisu kazatelského pan kanovník *Kulda.* — Cyklus šestera důrazných postních řečí „Kalvarie“ uveřejnil chvalně známý pan vikář *Fr. Bartoš.* — Jako předešlé obsahuje i tento ročník všecky druhy duchovní řeči, mimo již připomenuté: Kázaní dogmatická i apologetická (mezi těmi upozorňujeme na důkladné řeči pana vikáře Dr. *Kotrbelce*), ethická, na svátky Páně, bl. Panny Marie a Svatých, řeči příležitostné a pohřební. Mezi mravoslovnými jednají čtyry řeči o povinnostech křesťan-

ských čeledínů. Vedle vypracovaných kázaní nalezá se také více osnov ku kázaním od p. vikáře *B. Hakla*. Veliká většina kázaní vyniká přiměřeným rozdělením, výborným obsahem i formou, některá jsou slabší, jak se to i v jiných sbírkách kazatelských shledává. Smíme však tvrditi, že i XXI. ročník Posvátné kazatelny dostál úloze své, v pracech starších zkušených kazatelů podává vzory a mladší pobádá k čilosti a pokroku v činnosti a písemnictví kazatelském. Zevnější úprava i tisk jsou velmi slušné; chyb tiskových nalezli jsme po skrovnu. Nechť tedy Časopis kazatelský prospívá a nalezá nových příznivců.

Prof. Dr. *R. Fr. Smolík.*

5. **Die Congruafrage** des katholischen Seelsorge-Clerus in Österreich. Von *J. Martini*, Weltpriester. Dritte vermehrte und verbesserte Auflage. Str. XVI a 415. Graz, Styria 1884. Cena 1 zl. 50 kr.

Již ta okolnost, že spis tento v době kratičké dočkal se trojího vydání, nasvědčuje tomu, že čtení jeho jest velice zajímavé. Spisovatel uvádí všeliké jak od vlády tak episkopátu podniknuté kroky, směřující ku zlepšení kongruy farního duchovenstva a zkoumá příčiny jich dosavadního nezdaru. Ukazuje se, že se nezamýšlí důkladné zlepšení platův duchovenských, nýbrž jen prozatímní výpomoc, která se s ciframi tak nízkými spokojuje, že u přirovnání ku stoupající drahotě potravin to vlastně ani výpomocí nazvati se nemůže. Diurnista dostává aspoň 288 zl. ročně, kaplan má dostávati celých 250 zl.! Pro pensisty a deficienty vedle bídného platu 210 zl. slibuje se ještě 25% přídavek, tedy celých 50 zl.! to je přece přilepšení! Avšak dejme tomu, že by kongrua byla aspoň na 500 a 600 zl. průměrně ustanovena, bude-liž tím někomu skutečně spomoženo? Způsob, jak se při upravení fassí příjmy počítají, ukazuje, že se dle cifry dá kongrua ze 420 zl. snadno na 500 neb 600 zl. zvýšiti; zdaž ale farář skutečně těch 600 zl. dostává, jest jiná otázka, a zdaž kdyby měl celých 600 zl., za nynějších poměrů může kněz udržovati domácnost, slušně se stravovati a jiná stavu duchovnímu přiměřená vydání krýti, na to by sotva kdo mohl dáti kladnou odpověď. Z úředního podání episkopatu českého z r. 1877. vysvítá, že celé

nadlepšení pro české duchovenstvo počítá se na 125.000 zl., kdežto poplatek k matici náboženské od r. 1874. odváděný činí do roka dvakrát tolik, totiž 250.000 zl. Jest nepochopitelno, že stát s jedné strany duchovního pastýře katolického v četných věcech takřka za státního úředníka považuje a mnohé práce od něho zdarma žádá, že však s druhé strany, jakmile počne se kněz domáhati toho, aby také co do platu byl se skutečnými úředníky státními na rovný stupeň postaven, ihned různé vytáčky se vymýšlejí, jen aby se tak nestalo. Stát zabral v předešlé době bohaté statky církevní, on tedy má povinnost, starati se nyní o potřeby duchovenstva. Spisovatel hájí návrh, aby v každé církevní provincii vydána byla matice náboženská do správy biskupův, jelikož jakožto zboží církevní také dle státních zákonů základních církvi přináležeti má, a její správě podléhati; máme za to, žeby si církev alespoň u nás v Čechách, kde náboženská matice každoročně vykazuje značný čistý přebytek, moudrým spravováním náboženské matice vydatněji pomohla než jak to z upravení kongruy na radě říšské očekávati lze. Odporučujeme spis tento pilnému čtení důst. duchovenstva; jest velmi bedlivě sestaven a v ryze církevním duchu sepsán. *Redakce.*

6. **„Učení Petra Chelčického o eucharistii."** Na základě jeho spisův a učení katolické církve. Napsal dr. *Ant. Lenz*, kanovník Vyšehradský! Spis tento má církevní approbaci výnosem nejd. kn. arc. konsistoře ze dne 23. července 1884. č. 5636. V Praze. Tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. 1884.

Jest známo, že učení českých bratří není jednotné, jinak zajisté učil bratr Řehoř, jinak bratr Lukáš, jinak Blahoslav, jinak Augusta a jinak jiní. Od učení zakladatele svého zemana Chelčického odbočili bratři asi tou měrou, jakou nynější protestanté od učení Lutrova, Zwingliova a Kalvinova se odchylují. Dogmatika nebyla nikdy silnou stránkou Jednoty bratrské, která se starala o články věroučné jen potud, pokud hověly neb odporovaly domnělé mravní dokonalosti její. Chelčický sám nekladl přílišnou váhu na věročlánky, nýbrž na mravní život, zapomínaje, že mravní život co nejúžeji souvisí s věrou a v ní kořeny své má, nedbaje toho

že mravouka jest výkvět a ovoce věrouky. Poněvadž se dogmatika nikdy neustálila u bratří, neustálila se také jejich mravnosť, nebo některé synody jejich mnohou věc za dovolenou prohlašovaly, kterou zase jiné zakazovaly. Chelčický na př. sám zavrhoval nauku o vzývání svatých, o obrazech svatých, o poutích, o očistci, o primatu jen proto, poněvadž někteří kněží této nauky zneužívají. Tímtéž právem mohl zavrhnouti veškeré nauky božské i lidské, nebo které z nich by nemohl člověk zneužiti aneb již zneužil? Psáti o souboru učení Petra Chelčického jest těžko, poněvadž některé věročlánky naprosto upíral, jiných si nevšiml, o jiné jen mimochodem ve svých spisech zavadil a čistě theoreticky za celý svůj život toliko jeden článek víry katolické, totiž o nejsv. Svátosti oltářní probíral. Pan spisovatel měl zřetel pouze a jediné k spisům Petra Chelčického a spisy, jichž užil při porovnávání nauky jeho o nejsv. svátosti s naukou katolickou o témž předmětu, jsou: „Replika proti mistru Janovi z Rokycan, replika proti Mikulášovi Biskupcovi Táborskému, Řeč a zpráva o Těle Božím, řeč o základu zákonův lidských, řeč o šelmě a obrazu jejím, Síť víry pravé, kniha vykladuov.“ Těchto spisů svědomitě dbal a uvádí učení Chelčického obyčejně vlastními slovy jeho, někdy rozvláčně. Chelčický byl v blízkém důveřném obcování s nejpřednějšími učenci a kněžími své doby, ovšem že ho někteří kaceřovali jako Jakoubek ze Stříbra pro jeho přesvědčení o nepříslušnosti a záhubnosti světské moci v otázkách víry a svědomí; Mikuláš Biskupec a jiní Táborští kněží zase mu vytýkali, že věří ve věročlánek: Kristus P. jest v eucharistii osobně, bytně a podstatně přítomen. Mikuláš Biskupec zemana Chelčického u rybníka Vodňanského v této příčině navštívil, ba i Martin Houska do Chelčic na návštěvu zašel, který jak známo na Táboře učení šířiti počal, že v svátosti oltářní chléb a víno jsou pouhá znamení těla a krve Kristovy, a později pro toto učení v Roudnici upálen byl. Petr Chelčický věrně sledoval učení Viclifovo. Viclif mu byl pátým evangelistou. Chelčický dovolává se uče, že jest Kr. P. v eucharistii skutečně přítomen, spisů Viklifových. Táborité upírajíce skutečnou přítomnosť Páně v této svátosti dovolávají se týchž spisů. Jestiť to znamením, kterak lehkovážně a neprozřetelně Viclif o věcech křesťanu nejdražších se vyjadřoval. S Viclifem upírá

Chelčický druhý věroČlánek nauky o nejsv. svátosti, totiž přepodstatnění, které nazývá básni neslýchanou. Zdá se, že Chelčický věřil, že jest Kristus Pán v Eucharistii pod obojí způsobou, v kterékoli způsobě, a v každé i v té nejmenší části každé způsoby. Učil sice tak Viclif, avšak u Chelčického naprosto se to dokázati nedá, proto p. spisovatel moudře a opatrně si vedl, když to naprosto netvrdil. Chelčický sice připouští, že se má lid klaněti Kristu P. v eucharistii, ale jen v té, kterou posvětil kněz úmyslův a víry Petra Chelčického, při jiném knězi zůstává na oltáři pouhý chléb, pouhá modla a klanějící se jí jsou modloslužebníky. Vystavování a průvody s nejsv. svátostí oltářní zamítal a druhdy mluví tak, jako kdyby v trvalou přítomnosť Kr. P. v této svátosti nevěřil. Co se tkne eucharistie jako svátosti, uznával, že jest eucharistie svátosť a shodoval se v příčině hmoty a formy její s církví katolickou. Kněží mají moc eucharistii posvěcovati, avšak rozdílu mezi biskupem a knězem není, aniž může kněz v smrtelném hříchu platně posvěcovati. Eucharistie uděluje hojných milostí, ale nejsou jich účastni katoličtí křesťané, poněvadž jsou lid poběhlý a zpohanilý a poněvadž jejich eucharistie po rozumu Chelčického jest jen pouhá modla. Jest nutno, aby věřící častěji přijímali, ale církev chybila tím, že ustanovila jisté časy, kdy křesťané ke stolu P. přistupovati mají. Samo sebou se rozumí, že přijímání pod obojí jest mu ku spasení nutným a jako zákonem Božím. Mše sv. jest ovšem oběť za hříchy, ale za pekelníky, ku kterým čítají se též duše v očistci, nesmí býti obětována, aniž ku poctě svatých, poněvadž by se stala takto modlářstvím. Toť krátký nástin učení Chelčického o eucharistii. P. spisovatel podal je logicky a světle. Nemůžeme však chváliti příkrosť, s jakou se na některých místech o Chelčickém mluví. Byl sice tento zeman nenávistí naplněn proti církvi, kterou — jak se ve spisu tvrdí — čerpal ze spisů Viclifových, ale tenkráte byla revoluce proti církvi na denním pořádku. I dobře smýšlející katolíci mluvili o zlořádech církevních podobně jako Petr Chelčický. Katolíku sluší, aby s nepřítelem a protivníkem mírně jednal a kde to odůvodněno, bludy jeho spíše nevědomosti, než zlomyslnosti přičítal. P. spisovatel vykládaje učení katolické opírá se právem o sněm Tridentský, kde byla nauka katolická jasně

definována. Chelčický však žil 100 let před tímto sněmem a z jeho spisů vysvítá, že některých článků katolických o této svátosti vlastně ani neznal. Sám o sobě praví v replice proti Biskupcovi, že nemá dosti znalosti jazyka latinského a že užívá spisů Viclifových ve výkladu českém, který jim dal Hus a jiní. Těmi slovy nechceme nijak upírati, že spis páně Lenzův jest záslužný a vhodný, nebo u nás se čeští bratři s jejich zakladatelem až na výsosť velebí. Jest tudíž dobře, znáti jejich původní nauky, dle kterých by zajisté velebitelé Chelčického a bratří život svůj uspořádati se zdráhali. My katolíci rádi uznáváme, co u protivníků našich dobrého, chceme však, aby za to vznešené učení církve katolické se nehyzdilo, aneb lživé nauky za učení církevní se neprohlašovaly. P. spisovatel v tomto ohledu velmi dobře si vedl, postaviv přesné učení církevní v čelo článku a pak učení bludné, aby každý soudný čtenář pozorovati mohl, kde a na které straně jest pravda Kristova. Dr. *Fr. Krásl.*

7. **Ludmila,** list pro křesťanské matky. Ročník 9. — **Anežka,** list pro křesťanské panny. Ročník 6. — **Václav,** list pro křesťanské jinochy a muže. Ročník 5. Vydává Dr. *Antonín Skočdopole*, čestný kanovník, professor v Budějovicích. 1884. Předplatné na jeden rok 1 zl.

Již vloni na témže místě zmínili jsme se o těchto listech, vycházejících každý měsíc v sešitech dvouarchových, a musíme vyznati, že se nejen směr jejich nezměnil, nýbrž že máme za to, že i obsah jejich jest vytříbenějším loňského. Zvláště ve Václavu jsme nalezli články poutavé, poučlivé, ač právě pro tento časopis bývá asi nesnadno vhodnou látku snésti. Ludmila, Anežka i Václav nesou se směrem tím, by svého čtenáře nejen bavily, nýbrž, a to především jiným, i k mravnému, spořádanému, pracovitému životu naváděly. A jak z rozličných dopisů připojených lze souditi, nepadají slova jejich na mrtvou půdu. Vedle úvah povzbuzujících k zbožnosti, nachází se v každém sešitě nějaká povídka neb obraz ze života, životopis některého světce neb světice a ke konci dopisy od čtenářek neb čtenářův zaslané. Dopisy, ač někdy i poněkud naivní, svědčí nicméně o dobrém a hojném působení těchto

časopisův; protož přejeme Ludmile, Václavu i Anežce, by i dále nejen trvaly, ale vždy hojnějších a hojnějších čtenářův a čtenářek po vlasti česko-moravské nalezly.

Prof. *Jos. Kyselka.*

8. **Slavnost vánočního stromku** od P. *Aloisia V. Majera*, řeholního kněze ve Lnářích o s. A. e. d. — V Brně 1884. — Tiskem a nákladem pap. knihtiskárny Benediktinů Rajhradských.

Tklivé a dojemné svátky vánoční komu by milé nebyly? Každý, kdo v cizině, spěchá, pokud může, ku svým milým a drahým, aby v kruhu rodinném, syn neb dcera u rodičů, otec neb matka u dítek svých strávili *štědrý večer*. Zvláště pak těší se dítky na *malého Ježíška*, a jsou to takořka svátky mládeže, neboť Ježiš, Syn Boží, stal se jedním z nich — *dítětem*. Proto Ježíšek *nadílí*, proto staví se *vánoční stromek*, *jesličky a Betlém*. I nemůže ubrániti se srdce starých, aby neradovalo se s malými; vzpomínáť těch dob blažených, kterak i v nitru jeho ozývala se táž radost nevinná, čistá a svatá. Co divu, že přátelé mládeže, aby radost dítek zvýšili, složili i celé spisky, jako: Jesličky, sv. tři králové, pastýři Betlémští, malé divadelní hry, aby živým představením svatý děj tím hlouběji do mysli dítek vnikl a jim se vštípil. A týž účel má i spisek svrchu uvedený, jenže má spořádání jiné. Neniť on žádným představením dramatickým, nýbrž vývojem historickým, básnicky zpracovaným. V úvodě dává p. spisovatel na jevo převelikou lásku, jakou se nese ku mládeži. Kdo zachoval srdce dobré, dětinné a vnimavé, musí milovati mládež a hodiny, strávené mezi mládeží, jsou hodiny ty nejmilejší a nejblaženější. Začíná Proslovem č. 1. ve verších; pak následuje č. 2. oslovení dítek v próse str. 11—16., jest přiměřené a pěkné, výklad a původ vánočního stromku. Ostatní vše už je psáno veršem; č. 3. stvoření světa; má verše trochu dlouhé, šestistopé; č. 4. Abraham aby vyšel ze země; č. 5. Obětování Isáka; č. 6. Jakobovo zaslíbení; č. 7. Jakobova poslední slova; č. 8. Mojžíš; č. 9. Svatá země; č. 10. Saul; č. 11. David; č. 12. Doba proroků. č. 13. Poslední čas před Kristem; č. 14. Zvěstování Panny Marie: č. 15. Narození Páně; č. 16. Přišlo světlo; č. 17. Strom vánoční; č. 18. Poděkování chudého dítka;

č. 19. Pod stromkem vánočním; č. 20. stromek malé Jeničky; č. 21. Dudáček (s notami, nápěvem); č. 22. Zlaté prasátko. Jsou vesměs deklamovánky. Dobré jest, že po jednotlivých těchto básničkách uvádí p. spisovatel proroctví čili místa z bible, obsahující v sobě buď proroctví, neb vztahující se k obrazu (nástinu, typu) Ježíše Krista. Řeč je správná, plynná, dítkám přiměřená, místy i dost vzletná, jenže místo rýmu, užívá p. spisov. zhusta assonancí, jako hned v č. 1. dítě — světě; v č. 3. moci — vroucí; hledí — letí; oček — obláček; skvělí — milí; radosti — nésti; duši — pokouší; bídy — vidí; vzdychá — sprchá. V č. 4. bylo — bujnělo; vyvolil — oslavil atd. — což pokládáme za nedostatek; nebo, byť i pro dítky bylo psáno, má zachována býti ve všem forma správná; nebo mají se tomu dítky učiti na pamět, a čemu dítě jednou za mládí se naučí, víme, že to pamatuje navždy. V té věci by se ta pracička ještě propilovati měla, pak se jí bude moci dojista s prospěchem tím větším u mládeže užiti. *Boh. Hakl*,
vikář a děkan v Hořicích.

9. **Aristotelova kniha „O básnictví,“** kterou přeložil a vysvětlivkami opatřil *Pavel Vychodil*, O. S. B. V Brně 1884. Cena 30. kr.

Aristotelova kniha o básnictví čili poetika pokládá se ode dávna za spis pro vzdělání aesthetické velmi důležitý a zásady v něm vyslovené platí posud jakožto pravidla ušlechtilé tvorby básnické. Spiskem tímto filosofickým a k porozumění dosti obtížným obohatil, můžeme říci, pan překladatel českou literaturu, neboť překlad jest co do řeči velmi správný a k původnímu textu co nejvíce příléhající. Četné vysvětlivky usnadňují porozumění spisu i pro toho čtenáře, který není filologem ex professo. Knížka ta hodí se nejvíce takovým čtenářům, kteří se básnictvím neb aesthetikou zanášejí. Prof. *Jos. Kyselka.*

10. **Zlatá bible** to jest Písmo Svaté illustrované od nejslavnějších mistrů všech uměleckých dob. Vydání obstarávají: Dr. Kl. *Borový*, metropolitní kanovník; Jan *Drozd*, professor; Jos. *Kyselka*, profes. Nový Zákon. sešit. 3. V Praze, nákladem *Sv. Václavské Záložny* v

Praze. 1885. Tiskem kn. arc. knihtisk. za Rohlíčka a Sieversa v Praze. Cena sešitu 90 kr.

Musíme zajisté chváliti, že ústav peněžný věnuje síly své ušlechtilému podniku literárnímu, který po úmrtí knihkupce Čermáka by nutně byl zaniknouti musil a to ku škodě literatury české. Neboť kdo jen jediný svazek této bible do ruky dostal, uznati musí, že úpravou tisku i stkvělostí obrazův staví se tato zlatá bible po bok nejlepším výrobkům umění a typografie. Obrazy „Narození Páně“ (dle Coreggio) a „Příchod sv. Tří Králů“ (dle Rubense) jsou překrásné a uvážíme-li, že mimo to vytištěny jsou při jednom sešitu celé 2 archy písma sv. (Evang. sv. Matouše od kap. 14. 20–25, 18.), uznati musíme, že cena 90 kr. za jeden sešit jest velmi levná. Žádáme, aby důst. duchovenstvo sobě záležeti dalo na rozšíření „zlaté bible“ mezi svými osadníky, by tím nejen prospěšné čtení pro ně opatřilo, nýbrž také známost dokonalých prací křesťanského umění mezi nimi rozšířilo.

Redakce.

11. **„Deklamovánky.“** Školám a rodinám sepsal *Beneš Method Kulda*, kanovník na Vyšehradě. Řada druhá. S povolením kn. arcib. konsistoře Pražské. V Brně 1884. Knihtiskárna rajhradských benediktinů v Brně. Nákladem vlastním.

Veškerých deklamovánek v této řadě druhé jest 68. Všechny mají účel, aby člověka ku ctnosti, šlechetnosti a zbožnosti křesťanské povzbudily, roznítily, v ní potvrdily a k ní navodily. Předmět deklamovánek jest rozmanitý, nebo jednají o vševědoucnosti, spravedlnosti, prozřetelnosti a lásce Boží, o Jesulátku, jesličkách, o Kristu Bohu, o hoře Olivetské, o třech korunách, o Ukřižovaném, o znamení sv. kříže, o Božím hrobu, o zmrtvých vstání Páně, o vstoupení na nebesa, o sedění na pravici Boží, o Duchu sv. Dárci milosti, o spoluúčinkování s milostí Boží, o církvi a její jednotě, o viditelné hlavě církve, o odpuštění hříchů, o těla vzkříšení, o životě věčném a o posledním soudu. Básník provádí nás velikolepým dramatem světovým, které Bohem počíná a Bohem se končí, který jest Alfa a Omega, počátek a konec všeho. Básněmi těmi dokazuje

se, kterak vděčným předmětem jsou ideje náboženské až dosud pro každého básníka. Na naše české básnictví právem se naříká, že hoví nyní jen nahotě a smyslnosti, a že jest proto bez vyššího vzletu. Tato sbírka deklamovánek jest pravou protivou tohoto hnusného směru a již za tou příčinou se dobrému křesťanu zamlouvá. Jak již nemůže ani jinak býti, nejsou všechny deklamovánky stejné ceny; některé nazvati lze velmi zdařilými, kdežto jiné poněkud i předmětem i formou méně jsou dokonalé. Deklamovánka 59: „Duch svatý od Otce i Syna vychází“ jest přetěžká a měla býti proto raději vynechána. Předmět její jest příliš odtažitý, dítkám i dospělým takřka nepřístupný; jest těžko vykládati tuto větu prosou, ať nedím teprv veršem. Jen dospělejší dítky mohly by se této básni přiučiti a s těží by jí porozuměly. Ačkoli básníku musí býti dovolena jistá svoboda dikce, přece musí každý toho dbáti, aby byla báseň a jmenovitě deklamovánka pro dítky lehká a snadno srozumitelná. Za tou příčinou jest se mu varovati slov a rčení neobyčejných, poněvadž v opačném případě báseň unaví. V některých deklamovánkách nalézáme slova u lidu neobyčejná, která sice v poznámkách se vykládají, ale přece po našem soudu srozumitelnosti na úkor jsou, tak na př. na stránce 15: „Já vyzývám tě s Jobem, již osvěť sobě *zor*, a nebuď *zlocha* robem; vždyť žádá každý tvor, bys Bohu vždy se kořil.“ K této sloce, trváme, jest třeba dlouhého výkladu, aby jí dítky porozuměly. — Volnost básníkovi nesmí býti popřána na úkor pravdě, jako se praví na str. 26., že pramáti Eva jablko v ráji ukradla. Rovněž nedovoluje licentia poetica, aby se užívalo slov, která jen u nejnižších tříd uslyšíš. Taková slova nalezneš na stránce 16., 28., 45., 46., 149., 161. Avšak i vůči těmto nedopatřením jest nám chváliti, že veledůst. pan skladatel přihlížel ve svých deklamovánkách zvláště ku příběhům ze života svatých a světic Božích, jako sv. Jana Zlatoústého, sv. Kanuta, sv. Meinrada, sv. Ambrože, Felixe Nolského, sv. Františka Borgiáše, sv. Ignatia z Loyoly, našeho sv. Václava a sv. Methoděje, sv. Jana Klimaka, sv. Františka z Assisi, sv. hraběte Eleazara, sv. Ludmily a Blanky a j. Co se tkne stránky formálné, nemůžeme vždy schvalovati rým jako na př. na str. 29: Ve vedlejší jizbě stanovená — tam, kde z komnat čelný vchod má

stěna.“ Řeč jest sice přesná, ale časté užívání coček, an a někdy neskloněho „jenž“ čtenáře unavuje. Jak již praveno, nejsou tyto menší poklesky na závadu ceny tohoto díla, ku kterému ráda sáhne mládež, aby se jím pobavila a poučila. Řada prvá Deklamovánek byla radostně uvítána a během jediného čtvrtletí rozebrána. Při druhém vydání si zajisté vdp. skladatel přátelské rady naší povšimne, menší poklesky odstraní a tak dílo své zdokonalí. Dr. *Fr. Kráal.*

12. **Synopsis hermeneuticae biblicae** utilitati suorum auditorum accomodata auctore *Leone Ad. Schneedorfer*, S. Ord. Cisterc. Altovad. SS. Theol. doctore et c. r. in universitate Carolo-Ferdinandea Pragae professore publ. ord. Pragae, sumptibus Car. Bellmann 1885. Stran 134. 8°.

Studium hermeneutiky bývalo před časy na universitě Pražské a její takultě bohoslovecké nejen velice pilně pěstováno, alebrž bylo, ať tak díme, mnohem více píle věnováno vědě této než exegesi. Příčina tohoto úkazu v tom spočívala, že učebná kniha jednak byla velice rozsáhlá, jednak slohem nesnadným a nepřehlednými řadami příkladů, jež v paměť vštípiti se měly, studujícímu bohoslovci jakýsi „horror vacui“ působila. Snad za příčinou těchto nesnází stalo se, že okolo r. 1860 na vůli ponecháno bohoslovcům, zdaž zkoušce z hermeneutiky podrobiti se hodlají čili nic. Následkem toho arciť většina zvolila „partem tutiorem“ t. j. poslouchali sice přednášky hermeneutické, avšak ku žádné zkoušce se neodhodlali. Ježto však zkušenost učí, že těch věcí, z nichž nám není účet klásti, málo sobě všímáme, pokládati to sluší za nedostatek, že z hermeneutiky žádná zkouška se neskládá, kdežto přece vědomostí v hermeneutice přednášených nižádný kněz katolický slušně postrádati nemůže. Leč to jest věc, jejíž uspořádání spadá v obor působnosti fakulty theologické a nejdůst. Ordinariatu. Tolik jisto, že prof. Dr. Schneedorfer výše psanou knihou svojí odstranil hlavní překážku, pro kterou studium vědy té netěšilo se zvláštní oblíbenosti. My jsme toho přesvědčení, že by za pomoci této rukověti zkouška z hermeneutiky žádnému bohoslovci na obtíž nebyla. Jestiť tato učebná kniha opatřena dvěma výtečnými vlastnostmi, podávajíc po-

sluchačům vědomosti hermeneutické stručně a v jasném přehledu. Spisovatel nejdříve mluví o vyjádření a výkladu vůbec, načež k výkladu biblickému přechází a smysl literní, biblický a typický všestranně popisuje. Mluví pak o stežejných zásadách výkladu písma sv. a v posledním hlavním oddílu, kterýž téměř polovici knihy právem zaujímá, objasňuje způsob, kterak sobě katolický exegeta při výkladu písma sv. počínati má; mluví zde o autoritě církve, o tradici, hlase sv. Otcův, překladatelích a vykladatelích, mluvě biblické, souběžnosti a zdánlivých odporech, souvislosti a různých okolnostech pisatelův. V předmluvě spisovatel sice omlouvá se, že nepodal hojnějších příkladův k objasnění jednotlivých pravidel hermeneutických; leč v tom úplně s ním souhlasíme, za to majíce, že jest při skutečné exegesi písma nejvhodnější příležitost, ku pravidlům hermeneutickým všady poukazovati a pravidla ta applikovati. Obsah spisu jest logickým postupem uspořádán a směr jest vesměs ryze katolický; spisovatel vede si s objektivnou klidností i tam, kde jest mu apologetickou cestou se bráti naproti bludným domněnkám odpůrcův (str. 13. 69. 70 nn.). Proslovení latinské, ač přesné, není nikde příliš umělé neb takové, aby čtenáři obtíží zavalovalo. Jelikož však začasté výrazy technické i německým jazykem se vysvětlují, byli bychom přáli, aby spisovatel též českého případného názvu byl připojil. Nápis paragrafu pouhým slovem „Continuatio" (str. 71) za pochybený považujeme. Tisk jest pěkný, zřetelný, nepřílis hustý, tak že nikoho od studia neodstrašuje. Máme za to, že p. spisovatel nejen posluchačům Pražské fakulty spisem tímto velice se zavděčil, ale že také jiné ústavy bohoslovecké knihy jeho si povšimnou a jí užijí, jelikož rozšíření takového vším právem zasluhuje.

Redakce.

13. Paměti královského města Velvar. Sestavil a vysvěluje *František Vacek.* V Praze. Nákladem spisovatelovým a písmem i v komissi knihtiskárny Rohlíčka a Sieverse. 1884. Seš. I. až V. Str. 320.

Vltava by přestala býti Vltavou, Labe Labem, moře mořem, kdyby je nenapájely četné potoky a řeky; dějiny naší milé vlasti seschly by a scvrkly by se, kdyby nebyly napájeny bohatými prameny historickými,

kteréžto občas objevují, upravují a k obecnému prospěchu přivádějí nečetní bohužel posud monografisté naši. Řídké řady jejich rozmnožil právě dp. František Vacek svými Pamětmi královského města Velvary. Mezi kmeny slovanskými, které se byly z Bělochorvatska do naší žírné vlasti přestěhovaly, vynikl hlavně ten, jenž se byl usadil v krajinách podřipských mezi Vltavou, Mží, Sázavou, Labem a Ohří. Za Boleslava I. (935—967), když byli Uhři dobyli Slaného, založil dle pověsti pod Chržínem. uprostřed župy Řipské, vůdce jejich Gihan ohrazené místo a nazval prý je po uhersku „*Belvar*“ t. j. „*střída chlebová*“, protože se mu tam o ní bylo zdálo. Pan spisovatel zmiňuje se tu o kronikáři našem Hájkovi, jenž na domněnce, že „*Belvar*“ je slovo uherské, celé dějiny o válce Čechů s Maďary zbudoval. Dále mluví pan spis. o zámožných pánech, rytířích a zemanech jakož i o chudých bezzemcích čili chlapích, o županech, cúdařích a komořích, o dani zemského míru, o dani komorní, o desátcích, o berních obecních, o tržném, o clech, o mýtném i o pokutách peněžitých, o pozdějších německým osadníkům poskytnutých výsadách (za Přemysla Otokara I. a za Václava I a Přemysla Otakara II.), o zakládání četných ohrazených svobodných měst královských, o rychtách a dědičných rychtářích, a konšelích a jejich volbě, o „měsíčních“ purkmistrech, o hájemství, o trzích týdních a výročních, o městech poddaných a tržních městysích za krále Václava II. (1283—1305) a za nástupců jeho Václava III., Jana Lucemburského (1310—1346), Karla IV. (1346—1378), o povýšení osady Velvarské za městečko, o rozšíření jeho výsad za krále Václava IV. (1378—1419), o roztržkách náboženských a následcích jejich v životě obecném, o králi Zikmundovi (1419—1437), o vítězství Čechů nad Čechy dne 30. května 1434. u Lipan, o kompaktátech Bazilejských, jimižto byli kališníci opět vyhlášeni za věrné syny církve katolické, a jimiž se dovolovalo věřícím v Čechách a na Moravě přijímání velebné svátosti oltářní pod obojí spůsobou. Po té mluví p. monografista o konsistoři pod obojí, jejížto hlavou byl administrátor, o konsistoři katolické a o jiných důležitých, vzdělané třídy vůbec zajímajících datech historických. Ve Vackových Pamětech dočte se pilný čtenář dále i o hodnostářích zemských za Vladislava II. (1482—1516), o vzrůstu

zboží Velvarského za krále Ludvíka, Ferdinanda I., o osudech města za Maxmiliana II. a Rudolfa II. V dalších sešitech vyloženy jsou děje Velvarské v 17. 18. a 19. století s přibráním nejdůležitějších událostí týkajících se vlasti naší a říše rakouské vůbec. Veškery sešity díla tohoto vynikají bohatým obsahem, plynným prostonárodním slohem a jsou plny zajímavých dějů, kteréž každého Čecha vůbec, rodáky pak Velvarské, jejichžto předky měl spisovatel ovšem hlavně na zřeteli, dozajista mile pobaví, potěší a poučí. Zevnějšek jednotlivých sešitů podobá se úpravě tohoto listu.

Prof. *Jan Houžvička.*

14. **Studien zur Religionsunterrichtsfrage** mit Berücksichtigung des Organisationsentwurfes für Gymnasien. Wien 1884. Hölder. S. 32. Cena 40 kr.

Nynější osnova, podle níž vyučování náboženské na rakouských gymnasiích se děje, vzdělána byla, jak obecně známo, na Vídeňské schůzi biskupské r. 1849. Od této doby zaznamenati lze toliko dvě změny, že totiž třetí hodina byla církevním dějinám odňata a že zkouška dospělosti z náboženství opět zrušena byla. Tento klid rozrušen byl na prospěch dobré věci brožurou známého Dr. Alberta *Stöckla*: Der moderne Religionsunterricht an den deutschen Gymnasien. Mainz. Kirchheim 1881. Spiskem svým zjednal si Dr. Stöckl zásluhu, že otázku o vyučování náboženském na gymnasiích uvedl v Němcích i u nás k veřejnému hovoru. Objevilo se působením jeho dílka více brožur a úvah o reformě gymnasialní v této příčině jednajících. Pro důležitost věci buďtež uvedeny: Dr. *Schubach*, „Für den systematischen Religionsunterricht a. d. Gymn." Coblenz 1881; farář *Arenz*: „Practische Vorschläge zur Reform des Religionsunterrichtes a. d. Gymn." 1882; *Pachtler* S. J.: „die Reform unserer Gymnasien" 1883; „Christl. paedagogische Blätter", Wien 1884 a j. Ačkoliv Dr. Stöckl, jak z titulu vysvítá, přihlíží k německým poměrům, dotýká se nepřímo i rakouských, poněvadž system jest jednostejný. Proto i spisek, o němž referujeme, ač výhradně na zřeteli má poměry *rakouské*, přihlíží k brožuře Stöcklově i jiným svrchu uvedeným. Nejmenovaný spisovatel rozdělil dílo své na pět částí. V první vypočítává náboženské *učebnice*,

jichž se na vyšších gymnasiích (něm.) užívá a podává o nich stručný úsudek. Pro V. třídu uvádí jich 11, pro VI. 6, pro VII. 7, pro VIII. 11. Na konci této části prohlašuje za nejdokonalejší věrouku a mravouku Dreherovu a Habingsreitherovu, pro církevní dějiny knihu Kaltnerovu. Učebnice Dreherovy vyšly v Sigmaringen 1882, Habingsreitherovy ve Frýburku 1883 a Kaltnerova kniha v Praze 1880. V druhé části bojuje náš autor proti požadavku Stöcklovu, aby i na vyšším gymnasii byla zavedena pro všecky čtyři ročníky methoda *katechetická,* rozbírá původ a podstatu této methody, která nic jiného není leč dialogická forma od sokratiky vypůjčená, poněvadž její obsah vzat býti musí z předloženého zjevení. Této dialogické formy dalo by se snad nejspíš užiti v jistých naukách na bohoslovecké fakultě, ale gymnasiastům nedostává se všech podmínek, aby jí s prospěchem se užívalo. Při rozšíření a ročlenění kladného učení jest eo ipso vyloučena; při odůvodňování pak nezamlouvá se proto, že velmi snadno skepticismus v žácích by budila. Náboženství jest věda, musí tedy míti také vědeckou methodu. Tato vědecká methoda přispůsobí se na vyš. gymn. k požadavkům paedagogickým, aby potřebnější themata vrch měla nad méně potřebnými. Pokud světské předměty vykládají se vědecky, bylo by odvážno, tuto formu vymýtiti z náboženského vyučování a nahraditi ji methodou katechetickou. Tím nijak se nezastírá, že naše náboženské učebnice pro vyš. gymn. jsou ještě nevhodny. V třetí části vykládá spisovatel, že rozhodující hlas ve výběru učiva a jeho roztřídění pro jednotlivé třídy vyš. gymn. musí míti zvláštní stanovisko *gymnasií.* Osnova fakulty theol. nemůže býti též vhodna pro gymnasia, nýbrž koncessi učiniti musí ohledu paedagogickému. Apologetika jak se v páté třídě vykládá, nevyhovuje požadavku biskupské synody z r. 1849. „o všeobecné věrouce“ a jest pro mladíky 15leté nepotřebna. Jim ještě není třeba křesťanskou víru s myšlénkovým oborem vzdělaného světa sjednávati, poněvadž většina z nich o filosofii ničeho neví. Apologetika musí teprv později, a to mírněji a důkladněji vykládána býti. Obor její by se rozdělil. Důležitější učení protivníků theistických a křesťanských náležejí do dogmatiky, mravouky a církevních dějin. Boj proti atheistickým odpůrcům náleží až do poslední třídy, aby jinochové před svým z gymn.

odchodem upozorněni byli na nebezpečenství víře hrozící, což ovšem státi se musí pomocí břitké logiky. Také kritika pravosti, neporušenosti a hodnověrnosti Písem sv. nenáleží před mladíky 14—15 leté. Táž látka buď podána v životopise jednotlivých svatopisců a v dějinách knih sv. Dále činí spisovatel zmínku o zvláštní věrouce, mravovědě a církevních dějinách a podává některé obecné pokyny, jak by příslušné učebnice měly býti vzdělány. Po tom jedná o formě náboženských učebnic a obrací se ostře proti stručným knihám, podávajícím učivo v hrubých jen obrysech, kde učitel každé slovo vykládati musí, aby žák knize rozuměl. Žádná kniha nebuď za dobrou velebena, nemůže-li žák dobrých jen vloh *bez návodu učitelova* z ní se učiti. Učebnice mají býti psány od zkušených, předmětu i formy dokonale znalých mužův; autor přestati má na jednom oboru a nepsati knih pro všecky třídy v oborech podstatně různých. Autor nikdy nesmí zapomínati, že žák nemá ani touže vnímavost, ani touže duševní sílu jako on. Ve čtvrté části řeč jest o vědecké a praktické stránce učitelově. Nastíněny jsou obtíže nezkušeného katechety v prvním čase jeho působení jak vzhledem ke kollegům tak i k žákům. Žádati tedy dlužno, aby nastávající katecheta též *prakticky* byl vzdělán, aby aspoň měl rozhled v učebných i příručných knihách, v roztřídění učiva, v různých methodách při katechismu, biblické dějepravě, věrouce, církevních dějinách atd., aby poznal míru požadavků ve vědomostech i výrazu, tón ve vyučování a v obcování se žáky na rozličných stupních atd. Přirozeně důležitější jest *vědecká* způsobilost katechetova. Má-li katecheta zalíbení i ve světských vědách, oddej se jen jednomu oboru: řeči vyučovací, logice, psychologii, obecným dějinám; nesmí ovšem theologické jeho studium z toho újmu míti, Theolog odbyv universitní studium věnuj se jen jedné theologické nauce. Mohl by také účel náboženské zkoušky o způsobilosti ten býti, aby se žádala od kandidata dokonalá známost jen jednoho oboru na př. písem sv. a zvláštní dogmatiky, obecné a zvláštní věrouky s mravovědou a p. K těmto jednotlivým oborům přistoupila by ještě jako druhá část psychologie. Pátá část jedná na základě známé synody o *osnově* a *pochodu vyučovacím*. Spisovatel si přeje, aby církevním dějinám počalo se vyučovati již v páté třídě a v nich souběžně s obecnými dějinami dle nastíněného způsobu bylo pokračováno, čímž by i důkazy vedené z výroků sv. otců v dogmatice i mravouce ne-

byly více problematické, jako jsou nyní. Dále vyslovuje tužbu na základě téže synody, aby některá kniha Nov. Zákona (evangelium aneb skutky apoštolské) čtena byla v původním jazyku v 8mé třídě. Naznačeny jsou důvody, způsob a blahé následky takového čtení. Posléze horlí spisovatel pro zavedení chrestomathie z katolických spisovatelův staré, střední i nové doby v dobrém překladu, které by se příležitostně na vyš. gymn. užívalo.

Ač spisek jest malý, obsahuje přece hojnost návrhův a pokynů všeho uvážení hodných. Vyplynul z bohaté zkušenosti katechetické a vřelé tužby, aby vyučování náboženství na vyšších gymnasiích jinochům ku spáse rozkvetlo. Kéž tato snaha o reformu gymnasií v náboženské příčině najde i u nás výmluvné tlumočníky a energické vykonavatele! Dr. *Jan Marek.*

15. **Česko-moravská kronika** nákladem knihkupectví I. L. Kobra v Praze vycházející v novém vydání dospěla k sešitu 65; jedná se tu o panování Ferdinanda II. v letech 1619—1621. Vypravování příběhův důležitých do té doby spadajících jest velmi obšírné a dosti klidné, při čemž náboženské stanovisko spisovatele „Kroniky“ za vůbec známé předpokládáme. *Redakce.*

Sbírka povídek, kterou redakcí Fr. Zákrejse knihkupectví J. L. Kobrovo vydává pod názvem: **„Ústřední knihovna,“** vykazuje v poslední době čísla následující:

16. **Růže stolistá.** Báseň a pravda od Fr. L. *Čelakovského*. Šesté vydání (seš. 139.).

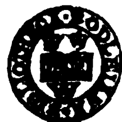
Cena tohoto díla básnického příliš jest známa, než abychom o ní slov šířiti musili.

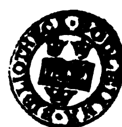
17. **Dvojí věno.** Obraz ze života od *Gustava Pflegera Moravského*. (seš. 136—138).

Vypravování pěkné s trefným vylíčením karakterů hlavních jednajících osob. Směr chvalitebný.

18. **Šebestián Gansendonk.** Napsal Jindřich *Conscience.* Z flémského přeložil Václ *Petrů.* (Seš. 147—148.)

Ač v povídce té obsažena jsou mnohá mravokárná ponaučení, nicméně celá tendence a zvláště zakončení povídky nás valně neuspokojilo. *Red.*

Sv. Cyrill a Methoděj.

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXVI. 1885. Svazek III.

Hlas vrchních pastýřů České provincie církevní o slavnostném roce sv. Methodějském.

Biskupové církevní provincie české vzkazují všem milým věřícím svých diecésí pozdravení a požehnání ve jmenu Páně!

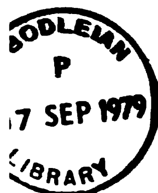
Věrní katolíci sesterské Moravy chystají se letošního roku oslaviti tisíciletou památku úmrtí svatého Methoděje, velkého apoštola a prvního arcibiskupa Moravského, kteráž dne 6. dubna připadá.

Důvody, které podnět daly ku slavnosti tak řídké a vzácné, jsou i pro nás velmi důležity, a protož pozdvihujeme dnes hlasu svého, a vyzýváme vás, abyste účastenství brali na slavnostech a pobožnostech, kteréž za tou příčinou v staroslavném chrámu na Velehradě konány budou.

Slušno-li vůbec křesťanu podíleti se na tom, co srdce bratrovo jímá a sluší-li se dle slov apoštola národů „radovati se s radujícími a plakati s plačícími“ (Řím. 12, 15), tuť nad to ještě zvláštní vděčnost nutí nás, abychom na bohumilých slavnostech Moravanův účastenství brali, neboť jako oni tak i my ctíme a pozdra-

vujeme ve svatých blahověstech Cyrillu a Methoději zakladatele naší svaté víry křesťanské.

Pro úplnost věci povíme, čeho nutno též o bratru sv. Methoda a soudruhovi jeho ve sv. úřadě Konstantinu, jinak Cyrillu, a jsme ubezpečeni, že slov těch vděčně přijmete, jsouce zvykli oba na témž obraze pospolu spatřovati, oba ve spolek jmenovati a ctíti.

I.

Cyrill a Method byli synové senatora, jmenem Leona, narození v Soluni v Řecku, v první polovici 9. století. V Cařihradě navštěvovali školy tehdáž velmi proslavené, a stkvěli se mezi souvěkovci nejen znamenitým nadáním, nýbrž i neunavnou pílí u vědeckém bádání tak, že zdálo se, že skvělá dráha života ve světě jim kyne. Avšak nebylo tomu tak; ani slavné úřady a důstojnosti, ani bohatství ani volný, bezstarostný život nelákaly křesťanských těch jinochů do náručí svého. Mělit jiné cíle a následovali slov, jež byl před 800 lety svatý apoštol Pavel jich rodnému městu Soluni napsal v tento rozum: „Anižť jsme zajisté kdy užívali řeči pochlebné, jakož víte, ani příležitosti k lakomství. Bůhť jest svědek! Ani jsme hledali chvály od lidí, ani od vás, ani od jiných. Ač jsme vás mohli obtěžovati, jako Kristovi apoštolové: avšak učiněni jsme maličcí uprostřed vás“ (I. Thess. 3, 5. 7.).

Tato upřímná slova a vznešený příklad svatého apoštola Pavla tanula na mysli šlechetným synům města Soluně, když čisté srdce jejich velebný pojalo úmysl, všecko opustiti, Kristu Ježíši v odloučenosti od světa v zátiší klášterním sloužiti, a Jméno nejsvětější v úřadě apoštolském oslavovati. K tomu je skutečně Bůh povolal.

Když pak r. 862. Rastislav, kníže říše moravské, k řeckému císaři Michalu III. s prosbou se obrátil, aby mu poslal hlasatele víry, kteříž by obyvatelstvo krajin slovanských jazykem mateřským ve svaté víře vyučili, a křtem svatým do Církve uvedli, byli svatí bratří Cyrill a Methoděj ku svatému tomu dílu vyvoleni. Jich vroucí láska k Ježiši Kristu byla větší nežli láska k tělu a krvi, a protož ochotně a s radostí opustili rodnou půdu řeckou a vydali se ve jménu Páně na dalekou cestu, hlásat národu dosud jim neznámému slovo Boží.

Aby spásonosné dílo apoštolské se zdárným úspěchem konati mohli, naučili se dříve jazyku slovanskému, ano oni vynalezli i nová znaménka psací, aby svaté a bohoslužebné knihy v onen jazyk správně přeložiti mohli.

Duchem sv. apoštola Pavla vedeni, a vědami lidskými i božskými opatřeni jsouce, ubírali se svatí apoštolové Cyrill a Methoděj přes dalekosáhlé kraje slovanské až do požehnané Moravy, a jako v písmě svatém o dvanácti apoštolích čteme, týmiž i slovy krátce vylíčiti můžeme činnost apoštolskou: „A oni šli a kázali všudy, a Pán jim pomáhal a potvrzoval řeč jejich“ (Sv. Marek 16, 20.). Všude se všech stran hrnuli se k nim zástupové lidu slovanského, chudí i bohatí, staří i mladí, všichni poslouchali dychtivě slova jejich a prosili za svatý křest. Pošetilá modloslužba vymizela, divotvorné znamení svatého kříže zavládlo a zvítězilo, obrazy nejblahoslavenější Panny Marie byly všude nábožně ctěny.

Starobylé podání vypravuje, že svatí bratří apoštolští na první své cestě missionářské po Moravě a po Čechách tělesné pozůstatky sv. papeže Klementa s sebou nosili, a odtud dá se vysvětliti, proč již od pradávných časů ve vlastech našich úcta zbožná k tomuto Svatému hluboce jest zakotvena, a proč i věrná

přichylnost a oddanost k svaté Stolici apoštolské pevně a silně v zemích našich jest zakořeněna.

Za kratičkou dobu čtyř let přineslo kázaní slova Božího a bohabojný příklad svatých apoštolů tak hojné ovoce, že větší díl Moravy, Panonie, jakož i krajů českých pro víru křesťanskou byl získán.

Roku 867. putovali svatí apoštolové Cyrill a Methoděj do Říma, chtějíce posvátné dílo apoštolské upevniti. Tam složili do rukou náměstka Kristova účty ze svého posavádního působení, a odevzdali tehdejšímu papeži Hadrianu II. ostatky svatého Klementa, které až podnes u veliké úctě v basilice sv. Klementa v Římě se chovají.

Svatí bratří apoštolští byli v Římě s velikou poctou přijati, ano svatý Otec seznav jich blahodárné práce a vznešené zásluhy, nedal jim dříve z Říma odejíti do nové jich vlasti slovanské, až by oba biskupy byl posvětil. Tak stalo se v roce 868., a zároveň byli první žáci svatých apoštolů, prvotiny to křesťanské z národa slovanského, na kněze a jáhny vysvěceni. Než ale Bůh dovedl zde život svatého Cyrilla k cíli a konci, zemřelť v roce 42. věku svého, a byl pohřben v kostele sv. Klementa v Římě, Methoděj však vrátil se zpět do Moravy jako první arcibiskup nově obrácených zemí slovanských a došel tam ještě před koncem svrchu udaného roku. Snažil se nejen na Moravě ale též v zemích sousedních království Boží šířiti a kde už rozšířeno bylo, zvelebiti, při tom však náš svatý Methoděj rozmanitá protivenství snášeti a trpěti musil. Byloť mu překáženo, úřad biskupský svobodně vykonávati, musilť více než dvě léta u vyhnanství žíti, ano převelice bylo skormouceno zbožné srdce jeho apoštolské nelítostným podezříváním, jakoby víra jeho nebyla přesna.

Ještě jednou uchopil hůl poutnickou a vydal se

na cestu do Říma, aby před náměstkem Kristovým s lichého nařknutí se obhájil a ospravedlnil.

Římský papež, seznav nevinu svatého biskupa, potvrdil mu všecka práva jeho, a tak potěšený a ospravedlněný navrátil se sv. Methoděj k stádci svému, kteréž ještě několik let v pokoji řídil a spravoval, až pak bohat útrapami a zásluhami vešel „v radosť Pána svého“ (Sv. Mat. 25, 21.).

Jak ústní podání vypravuje, byltě na Velehradě s velikou slávou pochován. Toto posvátné místo jest obzvláště v tomto roce tisícím po smrti svatého věrozvěsta předmětem naší zbožné úcty.

Z toho, co jsme pravili, seznáte, milí diecesáni, že Morava má důležité příčiny, aby velikého apoštola svého Methoděje u vděčné památce chovala a tento rok jakožto rok radosti a milosti, jakožto rok jubilejní konala.

II.

Také my obyvatelé země české máme příčinu bráti podílu v jubilejní slavnosti bratří sousedních. Čechy jsou sv. Methoději k velkým díkům zavázány; vždyť byl hlavním šiřitelem křesťanství v Čechách a tudíž právem nazvati se může apoštolem Čechů. Vliv jeho byl tak důležitý, že bez něho by se křesťanství v naší vlasti nebylo tak rychle šířilo a rozvinulo.

Bylotě sice již r. 846. čtrnáct lechů v Řezně pokřtěno, leč příklad jejich nedošel obecného následování. Obrácení vlasti naší na víru křesťanskou v pravém smyslu slova vykonal teprv sv. Methoděj. Neboť on to byl, jenž vévodu českého Bořivoje, když se týž u dvora moravského knížete Svatopluka zdržoval, pro víru křesťanskou získal a s komonstvem 30 šlechticů jej na Velehradě pokřtil. Jeho horlivosti a modlitbám

děkovati sluší, že též Ludmila, svatá choť Bořivojova, s velkým počtem příbuzných vévodových křest sv. přijala. Sv. Methoděj vyučil a vysvětil kněze slovanské, kteří se o další šíření a upevnění nauky křesťanské v Čechách starali. Když vladař český přijal víru křesťanskou, tuť ovšem musil v Čechách znamenitý obrat k lepšímu nastati. Tato zásluha přináleží sv. Methodu a vybízí nás, abychom ctili památku jeho.

Století našemu slouží ke cti, že rádo a vděčně oslavuje památku a zásluhy soukmenovcův, kteří skutky svými v dějinách proslulými jsou.

Tažme se však, prokázal-li kdo větší dobrodiní některému národu nad to, které jej do řady osvícených národů křesťanských a do rodiny Kristovy uvedlo? Schvalujeme, že za dnů našich na vědecké vzdělání národa veliká váha se klade, avšak opět se tážeme, komu dlužno nejpřednější díky vzdáti za veškeru vzdělanost, jíž se těšíme, ne-li těm, kteří první školy u nás založili? Vyznejme, že naše vzdělanost jen na půdě křesťanské vyrostla, a že rodní bratři Cyrill a Methoděj, kteří tuto půdu vzdělávali a osévali, Svatí byli, a že ji svým svatým životem, svými přečetnými útrapami a obětmi jediné z lásky k Bohu a z lásky ku spáse svěřeného lidu, zúrodňovali a pěstovali.

Nezapomeňte tedy, že půda, ze které vypučila naše osvěta, jest půda od křesťanských věrozvěstů vzdělaná, že jest půda křesťanská.

Proti této svaté zjevené víře za našich dob mnozí bojují, udávajíce, že se nesrovnává s kulturou a vzdělaností, posmívají se jí jako bláznovství; nedejte se mýliti, držte se pevně přesvědčení, že Bůh klamati nemůže a že víra křesťanská jest základní podmínkou pravé mravnosti a blaha časného i věčného. Bez víry není přístupu k Bohu, bez víry nestává ani zde na zemi

pravého štěstí a pravé vzdělanosti. Kdyby víra, čehož Bůh nedopouštěj, ze zemí našich vymizeti měla, pak by se navrátilo staré pohanství se šerednými následky svými a veta by bylo po vzdělanosti, mravnosti a blaženosti. Kterak už nyní bohužel jiný panuje mrav a obyčej než před sto lety, když víra křesťanská ještě živěji a častěji v srdcích lidských přebývala! Toť jsou smutné známky, kteréž nás vybízejí, abychom se víry křesťanské drželi, ji pěstovali a slovem i skutkem vyznávali.

Ano, milí diecesáni, vyznávejte svatou víru, ať svítí světlo vaše před světem a tím způsobem uctíte památku sv. patronů zemských Cyrilla a Methoděje, kteříž pro víru křesťanskou žili, působili a se pro ni obětovali.

III.

Učte se, milí diecesáni, od sv. patronů zemských Cyrilla a Methoděje netoliko horlivosti u víře, ale též, co s tím spojeno, lásce ku Stolici Římské a lásce k spolubližním.

Ačkoli Cyrill a Method z východu přišli, nicméně nikoli biskupa Cařihradského, nýbrž římského biskupa za hlavu církve uznávali.

Tělesné pozůstatky svatého Methoděje čekají ve velebné svatyni Velehradské na z mrtvých vstání, kdežto ostatky sv. Cyrilla v basilice sv. Klementa v Římě nábožně se chovají; to však má nám připomínati, že naši svatí apoštolové o to usilovali, aby naše církevní provincie ke skále Petrově, na níž spočívá jednota Církve katolické, živou a trvalou páskou u víře na všecky časy připoutali a připevňovali, a jako svatého Methoděje nevzýváme bez svatého bratra jeho Cyrilla, poněvadž

jako rodní bratří zároveň nám přinesli svatou víru a společně ji hlásali, a v Římě účty z ní oba skládali, tak buďme, dle učení a příkladu jejich, vždy pevnou páskou oddanosti a věrnosti se Stolicí apoštolskou v Římě spojeni, neboť jenom tam jest střediště svaté jednoty katolické.

Ostatky svatých apoštolů Cyrilla a Methoděje jsou od sebe vzdáleny, avšak jejich blahoslavené duše jsou před trůnem Božím spojeny, a tak buďtež i vy, v Pánu milovaní diecesáni, v duchu lásky Boží spojeni se svými biskupy a kněžími, a třeba by vás daleké prostory od svatého Otce v Římě dělily, buďte s Ním v jednotě víry a lásky spojeni, a ukažte skutky svými, že jste hodnými a věrnými dítkami svaté Církve, jejíž nejsvětější zakladatel jest Ježíš Kristus, jenž louče se se svými apoštoly, a maje trpěti za nás, takto se modlil: „Neprosímť pak toliko za ně, ale i za ty, kteříž skrze slovo jejich uvěří ve mne, aby všickni jedno byli, jako ty, Otče, ve mně, a já v tobě, aby i oni v nás jedno byli: aby uvěřil svět, že jsi ty mne poslal“ (Sv. Jan 17, 20. 21.).

Pro lásku božského Spasitele prosíme a napomínáme vás tudíž, abyste pevně drželi se svaté víry katolické, abyste pevně trvali ve svatém spojení s náměstkem Kristovým, abyste často na něho v modlitbách svých vzpomínali.

Pro tuto lásku buďte také svorni vespolek. Týž Duch lásky Boží, který oba svaté bratry, Cyrilla a Methoděje pohnul, aby k pohanským otcům našim vydali se na cestu, aby jich řeči se naučili, jich mravy vzdělali a zušlechtili, jest i naším údělem ve svatých Svátostech. Ačkoli tato láska vždy více mizí ze světa, nicméně máme říditi se vždy dle slov, jež pravil Božský Spasitel náš, Ježíš Kristus: „Po tomť všickni po-

znají, že jste moji učeníci, budete-li míti lásku jedni k druhým“ (Sv. Jan 13, 35.). Bez tohoto ducha lásky byl by sv. Pavel zůstal v Jerusalémě, a světlo svaté víry nebylo by osvítilo krajiny řecké; bez tohoto ducha lásky nikdy by nebyli opustili svatí bratři Cyrill a Methoděj vlast svou, nebyli by se stali Slovany, aby Kristu Ježíši získali národy slovanské.

V Kristu milovaní! K takové oběti lásky, jakou svatí hrdinové Cyrill a Methoděj nám přinesli, nevyzýváme vás, avšak prosíme vás, abyste pro lásku Boží od všelikého podezírání, zlehčování, od všelikého hněvu a nenávisti ustali, časového ducha národních rozbrojův od sebe zapudili, a na sobě ukázali, že jste pravými učeníky Kristovými.

Přemnozí, křesťany se nazývajíce, jako nepřátelé proti sobě se staví a to pouze proto, že k různým národnostem se čítají a různými jazyky mluví. Toť není jednání pravých křesťanů, nebo tito vědí, že všickni lidé mají jednoho Otce v nebesích, že všickni touž předrahou krví Vykupitelovou jsou spaseni a k té samé blaženosti věčné určeni, že tudíž láskou bratrskou sebe milovati mají. To uvažte, milí diecesáni! přispívejte k tomu, aby pokoj a svornosť panovaly mezi oběma bratrskými národy našich diecésí.

Řídíce se dle učení Mistra Božského, vybízíme milované diecesány své bez rozdílu národnosti, aby společně k hrobu svatého Methoděje na Velehrad putovali.

Víme však, že přemnohým diecesánům našim nebude možno dalekou pouť až na Velehrad vykonati, ač by zajisté rádi tam svatému Methoději čest zbožnou vzdali. Za tou příčinou vyznačíme některé zvlášť omilostněné chrámy našich diecésí, ve kterých slavnosti poutní na památku blahoslavené smrti svatého Metho-

děje konati se budou. Jména chrámův určených budou během příštího měsíce oznámena.

IV.

Při této příležitosti nesmíme opomenouti, zřetel váš obrátiti k jednomu předmětu, jenž nám na srdci leží. Když před třemi lety svatý Otec náš Lev XIII. okružním listem apoštolským „Grande munus“ úctu svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje veškerému světu katolickému doporučil, a když za touto příčinou také z Čech do Říma deputace se dostavila, aby Jeho Svatosti díky vzdala za slavný věnec, kterýž k úctě našich svatých apoštolů náměstkem Krista Ježíše byl uvit, vyslovil tehdy svatý Otec přání, aby obnoveno a osvěženo bylo ono prastaré, dávnověké spojení otčiny naší se svatou Stolicí, které svatými apoštoly Cyrillem a Methodějem v život vešlo, aby bývalá vzájemnost mezi katolickým národem českým a Stolicí apoštolskou, jak za času sv. Vojtěcha, a později za Karla IV. a velikých biskupův Arnošta z Pardubic a Jana z Jenštejna pěstována byla, opět se utvrdila.

Jak vám, milovaní diecesáni, známo jest, mají skoro všickni křesťanští národové v Římě své ústavy, v nichž jinochům, službě Boží se věnujícím, příležitost jest uchystána, u vědách svatých všestranně se vzdělávati pod předobrotivou ochranou svatého Otce a uprostřed nejslavnějších památek našeho svatého náboženství.

Těchto výhod neocenitelných neměli až posud klerikové našich diecésí.

Když pak čeští poutníci o pouti slovanské k hrobu sv. Cyrilla do basiliky sv. Klementa v Římě připutovali, byl zavdán svatému Otci podnět, učiniti předběžné

přípravy k založení české kolleje neboli semináře v Římě. Nemalým jest nám potěšením, že právě v tom roce, kdy tisíciletou památku svatého Methoděje oslavujeme, zprávu podati můžeme, že blahodárný ústav ten již byl otevřen, a kojíme se blahou nadějí, že naši svatí apoštolové zdaru a hojného požehnání od Boha mu vyprosí. Že česká kollej v Římě otevřena býti mohla, k tomu přispěla nadace česká v Římě ze zlatých časů Karla IV., kteráž značným darem J. V. cís. Ferdinanda I., nezapomenutelného dobrodince, byla rozmnožena, dále příspěvek z příjmů diecésních seminářů, a konečně dary dobrodinců zbožných; avšak vše to nestačí, a kollej nemohla by se udržeti, kdyby nebylo zabezpečení se strany sv. Otce, že značnou část almužny, která mu od katolíků z Cech každoročně bývá zasýlána, k vydržování ústavu českého věnovati bude.

Vděčná láska k svatému Otci zajisté pohne i vás, milovaní diecesáni, abyste také dle sil svých k dílu tolik důležitému přispívali, a tak dokázali, že velice sobě vážíte snahy a péče svatého Otce, jenž uctil velice zemi českou zřízením kolleje české v Římě.

V Kristu Pánu milovaní diecesáni! Poměry časové, v kterých žijeme, připomínají nám ustavičně, že nutno jest, abychom u trůnu Božího pomoci hledali. Před tisícem let přinesli svatí apoštolové Cyrill a Methoděj světlo svaté víry křesťanské do vlastí našich, a tak zapuzena byla temná noc pohanství. Za dnů našich pokouší se nové pohanství, prostředky starými i novými k nám vniknouti. Nuže, proste s námi svaté apoštoly Cyrilla a Methoděje, aby u trůnu Boha nejvyššího na nás pomněli, za nás orodovali, aby nebylo nám vyrváno svaté jich dědictví, víra křesťanská, mrav křesťanský, vzdělanost křesťanská. Při slavnostech, které letošního roku k úctě sv. biskupa Methoděje konati,

a při kterých jej za přímluvu vzývati budete, modlete se také za ony, na jichž ramenou břímě a zodpovědnosť úřadu pastýřského spočívá, modlete se, aby pastýři i stádo jednou hodni učiněni byli přijati korunu věčné slávy.

„Milosť Pána našeho Ježíše Krista a láska Boží a účastenství Ducha svatého budiž se všemi vámi" (II. Kor. 13, 13.). Amen.

Dáno v první neděli postní 22. února 1885.

Bedřich, kardinál a arcibiskup Pražský.
Josef Jan, biskup Kralohradecký.
Emanuel Josef, biskup Litoměřický.
František Paulanský, biskup Budějovický.

Provolání
Pražského komitétu pro slavnost Velehradskou.

Katolíci, Čechové!

Nejdůstojnější Biskupové čeští společným *listem pastýřským* ze dne 22. února b. r. vyzvali věřících, aby se súčastnili slavností, kteréž na Velehradě Moravském u hrobu sv. Methoděje před 1000 lety zesnulého konati se budou.

Katolíci, Čechové! My zajisté ochotni jsme uposlechnouti hlasu nejdůstojnějších vrchních pastýřů svých, ochotni jsme díky vzdáti za nesčetná dobrodiní, jichž se nám působením sv. bratří Cyrilla a Methoděje dostalo.

Souvěrci naši Moravští nás pozvali a my se srdcem radosti plným vyhovíme tomuto pozvání.

Kéž krajané naši slovanští i němečtí toutéž měrou v poutích na Velehrad se súčastní; neboť ač oba slavní světcové tito vším právem nazývají se apoštoly Slovanův, mají nicméně i katolíci němečtí v Čechách podstatnou příčinu, aby je ctili jako muže, jimž obzvláště děkovati sluší, že náboženství naše svaté v drahé vlasti naší vrch obdrželo, že příslušníci obou jazyků stali se dítkami té samé svaté církve katolické.

Kéž synové obou národův, úzce sdruženi jsouce, nad

hrobem sv. Methoda Boha chválí a za to prosí, aby páska křesťanské lásky vždy pevněji a něžněji všechny obyvatele milé vlasti naší spojovala.

Celý tento rok jubilejní bude se na Velehradě konati[1] spůsobem slavným. Obzvláště následující slavnostné oktávy mají tvořiti vrchol slavnosti a sice od 6.—13. dubna na památku úmrtí sv. Methoda, od 5.—12. července jakožto v oktáv výroční slavnosti církevní sv. Cyrilla a Methoděje a posléze od 15.—22. srpna v oktáv Nanebevzetí Marie Panny, jížto chrám Velehradský jest zasvěcen.

Jest žádoucno, aby poutě z Čech nekonaly se všechny na jednou, nýbrž aby na celý rok se rozdělily a střídavě z různých krajin vlasti podnikaly a to zejména od měsíce května až včetně do srpna.

Čas, kdy poutě z Čech se podniknou a ze kterých míst vyjdou, později oznámíme.

Aby se však poutě ty všeobecně možnými staly, bylo od všechněch ředitelstev železných drah k naší žádosti poskytnuto značné slevení cen jízdných. Slevení toho účastným se stane každý poutník Velehradský, vykáže-li se legitimačním lístkem vydaným od nížepsaného komitétu. Taktéž bude dle možnosti postaráno, aby každý poutník měl příležitost, opatřiti sobě přístřeší a potřebného občerstvení na Velehradě aneb neprodleně zpáteční cestu do Čech nastoupiti. Velmi žádoucno jest, aby se po celých Čechách nalezli horliví mužové, kteří by jako jednatelé s námi ve spojení vešli a se v příčině upravení vlaků poutnických z té které krajiny s námi dorozuměli.

Úkolem těchto jednatelů bude obzvláště, aby poutníkům legitimační lístky opatřili a přibližný počet těch, kdož různých vlaků poutnických súčastniti se chtějí, nám záhy oznámili, abychom zavčas jak o nutnou dopravu tak o hmotné opatření jakož také o návrat poutníků postarati se mohli.

Bližší vypsání cesty, kterouž z různých končin vlasti naší na Velehrad dostati se lze, a čeho jinak v příčině pouti na vědomí uvésti potřebí bude, oznámíme svým časem buď prostřednictvím veřejných časopisův aneb i zvláštním ohlášením.

Kdokoli si nějakého vysvětlení přeje, kdokoli radou i skutkem snahy naše podporovati zamýšlí, račiž dopsati nám pod adresou: „Komitét pro slavnost Velehradskou v Praze č. p. 365—III.“ a my ochotně všelikému přání vyhověti dle nejlepších sil se vynasnažíme.

Končíme heslem: Vzhůru na posvátný Velehrad! Bůh žehnej jubilejní slavnosti svato-Methodějské!

V PRAZE, v únoru 1885.

Z komitétu pro slavnost Velehradskou.

Karel hrabě Schönborn,
předseda.

Th.-Dr. Klement Borový,
I. místopředseda.

Karel Ervín hrabě Nostic,
II. místopředseda.

Mansvet *Adámek*, farář. — * Karel hrabě *Buquoy*. — Josef *Carboch*, mistr truhlářský. — * František *Chlum*, ředitel kůru. — Ferdinand hrabě *Chotek*. — Rudolf hrabě *Chotek*. — Václav *Čekan*, továrník. — * JUDr. Josef *Dašek*, advokát. — Václav *Dittrich*, majitel domu. — Jan *Dorovin*, profesor. — Josef *Doubrava*, Theol.-Dr. a místoředitel semináře. — * Jan *Drozd*, gymnasijní profesor. — Karel *Duchek*, profesor a zemský poslanec. — * Josef *Förster*, profesor při konservatoři. — Jan *Fritz*, majitel domu. — Jos. *Goppold*, majitel domu. — Petr *Hanuš*, kn.-arcibisk. almužník. — Ed. *Harnisch*, kupec. — Jan *Havlů*, kanovník a farář. — Alexander svob. pán *Helfert*. — Jan *Heřman*, akademický malíř. — Robert baron *Hildprandt*. — Bedřich *Hingst*, kn. arcibisk. notář a farář. — Jan *Hirsch*, klenotník. — Dr. Václav *Hlavatý*, professor. — * Antonín *Hora*, generální vikář. — Josef *Houžvička*, katecheta. — Theol.-Dr. František *Hrádek*, metropolitní kanovník. — Ant. *Hrazánek*, majitel tiskárny. — Dr. Josef *Hubáček*. — JUDr. Jan *Jeřábek*, zemský poslanec. — Josef *Jireček*, ministr. m. s. — * JUDr. Edmund *Kaizl*, advokát. — Václav *Kalbáč*, žurnalista. — Frant. *Kočí*, kanovník. — Zděnek hrabě *Kolovrat*. — * Theol.-Dr. František *Krásl*, metropolitní kanovník. — Beneš Method *Kulda*, kanovník. — * Josef *Kyselka*, profesor. — Jan hrabě *Ledebour*. — Ferdinand *Lehner*, katecheta. — * Dr. Antonín *Lenz*, kanovník. — Ferdinand kníže *Lobkovic*. — František princ *Lobkovic*. — Moric kníže *Lobkovic*. — Karel kníže *Löwenstein-Werthheim-Rosenberg*. — Antonín *Matyáš*, tajemník křesťanské akademie. — Dr. Antonín *Mezník*, c. k. dvorní rada. — * František *Micka*, kanovník. — Čeněk *Mottl*, ředitel semináře. — Karel *Musil*, úředník sv.-Václavské záložny. — * Eduard *Nebeský*, majitel domu a pivovaru. — J. *Neff*, velkokupec. — Matěj *Novák*, majitel domu. — Matěj *Novotný*, majitel domu. — P. Čeněk *Oehm*, kaplan.

— Ferdinand *Oehm*, úředník při dráze. — *Eduard hrabě *Pálffy*. — P. Gabriel *Pecháček*, katecheta. — Jan *Perll*, pražský měšťan. — Václav *Petzold*, hotelier. — *Alfred baron *Pfeill-Scharfenstein*. — Antonín *Plichta*, pražský měšťan. — Filip *Podzimek*, tajemník. — *František *Pohl*, farář. — Josef *Pšenička*, c. k. profesor. — Jan *Ramba*, pražský měšťan. — František *Razák*, kanovník a farář. — Květon rytíř *z Rosenwaldu*. — Jan Nep. *Rotter*, opat Břevnovský. — *Florian *Seidl*, ředitel. — František *Schönbeck*, ředitel. — *Karel *Schwarz*, světící biskup. — *Adolf Josef kníže ze *Švarcenberků*. — *Bedřich princ *Švarcenberk*. — Karel kníže ze *Švarcenberků*. — Josef *Slánský*, farář. — Dr. Rupert *Smolík*, profesor. — Jan August *Starý*, ředitel kůru. — *Jan *Stauss*, majitel domu. — Václav *Štulc*, probošt. — Th.-Dr. Jan *Sýkora*, kaplan. — Jan *Tengler*, zlatník. — Frant. hrabě *Thun-Hohenstein*. — Jar. hrabě *Thun-Hohenstein*. — Zděnek hrabě *Thun-Hohenstein*. — Hrabě Lev *Thun-Hohenstein*, c. k. tajný rada. — *JUDr. Hugo *Toman*, advokát. — Rud. *Totzer*, kupec. — *K. *Urbanec*, ředitel živnostenské banky. — Al. *Vavruška*, majitel domu. — Karel *Vendulák* st., majitel realit. — *Vilém *Vlček*, purkmistr. — *Josef *Werthmüller*, majitel domu. — Gustav rytíř z *Wiederspergů*. — *Hrabě Eugen *Vratislav*. — *Jiří *Wuschanski*, kn.-arcib. notář a ředitel semináře. — *JUDr. Jan *Zavadil*, advokát. — Josef *Zavázal*, pražský měšťan. — Frant. *Zbiral*, majitel domu. — Jindřich baron *Zessner* z Spitzenbergu. — *Josef *Zvěřina*, intendant. — Václav *Žižka*, pražský měšťan.

*) Hvězdičkou označení členové přináleží užšímu komitétu.

Stručné dějiny církve katolické v Rusku.

Napsal Dr. **Frant. Xav. Kryštůfek**, prof. círk. dějin v Král. Hradci.

(Pokrač.)

§. 3. Jednotná metropole Kyjevská ve dvě se rozdělila.

(R. 1299—1461.)

Přeložení sídla metropolitního do severního Vladimíru naplnilo jižní knížata nevolí, a oni zřídili si

svou metropoli v *Haliči*, jejímž prvním metropolitou byl Nifon (1299—1305), po něm Petr (1305—1326) co metropolita Kyjeva a celého Ruska, pak Gabriel (1326—1329) a Theodor od r. 1331. Leč toto zřízení bylo nezákonité, a teprv patriarcha Kt. Jan XIV. dal svolení k tomuto zařízení okolo roku 1345. Když pak tento patriarcha byl sesazen, a na jeho místo vstoupil Isidor Buchir, vydal císař Jan Kantakuzènus k žalobě velkoknížete moskevského a jeho metropolity Theognosta v srpnu 1347 zlatou bullu, v které zřízení haličské metropole jmenuje novotou a ji zrušuje; spolu poslal pyšný list k Haličskému knížeti Demeteru Lubartovi, v němž toto zrušení ospravedlňuje.

Po druhé byla haličská metropole kanonicky zřízena k žádosti polského krále Kazimíra III., jakožto pána Haliče a Vladimíru. On poslal r. 1371. patriarchovi Filotheu po haličském biskupu Antonínovi list, kde žádá, aby Antonín za metropolitu haličského byl ustanoven. Patriarchální synoda rozhodla, aby Halič byla metropolí, a měla Chelm, Přemyšl a Vladimír za suffraganí biskupství. Antonín stal se metropolitou. Toto zařízení provedlo se za Kyjevského metropolity Alexia, a jak patriarcha v listu k němu praví, proto, že jest se obávati, aby tam latinská metropole zřízena nebyla. Haličská metropole zanikla r. 1414. a Halič neměla ani svého vlastního biskupa, až teprv r. 1539. obnovil polský král Sigmund I. haličské katolické *biskupství* se sídlem ve Lvově, a císař František I. učinil je r. 1809. *metropolí.*

Za polského krále Ludvíka Velikého zřídil papež Řehoř XI. bullou r. 1375. v Avenioně vydanou latinské biskupství v Haliči, a podřídil jemu latinská biskupství v Přemyšli, Chelmě a Vladimíru za suffraganí. Haličské arcibiskupství bylo potom bullou pa-

peže Jana XXIII. ze 24. prosince 1414 do Lvova přeloženo, kdež až do dnešního dne trvá.

Zdar Kazimírův pohnul litevského velkoknížete Olgerda (1341—1377), aby též jeho země vlastního metropolitu dostaly. Patriarcha Filotheus poslal tam syncella Jana a mnicha Cypriana, rodem Srba, aby obapolné žaloby velkoknížete Olgerda a metropolity Alexia (1354—1378) vyšetřovali. Avšak mnich Cyprian dovedl piklemi, že patriarcha Filotheus r. 1376. posvětil jej za metropolitu Kyjeva a Litvy s právem nástupnictví v celém Rusku. A skutečně po mnohých úskocích a násilí stal se metropolitou celého Ruska (1389—1406); nezdá se, že by býval katolíkem.

Po smrti tohoto metropolity moskevského Cypriana I. byl poslán z Konstantinopole za metropolitu *Fotius* (1408—1431). Avšak litevský velkokníže Vitold (1392—1430) chtěl míti vlastního metropolitu pro své ruské diecése. Když mnohá vyjednávání o to s císařem a patriarchou byla marnými, povolal biskupy své říše do Novogrodku, a dal 16. listopadu 1416 Řehoře Semivlace za metropolitu posvětiti (1416—1419), proti němuž vzteky Fotiovy nic platny nebyly.

Ku sněmu Kostnickému byli bez pochyby také Řekové pozváni. Dne 19. února 1418 přišlo poselství císaře řeckého a patriarchy do *Kostnice*. Mimo světské pány přišlo tam 19 biskupů majících v čele metropolitu kyjevského Jiřího (Georga), který jest svrchu jmenovaný Řehoř. Měli sice rozsáhlá plnomocenství, jednota však nebyla uzavřena. Tento Řehoř nebyl sice katolíkem, ale nakloněn unii.

Po smrti Řehořově, který morovou ranou v Kyjevě zemřel, smířil se Fotius s Vitoldem a byl od něho r. 1420. za metropolitu uznán. Fotius umřel v Moskvě 1. července 1431. Nástupcem jeho stal se smolenský

biskup Herasim (1433—1435) co metropolita Kyjeva a veškerého Ruska. Navraceje se z Konstantinopole nechtěl pro mor v Moskvě zuřící tam jíti, a odebral se k velkoknížeti litevskému Svidrygailovi (1430—1435), kterýž jej přátelsky přijal, a vyjednával s ním, jak by provedena býti mohla unie s Římem, o níž jeho předchůdce pracovati začal. Pochvalně mluví velkokníže o této veliké horlivosti Herasimově v listu k papeži Eugeniovi IV. Poněvadž však Herasim s císařem Sigmundem, nepřítelem velkoknížete, v tajném obcování stál, dal jej tento ve Vitebsku v červenci 1435 upáliti.

§. 4. Isidor, metropolita celého Ruska (1437—1440), později kardinál.

Když předešlými dvěma metropolity cesta k unii byla připravena, vstoupil na metropolitní stolec *Isidor*, hlavní bojovník za unii. V severním Rusku byl již rozkol hluboko zakotven, za to však jižní a západní Rusko blížilo se k unii. Po smrti Herasimově ustanovili císař Jan VII. a patriarcha Josef za metropolitu Isidora, rodem Bulhara. On přibyl r. 1437. do Moskvy, kdež jej velkokníže Basil III. (Vasilij Vasilijevič Temný 1425—1462) přátelsky přijal. Nezůstal dlouho v Rusku, maje za svou povinnost odebrati se ku všeobecnému sněmu do *Ferrary*. Po přemožení mnohých překážek dostal od Basila III. dovolení k cestě, kterou 8. září 1437 s biskupem suzdalským Abramiem a s průvodem 100 osob duchovních a světských hodnostářů nastoupil. Na cestě pskovskou a novgorodskou diecési byl všude od duchovenstva a lidu s velikou poctivostí pozdravován, a dostal se přes Lubek, Luneburg, Brunšvík, Bamberg, Augsburg a Tirolsko 18. srpna 1438 do Ferrary. On náležel s Bessarionem, arcibiskupem nicaej-

ským, a Markem, arcibiskupem Efesským, k řeckým mluvčím. Isidor podepsal unii slovy: „Isidorus, metropolita Kioviae et totius Russiae, locum tenens apostolicae sedis ss. patriarchae Antiochiae Dorothei, lubens subsripsi.“ Papež Eugen IV. jmenoval jej r. 1439. svým *legátem* pro Rusko, Litvu, Livonsko a Polsko, aby ve všech provinciích, které k jeho metropoli náležely, unii utvrzoval.*) V září 1439 opustil Isidor Florentii, a přišel přes Chorvátsko do Budína, odkudž vydal pastýřský list k věřícím Ruska, Polska, Livonska a Litvy, kdež jim unii oznamuje a k ní je napomíná. Z Budína odebral se do Haliče, a byl v Sandezu (Saczi) od krakovského biskupa kardinála Zbignieva Olešnickiho o velikém pátku slavně přijat, a konal v tamnějším latinském chrámě Panny Marie slavné služby Boží dle řeckého obřadu, které též konal v krakovské kathedrálce ve Vavelu. Měl delší poradu s králem polským Vladislavem III. v Sandezu (Sacži), načež odcestoval do Chelmu, kdež jej lid a duchovenstvo s poctivostí přijali. Z Chelmu odebral se přes Volyň do Kyjeva, kde byl slavně uvítán, a dostal se z jara 1441 do Moskvy. Již před tím poslal jednoho archimandritu do Pskova, aby tamějšího biskupa ku přijetí unie přiměl. Hůře dopadly věci v Moskvě. Isidor to předzvídal ale doufaje v Boha předstoupil před velkoknížete, a podal mu list papeže Eugenia IV., který knížeti unii oznamoval a ho prosil, aby Isidora podporoval. Isidor měl podati zprávu o florentské synodě při slavných službách Božích. Nesčíslné množství lidu s velkoknížetem, biskupy, bojary a duchovenstvem čekali na slavné okamžení. Ale již vstupování Isidorovo do kostela. při čemž papežský legátský kříž se

*) Ep. papae Eugenii IV. ap. Pelesz I. 371. n. 75.

napřed nesl, nelíbilo se Moskevským; ještě více nelibě nesli, že při službách Božích jméno papežovo slyšeli jmenovati, což posud v obyčeji nebylo. Po službách Božích vstoupil Isidorův jáhen na ambon, a prohlásil florenckou unii. Poněvadž východní císař a všichn řečtí biskupové podepsáni byli, neopovažoval se nikdo proti unii povstati. Tu povstal velkokníže, jmenoval Isidora falešným pastýřem, vrahem duší a bludařem, svolal potom své biskupy, a kázal jim dekrety florencké prozkoumati. Oni vidouce smýšlení knížete, velebili jeho pravověrnost, zavrhli florencké dekrety, a Basil III. dal Isidora do tuhé klášterní vazby; patrně byla mu přisouzena smrť ohněm. Ale Isidor prchl šťastně z vazby, a odebral se do Tveru ke knížeti Borysovi, od něhož odešel potom do Litvy a Kyjeva, kdež jsa přede mstou Moskevských jist delší dobu pobyl. Ač zde byli četní stoupenci rozkolu, přece vliv metropolity a katolické vlády unii napomáhaly. Tehdejší polský král Vladislav III. vydal r. 1443. diplom ve prospěch ruthenské hierarchie, kterým jí práva a výsady udělil, sjednocené Rusy při jejich řeckoslovanském obřadě ponechal a jenom uznání florenckých dekretů žádal. Isidor nepobyl dlouho v Kyjevě, odebral se do Říma a byl od papeže Eugenia IV. povýšen za kardinála. Z Říma, byv r. 1452. za kardinála-biskupa sabinského praekonisován, odešel do Konstantinopole, aby tam jako papežský legát pro unii působil. Když Konstantinopol byla od Turků dobyta, utekl se do kostela, kde se oblekl v šat jednoho zabitého otroka, ušel tak rukoum svých pronásledovatelův, a dostal se do Říma. Název metropolity kyjevského podržel až do roku 1458.; neboť u Raynalda ad ann. 1458 sluje metropolitou Ruska a biskupem Sabiny. Potom složil svou metropolitní důstojnost do rukou papeže Kallista III.

a byl od Pia II. jmenován patriarchou Kt., zemřel v Římě 27. dubna 1463, a byl ve Vatikáně pochován.

Po vypuzení Isidora z Ruska ustanovil velkokníže Basil za metropolitu Jonáše, který pro svou instituci odebral se do Kt., kamž buď nedošel, nebo ničeho tam nepořídil, a tak samostatně na metropolitní stolec vstoupil. V jižním Rusku byl za metropolitu kyjevského povýšen Řehoř II. Týž byl rodem Bulhar, dříve byl v Kt. archimandritou kláštera sv. Demetria, a stal se učeníkem Isidorovým, kterýž jej za svého nástupce v metropolitské důstojnosti odporučil, a papež Kallist III. jej k ní určil. Papež Pius II. dosadil jej v tuto důstojnost, a katolický patriarcha Kt. Řehoř IV. Mammas posvětil jej r. 1458. v Římě. Jonáš chtěl se zmocniti též Litvy a jižního Ruska, a utlačoval Řehoře v Kyjevě, kterýž jenom pomocí krále polského Kazimíra IV., jemuž též Litva náležela, se držel. Když se to do Říma oznámilo, vydal Pius II. v září 1458 breve, kde praví, že Isidor svou důstojnost v ruce papeže Kallista složil, a na jeho místo archimandrita Řehoř dosazen byl, a pak ustanovuje, že k metropoli kyjevské náležeti mají diecése: Polozk, Brest, Smolensk, Luzk, Vladimir ve Volyni, Chelm, Přemyšl, Halič a Turov. Od této doby měli metropolité severního Ruska titul „metropolita *Moskvy* a celého *Ruska*“; metropolité jihu nazývali se „metropolity Kyjeva, Haliče a celého Ruska“. Onino sídleli stále v Moskvě, tito buď v Kyjevě, nebo Vilně, nebo Novogrodku. Papež rozdělil definitivně kyjevskou metropoli.

§. 5. Dějiny metropole kyjevské v 15. a 16. století.

Metropolita *Řehoř II.* (1458—1472) dosazený papežem Piem II. byl věrným stoupencem unie, a v me-

tropoli panovalo smýšlení unii dosti příznivé. Moskevští nemohli rozkol veřejně hlásati, poněvadž zemská vláda unii podporovala a chránila. Ku prosbě sv. Kazimíra vydal jeho otec, král polský Kazimír IV. zákon, že rozkolníci nesmějí nových kostelů stavěti a starých opravovati, aby tak znenáhla všichni k jednotě se navrátili. Tenkrát i Novgorod chtěl se připojiti k unii. Tato republika podala se r. 1471. polskému králi Kazimíru IV., a chtěla sjednoceného metropolitu kyjevského uznati za svou hlavu. Leč moskevský velkokníže Jan (Ivan) III. podrobil ji, a jeho metropolita vylíčil Novgorodským unii za největší ohavnost, a tak bylo po unii. Řehoř II. zemřel r. 1472. v Novogrodku. Po něm následoval

Misael Drucki (1474—1477), jenž byl od r. 1454. smolenským biskupem. Byl prý z knížecího rodu Pstrugův, a dosáhl svého ustanovení od Kt. patriarchy, poněvadž přijetím florentské unie nic v hierarchickém řádě se nezměnilo. Turci pronásledovali sjednocené patriarchy Kt., a dosazovali rozkolníky z nenávisti proti papežům, svým největším nepřátelům. Kyjevští metropolité nemohli po nějaký čas ani věděti, zdali v Kt. jest katolický nebo rozkolnický patriarcha. Misaël poslal r. 1476. poselství k papeži Sixtovi IV. s listem podepsaným od mnohých archimandritů, knížat a litevských hodnostářů *) v němž papeže prosí, aby slavení milostivého léta, které na Západě r. 1475. se

*) Byli podepsáni: Jan, archimandrita Kyjevského jeskyňového kláštera; Makarius, archimandrita z Vilna, později metropolita; kníže Michal, bratr krále Kazimíra IV.; kníže Theodor z Bialy; kníže Demeter Wiazemski; senator Jan Chodkiewicz, maršál velkoknížetství litevského a vrchní velitel veškerého vojska; Pavel, kastellan z Kamence, a jiné znamenité osoby, mezi nimiž byl pozdější Kyjevský metropolita Josef Soltan. (Srv. Pelesz I. 476. n. 116.)

konalo, v Rusku teprv roku 1477. se dělo. Misaël uznával v listu primát papežův a prosil ho, aby některé spory mezi latinským a ruthenským duchovenstvem spravedlivě rozhodl. Avšak v metropoli bylo mnoho rozkolníkův, jak viděti jest z listu polského krále Kazimíra IV. k Janu Kapistranovi*), a pak z té okolnosti, že na uvedeném listu k papeži není žádný biskup podepsán; nepřáli asi unii. Za Misaëla přišel do Litvy jakýsi Spiridion, kterého patriarcha Kt. po rozkazu sultanově za kyjevského metropolitu svatokupecky posvětil; nebyv však přijat, odebral se do Moskvy, kde r. 1488. v jednom klášteře zemřel. Po Misaëlovi následoval *Simeon* (1477–1488), věrný stoupenec unie, a po tomto *Jonáš I.* Hlezna (1488–1494), který s polským králem Kazimírem IV., horlivým katolíkem, ve velikém přátelství žil, a proto patrně též přítelem unie byl. Za tohoto metropolity obdržela kyievská církev první tištěné církevní knihy; moskevská obdržela je teprva r. 1564.

Po Jonášovi I. následoval *Makarius I.* (1495–1497), příjmím: Čort, který jakožto archimandrita podepsal r. 1476. list k papeži Sixtovi IV. Jeho suffragáni Wassianz z Vladimíru, Lukáš z Polozku, Wassian z Turcva, a Jonáš z Luzku posvětili jej, a potom teprve prosili patriarchu pro něho za požehnání. Patriarcha Kt. Nifon vyslal tam posla Isafa s potvrzením, a žádal na biskupech, aby dříve vždycky za požehnání čili potvrzení metropolity prosili, nežli jej posvěti; a oni to slíbili. Makarius byl na cestě do Kyjeva ve vsi zvané Skryholovy od Tatarův jat a zabit.

Po smrti Makariově jmenoval Alexander, velko-

---

*) Raynald. ad ann. 1451.

kníže litevský posavadního biskupa smolenského Josefa II. Soltana (1498—1517) metropolitou kyjevským.

Josef Soltan pocházel ze vznešené litevské hraběcí rodiny Soltanův, a byl vzdělaný a obratný muž, který po Řehoři II. nejvíce pro unii působil. S prosbou za své potvrzení obrátil se ku patriarchovi Nifonu do Kt. a vyložil mu své obavy o florencké unii, jmenovitě že následkem jí četní Rutheni k latinskému obřadu přestupují. Patriarcha potvrdil jej, radil mu, aby byl věrným florencké unii, a vypisoval mu neštěstí, které na Kt. přikvapilo, poněvadž jednotu s katolickým Západem přetrhla.*) Následkem toho uzavřel metropolita Josef uznati florenckou unii, v čemž potvrzoval jej vilnenský latinský biskup Albert. Roku 1500. poslal ku papeži Alexandrovi VI. co prokuratora svého příbuzného Jana Sapiehu, aby mu všechno, čeho třeba, oustně vyložil, jmenovitě, aby jej za metropolitu uznal a jemu plnomocenství propůjčil. aby při jistých slavnostech odpustky udělovati mohl. Mimo ústní instrukce dal Josef svému příbuznému též list k papeži, v němž uznává jeho primát a florenckou unii, činí vyznání víry skoro nicaejsko-konstantinopolské, kde praví, že Duch sv. vychází „též ze Syna jedním dýcháním“ (et a Filio una spiratione), a prosí konečně za požehnání čili potvrzení. Papež nechtěl metropolitovi odpověděti, bezpochyby jeho návrh nepokládal za upřímný, a nesliboval si žádného výsledku. Poněvadž však zároveň latinský vilnenský biskup Albert o tétéž věci papeži psal, a též velkokníže Alexander po svém poslu Erasmu Vitelliovi, který s Janem Sapiehou cestoval, papeži list o této věci poslal: odpověděl Alexander VI. brevem biskupu Albertovi. V breve praví papež, že stran při-

*) List patriarchy ap. Pelesz I. 478. 480.

ietí metropolity Josefa Soltana jest třeba opatrnosti, zdali to upřímně myslí; pročež posýlá Albertovi florencký dekret, aby prozkoumal ty, kteříž unii nabízejí, jak mu rozumí; co do potvrzení Josefa Soldana dí papež, že patriarchové Kt., pod jejichž pravomocnost metropole kyjevská náleží, 50 let v Římě žijí, pročež se diví tomu, jak mohl bez souhlasu jeho papeže nebo patriarchy státi se metropolitou; tudy nutno jest, aby napřed se poděkoval, a pak opět dosazen byl*). Podobně zní breve papežovo ze 7. května 1501 k velkoknížeti Alexandrovi.

Kterak Josef Soltan od papeže byl uznán, zdali zvláštním legátem neb jmenovaným biskupem Albertem, není známo. Snad smířil jej s církví biskup Albert po rozkazu papežově, když dříve své důstojnosti se byl vzdal. On horlil potom pro rozšíření a upevnění unie; sám ruský dějepisec Karamsin piše: „Josef prováděl všudy důkaz, že římský papež jest hlavou veškerého křesťanstva.“

Tou dobou byl rozhodnut spor o platnosti křtu dle řeckého obřadu. Řecká formule zní: „Baptizatur servus Dei N. in nomine Patris et Filii et Spiritus s. Amen.“ Latinské duchovenstvo tuto formuli za špatnou považovalo a křest za neplatný a křtilo poznovu toho, kdo dle této formule pokřtěn byl. Papež byl o celém sporu špatně zpraven a praví v uvedených obou brevech, že žádost metropolity Josefa, aby Ruthen vstupující v obcování s církví římskou, nebyl znova křtěn, tenkráte vyplněna bude, až zevrubně zví, které formule při křtu Ruthenů se užívá, a kdo křtem posluhuje. Když potom uvedenou formuli zvěděl, a úplného názoru o věci nabyl, vydal v srpnu 1501 bullu „Altitudo

*) Breve de dato 26. Apr. 1501; ap. Pelesz I. 484—486.

divini consilii", kterouž opětné křtění Ruthenů při návratu do unie zakázal, a vilnenskému biskupu Albertovi rozsáhlá plnomocenství při přijímání ruthenských rozkolníků do lůna církve udělil. *) Ostatně v moskevské metropoli byli také katolíci přestupující k rozkolu znova křtěni.

Josef Soltan vymohl prý r. 1499. na velkoknížeti Alexandrovi potvrzení konstituce bývalého kyjevského velkoknížete Jaroslava († 1054), kterou církevní pravomocnost se upravovala; a když tento Alexander r. 1504. polským králem se stal, potvrdil znova dekret z roku 1443. ve prospěch Ruthenů s Římem sjednocených vydaný. K upravení církevní kázně slavil metropolita r. 1509. provincialní synodu ve Vilně, která výborné předpisy vydala. Bohužel nepodařilo se mu rozkol ze své metropole vymýtiti; kdyby nástupcové jeho byli bývali tak činnými jak on, byla by se již tenkrát unie v celé kyjevské metropoli upevnila; což ale vlivem moskevského dvora se nestalo. Moskevští nazývali Josefa Soltana pro příchylnost jeho k unii „Latinianem."

Po smrti tohoto metropolity změnily se věci. Jeho nástupce *Jonáš II.* (1519—1523) byl rozhodným nepřítelem unie, dosazen byv vlivem velkoknížete moskevského. Litevský velkokníže Alexander, pozdější král polský (1501—1506) měl za manželku Helenu, dceru velkoknížete moskevského Basila III., kterou proto pojal, aby válkám s Ruskem konec učinil. Ona zůstala rozkolnicí, působila proti unii, a poněvadž nástupce Alexandrův Sigmund I. (1506—1548) o zdar unie se nestaral, stal se jejím působením rozkolník Jonáš metropolitou, a rozkol šířil se od r. 1520. v Kyjevské metropoli vždy více. Oba polští králové Sigmund I.

---

*) Tata bulla ap. Pelesz I. 489. n. 124.

a Sigmund II. August (1548—1572) otevřeli svou bezstarostností a slabostí brány nauce protestantské a rozkolu. Polsko stalo se rejdištěm sekt, a na stolec kyjevský dosedli mužové rozkolu oddaní, nevědomí a pohoršlivý život vedoucí.

Po Jonášovi II. následoval *Josef III.* (1524—1534), dřívější polozký biskup, bezpochyby rozkolu oddaný, a potom *Makarius II.* (1538—1555) rozkolník, za něhož rozkol se všeobecně šířil. Za nástupcův jeho, Silvestra Bielkiewicze (1556—1568), Jonáše III. Protasowicze (1568—1577) a Eliáše Kucze (1577—1579) byla kyjevská metropole v nejsmutnějším stavu. *Silvester* byl dříve pokladníkem Litvy, vstoupil do kláštera, byl za archimandritu povýšen, a stal se konečně metropolitou. On a nástupce jeho Jonáš III. byli surovi, nevědomí a ke správě metropole neschopní mužové. Za nich šířila se nevědomost mezi duchovenstvem, církevních obroči nerozdávali biskupové, ale knížata a páni, a veliká část církevních a klášterních statků ztratila se, poněvadž jimi páni své dluhy zaplatili, neb je svým příbuzným a služebníkům rozdali.

O nic lépe nevedlo se metropoli, když se stal metropolitou *Onesifor* Diwoczka Petrowicz (1579—1588). On vypisuje se jako ohavník, ale žaloby naň zdají se býti přehnané. On pohnul polského krále Sigmunda III. Vasu (1587—1632), že r. 1589. vydal dekret, kterým církevní a klášterní statky vzal do své ochrany. Poněvadž nebyl nepřítelem unie, sesadil jej patriarcha Kt. Jeremiáš II. roku 1588. Ježto patriarcha Jeremiáš na své cestě v Kyjevské metropoli velikou náklonnost k unii nalezl, chtěl proti tomu pracovati církevními bratrstvy a některými kláštery. Tak bylo ve Lvově při kostele Nanebevzetí Panny Marie bratrstvo, které patriarcha Jeremiáš II. r. 1587. mnohými výsadami

nadal, a je r. 1593. za stauropigii*) povýšil, a za nezávislé na biskupovi prohlásil. Hlavní povinností stauropigií bylo pečovati o přesnost řecké víry t. j. působiti proti unii. Takové stauropigie byly zřízeny v Kyjevě, Vilně a Luzku. Stauropigie byly vyňaty z dozoru biskupův, a podřízeny přímo patriarchovi (byly exemtní). Podobně byly bohatší kláštery v každé diecési, tak jmenovitě ve Vilně, Slucku, Křechově, z biskupské pravomocnosti vyňaty a za stauropigie povýšeny. Patriarcha chtěl kyjevskou metropoli při rozkolu zachovati. (Pokr. bud.)

Kde umřel sv. Method, na Velehradě či v Mosburku?

Podává Dr. Matěj Procházka, čestný kanovník v Brně.

Zařízení čiře katolických slavností na Velehradě a valné v nich účastenství bratrských nám Polákův jest hlavní příčinou rozmrzelosti pravoslavných Rusův, Srbův a nadíle i *Rusínův* unitských, jak zřejmě dosvědčuje dlouhá řada článkův Rusína Petruševiče v časopisu „Slovo“, kde se prohlašování Velehradu moravského za sídlo Methodovo velikou šalbou (mečta) jmenuje a kde směle se tvrdí, že sv. Method „skonal v *Mosaburgu*“ (Mosburgio) v dolní Panonii u Blatenského jezera. P. Petruševič ohřívá tu všecky hyperkritické pochybnosti Dobrovského v jeho „životopise sv. Cyrilla a Methoda“, a všechny protislovanské poznámky Dümmlerovy, Ginzlovy atd., zvláště pak kořistí z německého

*) Taková bratrstva měla právo na svých kostelích postaviti si patriarchální kříž (s dvěma příčnicemi ☨) a jej nositi při slavných průvodech, od čehož sloula „stauropigie“, t. j. kříž nosicí.

díla p. Dudíkova „Mährens allgemeine Geschichte I.“, kde se právě Mosaburg Kocelův a Přibinův u blatenského jezera a poněkud i *Mosburch* v Karantanii u jezera Wartseeského mezi Celovcem a Feldkirchenem za sídlo Methodovo vydává, t. j. p. Dr. Dudík vlastně neví, kde onen Mosburg s arcibiskupskou stolicí sv. Methoda stál. Ale nejvíce se mu (dr. Dudíkovi v dotčeném díle) podobá pravdě, že jest to Mosaburg, hrad Přibinův a Kocelův u vtoku říčky Sály do jezera Blatenského v jižním Uhersku.

P. Petruševič však doposud v článcích svých neuvedl, že Dobrovský na sklonku svého života želel svých pochybností o Velehradě moravském a že také p. dr. Dudík už po roce, v němž dokonalé vyvrácení jeho námitek panem Brandlem v německém jazyku uveřejněno, za svá tvrzení se styděl a že v českém vydání svých dějin moravských postavil se na totéž stanovisko, na které moravský archivář p. Vinc. Brandl se byl postavil ve spisu: „*Poloha starého Velehradu*“ v Brně 1862, jímž my se tuto nejvíce žičiti chceme; nebo právě v této druhé české replice vyvrátil p. Brandl důkladně a vítězně všecky námitky Dudíkovy proti historické existenci moravského Velehradu namířené a proti tvrzení, že sv. Method skonal v Mosburgu uherském, kde prý byl i hlavní sídelní hrad Svatoplukův a synodalní chrám sv. Methoda, v němž uloženy a pochovány i jeho tělesné ostatky.

Na str. 38. (Poloha star. Velehradu) píše p. Brandl: „Rozvážíme-li, že legenda svatováclavská, kde *moravský Velehrad zejmena se uvádí*, nedlouho po umučení sv. Václava, jež se stalo 28. září 935, tedy asi 30 let po ztroskotání říše Mojmírovcův (v r. 905. a 906.) sepsána jest jazykem latinským (zčeštěna byla v 14. století), rozvážíme-li dále, že „život sv. Cyrilla, Methoda a

Ludmily již před *Kosmou*, tedy před 1045 sepsán byl, kterýžto životopis vypravuje o příchodu Cyrilla a Methoda na *Moravu* a o *moravském* arcibiskupství: tedy pochybovati více nelze, že tyto době Mojmírovcův současné legendy vší víry zasluhují, které se jim co do osoby svatého Václava a sv. Ludmily (od hyperkritikův a protivníkův Velehradu) neupírá, pročby skladatelé těchto legend (patrně Češi) jen o Methodu a Velehradě, tážeme se, byli nepravdu napsali?" Že jako Čechové moravskému Velehradu blízcí jen tento Velehrad na mysli měli a že se jim o nějakém Mosburgu v jižním Uhersku ani nesnilo, rozumí se po pádu říše velkomoravské samo sebou.

Tolikéž zpráva Dalimilova o mor. *Velehradě*, kde kníže český Bořivoj od sv. Methoda pokřtěn byl, nedostala se teprv z kroniky Dalimilovy mezi lid (na Moravě a v Čechách), nýbrž naopak, ona zpráva dostala se do kroniky z úst lidu a ze starších psaných pramenů, které jen to písmem zachovaly, co v ústech lidu žilo."

„A proč právě jen na Moravě (nynější) zachovalo se tolik pověstí o sv. bratřích Soluňských a tolik památek Cyrillo-Methodějských? Vždyť svatí bratři ti také v jiných zemích slovanských kázali a *přece žádný jiný slovanský národ netvrdí*, že tam bylo sídlo Methodovo, jediné *Moravané*, anobrž vlastně všickni národové slovanští, zejmena Velehrad moravský za ono sídlo uznávají."

Kosmas první dějepisec český (naroz. 1045) doslovně praví (str. 18. F. r. boh. II. 1.), že Bořivoj, první z knížat českých, pokřtěn jest od ctihodného Methoda, *biskupa na Moravě*, za času *Svatopluka*, tamže *moravského krále*. (Možná-li tvrditi zde nesmysl, že Kosmas myslil tu na nějakou od Čech předaleko vzdá-

lenou Moravu jižní na Blatenském jezeru, o které se tenkráte v Čechách nikomu ani nezdálo?) Na str. 28 (Font. rer. boh. II. 1.) výslovně praví Kosmas, proč o tomto křtu se nechce šířiti, an poukazuje na četné tehdáž známé spisy jiných o této věci, mezi kterýmiž spisy uvádí zejmena dotčenou legendu „o životě a umučení přesvatého našeho dědice a mučenníka Václava.“ Ale právě v této prastaré legendě stojí: „Potom když bratr sv. Cyrilla, jménem Method, po jeho skončení místo něho *moravským* biskupem byl učiněn, tehda České slovutné kníže, jménem Bořivoj a jeho bohabojná kněžna svatá Ludmila, v tom městě, ježto *Velehrad* slove, tu ježto tehdy *Moravského arcibiskupství* stolec i sláva byla . . . od blaženého *arcibiskupa Methodia,* oba svatý křest jsou přijali.“ A poněvadž toto za času Kosmova vůbec známo bylo, nechtěl toho Kosmas opakovati řka: „Mínil jsem to (co vůbec známo) raději pominouti nežli nechuť čtoucímu způsobiti. Neb i jídla se zprotivují, která se častěji jídají.“

Zpráva Dalimilova však doslovně zní takto: „Bořivoj prosi krsta (žádal křtu (od) Svatopluka Moravského a ot (od) Methoděje *arcibiskupa velehradského.*“

Co do listin diplomatických, v nichž jméno *Velehrad* se vyskytá, pravíme s p. Brandlem (str. 11): „První zmínku o Velehradě činí diplomatář moravský (I. 207) v listině z r. 1131., v nížto biskup Zdík tehdejší statky kostela Olomouckého vypočítá. Tenkráte náležel Velehrad ku Spytihněvskému kostelu: „He ville ad Spitigneuensem ecclesiam pertinent. *Veligrad* tota. — Druhá zmínka činí se r. 1202. (Cod. dipl. II. 13): Insuper vir nobilis Theodoricus . . . quandam villulam Costeleche . . . contulit ecclesiae *Welegradensi,* cujus termini sunt usque ad vallum antiquae civitatis.“ Mezi svědky uvádějí se „*cives Velehradenses*“.

Třetí listina (str. 16) dána jest na Velehradě králem Otakarem I. v den zasvěcení chrámu *Velehradského* t. j. 27. listop. 1228, kteroužto listinou král založení kláštera Velehradského potvrzuje, i statky a výsady jeho popisuje. Tam čteme slova (mor. dipl. II. 193—197): „Possessiones vero ejusdem cenobii sunt hec. *Welegrad civitas primo Modoburgus*". Tato nestvůra pravopisná zmátla mnohým učencům, zvláště německým, mozky, tak že přenesli moravský Velehrad do Mosburku v jižním Uhersku zapomínajíce při tom, že český král Otakar I., jenž založil Uherské Hradiště na místě starého Velehradu proti Uhrům a v Uhrách žádného panství nemaje, zejmena o nějakém Mosburgu u Blatenského jezera nic nevěděl, že týž král zakládaje Uherské Hradiště na místě starého Velehradu makavě jen na *moravský* Velehrad mysliti mohl.

Kdo ví, jaká převrácenost orthografická ve starých listinách tytýž vládne, že totiž vlastní jména zhusta se píší literou malou a naopak nepatrné, skoro bezvýznamné částice řeči literou velkou a kdokoli v těchto případech jde za rozkazem *zdravého rozumu,* přisvědčí zajisté Palackému a Šafaříkovi, kteřížto vším právem čtou: Welegrad civitas primo, modo burgus, t. j. Velehrad město dříve, nyní městečko.

Nepřátelé Velehradu moravského, neuznávajíce ho za arcibiskupské sídlo Methodovo, vykládají si dotčená slova takto: „Welegrad civitas, primum Modoburgus (*Mosaburg*) nuncupata." I bájejí jako na př. Petruševič v rusínském Slově, že sv. Method vlastně „skonal" v Mosaburgu, t. j. v Blatném, hradě Kocelově v jižním Uhersku.

Něco takového tvrditi jest po našem rozumu nejenom vrcholem pošetilosti, nýbrž patrným blbstvím. Toliko divotvorným prutem kejklířského figlářství a

nikoliv správnými zákony filosofickými lze Modoburgus proměniti v Mosaburg. Mimo to uvažme i toto historické závaží: Svatopluk, jejž Němci sami nazývali králem a který na nynější Moravě měl více než 11 hradů (Němci mluví ve svých kronikách jen o 11 hradech mor.), kde *úplně* byl *neodvislým* panovníkem, přeložil tedy podle tohoto tvrzení hlavní sídlo své (jež Němci sami nazývají *inneffabilis munitio Rastici*) r. 884. t. j. rok před úmrtím sv. Methoda, když Pannonii Kocelovu od Němců v *léno* vzal, na toto území, kde jenom lenníkem svých úhlavních nepřátel byl a s ním přeložil nutně i sv. Method své hlavní arcibiskupské sídlo do Mosburgu, kde druhdy od svých protivníků bavorských jat a nejprve do Solnohradu a pak do Bavor zavlečen byl, aby tam půltřetího roku v tuhém vězení strádal. A do tohoto zlopověstného a přenebezpečného Mosburku měl sv. Method rok před svým úmrtím přeložiti své hlavní sídlo, aby se sám svévolně vydal v ruce nepřátel a to v takovém věku, kterýž se blížil smrti? A velechytrý, ženialní Svatopluk maje na nynější Moravě hojnost téměř nedobytných hradů, kde neobmezenou měl volnost v panování a kde na něm zářila velebnost samostatného krále, volil raději sídliti v Mosburgu, kde stín lenictví zatemňoval lesk jeho slávy a jej *manem* hlavních odpůrců činil a kde byl jako v jejich naň chytře poliknuté pasti? Možná-li si většího pomysliti nesmyslu? A přece byloby nám tento nesmysl za pravdu bráti, kdybychom uvěřiti měli, že sv. Method ne na Velehradě moravském, nýbrž v Mosburku v Panonnii skonal, kde však se pražádné tradice o tom mezi lidem nezachovaly.

Nad to nadevše, jak dí dále p. Brandl, není na bývalém území Rasticově a Svatoplukově místa příhodnějšího pro „nevýslovnou *pevnost Rasticovu*“ (ineffabilis

Rastizi munitio et omnibus antiquissimis dissimilis Pertz I. 381) a pro *Staré Město Rasticovo*, do něhož *Svatopluk* vstoupil (Zuentibald, ceteris castrametantibus, *urbem antiquam Rastici* ingressus est." Pertz I. 383), jako *okolí Hradištské*, ve kterém i nynější Velehrad stojí. Bylyť na Moravě nynější *dvě* hlavní strategické linie (čáry), jichžto brániti bylo četnými hrady proti Frankům, kteří táhnouce na Moravu Dunaj loďmi překračovali a lodě své na Dunaji nechavše do země se brávali. Jednou takovou strategickou čarou bylo *poříčí Dyje*, druhou *poříčí řeky Moravy*.

Ač tak zvaný Bavorský geograf Moravě jen 11 hradů (urbes, castella) připočítá, přece nelze pochybovati, že jich bylo mnohem více. (Srov. Palacký Děj. I. 203). Na poříčí Dyje jmenujeme zde hrad *Děvín* (Dovina), jenž po úsudku p. dra. Jirečka stál asi mezi Moušovem a mezi Podivínem *), a na druhé čáře — na poříčí Moravy stála „nevýslovná pevnost Rasticova, do níž i Svatopluk vstoupil." Obě hlavní pevnosti rozkládaly svými hradbami, valy, zásekami a náspy

*) Mezi hrady moravskými uvádějí se v letopisech starých dva jménem a sice *Nitrava* či skráceně *Nitra* a *Dovina* čili *Děvín*, mimo onen hrad přepevný, jejž kníže Přibina na blatenském jezeru založil, hrad Blatno, od Němců v *Mosaburg* nazvaný. — Ještě v 13. stol. připomínají nám listiny diplomatáře moravského nepřetrženou takořka řadu silně opevněných hradů počínajíc od hradu Rakous, kde moravská a rakouská Dyje v jednu řeku se spojily, jako: Bítov, Vranov, Znojmo Hrádek, Děvice, Podivín, Břeclav, Strachotin, Pravlov, Rokyceň, Rajhrad, Brno (hrad). Na dolním pobřeží řeky *Moravy* připomínají se hrady: Hodonín, Strážnice, Veselí, Ostroh, Uh. Brod, Brumov, Klobúk a od r. 1257. Uherské Hradiště ve spojení s hradem Spytihněvským a linie tato uzavřena hradem Olomouckým.

na jihu nynější země Moravské a činily vlastně veliký daleko široko se táhnoucí soujem (komplex) hradeb.

Ježto při jiných hradech moravských v letopisech Němcův zcela určité se uvádí jméno (na př. Dovina, Děvín, jméno u Slovanův velmi oblíbené, které přemnohým hradům slovanským i mimo Moravu dáváno), neuvádí se při ineffabilis munitio Rastici, quam etiam Zuentibold (Svatopluk) ingressus est, žádné zvláštní určité jméno v dotčených letopisech; ale právě poloha Uherského Hradiště poukazuje na *Velehrad* a tento jest vlastně již ve slovích „ineffabilis munitio" naznačen a vysloven. Proto dí dále p. Brandl:

„Právě u Hradiště vystupuje řeka Morava do dolní kotliny své, požehnané to roviny, která co do úrodnosti na rovni stojí s Hanou. Jak z vyobrazení města Hradiště vidno r. 1670., tvořila tam řeka Morava tehdáž ještě ostrov, až tento napotom zanešením jednoho ramene Moravy poloouostrovem se stal. Rozsáhlá tato rovina mezi výběžky Maršovských hor a Moravských Tater, má ve vztahu válečném strategické střediště a nejhlavnější oporu na ostrově řeky (Moravy). Ostrov samou řekou chráněn, snadně mohl býti podporován zásekami a náspy, které v blízkých lesích a na vůkolních pahorcích bez obtíže navaleny býti mohly. Již Kosmas znalť dobře tuto vlastnost Moravy (viz scr. rer. boh. I. 136) a též v listině z r. 1228. mluví se o *lesích*, kteréž od Újezdu Polesovicemi až k ostrovu se rozprostíraly; tolikéž listina z r. 1221. mluví o lesu Rassin t. j. *Hradšin* a blízká ves *Kostelany* sluje r. 1257. villa piscatorum čili ves rybářská."

„Není tedy pochybno, že poloha Uherského Hradiště (proti Uhrům Otakarem I. vystaveného) vskutku velmi příhodna jest pro staroslovanskou osadu a že všechny podmínky, jakéž staří spisovatelé udávají (o

ineff. Rast. mun.) k takové osadě v sobě má. Než mluvme zřetelně: Jelikož jsme dokázali, že na ostrově Moravy hrad stál a jelikož okolí jeho pahorky a lesy otočené pro daleko rozsáhlé hradby, záseky a náspy velmi přiměřeno jest; jelikož dále jisto, že hlavní hrady Rastislava a Svatopluka na nynější Moravě hledati musíme (kamž Frankové při každém na ně útoku především vniknouti usilovali a že městys Velehrad totožný jest se Starým Městem „antiqua civitas“ a od hradiště na ostrově (kde nyní Uh. Hradiště stojí) odloučiti se nedá: tedy máme za to, že ona ineffabilis Rastizi munitio stála tam, kde nyní Staré Město a Uherské Hradiště (od Otakara I. proti Maďarům vystavené) stojí. Z onoho místa letopisu Fuldských svrchu dotčeného makavě vysvítá, že ona nevýslovná pevnost (ineff. Rast. mun.) záležela z hradu, o jehož dobytí Frankové nic nepraví a pak ze zásek a hradeb dřevěných, které zajisté daleko se táhly.“

„Upomínky na tyto daleko rozsáhlé hradby a náspy zachovaly se (v okolí Velehradském) až podnes v názvech: *Hrádek* na blízku kláštera Velehr. stojící, pak ve slovích listiny „ad vallum,“ čemuž lid tamější nyní říká „na *valech*“, pak ve jmenu *Velehradu* a *Hradiště* samého, dále v lesu „*Hradšin*“ a v osadě „*Hradšovice*“ hodinu cesty od Uh. Hradiště vzdálené. Z těchto daleko rozsáhlých a souvislých hradeb, náspův a zásek dá se vysvětliti pověsť, vedle které prý po zboření Velehradu biskupská stolice do *Polešovic* (blízko Velehradu a pak do *Kunovic* (též na blízku Vel.) přeložena byla. Jelikož hrad onen v skutku byl přepevný, jmenován od letopisce (fuldského) ineffabilis, co má sesilniti pojem *magna* a veliký = Vele-hrad a jako letopisec německý dobře věděl, že Děvín čili Dovina v jazyku slovanském znamená děvu, děvče, tak přeložil i

dobře největší hrad, Velehrad, sídlo panovníkovo v „ineffabilis munitio.“

Že okolí Uhersko-Hradištské (na *moravském* Slovensku) již v pohanské době důležitým bylo, i tuto vlastnost dovoditi můžeme několika místními jmeny. Náleží sem především jméno „*Mařatice*“ čili „Mařetice“, jež upomíná na bohyni *Moranu*, nyní „Mařenu“ nazvanou; dále jméno poblízké osady „*Babice*“, upomínající na bohyni „*Babu*“, kteréžto jméno ovšem i jiné osady moravské nesou. Dále náleží sem jméno blízké hory „*Modla*“, kde nyní naproti Buchlovu kaple sv. Barbory stojí a bronzový *bůžek*, který na Buchlově vykopán jest a nyní v českém Museji se chová.

„Ale že i v době *křesťanské* okolí Velehradské veledůležitým bylo, nelze pochybovati; podotýkáme zde prozatím, že první chrám Páně, který po strašném návalu Maďarském v *bezpečné* listině se připomíná, jest kaple sv. Jana, kdež r. 1043. proboštství sv. Benedikta bylo (Cod. dipl. I. 116). Dále víme, že na ostrově samém r. 1257. byl kostel sv. Jiří, který později stal se farním chrámem v Uherském Hradišti. Dále poukazuje k tomu, že tato krajina hned u počátku prvního křesťanství na Moravě důležita byla, místní jméno „*Kostelany*“, t. j. ves ku kostelu náležející. Též zdá se nám slušno vztahovati sem blízkou osadu „*Popovice*“ t. j. osada kněžím (popům) náležitá. Tolikéž čítáme sem *kapli sv. Klementa* v lesní pustině u *Osvětiman*, o které markrabě Jan již r. 1358. pravil: „Capellam beati Clementis Papae in silvestri solitudine . . . sitam, *antiquis quidam temporibus* pro ejusdem sancti reverentia fabricatam . . .“

„Na dobu Svatopluka a panovníkův (králův) Moravských vůbec, upomínají v okolí Velehradském mnohé místnosti. Předně „*králův stůl*“ již v původní listině

r. 1227. jmenovaný, velký to plochý kámen, jenž meze bývalých panství Velehradského a Napajedlského znamená; nachází se asi půldruhé hodiny od nynějšího Velehradu u vesnice Jankovic . . . Lid o něm praví, že kdysi na něm král Moravský obědval. U Velehradu samého blíž silnice, která za klášterem do Buchlova vede, jest studánka, která „*králova studánka*" sluje. Dále sem náleží *Knězopole*, hodinu cesty od nynějšího Hradiště, jižto vykládáme za pole kneze t. j. panovníka."

V „Památkách archeologických" (V. 251.) dí p. Brandl: „Podivno jest, že lid (moravský blíže Velehradu) nikdy nepochyboval o tom, že sv. Methoděj pochován byl na *Velehradě* a sice prý tam, kde *nyní Staroměstské vinohrady jsou*, kde prý se též, jak lid v to úplně věří, již několikráte zjevil."

P. Brandl zahrnuje výsledek svého bádání o poloze starého Velehradu v tyto věty:

1. „Ona ineffabilis Rastizi munitio, antiqua urbs Rastizi jest totožná s Veligradem (1131), s valem antiquae civitatis (1202) a s Velegrad, civitas primo, modo burgus (1228).

2. Velehrad starý stál tam, kde nyní stojí Uherské Hradiště a Staré Město, které též Velehradem slulo.

3. Toto Staré město či Velehrad, bylo až do r. 1257. městysem čili vsí trhovou; po založení Uh. Hradiště stalo se potom pouhou vesnicí, jelikož jeho trhy do nově založeného města přeneseny byly.

4. Od toho Velehradu rozdílná jest nynější ves u kláštera Velehradského, jelikož teprv založena byla mnichy kláštera samého.

5. Na Velehradě stál sborní čili synodalní t. j. hlavní chrám arcidiecése Moravské, kamž arcibiskup

Methoděj kněze svolával k církevním sborům čili synodům.

6. V tomto sborním chrámě Boží Rodiče zasvěceném jest sv. Method též pochován."

An starý Velehrad vlastně nebyl jen hradem na ostrově Moravy (řeky) vybudovaným, nýbrž se široko daleko rozprostraňoval jako soujem (komplex) množství hradeb, valů, náspů; zásek atd., nepříčí se nikterak největší pravděpodobnosti, že i *území*, na němž nynější ves „Velehrad" s chrámem Bohorodičky stojí, zahrnuto a pojato bylo v soujem hradeb, valů, náspův atd. staré pevnosti „ineffabilis Rastizi munitio, quam Zuentibold (Svatopluk) ingressus est", t. j. starého Velehradu, tak že katolický pobožný Slovan s úplným a bezpečným pokojem mysli své také na novém Velehradě svou pobožnost ku poctě sv. Methoda vykonati může a to tím více, jelikož zbytky starého Velehradu co nejblíže nového Velehradu se vyskytují, totiž v Polešovicích a Boršicích, kde nedávno odekryt starý vodovod a jiné známky starobylých staveb hradebních.

Kromě toho dokonalý znalec starožitných staveb p. architekt *Mereta*, který nedávno provázen p. kaplanem Velehradským Vychodilem, celý chrám nynější obledal, tvrdí, podle apsid a presbyteria, že tento chrám Velehradský nepochází ze začátku 13. věku, když vybudován tam klášter Cisterciákův, nýbrž že už stál v 10. věku, vystavěn jsa (bezpochyby na základech staršího chrámu) ve slohu romanském s jednou věží nad presbyteriem; řeholníci cisterciénští však že ho zmodernisovali, vystavivše v průčeli *dvě* věže. I může tedy náš zbožný katolický poutník svou planoucí touhu, aby na hrobě sv. Methoda

vylil celé srdce své v *děkoslovných* citech a modlitbách s myslí úplně klidnou a uspokojenou v nynější Velehradské svatyni Bohorodičce zasvěcené ukojiti.

Zajímavo jest, že učený Rus A. *Budilovič* ve spisku „Zamětka o prazdnovanii tisjačelětja sv. dnja končiny (smrti) sv. Methodia, archiepiskopa Moravskago i pannonskago“ ani nezapírá historické existence starého moravského Velehradu, arcibiskupského sídla sv. Methoděje, aniž sídla toho nepřenáší jako Petruševič do Mosburku uherského, ale uznávaje pravdu zkoumání p. Brandlova ve spisu: „Poloha starého Velehradu“ návrh činí, aby pravoslavní Rusové, kteří chtějí letos putovati ku hrobu sv. Methoděje na Velehradě, vymohli si u vlády rakouské dovolení, slaviti bohoslužbu svou ruským knězem z Prahy v improvisované svatyni ve „*Starém Městě*“ vedle Velehradu nového, poněvadž dle výsledku badání p. Brandlova „Staré Město“ se starým Velehradem, kde stál sborní chrám sv. Methoda, jest identické.

KRONIKA.

15. O legitimaci per subsequens matrimonium, nemohou-li se rodičové představiti faráři, v jehož křestní matrice dítě zapsáno jest.

O případě tomtó jsem uvedl nařízení a rozhodnutí, jakáž do té doby skutečně vydána byla, v seš. V. „Časopisu“ r. 1884. na str. 304. Do té doby zajisté jen tolik platně ustanoveno bylo z míst kompetentních, že legitimace per subsequens matrimonium nemůže v knize křestní zaznamenána býti na základě protokolu, který s rodiči sepsán byl na faře nynějšího bydliště jejich, t. j. na faře jiné, nežli kde dítě v matrice

křestní zapsáno jest, a že tedy rodičové takoví povinni jsou, představiti se faráři tomuto a žádati za provedení legitimace na základě kopulačního listu, aby dítě jejich před manželstvím zplozené legitimováno bylo. (Samo sebou se rozumí, že oddavky rodičů su udály na jiné faře, nežli kde dítě jejich v křestní matrice zapsáno.)

Co by náleželo činiti, nemohou-li rodičové, aspoň otec, osobně se představiti, o tom úřadně nic ustanoveno nebylo. Vedle analogie soudil jsem na základě dvor. dekretu ze dne 27. června r. 1835. a zvláště dle vynesení ministr. vnitřních záležitostí ze dne 19. dubna r. 1879. č. 317, že v našem případě náleží, aby rodičové na příslušném c. k. okr. soudu prohlásili se za rodiče dítěte narozeného v místě N. a pokřtěného v chrámu fary N. dne . . ., prohlášení toto ve protokol vepsané pak že postačí faráři, aby legitimaci provedl. Souditi tak měl jsem se za oprávněna tím více, čím důrazněji vzpomenuté vynesení ministerské od r. 1879. připomíná, že zjišťovati otcovství může již zemřelého, za příčinou *právních následků* odtud pocházejících, jediné c. k. soudním úřadům náleží. Avšak tento výklad nyní již nemůže se pokládati za správný, pokud se týče legitimace za živobytí otce, nemohoucího se představiti na faře, kdež dítě jeho zapsáno jest a kdež i jedině legitimováno býti může. Vydánoť o tom nejnověji vynesení ministerstva vnitřních záležitostí, které tu doslovně klademe, jakž oznámeno prostřednictvím českého c. k. místodržitelstva okružníkem ddto. 22. pros. r. 1884. č. 87.841:

„Za příčinou dotazu jedním zemským úřadem učiněného, kterak by se mělo jednati ve případech, když jde o záznam legitimace per subsequens matrimonium v knize křestní, a stranám nemožno jest, k tomu potřebné prohlášení osobně učiniti před duchovním správcem knihu křestní vedoucím, nařídila jeho Excellence pan c. k. president ministerstva jakožto správce ministerstva vnitřních záležitostí, dorozuměv se o to s c. k. ministerstvem kultu a vyučování, vynesením ze dne 7. listopadu r. 1884. č. 12.350., že v těchto případech nastoupiti má úřadní působnost politické správy zemské, aby ku záznamu legitimace v knize křestní dojíti mohlo.

Bude tedy stranám za povinnost, obrátiti se v té věci se žádostí ku příslušné politické správě zemské. Nebude ale také nic překážeti, aby se žádosti takové zadávaly k politickým úřadům okresním, tyto aby se-

psaly potřebná prohlášení ve protokol a tento spolu se žádostí předložily politické správě zemské.

Aby se zachovalo jednání předepsané patentem ze dne 16. října 1787 a §. 164 ob. zák. obč. jakož i naučením pro pisatele matrik (dvor. dekr. 21. října r. 1813. č. 16.350.), budou političtí úřadové pamětlivi, že samo sebou nepostačuje, prohlásí-li se manžel za otce, ale že třeba jest i souhlasného vyjádření matky, a že ku spisování protokolu stran otcovství dva svědky pozvati náleží, kteří by dosvědčili totožnost osoby otcovy a, pokud třeba, i matky.

Samozřejmo jest, že ku žádostem takovým aneb protokolům přiložiti třeba křestní list dítěte a kopulační list rodičů."

Pakli tedy rodičové dítěte mimo manželství zrozeného kopulováni byli při jiné faře, nežli kdež dítě jejich v křestní matrice zapsáno jest, a nemohou-li se dostaviti osobně, aby otec podepsal jméno své u zápisu dítěte svého v křestní matrice, nemá nižádný farář té moci, aby legitimaci provedl, dokud by od místodržitelství věc vyřízena nebyla a vyřízení jemu se nepředložilo. Potom zapsal by otce a zaznamenal by legitimaci, táhna se k vynesení c. k. místodržitelství ze dne . . . a poznamenávaje při něm, kde v registratuře farní uloženo jest. Dr. *Ant. Skočdopole.*

---

16. Dopis z Říma.

(Karneval. Svaté památky. Slyšení u sv. Otce. Gallerie. Přísní celníci italští.)

Čas, ve který list tento píši, jest čas *karnevalu*, kdy máme dostatek prázdna, a kdy jsem se mohl odhodlati ku psaní. Prázdno začalo v sobotu 7. února odpoledne a trvá až do odpoledního času na popeleční středu. Všechen život maškar nalezá se na korsu, přes které ani kočáry nemohou jezditi, a které jest plné balkonů, dále na cirku Agonalu, kde jest vždy až do deseti hodin večer hudba a pak na via nazionale, kde jsou nadělány oblouky plynové a hvězdy. Prázdna toho jsme užili až dosud co nejvíce. Byli jsme za Lateránem v basilice Sessorianské či u sv. *kříže* v Jerusalémě,

kde jsme viděli ty drahocenné památky: hřeb, dva ostny, tabulku ze kříže ovšem porušenou značně, dva větší kusy ze sv. kříže, pak celé příční břevno ze kříže zločince „dobrého“. Napodobení hřebu a pak nápis jsem si tam koupil za liru. Dále sestoupili jsme do žaláře Mamertinského na foru, byli jsme na Palatinu ve zříceninách císařských paláců, pak na hřbitově u sv. Vavřince za hradbami. Mimo to jsme navštívili všecky sbírky Vatikánské. Nyní osmělím se napsati něco o *slyšení* veřejném, které jsme měli u sv. otce Lva XIII. dne 18. ledna t. r. dohromady všecka kollegia římská počtem asi pět set. Navštívivše dříve chrám sv. Petrský odebrali jsme se všickni přes schody královské do „sala ducale“ naproti kapli sixtinské.

Asi v poledne přišel sv. Otec asi se dvaceti kardinály, načež alumni semináře římského, prvního to ze všech, zapěli sbor Palaestrinův, který se vydařil. Oslovení měl kardinál-vikář Parocchi, načež *odpověděl sv. Otec* takto: Dilecti Filii! Alacritas ista et concordia pietatis, quae post saecularia solemnia in honorem Caroli Borromaei huc vos hodierna die perduxit, obsequium Nobis vestrum coram significaturos, sicut digna clientibus est magni sanctissimique Episcopi, ita Nobis accidit periucunda; eamque libenti et grata voluntate complectimur. Quin imo cogitatione permotos tanti viri, qui de clericorum disciplina egregie et in exemplum meruit, ipse Nos adspectus vester non parum delectat. Vos enim cum intuemur, ad ceteros etiam sacrorum alumnos collegas vestros sponte provolat cogitatio; iuvatque animo cernere nondum sane maturitatem, sed spem et expectationem quam universi sustinetis, quaeque maior est in praesens quam forte alias. Nam grande et sacrosanctum sacerdotale munus, cui vos, Deo adspirante, proludistis, aliquanto est ad gerendum difficilius in hac asperitate temporum: propterea quod nimis iam multis Dei recusantibus imperium, Ecclesiamque divinitus conditam in excidium petentibus, quotidianae sunt dimicationes subeundae pro rebus maximis et praestantissimis, quibus non modo privata, sed etiam publica hominum continetur salus. Laborante vero ab hostilibus odiis Ecclesia catholica, ipsos eius administros in eadem esse invidiae flamma necesse est. Hinc multa Clerum circumveniunt perpessu aspera; ita ut quicumque nomen sanctae huic

militiae dare decreverint, plus fortasse in hoc vitae cursu habituri sint quod angantur, quam quod gaudeant. Nihilominus erigere animum oportet, dilecti filii, conscientiaque officii et fide promissorum Jesu Christi oportune confirmare. Cessuri quippe aliquando sunt errores veritati: freta Deo, ad immortalitatem nata, omnes inimicorum conatus invicta et sospes eludet Ecclesia. Verumtamen in tam formidolosa hostium conspiratione, Clerus omnis victoriam nomini catholico deproperaturus, descendat in aciem opus est, duasque res afferat magnopere necessarias, cognitionem scientiarum, eamque minime vulgarem et animum pro salute communi fortia facere et pati paratum. Hac nos de causa curas non mediocres neque postremas in adolescentibus clericis posuimus, itemque in posterum, Deo iuvante, posituri sumus; nimirum ut in spem sacerdotii diligenti praeparatione erudiantur, virtutibus iis, quas maxime diximus hoc tempore necessarias, mature comparandis. Maiorum rerum scientiam quod spectat, utiliter videmur et convenienter temporibus fecisse, quod ad disciplinam Thomae Aquinatis studia clericorum revocavimus. Et hat de re quod per litteras, nec semel, aperte monuimus, idem hodie viva voce renovamus, Angelicum Doctorem oportere ducem ac magistrum sequi; in quo vos dilecti filii, quanto plus operae studiique collocaveritis, tanto plus ad excellentiam doctrinae proprius accessisse iudicatote. De pietate vero, de studio hominum servandorum, intuemini in ipsum istud Ecclesiae catholicae lumen ac decus, Carolum Borromeum, patronum vestrum coelestem: ab eoque arripite in hoc genere formam officii. Is enim ut probe scitis, politus doctrina et litteris, praeclaras istas ingenii opes in utilitatem Ecclesiae et salutem transtulit proximorum, industria et assiduitate mirabili. In omni autem actione vitae immortalia sacerdotalis fortitudinis exempla reliquit: itemque per infensa, ut tunc quoque erant, Sedi Apostolicae tempora, nihil habuit sanctius, quam ut in obtemperatione Romano Pontifici confidenter acquiesceret, omnem inde sumens et cogitandi normam et agendi. — Date igitur operam, dilecti filii, ut tantam viri praestantiam, si minus consequi licet, liceat saltem, quantum contentione potestis, imitari. Atque in hoc imitandi Caroli Borromei studio, si quicquam curae est proficere, saepe

et multum cogitate, neque illum efficere tantas res potuisse, neque vos posse ullas sine caritate, quae omnium est domina et regina virtutum. Nos itaque enixe obsecramus Deum qui caritas est, ut hanc diffundat in cordibus vestris, vosque augeat cunctis muneribus caelestibus, quorum auspicem vobis, dilecti filii, benedictionem Apostolicam peramanter in Domino impertimur. — Súčastnivší se *kollegia jsou tato*: Seminario Pontificio Romano, Provinciale Pio, dei SS. Apostoli Pietro e Paolo, Vaticano, Francese, dei SS. Ambrogio e Carlo; collegi apostolici: Urbano de Propaganda fide; Germanico Ungarico, Greco e Ruteno, Inglese, Irlandese, Scozzese, Americano degli Stati-Uniti, Polacco, Armeno, collegi ecclesiastici: Almo Capranicense, Belga, Pio-Latino-Americano, Teutonico in S. Maria dell' Anima, Illirico, Teutonico presso S. M. in Campo Sancto, Spagnuolo, *Boemo*, Gregoriano e dei Missionari del S. Cuore. Mimo to skoro ze všech řádů studenti i klerikové jako Salesiani, Sulpiziani, Oblati di Maria, Pallotini a j. Ještě jindy jsem viděl sv. Otce; při slavnostech pohřebních za Pia IX. v kapli sixtinské, kde po requiem sám vykonal absoluci ve stříbrné tiaře.

Již každý měsíc, co jsem v Římě, jsem viděl sv. Otce. V kapli sixtinské však jsme byli ještě jindy, kdy byla prázdná, bychom si mohli lépe prohlédnouti poslední soud a všecky ostatní malby. Co se týče obrazáren a t. zv. stanze di Raffaele, tam všude jsme byli. Nejprve jsou nové obrazy, mezi nimiž obležení či spíše osvobození Vídně od Matejky; pak sály s malbami na stěnách a na stropech, a teprve pak obrazy na plátně. Velmi rozkošné jsou obrázky ze starého zákona od Raffaela. Musea jsme viděli nejprve řecké se sochami mramorovými; aegyptské, kdež jsou mumie, jednak ještě zadělané, jednak odkryté, jednak i na obličeji s odtrhaným plátnem, papyry, hieroglify, zkrátka sbírky jaké snad nejsou nikde; etrurské, kde jsou zase vásy hliněné s malbami, pak napodobení hrobky pro tři osoby, foenické sklo, ale také čínský zvon. Do musea zv. svícnového přístup není, ježto jest tam udělaná nová podlaha, svícnové sluje proto, že jest tam asi 16 svícnů starodávných mramorových. Dále jsme navštívili 208 metrů dlouhou bibliotéku, kde však jsou jenom rukopisy počtem mnoha tisíců; ve velikém sálu biblio-

theky dary věnované papežům: malachitový kříž z Rusi, obrovské vásy porcelánové z Francie, mezi jinými missál od našeho císaře pána, překrásná to práce; jest psaný. Památný palimpsestus, každá stránka dvojatě popsaná; jeden pokojík plný papyrů aegyptských; na konci pak umělá postava Pia na skle od jednoho německého umělce; v tomto pokojíku jsou památnější knihy, které dostal Pius IX., mezi nimiž čtyry knihy české z každé diecése jedna. Stěny a stropy většinou obsahují obrazy ze života Pia VI.; také jeden jak přijel do Vídně k císaři Josefu II. I v zahradě vatikanské jsme již byli, ovšem v oddělení pro sv. Otce jsme nebyli, poněvadž jsme se tam dostali bez lístku jenom per buona mano. A na konec jsme se šli podívati na papežské kočáry, z nichž jsme viděli tři nejskvostnější. Tak jsme viděli všecky důležitější předměty ve Vatikánu až na gallerii, kde jest onen známý Apollo Belvederský. Zde zasluhuje zmínky také Mojžíš Michel Angelův v kostele sv. Petra in Vincoli na Vincinále, kde jsme také v těchto dnech byli se podívati. Ostatně jsme byli též na divadle ve Propagandě. Jeden alumnus z Litoměřic dostal z domu zásylku pečiva, ale nevyplatila se mnoho. Neboť ubohý musil platiti šest lir pokuty za přiložené do bedničky psaní.

St. H.

---

17. Dědictví Maličkých v Králové Hradci.

Ze seznamu, jejž zakladatel Dědictví toho, kanovník strážce kapitoly kathedrální v Králové Hradci, Jos. A. Šrůtek rozesílá, seznáváme, že od založení svého až dotud (1859—1885) čítá Dědictví Maličkých 135 spoluzakladatelův (kdož nejméně 20 zl. věnovali); mezi nimi stkví se jména J. Vel. císařoven Alžběty a Marie Anny, Jeho Eminencí p. kardinála Schwarzenberga a kardinála Fürstenberga, jména biskupů Kralohradeckého a Budějovického, jména četných šlechticů a zasloužilých duchovních; z ústavů peněžných jediná Záložna Svatováclavská v Praze.

Člen dle abecedního pořádku na posledním místě uvedený přihlásil se „na památku 1000letého jubileum

sv. Methoděje". Žádoucno jest, aby příkladu toho i jiní následovali. *Redakce.*

---

18. Spolek ku podpoře nemocných kněží v Gorici.

Dle zprávy o činnosti spolkové za rok 1884 přistoupilo průběhem téhož roku 492 členův a 162 dobrodinců. Tudíž čítal spolek koncem roku 1884: 185 zakladatelů, 686 doživotních a 1034 přispívajících členů a 151 dobrodinců z Rakousko-Uherského mocnářství; pak 19 zakladatelů, 122 doživotních a 376 přispívajících členů a 131 dobrodinců z Německa.

Spolek nalezá se pod nejvyšším protektorátem Jeho cís. Výsosti korunního prince Rudolfa a pod duchovním protektorátem nejd. knížete arcibiskupa Gorického. Spolkový dům „Rudolfinum" nazvaný v Gorici byl 13. října 1884 od knížete arcibiskupa slavným spůsobem vysvěcen a bylo v něm umístěno 17 churavých kněží a sice z Pražské diecése jeden, z Kralohradecké a Olomoucké 2, ze Lvovské 2, z Vídeňské, Ostřihomské, Špíšské, Kolínské, Hnězdenské, Pasovské, Rottenburské a Krkské po 1, z Ruského Polska 2.

V Meraně byli tři kněží přihlášeni a měli ubytováni býti ve zvláštní ville za 1600 zl. najaté; leč jeden z nich obdržel v Meranu jiné zaopatření, jiný musel se odebrati do jiného místa léčebného a třetí byl v Gorici uhostěn.

Příjmy spolkové za rok 1884 činily 53327 zl. r. m., vydání 50.197 zl. r. m. (v tom zahrnuto jest 40.000 zl. za stavbu a vnitřní zařízení Rudolfina.) Zůstalo tedy koncem prosince 1884 3130 zl. na hotovosti a 57800 zl. v cenných papírech. Z tohoto jmění vynaloží se značná část ku stavbě vlastní budovy spolkové v Meranu.

Kdo chce v Gorici neb Meraně v ošetřování přijat býti, musí nejméně šest měsíců nalezati se v počtu členů; žádost má do konce srpna zaslána býti s odporučným listem Ordinariatu a se zapečetěným lékařským vysvědčením. Za snídaní, oběd a večeři platí členové spolku v Gorici i v Meranu za den 1 zl. 20 kr. Sesóna trvá v Gorici i Meranu od 15. října do 15. května. Ošetřo-

Čís. post.	Jména p. t. pp. údů	Nové vklady zl.	— Splátky zl.
	Přeneseno	25	75
14	Mihulka J., čís. dipl. 1264 . .	—	10
15	Vais Ignat., čís. dipl. 1407 . .	10	
16	Král Jak., čís. dipl. 1330 . .	—	10
17	Havlák Vil., čís. dipl. 1408 .	5	
18	Paták Hub.. čís. dipl. 1305 (viz též číslo post. 76)	—	5
19	Syvalter Frant., čís. dipl. 1290 (mimo pod č. 86. zaneš. 5 zl.)	—	5
20	Nejebsa Ant., čís. dipl. 1336 .	—	5
21	Dvořák Ant., čís. dipl. 1360 .	—	5
22	Záruba Jan, čís. dipl. 1361 .	—	5
23	Šobr Tom., čís. dipl. 1409 . .	5	
24	Hrubý Vend., čís. dipl. 1345 .	—	5
25	Koubek Eman., čís. dipl. 1346	—	5
26	Šplíchal Frant., čís. dipl. 1347	—	5
27	Sychra Josef, čís. dipl. 1348 .	—	5
28	Tesař Frant., čís. dipl. 1349 .	—	5
29	Černý Fr., (čís. dipl. 1305, viz též č. 96)	—	5
30	Hrdlička Rud., čís. dipl. 1016 .	—	25
31	Kroutilík Fr., čís. dipl. 1189 .	—	5
32	Spáčil Jos., čís. dipl. 1312 . .	—	10
33	Kubíček Jos., čís. dipl. 1324 .	—	10
34	Kubíček Jan, čís. dipl. 1325 .	—	10
35	Ocásek Frant., čís. dipl. 1365 .	—	5
36	Vyvlečka Jos., čís. dipl. 1366 .	—	5
37	Švrdlík Flor., čís. dipl. 1371 .	—	5
38	Doležel Šim., čís. dipl. 1372 .	—	5
39	Ponč Ign., čís. dipl. 1374 . .	—	5
40	Bezděk Ant., čís. dipl. 1375 .	—	5
41	Fojtík Frant., čís. dipl. 1376 .	—	5
42	Gregárek Fab., čís. dipl. 1378.	—	5
43	Marek Václ., čís. dipl. 1410 .	11	
44	Anderlický Ferd., č. pipl. 1411	11	10
45	Zelenka Ant., čís. dipl. 1363 .	—	5
46	Čáp Václ., čís. dipl. 1385 . . .	—	10
47	Ševčík Vinc., čís. dipl. 1412 .	5	
48	Matějček Gabr., čís. dipl. 1303	—	10
49	Koch Karel, čís. dipl. 1413 .	10	
50	Veselý Rud., čís. dipl. 1414 .	5	
	Sneseno	87	285

Čís. post.	Jména p. t. pp. údů	Nové vklady zl.	— Splátky zl.
	Přeneseno	87	285
51	Masař Innoc., čís. dipl. 1369 .	—	5
52	Černý Frant. (čís. dipl. 1357) .	—	10
53	Šmika Jan, čís. dipl. 1273 . .	—	15
54	Kaška Ant., čís. dipl. 1379 . .	—	5
55	Ječmen Ant., čís. dipl. 1386 .	—	5
56	Wolf Fr., čís. dipl. 1415 (mimo další splátku pod čís. 68) .	10	
57	Vrba Jos., čís. dipl. 1362 . .	—	5
58	Zháněl Ign., čís. dipl. 1381 .	—	5
59	Kubr Václ., čís. dipl. 1323 .	—	10
60	Bauernöpl Václ., čís. dipl. 1387	—	5
61	Novák Jos., čís. dipl. 1317 . .	—	10
62	Picka Jan, čís. dipl. 1416 . .	5	
63	Šílený Václ., čís. dipl. 1319 .	—	10
64	Prskavec Jos., čís. dipl. 1293 .	—	15
65	Bílý Jan, čís. dipl. 1307 . .	—	5
66	Soukup Jan, čís. dipl. 1255 .	—	10
67	Žák Frant., čís. dipl. 1395 . .	—	5
68	Wolf Fr., č. dipl. 1415 (mimo nový vklad pod č. 56. zaneš.)	—	10
69	Kovář Frant., čís. dipl. 1382 .	—	10
70	Sova Frant., čís. dipl. 1417 .	5	
71	Hrachovec Fr., čís. dip. 1396 .	—	5
72	Dostál Al., čís. dip. 1353 . .	—	5
73	Ježek Jan, čís. dipl. 1201 . .	—	20
74	Vondruška Karel, č. dipl. 1352	—	5
75	Kubíček Ant., čís. dipl. 1331, (mimo pod č. 89 zaneš. 10 zl.)	—	10
76	Paták Fr. Hub., č. dipl. 1301 (mimo pod č. 18. zaneš. 5 zl.)	—	5
77	Venhuda Frant., čís. dipl. 1418	5	
78	Přichystal Jan, čís. dipl. 1419	5	
79	Dokoupil Fr., čís. dipl. 1420 .	5	
80	Pohl Alfons, čís. dipl. 1394 .	—	5
81	Moravčík Vinc., čís. dipl. 1421	5	
82	Knap Ign., čís. dipl. 1332 . .	—	10
83	Götschner Jan, čís. dipl. 1333 .	—	10
84	Vikariat. knihovna Kopidlenská čís. dipl. 1334	—	25
85	Káčer Theodor, čís. dipl. 1262	—	5
	Sneseno	127	530

Čís. post.	Jména p. t. pp. údů	Nové vklady zl.	— Splátky zl.
	Přeneseno	127	500
86	Seyvalter Fr., čís. dipl. 1290 (mimo pod č. 19 zaneš. 5 zl.)	—	5
87	Sauer Bruno, čís. dipl. 1391 .	—	5
88	Uher Isfried, čís. dipl. 1342 .	—	5
89	Kubíček Ant., čís. dipl. 1331 (mimo pod č. 75 zaneš. 10 zl.)	—	10
90	Zeman Ant., čís. dipl. 1397 .	—	20
91	Lejčar Jos., čís. dipl. 1422 . .	10	
92	Vondráček Pavel, č. dipl. 1337	—	5
93	Vaněček Aleš, čís. dipl. 1433 .	5	
94	Steffel Theofil, čís. dipl. 1424 .	5	
95	J. M. Biskup K. Schwarz, č. d. 1425	40	
96	Černý Frant., č. dipl. 1305 (mimo pod č. 29. zaneš. 5 zl.)	—	5
97	Sauer Alfons, č. dipl. 1310 .	—	5
98	Šetka Sales., čís. dipl. 1384 .	—	10
99	Váchal Václav, čís. dipl. 1392	—	5
100	Petržilka Josef, čís. dipl. 1322	—	10
101	Solfronk Antonín, č. dipl. 1340	—	10
102	Hroneš Frant., čís. dipl. 1279 (mimo pod. č. 12. zaneš. 5 zl.)	—	5
103	Veverka Jan, čís. dipl. 1326 .	—	5
104	Brzobohatý Aug. č. dipl. 1230	—	5
105	Bartoš Václav, čís. dipl. 1398 .	—	5
106	Kašťák Frant., čís. dipl. 1400	—	5
107	Mottl Vincenc, čís. dipl. 1399 .	—	10
108	Doubrava Josef, Dr., č. d. 1316	—	35
109	Marek Jan Dr., č. dipl. 1146 .	—	10
110	Frejka Vojtěch, č. dipl. 1313 .	—	5
111	Konečný Jan, čís. dipl. 1354 .	—	10
	Úhrnem	187	720

V Praze, 15. ledna 1885.

Vincenc Mottl,
pokladník.

Jeho Eminencí

Bedřich kníže ze Schwarzenbergu,

kardinál sv. římské církve, kníže-arcibiskup Pražský

zesnul v Pánu ve Vídni 27. března 1885.

Čeho před měsícem nikdo v arcidiecési naší se nenadál, stalo se: po krátké nemoci odvolán jest nejdůst. Arcipastýř náš vůlí Boha svrchovaného do lepší vlasti v témž paláci Schwarzenbergském ve Vídni, kde se byl narodil, v témž měsíci březnu, v němž také arcibiskupové hrabě Kolovrat-Krakovský, hrabě Ankvicz a svob. p. Schrenk arcidiecési svou osiřelou zde zůstavili.

Jako v životě svém vždycky svědomitě o blaho duchovenstva i lidu sobě svěřeného pečoval, rovněž i v péči této otcovské až do posledního vzdychnutí vytrval. Chtěje docíliti příznivého ukončení záležitosti kongruy odebral se v únoru t. r. do Vídně, předsedal nejprve poradám biskupů, pak účastnil se jednání panské sněmovny, vyřizoval při tom ustavičně záležitosti církevní vlády své arcidiecése; nahromaděnému namahání spojenému i s dojmy nemilými, podlehlo konečně tělo kmeta téměř 76letého, horečkou (typhus abdominalis) uvržen kardinál Bedřich na lůžko, z něhož nebylo mu souzeno více povstati. U přítomnosti samého císaře a krále Františka Josefa I., kralevice, arcivévod a četných zástupců kruhů nejvznešenějších bylo tělo bezduché v pondělí 30. března ve Vídni v chrámě sv. Augustina vykropeno a drahou císaře Františka Josefa I. v čestném průvodu tří kanovníků metropolitní kapitoly Pražské do Prahy převeženo; dne 31. března v

slavnostném průvodu a za účastenství veškerého obyvatelstva dopraveno na Hradčany do paláce arcibiskupského, odkudž dne 1. dubna vyzdviženo a po zádušních službách Božích, sloužených od J. Excellencí apoštolského Nuncia arcibiskupa Vanutelli-ho v přítomnosti arcibiskupa Solnohradského a biskupů z Králové Hradce, Litoměřic, Budějovic a Brna, metropolitní kapitoly, kapitol kathedralních i kollegiatních z celé církevní provincie české, velkého počtu duchovenstva, vysokých úřadů civilních i vojenských a nepřehledného množství věřících uloženo v kryptě arcibiskupské, která se nalezá v kapli Kinských či Marianské (podle kaple sv. Anenské) v sv. Vítském velechrámě.

Bůh popřej milovanému arcipastýři našemu vítěznou palmu věčného života a uděl naší arcidiecési nástupce, kterýž by ctnostmi svými hoden byl tak slavného předchůdce!

Literární oznamovatel.

19. **Historia Ecclesiae Catholicae**, auctore Dre. *Josepho Kopallik*, c. r. Facultatis Theologicae Olomucensis Professore. Tom. II. Olomucii. Sumtibus et typis F. Slavík. 1884. str. 241—435.

Druhý díl školní knihy „Hist. Eccl.“ p. Dra. Kopallika má jednati o „středověku“ a právě vytištěná část obsahuje 2 oddělení čili třetí a čtvrtou periodu (800 — 1073 · a 1073—1303). V předešlé své úvaze (Čas. kat. duch. 1884 str. 186) vyslovili jsme přání, „aby pokračování tohoto díla jednostejně výtečně se zdařilo.“ A toto přání jest vyplněno. Všecka oddělení jsou pro svůj účel výborně spracována a ukazují, že ten středověk, tak zhanobený a zpitvořený od nepřátel církve, usiloval horlivě o vzdělání a nábožnost lidu, byl věkem pravé víry a oddanosti k církvi a vy-

konal díla, kterým se posud divíme. Abychom něco z této knihy uvedli, pěstuje p. Dr. Kopallik se zvláštní zálibou církevní dějiny „království a zemí našich rakouských“, čeho jsme v posavadních učebných knihách latinských (s chvalitebnou výminkou dějin Dr. Zeiberta) i německých pohřešovali; tím dostává theolog v Rakousku pojem o církevním vývoji své vlasti; neboť co by mu platno bylo, kdyby znal církevní vývoj švédský, německý, španělský, ale ne český, uherský atd., zkrátka vývoj náš rakouský. V tomto ohledu vypisuje p. auktor stručné dějiny metropolí aquilejské a solnohradské, uvádí jejich suffraganní biskupství a znamenité kláštery (§. 73. str. 242 sq.); podobně činí při Dalmacii, Chorvátsku, Bosně a Slavonii (§. 74. str. 246 sq.). Život ss. našich apoštolů slovanských jest na školní knihu dosti objemný, nezamlčuje se nepřátelství německých biskupů proti našim světcům, a ukazuje přízeň papežů k nim a jejich dílu (§. 249. str. 249—254); zvláštní paragraf 76. podává příčiny zániku metropole sv. Methoděje, v jejichž čelo docela správně klade pomluvy biskupa nitranského Wichinga, pak nedbalost Svatoplukovu, potom závist bavorských biskupův a konečně nesvornost domácí a vpády Maďarů. Při paragrafu 78. byli bychom přáli, aby poznámka 1. na str. 258 byla přišla do textu, že totiž Drahomíra byla křesťankou. Dobře učinil p. spisovatel, že o příslušnosti Čech k Řezenské diecési se nezmínil. Důkaz, že Čechy k Řeznu nenáležely, podáme v pokračování svých „všeobecných církevních Dějin“, jakož i širší rozbor o sv. Ludmile a sv. Václavu a spolu o Drahomíře. — Paragrafy 117—122 mluví zase o dějinách církevních našich království a zemí rakouských. V §. 118 „de Moravia“ uvádějí se všechny kláštery a znamenitější biskupové olomúčtí, a připomíná se, že papežský legát Quido visitoval diecési a r. 1143. ji na fary rozdělil, a vždycky 10 far děkanovi podřídil (str. 374). V §. 119. „de Bohemia“ se připomíná, že bl. Anežka založila klášter klarissek v Praze, a byla jeho abatyší (str. 378). Pan spisovatel líče papeže Sergia III. a mluvě potom o paních Theodoře Starší, a jejích dcerách Marocii a Theodoře Mladší uvádí slova biskupa kremonského Luitpranda, dle něhož se též Baronius řídil. Luitprand byl dvorní dějepisec, který obral sobě úkol ospravedlniti násilnictví císaře Oty I.

proti Apoštolské Stolici, a proto vypisoval Řím a papeže jako vládu nevěstek. V Římě panovala tenkráte aristokratie, a tu není při žárlivých na svou moc aristokratech místa pro vládu nevěstek. Obšírnější důkaz provedeme ve svých „dějinách“; máme za to, že název „meretrix“ (p. 277) pro Marocii není oprávněn.

Dějiny papežů, jejich boj o investituru a s Hohenstaufy, násilnictví císařů proti církvi, boj papeže Bonifatia VIII. s králem francouzským Filipem Krásným jsou velmi zdařile vypsány.

Svou úvahu končíme tím, že p. spisovatel svým dílem posluchačstvu poslouží, a sobě krásný pomník zbudoval a zbuduje.

Prof. Dr. *Frant. Xav. Kryštůfek.*

20. Der heilige Wolfgang in seinem Leben und Wirken. Quellenmässig dargestellt von Dr. *Joseph Schindler*, k. k. Regierungsrath, o. ö. Universitäts-Professor. Prag, Druck und Commissionsverlag der fürsterzb. Buchdruckerei (Rohlíček u. Sievers) 1885. Str. 204.

Mimo sv. apoštoly slovanské Cyrilla a Methoděje oslavují se letos ještě jiní mužové, kteří sobě o víru křesťanskou v Čechách jistých zásluh získali. Tak zejmena podává se členům německého katolického spolku tiskového spis výše naznačený o sv. Wolfgangu, biskupu Řezenském. Jsouť zásluhy muže tohoto o vlasť naši nepopíratelné a v tom ohledu dobře učinil spisovatel, že činnosti muže tak význačného zvláštní monografii věnoval. Promluviv o původu šlechtickém a studiích, jež Wolfgang ve Würzburku konal, o pobytu jeho v Treviru a Kolíně, kdež o utvrzení kázně mezi duchovenstvem pečoval, vypravuje spisovatel, kterak Wolfgang později vstoupil do řehole benediktinské v Einsiedlu švýcarském, odkudž dostal se do Panonska jako missionář a r. 972. povýšen jest na prestol biskupský v Řezně. Tu si Wolfgang šlechetně počínal již v tom směru, že oddělil biskupství od opatství kláštera sv. Emmerama, s nímž dosud bylo spojeno; on také přivolil, aby země česká zvláštního biskupa svého obdržela, což se stalo r. 973. V příčině svazku církevního mezi zemí českou a biskupstvím Řezenským (str. 67—120) jsme poněkud jiného náhledu

než p. spisovatel, jenž tvrdí, že od pokřtění 14 lechů v Řezně r. 845. počínaje náležely Čechy až do r. 973. nepřetržitě k pravomoci biskupa Řezenského, kdežto my pravíme, že až do Spytihněva I. (890—912) Čechy v žádném spojení s diecésí Řezenskou se nenalezaly. S tím arci souvisí, že spisovatel domnívá se, jakoby Čechy i tou dobou, kde sv. Methoděj u nás působil, nikoli pod správu jeho, alebrž pod vládu Řezenského biskupa byly příslušely, s čímž souhlasiti nemůžeme. Patrno, že spisovatel pokřesťanění Čech odvozuje od onoho křtu 14 lechů r. 845, kdežto my za ně sv. Methoději děkujeme. V dalším průběhu snášíme se však úplně s p. spisovatelem v tom, co dí o nezištné ochotě sv. Wolfganga, když se jednalo o založení biskupství Pražského, jakož co dále vypisuje o vědeckých snahách a ctnostném, ano svatém životě tohoto biskupa, kterak pečoval o pozdvižení kázně církevní, o povznesení vědy a umění, o podporu chudých a nuzných. Sv. Wolfgang zemřel 31. října 994 a pochován jest v Řezně i požívá úcty nejen lidu bavorského, ale také českého národa, an mezi patrony čili ochránce království Českého náleží. Spis tento zakládá se na bedlivých studiích historických, psán jest slohem vědeckým a obsahuje mnoho zpráv důležitých méně známých, ač pro nás velezajímavých; psán jest způsobem klidným a bude pro členy tiskového spolku německého darem zajisté příhodným. *Redakce.*

21. **Kalendář katolicko-politické jednoty** pro království České na obyčejný rok 1885. S titulním obrazem. V Praze, nákladem katol. pol. jednoty. Tiskem Ant. Hrazánka v Praze 1885. Str. 143. (Totéž jazykem německým).

Vítaným hostem u četných členův a přátel jednoty katol. politické stal se od několika let kalendář, jejž výbor jednoty členstvu podává. Vedle kalendářní části přináší každý takovýto ročník či kalendář spolu věrný obraz činnosti jednoty za rok právě minulý a v tom směru jest důkazem výmluvným, kterak jmenovaná jednota neustává věrně plniti úkol, jejž sobě na počátku vytknula a kterak šíří mezi obyvatelstvem československým zásady konservativní a katolické. Při titulním listu shledáváme velký zdařile provedený a

v obrubě ještě dalšími pěti miniaturními obrázky ozdobený obraz sv. Cyrilla a Methoděje apoštolů Slovanských, jichžto jubilejní rok letos konáme. Této slavnosti věnováno více promluv, jež konány byly při schůzích jednoty v Praze, Lnářích, Netolicích, Třeboni. Z lůna jednoty katol. politické vyšel počátek zřízení „komitétu pro slavnost Velehradskou." Další předměty pojednané v občasných schůzích i na valné hromadě týkaly se důležitých zájmův katolického života v krajinách našich. Vedle osvědčených řečníků duchovních i více nekněží ochotně převzalo úkol promluviti na schůzích těchto, a řeči jejich vynikají rozhodností i lepou vnitřní úpravou. Ku konci nacházíme povídku „Antek" z polského přeloženou, rázu zvláštního, jejž bychom nazvati mohli: ztracená existence, s věrným vylíčením povahy, jakou dosavad při jedné části lidu venkovského spatřujeme. Přejeme jednotě i na budoucí leta hojného zdaru, nemohouce při tom potlačiti touhu, aby za příčinou příštích voleb do rady říšské se vynasnažila aspoň některé muže stejně s ní smýšlející k volbám doporučiti. Neníť zajisté úkolem jednoty katolicko-politické pouhé řečnění, nýbrž snaha její k tomu čeliti musí, aby zásadám těm, jež od mnohých let hlásá, též v životě veřejném platnost zjednala.

Redakce.

Katolický spolek tiskový v Praze vydal na r. 1885. tyto dva spisy:

22. Jak v Koudelkově křísili. Časový obrázek maloměstský. Nakreslil *Vojtěch Pakosta.* Spisův spolku tiskového číslo 1. za rok 1885. V Praze, nákladem katol. spolku tisk., tiskem Cyrillo-Method. knihtiskárny. Stran 56. Cena 18 kr.

Do všech koutů vlasti naší tlačí se lichá osvěta, jejíž hlavním odznakem jest opovrhování náboženstvím. Takového „křísení tmářů" ze spánku podnikl též v Koudelkově nevěrecký lékař a část obyvatelstva šťastně usedla na věječku jeho. Leč za nedlouhou dobu věc obrátila se v neprospěch bezbožecké strany, ukázalo se, že s nevěrou spojena bývá též nešlechetnost a v městě zavládl opět mír a láska křesťanská. Vypravo-

vání jest velmi pěkné, tu a tam žertem protkané a zajisté s dobrým ovocem se nemine. *Redakce.*

23. Úryvky ze života kněžského. Sedmero obrazů. Napsal *Josef Souhrada*. Spisův spolku tiskového čís. 2. za rok 1885. V Praze, nákladem katol. sp. tisk., tiskem Cyr.-Method. knihtiskárny. Stran 159. Cena 50 kr.

Spisovatel již několika pracemi jest v dobré paměti u členův spolku tiskového. Také v knížce svrchupsané dovedným pérem vypisuje různé události radostné i trudné, jež v životě kněze katolického vyskytnouti se mohou. Částku nadepsanou „farářova schovanka" měli by mnozí bedlivě uvážiti, zvláště tací, kdož každý krok kněze na zlou, ba nejhorší stránku vykládati uvykli. Poučné jest také, co spisovatel vypravuje o faráři Hesounovi, příbuzném svém, kterýž z diecése Budějovické odebral se do Ameriky, aby tam o duchovní blaho krajanů svých se staral. Veškeré vypravování ostatní spolu směrem poučným i zábavným se nese a plynným slohem se vyznačuje. *Redakce.*

24. Soustava rakouského školstva obecného. Dle zákonitých nařízení ku potřebám praktickým spořádal *František Šimek*, professor při c. k. paedagogii v Soběslavi. Sešit 1. Dozor ku školám. V Táboře 1884. Nakladatel Arnošt Pešl, knihkupec. Tiskem Jana K. Franka.

Že jest třeba souboru normalií pro *české* učitelstvo jazykem *českým* vydaného, netřeba doličovati; ale je-li to, čeho jsme se dočetli v Soustavě p. professora Šimka, „*český*" jazyk, posouditi může laskavý čtenář sám alespoň z těchto několika pamlsků: Školy *vychovací*, ústavy od státu *chovaně* (7), *nalezni významné* slovo (VI), *vyslani* obcí, jejich m. své (10), *jediné* m. jedině, *c. kr. rad* m. radů školních (od nominativu „školní radové"), *védomosti* škol středních (!) působnost *jenž* m. jež, *pro přišti* m. příště neb budoucně, ústav *pozůstavá* od r., *nepochybně* m. patrně, *poštovské* m. poštovné (19), Zemský inspektor . . . *nařízen byl* (sic !) 21, *držení* pokračovacích kursů,

pocestné m. cestovné (21), útrat *stravných* (21). Rozkládá-li se posavadní okres *školní* na dva okresy *školní*, rozhodne zemská rada *školní*, ku kterému tato *školní* (co?) se přidati má. 23. *Jest* nejméně čtyři *těchto zástupců* (sic!) 24., práva býti *zvolenu* (24), *jmín* (od míti) jako by pocházelo od jmenovati (25), *to jest však tak* jenom tehdáž (25), jestli místo je-li neb alespoň jest-li (25 a jinde) chová v *patrnosti* (!) celé *školnictví* (sic!) m. školství (29), policejních m. politických poměrech (29.), konečně m. definitivně 29. Na *koliku* (sic!) vyučuje se po celý rok na str. 33. (školách totižto). — Na str. 48. a jinde mluví se o „*sedění*“ a již na str. 49. o „*snesení*“ a o „*výslovném vynesení*“. *Přijímaní k vědomosti* (49,) může na ně málo náležeti (49) a tak i jinde mnoho jiných hříchů proti duchu jazyka našeho. Na konec připomeneme jen ještě, že pana spisovatele pohnula k vydání této knížky vlastně *vděčnosť*. Mluvíť o tom, že: „Školstvo jest a zůstane věcí *politickou* a že nejvyšší dozor k veškerému vzdělávání přísluší státu. Dle výroku jeho škola se . . . pokládáť „obecnou *dílnou*, kde se vtip lidský osvěcuje“ . . . „Již vděčnosť káže, bychom tyto kaménky, které ku zvelebení školstva orgány státem zřízenými znenáhla byly snášeny, tmelem spojili a tak soustavu zdělali, která zůstane nejdůstojnějším pomníkem vysoké vlády. Toť theoretická příčina spisu tohoto.“ (Předmluva). Přáli bychom, aby tento pomník vděčnosti lépe se byl vydařil. Prof. *Jan Houžvička.*

25. **Sibiřští vypovězenci.** Povídka pro mládež odrostlou i dospělé. Z francouzského přeložil *J. J. Vycpálek.* K tisku upravil K. Bulíř. S barvotiskovým obrázkem. V Praze nákladem B. Stýbla. Str. 93. Cena 28 kr. (Spisů pro mládež č. 34.).

Pusté krajiny Sibiřské staly se na leta, mnohdy na vždy domovem tisíců, jež krutovláda ruská odstraniti ustanovila z evropského území carova, ať pro víru, ať pro politické příčiny. Také v této povídce muž vysoce postavený, proslavený státník zaměňuje za slávu předešlou úzké obydlí v chatrči sibiřské; dcera dospívající z lásky hrdinské na tom se ustanovila, že putovati bude do Ruska vyprosit milost otci drahému. Po přemožení nesčíslných svízelů úmysl ten výsledkem stkvělým korunován, otec v předešlé hodnosti jakož i

v držení statkův dosazen. Vypravování jest poutavé a lze knížku tu odporučiti ku čtení.

Redakce.

26. Pobožnost křížové cesty. Sepsal *Klement Markrab*, farář v Družci. Druhé opravené vydání. V Slaném, nakladatel Jos. Čížek, knihkupec. 1885. Str. 23.

Uspořádání knížečky jest takové, že předchází verš písně, načež následuje stručné rozjímání a příhodná modlitba. Žádoucno jest, aby k příštímu vydání též obrázky křížové cesty byly připojeny, jak to obyčejem bývá. *Redakce.*

27. Ku slavnosti sv. Methodějské vyšlo: **Sv. Cyrill a Methoděj.** Na památku jubilejního roku 1885. Sestavil J. S. V Přerově, nákladem A. Michálka.

Knížečka tato obsahuje krátký životopis obou sv. apoštolů, pak básně a písně i krátké modlitby, na obálce obrázek Velehradu. Hodí se k použití pro poutníky Velehradské. *Redakce.*

28. Obrázky k tisícleté památce úmrtí sv. *Methoděje.* Nákladem knihkupectví R. Prombergra v Olomouci.

Viděli jsme malý zdárně provedený obrázek světlotiskový za 8 kr. (sto kusů za 4 zlaté), v němž zobrazen okamžik, an sv. Methoděj v chrámě Velehradském se zbožným lidem se loučí. Obrazy větší jsou též pěkně provedeny, jeden po 50 kr., 10 obrazů za 4 zlaté. Cena měla by býti levnější.

Redakce.

29. Spis „Hus und Wiclif" vydaný panem doktorem a professorem Loserthem v r. 1884., a moje kniha: „Učení Jana Husi."

Napsal Dr. *Antonín Lenz*,
síd. kanovník král. kolleg. kapitoly na Vyšehradě.
(Pokr.)

Než ale vraťme se k Janu Husovi. Dím tedy: že následoval Hus Viklifa jen do jisté míry, a na důkaz chci některé kusy uvésti, v nichž Hus nebyl Viklifistou. A sice:

a) *Hus nenásledoval ve všem Viklifa v theologii*, neboť Viklif podřizuje Boha neodolatelnému nezbytí. Jako je Bůh od věčnosti v Trojici jeden, učí Viklif, toutéž vniternou nezbytností prý koná všecky věci zevně. Slyšme jenom, co dí: „Sicut Deus ad intra nihil potest producere, nisi absolute necessario illud producat, sic nihil ad extra potest producere, nisi pro suo tempore illud producat. Et sic orationes fiunt necessario, et aliquae implentur necessario, et aliae necessario superfluae sunt.“ (Trialog. lib. I. cap. 10.) Jako tedy nebylo na vůli Boží, aby nebyl v Trojici jeden, a jako jest Trojice svatá jsoucí nezbytností přirozenosti Boží, toutéž nezbytností jest také svět od Boha učiněn. My nezasvěcenci bychom se domnívali, že podle této theorie postrádá Bůh úplně svobodnosti, ale nic tak! Viklif tomu jinak rozumí, přes to přese všecko, že jest bytosť božská odevšad železnou nezbytností sevřena, tvrdí Viklif, že jest moc Boží neskonale svobodná. Slyšme, co dí: „Quantum ad libertatem divinae potentiae, patet quod est summe libera et tamen quidquid facit, necessario eveniet, sicut Deus Pater summe libere producit Filium, tamen necessario absolute“. (Trialog. Lib. I., cap. 10.) Ovšem že přednášeje toto učení se ohlíží po důvodech, a zdá se, že nalezl dokladu v nebešťanech, neboť ti nemohou více hřešiti, a přece jsou svobodni, ant nenáleží „posse peccare“ k podstatě svobody. Začíná tou měrou Viklif od pravdy nikým nepopírané, aspoň ne od obecné církve a od věhlasných theologů scholastiků, avšak nechtěje rozuměti, anebo nevěda, jakby ji vyložil sobě, dospívá k rouhavému učení svému. Kdyby bylo jemu jenom po skrovnu na pravdě záleželo, byl by se jí mohl přiučiti od serafského učitele, anebo od anjelského, anebo od sourodáka svého subtilného Duns-Scota. Vykládajíť nám tito skuteční velikáni v bohosloví i ve filosofii, že nebešťané nehřeší a nemohou hřešiti pro tu úhlavní příčinu, že vidí Boha tváří v tvář, a vidouce evidentně spatřují, a okoušejí, že je Bůh blažeností jejich neskonalou, a kromě Boha že jest neskonalá bída. Jakby tedy bylo možná, aby nebešťan se odhodlal ku hříchu, ať nic nedíme o té milosti, kterouž mají svatí, a jež se zove utvrzením v dobru? Mohl Viklif se dočísti, že svatí ač nemohou hřešiti, jak se říká morali impossibilitate, přece mohou voliti z mnoha dober to dobro, ježby voliti zalíbilo se

jim, čili: že mají „libertatem specificationis in bonum“. Avšak Viklifovi se nejednalo o poučení, on chtěl sám veškerou církev učiti, a jí vetříti své rouhavé náhledy, chtěje naproti velikolepé theologii a filosofii něco nového říci, ač co pronesl, bylo staré, dávno před ním již zavržené haraburdí.

Ku cti Husově dím, že neměl v této náuce účastenství. Mluvíť on o stvoření světa, avšak o tom, žeby Bůh tvořil svět a konal všecky věci takovou nezbytností, jako zplodila první Osoba Božská Syna, nedí Hus ničeho ani tam ne, kdež bychom se toho právem nadíti mohli: „Sedmý den, dí Hus, pán buoh přestal od tvořenie, tak věz, že již nic nového nestvořuje, by z ničehož činil, jako najprvé svět stvořil; ale stvořuje ve čas lidi, hovada a jiné (v) zvláštniem bytu, kteréž jest v jich počátcích stvořil prvé, jako mě i tě stvořil v zemi, že jsem já ze země ty též. Také stvořil nás v Adamu a v Evě; neb jinak by to ne tak bylo, země nebyla by náš počátek, ani Adam otec ani Eva mátě“. (Hus. Výklad desatera.) Neshledávám v českých spisech Husových ani stopy, žeby byl Boha svíral železnými pouty nezbytnosti konání zevného. Také se nepamatuji, že bych byl ve spisech latinských, jež jsem pilně četl, shledal učení druhu takového.

Viklif zamítá tedy v Bohu svobodu kosmickou. On nechce míti, aby v Bohu byla svoboda od věčnosti, stvořiti svět anebo nestvořiti, nebo on tvrdí: žeby v Bohu nebyla: „libertas contradictionis“, a kryje se tím: žeby pojem o takové svobodě byl pouze školským pojmem: „Quantum ad libertatem contradictionis vellem ut suspenderetur illa locutio, cum non sit authentica nec fundabilis ratione.“ (Trialog. III. Cap. 28.) Příčiny však ku zamítání dotčené svobody v Bohu neměl, leč jen neodůvodněný náhled svůj: že všecko, což se děje, z nezbytí a z nutnosti se děje. Viklif upírá dále Bohu, žeby byl mohl jiný svět stvořiti, než který stvořil, že by byl mohl učiniti více nebo méně věcí ve světě, více nebo méně lidí, více nebo méně anjelů.*) S touto

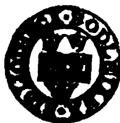
*) Viklif. De Dominio civili III., 5. dí: „Impossibile fuisset, ipsum fecisse mundum majorem et pulcriorem etc.“ Náhled tento přednášel tři sta let před Viklifem Abaelard.

theorii jest těsně spojena tato věta Viklifova: „Probabiliter potest dici: Deus nihil intelligit, nisi quod existit, dum potest existere et sic omne, quod potest existere, existit“. Viklif ovšem nenahlížel, žeby na základě jeho učení se mařila všecka idea o Bohu, neboť Bůh sevřený v železný kabátec nezbytnosti není Bůh, ant postrádá absolutní nezávislosti své. On netušil, že béře touto theorií za své všechen pojem o milosti Boží a o darech nám Bohem denně podávaných, on netušil, že tím odsuzuje veškerou církev nejenom tu, kteráž na konec za jeho dob rozkolem trpěla, ale i tu prastarou, podle Viklifa ještě nezkaženou, kteráž před dobou Konstantinovou v katakombách se ukrývala, neboť ta již obětovala Pánu na poděkování za všecka Jeho dobrodiní, a doprošovala se darů Jeho podle návodu velikého apoštola. (I. Tim, 2, 1—3) Vděčnost k Bohu nemá v theorii Viklifově nižádného podkladu. Ano theorií touto se ruší veškera vzájemnost a spojba s Bohem, a láska k němu a naděje v Něho a tak náboženství veškeré. Kdo by tedy chtěl odpírati, že sněm Kostnický právem zavrhl démonickou větu Viklifovu (n. 27): „*Omnia de necessitate absoluta eveniunt.*“ *).

Lechler se domnívá **), žeby učení Viklifovo, že nebylo ve svobodné vůli Boží stvořiti svět, anebo nestvořiti, bylo totožné s učením Thomistů. Scotisté prý, jak dí Lechler, bojovali za (kosmickou) svobodu Boží, Viklif ale se prý přidal k Thomistům. Že se však Lechler v tom klame, pozná sám, kdyžby sobě přečetl S. I. q. 19. art. 3. I. D. 43. q. 2. I. D. 47. art. I. I. Contra Gen. cap. 80, 81, 82, 83, 89 a jinde. Přečte-li sobě učený Lechler tato místa, pozná ihned, že není možná, aby skutečný a opravdivý Thomist mohl tak psáti jak Viklif. (Dokonč.)

*) Věta se čte u Viklifa na místech různých, zejmena Lib. III. Trial., kdež takto dí: „Omnia quae eveniunt, necessario absolute evenient.“ Vět Viklifových na sněmu Kostnickém zavržených jest 45., a o jedné každé se dá dokázati, že se skutečně nalezá ve spisech jeho, a to v rozumu tom, pro nějž byly zavrženy.

**) Johann von Wiclif und die Vorgeschichte der Reformation I. 496.

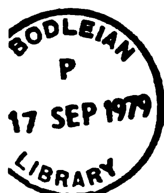
ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXVI. 1885. Svazek IV.

Křesťanství a péče o chudé.

Dle Möhlerových dějin podává **Boh. Hakl**, děkan v Hořicích.

Křesťanství jest nauka lásky. Dle Mat. 22, 36—40. jsou dvě přikázaní lásky; na nich zpočívá všechen zákon i proroci. A 1. Jan 4, 21. se praví: „A toto přikázaní máme od Boha, aby, kdo miluje Boha, miloval i bratra svého.“ Rovněž 1. Jan 3, 15—18. Tak i *sv. Pavel* Gal. 6, 2.: „*Jeden druhého břemena neste a tak naplníte zákon Kristův*“; též v. 6.: „*Sdělujž se pak ten, kterýž naučení přijímá v slovu, s tím, od kohož naučení béře, vším statkem*“; a v. 9. i 10.: „*Dobře činice neustávejme . . . Tedy pokud čas máme, čiňme dobře všem, zvláště pak domácím víry.*“ A podobně na přemnohých místech jiných. A tak musilo býti; nebo je-li křesťanství učením lásky, musila láska ta i *zevnitř* se jeviti; jak se bude jeviti, ne-li *skutkem.* Gal. 5, 6.: „V Kristu Ježíši platí víra, kteráž skrze lásku působí.“ Proto Jan: „Synáčkové moji, nemilujmež slovem ani jazykem, ale skutkem a pravdou.“ A Spasitel sám co činil? Sv. Lukáš Act. 10, 38. o něm dí: „Qui pertransiit benefaciendo“ — kterýžto chodil dobřečině a uzdravuje

všecky. Sám však neměl, kdeby hlavy své sklonil; sám všeho se vzdal, aby obohatil mnohé. Jeho příklad jest nám rozkazem. Příklad zajisté dal jsem vám, abyste, jako jsem já činil, i vy činili.

Příkladu jeho následovali sv. *apoštolové*; věděl, koho zvolil. Jediný Jidáš byl výminkou. Pán strpěl ho, a všelijak volal nazpět, ale marně; na něm jest varovný příklad. Jsa mammonář a lakomec (Jan 12, 6.) byl pravou protivou čiré, nesobecké, zisku nehledající lásky. Pravda protivou ještě více se ojasňuje. Za to ostatní, *všecko opustivše, šli za nim*. (Luk. 5, 11.) Co divu, že i apoštolové záhy měli péči o chudé? Nejpatrnější toho doklad jest *vyvolení sedmi jáhnův*. Sk. 6. Z listů pak sv. Pavla víme, že v církvích, jež byl sám založil, jako: v Galatii, Makedonii a Řecku (Achaji) týdenní sbírky zavedl, aby chudé obce křesťanské podporovati mohl. Tak o tom svědčí Gal. 2, 10; 2. Kor. 8, 9. 12 - 14.; Řím. 15, 26. 27.; 1. Kor. 16, 1—4.; 2. Kor. 8, 1—5.; 9, 2.*).

Jak dlouho sbírky tyto mezi křesťany v obyčeji byly, nevíme; avšak naopak známo nám z určitého svědectví *Dionysia Korintského* (okolo r. 170.), že křesťanská obec římská hned od počátku veškery obce křesťanské bohatě podporovala. K tomu zdá se poukazovati již *sv. Ignác*, biskup mučeník, když ve svém listě ku církvi římské ji nazývá προκαθημένη τῆς ἀγάπης, t. j. předsedkyni sboru lásky, t. j. veškerého křesťanstva. „Od počátku již, píše onen, jest u vás zvykem, všem bratřím všim možným spůsobem dobrodiní pro-

---

*) *Klement Alexandr.*: Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος, quis dives salvabitur? c. 3, 11—14. Orig. in Matth. t. 15, 16.; ctr. Celsum I. 6, 16. — Cyprian de opere et eleemosina.

kazovati, chrámům ve všelikém městě podpory zasýlati a tak chudé v jejich nouzi potěšovati; též bratřím, kteříž do horních báni odsouzeni jsou, již od počátku podpory posýlati, což jest obyčejem Římanův od otců zděděným.“ (Dionys. apud Euseb. 4. 23.). A dvě století později píše sv. *Basil Veliký* papeži Damasovi (366—384), že papež *Dionys* (259—269) posly s potěšnými listy a znamenitou summou peněz do Caesareje poslal, aby zajatí bratří vykoupeni byli. (Basil. ep. 70. ad Damasum.)

Rovněž když sv. *Klement*, třetí nástupce sv. Petra (92—101) císařem Trajanem na Taurický Chersones (Krim) do vyhnanství poslán byl, a když s ním tuto na dva tisíce křesťanů v témž smutném osudu se nalézalo: není pochybnosti, že všickni římskou církví hojně podporováni jsou. Klement sám uvádí příklady útrpné lásky prvých oněch křesťanů; praví zajisté ep. 1. ad Cor.: „Kdož nevyhlašoval vzneseného mravu hostinnosti vaší (cap. 1.) dávajíce raději, nežli berouce (cap. 2.); a vůbec, víme, že mnozí mezi námi podstoupili okovy, aby bližní své zajetí oprostili (cap. 50.) Mnozí v otroctví se prodali a obdrženou cenou nuzné živili. Mnohé ženy milostí boží posilněny byvše, mužské činy vykonaly.“ (cap. 50.)

Že péče o chudé v druhém století v církvi již *pravidelně zařízena byla*, dosvědčují mnohá, spolu souhlasící svědectví z rozličných krajin. Tak sv. *Justin* mučeník (apol. I. kap. 67.) píše: „A v neděli stává se schůzka lidí všech, buď města, buď vesnice obývajících, na jedno místo a paměti apoštolův nebo písma prorocká se čtou . . . Kdo zámožní jsou a volni, kolik kdo chce, podle vůle uštědřují, a co takto sebráno bývá, u přednosty se ukládá, který přispívá sirotkům a vdovám a těm, jenž pro nemoc anebo pro jinou příčinu

nuzni, neb v okovech jsou; příchozím také, slovem, on opatrovníkem jest všech v potřebě postavených.“*) Rovněž *Tertullian* (apolog. c. 39.): „Mírnou almužnu jedenkaždý dne v měsíci určeného, anebo kdy chce, i jestliže jen chce, i jestliže jen může, přikládá; neboť nikdo nucen nebývá, ale dobrovolně snáší. To jsou jako zástavy lásky zbožné. Nebo odtud nikoli peníze na hody, ani na pitky, ani bezděky na chlamtárny vydávaji se, nýbrž na výživu a pohřeb nuzných a na pacholata i děvčata chudá a osiřelá, i na domácí starce též na ty, kteří rozbitím lodí schudli.“**) A sv. *Polykarp* (ad Phil. c. 10. 11.): „Mohouce dobře činiti, neodkládejte, poněvadž milostina (almužna) od smrti osvobozuje. „A dále (k. 11.): „Protož napomínám vás, abyste lakomství se vystříhali; kdo se lakomství nezdržuje, ten se modlářstvím poskvrňuje (Ef. 5, 5.) a za pohana souzen bude.“ (Přel. Sušil, viz svrchu Děd. sv. Prok. r. 1876. č. XIV. — překlad sv. otcův apoštolských.)

Ze svědectví těchto vidno, že *jednou* v měsíci, anebo jednou v témdni od těch, kdož hmotných prostředkův měli a sami také chtěli, dárek pro chudé v ruce biskupovy kladen býval.***) Z toho, co takto se sešlo, aneb co sebráno bylo, uděloval biskup sirotkům, vdovám, nemocným, anebo z jiných příčin ochudlým a trpícím, anebo nešťastným a měl péči o ně; †) rovněž staral se o ty, kdož za víru trpěli (vyznavače, confessores), o zajaté, a kdož v žalářích byli, jakož i o cestu-

---

*) Přel. *Sušil*; vyd. Děd. sv. Prokop. r. 1876. č. XIV.

**) Přel. prof. Václ. *Vojáček*; vyd. Děd. sv. Prok. č. XV. r. 1877.

***) Item Tertull. de jejun. c. 13.; constit. apost. 2, 25, 27—28., 35, 36.; 3, 4.; 12—14; 4, 2, 5.

†) Constit. apost. 3, 1—12; 4, 2.

jící. *) Tak píše sv. *Ignác Muč.* ku Polykarpovi (kap. 4.): Vdov nebuď zanedbáváno. Po Pánu ty buď opatrovníkem jejich. Z těchto prostředkův i ti, kdož u vyhnanství živi byli (vyznavači), podporováni, jakož i mrtví pochováváni jsou.

Ve vykonávání všech těchto skutků lásky zvláště křesťanské paní horlivými a činnými býti prokazovaly se. Tertullian ad uxor. lib. 2. c. 4. 8. dí: „Libere aeger visitatur, indigens sustentatur" t. j. z dobré vůle, ochotně čili z lásky nemocný navštěvován, potřebný podporován bývá." Navštěvovalyť nemocné v jejich příbytcích, ano je i vyhledávaly; rovněž uvězněné v jejich vězeních; ano i cizím bratřím a příchozím ochotnou službou se propůjčovaly.

Marcia, choť císaře Kommoda (180—192) požádala papeže Viktora (192—202), aby jí dal seznam všech na ostrov Sardinii vypovězených křesťanův a veliké summy peněz tam poslala, aby vykoupeni byli. **)

Mnozí, když na víru křesťanskou se obrátili, prodali všecky statky své a peníze rozdali chudým, pamětlivi jsouce slov Páně, jež pronesl ku mládenci (Mat. 19, 21.): „Chceš-li dokonalým býti, jdi, prodej co máš a rozdej chudým a budeš míti poklad v nebi; a pojď a následuj mne." — Tak *Cyprian* Karthaginský, kterýž z vyhnanství svého takto píše ovečkám svým do Karthaginy (ep. 36.): „Mějtež bedlivou péči o všecky vdovy slabé (nemocné, churavé) a všecky chudé. Ale i cizincům (příchozím) a jiným v nouzi postaveným poskytujte podpory z mých vlastních prostředkův, které jsem

*) Cyprian ep. 37. 38. — Euseb. de vita Const. 4, 44. — Lactant. inst. div. 6, 12.

**) Philos. Orig. 9, 12. — Doellinger Hippolytus und Kallistus p. 121.

tam u mého spolubratra (kněze) Rogatiana byl uložil. Měla-liby tato záloha již vyčerpána býti: tedy jsem mu (k témuž účelu) již další summu zaslal." Sám pak sto tisíc sestercií (asi 5000 tolarův) sebral a do Numidie na vykoupení oněch křesťanův poslal, kteříž od Barbarův (Berberův) u zajetí držáni byli. — Rovněž učinil sv. *Řehoř Thaumaturgos* (Divotvorce), když se byl světa vzdal a do samoty odebral, jak svědčí Řehoř Nyss. de vita Greg. Thaum. apud Euseb. h. eccl. 3, 37. Též Tertull. advers. Marcion. 4, 4.; de praescript. c. 30.

Když pak v letech 251. 252. a 253. v Karthagině *mor* zuřil (bylo to za času římských císařů Treboniana Galla a Volusiana 251—253): pohané mrtvoly zemřelých, ba ještě živé nemocné na ulice z domů ven vyhazovali, bojíce se, by nakaženi nebyli, a před nimi z města pryč utíkali. Město bylo plno mrtvol a všude panoval ohromný strach. Ale svatý biskup *Cyprian* shromáždil obec svou a věnoval se úplně službě nemocných a péči zemřelých, nehledě ku svému životu. Vyzýval věřících, aby nyní pravými křesťany býti se osvědčili, milujíce dle příkladu a příkazu Kristova i nepřátely a protivníky své, a službami lásky jim se propůjčujíce. Slovo velectěného biskupa nalezlo ohlasu v srdcích věřících, kteří ihned se jali nejen své vlastní nemocné, nýbrž i opuštěné pohany laskavě ošetřovati a pohozené mrtvoly pohrobovati. *)

K těm a takým skutkům lásky bohatí dávali peníze, chudí ruce ku práci; mrtví jsou pochováváni, nemocní obsluhováni; neskonalé zlé od města odvráceno, což prospělo velice k upevnění a rozšíření víry mezi pohany. Mnozí z křesťanův, rozumí se a jak ani jinak

*) Fessler, děj. církve. §. 23. přel. M. Procházka.

býti nemohlo, nakazivše se, umírali. Ale sv. Cyprian promlouval ku věřícím, že ti, kdož ve službě lásky ku bližnímu život obětují, rovněž tak mučeníky jsou, jako ti, kdož víru vyznávajíce smrt podstupují. A pohané, vidouce tu lásku a obětovnost křesťanů, na náuku Kristovu upozorněni jsou, a nuceni, o ní přemýšleti, i vábeni, lépe ji poznati.

A jako v Karthagině, jednali křesťané za doby moru v *Alexandrii* za času císaře Galliena (259—268). Když nemoc vypukla, pohané úzkostí zachváceni utíkali; avšak křesťané vytrvali a plni srdnatosti hleděli smrti vstříc. „Přemnozí z našich bratří, píše Dionys, zapomněli, láskou a útrpností překypujíce, pečovati o sebe; nehledíce k sobě navštěvovali nemocné a sloužili v nich Kristu; sami smrtící nemoc na sebe přivábili a rádi podstupovali bolesti i smrt. Když byli mnohých jiných ošetřili a od smrti osvobodili, umírali sami. Křesťané i mrtvoly pohanův vyhledávali, na svých bedrách snášeli a důstojně pochovávali.“ *) Rovněž dělo se i později na východě za císaře *Maximina Daja* (311—313).

Eusebius, jahen v Alexandrii za času patriarchy Dionysia Alexandrijského, když tento do vyhnanství poslán byl, tajně v městě se zdržoval, křesťanům všecky možné služby prokazoval, je ve vězeních navštěvoval a svaté mučeníky, krvosvědky, s nasazením vlastního života pochovával. To činil zvláště za času občanské války, kteráž r. 260. byla vypukla a za času moru, který strašně řádil, v němž on osobně nemocných a morem zachvácených se ujímal a v době ob-

*) Pontii vita Cypriani c. 9—10. — Liber ad Demetrian. c. 10—11. Cfr. Tertull. apolog. 37—39, 42. — Euseb. VII. 22. Cf. 9, 8.

léhání města skrze Římany tisícům obležených milost zjednal a život zachránil. Ty, kdož dlouhým obléháním města z nedostatku potravy na těle seslábli a sešli, jako lékař a otec ošetřoval. (Euseb. 7, 11, 32.)

Co se pak osady křesťanské *v Římě* týče, ta čítala v té době přes 1500 vdov a sirotků, jimž všeliké pomoci a podpory se dostávalo. Čítala tehdáž církev římská 46 presbyterů, 7 jáhnů, 7 podjáhnů, 42 akolyty, 52 exorcisty, lektory a ostiary, vdov a nuzných přes 1500, kteříž všickni od církve vydržováni jsou.*) A za času papeže Urbana I. (223—230) nebylo třeba ani jedinému křesťanu římskému, t. j. v Římě žijícímu žebrati.

Účinná láska ku bližnímu dostupovala vrcholu svého zvláště v časích *církevního postu* a v posvátné době *svatého téhodne*, v níž konána památka lásky nejvyšší; doba ta zvláště skutky křesťanské lásky posvěcována jest.**) Tu zvláště to, co postem ušetřeno, náleželo chudině. Sv. Augustin dí: Pohané dávají si v tyto dni dárky milostné, vy pak máte dávati almužnu v tyto dni zloby (karnevalu) a v hom. 65. (serm. de temp.) píše: „Aby pak posty naše byly úplny a dokonaly, tukem milosrdenství nechť ztučnějí; lačným dejme oběd náš. Aniž za to měj, že by pouhé posty k uléčení hříšných ran postačovaly, neokřejí-li lékem almužny. Půst tvůj tedy nechať tebe kárá, jiného ale ať potěšuje, a takť bude ovoce vydávati úzkost tvá, jestliže šíří srdce jinému. Tak se posti, aby se radoval, že jiný požívaje za tebe poobědval. Neboť veselého dárce miluje Bůh (2. Kor. 9, 7.). An chudý ze statku tvého

*) Ep. Cornel. ad Fab. Ant. ap. Euseb. VI. 43.
**) Leo M. in serm. 5. collect. — Ambros. de Nabore c. 5. (19). Caesar Arelat. hom. 18. — Greg. Naz. orat. 43. in Basil. c. 34—35.

pojí, obědvá Kristus, který ujišťuje, že v chudém lační." *)

V dobách nouze *všeobecné* byla i pomoc, již křesťané poskytovali, všeobecná. Zámožní odkazovali zhusta ve svých závětích znamenité částky svého jmění k účelům dobročinným. **) Rodiče sv. Řehoře Nazianského, jeho bratr Caesarius, jakož i bratr sv. Ambrože, Satyrus, všecko své jmění zanechali chudým. ***)

Nesmírně veliký za prvních časů křesťanských jest počet těch, kdož z lásky k chudině, v níž vždycky viděli býti Ježíše Krista, veškerého jmění svého se vzdali, a vzdáleni světa v *dobrovolné chudobě* a stálém sebezapření živi býti volili; sem náleží zvláště známí a znamenití hrdinové, poustevníci a mniši prvních dob: sv. Pavel poustevník (228—341), sv. Antonín (251—356), Pachomius, původce koinobitův čili života společenského, bratrského pod jednou střechou, Hilarion v Palestýně; a rovněž slavní biskupové: sv. Basilius Veliký (jeho Basilias) a jeho přítel Řehoř Naziansky a Řehoř Nyssenský, Spiridion a Epiphanius ze Salaminy na ostrově Cypru, Porphyrius z Gazy, Theodoret z Cyru, Abraham z Carrae; rovněž dále velicí biskupové a slavné okrasy církve na západě: Ambrož Milánský, Augustin Hipponský (Hippo regius, nyní Bona v Africe), Honorius a Hilarius, biskupové Arelatští; dále sv. Martin, biskup Turonský (Turonium, Tours ve Francii), papež Řehoř I. Vel. (509—604) a mnozí jiní. — Z vý-

*) Rovněž: Hieronym. lib. 2. adv. Jovinian. — S. Petr. Chrysolog. serm. 43. — S. Maximus hom. 3. de jejun. quadrages. et hom. 1.

**) Sozomen. hist. eccl. 7, 27. — Mai: Collect. script. vet. V. 216.

***) Greg. Naz. orat. in Caesar. c. 4. — Basil. ep. 32. ad Sophron. Ambros. de excess. Satyri I. 59. — Greg. Naz. ep. 61. ad Aër. et Alyp.

chodních pak ještě: Isidor z Pelusium a Alexander, zakladatel Akoëmetův (bezesenných, nespějících); archimandrita Marcellus. Příkladu pak těchto vznešených mužů následovali i mnozí laikové, jako: Nepotian Nilus, Theodulus, Paula, Eustochium, Pelagia, Fabiola, Demetrias, Eupraxia (Dobročinitelka, Dobrodějka), obě Melanie paní a mnohé jiné.*) A jak mnoho jmen, jichž dějepis ani nezná, stojí zapsáno z těch dob v knize života?

Hospicie č. domy pohostinné a *hospitály* (nemocnice, chorobince) povstaly teprv v druhé polovici čtvrtého století. **) Jména těchto ústavů dobročinných z těch dob jsou rozličná; tak slovou *xenodochia*, domy pro cizince, poutníky; *nosocomia*, nemocnice; *gerontocomia* č. *gerotrophia*, útulky pro starce, starobince; *ptochotrophia*, chudobince č. domy, příbytky pro chudinu; *orphanotrophia*, sirotčince; *brephotrophia*, domy pro pohozence, nalezence (od *βρέφος, εος, τό*, dítko ještě nenarozené (foetus), ale též *novorozené*). ***)

Ústavy dobročinné, jichž první zmínka se činí, byly v městě Sebaste v Pontu, ok. r. 355.; dle Epiphania nebyly takovéto domy tehdáž nic zvláštního. Nejznamenitější všech domů pohostinných č. hospiců

*) Athanas. vit. Ant. c. 2. 3. — Hieron. vit. Hilar. — Gregor. Naz. or. 43. 60. — Carm. t. II. p. 1002. — Vita Gregor. in praef. opp. c. 55. 131. — Act. Sanct. 15, 16. et 26. Januar., 4. Febr., 5. Maji, 7. Sept.; Aug. serm. 355. 356.

Hieron. de morte Nepotiani; de morte Fabiolae. *Palladius*: hist. Lausiaca c. 65. 118. 119. 127. — *Bolland u. Alb. Buttler* 26. Febr., 16. Nov., 31. Dec. *Thomassin*: De xenodochiis et beneficiariis, qui illis affigebantur. P. I. l. 2. c. 89.

**) *Binterim*. Krankenpflege VI. 6. pag. 1—69. — Epiphan. haer. 75, 1.

***) Basil. ep. 142—145; orat. 20 (43). Gregor. Naz. 63.

byla tehdáž Basilias sv. Basilia Caesareenského, založená as r. 372., v níž ubožáci a trpící všeho druhu přístřeší nalézali, zvláště pak *malomocní*, kteříž až do té doby téměř úplně opuštěni byli, a jež sv. Basil sám obsluhoval. Řehoř Nazianský*) nazývá tento dům malým městem a klade jej vedle sedmi divův světa. Bylť on ústavem vzorným i jiným městům a krajinám. V Alexandrii bylo několik nemocnic a sv. Jan Almužník (Eleemosynarius) zřídil nové domy pro nemocné a pomoci potřebné. — Ustavy pak, jež sv. Jan Zlatoústý, patriarcha druhdy Carhradský, zařizoval, podobaly se onomu sv. Basilia úplně; nalezalyť se v nich příbytky i pro lékaře, kněží, řemeslníky a cizince; řemeslníci, jakož i ti, kdož ku posluze tu ustanoveni byli, musili býti neženatí.**)

Od doby však, co sv. církev nabyla svobody (od počátku 4. stol.), co chrámy stavěti, školy a ústavy zakládati, u veřejnost vystupovati a život svůj organisovati směla: i ze samého domu císařského nalézáme mnohé, kteříž dobročinností nad jiné vynikali; tak již sám Konstantin Veliký a matka jeho sv. Helena, Theodosius Vel. a choť jeho Flaccilla***), Eudoxia, vdova Theodosia II.†) a jeho sestra Pulcheria, jakož i Justinian, kterýž svůj nově vystavený palác na radu sv. Samsona za nemocnici propůjčil, a kterýž potom Zenodochium Samsonis se nazýval.††)

V Římě založil *Pammachius* veliký dům pohostinný pro cizince, Xenodochium, v němž nejenom chudí

*) Viz jeho překrásnou řeč o *lásce k chudině*. Překlad v Čas. katol. duch. od prof. Desoldy r. 1874.
**) Pallad. in vit. Chrysost. p. 19.
***) Theodoret hist. eccl. 5, 18.
†) Acta Sanctor. t. II. Januar. p. 317.
††) Menaea ad 27. Junii.

a cizí útulku nalézali, ale kde zároveň i pohostinství u veliké míře se pěstovalo. Zbožná Fabiola závodila s Pammachiem u vydržování domu toho, jen že již r. 399. zemřela. Sv. Jarolím (387) píše: „O hostinci, založeném v Římském přístavu, touž dobou veškeren svět slyšel; za jedno léto poznala Britannie, co Egypt a Parthie za pravdu byly uznaly.“ Pammachius stal se chudým pro Krista a službě bližního veškeren se věnoval. *) Za nejnovější doby podařilo se slavnému archaeologovi, P. J. B. Rossimu, základy velikého toho hospice vypátrati. I sám *sv. Paulin*, biskup Nolánský, hospic založil, jejž i sám popsal; žili v něm staří, nemocní chudí a vdovy. **) Praví sám takto:

„Disposito trino per longa sedilia coetu,
obstrepuere senes, inopum miserabile vulgus,
et socio canae residentes agmine matres.“ ***)

A *sv. Jarolím* sám založil v Betlémě dům pro nemocné a cizince mimo hospitium (dům pohostinný); a aby dílo dokončiti mohl, dal zbytek svého jmění ve Stridoně, rodišti svém, skrze bratra svého, *Pauliniana*, prodati a peníze sobě zaslati. V Římě pak vznešená dáma, *Fabiola*, sama posluhovala nemocným v nemocnici, již sama byla založila: vymývala hnis, ovazovala rány, podávala pokrmů. *Eleusius*, biskup v Cyziku, zřídil domy s nadacemi pro chudé vdovy; a poustevník *Thalassius* založil první ústav pro *slepé* na Eufratě. Byly zvláštní domy pro malomocné, pohozené dítky atp.

---

*) Hieron. de morte Fabiolae ep. 127. — Histor. Lausiaca 121. 122. — Ep. Hieron. ad Pammach. 48, 49, 54, 57, 66, 84, 97. — Act. Sanctor. Tom. VI. Aug. 555—563.

**) Paulin. in Natali 12 (t. 1. Anecd. Murat. p. 55.).

***) „Rozložení trojmo dlouhým pořadem po sedadlech
zahřmotili starci, chuďasů bídných lid obecný,
též společném si šedé usednuvše v zástupu matky.“

Co křesťanství na *dítkách* vykonalo, možno posouditi, když se použží, jak ukrutně s nimi před Kristem Pánem nakládáno! U Spartánů slabé chorobné dítky, o nichž se myslilo, že nebudou jednou statnými, silnými bojovníky, s vrchu Taigetu do propasti vrhány, u Římanů, jak známo, bylo otci dáno na vůli, chtěl-li dítko nově narozené ze země zvednouti, t. j. za své uznati, čili nic; a jak až dosavad v Číně s dítkami se nakládá, že se vraždí, nemilosrdně pohazují, nikoho není tajno. Pohanství o vraždění dítek se nestaralo a nestará; ale křesťanství, církev, již v malém dítku, ano v plodu matky uznává právo člověka.

Již za prvních století křesťanských byly *jesličky* pro dítky a *nalezince* na východě, a v 5. stol. již ve Francii; u vchodu chrámů nalezala se lehátka z mramoru (kolébky), aby do nich odložené anebo nalezené dítko položeno býti mohlo, aby ubožátko nezhynulo, ale ve veliké rodině křesťanské jiného otce a jinou matku nalezlo. Na nich býval nápis a bývá až dosavad: „Pater meus et mater mea dereliquerunt me, tu autem assumpsisti me." Ps. 26, 10. Záhy nalezaly se v církvi sirotčince; v 5. stol. již i ústavy pro osoby padlé. Císař Justinian založil se svou chotí Theodorou „kajicný dům" pro veřejné kající hříšnice.

Císař Julian, odpadlec (361—363), chtěje povznésti a oživiti zastaralé pohanství, napodobil křesťanství a jeho instituce. „Vidíme", tak sám přiznává, „co nepřátely bohův (křesťany) tak silnými činí: jejich láska k cizincům a chudině, jejich péče o zemřelé a jejich, byť (prý) i strojená svatost života." Sám pak užil i své císařské moci, aby podobné ústavy zakládal a zřizoval; avšak marné bylo všeliké jeho usilování; nebyloť jeho pohanství jiného, než ošklivě zpitvořený obraz čili padělání křesťanství *) a nemělo

*) Alzog 5. Aufl. §. 99. pag. 211. — Julian ep. 49. 52. — Gregor. Naz. or. III. — Sozom. V. 16.

s pohanstvím nic, než jméno společné. Scházel základ všelikému počínání jeho: *víra* a z ní plynoucí *láska*. Bez těchto jest člověk a byloby i lidstvo mědí zvučící a zvoncem znějícím. A tak nepodařilo se mu, i přese všecko úsilí, ani jednoho domu lásky a útrpnosti zříditi. Pohanství neznalo *čisté* lásky k Bohu, a tudy ani pravé, *čiré lásky k bližnímu.*

A jako za prvních dob svého života: nepustila církev ani později se zřetele, míti péči o chudé a ujímati se trpících, ubohých a nešťastných. A toť právě ten nejkrásnější květ na stromu církve Kristovy, toť stránka života její nejvznešenější a nejušlechtilejší; nebo kdyby církev lásku, již hlásá, nejevila skutky, neměla by života v sobě, nebylaby v pravdě leč mědí zvučící a zvoncem znějícím; tím také podmíněno jest její trvání i další rozvoj. Nejen pučeti, se zelenati a kvésti musí strom, ale též *ovoce přinášeti*, pak s ním bude spokojen zahradník, pak plniti bude úkol svůj.

Mnohostranný a mnohonásobný jest život lásky křesťanské, kdož ho vypraví? — Není jediné stránky dobročinnosti, kteréžby církev si byla nevšímala, jí byla nepěstovala; mnohá díla o ní sepsána jsou, ale nemožno vyčerpati pramene toho, kterýž se prýští z neskonalé lásky Boží, jak se v srdcích, jež Boha a tudy i bližního upřímně milují, obráží; nebo právě velmi mnoho se činí, o čem svět neví a co jen v nebesích zapsáno jest, a to dle slov Páně: ať neví levice, co činí pravice tvá; ale rovněž také platí slovo: Tak svěť světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré. A proto, jako jest každý haluzí na stromě církve Kristovy, nechť jest rovněž i větví, nesoucí ovoce skutkův křesťanské lásky, čehož za dnů našich, kde *pauperismus* se vzmáhá, zvláště jest potřebí; neboť v *socialní otázce*

nepomůže nic, než čirá, pravá, upřímná *křesťanská láska.*

Sv. otce Řehoře Nazianzského, arcibiskupa Carhradského

Homilie

na slova evangelia: „*Když dokonal Ježíš tyto řeči,*" a d. (Mat. 19, 1—12.)

Z řeckého přeložil a vysvětlil prof. **J. N. F. Desolda.**

(Dokončení.)

XI. On pak řekl jim: „*Ne všickni chápají to slovo, ale kterýmž dáno jest.*" Patříte vznešenost našeho předmětu? Skorem nepostihlou se nám jeví. Neb jak by nebylo vznešenější nad tělesnost, pocházeti z těla a neploditi — neroditi tělu? Jak by nebylo životem andělským, býti sice spojenu s tělem, ale tělu nežíti, nýbrž vznésti se nad přirozenost. Tělesnost k světu poutá, ale rozum k Bohu vede; tělesnost dolů tíhne, ale rozum jako na perutích vzhůru se vznáší; tělesnost poutá, ale láska osvobozuje. Celou tou duší k Bohu se povznes, panno, (to však buď přikázáno i mužům i ženám!) aniž se ti zdej cosi krásným, co se vidí krásné býti lidu sprostému, ani rod, ani bohatství, ani vznešené panství, ani úřady, ani krása klamně se jevíc v sličné pleti a souměru těla, ale jsouc hříčkou času a neduhu. Věnuješ-li Bohu veškeru moc lásky své, netíhne-li touha tvá na dvojí stranu, k věcem pomijitelným a k světu neviditelnému; tehdáž jsi zajisté raněna oním zvoleným šípem, tak že můžeš zvolati slovy oné snubní a vznešené písně: „Choť můj přelíbezný, celý přežádoucí!" (Píseň Šal. 5, 16).

XII. Hleďte, jak prameny vodní, sevřeny jsouce

v trubách olověných a mocným tlakem jedním směrem hnány, přečasto proti své přirozenosti do výše vstupují, ač jinak vždy dolův se nesou. Tak i ty (panno!) upneš-li lásku svou k Bohu, jemu se celá vzdajíc, do výše vzlétneš a neklesneš dolův, neupadneš v roztržitost, nýbrž celá budeš trvati s Kristem, a někdy uzříš jeho samého, svého chotě. Střež se a buď nedostupna jak v řeči tak v skutku, jak v životě tak v mysli, tak v jednání. Odevšad ti zlý nepřítel nástrahy strojí a všudy obzírá, kdeby tě ranil a ti uškodil; ať na tobě nenalezne žádného místa neochráněného a útoku dostupného. Čím tě čistější spatřuje, tím více a raději zprzniti tě hledí; vždyť na oděvu čistém skvrny značnější bývají. Nebuď osidlem oko oku, smích smíchu, nelákej tě důvěrné obcování do noci, noc pak v záhubu. Neboť kradmá po částkách vnada, nepůsobí v okažení značnou škodu, ale konečně se potkává s úplnou záhubou.

XIII. „*Ne všickni chápají toto slovo*" praví dále, „*ale kterýmž dáno jest.*" Když slyšíš: „*kterýmž dáno jest*" nepřicházej ti žádná kacířská myšlénka na mysl, nepřipomínej si rozličné přirozenosti: hmotné, duchovné a střední. *) Neboť jsou lidé té pošetilé domněnky, že jsou bytosti některé, ježto dojista zahynou, jiné pak že spasení dojdou, opět jiné, kterýmž se buď toho, buď toho dostane, jak prý se buď k zlému buď k dobrému rozhodnou. Schopnost pak, buď k tomu nebo k tomu, že ten větší, ten menší má, i já uznávám, ale také trvám, že pouhá schopnost nedostačuje k dokonalosti, jest zajisté rozumu potřebí, který onu povzbuzuje, aby se k činnosti odhodlala, jako křemen s ocelem se křeše

*) Tím připomíná Valentiniance, zvláštní odrod Gnostiků viz Origines kn. 1. hl. 1.

a tak se oheň vyvádí. Když uslyšíš: „Kterým dáno jest," dolož, že se dává vyvoleným a těm, kteří duchem se k tomu kloní. Rovněž slyšíš-li, „že není na tom, kdo chce, ani kdo běží, ale na Bohu, kterýž se smilovává." (Řím. 9, 16.) Neboť když jsou někteří tak vysokomyslní na své dobré skutky, až se i domnívají, že to všecko jim náleží a nic neponechávají na vděk svému stvořiteli a vší moudrosti původci a všech dobrých skutků působiteli, ty poučuje písmo, že i chtění dobrého potřebí má pomoci Boží; ba ať lépe dím, i ta vůle, kterouž se nese člověk k tomu, co jest jeho povinností, jest laskavým darem dobroty Boží; neboť spasení naše má i na nás záležeti i z Boha pocházeti. „Není na tom, kdo chce," t. j. není toliko na tom, kdo chce, ani toliko kdo běží, ale také na Bohu, kterýž se smilovává. Když tedy i „chtění" od Boha pochází, právem celé na Boha zakládá. Běž si jak běž, bojuj jak bojuj, vždy máš potřebí toho, který ti dá věnec vítězný. „Nebude-li Hospodin stavěti domu, na zmar namáhají se stavitelé, neostraží-li Hospodin města, na zmar bdí strážcové jeho." (Ž. 126, 1.) „Vím," praví, „že ani křepkým nenáleží vítězství v běhu, ani mocným ve válce, ani bojujícím v zápase (Kaz. 9, 11.), ani dobře plujícím dostihnouti přístavu, nýbrž Bohu přináleží působiti vítězství a v spasný přístav uvésti lodi."

XIV. Pak i to, co jinde se praví a uvádí, i mně nyní napadá, hodí se snad k řeči mé připojiti, abych vám i ze své zásoby něčím se zavděčil. Požádalať (Pána) matka synův Zebedeových, ve své k dítkám lásce nepovážíc, že bezmírná jest prosba její, ale přes to zasluhujíc odpuštění pro přílišnou mateřskou náklonnost a milostnou pečlivost o syny své. Neboť nic není milostnějšího nad lásku mateřskou, a to pravím, abych vás naučil a vám přikázal, jak matky své milovati máte. Poprosila tedy Ježíše matka oněch synův, aby

jednoho posadil si po pravici, druhého po levici. Ale co na to praví Spasitel? Táže se prve, mohou-li vypíti kalich ten, kterýž on sám píti hodlá. Když pak i to slíbili a Spasitel to přijal, (věděltť totiž, že i oni taktéž jak on skonají či usmrceni budou), co dí? „Kalich můj sice píti budou, ale aby usedli po pravici a po levici mé, to dáti nenáleží mně, ale těm, kterýmž dáno jest.“ (Mat. 20, 20.) Nic tedy neplatí rozum řiditel? nic naše práce? nic mysl? nic umění? nic posty? nic bdění? nic tvrdé lože? nic potoky slzí? Nic toho by nemělo prospěti, ale toliko dle kýhosi osudného určení i Jeremiáš v životě mateřském měl by býti zasvěcen (1, 5.), jiní pak zavrženi?

XV. Obávám se, aby se tu nevplížila domněnka, jakoby duše již byla jinde někdy žila a pak v toto tělo byla upoutána a jakoby z onoho dřívějšího života svého některým se dostalo dobrého zaslíbení, jiné pak žeby zavrženy byly, ty totiž, které tam zle žily.*) Ale poněvadž domněnka ta jest příliš pošetilá a nikoliv církevní (nechať si s takovými domněnkami jiní pohrávají, nám takové hříčky nejsou bezpečné), i tuto k slovu Páně „kterým dáno jest“ přidej toto: „kteří hodni jsou,“ t. j. ti kteří aby takovými byli, netoliko od Otce obdrželi, ale i sobě sami dali.

XVI. *„Jsouť kleštěnci, kteří z života matčina tak se zrodili“* a dále. Velmi bych si žádal, abych mohl cosi mocného o kleštěncích říci. Nemyslete si do sebe nic velikého vy, kteří od narození panici jste; zdrželivost vaše není samovolná, neboť žádné zkoušky nepodstou-

*) Naráží tu a vyvrací sv. otec bludné učení o stěhování se duší, které pocházejíc z učení Pythagorova, Platonem pak ušlechtěno a rozšířeno bylo. To přijali i mnozí kacíři prvověku církve, a všickni SS. OO. proti němu více méně se opírali. Viz zvláště sv. Irenea proti kac. kn. II. hl. 33. č. 1. a d.

pila, žádným pokušením nebyla zdrželivost vaše utvrzena. Neboť dobrá vlastnost, jsouc přirozena, nezasluhuje chvály; chvályhodno jest to, co ze svobodné vůle pochází. Jaká zásluha ohně, že pálí? palčivost svou má od přírody. Jaký vděk náleží vodě, že se dolů nese? To má od stvořitele. Jaký vděk sněhu za jeho studenost? nebo slunci za jeho svit? Svítí zajisté i nechtíc. Dokaž mi vůli k lepšímu; dokaž, že ač tělesným jsa zrozen, stal jsi se duchovným; jsa tíží tělesnou tažen dolů, že na perutích rozumu vzhůru jsi se vznesl; ač pozemčanem jsa zplozen, že jsi se jako nebešťanem osvědčil; ač v tělesnost jsa spoután, že jsi se vznešenějším nad tělesnost býti okázal.

XVII. Když tedy není nic chvalného, pouze tělesně býti zdrželivým, něco jiného žádám od kleštěnců: neprzněte Božství; s Kristem jsouce oddáni, nezneuctívejte Krista; od Ducha majíce dokonalost, nečiňte Ducha podobným sobě samým. *) „Kdybych lidem se líbil,“ dí Pavel, „Kristovým služebníkem bych nebyl“ (Gal. 1, 10.); kdybych tvoru sloužil, křesťanem neslul bych. Neboť proč křesťanem býti jest čestno? Není-li pak pro to, že Kristus jest Bůh? Lidský cit chovám, když člověka miluji, jsa totiž láskou k němu nakloněn přirozenou. Ačkoliv Petra ctím, nesluji Petrův; ač Pavla, nejmenuji se Pavlův. Nepřijímám jména po člověku, jsa stvořen od Boha. Tak i kdo v Boha věříš,

*) Kleštěnci bývali na východě vůbec, v Carhradě pak zvláště důvěrnými služebníky panovníků; znali pak si u dvora svými úskoky a ošemetnou podlízavostí nejvyšší úřady získati a císaře samy docela své vůli podrobiti. Za doby sv. O. Řehoře Naz. byli zvláště přívrženci kacířství buď Arianského, buď Macedonianského, z nichž ono proti Božství Kristovu, toto proti Božství Ducha sv. brojilo. Proto je napomíná sv. O., aby si hlavně pravověrnosti hleděli a nižádným bludům nestranili aniž hověli.

proto křesťanem sluješ, sluj a drž se jako jména tak i věci. Když pak Krista miluješ a proto po něm se jmenuješ, nepřijímej kromě toho nižádného jiného příjmí, ježto se dle nějakého zaměstnání nebo za jinou příčinou dává.

XVIII. Pohleďte na tyto zápasníky v závodištích, kteří se dle barev nazývají a dle stran, k nimž náležejí.*) Vy znáte jména jejich, bychť je ani nevyčítal. Kdo se tedy na ten spůsob křesťanem zoveš, ač velmi skrovné toto pojmenování jest, lze se týmž chlubiti; věříš-li též v Boha, dokaž skutky svými víru svou. Jest-li Syn stvořením, i nyní klaníš se tvoru vedle Stvořitele. Jest-li Duch svatý stvořením, marně pokřtěn jsi, právě sice dvojím ohledem, či vlastně ani tímto, neboť jedním zajisté v nebezpečí vězíš.**) Pomni, jakoby svatá Trojice podobna byla perli jedné, odevšad stejné a stejného lesku. Ať kterákoliv část té perle porušeni ve zme celá krása toho drahokamu jest ta tam. Tak též zlehčuješ-li Syna, abys poctil Otce, nepřijme tento pocty tvé. Zlehčením Syna nebývá oslaven Otec. Jestliže „syn moudrý potěšuje otce“ (Přísl. 10, 1.), čím více počest Synova poctou se stává Otci? Pak-li řečenému slovu přisvědčíš, i toto přijmi: „Synu, nechlub se po-

*) V Carhradě bylo jako v Římě veliké závodiště (stadium), kdež se nádherné zápasy a dostižné jízdy pěšky i koňmo na povozích provozovaly. Strany zápasící byly dle oděvu různých *barev* naznačeny: modrého, zeleného, žlutého, červeného, bílého; lid pak buď k té nebo k té straně různě se držel a velikými sázkami o jich vítězství se zakládal a se o přednost své strany hádal, až mnohdy i kruté, krvavé bitky z toho povstávaly.

**) t. j. není-li Kristus Synem Božím, nebo není-li Duch Svatý Bůh, tedy zrušena jest nejsv. Trojice v obojím případu a tudíž i tvůj křest není pravý. Z tohoť vidno, že křest bludařů antitrinitárských neplaten jest, a právem se dle příkazu kat. církve opakovati má.

haněním otcovým!“ (Sir. 3, 12.) A tak ani Otec nebývá oslaven pohaněním Synovým. Jestliže zlehčuješ Ducha svatého, tvou poctu nepřijme Syn. Byť totiž (Duch svatý) nebyl z Otce tak jako Syn, přece jest z téhož Otce. Buď pocti celek, buď celkem pohrdni, abys sám s sebou se shodoval. Neschvaluji tvou poloviční zbožnost; chci, abys byl docela zbožným a tak jak chci. Odpusť mé horlivosti! Želím i nenávistníků svých. Údem mým jsi býval; bys se i nyní ode mne odtrhoval, snad se opět mým údem staneš. To buď kleštěncům řečeno, aby střízlivě a počestně o Božství smýšleli.

XIX. Neboť netoliko tělesné se prohřešení smilstvím a cizoložstvím slove, nýbrž i čímkoliv se kdo prohřešíš, hlavně pak nepravost proti velebnosti Božské. Tážeš se snad, odkud to dovodíme? „Smilnili nálezky svými“ (Ž. 105, 39.) dí písmo.*) Vidíš tu ohavný skutek smilstva. A jinde praví: „Cizoložili jsou s dřevem.“ (Jer. 3, 6.) Vidíš-li pak, že tu cizoložstvím slove modloslužba? Hleď tedy, ať nezcizoložíš duchem, chovaje se v čistotě tělem; nedokaž, že nevolky tělesně čistým se zachováváš, nezachovávaje čistoty v těch věcech, v kterých ti smilniti možno. Kam jste to s vaší bezbožností přivedli? Proč se všicci v nepravost uvrhujete, tak že bude jedno, kleštěnec a bezbožník? Vzmužte se konečně, mužně smýšlejte, byť i pozdě bylo; varujte se ženských příbytkův, ať k hanebnému jménu nepřidruží se i hanebné učení. Chcete, abychom v té řeči poněkud ještě trvali? Či dostačí,

*) Modloslužba se tu míní; tu považují proroci St. z. jakožto cizoložství, zpronevěření se totiž národa Israelského Bohu svému, jako nevěrná manželka spronevěřuje se choti svému. Pojímá pak se v to i všeliký druh smilství, kteréž se při pohanské modloslužbě zhusta páchávalo. Viz dále.

co posud řečeno? — Ostatně z další řeči i kleštěncům cti se dostaň; pochvalná zajisté řeč jest.

XX. *„Neboť jsou kleštěnci"*, praví písmo, *„kteří z života matčina tak se zrodili; i jsou kleštěnci, kteří od lidí učiněni jsou takovými; i jsou kleštěnci, kteří se sami takovými učinili pro království nebeské. Kdo můžeš pochopiti, pochopuj."* — Zdá se mi, že tu písmo od tělesnosti vycházejíc, podobenstvím tělesných poměrů k vyšším věcem poukazuje. Neboť přestávati tu na tělesných toliko poměrech, jest snad skrovný a slabý i písma nehodný smysl; sluší tedy, abychom se domyslili něčeho, co Ducha hodno jest. I zdá se nám, že se tu míní někteří, jižto od přirozenosti k dobrému se nesou. Pravím-li *„od přirozenosti"*, nezlehčuji tím svobodnou vůli, ale obé tu předpokládám, i schopnost k dobrému, i z přirozenosti ke skutku vedoucí náklonnost. Jsouť pak i jiní, kteří učením bývají očištěni, ježto náruživosti jich odtíná. Ti jsou tuším naznačeni těmi, kteří od lidí kleštěnci se stali, když totiž slovo poučlivé odlučuje dobré od zlého, toto zavrhujíc, ono pak přikazujíc (jako jest: *„Varuj se zlého — čiň dobré!"* (Ž. 36, 27.) a tak duchovní zdrželivost působí. I toto chválím, a velmi chválím rovněž jak učitele, tak učence, poněvadž oni k dobrému vedou, tito pak vésti se dají.

XXI. *„Jsouť pak i, kteří sami se kleštěnci učinili pro království Boží."* Tak jiným se nedostalo učitelův, ale oni sami se stali svými chvalitebnými učiteli. Nevyučila tě máti dobrému, nevyučil tě otec, ani kněz, ani biskup, ani kdosi jiný, jemuž vyučovati přináleží; ale sám a sám jsi rozum v sobě vzbudil, sám jiskru k dobrému svou vůlí oživil a sebe zdrželivým učinil i kořen a nástroj k zlému vytna a odstraně takovou hbitost k ctnosti sobě jsi získal, že ti ani není možno, abys se k zlému klonil. Protož i takovou zdrželivost chválím i více nad jiné věci. „Kdo chápati můžeš, chápej!"

Vol si částku, kterou chceš; buď následuj učitele, nebo buď sám sobě učitelem. Jedna tu zůstává nepravost, nepotříti své zlé náruživosti. Jak se to státi má, o to se nehádej. I kdo učí, jest tvorem Božím, i ty odtud pocházíš; ať ti učitel ten vděk prokáže, ať ty sám si získáš tu ctnost, ctností tak i tak jest. *)

XXII. Jenom vykořeňme ze srdci svých zlé náruživosti, ať nižádný trpký zárodek zlého nevzroste a nám bouře neztropí! Jenom praobrazu Božího následujme, pravzor svůj v úctě chovejme! Potři tělesné náruživosti, potři i duševní. Neboť čím větší úcty duše zasluhuje nad tělo, tím čestněji jest očistiti duši, nežli tělo. Jestli očištění těla chvalitebné, viz jak čistota duševní jest tím mnohem více, mnohem vznešenější. Vykořeň bezbožnost Arianskou, vykořeň bludné učení Sabeliovo. **) Neslučuj více, nežli sluší, aniž rozlučuj neprávě; ani v jednu osobnost nepojímej Trojici, ani tři rozličné přirozenosti neuváděj. I jednota chvalitebná, dobře jsouc pojata; i tři dobře jsouce rozloučeni, když se totiž rozloučení stává osob, ale nikoli Božství

XXIII. Toto přikazuji i světským, toto vzdávám i kněžím, toto i všem, kteří vládu svěřenou mají. Přispěte pravému učení všickni, kteří dle Božího řádu přispěti můžete. Velikou věcí jest překaziti vraždě, cizoložstvo potrestati, krádeži zabrániti; ale mnohem lepší věcí jest zbožnost uvésti a pravé učení podporovati. Nebude moci nikdy působiti slovo moje, zastá-

*) Jinak poněkud mravním toliko smyslem vykládá sv. otec to slovo Páně, nežli jak pravý a církevní rozum toho jest, že totiž jsou i takové osoby, ježto z vyšších účelů přirozeného práva k manželství se vzdávají a v panickém stavu zůstávají. A takovým všecka jeho důtklivá tu pronešená napomenutí směřují. Viz dále.

**) Arianský blud odpíral Božství Kristu, Sabeliův pak Duchu svatému; tím jeden i druhý rušil učení o nejsv. Trojici.

vajíc učení o nejsvětější Trojici, jako příkaz, když ústa zatkneš lidem neprávě smýšlejícím, když ku pomoci přispěješ pronásledovaným, když vražedníky zadržíš, když vraždám překazíš. *) Tu však nemínim toliko vraždy těla, ale i ducha; neboť všeliký hřích smrtí jest duše. A tu měj konec řeč má.

XXIV. Zbývá pak, abychom za všecky tu shromážděné modlitbu vzdali. Muži i ženy spolu, vládci i poddaní, starci i mladíci s pannami, lidé všelikého věku snášejte statně všelikou škodu, i jmění i těla, jenom toho netrpte, aby jste Božství uškodili! Klaním se Otci, klaním se Synu, klaním se Duchu svatému, či spíše klaníme se, já řečník přede všemi, já po všech a se všemi v témž Kristu Pánu našem, jemuž sláva a moc budiž na věky. Amen.

Stručné dějiny církve katolické v Rusku.

Napsal Dr. **Frant. Xav. Kryštůfek,** prof. círk. dějin v Král. Hradci.

(Pokrač.)

§. 6. Ustálení roskolu v moskevské metropoli; zřízení moskevského patriarchátu.

Již Jonáš (viz str. 149) vstoupil na metropolitní stolec beze všeho církevního potvrzení, a ruská církev proměnila se rychle v ústav státní. Moskevští panovníci obsazovali po libosti nejvyšší církevní hodnost. Již dříve se o to pokoušeli, ale pokud všechny diecése

*) Z místa toho soudí důmyslný Tillmont, že řeč tu činil sv. Otec tehdáž, když císařem Theodosiem Zbožným katolíkům byli chrámové odjati opět navráceni; ba nejenom to, ale že i sám císař té řeči přítomen, a snad právě tou řečí k vydání svého rozkazu pohnut byl. (Viz úvod.)

pod jednoho metropolitu náležely, nemohli své vůle provésti. Když však Rusové stojící pod vládou polskou a litevskou od moskevského metropolity se oddělili a samostatnou metropoli tvořili, a pod metropolitu moskevského toliko poddaní velkoknížete moskevského náleželi: tuť mohl tento snadno záměry své provésti. Moskevští metropolité odtrhli se od Konstantinopole; Isidor byl poslední metropolita z Kt. do Moskvy poslaný. Příčinou tohoto odtržení byla autokratie velkoknížat, jakož i ta okolnost, že Konstantinopole k unii s Římem se klonila, a také na čas v ni skutečně vstoupila. Nejprve chtěla moskevská knížata po dobrém na patriarchovi vymoci, aby moskevský metropolita bez jeho spoluúčinkování samostatně od domácích biskupů byl ustanovován; ukazovali, žeť nesluší, aby Řek domácího jazyka neznalý za metropolitu byl ustanoven; naříkali, že z Konstantinopole přišel Isidor, „kterýž je podrobiti chtěl církvi římské, která pro kacířství vyobcována jest“; a když r. 1453. Konstantinopole do rukou Turků padla, dodávali, že patriarchu, který na sultánovi závisí, za svou hlavu uznávati nechtějí. Tak stalo se, že již Jonáš bez svolení patriarchy byl metropolitou učiněn; podobným způsobem byl jeho nástupce Theodosius (1461—1465) povýšen. Když tento se poděkoval, stal se metropolitou suzdalský biskup *Filip I.* (1467—1473), tvrdošijný rozkolník, který proti každému pokusu unie rozhodně vystupoval. Za jeho času prohlásili se Novgorodští pro unii, ale byli od moskevského velkoknížete Jana (Ivana) III. zbraní podrobeni, a metropolita Filip zmařil každý krok vedoucí ke spojení Novgorodských s církví římskou. V listu kladl jim na srdce, že Konstantinopole byla proto od Turků dobyta, poněvadž s Římem se spojila; tohoto velikého hříchu nechť se chrání.

Tomuto Filipovi jest připsati, že pokus sjedno

cení, který papež Pavel II. podnikl, se ztroskotal. Velkokníže totiž Jan (Ivan III. 1462—1505) pojal jako vdovec za manželku řeckou princeznu Sofii, dceru Tomáše, bratra posledního východního císaře Konstantina Palaeologa. Tomáš nalezl útočiště u papeže Pia II. a jeho synové, Ondřej a Manuel, žili v Římě na útraty papežovy. Papež Pavel II. chtěl jejich sestru Sofii zasnoubiti s křesťanským panovníkem, a vyhlídl za jejího budoucího manžele moskevského velkoknížete Jana (Ivana) III., kterého skrze ni získati chtěl florencké unii a pak za spojence ve válce proti sultánu Mahomedovi II., lupiči říše Sofiiny. Kardinál Bessarion vyslal r. 1469. posla Jiřího k velkoknížeti, aby mu tento sňatek nabídl. Toto poselství bylo Janu III. vítané, poněvadž tímto sňatkem práv císařů řeckých nabyti chtěl. Aby se o stavu věci přesvědčil, poslal Jan III. Benátčana Jana Fresina, který v Moskvě žil, do Říma. Jan Fresinus navrátiv se chválil princeznu a přinesl od papeže listy, v nichž tento velkoknížete vyzýval, aby pro nevěstu poselství vyslal. Poslové velkoknížete přišli roku 1472. do Říma, kdež je nástupce Pavla II. papež Sixtus IV. laskavě přijal, kterémuž odevzdali listy velkoknížete. Papež chválil velkoknížete, že florencké unie nezavrhuje, metropolitů z Konstantinopole nepřijímá, a svou oddanost k apoštolské Stolici ukazuje. V červnu 1472 byla princezna Sofie velkoknížeti skrze jeho zástupce zasnoubena. Papež dal jí bohatou výbavu, a když poslové znova jej o oddanosti velkoknížete ujišťovali, byli propuštěni, a odebrali se do Moskvy. V průvodě princezny Sofie byl papežský legát Antonín, který při svém vjezdu do Moskvy měl si dáti stříbrný krucifix přednášeti. Leč moskevský metropolita hrozil, stane li se to, že Moskvu opustí. Velkokníže povolil metropolitovi, a po sňatku nestaral se pranic o sliby papeži učiněné. Pa-

pežský legát nastupoval na to, aby velkokníže s metropolitou synodu florenckou přijali, ale všechny pokusy jeho byly marny, a on navrátil se s nepořízenou do Říma 1473. Nevíme ani s jistotou, zdaž velkokněžna Sofie sama florencké unii věrnou zůstala.

Metropolita Filip zůstal tvrdošijným protivníkem unie, která v jeho očích byla horší nežli pohanství († v dubnu 1473). Jeho nástupcem stal se biskup z Kolomny *Gerontius* (1473—1489), za něhož byla velkolepá moskevská kathedrálka pod vedením bolognského stavitele Alberta Aristotila vystavena a v srpnu 1479 posvěcena. Po Gerontiovi následoval *Zosimus* (1491—1494), který pro svou nevěru jakož i proto, že oddán byl židovskému náboženství, poděkovati se musel, načež velkokníže Jan III. jmenoval jeho nástupcem představeného jistého kláštera jmenem *Šimona* (1495—1511). Již volby dřívějších metropolitů závisely hlavně na velkoknížeti, ale při jejich nastolení zachovával se alespoň stín toho, jakoby od říšských *biskupů* v tuto hodnost dosazeni byli. Jinak stalo se to při Šimonovi, který byl prostě od *velkoknížete* v metropolitní hodnost dosazen. Když byl metropolitou jmenován, odebral se velkokníže Jan III. s celou rodinou a velikým průvodem do kathedrálky, a když Šimon tam za biskupa byl posvěcen, povstal velkokníže a pravil: „Všemohoucí a obživující sv. Trojice, která nám panství nad celým Ruskem propůjčila, uděluje tobě posvěcením arcibiskupův a biskupů naší říše tento vznešený biskupský trůn. Přijmi pastýřskou hůl, vstup ve jménu Božím na metropolitní stolec, pros za nás Boha — a Bůh uděl tobě zdraví na mnohá léta.“ Tento metropolita uhájil proti velkoknížeti Janu III. samostatnou správu církevního jmění, jež on chtěl dětem bojarův odevzdati. Šimon zemřel v dubnu 1511.

Za jeho nástupce *Varlaama* (1511—1521) učinil

Řím nové pokusy v Moskvě o unii. Papež Lev X. vešel v přátelské styky s velkoknížetem Basilem IV. Ivanovičem (carem I. 1505—1533) vyjednávaje s ním o pozemní cestu skrze jeho říši do Indie. Vyjednávání bylo marné, poněvadž velkokníže nechtěl cizozemcům obchodní cesty Ruska otevříti. Papežský legát Pavel měl rozkaz pohnouti velkoknížete ku přijetí florencké unie, začež mu nabízel královskou korunu.*) Leč tento pokus zůstal marným. Varlaam byl uvržen do žaláře, poněvadž velkoknížeti vyčítal, že v přísaze nestál, a Basil IV. učinil metropolitou svého milce Daniele (1522—1539).

Za *Daniele* učinil Řím nový pokus, aby Moskvu k unii pohnul. Papež Klement VII. poslal r. 1525. legáta Pavla, který byl ruských poměrů znalým a za Lva X. o unii již pracoval, s listem k Basilovi IV., v němž jej k válce proti Turkům a ku přijetí florencké unie povzbuzuje, a nabízel mu královskou korunu. Velkokníže přijal legáta přátelsky, podržel jej dva měsíce při svém dvoře, a poslal s ním svého posla Demetera do Říma. Posel odevzdal papeži list, v němž velkokníže pravil, že chce s papežem v přátelství žíti, a vzájemným poselstvím obcovati, a že jest hotov proti

*) Názvu „cara" užívali někteří ruští panovníci co čestného titulu velkých knížat. Však teprv Jan IV. přijal slavně při své korunovaci r. 1547. titul cara, od kteréhož času všichni ruští panovníci nazývali se cary, podrževše při tom dřívější název velkoknížat. Patriarcha Kt. Joasaf potvrdil r. 1561. zvláštní listinou Jana IV. v hodnosti carské. Leč titul cara nebyl rovný titulu královskému, a neplatil nic v očích ostatních panovníků. Králové panovníka moskevského považovali za pouhého knížete; proto nabízeli papežové carům titul královský. Teprv když Němci titul cara z diplomatických ruských listin překládaly výrazy: „Imperator" a „Kaiser", užil tohoto nedorozumění čili špatného pojetí názvu cara, a dal se senátem provolati za imperatora čili císaře, kterýž titul Evropa potom uznala.

nevěřícím bojovati; ale o florencké unii nezmínil se. Papež myslil, že má posel ústní instrukce; ten však pravil, že k žádnému vyjednávání splnomocněn není. Pokus unie byl opět zmařen. Demeter navrátil se do Moskvy v červenci 1526 s jiným papežským legátem biskupem Janem Františkem, jenž mezi Ruskem a Litvou mír zprostředkovati měl.

Metropolitu Daniele sesadili bojaři a dosadili na místo jeho archimandritu *Joasafa* (1539—1543), kteréhož též svrhli a na jeho místo povýšili *Makaria* (1543—1563). Velkoknížetem byl Jan IV. příjmím Hrozný (1533—1584), tak zvaný pro své ukrutnosti. Makariovým nástupcem byl mnich čudovského kláštera *Athanasius* (1564—1566), jenž silně protivil se velkoknížeti, který dovolil protestantům v Moskvě chrám založiti. Když metropolita jednoho protestanta urazil, odsoudil jej velkokníže k veliké peněžité pokutě. Pro nepřízeň velkoknížete poděkoval se Athanasius ze své důstojnosti, odebral se do kláštera a nástupcem jeho stal se zbožný mnich *Filip* (1566—1569), který kárav velkoknížete z jeho života, byl s potupou svržen, a na jeho místo vstoupil archimandrita *Cyrill* (1570—1577), který ke všem zločinům Janovým mlčel. Podobně chovali se metropolité *Antonín* (1577—1580) a *Dionysius* (1581—1586), kterýžto ukrutníka onoho přežil. Na počátku vlády tohoto metropolity učinila apoštolská Stolice opět pokus unie. Jan Hrozný válčil nešťastně s polským králem Štěpánem Batorym, a tu obávaje se toho nejhoršího, obrátil se k papeži Řehořovi XIII. s prosbou, aby mír zprostředkoval. Papež vyslal do Polska a Ruska znamenitého jesuitu Antonína *Fossevina*, který 19. června 1581 s papežským listem ke králi polskému do Vilna přišel. Král byl nad chováním carovým zaražen, ale přece slíbil, že pokoj učiní, když car slušné podmínky přijme. Ruští poslové přišli do

královského tábora do Disny, avšak král Štěpán Batory zavrhl jejich podmínky. Tu odebral se Possevin do Ruska, kdež jej velkokníže 5. srpna 1581 velmi čestně přijal. Při hostině, ku poctě Possevinově vystrojené, jmenoval Jan Hrozný Antonína Possevina „vyslancem sv. Otce a papeže Řehoře XIII., kterýž s nebes za vrchního pastýře římsko-katolické církve ustanoven jest, k němuž máme hlubokou úctu, a jehož uznáváme za nástupce Ježíše Krista." Pak nastalo vyjednávání. Possevin chtěl v první řadě mír zprostředkovati, a při tom cara k unii pohnouti. Mír byl sice učiněn, ale cara nebylo lze k unii přiměti; dovolil jenom papežským nuntiům svobodný průchod říší ruskou, latinským duchovním svobodné vykonávání bohoslužby, a katolickým obchodníkům dovolil účastniti se v této bohoslužbě, ale nechtěl, aby Rusové do latinských kostelův a kaplí se pouštěli. Antonín Possevin vrátil se r. 1582. do Říma. *) Vznešená účinnost apoštolské Stolice nalezla zde špatnou odměnu.

Po vyhnání metropolity Dionysia následoval *Job* (1586—1589) jako metropolita, za něhož moskevský patriarchát byl zřízen. Po smrti ukrutného cara Jana IV. následoval jeho neschopný syn Theodor I. (Feodor Ivanović, poslední Rurikovec 1584—1598), v jehož jméně vládl jeho ctižádostivý švagr Boris Godunov. Tento provedl zřízení patriarchátu, k čemuž příležitost podala přítomnost patriarchy Kt. Jeremiáše II. v Rusku. Po pádu Konstantinopole přicházeli rozliční řečtí preláti a hodnostáři do Ruska pro almužnu. Tak byl r. 1586. v Moskvě antiochenský patriarcha Joachim, který bohatou almužnu obdržel. Roku 1588. přišel za týmž

*) Srv. Anton. Possevini Commentarii de rebus Moscovitis. Vilnae. 1586. — Negotiatio nomine Pontificis in Moscovia. 1586.

účelem konstantinopolský patriarcha Jeremiáš II. v průvodu dvou metropolitů. Patriarcha byl dle své důstojnosti přijat, slíbily se mu bohaté da ry, ale pod výminkou, že ruského metropolitu k důstojnosti patriarchy povýší. Za jiných okolností nebyl by toho patriarcha učinil. Když však Konstantinopole nalezala se v rukou Turkův, byla moskevská metropole od r. 1451. bez toho docela nezávislou na patriarchovi, a tudy šlo toliko o změnu jména: i svolil Jeremiáš II. proti dobrému zaplacení k tomuto povýšení, ano pochválil ještě přání moskevského panovníka. I přikročili hned k sestavení kandidátní listiny, jakkoli volba nynějšího metropolity, který byl poddajným prelátem, nebyla pochybnou. Předložili carovi tři kandidáty: metropolitu Joba, novgorodského arcibiskupa Alexandra a rostovského biskupa Varlaama. Car Theodor vyvolil Joba, který byl za *patriarchu* požehnán, a od cara podáním odznaků ve svou důstojnost r. 1589. dosazen. Potom vyhotovila se zřizovací listina, kde se praví, že Starý Řím bludem apollinaristů klesl, Nový Řím však čili Konstantinopole v rukou nevěřících jest, pročež vystupuje Moskva jakožto třetí Řím; potom ustanovuje se, že místo lichopastýře západní církve prvním ekumenickým čili všeobecným patriarchou jest patriarcha konstantinopolský, druhým alexandrijský, třetím moskevský, čtvrtým antiochijský a pátým jerusalémský; dále vypočítávají se čestná práva nového patriarchy, a konečně nařizuje se, že k moskevskému patriarchátu náležejí čtyři metropolité, šest arcibiskupův a osm biskupů ruských. Patriarcha Jeremiáš, který ke zřízení moskevského patriarchátu své svolení dal a jméno propůjčil, ale při tom nijak spolu nepůsobil, podepsal dekret, a když vyminěná summa v Konstantinopoli vyplacena byla, poslal caru Thodorovi r. 1591. po metropolitovi z Ternova (v Bulharsku) písemné potvrzení

moskevského patriarchátu od patriarchální synody konstantinopolské. Ve věci nestala se žádná změna; jako dříve metropolité, tak nyní patriarchové záviseli zcela na carovi (Pokr. bud.)

KRONIKA.

---

21. Některé ukázky ze zádušních účtů z první polovice minulého století.

R. 1671. převzal klášter Bened. u sv. Mikuláše na St. m. Pražském od kláštera Strahovského statek V. Popovice s farním zde kostelem. Z kláštera vysýláni bývali pak sem dva duchovní, z nichž jeden vedl duchovní správu osady Pop., ale i sousední Pyšelské, druhý pak byl inspektorem statku a bydlel v blízké vsi Petříkově. Řád Bened. držel statek zdejší, k němuž patřilo několik vsí, až do zrušení svého r. 1785. (12. listopadu).

Z doby té zachovaly se zádušní zdejší účty *za leta 1714 - 1765*. Jak nadpisy (písmem ozdobným) při jednotlivých letech svědčí, konány bývaly účty zádušní každoročně na počátku ledna, a dostavoval se k nim z Prahy opat kláštera, zřídka převor neb provisor; někdy však tito všichni. Správce statku Pop. spisoval účty ty, při čemž přítomni byli místní duchovní a starší i mladší kostelníci *)

Zádušní ty účty objasňují značně poměry doby tehdejší, přinášejíce zajímavé zprávy o tehdejších *příjmech a vydejích kostela* jakož i o panující tehdy *láci* všeho.

---

*) Z knihy této a i z jiných zachovaných zpráv zde vidno, že při kostele zdejším bývala celá řada kostelníkův, zvoníkův a těch, kteří světlo spravovali. R. 1617. bylo 7 zvoníků z blízkých vsí. Zdá se, že služba při kostele bývala zvláštním druhem povinné roboty, v níž se dotýční střídali. — Od 1617—1653 nebyly „pro běh vojenský“ účty zád. konány.

Příjem záduší činil a) plat či nájemné ze *zádušních krav*, jichž bylo r. 1714. po různu u osadníků kusů na živě 26 a platilo se z jedné 18 kr. ročně; že však z mnohých gruntův během válek hospodářové utekli, bylo na některých živnostech mnoho zlatých dluhu „zasedělého platu". *) b) Nájemné z *rolí zádušních* (z 18 str. ročně 3 zl. 19 kr.!) a z *luk zád.* (louky pod asi 5 jiter užívala vrchnosť a opatřovala za to přes celý rok farní kostel vínem a hostiemi). c) Co se sešlo za poražené *dříví* ze záduš. lesa. d) *Úroky* z mešní nadace 500 zl. učiněné r. 1675; kostelu připadlo ročně 12 zl. a duchovnímu za 52 mší sv. ročně 18 zl. — e) *Plat dobrovolný* **) z přifařené sem jedné vesnice, kdež usedlí zavázali se za to platiti ročně po 6 kr. f) Za *prosby do pytlíčku* (sic) kolem 3—5 zl. g) za *„prodané drobné světlo s výdělkem"* (15—30 zl.) h) za *místo pohřební* ve sklípku (kryptě) — až 10 zl.; z místa na hřbitově neplaceno. i) Plat *ze zvonův*, (platiti začalo se ze zvonu 6 kr. r. 1680.) a z *příkrovu*. k) Z *chalup zádušních* (na zád. půdě vystavěných). l) *Nájemné* (1.30) z *bytu jedné komory* ve škole. m) Stržené peníze za *med* (ročně 30—60 žejdlíkův od *zádušních včel*. n) Zvláštní plat šel z *pokut*, na př. r. 1715. od Ondř. Novotného pro nařknutí Strniště, kterému však dokázati nemohl, dáno pokuty do záduší 4 zl. — Šimon Pála pro nářek (sic) a křivdu Novotnému učiněnou pokuty 4 zl. 10 kr. — „od meisterknechta P., který jest nevážně chlapce . . . . zbil. Pokuty jemu na kanceláři diktirované jest složil 35 kr. a pod. — o) Kostelu dostávalo se i rozličných *odkazův*. ***)

Vydání zádušní má tyto položky: Správci za sepsání a ingressirování ročního účtu tohoto (1·30); při držaném oučtě záduš. pánům hostům *na truňk vína* (3 zl.); kantorovi od *zvonění klekání* po celý rok (1 zl.); item témuž od *zpívání pašije* (18 kr.); kostelníkům a zvoníkům, *aby při službách Božích pilni byli, na truňk piva* (54 kr.); item jim za pilnost ve *zvonění proti mrač-*

*) Po opravení pravopisu, tak i v násled.

**) Toť původ příjmu *ex donis gratuitis*, kteráž slova pak v tomto stol. znetvořena v účtech záduš. na donis *granitis*, *grannitis* a pod., kteráž do dnes v leckterých účtech straší.

***) na př. stříbrný řetěz; krávy a jiné věci k záduší odkazovány.

ním (48 kr.); item jim při držaném zádušním ončtě na pivo dáno (1 zl.). Podobně dáváno *na pivo* zpěvákům a musikantům o velké a o malé (sv. Prokopské) pouti, o Božím Těle, o křížových dnech, o Božích Hodech, o posvícení, o dušičkách (na 6–10 pinet piva). *Svíčkové bábě* dáváno taktéž o trojích svátcích, o obojí pouti a o posvícení po 8 kr. na pintu piva a libru masa. *Pradli* (sic) od kostelních šatů ročně 1 zl. 30 kr. — později přidáváno jí na škrob a mýdlo 30 kr. ročně. — Za *přelití paškálu* (45 kr.), za přidaný vosk do něho (40 kr.). — Za koupené *máslo do lampy* a k Božímu hrobu, co se nedostávalo. Za *bílé* světlo, za *žluté* (*drobné*) světlo, (částka menší neb větší). — Outraty při generální *visitaci p. biskupa* (8 zl.). Za některé náčiní, roucha atd. do kostela; za správky těch věcí a opravy kostela ale i *školní budovy*, kteráž rovněž ze záduší byla spravována. — Za rozdané *obrázky a růžence* na katechismu mládeži. — Za dělání dříví zádušního, *úlů* pro zádušní včely. Za koupené *zádušní krávy*. — Od r. 1750. placeno z kapitálu 500 zl. *do berně* ročně 1 zl. 12 kr. — atd.

Zvláštní položka výdeje čte se při r. 1754. znějící: Pro posta Romam ratione *indulgentiarum* Ecclesiae Popov. B. V. ad Nives et capellae s. Procopii 4 fl. 10. Podobně r. 1759. pro *poštu Římskou pro obdržení plnomocných odpustků* . . . . výdej 8 zl. 15 kr.

Při dohotovení staveb nějakých neb větších oprav při kostele placeno bývalo *dodělného* neb *tringeltu* několik zl. řemeslníkům.

Záduší zdejší vypomáhalo leckdy i klášteru Pražskému neb inspektorovi penězi, půjčujíc jim častěji na př. na 2 soudky soli, na skoupení ječmene, neb zaplatíc prozatím 1 tele, vzaté do kláštera, a pod. Totéž záduší muselo vypomoci i vládě, půjčujíc r. 1759. *milostivé královně nomine extraordinarii subsidii militaris* pod úrok 5% a cento 58 zl. a podobně r. 1761. zase 85 zl., začež dána záduší *stavovská* obligace.

Z uvedeného již lze poznati, *jaká láce* v první polov. min. století panovala a *jak velikou* cenu tehdy měly hotové peníze. Na dotvrzení toho stůjtež zde ještě některé ukázky: Sáh dříví tvrdého byl za 42 kr. — od udělání jeho placeno 10 kr. — Bukový strom byl za 1 zl. 30 kr., dub velký za 4 zl. 30 kr., menší za 1 zl. Šindele 100 kop za 5 zl. Slámy 6 mandel za 3·36. Šest úlů pro včely uděláno za 1 zl. Džber vápna

i s fůrou za 30 kr. Cihel 2400 za 12 zl. Za dvoje dvéře na krchov dáno truhláři, kováři a zámečníkovi dohromady 5·12. Zeď okolo celého hřbitova udělána za 30 zl. Kostel vybílen za 1 zl. Nádenník měl platu denně 7 kr., přihazovač 9 a zedník 12. — Libra masa stála 4 kr. a tolikéž pinta piva; pinta vína 8, žejdlík medu 8, másla 11 kr. Dvě krávy prodány za 22 zl. atd.

Dodatek. Příspěvek k vysvětlení názvu „Železná kráva.“ Tím jménem označuje se nyní nějaké trvalé, stálé a určité břemeno vůbec. Na př. hospodář mající mladé výměnkáře bojí se, že bude míti *na krku železnou krávu*, a pod. Specielně jmenuje se *roční stálý poplatek* k záduší *železnou krávou*; jest však u mnohých kostelů již vykoupen a proto nyní v přijmech záduš. naskytá se položka: úroky ze železné krávy; vlastně by mělo státi: *úroky z jistiny výkupné* za želez. krávy. Trvalost onoho ročního poplatku povinného označuje epitheton *železná*; ale proč nazván poplatek ten *krávou*?

K objasnění náhledu o tom nechať slouží následující doslovné spisy (po opravení pravopisu) z výše jmenovaných účtů zádušních.

R. 1714. udává se zádušních krav *na živé* kusů 26 a jmenují se grunty na panství zdejším dle vesnic, mající 1 2 kusy krav. Když po švédských válkách mnoho gruntů selských i chalupnických pustých bylo, zůstalo mnoho dluhů k záduší; na př. z živnosti N. v N. z *1 krávy* od r. 1660—1689. zadrželého platu 8 zl. 42 kr. a pod. u jiných. Vrchnost Stiřínská platila od r. 1714. k záduší *z pustých gruntův*, kde nyní panský dvůr jest, z *5 krav* ročně 1.30. V příjmech r. 1720. uvádí se: *za 2 prodané zádušní krávy*, které † Anna odkázala, i s nájmem přijato 22 zl. (R. 1670. odkázal umírající čeledín k záduší *tříletou. šedivou jalovici*. Matr. mort. I.)

R. 1721. poprvé užívá se názvu: Příjem z krav zádušních *železných* (15.36).

R. 1722. uvádí se příjem 1 zl. 30 kr. z 1 krávy, odkázané od paní Lidušky Malhové, nájmu ročního, NB. která nyní u bečváře B. jest *v nájmu.*“

R. 1724 udáno „od J. Malého z B. z jedné krávy, od p. Lidušky darované, poněvadž je kráva již stará, toliko poloviční užitek letos dává a dále zas nedá dřív nic, než až letošní odstavené telátko doroste, platit povinen bude 45 kr. a ta stará kráva se prodá.“ Sku-

tečně roku příštího ta kráva prodána a strženo za maso z ní 3 30 a za kůži 1·30.

R. 1727. uvádí se výdej: „za dvě koupené krávy *pro záduší toto*, totiž malomlýnskému mlynáři za jednu a do Pětihost za druhou 14 zl." Roku násl. uvádí se z těchto dvou krav *roční příjem po 1·30.*

R. 1733. v novém příjmu uvádí se: „z dvou krav zádušních, která jedna u N. a druhá u N. jest přijatá, z první 1 zl., z druhé 4.30."

R. 1734. udáno: *z 1 krávy a letos jalové* zádušní do příjmu beru od kantora 35 kr. V roce násl. pak nalezá se v příjmech položka tato: z jedné krávy zádušní, která jest v nájmu u kantora Pop. byla, za tento rok příjem 1 zl. Item za tu krávu, poněvadž jest již velmi stará byla a špatný užitek dávala, řezníku Pop. jest prodána za 4 zl. atd.

V podobném smyslu jde to dále. Sluší pak připomenouti, že užívá se jen zřídka názvu krav *železných*, obyčejně stojí z krav *zádušních*. A nájemci jich jsou právě ti, kteří v letech posledních z břemene krávy železné se vykoupili.

Spisovatel tohoto pojednání (dle něhož i uvedl zprávy ty v knížečce, tiskem vydané, o farní osadě V. P.) nemaje při ruce jiných *důkladných pramenův* a nechtěje souditi dle zpráv *jediného záduší*, nečiní žádného úsudku o původu názvu *„železná kráva"*, nýbrž podati chtěl zde jen příspěvek nepatrný k vysvětlení názvu toho. *Jan Sedlák*,

farář ve Vel. Popovicích.

---

22. Volby do obecního zastupitelstva.

Dotaz.

Pod farnost naši patří 9 osad venkovských. V jedné osadě přifařené — v níž nebydlíme — nastanou volby do obecního zastupitelstva. — Že se jedná o odstranění zastupitelstva svaté víře protivného, žádají tamnější sousedé, aby se kněží z jejich duchovní správy těch voleb súčastnili. Však tu právě jest pochybnost, za jejíž odstranění laskavou odpovědí nejuctivěji prosím:

1. Mají kněží v duchovní správě — farář a kooperátorové — volební právo i v osadách přifařených, v nichž nebydlí?

2. Anebo, má-li aspoň ten kněz právo volební v takové osadě, jenž v téže jako katecheta (ovšem od školních rad neustanovený) sv. náboženství ve škole vyučuje — ex hoc titulo (jako učitel náboženství)?

3. Rozhodnutí, že kooperátorové mají býti vřaděni do III. sboru volebního, platí pro všecky země císařství Rakouského, tedy i pro Moravu?

Ignác Künstler,
kooperátor v Hradisku u Kroměříže (Morava).

Odpověď.

Ač nemáme po ruce zákon o obecním řádu volebním pro Moravu určený, můžeme přece právem za to míti, že onen řád volební v podstatných věcech neliší se od volebního řádu obecního pro království české z r. 1864. a tu musíme poukázati k tomu, že

1. volební právo přísluší „správcům duchovním, kteříž v *místní* správě duchovní (Orts-Seelsorge) trvale ustanoveni jsou“; tím arci rozuměti se může toliko ono místo, kde tito správcové duchovní své řádné přebývání mají a proto po našem zdání duchovní správce nemůže vykonávati volební právo v přifařené obci, v níž nebydlí.

2. Katechetům definitivně ustanoveným přísluší jakožto učitelům škol v obci se nalezajících volební právo.

3. Co se posléze vřadění kooperátorův a kaplanův do třetí třídy volební týká, považovati sluší dotýčné rozhodnutí za všeobecně platné. *Redakce.*

---

23. O době šestinedělního pobytu při quasidomicilu.

Dotaz.

Jedná se o to, zdaž ode dne oddavek aneb ode dne první prohlášky nazpět počítati se má oněch šest neděl, které dle církevního i státního zákona nutně předepsány jsou jako doba nejmenší trvání domicilu neb quasidomicilu pro snoubence. Dotyčná ustanovení (všeob. zák. obč. §. 72., a instrukce církevní v záležit. manž. §. 62.) nejsou dosti jasná; vykladatelé se různí

ve svých názorech. Pro praxi však jest otázka velmi důležitá, kterak dlužno si počínati, aby se zákonu vyhovělo? *Bohoslovec.*

Odpověď.

1. Uvažujeme-li především znění *občanského zákona* rak., jest po našem zdání takové, že dle něho možno oněch 6 neděl počítati nazpět od uzavření manželství. Neboť §. 72. zní v první části v textu českém takto: „Nebydlí-li zasnoubenci nebo jeden z nich ještě šest neděl v osadě farní, v kteréž v manželství vejíti chtějí, konány buďte ohlášky“ atd. Německý text zní: „Wenn die Verlobten oder eines von ihnen in dem Pfarrbezirke, in welchem die Ehe geschlossen werden soll, noch nicht durch sechs Wochen wohnhaft sind, so ist das Aufgebot“ etc. Máme za to, že slovem „v manželství vejíti“ udává se terminus a quo, od něhož nazpět se těch šest neděl počítati má.

2. Avšak *církevní* prameny práva jsou v té věci mnohem jasnější. Ovšem zde podotknouti musíme, že dle obecného práva vyžaduje se při quasidomicilu pobyt nejméně čtyř neděl čili jednoho měsíce, kdežto instrukcí pro rakouské diecése platnou v souhlase s občanským zákonem bylo ustanoveno (instr. §§. 44. a 62.), že pobyt ten aspoň 6 neděl trvati má.

Tu již papež Benedikt XIV. projadřuje se v tato slova: „Necessarium fore censemus nonnihil adjungere, ut in propatulo sit, quidnam requiratur ad quasidomicilium adipiscendum. Verum hac in re non alio pacto responderi potest, nisi quod, *antequam matrimonium contrahatur*, spatium saltem unius mensis ille, qui contrahit, habitaverit in loco, ubi matrimonium celebratur.“ (Constitutio: „Paucis abhinc“ z 19. března 1758.) — V týž smysl dí kanonista Giraldi: „Quasidomicilium acquiritur, quando quis spatio saltem unius mensis degerit in loco, ubi *matrimonium celebrat.*“

3. Nelzeť také mysliti sobě příčiny, proč by jinak počítati se mělo. Neboť dejme tomu, že těch šest (po případě čtyři) neděl by se mělo počítati nazpět od první prohlášky. Tu by ovšem musel pobyt při trojí po sobě předsevzaté prohlášce trvati pravidelně 6 a 2 celkem 8 týdnů (v obecném círk. zákoně 4 a 2, celkem 6 týdnů). Avšak dejme tomu, že se udělí dispens či

prominutí buď dvou, neb všech tří prohlášek, v čemž zajisté nikdo biskupovi (a plnomocníkům jeho, na př. vikářům) brániti nemůže, tu pak se musí těch 6 neděl přece počítati nazpět od uzavření sňatku. Jelikož však nelze sobě mysliti podstatného důvodu, proč by zákonodárce jednou žádal pobyt 6, a jindy 8 týdnů k utvoření quasidomicilu, pokládáme náhled za pravý, že sluší dobu šesti neděl počítati nazpět *ode dne uzavření sňatku.*

4. S tím také souhlasí praxe, pokud nám vědomo, v Čechách všeobecná a zdá se nám, že tu možno držeti se pravidla: „Consuetudo optima est legis interpres.“ *Redakce.*

Zpráva o LVIII. schůzi výboru Dědictví sv. Prokopa

dne 20. dubna 1885.

I.

V zastoupení starosty p. probošta Václ. Štulce zahájil náměstek starostův kanovník Dr. Borový o půl 6. hod. odpol. schůzi výboru. Přítomni byli členové výboru pp. prof. Dorovín, prof. Drozd, kapl. Ekert, kanovník Havlů, kanovník Heinrich, sekr. Dr. Horák, kanovník Kalous, farář Kaněra, Dr. Knobloch, subpřevor Koblasa, kanovník Dr. Krásl, rektor Mottl, prof. Dr. Smolík.

II.

Předseda schůze věnoval nejprv vřelou a vděčnou upomínku zvěčnělému protektorovi Dědictví sv. Prokopského, Jeho Eminenci kardinálu a arcibiskupu *Bedřichovi knížeti ze Schwarzenbergu,* jehož památku přítomní pp. členové výboru se sedadel povstavše poctili.

III.

Protokol předešlé schůze čten a schválen.

Jednatel Dr. Krásl podává zprávy jednatelské, z nichž nejdůležitější jsou tyto:

1. Literarní odbor komitétu pro slavnost Velehradskou zaslal dotaz, zdaž Dědictví sv. Prokopské má

v úmyslu nějakým spůsobem přispěti k oslavě jubilejního roku sv. Methodějského. Jelikož k tomu přistoupila též žádost prof. Dr. Hlavatého v týž rozum znějící, byla v čelo knihy za rok 1884 určené vytištěna dedikace slovy. „Tisícleté památce blahé smrti sv. Methoděje věnováno“ a bylo důstojné vyobrazení obou sv. bratří připojeno. Opatření to výbor dodatečně schválil.

2. Čtenářské besedě v Krumlově k žádosti p. Peiskrem podané darují se knihy Dědictví, pokud na skladě se nalezají.

3. Bohoslovcům semináře Olomúckého ponechává výbor 49 exemplářů Sušilových výkladů a podílu Dědictví za rok 1884 v ceně snížené.

4. Pražským bohoslovcům semináře ve 4. roce propůjčuje výbor některé spisy počtem 33 exemplářů zdarma, jiné v ceně snížené.

IV.

Pokladník rektor Mottl podává zprávu o stavu jmění Dědictví sv. Prokopa.

Jmění spolkové koncem r. 1883. obnášelo 64869 zl. 05 kr., z čehož 54700 zl. bylo v cenných papírech a 10077 zl. 77 kr. uloženo v Záložně Sv. Václavské; na hotovosti bylo 91 zl. 28 kr. Příjem r. 1884. činil na úrocích 3339 zl., za knihy 100 zl. 25 kr., vklady členů 807 zl., celkem příjem 4246 zl. 34 kr., čímž jmění dostoupilo obnosu 69115 zl. 39 kr.

Vydání činilo 3066 zl. 74 kr.; po odečtení vydání zbývá ku konci r. 1884. jmění spolkové obnosem 66048 zl. 65 kr. Z toho uloženo 12000 zl. v Záložně Sv. Václavské, ostatní jsou státní papíry a zástavní listy hypoteční banky české.

V.

Kniha určená za podíl členům Dědictví za rok 1884. již úplně jest dotištěna a zavírá v sobě dvě části: 1. *Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského*; napsal Dr. Václav *Hlavatý*. 2. Výbor ze spisů sv. *Jana Zlatoústého*. Přeložil P. *Jan N. Desolda*, kn. a. notář. Cena spisu zahrnujícího 37 archů tiskových určena od výboru na 2 zl. 50 kr. r. m.

VI.

K žádosti ředitelstva Akademie křesťanské jednohlasně usnešeno, aby náklad na 5 archů *„Časopisu Duchovenstva"* 1885 uhražen byl jako v letech předešlých z pokladny Dědictví.

VII.

Dle stanov vystupují z výboru pp. Msgr. Václav *Štulc*, kapl. *Ekert*, Dr. *Knobloch*, kan. Dr. *Krásl*, rektor *Mottl*. Titéž byli opět znovu voleni.

Po té vykonána volba starosty. Zvolen jest *starostou* kanovník Dr. Klement Borový. Týž prohlásil, že by za jiných okolností zdráhal se volbu přijati; jelikož však z přípisů, jimiž dosavadní starosta Msgr. Štulc v posledních případech nepřítomnost svou omluvil, vysvítá, že churavost častěji jemu brání, úřad starostenský v té míře, jak by sobě přál, zastávati, podrobuje se zvolený vůli výboru a čestnou volbu přijímá.

K návrhu nově zvoleného Starosty usnesl se výbor jednohlasně, aby zvláštním přípisem panu proboštu Václavu *Štulcovi* za dlouholeté bedlivé a obětavé zastávání úřadu starosty vřelé díky byly vysloveny.

Jelikož zvolením starosty uprázdnil se úřad náměstka starostova (od něho dosud zastávaný), vykonána volba a zvolen *náměstkem* starosty Dr. Rupert Smolík, professor pastorálky na universitě Pražské.

Jednatelem opět zvolen kanovník Dr. Fr. Krásl a *pokladníkem* rektor Vinc. Mottl.

VIII.

Předseda sdělil, že od jednoho horlivého duchovního správce a šiřitele Dědictví z Moravy byl dotaz učiněn, zdaž by nebylo záhodno, nové *diplomy* pro členy Dědictví upraviti na způsob obrazu (jak na př. jest při Dědictví Svatojanském), jejž by sobě každý za rámec dáti a k ozdobě příbytku užiti mohl. Výbor usnesl se, prozatím žádné změny v té příčině nepodnikati a sice jednak proto, že jest nynějších dosti ozdobně upravených diplomů ještě značné množství v zásobě, jednak i z té příčiny, ježto kdyby obraz měl býti pokroku umění přiměřený, provedení jeho by velkého nákladu peněžitého vyžadovalo.

IX.

Ko vlným návrhům připomenul prof. Drozd, že by pro rozšíření spisů Dědictvím vydávaných značně posloužilo, kdyby výbor učinil pozvání k ředitelstvům gymnasií, po případě též realních škol, aby spisy Dědictví sv. Prokopského pro knihovny svého ústavu zakoupila; při čemž výbor projeví ochotu, že by knihy ty v ceně snížené přenechal. S návrhem tím výbor souhlasil a byl p. navrhovatel požádán, aby společně s profesorem Dorovínem podrobnou předlohu v té věci učinil.

Literární oznamovatel.

30. Spis „Hus und Wiclif" vydaný panem doktorem a professorem Loserthem v r. 1884., a moje kniha: „Učení Jana Husi."

Napsal Dr. *Antonín Lenz,*
síd. kanovník král. kolleg. kapitoly na Vyšehradě.
(Dok.)

Thomistou takového zrna nebyl také Jan Hus, já jsem aspoň nikde neshledal, žeby byl Viklifa v tomto démonismu byl následoval. Já dím v démonismu, neboť v zavržené větě není toliko obsaženo maření veškerého náboženství, ale jiná ještě daleko zlořečenější zásada, že jest Bůh, tato pouhá svatost, jehožto vůle jest podle apoštola posvěcení naše, původem hříchu. Zásada tato jest nerozvížitelně spojena se železnou nezbytností, jakouž se vše děje, což se děje, ano shledává se i ve Viklifovi dosti zřetelně vyslovena. Slyšme jenom, co dí naproti Brandvardinovi: „Ideo restat ulterius declarandum, si ponatur in actu peccati necessitas ultra contingentiam ad utrumlibet, sicut videtur multis doctorem profundum dicere, imo quod Deus velit beneplacite hominem peccare . . quia ut dicit, omnis ejus permissio est ejus beneplacitum . . Ex isto videtur sibi (lib. III. cap. 4), quod omnis actus est inevitabilis creaturae et per consequens nulla volitio creata est pure libera . ." (De div. Dom. I. cap. 16.) Mluvě takto, zdá se, jakoby Viklif zavrhoval učení, že Bůh jest původcem hříchu. A však toto všecko jenom na-

pohledně, neboť on sám tvrdí, a to v těsné souvislosti se železnou nezbytností, kteréžto podrobuje všecko, což se děje: „Videtur mihi probabile . . . quod Deus necessitet creaturas singulas activas ad quemlibet actum suum, et sic sunt aliqui praedestinati h. e. post laborem ordinati ad gloriam, aliqui praesciti h. e. post vitam miseram ad poenam perpetuam". (Trial. lib. II. cap. 14.) Ze slov těchto patrno, že učí Viklif netoliko absolutnému předzřízení. ale také absolutnému zavržení. Jestiť podle něho prvá pravda. t. j. předzřízení, a předzvědění příčinou druhé. Bůh totiž předzřizuje takovou odměnu, a takový trest, jaký předzřizuje. Druhá ale pravda prý je: že následují nezbytně dobří a zlí skutkové, *a ke všem pudí podle evangelia Viklifova Bůh.* Že těm hrozným věcem zde onde Viklif odpírá, nemění nic na věci samé, důsledky hrozného učení jsou neodolatelny.

Na sněmu Kostnickém nebylo zavrženo toto učení Viklifovo, poněvadž ho Viklif as dosti jasně nevyjádřil *), a však církev byla přinucena, a to k hanbě věku XVI., zatratiti demonismus tento zejmena naproti reformatorům věku tohoto. Trid. Sess. VI. can. 6**). Mám za to, že není ani třeba dokládati, že k těmto věcem nedospěl mistr Jan Hus.

b) *Ale snad následoval český mistr Jan Hus Anglického Johna Viklifa aspoň v kosmologii?*

Věta katolická a učení obecné dí: že Bůh všecko stvořil, což stvořil, ze své svobodné vůle a absolutně nezávisle, tak že nebyl připuzen učiniti světa ani nezbytnosti vniternou, jako na příklad pro svou dobrotu, ani nutností zevnější. On byl nezávislý v rozhodnutí, stvořiti svět anebo nestvořiti, a nezávislý v tom, že mohl buď tento svět stvořiti anebo jiný krásnější a velebnější. Nebo-li katolická víra učí: že jest v Bohu

*) Sem náleží poněkud věta Viklifova na sněmu Kostnickém zavržená n. 6: „*Deus debet obedire diabolo.*"

**) Katolická církev zavrhla démonickou zásadu: že Bůh jest původem hříchu, a tím zároveň hájila svrchované normy mravnosti, a hájivši jich má zásluhu o společnost lidskou nemalou. Ona také hájila práv i rozumu lidského i svobodné vůle naproti reformátorům. Nejsou-li tedy podvodní lidé všichni, kdož tvrdí až na naše dni: žeby církev katolická svírala rozum, a žeby sobě přála temnoty a na místo temnoty otročení?

netoliko libertas contradictionis = stvořiti svět anebo nestvořiti, ale též libertas specificationis = stvořiti tento čili jiný svět. Odtud možná sobě mysliti celou řadu světů, z nichžby byl jeden nad druhý krásnější a dokonalejší, a však naprosto dokonalý by nikdy nebyl a býti nemohl, neboť mezi Bohem a světem vezdy by byla mezera neskonalá.

Stvořiv Bůh svět ze své svobodné vůle ku slávě své učinil jej v čase, a nikoliv od věčnosti, a odtud jest i věta, žeby byl svět vezdy býval, nekatolická, a také nevědecká. Viklif postavil však naproti obecné víře rozum svůj. On činí ovšem rozdíl mezi Bohem a světem, tak žeby Bůh byl od věčnosti, jsa nestvořitelný a bytost nezbytná nezbytností přirozenosti své, svět ale jsa „stvořitelný“ by byl od věčnosti zde, jinak nežli Bůh. Slyšme, jak se vyjadřuje: „In primo instanti mundus fuit. Ante illud instans fuit Deus, sed non temporaliter et variabiliter imo naturaliter et causaliter prius.“ (Trial. Lib. I. cap. 2.) A tímto způsobem dává na jevo i jinde svůj náhled, a klade jej jako věc jistou a nepochybnou. „Scio autem, quod nescio probare casum, quem ponis, quia quum Deus nihil potest annihilare et semper fuit mundus, necesse est, fabricam mundi esse. Ista autem propositio, ante primum instans, est disputabilis apud multos, quum certum sit quod non temporaliter fuit Deus ante mundum, sed aeternaliter, non ut ista praepositio dicit successionem sed prioritatem naturae. Secundo certum est, quod pro primo instanti mundi non est ita, quod Deus fuit ante mundum, sicut non fuit tunc, quod Deus fuit, sed tunc incepit esse, quod Deus fuit ante mundum . . . Absolute necessarium est, quod non est Deus esse.“

Jest tedy patrno, že dle nauky Viklifovy svět jest od věčnosti. A tento byt od věčnosti již na jevo vychází z nauky Viklifovy, že jest svět nezbytný, jako je Bůh nezbytný, a tak dí Viklif důsledně, že ten jeho nezbytný svět byl také od věčnosti, ovšem že jinak nežli věčný a neskonalý Bůh. Avšak jako jest lež, by byl svět nezbytný jako Bůh, anťby tou měrou byl svět tolik co Bůh, nebo-li svět by byl Bůh, a Bůh by byl světem, tak jest i nepravda, že svět vezdy býval, což tvrditi velí již logická důslednost. A jak by také mohlo býti, že svět jest od věčnosti, byť jinou měrou než Bůh? Jestliže by tomu tak bylo, pak by bylo od té věčné doby neskončeně mnoho momentů časo-

vých bylo uplynulo, to ale jest absurdum, neboť numerus actu infinitus jest vniterně nemožný. Může se tedy právem říci, že jest theorie Johna Viklifa o věčném světě nevědecká.

Jako jest theorie Viklifova nevědecká, tak jest také veškeré scholastice odporna. Víme ovšem, že sv. Tomáš Aquinas držel, „quod mundum coepisse est credibile non autem demonstrabile aut scibile“ (S. 1. q. 46. art. 2.), t. j. jinými slovy: „My víme z víry: že svět měl začátek, a však rozumového a plného důkazu nemáme, jímž bychom pravdu tuto mohli dovésti“ *). Víme však, že ač věta tato neměla úhony dobou knížete scholastiků se strany víry, anť o této otázce nebylo nic stanoveno: přece že již současník sv. Tomáše sv. Bonaventura v tom odporoval anjelskému učiteli, a se svatým Bonaventurou veškera skutečná věda theologická.

Theorie Viklifova jest ale netoliko nevědecká a školastice odporna, ale také *vypůjčena*. A že je vypůjčena, ihned poznáme, neboť katolická církev zavrhla již r. 1329. tyto věty mistra Ekkarda: „Quod Deus non potuit primo producere mundum, quia res non potest agere, antequam sit; unde quam cito Deus fuit, tam cito mundum creavit. Concedi posse, quod Deus ab aeterno fuerit. Quod simul et semel, quando Deus fuit, quando Filium sibi coaeternum per omnia coaequalem Deum genuit, etiam mundum creavit.“ Zde musíme opět dle pravdy vyznati, že bychom ve veškerých spisech Husových marně hledali nauku, že jest svět od věčnosti, ačkoliv měl příležitost, aby o těchto věcech vyjevil rozum svůj.

---

*) Ačkoliv drží sv. Tomáš, žeby nebylo důkazu plného z rozumu o této věci, nikde nedí: žeby svět byl od věčnosti, právě naopak! On dí zřejmě, že jest svět časný, jakož víme z víry. Na otázku: „Utrum coelum vel mundus sit aeternus?“ odpovídá světec: „Respondeo dicendum, quod non; sed mundum incepisse est de numero eorum, quae cadunt sub fide, non sub demonstratione. Nam quae dependent ex simplici voluntate Dei, possunt esse vel non esse. Et ad hoc, quod non sit, non inducit aliqua necessitas ex parte Dei: divina autem bonitas, quae est finis rerum, potest ita esse si non sit mundus, sicut si sit mundus.“ (Quodlibetum XII. q. 6. art. 7.)

Jsou ještě jiné věci, sem příslušné, a jiné věty, jež Viklif vyslovil, a které jsou odporné nejenom scholastice, ale i víře obecné, za to však příbuzné pantheismu, zvláště ve spojbě s pantheismem jeho, jako když dí: „Totus mundus corporeus est una substantia“ (Trial. lib. II. cap. I.) anebo, když dí: „Mihi autem videtur probabile, quod illi spiritus (creati angeli) constituunt unum spiritum.“ (Trial. lib. II. c. 2.) Než pomijíme jich, snad mluvě Viklif takto, neuvážil co mluví, aneb nemyslil do opravdy, o čem mluvil.

c) Byl snad mistr *Jan Hus následovníkem Viklifovým v anthropologii?* Nikoliv! Viklif učí: že prý má člověk dvě duše, jednu nesmrtelnou, a druhou, ana prý jest duši zvířecí podobna. Slyšme jenom, co dí: „Videtur mihi, quod omnis homo habet in se duas maneries animarum unam spiritum immortalem, quae est eadem persona cum homine, et aliam corruptibilem, similem animae bestiarum, quae anima non est res, quae potest per se existere, sed actualis et substantialis animatio, secundum quam corpus est in specie tali vel tali“. (Trialog. Lib. I. cap. 5.) Jinými slovy: Viklif učí, že jest tělo lidské podstatně oživeno zvířeckou duší, a že tedy duše rozumová není principem, jenžby tělo naše oživoval. Tutéž myšlénku vyslovuje i jinde, jako když rozumuje: „Anima humana dupplíciter potest intelligi vel personaliter pro illo spiritu separabili a corpore secundum rationem, qua animat, vel simpliciter pro illa animatione, quae est actus primus corporalis illius spiritus, et illa animatio est ejusdem rationis cum formis aliis materialibus, ita quod sicut sufficit pro causa, quare corpus bestiae vivit . . . sic est dicendum de homine. Spiritus tamen hominis habet legem per se supra animas bestiarum.“ (Trialog. III. 20.) V textu na prvém místě položeném začíná Viklif projevovati své mínění slovy: „Videtur mihi“ „Zdá se mi“, jako by mínění pronešené bylo pouhou domněnkou jeho, a jakoby bylo každému na vůli, by tak anebo jinak soudil o domněnce dotčené; na místě druhém však učí již beze všeho, že v těle lidském dvě duše bytují, ano on se neostýchá i tvrditi: žeby bylo v těle lidském více forem podstatných.

Viklif vykládaje takto svůj rozum dobře věděl, že se nesnáší s obecnou věrou, neboť píše: že *mniši* slyšíce učení jeho, hlomoz dělají a hluk: jakoby to bylo kacířství říci: že jsou dvě duše v člověku anebo

více forem v každém tělese: „Hic tamen fratres clamant, quod illud sit haereticum et impossibile, quod multae animae sunt in homine, et multae formae substantiales in corpore, quia cum forma substantialis dat esse rei, res sic formata esset in dispari specie pro eodem instanti, quod est impossibile.“ (Trial. Lib. II. cap. 5.) Mniši prý, jak tvrdí Viklif ve slovech dotčených, shledávají, že zhola nemožno jest, by bylo více duší v těle jednom, a tak více forem podstatných, ant by prý jinak v témž okamžení táž věc k více druhům náležela, jelikož dává forma podstatná věci byt takový, jaký jest (dat esse specificum). Na to však má Viklif odpověď na snadě: Mniši prý jsou nevědomci, nevědouce, že to možná jest, ant může býti jedna forma podřízena druhé v téže složenině. (Trialog. Ibidem.)

Viklif věděl na jisto: že *trichotomie*, jižto on předkládal, se nesnáší s učením církve tehdejší, a mniši, jimžto spílal nevědomců, byli v této věci nejenom Tomisté, ale hlásali patrně učení katolické stran podstatných částek přirozenosti lidské. Učení toto bylo prohlášeno na *sněmu ve Vienně* r. 1311., kdež zřejmě bylo vysloveno, že jest duše rozumová v pravdě a o sobě (vere et per se) formou podstatnou těla lidského. Ovšem, že byl v dotčeném sněmu v popředí vyjádřen způsob, jímžto jest duše rozumová v jednu přirozenost lidskou s tělem spojena, „že jest ona totiž všechna, a ne snad toliko částka její sensitivná, podstatnou formou těla lidského; a vzdáleněji teprv, že přirozenost lidská pouze z těla a duše nesmrtelné pozůstává“ *). A však to právě dává na jevo, že dobou sněmu Viennenského nebylo v církvi pochyby, že se skládá přirozenost lidská pouze ze dvou částí. Také nebylo mezi Tomisty a Scotisty nižádného sporu stran otázky o částkách podstatných přirozenosti lidské, ač nebyli jedné mysli stran způsobu, jak jsou ony spojeny v přirozenost jednu.

A však zdaž mistr Jan *Hus* následuje v těchto věcech mistra Jana Viklifa? V Husových spisech není o takovém následování ani stopy, ani v latinských ani

---

*) Viz *Zigliara:* De mente concilii Viennensis. Zigliara: Summa philosophica. Vol. II., 168 seq. Dr. Ant. *Lenz* Anthropologie. Str. 109. seq.

českých spisech jeho, ač měl dosti příležitosti k tomu, jako když vykládá, coby byl obraz boží v člověku a co podobenství*), anebo když vykládá o svobodné vůli člověka, a o psychologickém postupu, jak duše lidská svoluje jsouc k hříchu pokoušena. **)

d) *Hus nenásledoval Viklifa* v učení jeho *o hříchu dědičném.* Viklif dí ovšem, že jest hřích dědičný, jehož jsme se v Adamovi dočinili, avšak tvrdí, žeby hřích dědičný v každém člověku byl jiný, odtud nemluví tak o hříchu dědičném, jako o hříších dědičných, a učí, že by ti hříchové byli v rozdílných lidech nestejní, a tou měrou žeby lidé v témž hříchu sešli na onen svět ne na stejno ale rozdílně byli trestáni. Viklif nepozoruje, že ničí slovy svými dědičný hřích, neboť jest hřích ten v původu svém jediný hřích Adamův i náš, a proto není dědičných hříchů více, anebo do nesčíslna, jak Viklif rozumuje. Sv. apoštol nemluví, že bychom v Adamovi se byli dopustili rozličně hříchu prvotného, alebrž jinak dí: „Jako skrze jednoho člověka hřích na tento svět všel, a skrze hřích smrt, a tak na všecky lidi smrt přišla, v němž všickni zhřešili.“ (Řím. 5, 12.) A podobně se šíří apoštol národů Řím. 5, 15. 16. 17. 18. 19. o hříchu dědičném, jako o jednom. Jakým právem se tedy odvažuje Viklif vtírati, by bylo hříchů dědičných tolik, kolik jest, bylo a bude lidí z Adama pocházejících? Viklif nepozoroval, že svou rozpravou ničí prvotný hřích, neboť jestliže jest on podle osob rozdílný, mění se najednou z hříchu dědičného v hřích osobný, nebo jak latinář říká: „Mutatur peccatum originale, seu sic vocatur peccatum naturae in peccatum personae.“ Slyšme jak sobě vede: „Necesse est, peccata originalia hominum esse inaequalia, sicut decedentes propter illa inaequaliter condemnandi.“ (Trial. L. IV. cap. 13.) Podle tohoto učení by tedy byly dítky nekřtěné na onom světě rozdílně trestány, ač se jinak naproti Bohu neprovinily. A toto všechno dí Viklif, anižby znamenal, že tím předkládá rouhavé naproti Bohu učení, a to bez důvodu byť i jen nápohledně rozumného. On je ovšem odůvodňuje, ale jak? Jest prý předně spojen s trestem ze ztráty také trest citelný,

*) Čtenie, na neděli X. po sv. Trojici. Erben. II., 311.
**) Hus De Peccato mortali. Opera Husii. Tom. I., 32. a jinde.

za druhé jest prý při dětech rozum nestejný, nebo-li nestejná rozumová vloha, a za třetí, kdyby prý byly z počtu vyvolených, nebyly by také na stejno odměňovány, ale nestejně. Odtud vychází tedy podle Viklifových rozhovorů na jevo: že hřích dědičný jest při všech lidech, tedy i při dětech rozdílný! Jaká by to byla potopa bludů, nechci ani dotýkati, to může jedenkaždý snadno sobě domysliti, zvláště anť Viklif rozdílnost trestů při dítkách ve hříchu dědičném odešlých také odtud dovoditi se snaží, že prý jsou lidé podle obličeje nestejni. (Trial. lib. IV, cap. 13.) Nerozum Viklifův jest trestu a pokárání hodný, poněvadž se pro svůj náhled i sv. Augustina dovolávati neostýchá.

Že v Husových spisech není ani stopy o takových výkladech, není třeba doložiti. Hus také nesouhlasí, žeby dítky odešlé ve hříchu dědičném byly trestány trestem citelným. Vizme jenom, co napsal: *„Druhé peklo jest, v němž jsú i k nevidění Boha i k nejměnie milosti božie, ale v tom nejsú čitedlné muky; a to jest miesto dietek nekrstěných, a v starém zákoně neobřezaných“*. (Výklad Viery, kap. 13. Erben. I. 17.)

e) Jelikož jest anthropologie Viklifova nekatolická, a nekatolický, ano rouhavý jeho pojem o Bohu, a o poměru Božím ku světu, snadno se domyslíme: že také nekatolické jest jeho učení o vtělení Páně.

Viklif učí, že nebylo na vůli druhé Božské osoby, vtěliti se čili nic (Trialog. Lib. III. cap. 28.) a důvod na to jest jeho opakovaná fráze: „Omnia, quae eveniunt, necessitate eveniunt,“ a to jest ve spojení s učením Viklifovým o všech skutcích, jež koná Trojice svatá zevně, kteřížto skutkové tak jsou podle něho nezbytni, jako že Bůh jest od věčnosti ve třech osobách jeden.

Je-li Viklif již s tímto na sporu s velikými scholastiky, zejmena se svatým Tomášem Aquinským (S. III. q. I.), stává se spor tento drsnějším, když popisuje Anglický reformátor tento vtělení samo. Já nechci zde všech bludů a nesrovnalostí Viklifových dotknouti, alebrž jenom připomínám, co dí o spůsobu spojení obou přirozeností lidské a božské v Kristu. „Sicut enim ex Trinitate animae a posteriore cognoscitur Trinitas increata: sic ex unione animae cum corpore incarnatio Dei potest nosci: spiritus enim creatus unitur corpori animato et fit una persona hominis, quae servatur in illo spiritu, quomodocunque natura corporea fuerit va-

riata, et sic credendum est in parte de persona Verbi, quod assumpsit in unitatem personae humanitatem integram, faciendo se esse illam personam hominis, quae aeternaliter prius fuit, et non est intelligendum, quod spiritus ille creatus habet ullam intellectionem, quam non communicat personae compositae, sed quidquid spiritus hominis intellexerit, intelligit illa persona composita et e contra. Sic intelligendum est de persona Verbi et homine illo assumpto, quod quidquid persona Verbi intelligit, intelligit persona Verbi composita. Nec est intelligendum, quod persona Verbi vel deitas sit pars illius hominis, sicut nec pars integralis hominis est ille spiritus, sed realiter totus homo. Unde sicut in materia de Trinitate tres personae sunt eadem natura: sic in materia de incarnatione tres naturae, scilicet corpus et anima et natura divina sunt singula eadem persona Verbi.“ (Trial. Lib. III. cap. 27.) Pomijím zde všech nepatřičností, a dím pouze, že Viklif ve slovech dotčených dí: žeby v Kristu Pánu byly tři přirozenosti, kdežto od věků věřila církev a i také na sněmu v Chalcedoně zřejmě vyslovila, že jsou v Kristu Pánu dvě přirozenosti, jedna Božská a jedna lidská, a však jenom jedna osoba a to Božská. Učí tedy Viklif slovy svými patrné a zjevné kacířství a odporuje výslovnému učení církve.

I zde zbytečno by bylo dokládati, že Hus v naukách těchto nebyl Viklifovým následovníkem.

f) *Hus nebyl Viklifovým následovníkem v učení o eucharistii*, neboť ač zde onde neprozřetelně mluvil, nazývaje Eucharistii chlébem, zval ji tak, pokud i v písmě svatém se tak zove, ale nikoliv, žeby byl nevěřil v přepodstatnění, o tom se přesvědčí každý, kdožby poněkud jenom pozorněji četl spisy Jana Husi české anebo latinské, kdežto Viklif urputně zamítá předpodstatnění.

g) Hus nebyl následovníkem Viklifovým v učení, zdali-by přisluhovatel *svatých svátostí* přisluhoval *platně* jsa ve *hříchu smrtelném*, neboť jeho učení jest zjevné, že i hříšný kněz i kacířský platně přisluhuje, když byl naplnil všecky podstatné věci z vůle Páně ku platnému udělování potřebné. Viklif ale na jisto tvrdil, že kněz nevěrec, kacíř neb i hříšník neplatně přisluhuje *). Hus není ovšem v učení svém za jedno s věrou

*) Že tvrdí Lechler opak toho, na pravdě nic se nemění, neboť historická facta jsou na lidském tvrzení tak nezávislá, jako i pravda sama.

obecnou, jakož jsem plně dokázal v své knize: „Učení Jana Husi“ *).

Mohl bych ovšem ještě více dokladů podati, že Hus nebyl ve všem slepým následovníkem Viklifovým, jednak, abych sebe očistil, že jsem na plano nevyřkl: že byl Hus následoval Viklifa jen až do jisté míry, a také abych na jevo dal, že byl pan dr. Loserth v neprávu, když spoustou svých citátů se snažil dovésti, že Hus všechnu theologii svou z Viklifa ukradl. Některé věci cituje pan dr. Loserth, jakoby je měl Hus na jisto z Viklifa, jako na příklad traktát: „De omni sanguine glorificato“, anebo traktát „De credere“, neboť věc samu by byl pan dr. Loserth shledal i ve sv. Tomáši Aquinském, a tu by bylo slušno říci: že vypůjčoval-li sobě Hus myšlénky, i Viklif se dopouštěl podobného zločinu.

A však snad by se mi mohlo namítnouti: že Hus ovšem nenásledoval Viklifa ve všem ve věcech věroučných, ovšem ale ve způsobu, jak čelil k opravě. Já jsem vyřkl své přesvědčení ve své knize: „Učení Jana Husi“, a opakuji je poznovu: že zamýšlená Janem Husem oprava církve by byla vlastně její popravou, a tudíž že právem a podle povinnosti své zamítli všickni pravověrní bohoslovci a na konec sněm Kostnický opravu nebo-li vlastně popravu církve, jížto ji obdařiti chtěl reformátor Betlémský. Než ale byla-li už cesta Husova bořivá, byly snahy Viklifovy bořivější. I mohu říci a opakuji podle pravdy: Viklifova slova naproti katolické církvi, naproti jejím řádům, naproti její ústavě jsou nenávistí ďábelskou naplněna. Člověk tento, jenž byl sám všechen téměř v bludech, shledával ve vývoji hierarchie katolické, v kardinálech, patriarších, arcibiskupech, v arciděkanech atd., ano i v podstatných členech hierarchie církevní, jako v papeži a biskupech ďábelské rozdělení říše satanášovy. Takové příkrosti nedočetl jsem se ve spisech Husových, ač i on sobě příkře vede. Hus domýšlel se, žeby jemu přislušelo právo, kázati a svátostmi přisluhovati i naproti zákazu biskupově, a nebo naproti zápovědi samého pa-

*) Učení Jana Husi, pag. 105. §. 11. Přál bych sobě, aby byl zvláště odstavec tento čítán pozorněji, neboť shledávám v mnohém spisu zastaralý blud, žeby byl Hus v této věci plně s Viklifem souhlasil, což jest zjevnou nepravdou.

peže, a to činil za klamnou domněnkou, že pravomoc jest juris divini, a nikoliv juris ecclesiastici: a však nikde neshledávám, žeby byl i laikům dával právo, kázati aneb dokonce svátostmi přisluhovati, jakož, jak za to mám, Viklif činil. Podle Viklifa a jeho Lollardů řídili se ovšem u nás Táboři, neboť i oni shledávali v hierarchii církevní a zejmena v řeholích čirý satanismus, Hus však nečinil takto. A však ač on sám toho nečinil, byl on a jeho stoupenci u příčině, že Viklifova nenávist všeho, což bylo katolické, uchvátila jednu část našeho národa, Tábory, a že se uhostila na konec stále u našich předků, pokud starobylou víru Karla IV. a sv. Ludmily a sv. Václava opustili. Nenáviděli zajisté i kališníci i Čeští Bratři církve katolické, a proto bylo také rozrušení jednoty našeho národa nezhojitelné. Nenávist Viklifova zabila, co na ní bylo, národ náš.

Viklifova nenávist čelila nejenom proti řádům čistě církevním, ale i proti ústavům *vědeckým*, vždyť i tyto byly původu církevního. V jeho očích byly university, akademie, kollegia, graduace na bakaláře a mistry pouhé ústavy pohanské*). A opět přesídlila nenávist tato do naší země, a my můžeme do dnes slyšeti ohlasy její i v Chelčickém i v kněžích Táborských. I oni nenáviděli ústavů vědeckých jakož i umění. Toto vše ale měli společné s reformatory věku XVI. Vímeť, s jakou nenávistí pronásledoval Lutr university, na nichž se byl usídlil Aristotelismus, víme, s jakou nenávistí řádili Hugenoti ve Francii a jejich souvěrci i jinde naproti uměleckým věcem v chrámech a řeholích. Víme také, jak tito domnělí zastavatelé práv a svobody zlehčovali rozum lidský a svobodu vůle lidské. Víme také, že uvedli svou zásadou: „Cujus regio illius et religio“ tak hrozné, despotické jho a nesnesitelné na poddané, jakého nikdy před tím nebylo, leč snad za dob císařů pohanských.**)

---

*) Zasluhuje-li tento nepřítel vědy, aby učenci v potu tváři shledávali nechutné jeho traktáty?

**) To jsou věci nepopíratelné. Co máme souditi podle toho o dějepiscích, kteří překypují chvalami o reformaci a nemají dosti příhan, aby ostouzeli katolickou církev, a tím i dávné předky své katolické. Zda nejsou historické jejich rozpravy spíše nesvědomité deklamace nežli vypisování dějin?

Jest tedy patrno, že Hus Viklifa nenásledoval, leč jen do jisté míry, ač Táborové a příbuzné jim sekty těsněji nežli Hus k Viklifovi tíhnou. Jest také patrno, že nebyl pan dr. Loserth na pravdě, když věci těchto uznati se zdráhal.

Mohu zajisté tvrditi, že jsem sobě ve spisu mém „Učení Jana Husi“ svědomitě počínal. Neníť tam téměř ani jediné věty, kteréž bych byl se všech stran neuvážil. Trvalo to více jak tři léta, nežli jsem díla svého dokončil, nepočítaje přípravných k dílu tomuto studií svých. Nadál jsem se tudíž, že universitní professor se tak snadno neodváží, aby úsudku mého o Janu Husovi zavrhl.

Pan dr. Loserth nemohl také věděti, zdali jsem znal náuku Viklifovu, čili nic, a přece mi dává naučení: že bych byl jinak psal o poměru Jana Husi k Viklifovi, kdybych byl tak pilně sobě říkal na spisech Viklifových, jako jsem studoval spisy Husovy. Nuže tedy já zde podotýkám jenom, že jsem neměl toho účelu, abych srovnal učení Viklifova s Husovým, jakož sobě umínil učiniti p. dr. Loserth, přes to však jsem měl dobrou známost o poměru učení Jana Husi k učení Johna Viklifa.

2. Pan dr. Loserth nepřestal však na tom, aby mne učinil pozorna, jakého bludu historického jsem se dočinil slovy: že Hus následoval Viklifa jen do jisté míry: alebrž zamítá i všechnu knihu mou aspoň s hlediště svého. Činiť p. dr. Loserth v dotčeném spisu svém na str. 249, arciť jenom pod čárou, poznámku; že jsem ve svém spisu dokázal, kterak se Hus na jisto vychýlil z učení církve: *„doch wohl nur jener, die ihre Lehrsätze im Tridentinum in fester Weise formuliert hat.“* To je klatba hrozná, anebo jak říkají židé „cherem“ neodolatelný, a to z kathedry vědecké. Já ubohý člověk, a nad to ještě katolík a kněz, jsem ode dávna slýchal: že není v XIX. věku nic horšího, cožby potkati mohlo smrtelníka, jako cherem vědecký, a teď se mi dostalo toho chéremu a to z péra pana professora na universitě Černovické.*)

---

*) Loserthova slova byla vítána jednomu žurnalistovi, jenž napsal spisek o životě a učení Jana Husi na základě prý nejnovějších pramenů. V celém spisu však není o pramenech historických ani stopy. Autor měl snad na mysli prameny jiného druhu. Vytištěn jest v offi-

Já si vykládám cherem pana dokt. Losertha as takto: Pan dr. Loserth mi chce říci: Milý brachu! Ty jsi se kdo ví jak dlouho namáhal, abys vylíčil, že Hus nikolivěk nesouhlasil s věrou katolickou, a na konec si odbyl úlohu svou dobře; ale, člověče! zdaliž pak jsi při svém namáhání nepozoroval, že dokazuješ, kterak Hus není v souzvuku s církví, kterážto na sněmu Tridentském zasedala, a nikoliv s církví, kterážto více jak sto let dříve v Kostnici s Husem zápolila, a že tudíž na zmar dokazuješ?

Pan dr. Loserth mluvě takto netoliko že mou práci zamítá a kladivem své vědy na mne doléhá, on se také odvažuje na církev katolickou a její odvěkou víru, ač chci rád věřiti, že tak učinil bezděky a ničeho o tom netuše a nevěda. A však on tak činí s výše své, a jako professor na c. kr. universitě, a proto sobě dovoluji aspoň něčeho dotknouti, ne jakobych p. dokt. Losertha učiti chtěl, ale na obranu svou, a katolické církve, a víry její. Dím tedy:

α) Žeby bylo bývalo velmi slušno a c. kr. professora universitního nikoliv nehodno, aby neshlížel na církev katolickou jako s půdy, a jako na nějakou bursu a směnárnu, jakoby se vedl v církvi katolické obchod s věrou svatou. Katolíci jsou vnukové předků, kteřížto raději umírali, nežli aby víru svoji zradili. Proto má také soustava víry katolické na sobě ráz ustavičnosti, stálosti, setrvačnosti a věčnosti, jako je věčný a nezměnitelný Ten, kterýž ji založil. Odtud lze o každém článku katolické církve dovésti, že jej držela nejenom středověká církev, ale také ta, kterážto se v katakombách shromážďovala. Tato stálost víry katolické, tato setrvačnost a ustavičnost v dědictví tomto od Krista Pána zůstaveném byla u příčině, že se církvi katolické předhazuje stagnace. To prosím, aby sobě pan dr. Loserth dobře pamatoval, okolnost tato může býti jemu vůdkyní, aby neklopýtnul, ažby mu opět napadlo o dějinách katolické víry činiti výroky. Přes to však dím, anižbych se obával, že bych něco vyřkl na úhonu a škodu katolické církve, že výtka: žeby byla v církvi stagnace, nespoléhá na pravdě, a že se jí činí od zednářů a jejich sluhův, liberálníků, křivda v tom veliká. A že se skutečně v tom děje církvi křivda, mám důkaz

---

cině p. dokt. Eduarda Grégra a stkví se v závodu tom vedle spisků p. Alfonse Šťastný-ho.

ten, „že se téže církvi opět z jiné strany za vinu klade rozumářství nebo-li rationalismus, a to od schismatiků na Východě, což jest výtka velice drsná; neboť zavírá do sebe, žeby církev katolická zápolíc s články víry zle užívala rozumu na úkor víry svaté. To jsou tedy dva zločiny, jež se katolické církvi předstírají, jedné straně je nehybná, druhé se ale vidí, žeby byla přese všechen řád pohyblivá, ano že vychází jako prudká voda z mezí sobě vykázaných. Patrno ale, že výtky dotčené jsou nespravedlivé, spíše slušno říci, že církev katolická není ani rationalistická, aniž že jest v ní stagnace, alebrž život svěží, a vývoj víry sv. a článkův jejich, ovšem že nikoliv na úkor víry, kterážto vezdy byla všechna a neporušena, ihned v kolébce své, a v středověku, a celá je až po tento den. O vývoji tomto a zdokonalování „inter eandem fidem" píše překrásně Vincentius Lerinský: *Nullusne ergo in Ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur plane et maximus. Nam quis ille est tam invidus hominibus, tam exosus Deo, qui istud prohibere conetur? Sed ita tamen, ut vere profectus ille sit fidei non permutatio. Si quidem ad profectum pertinet, ut in semetipsa unaquaeque res amplificetur, ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur*". (Commonit. cap. 23.) Jestliže však věci takto se mají s věrou katolickou a jejím vývojem, dojista že nebyla víra obecná v církvi katolické jiná za času sněmu Kostnického a jiná za času sněmu Tridentského.

β) Dím, že jest nevyhnutelno věděti o spůsobu, jak byly věty Viklifovy a Husovy na sněmu Kostnickém zavrženy. O tom nám dává zprávu bulla papeže Martina V. „Inter cunctas." Podle této měli býti zvláště lidé vzdělaní tázáni: zdaliby věřili, že kusové Viklifovi a Husovi, jak byli na sněmu Kostnickém zavrženi, nejsou katoličtí, ale že jsou někteří z nich zjevně kacířští, jiní bludní, jiní odvážní a bořiví, jiní pro zbožné lidi urážliví. *) Byly tedy kusy Viklifovy i Husovy

---

*) „Item specialiter litteratus interrogetur, utrum credat, sententiam sacri Constantiensis concilii super quadraginta quinque Joannis Wiclef, et Joannis Hus triginta articulis superius descriptis latam fore veram et cathocam: scilicet, quod supradicti quadraginta quinque articuli Joannis Wicleff et Joannis Hus triginta non sunt catholici, sed quidam ex eis sunt notorie haeretici, qui-

zavrženy jako nekatolické vůbec, ale in globo, t. j. nebylo při každém kusu řečeno, jakou měrou odporoval obecné víře, alebrž pouze dotčeno, že některé z nich jsou zjevně kacířské atd. Odtud jsem já také šetřil tohoto rozdílu, a nikde jsem ve své knize netvrdil. a netvrdím do dnes, žeby byli kusové dotčení stejnou měrou nekatoličtí, a komuby na tom záleželo se přesvědčiti, toho odkazuji ku své knize str. 252—272., a od str. 300—325. Jako ale nebyly kusy ty katolické za dob sněmu Kostnického, nebyly jimi ani před dobou tohoto sněmu, ani po něm, a nemohou jimi býti jmíny.

Této věty dokazovati do podrobna, není na místě, bylať by nevyhnutelno psáti knihu obšírnou. A proto jen toho chci dotknouti, že ač sněm Kostnický nenaznačil zřejmě, které kusy Husovy by byly na jisto kacířské, dím: že právě ty, na nichž sobě Hus nejvíce zakládal, a jež byly jako základy poblouzení jeho, a to jest učení jeho o *církvi*, jsou na jisto haeretické. Hus učil, že jest církev sborem pouze předzřízených, že předzvědění nejsou údové z církve, ani ne ti, kteříby byli ve stavu milosti Boží. Hus se domníval podle Viklifa, že toto učení jest Augustinovo, ačkoliv sv. Augustin v místech, jichž se oba dovolávali, se nešířil o církvi, jaká jest, ale jaká bude po skonání světa. Hus učil, že hlava této církve jest Kristus Pán výlučně, že papež nemá moci nad církví celou, že nemá moci učiti celé církve, zákonů dávati, souditi a nálezů činiti.

Že ale toto učení nebylo v souladu s obecnou věrou již dlouho před sněmem Kostnickým, o tom nám dává naučení kníže scholastiků sv. Tomáš Aquinas. Onť učí zajisté: že drží Římský papež *primat nad církví veškerou* (Opusc. X Contra errores Graecorum), a to že zřejmě dí sněm Chalcedonský. Sv. Tomáš učí: že jest v Římském biskupovi plnost pravomoci nad církví veškerou. Ano sv. Tomáš zřejmě učí, že rozhoduje papež u věcech víry, když takto dí: „*Ostenditur, quod ad dictum pontificem pertineat, quae fidei sunt determinare*". (Opusc. X. Contra errores Graecorum.) A tyto články předkládá ne snad jako domněnky theologů, nýbrž jako články víry: „*Ostenditur etiam, quod subesse Romano pontifici sit de necessitate salutis.*"

---

dam erronei, alii temerarii et seditiosi, alii piarum aurium offensivi."

Tak učil sv. Tomáš 130 let a více před sněmem Kostnickým, a učení toto bylo jest na jisto postaveno v IX. věku v církvi, ano již ve věku V., jakož učí sněm v Chalcedoně, ano již ve věku III., jakož můžeme souditi z výroku Tertullianova, kterýžto zove Římského biskupa biskupem biskupů. Než to řku jenom na příklad, neboť bylo o dotčeném předmětu v Časopisu tomto důkladně již pojednáno, a proveden důkaz, že jest primát Římského papeže původu Božského.

γ) Pan dr. Loserth mi předhazuje, žebych byl dokázal, že Hus nesouhlasil s věrou obecnou, alebrž pouze s tou, jakž jest byla na sněmu *Tridentském* formulována. Já se nedovolávám ale v celé veliké knize své než tolikc dvakráte sněmu Tridentského, a však nikoliv tou příčinou, bych dovedl, že Hus byl v nesvoru s tímto sněmem, alebrž abych pouze naznačil učení, jež vyznávali a vyznávají katolíci o předmětu dotýčném; jak mohl tedy a směl dr. Loserth mi vytýkati, že důkazy moje čelily k tomu, abych dovodil, že byl Hus v odporu s věrou pouze Tridentského sněmu, ač to ani nemohlo býti předmětem mého spisu, ant toho upírati by bylo nemoudré?

δ) Kdyby byl Hus neučil na odpor učení tehdejší církve, jemu současné, a zastoupené na sněmu Kostnickém; medle kterakby vysvětlil pan dr. Loserth, že bylo tamtéž odsouzeno učení jeho a na konec on sám jako ten, jenž neustupně drží náuku. kterážto není věrou církve? Či by snad byl odsoudil sněm učení své vlastní přes to, že zasedalo tamtéž tolik biskupů, tolik kanonistův a theologů? Mně se tudíž zdá, že pan dr. Loserth vytýkaje, že bych byl dovodil pouze, že Hus nesouhlasil s věrou na sněmu Tridentském, něco vyřkl, aby jen něco bylo vysloveno, a že neuvážil, jakéhoby as dosahu měla slova jeho.

3. Pan dr. Loserth konečně tvrdí: že Hus nebyl na sněmu překonán, když v dotčeném spisu svém takto píše: „Die Frage ist nur, ob Hus wirklich einer Irrlehre überwiesen worden ist? Und wir antworten darauf entschieden mit nein.“ Tato otázka páně doktorova může míti do sebe dvojí rozum. Ten prvý může slouti objektivný, a druhý subjektivný. Prvý čelí k učení Jana Husi, jak bylo na sněmu Kostnickém ze spisů Husových sebráno, s autografem bedlivě srovnáváno, a vyšetřeno, že kusy dotčené tak se shledávají ve spisech Husových, jak byly sebrány, a že

mají v souvislosti své ten smysl do sebe, jenž se jim podkládal. Druhý směřuje k Husovi samému, jako k osobě, kterážto kusů těchto hájila, a neustupně držela a za to měla, žeby byly katolické.

Co se týká subjektivného rozumu, neboli co se týká Husa samého, že sebe neměl za překonána, ač naproti němu všechen sněm tvrdil, že učení jeho není katolické, o tom slov šířiti pokládám za zbytečné. Hus vykládá toto své přesvědčení ve svých dopisech, ježto do Čech zasýlal, a také na sněmu vyjádřoval, chtěje míti lepšího naučení. Poznámka páně doktorova byla tedy v této věci na dobro zbytečna, a za zbytečnou by ji Hus vyhlásil, kdyby bylo možná, aby své mínění opět vyslovil. Historické toto faktum je nepopíratelné, a nepotřebuje věru nižádného advokáta. A však možno dobře říci: že Hus nebyl prázden pochyb, zdaliby dotčené kusy jeho byly v pravdě katolické, a důkaz na to je ten, že přičiňoval ku dotčeným kusům sebraným přídavky *), aby možno-li unikl censurám, neboť jiného účelu ani míti nemohl. Než ať je tomu jakkoliv: to jisto, že Hus měl za to, že nebyl překonán. Sněm také toho nedopustil, aby snad se stal jevištěm dokazování, neboť mu bylo dosti na tom zjistiti, že Hus skutečně a v pravdě obecné víře odpíral. Pak bylo na Husovi, aby buď odvolal, anebo aby prohlášen byl za kacíře, neboť sněm vykonával moc rozhodčí, moc soudcovskou, a nikoliv se neměl k Husovi tak, jako se má strana ku straně odporné, neboť kdožby byl pak mezi ním a sněmem rozhodoval?

Béřeme-li ale smysl slov v objektivném rozumu, tuť musíme říci: že byl Hus usvědčen a překonán, že učení jeho není nikolivěk učení katolické církve, a na to máme zvláště svědka jednoho a to nepředpojatého, *Jeronýma Pražského*. Píšeť on Lackovi z Kravař dne 12. září 1415 takto: že „slyší, žeby byla dráhná bůře v Čechách i v Moravě pro smrt mistra Husovu, že se mu křivda stala. A když sú mi byly dány ty kusy k ohledání, pro kteréžto jest potupen, ohledav je velmi pilně a rozmítav v rozumu i sem tam ne s jedním mistrem. úplně jsem to shlédl, že z těch kusuov někteří jsú kacířští, někteří bludní, a jiní spósobiví pohoršení a škodliví. Ale ješče jsem vždy některak pochyboval, nejmaje za to, by jeho nebožčíka ti kusové

*) Viz spis můj „Učení Jana Husi“ pag. 333. seq.

byli, ale nadál jsem sě, že by úrobkové byli řeči jeho, a útonkové, kteřížby smysl jeho změnili. I počal jsem státi pilně o vlastní knihy jeho, i dalo mi k ohledání koncilium jeho vlastní rukou psané. A tak s mistry písma sv. velebnymi ty kusy, pro kteréž upálen jest, srovnal jsem a přirovnal ku knihám jeho vlastní rukou psaným, a nalezl jsem ty veškery kusy tak úplně a v těch smyslech státi v knihách. A protož nemohuť řéci jinak spravedlivě, než že jest nebožčíček mnohé kusy psal bludné a škodlivé, a já který jsem byl přítel jeho i svými usty obránce cti jeho na vše strany, shledav toho, bludů těch nechci obránce býti, jakož jsem také dobrovolně vyznal přede vším sborem.“ (Palacký Documenta 598 n. 82.) V tomto rozumu odpovídám panu dokt. Loserthovi: Ja mein hochgelehrter Herr Doctor und Professor: „Hus war wirklich überwiesen.“ Und ich sage dieses ebenso entschieden, ja entschiedener, als wie der Herr Universitätsprofessor das Gegentheil zu behaupten für gut befunden hat.

31. „Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského“. Napsal Dr. *Václav Hlavatý*, professor gymnasijní v Praze. — Výbor ze spisů sv. Otce a učitele církve **Jana Zlatoústa**. Z řečtiny přeložil a životem téhož světce opatřil *Jan N. F. Desolda*, kněz ř. prem. v Teplé. Nákladem Dědictví sv. Prokopa. Čís. XXIV. Za rok 1884. V Praze tiskem kn. arc. kněhtiskárny za Rohlíčka a Sieversa. 1885. Str. LII, 358 a 216. Cena 2 zl. 50 kr.

1. Výbor Dědictví sv. Prokopa ve schůzi své 14. července 1884 konané *ze závažných příčin* ustanovil se na tom, že vydá za podíl pro rok 1884 členům svrchu jmenovanou knihu. Sv. Otec Lev XIII. proslulou svou encyklikou „Aeterni Patris“ ze dne 4. srpna 1879 doporučil světu křesťanskému studium filosofie scholastické, kteráž se podrobuje zjevení Božímu a vyznačuje se srozumitelností a přísnou methodou vědeckou. Aby tomuto přání nejvyššího učitele církve z části vyhověl, podává Výbor Dědictví sv. Prokopa členům tuto rozbor filosofie scholastické, kteráž rozkvětu došla za předního zástupce svého sv. Tomáše Akvinského. — Jiná příčina, proč dílo toto vydáno, jest, že filosofie scholastická u nás mimo ústavy bohoslovecké jest neznáma. Tato neznámost datuje od reformace, která nemohouc plat-

nými důvody filosofii scholastickou podkopati, počala ji uváděti v posměch. Proto též nynější moderní filosofie, které se na universitách vyučuje, s vysoka na scholastiku hledí, neb ji, od protestantů potupenou, ani znáti nechce. Filosofie Herbartova, která na našich vysokých školách neobmezené samovládě se těší, nemůže přáti scholastice, neb se s touto filosofií tak snáší jako oheň s vodou; tam ta jest materialistická, tato však jest veskrz idealní, kteráž jediné ducha lidského uspokojiti může. Poněvadž vzdělaným katolíkům nejen podle poznané pravdy život uspořádati, ale také poznanou pravdu šířiti a hájiti jest, podává se tuto vhodná zbraň zejména bohoslovcům a kněžím, jak rozličné námitky od moderních vzdělanců nejen proti scholastické filosofii, ale zejména proti zjevení Božímu činěné vyvraceti mají — Třetí důvod, jímž Výbor při podílu za r. 1884. veden byl, jest tisíciletá památka blahé smrti sv. Methoděje, které tato kniha věnována jest. Sv. bratři Solunští símě sv. víry mezi našimi předky rozsévali, přiměřeným spůsobem je vyučujíce v pravdách křesťanských. Oni učení katolické zevrubně znali, z něho počet kladli před samou Stolicí apoštolskou a nedali se stůj co stůj ve víře své zviklati, ačkoli v Cařihradě tehdejší dobou by s otevřenou náručí je byli přijali, kdyby byli následovali Fotia na jeho bezcestí. Sv. Cyrill byl filosoficky vzdělán, vždyť se nazývá Constantinus Philosophus. Výbor Dědictví sv. Prokopského chtěje důstojně památku sv. bratří uctíti, vydává „Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského,“ filosofie to křesťanské, jejíž hlavní rysy také sv. bratři Solunští znali a jádro její slovanským národům za svého apoštolování podávali. Za těmito příčinami tedy dílo toto vydáno, v jehož čele nalezá se obraz sv. věrozvěstův našich. Co se tkne *obsahu*, tu v úvodu na prvém místě nalézá se *Encyklika* Jeho Svatosti papežské Lva XIII. o obnovení filosofie křesťanské v duchu sv. Tomáše Akvinského, pak se pojednává o významu a důležitosti filosofie sv. Tomáše, podává se nástin života jeho a konečně se vyčítá dlouhá řada spisů tohoto světce jakož i hlavní díla z novější literatury thomistické. K snazšímu přehledu filosofie sv. Tomáše objasňuje dp. spisovatel v části I. Všeobecné zásady soustavy thomistické filosofie, pak podává v části II. tresť Noëtiky, v III. Metafysiky všeobecné, ve IV. Metafysiky zvláštní a to a) theologie, b) kosmologie,

c) angelologie a d) psychologie. V části V. jest trest Eudaimonologie a ethiky, v VI. Soteriologie a v VII. připojena jest Věda státní. Nemajíce v úmyslu probírati zde dobře sestavený a pilně sebraný vědecký materiál, toliko podotýkáme, že p. spisovatel úkolu svému se zdarem dostál. Jeho knihu slušně po bok staviti můžeme výbornému dílu prof. dr. Pospíšila „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského." Tyto dva spisy právem nazvati můžeme zdařilým počátkem literatury thomistické v jazyku našem mateřském, nehledíme-li ku starším, jako ku Tomáši ze Štítného, který jak známo vroucím přívržencem filosofie thomistické byl. Kdo studováním rozsáhlých děl sv. Tomáše Akvinského zabývati se nemohou, těm vedle učebné knihy filosofické dle zásad sv. Tomáše od prof. dr. Pospíšila spracované, podává se také nyní stručný rozbor soustavy téhož andělského učitele v řeči české. P. spisovatel v předmluvě výslovně dí: „Za základ práce této položeny spisy důkladného znalce literatury scholastické, prof. dr. Alberta *Stoeckla*, člena thomistické akademie v Římě a kanovníka v Eichstaetu. zvláště jeho „Geschichte der Philosophie des Mittelalters". Jemu tedy náleží zásluha veškera i dík za ochotné svolení k použití spisův jeho; podepsaného jest toliko spracování v jazyku českém." Tato slova svědčí o upřímnosti, nebo nechce vydávati cizé za vlastní, a o skromnosti, proto p. spisovatel předem každého pro sebe zaujímá. Studium filosofie thomistické vyžaduje mnoha let a jest dosti obtížné i nesnadné, proto se přidržel dr. Hlavatý osvědčeného thomisty, jehož díla v tomto oboru jsou proslulá. Není však zásluha p. spisovatele tak nepatrná, jak ji ve své skromnosti udává. On i z jiných spisů thomistických jako Kleutgenova, Liberatorova, Schneidova, Hörtlova a Pospíšilova „cum studio e. cum acri judicio" to nejlepší snesl a v pěkný celek upravil. Sloh jeho jest jasný a snadno srozumitelný, takže nepotřebuješ jednotlivé odstavce dvakráte čísti, abys jim po třetí neporozuměl, nýbrž úplně stačí k porozumění i těch nejtěžších stati, přečteš-li je jednou pozorně. Tím právě získal si p. spisovatel velikou zásluhu, že thomistickou filosofii, která sama o sobě těžkou jmína bývá. podává snadno přístupným způsobem. Tím také podal důkaz, že sám věci své dobře porozuměl. Vedle jasnosti chválíme též stručnost řečeného díla, neb celý Rozbor thomistické filosofie zahrnut na 346 stránkách.

P. spisovatel dokonale jest mocen řeči české a ačkoliv adoptoval některé terminy od dra. Jos. Pospíšila, přece dokazuje, že si osvojil mluvu filosofickou z nejpřednějších děl literatury české. Proto právem pokládáme dílo toto za záslužné a jsme přesvědčeni, že bohoslovci a mladší duchovenstvo rádo k němu sáhne, aby si dle přání sv. Otce osvojilo zásady filosofické velikána mezi mudrci — sv. Tomáše Akvinského.

2. Poněvadž úkolem sv. Prokopského Dědictví jest vydávati též díla patristická, proto zamýšlel Výbor téhož Dědictví i v tomto oboru pokračovati. Dědictvím již vydány byly: Spisy sv. Otcův apoštolských a Justina muč., překladem prof. dr. Sušila; patero knih sv. Irenea proti kacířstvím, překladem prof. Desoldy; O. Sept. Fl. Tertulliana Apologeticum, překladem od prof. V. Vojáčka, vysvětlivkami biskupa Dr. Bauera; Sv. Makaria: Padesát homilií, přel. Jan Vlček, k tisku upravil dr. Fr. Bauer. K těmto patristickým dílům vhodně se řadí výše jmenovaný Výbor ze spisů sv. *Jana Zlatoústa*. Jest to dílo pohrobné, nebo zasloužilý spisovatel český Jan N. *Desolda* již knihu tu nespatřil. Zemřel před jejím vydáním, odebrav se do lepší vlasti, aby tam čest a slávu B. šířil, jak zde rád činil. V tomto posledním díle svém popisuje tklivým způsobem nejprve život sv. Zlatoústa, pak podává zlaté dílo jeho „*O kněžství*“, knih šestero a ku konci: „*Dvě řeči napomínacích k Theodorovi kleslému.*“ Ačkoli v literatuře naší překlad díla sv. Jana Zlatoústého „O kněžství“ již máme, musíme přece doznati, že překlad ten byl zastaralý a mluvnicky nesprávný a nepřesný. Překlad, který upravil Desolda, jest v každém ohledu mistrný a dokonalý. Nemohl po sobě zvěčnělý zanechati lepší památku, nežli tímto arcidílem sv. Jana Zlatoústého ve skvostném rouše českém. Doporučujeme všem duchovním spolubratřím toto dílo k častému čtení a rozjímání. Ono jest jako zrcadlem, ve kterém duchovní často zhlížeti se mají, by za nynějších poměrů, které mnoho nezavdají poměrům panujícím v Cařihradě za časů Janových, neodbočili na bezcestí, nýbrž na pravé cestě dále kráčeli k nebeské domovině. Ku konci podotýkáme, že úprava obou dílů jest skvostná a Dědictví sv. Prokopa důstojna. Máme za to, že touto podílnou knihou Dědictví nových a četných údů získá.

Dr. *Fr. Krásl.*

32. **Jubilejní kniha.** K oslavě tisícleté památky úmrtí sv. Methoděje jakož i k oslavě padesátiletého trvání Dědictví sv. Jana Nepom. vydaná. *Nákladem Dědictví Svatojanského*; podíl údů na rok 1885, číslo 72. S několika obrázky a podobiznami. V Praze 1885, tiskem kn. arcib. knihtiskárny za Rohlíčka a Sieversa. Stran 448, XIV a 285 (47 archů); cena 2 zl. 50 kr.

Dědictví Svatojanské ochotně přidružilo se k oslavovatelům našich sv. apoštolů slovanských a při tom spolu oslavilo památku 50letého trvání svého následujícími částmi jubilejní knihy výš naznačené:

1) Posvátné Cyrillomethodějské památky Marianské čili *Matka Boží Staroboleslavská* v Čechách a Matka Boží *Tuřanská* na Moravě. Sepsal *Jan Křt. Votka*, T. J. (1—122). — S důmyslem nevšedním sestavil osvědčený historik tento hojné zprávy obou poutnických míst se týkající, ukázav i podobnost i různost jejich, a vylíčiv souvislost jich s dějinami českého království a markrabství moravského. Předesílá část obecnou o úctě marianské v Čechách a na Moravě; pak podrobně jedná (s použitím svého spisu „Památky Staroboleslavské“) o obrazu Staroboleslavské Matky Boží, načež zevrubné děje Tuřanské sošky Matky Boží se vypisují; dojemné jest vypravování o útlé úctě kardinála knížete Dietrichsteina k Rodičce Boží, o pouti jeho do Tuřan, o pronásledování katolíků v době tehdejší, o úctě Marianské v naší panující rodině císařské.

2. *Kanonisace sv. Jana Nepomuckého* a zřejmá v ní *prozřetelnost Božská* o Čechy pečující. Články apologetické, sepsal *Jan Kř. Votka*, T. J. (str. 123—360).

Jestliže předešlý spis vztahuje se na tisícleté jubileum sv. Methodějské, jest v tomto spisu druhém zřetel vzat k 50letému jubileu, jež koná r. 1885. Dědictví Svatojanské. Ke cti sv. patrona tohoto Dědictví podává se tuto nejdřív druhé a sice rozmnožené vydání spisu, jejž P. Votka r. 1884. vydal a kterýž značného rozšíření a všeobecné obliby došel; ta část jedná o zázračném jazyku a kanonisaci sv. Jana Nep. V druhé zcela nové částce (str. 209 nn.) objasněna nauka o Prozřetelnosti Boží nejprv vůbec, načež dovozuje spisovatel, jak milostivý Bůh podivuhodně vedl Čechy různými zkouškami, jež prodělali, k oné katolické církvi zpět, kterou na čas byli opustili. Z výtečných autorit dějepisců nejlepších dovozuje se, že dějiny u-

vědomělosti národní a dějiny katolické víry úzce spolu souvisely v historii české a že v tom ohledu svatému Janu Nepom. a patronům českým velká zásluha přísluší. Každý čtenář uznati musí, že oba spisy P. Votky důkladně jsou spracovány na základě pilných studií dějepravných a že se jimi v populárním rouše také dogmatické a mravoučné pravdy vysvětlují, tak že čtenářové mnohonásobného poučení ze spisů těch čerpati mohou.

3. *Dějiny Svatojanského Dědictví.* Napsal Dr. *Klement Borový,* kanovník metr. kapit. sv. Vítské, ředitel Dědictví. (str. 361—448.)

Pro paměť budoucí zapotřebí bylo sestaviti stručné dějiny Svatojanského Dědictví jednak k oslavě 50letého trvání Dědictví, jednak i z té příčiny, jelikož mnohé nákladem Dědictví vydané knihy již nikde na skladě se nenacházejí, aby tedy pro dějiny literatury patrno bylo, jakou činností jmenované Dědictví od svého založení až na naše časy se proslavilo. Jakož pak v předešlých spisech nalézáme zdařilé obrázky Matky B. Boleslavské a Tuřanské, též vyobrazení jazyka sv. Jana Nep., rovněž i v tomto oddílu k životopisům zakladatele a dosavadních ředitelů i zdařilé jich podobizny připojeny jsou. Pamatováno zde na všecky důležitější události, jako schválení od Apoštolské Stolice a propůjčení odpustků, vydání Písma sv., vydání kancionálu a Hlasu varhan při jubileu 1863, účastenství správy Dědictví ve výstavě Pařížské, sděleny jsou příklady o přistupování spoluúdů a horlivém šíření Dědictví ze starší i nejnovější doby. K historii literatury české zůstanou tyto dějiny Dědictví na vždy příspěvkem vážným a vítaným. — Na konci této části připojeny jsou „zprávy o Dědictví Svatojanském, jména zemřelých spoluoudů, seznam knih v ceně poznovu snížené a milodarů.“ Vklad pro člena nově přistupujícího od 1. května 1885 snížen při dobrém stavu spolkového jmění na 10 zl., pro rod, školu atd. na 20 zl. — Poslední místo zaujímá:

4. *Matrika údův Dědictví sv. Jana Nep. v Praze* od jeho založení r. 1835. Podává se nyní první díl matriky sahající až do konce roku 1855 a do čísla 11267. Nemohlať celá matrika letos býti otištěna, an by jiného čtení se bylo členům v tom případě pro objemnost archů dostati nemohlo. Budeť tedy ukončení matriky v podílu na rok 1886 následovati. — Celkem zahrnuje letošní podíl „jubilejní kniha“ téměř 48 archů tiskových. Doufáme, že obsah její vítaným bude všem členům Svatojanského Dědictví. Zevnější úprava knihy jest slušná. *Redakce.*

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXVI. 1885. Svazek V.

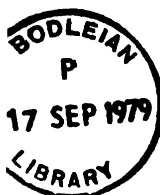
Kritika moderního atomismu.*)

Napsal Dr. Jos. Pospíšil, professor theologie v Brně.

Nejdůležitější pojem ve veškeré soustavě peripatetické jest bez odporu pojem *formy* (tvaru) a *materie* (látky). Na něm závisí názor o povaze hmotných těles, o jejich vzniku, změně a zániku, o jejich činnosti, o účelnosti atd. Můžeme směle říci, že v nauce peripatetické o tvaru a látce tkví těžiště veškeré filosofie aristotelsko-scholastické Proto jsou a zůstanou marny všecky pokusy učencův katolických, kteří o obrod filosofie peripatetické se zasazujíce domnívají se, že možno hlavních zásad dotčené filosofie hájiti, i když její nauka o tvaru a látce theorii *mechanického atomismu*, na němž moderní přírodověda namnoze se zakládá, se nahradí.

Nechceme zapírati, že nauka o tvaru a látce, tak jak ji Aristoteles se scholastikou hlásá, nejednu záhadu v sobě obsahuje. A poněvadž duch lidský přirozeným pudem bez ustání jest nutkán, aby v každou záhadu, která se mu při zkumu pravdy namítá, úplně vniknul a tak svůj obor jasného poznání pravdy pořád více

*) Upraveno z větší práce: „Kosmologie podle zásad sv. Tomáše," již spisovatel k tisku připravuje.

rozšiřoval, bylo téměř přirozeno, že přírodověda chtějíc se zbaviti záhad v peripatetické filosofii obsažených jinou nastoupila cestu, cestu, kteráž jí na prvý pohled tak jistě úplné objevení a odhalení vniterné bytnosti veškeré hmoty a její činnosti slibovala. Místo nauky o tvaru a látce vzala zase útočiště k mechanickému atomismu, o nějž již ve starověku jak přírodověda tak i filosofie přečasto svou nauku o hmotě opírala.

Nedá se upírati, že moderní přírodověda tímto mechanickým atomismem skutečně s úžasnými, dříve ani netušenými výsledky se potkala a těmito výsledky téměř veškery poměry lidské společnosti podstatně přetvořila. Přírodověda slaví nyní nad přírodou ve všech jejích oborech nejslavnější vítězství. Avšak tímto vítězstvím jsouc zaslepena domnívá se, že již v nejtajnější dílnu života přírodního vkročila a tu veškery záhady, které doposud úplný vhled v tajemství života všehomíra zabraňovaly, jasně rozřešeny nalezla. *Atomy a jejich síly*, které podle nezměnitelných zákonů zcela mechanicky působí, toť prý klíč, jenž tajůplný chrám přírody každému, kdož do něho vstoupiti chce, až dokořán otevírá.

Jinak sobě počíná filosofie aristotelsko-scholastická.

Neupíráť nikterak přírodovědě práva, aby sobě, tak jak toho potřebuje, hmotu až do nejmenších jejích částeček rozdrobila a roztrolila, a z částeček těchto všechny přírodní zjevy, jejich vzájemnou souvislost a součinnost, jejich nezměnitelnou zákonitost atd. vysvětlila. Avšak filosofie tato nelpí toliko na povrchu a zevnějšku nejmenších hmotných částeček, nýbrž snaží se za tyto zevnější zjevy se ponořiti a tu po posledních příčinách veškeré hmoty pátrati. Tu jí ovšem pouhý mechanický atomismus nevystačuje. Nemůžeť z něho dostatečně života přírodního v jeho přerozma-

nitých projevech v nejtěsnější jednotě spojených pochopiti a rozumně vysvětliti. *)

Vše, co jest a co se děje, musí míti dostatečný důvod, — toť zákon, na němž jak veškerenstvo ve svém ontologickém bytu a zevnějším projevu svého života tak i rozum lidský ve svém poznání nezbytně závisí. A proto duch lidský nutně se táže po příčině jak jednoty všude ve přírodě vládnoucí tak i přepestré rozmanitosti, v níž život přírodní se nám jeví. A tu otevírá peripatetická nauka o *tvaru a látce* po veškeré přírodě rozhled tak daleký, vysoký a hluboký, že pozorovatel může jím veškeren život přírodní takořka zároveň a pojednou v poznání svém obsáhnouti. Nauka peripatetická o tvaru a látce má tu ohromnou důležitost a přednost do sebe, že nepříčí se ani jedinému nezvratnému výzkumu přírodovědeckému, veškeru přírodovědu takořka v jediném zářném bodu slučuje a odtud na ni zase přebohatý zdroj nejjasnějšího světla vyroňuje.

Veškery atomistické soustavy nynější přírodovědy nepostačují, aby uspokojivě *otázku po posledních principech hmoty* rozřešily. Neb jakmile se o tuto rozřechu jen pokoušejí, zaplítají se ihned do mnohých nejapností, nemístností, ano můžeme směle říci, do mnohých nerozumův a nesmyslův.

Nauka peripatetická není sice také prosta všech záhad, ale přece nikde a v ničem nežádá na člověku, aby svůj zdravý rozum zapřel a původ a princip veškerenstva místo na výsluní jasné pravdy hledal v hlubokých propastech klamův a bludů, v nichž oko lidské vzdáleno jsouc slunka nebeského povlovně záři jeho odvyká a na pouhých stínech a zákmitech světla mnohokráte již lomeného přestává.

*) V. Gassendi: Syntagma philosophicum. (Physica. Sect. I. lib. IV. c. 3.) Opp. tom. I. p. 252 sq. Florentiae 1727.

Nauka peripatetická vědou křesťanskou vyvinutá a odůvodněná může směle sestoupiti na kolbiště s vědou moderní. Co jest v této vědě pravého, co jest správného a nezvratného, co jest krásného a velebného, vše scholastika dovede přeladně v rámec své soustavy zasaditi, — co však moderní přírodověda v sobě chová bludného a klamného, to již a priori svými základními zásadami, o něž se opírá, co nejrozhodněji zamítá.

I pokusíme se podati důkaz, že moderní atomistika není až doposud, jak její stoupenci jednomyslně tvrdí, *vědecky oprávněnou theorií*, podle níž otázku o posledních principech hmoty řešiti jest.*)

V poslední době nabyl „atom“ tolik různých významů, že nyní není již možno podati o něm nějaký výměr, v němž by všichni atomisté souhlasili. Následovně nelze také o atomistice mluviti jakožto o *jednotné theorii*, podle níž všecky zjevy přírodního života vysvětliti se mohou. Vůbec lze říci, že jinak pojímají atom *fysikové*, jinak *chemikové* a jinak zase *filosofové*. A i mezi fysiky, chemiky a filosofy berou jednotlivci atom ve významu namnoze zcela různém.**)

Poněvadž na pojmu atomu nauka atomistická vůbec závisí, budeme hleděti pokud možno aspoň nejhlavnější názory o atomu vysvětliti, které jak ve *fysice* a *chemii* tak i ve *filosofii* jakési platnosti nabyly.

I. Atomismus fysikální.

Ačkoliv fysikální atomisté v nynější době o pojmu atomu v nejrůznější domněnky se rozcházejí, přece

*) Imman. H. Fichte: Anthropologie. 3. Aufl. p. 218. sq. Leipzig. 1876.

**) V. Lange: Geschichte des Materialismus. 3. Aufl. II. Bd. p. 181—220. Iserlohn 1874.

můžeme tvrditi, že aspoň většina jich v následujících hlavních zásadách souhlasí.

Važitelná hmota (ponderabilia) skládá se z částí prostorně přetržitých, kteréž obkličuje látka nevažitelná (imponderabilia, éther). Ačkoliv věda o povaze étheru a jeho poměru k važitelné hmotě dosud úplného světla ještě nenabyla, přece tolik se může za jisto míti, že i éther jest v prostoru rozsažen a rovněž také z částí přetržitých (diskretních) složen. Mezi přetržitými částmi étherními buď jest naprosto prázdný prostor, aneb látka samého étheru ještě mnohem jemnější, od níž však, poněvadž našemu smyslovému poznání nikterak se nejeví, přírodověda ve svém zkumu hmoty a zjevů jejích úplně odezírá. Avšak i kdyby étherní atomy látkou ještě jemnější obklíčeny byly, musí se i tato látka skládati z částí přetržitých, okolo nichž *prázdné prostory* se rozprostírají. Neb tvrditi, že atomy i této látky jsou obaleny ještě jemnější látkou, jest nemožno, poněvadž bychom pak nekonečně mnoho pořád jemnějších látek přijati musili, což rozumu odporuje. Vzdálenosti étherních atomův, ačkoliv jsou menší než u atomů važitelných, jsou přece tak veliky, že rozměry étherních částic proti nim úplně mizí.*) Od tíže étheru, má-li vůbec jakou, můžeme úplně odezírati. Éther jest nevažitelný. Klade-li pohybu světových těles jakou překážku, není až dosud zjištěno.

Ačkoliv éther není nestlačitelný,**) dají se přece jeho části mnohem snáze k sobě pomykati, než stlačováním k sobě přibližovati. Éther jest ve stavu *úplné pružnosti*, t. j. síla, s níž étherní atom ze své rovno-

*) V. Secchi: Die Einheit der Naturkräfte. Deutsche Übers. von Schulze I. Bd. p. 290. Leipzig 1876.

**) V. L. Neumann: Die magnetische Drehung der Polarisationsebene, p. 34 sqq.

váhy vyrušený v tuto polohu zase navrátiti se snaží, jest vzdálenosti od jeho rovnováhy úplně úměrna. Pro tuto pružnost jsou étherní částice chvění právě tak schopny, jako částice vzduchové a chvění toto rozšiřuje se s částice na částici právě tak, jako zvukové chvěje ve vzduchu. Chvěje étherní jsou příčinou *světla* a sálavého *tepla*, kteréž, jak se podobá, ode světla toliko různou rychlostí chvějů se liší.

Ať již vniternou skladbu hmoty važitelné aneb nevažitelné uvažujeme, nezbývá, než mysliti si ji složenu z nesčetného množství atomů prázdnými prostory od sebe oddělených. *Atomy a prázdné prostory jsou tedy konstitutivní principy veškeré hmoty.* Všechny nejmenší hmotné částice — atomy — jak važitelné tak i nevažitelné, stojí právě tak, jako jednotlivá nebeská tělesa, k sobě svými silami v jistém poměru a jsou týmž všeobecným zákonům rovnováhy a pohybu podrobeny.

Atomy, z nichž se veškera hmota skládá, jsou buď v sobě naprosto nezničitelny, aneb aspoň v oboru fysikálním a chemickém není žádného prostředku, jímž by se zničiti daly.

Z většího aneb menšího počtu atomů vznikají v oboru hmoty važitelné malé skupiny *molekuly* (složené atomy) zvané, kteréž od sebe více vzdáleny jsou, než jednotlivé atomy v molekulách umístěné samy od sebe. Jednotlivé molekuly mohou se opět v menší aneb větší skupiny spojiti a z těchto skupin zase se vyloučiti a v nové skladby vejíti. Z toho jde, že každé hmotné těleso lze rozčleniti ve větší aneb menší skupiny molekul, tyto skupiny zase v jednotlivé molekuly a molekuly konečně v atomy. Ony skupiny, jakož i molekuly jsou zničitelny, nikoliv však atomy.

Co se *vzdálenosti* jednotlivých atomův od sebe týká, jest jen tolik jisto, že jsou mnohem větší, než

průměry atomův. O *naprostých* průměrech atomů s jistotou ničeho nevíme. Molekuly mají již určitý zevnější tvar, o tvaru atomů není ničeho známo.*)

Co se *atomových* sil týká, tu není mezi nynějšími fysiky žádné shody. Všeobecně můžeme tvrditi, že převládá mezi nimi názor, že atomy vlastních sil a činností úplně jsouce prosty toliko zevnějšími mechanickými příčinami (tlakem, rázem) do pohybu přecházejí.

Toť jsou asi zásady, v nichž většina atomistů jakž takž souhlasí. Pravíme však, že v nich jen jakž takž souhlasí, poněvadž není téměř dvou atomistů, kteřiby uvedené zásady beze změny přijímali.

1. Podle *Fechnera* **) žijí atomy vespol zcela přátelsky, ustavičně sobě navzájem uhýbajíce a ustupujíce, aby se nesrážely a tak ve svém bytu a pohybu se nerušily.

*Langenbeck****) líčí však jejich poměr k sobě zcela jinak. Jednoduché monady, z nichž se hmota skládá, jsou prý jako psi na řetězu, kteří uprostřed dalekého úplně prázdného a pustého prostoru na sebe vrčí a zuby cení.

2. Někteří atomisté kladou mezi jednotlivé atomy úplně *prázdné prostory*, majíce za to, že jinak pohyb hmoty vysvětliti se nedá. — Jiní zase prohlašují ve smyslu Herbartově prázdný prostor za *holou nemožnost* tvrdíce, že atomy do jistého stupně se prostupují. †)

3. Podle *Berzelia* neliší se atomy ani jakostí ani

*) V. Fechner: Die physikalische und philosophische Atomenlehre p. 93. sqq. Leipzig 1864.

**) V. Fechner: l. c. p. 80.

***) V. Langenberk: Über Atom und Monade. p. 26. Hannover 1858. sr. Pesch: Die grossen Welträthsel. 1. Bd. p. 563. Freiburg in Br. 1883.

†) V. Cornelius: Grundzüge der Molekularphysik. Halle 1866.

tvarem, ano jest prý i pochybno, liší-li se od sebe velikostí. Tomu však odpírá *Liebig*,*) jenž míní, že atomy aspoň různých živlů různý tvar míti musí.

4. Jako Bako Verulamský k vysvětlení hmoty mimo nejmenší hmotné částice také ještě *jemné vzdušné duchy* (spiritus mortuales a vitales) přijímal, tak berou přemnozí přírodozpytci nynější doby útočiště k *étheru*, jemuž všecky možné vlastnosti připisují, kdežto jiní stojíce na stanovisku Gassendiově učí, že hmotné atomy samy všecko ve hmotě působí.

5. Co se *dělitelnosti* atomů týká, tu též v různé rozcházejí se strany. Někteří hájí jejich *nedělitelnosti*, jiní zase v jejich dělitelnosti tak daleko pokračují, že je v matemické body mění.

Tak má na př. Gay-Lussac atomy za nekonečně malé hmotné částice, Ampére a Cauchy popírají již úplně jejich prostornou rozsažnost, Seguinovi a Moignomu jsou již jen *dynamickými středisky***), Redtenbacherovi pouhými *dynamidami*, Pfeilstrickerovi***) tak zvanými „Kinety“, Wiessnerovi †) běhavými body (Laufpunkte) atd. atd.

6. Ano jsou fysikové, kteří atomům jakousi veliánskou nabubřenost připisují. Tak činí na př. *Faraday* a v poslední době také *Zöllner*. Vycházejí ze zásady, že každá věc *svou podstatou* na místě býti musí, kde nějaký účin působí, dovozují z toho, že věci svou *po-*

*) V. Liebig: Chemische Briefe 4. Aufl. 1. Bd. p. 148.
**) V. Fechner: l. c. p. 231. sqq.
***) V. Pfeilstricker: Das Kinetsystem oder die Elimination der Repulsivkraft und überhaupt des Kraftbegriffs aus der Molekularphysik. Ein Beitrag zur Theorie der Materie. Stuttgart 1873.
†) V. Wiessner: Das Atom oder das Kraftelement der Richtung als letzter Wirklichkeitsfaktor. Leipzig 1875; sr. také Pesche: Die grossen Welträthsel 1. Bd. p. 492. sqq. Freiburg 1883.

lohou jsou jen na určitých místech světového prostoru, že však *svou podstatou* veškeru sféru své působnosti vyplňují. *) Z té domněnky důsledně provedené plynula by *všudepřítomnost* každého jednotlivého atomu ve veškerém prostoru světovém. — Jak patrno, zakládá se tento názor na liché domněnce, že věc nejen tam býti musí, kde *neprostředně* působí, nýbrž i tam, kde jen nějakým prostředkem svůj účin jeví.

7. V poslední době došly také jakési platnosti tak zvané *vířivé atomy* (Wirbelatome). *Helmholtz* objevil totiž na vířivých kruzích či prsténcích tekutin některé zvláštnosti. Ihned počali Tait a Thomson tyto zvláštnosti atomům připisovati. I představovali sobě atomy jakožto nesmírně malé, rozličně zauzlené, od věčnosti vířivé kroužky, jež prý lze sobě znázorniti kruhy, jimiž někteří kuřáci kouř tabákový z úst vypouštějí.

8. Někteří fysikové chtějíce uniknouti nesnází, které pojem atomu v sobě zahrnuje, k jiným zase domněnkám se utíkají.

Tak na př. tvrdí Mach**), že jen theorií o prostoru *s více než třemi rozměry* všecky záhady zjevů přírodních se dají vysvětliti.

Podobně soudí Zöllner***), že temnost prostoru světového jen tenkráte se dá pochopiti, není-li níž prostor euklidický.

Poněvadž novější přírodověda v názoru o atomu v nejrůznější strany se rozchází, nemá také jednotného pojmu o poměru mezi *hmotou a silou.*

Někteří přírodozpytci uznávají a) jen *hmotu beze vší síly*, jiní zase b) jen *sílu beze všeho hmotného podkladu*,

*) V. Zöllner: Wissenschaft. Abh. I. Bd. p. 70.

**) V. Mach: Die Geschichte und die Wurzel des Satzes von der Erhaltung der Arbeit. p. 30, 55. Prag 1872.

***) V. Zöllner: Die Natur der Kometen. 2. Aufl. p. 299 sqq. Leipzig 1872.

c) jiní konečně prohlašují hmotu a sílu za dva různé pojmy *jednu* a touž věc se dvojího stanoviska vyjádřující, a jen d) malá část přírodozpytců má *hmotu* za rozsažný podklad síly.

a) Přírodozpytci, jenž strohého atomistického atomismu ve přírodě hájí, přijímají vesměs jen hmotu beze všech vniterných sil majíce veškeru činnost ve hmotě se jevící za *pouhý lokální pohyb* vnějšími příčinami mechanicky ve hmotu uvedený. Tohoto názoru jest také věhlasný jesuita *Secchi*, tak jak z jeho díla o jednotě fysických sil zcela patrně vysvítá. Vůbec vrátil se Secchi v otázce této zcela k mechanickému názoru o přírodě, tak jak jej Galilei vyslovil a po něm nyní přemnozí přírodozpytci hlásají.

Podle atomistického mechanismu spojuje rozmanitý vnější příčinou (rázem, tlakem atd.) způsobený pohyb jednotlivé atomy v tělesa nejrůznější jak neživá tak i živá. A mluví-li tento mechanismus přece o silách, jako o tíži, elektřině atd., užívá slova „síla“ jen ve smyslu nevlastním rozuměje jím toliko různé směry jednoho a téhož pohybu zevnější mechanickou příčinou v atomy uvedeného.

Ano mnozí přírodozpytci chtějí pojem síly ze přírodovědy úplně vymýtiti. K těmto náleží mimo mnohé jiné také na př. Fechner.*) Jemu jest hmotou, co *hmatati* můžeme, beze všeho vzhledu k tomu, co v tom, co hmatáme, se skrývá. Než tato *hmatavost* jest toliko základem pojmu hmoty. Neb přírodověda shledává, že s touto všeobecnou a základní vlastností veškeré hmoty ještě mnohé jiné vlastnosti jsou spojeny, které jako na př. rovnováha a pohyb těles, více *zraku* než hmatu jsou přístupny.

Ačkoliv éther smysly našimi postřehnut býti ne-

*) V. Fechner: l. c. cap. XV. u. XVI.

může, lze prý jej přece za hmotu pokládati, poněvadž právě tak, jako ostatní hmota, zákony rovnováhy a pohybu se řídí.

Poněvadž však doposud jen hmota *smyslově* poznatelná jest předmětem fysikálního zpytu, proto prý nemůže přírodověda připustiti *síly*, jež by ve hmotě jaksi tkvěla čili seděla. Neb vše, co smyslně postřehujeme, jest prý toliko hmatavá, viditelná, v prostoru rozsažná hmota, její pohyby a zákony těchto pohybů. A proto prý síla není přírodovědě ničím jiným, než *výpomocným výrazem k označení zákonů, jimiž se rovnováha a pohyb ve hmotě řídí.*

b) Opět jiní přírodozpytci jsou výlučnému *dynamismu* oddáni popírajíce *veškeren hmotný v prostoru rozsažný substrát čili podklad sil*, domnívajíce se, že hmota jest jen soustavou jednoduchých sil, vespol na sebe působících. Fysika neví prý o hmotném substrátu sil ničeho, vše, co jest aneb může býti předmětem jejího zkumu, jsou prý výhradně jen síly. Hmotný substrát sil pro fysiku proto neexistuje. Avšak jako ostatní fysikové, jenž atomy za rozsažné mají, hlásají i stoupenci tohoto dynamismu čirý mechanismus v téže strohosti, v jaké jemu již Demokrit a Epikur učili. Rozdíl mezi atomisty a těmito dynamisty záleží toliko v tom, že onino hmotu skládají z *rozsažných* přetržitých hmotných částic, kdežto tito (dynamisté) prohlašují hmotu za skladbu ze přetržitých *dynamických* bodů, jež rovněž jen zevnějším mechanismem (tlakem, rázem) svého pohybu docházejí. Atomy (buď hmotné aneb dynamické), prázdný prostor, a pohyb mechanickou zevnější příčinou v atomy uvedený — toť hlavní myšlénky, na nichž jak atomističtí tak i dynamičtí mechanisté své soustavy budují.*)

*) V. Immanuel Her. Fichte: Anthropologie. 3. Aufl. p. 209. 221 sq. Leipzig 1876.

c) Zase jiní ztotožňují úplně hmotu se silou. Tak praví *Büchner*, že není vtastně ani hmoty ani síly. Oba tyto pojmy jsou prý toliko dvěma abstrakcemi hmoty, jež se vespol podmiňují a doplňují. Hmota a síla nemají samy o sobě nejen žádného bytu (existence), ale také žádné jestoty. A proto prý nelze hmoty mysliti beze síly a síly beze hmoty V celém všemmíru není prý ani nejmenší hmotné částečky, jež by nebyla svou zvláštní silou opatřena. Avšak ani pomyslně nejsme prý s' to, abychom si hmotu beze síly představili. Pomysleme sobě prahmotu jakéhokoliv spůsobu, vždy jest nám zároveň mysliti vzájemnou přitažlivost a odpudivost mezi jejími nejmenšími částmi, poněvadžby jinak hmota sama sebe zrušiti aneb v prostoru světovém se rozplynouti musila.

Rovněž tak prázden a bezpodstaten jest pojem síly bez hmoty. Poněvadž jest všeobecným zákonem, že síla jen na hmotě *se jeví*, proto prý také jen na hmotě *existuje*. Není tedy síly beze hmoty. Proto prý se nemohou také síly (s atomu na atom) přenášeti, nýbrž toliko *vzbuzovati*. Tak na př. vzniká magnetismus v nějakém tělese toliko tím, že stav skupenství jeho media se mění. Mysleme sobě magnetismus bez železa, na němž obyčejně tento zjev pozorovati lze, pak prý nám nezůstane než *prázdný pojem*, pouhá abstrakce. Kdyby nebylo žádných hmotných částic, které vlastnosti magnetické nabyti mohou, nebylo by též žádné magnetičnosti, a všecky abstrakce by nestačily utvořiti si nějaký pojem o zjevu tomto.

Síla není tedy než pouhou vlastností hmoty, kterouž z jejích změn poznává. *Věcně* však není žádného rozdílu mezi hmotou a silou její. Jednu a touž věc, podle stanoviska, s jakého na ni pohlížíme, nazýváme

buď hmotou aneb silou její.*) S podobným názorem o hmotě a síle potkáváme se také u Du Bois-Reymonda, jenž rovněž učí, že v pravdě není hmoty ani síly, nýbrž že hmota a síla jest totéž. Podobně jako Büchner jen ten rozdíl mezi nima připouští, jaký jest mezi dvěma abstrakcemi jedné a téže věci ze dvou různých stran uvažované. „Síla, pokud ji myslíme jakožto příčinu pohybu, jest pouhým výplodem naší sklonnosti k personifikaci, která jest nám vrozena. V pojmech síly a hmoty jeví se tentýž dualismus, jako v našich představách o Bohu a světě, o duši a těle.“**)

d) Konečně jsou také přírodozpytci, kteří liší hmotu od síly, klonice se v této příčině k nauce scholastické.

Tak nazývá Moleschott***) silou onu vlastnost těles, kteráž jejich pohyb umožňuje. Živelné látky jeví své vlastnosti jen potud, pokud stojí v poměru k jiným látkám. Nejsou-li tyto látky patřičně sebe blízky, pak neprojevují dotčených vlastností, tedy ani své síly přítažlivé a odpudivé. Avšak síly tyto jim při tom nescházejí, jen smyslům našim se nejeví nemajíce příležitosti ku pohybu a činnosti.

Podobného názoru háji také Helmholtz †). Přírodověda uvažuje předměty vnějšího světa podle dvou abstrakcí: předně podle jejich *bytu* odezírajíc od jejich působnosti jak na jiné předměty tak i na naše smyslové ústroje. V tomto smyslu nazývá je *hmotou*. Byt

*) V. Büchner: Kraft u. Stoff. 13. Aufl. p. 1. sqq. Leipzig 1879.

**) V. Du Bois-Reymond: Untersuch. über thierische Electricität. I. Bd. Vorrede p. XL sq. Berlin 1848.

***) V. Moleschott: Kreislauf des Lebens. 4. Aufl. Mainz 1862.

†) V. Helmholtz: Über die Erhaltung der Kraft. Eine physikal. Abhandl., vorgetr. in der Sitzung der physik. Gesellschaft. p. 3. 4. Berlin 1847.

hmoty jest nám tedy něčím klidným, nečinným. Vzhledem k tomuto klidnému bytu těles rozeznáváme ve hmotě prostornou rozsažnost a kolikost, která jest naprosto nezměnitelna. Jakostních rozdílů nesmíme hmotě připisovati. Mluvíce o různých hmotách klademe tuto různost vždy jen do různosti působnosti t j. do jejich sil. Hmota sama v sobě nemůže jiným změnám býti podrobena, než *prostorným*. Avšak přírodní bytosti nejsou nečinny, ano my je vůbec poznáváme jen z jejich činností soudíce z nich na hmotu jakožto na podmět těchto činností. A proto kdykoliv ve skutečnosti pojem hmoty na zřeteli máme, vždy hmotě činnost čili sílu, od níž jsme prve odezřeli, zase připisujeme. Z čehož plyne, že těchto pojmů (hmoty a síly) nesmíme ve skutečnosti nikdy od sebe odděliti. Čirá hmota (hmota beze síly) nemůže ani ve přírodě žádné změny způsobiti, ani na naše smysly působiti. Avšak i čirá síla (síla beze hmoty) jest nemožna. Neb síla beze hmoty nemůže bytovati, poněvadž to, co bytuje, jak svrchu podotknuto, hmotou nazýváme. Rovněž jest nesprávno, *hmotu míti za věcnou jednotu, ale sílu jen za pouhý jev, jenž žádné skutečné věcnosti v sobě nezahrnuje.* *)

Uvážíme-li jen poněkud tyto přerůzné názory o atomu a o hmotě, zajisté se s pravdou nemineme, nazveme-li nynější atomistiku *nejpestřejší směsicí nejrůznějších a sobě nejprotivnějších theorií*, ale nikoliv jednotnou hypothesí všeobecně uznanou. Vůbec lze nám říci, že nynější přírodozpytci mimo pouhé jméno atomů v ničem jiném se nesnášejí. Vše ostatní jest předmětem sporů nekonečným. Ačkoliv tedy, jak patrno, nynější přírodověda vlastně ani neví, *co atom jest*, snaží

---

*) Sr. Ulrici: Gott und die Natur. 3. Aufl. p. 31—61. Leipzig 1875.

se přece z jeho pojmu *bytnost a vniternou povahu veškeré hmoty* vysvětliti! *)

Směsice v názorech o atomu stává se však ještě větší, přihlédneme-li k nauce atomistické, tak jak v *chemii* v poslední době namnoze zobecněla. (Pokr. bud.)

Stručné dějiny církve katolické v Rusku.

Napsal Dr. **Frant. Xav. Kryštůfek**, prof. círk. dějin v Král. Hradci.

(Pokrač.)

§. 7. Příčiny obnovení unie mezi Kyjevskou metropolí a Stolicí Apoštolskou.

Protivníci unie připisují zásluhu o tuto unii pouze zjevnému násilí papežův a polských králův, a pak pletichám jesuitů; tak rozkolnický arcibiskup Filaret**); avšak věc jinak se zběhla.

Ruthenská církev byla v prabídném stavu; biskupové, duchovenstvo a kláštery byli větším dílem nevzdělaní a zkažení, a lid surový. Biskupové dostávali se na svá místa svatokupectvím; polští králové jmenovali biskupy a opaty z laiků vznešených rodin, kteříž jenom stkvělé zaopatření v stavu duchovním hledali. Často spravovali laikové po léta biskupství; někdy byli pro jeden stolec dva biskupové jmenováni. Mnohý prodal své jmenování jinému kandidátu. Kdo biskupství koupil, hleděl přijíti ke svým penězům. Ku svatokupectví přistoupila nemravnost mnohých biskupův a metropolitů; na biskupských stolcích seděli někdy ženatí mužové se ženou, dětmi, a mnohdy i souložnicemi.

Polská a ruthenská šlechta chodila na protestant-

---

*) V. Imman. H. Fichte: Anthropologie. l. c. p. 235.
**) Geschichte der Kirche Russlands. II. 58.

ské university, a odpadávala k bludu. Roku 1583. shromáždila se ruthenská šlechta v Haliči, a pravila v adresse k metropolitovi Onesiforu, že on svých povinností nekoná, a ukazovala ku hrozným zlořádům v církvi. Lepší část šlechty a duchovenstva poznávala bídu; avšak kterak tu pomoci? Metropolité byli neschopni, a jejich stolec bylo nejprv opraviti. V Konstantinopoli panoval ještě větší zmatek; hádalif se tam o patriarchalní stolec od r. 1572. s Jeremiášem II. jeho předchůdce Metrofanes III., pak Pachomius a Theolept, a všickni čtyři toužili po přízni haremu. Po smrti Metrofanově († 1580) podařilo se Jeremiáši II., že sám se stal patriarchou, slíbiv svým odpůrcům ročně 500 dukátů ve zlatě, a uděliv jim jiná vyznamenání. Aby si peníze opatřil, odebral se s biskupy Dorotheem z Monembasie a Arseniem z Elissonu, do Ruska pro almužnu. Aby v kyjevské metropoli, kde náklonnost k unii pozoroval, rozkol udržel, povýšil mnohá bratrstva a kláštery za stauropigie, a učinil je tak nezávislými na biskupech. Tato bratrstva s kláštery stala se strážci rozkolu, a urážela veřejně biskupy, kteříž, ač nebyli větším dílem mužové hodni, přece takového ponížení nezasluhovali, a proto pomýšleli, aby stavu tomu konec učinili.

Moskevská vláda chtěla své panství, alespoň v duchovním ohledu, rozšířiti na Rutheny, a uplácela rozhodné stoupence rozkolu; avšak o připojení k Moskvě nebylo řeči, poněvadž tam ještě větší zpustlost panovala, a pak tomu politické ohledy bránily. Oprava ruthenské církve nemohla nikterak býti provedena, leč unií s Římem, která Ruthenům nebyla novou, a o níž věděli, že za dob unie té církev ruthenská kvetla.

Ku konci 16. století byly v ruthenské církvi dva proudy; církevní bratrstva pracovala pro rozkol, četní Ruthenové však proti nim pro obnovení unie. V tomto

ohledu získali si zásluhy dva znamenití jesuité, Antonín *Possevin* a Petr *Skarga*. Possevin vraceje se z Ruska založil v Litvě několik kollegií pro ruthenskou mládež, tak seminář ve Vilně; k jeho radě založil papež Řehoř XIII. řeckou kollej v Římě, a též v jiných ústavech byla ruthenská mládež vychovávána a od svých bludův odvracována. Possevin psal Řehoři XIII., že nejprv jest obrátiti kyjevskou metropoli k unii a potom teprva skrze ni působiti na Moskvu; pročež ať papež ruthenské biskupy k unii vyzve, a jim obřad jejich i veškeru bohoslužbu ponechá.

V témž smyslu působili i jiní jesuité, jmenovitě znamenitý kazatel Petr Skarga, který r. 1576. vydal ve Vilně spis: „O jednotě církve Boží pod jedním pastýřem,“ a ukázal jim pravou cestu k zavedení unie, totiž přijetí florencké unie. Spis ten vyvolal velikou zuřivost protestantův a rozkolníků, kteří všechny výtisky, pokud mohli, skoupili a zničili. Spis ten však byv přece čtěn, dosáhl svého účelu.

Konečně ještě dvě okolnosti měly vliv na uzavření unie: založení moskevského patriarchátu, a boj katolické církve s protestantským bludem. Moskevským patriarchátem stala se ruská církev ústavem státním. Proti protestantům bojoval statně kardinál *Hosius*, biskup varminský, který r. 1564. jesuity do Polska povolal a zlomil moc protestantů, jmenovitě když nejmocnější jejich ochránce kníže Mikoláš Radziwill zemřel, a Štěpán Batory (1576—1586) na polský trůn vstoupil. Ještě více zpustošil blud Litvu, kde bylo mnoho odpadlíků v latinském duchovenstvu, vyšším i nižším. Mikoláš Patz, arcijáhen vilnenský, odpadl a zůstal přece milcem krále Sigmunda II., který mu brestské panství propůjčil. Jiří Albin, světící biskup brestský, vyslovil se veřejně proti Římu, sloužil mši sv. v polském jazyku, a formálně jen z té příčiny odpadnutí svého ne-

provedl, aby neztratil obročí. Jiří Petrowodski, biskup žmudský (Samogitie), přiznal se veřejně k lutheránství, a po příkladě faráře Golubky z Chydlowa odevzdali všichni kněží té diecése, až na sedm, své kostely kalvinistům. Šlechta odpadla skoro celá od katolické církve. Tu bojovali zas jesuité proti bludu. Roku 1571. vypukl mor a zuřil jmenovitě ve Vilně. Četní bludařští kazatelé prchli, i mnozí z vyššího katolického duchovenstva; ale jesuité zůstali, působili blahodárně a neohroženě po celý čas moru, naklonili si všechny a kollej jejich rychle rozkvetla. Brzo potom r. 1571. přišel do Vilna Petr Skarga, a obrátil svou výmluvností mnohé bludaře k církvi. Církev katolická vítězila v Litvě, a toto vítězství ukazovalo Ruthenům, kde jest jim pravdu hledati.

Polští králové, Štěpán Bátory, a jmenovitě Sigmund III. Vasa (1587—1632) přáli unii z náboženského přesvědčení i z politických ohledů. Rutheni byli za časů Possevinových v podezření, že k Moskvě se kloní, a po zřízení moskevského patriarchátu mohlo toto podezření býti odůvodněné; pročež byla polským králům vítanou unie, kterouž cizí vliv přestal, a ruthenské duchovenstvo v přátelské obcování s latinským vstoupilo. Kdyby králové polští byli chtěli sobě libovolně počínati, byli by kyjevský patriarchát zřídili, k čemuž by patriarcha Jeremiáš II. za dobrý plat byl jistě přivolil.

§. 8. Nejbližší příčina uzavření unie. Metropolita Michal Rahoza (1588—1599).

Když posavadní prací půda k unii byla připravena, uzavřeli latinští přátelé unie, aby měli nejprve rozmluvy s duchovenstvem ruthenským a ruthenskými hodnostáři světskými, a pohnuli je k unii. Nejmoc-

nějším mezi ruthenskými knížaty byl kníže Konstantin z Ostrogu,*) který mohl unii znamenitě prospěti, ale též velice škoditi. To nahledl již Petr Skarga, a věnoval mu svůj spis „O jednotě církve Boží,“ a též Possevin vyjednával s ním. Král Sigmund III. obrátil svůj zřetel k tomuto knížeti, s nímž začal po rozkaze královĕ vyjednávati latinský biskup z Luzka Bernard Maciejowski. Kníže znal bídu své církve, chtěl jí odpomoci, ale byl při tom horlivým stoupencem rozkolu. Nezamítal sic unie, avšak činil takové podmínky, kterých nebylo lze provésti, a jevil se od počátku nepřítelem unie. On ustanovil pověstného Cyrilla Lukarise rektorem ostrožské akademie.

Mezitím stala se v kyjevské metropoli událost, která přímo vedla k uzavření unie s Římem. Patriarcha Jeremiáš II. dlel delší dobu v kyjevské metropoli, aby nepořádky odstranil, vlastně peníze sobě opatřil. Král Sigmund III. přijal jej s největší poctivostí a obdaroval bohatě; hrabě Jan Zamojski daroval mu 2000 zlatých, značnou to summu na onen čas. Kníže Konstantin Ostrožský vyjednával s ním, aby svolal synodu, na které by Latiníci a Rutheni o prostředcích k unii se radili. Ostrožskému nebylo do unie; avšak nechtěl návrhy královy jednoduše zavrhnouti, věda, že patriarcha k synodě nepřistoupí. Ze synody nebylo nic. Patriarcha sesadil návodem církevních bratrstev metropolitu Onesifora Diwoczku zdánlivě pro bigamii, vlastně však pro náklonnost k unii, a na jeho místo

*) Kníže Konstantin Ostrožský mohl ze svých lidí postaviti 20.000 mužů vojska, měl ve své službě přes 2000 šlechticův, a jeden senátor království polského byl jeho dvorním maršálkem. On byl patronem okolo 1000 kostelů, založil akademii a knihtiskárny, a byl o ruthenskou církev a národ velice zasloužilým.

byl povýšen *Michal Rahoza* (1588—1599), který stál po straně bratrstev a byl oddán knížeti Ostrožskému. Byl dobrý, ale slabý muž, který by sotva byl něco pro unii učinil. Patriarcha chtěl také biskupa z Luzka a Ostrogu Cyrilla Terlecki-ho sesaditi; avšak brzo změnil svůj úmysl, i zamýšlel učiniti jej podporou rozkolu. Vida mezi ruthenskými biskupy snahy po unii, potvrdil lvovskému a vilnenskému bratrstvu výsadu stauropigie, kterouž jim propůjčil antiochenský patriarcha Joachim sbíraje přede dvěma lety almužny, a udělil tu samou výsadu jiným bratrstvům a klášterům. Chtěje míti v biskupech jistou podporu, zavedl v kyjevské metropoli „exarchát", a jmenoval dekretem od 6. srpna 1589 svrchu jmenovaného biskupa Cyrilla Terlecki-ho exarchou čili patriarchálním vikářem, a splnomocnil jej, aby klesly církevní řád obnovil, nedbalé napomínal, suspendoval, ano též sesazoval. Tak měla kyjevská metropole v závislosti na něm býti zachována.

Když patriarcha domů navrátiti se chtěl, žádal na nově jmenovaném metropolitovi 10.000 (dle jiných 14.000) zlatých, aby sultanovi poplatek zaplatiti mohl. Metropolita nemohl nebo nechtěl tuto summu dáti; tu byl hned od patriarchy za nehodného prohlášen, a hrozilo se mu sesazením a vyobcováním. To bylo poslední příčinou ruthenským biskupům, aby vydírání východních patriarchů konec učinili; neboť takových dávek žádali nejen patriarchové Kt., ale též ostatní patriarchové východní. Biskupové nadáli se lepšího osudu v unii. „Lépe jest," psal později biskup Cyrill Terlecki lvovskému biskupu Gedeonu Balabanovi, „žíti pod jedním nejvyšším pastýřem, nežli pod pěti nebo šesti, a zůstati v pokoji a lásce s Římany, od nichž lze s pomocí Boží ochranu naší církve a lepší řád očekávati."

Od tohoto času začaly předběžné schůze ruthen-

ských biskupů pro obnovení unie; musili však sobě opatrně počínati majíce četné protivníky jak mezi duchovenstvem, tak mezi biskupy a šlechtou. Nejprve vyšetřovali křivdy, které bylo jim od Poláků snášeti, poněvadž byli rozkolníci, a předložili je králi, který slíbil, že jim odpomůže, když unie uzavřena bude; pak vyšetřovali podmínky, pod kterými unii uzavříti lze. Ono učinili proto, aby za zrádce pokládáni nebyli; toto, aby se nezdálo, že svého obřadu a své národnosti se vzdáti chtějí. Sešli se nejprve r. 1590. v Brestu, litevském městě, na synodu. Rokovali o těchto věcech; když mluvili o tom, že patriarcha Jeremiáš II. žádal na metropolitovi ohromné summy 10.000 polských zlatých (14.000), učinili si otázku, mají-li poslouchati Jeremiáše II. nebo Metrofana, kteří byli zároveň patriarchy. Shromáždění biskupové zavrhli oba, odtrhli se od Konstantinopole, a uzavřeli, že papeži se podrobí, a vyhotovili o tom listinu, v níž své podrobení papeži co hlavě své vyjadřují, ale spolu sobě vymiňují, aby veškerá jejich bohoslužba a celý církevní řád byly ouplně zachovány, a král jim jejich svobody výsadami chránil, a jim je v článcích, které oni jemu předloží, potvrdil. Listina má datum 24. června 1590 a podepsali ji Cyrill Terlecki, biskup z Luzku a Ostrogu; Gedeon Balaban, biskup ze Lvova, Haliče a Kamence v Podolii; Leontius Pelczycki, biskup z Pinsku a Turova; a Dionysius Zbirujski, biskup z Chelma a Belze.*) Tito čtyři biskupové odtrhli se tedy od patriarchy Kt., a biskup Cyrill Terlecki, kterého patriarcha strážcem rozkolu ustanovil, stal se nejhorlivějším stoupencem unie. On obdržel od biskupů mandát, aby další kroky nutné k zachování řeckého obřadu a výsad ruthenské církve u papeže a polského krále podnikl, a též ostatní

*) Viz tuto listinu ap. Telesz. I. 216.

biskupy o tom zpravil. K unii nepřistoupil metropolita, který vésti se dal knížetem Ostrožským. Gedeon Balaban odpadl později od unie, ohražoval se proti ní, a prohlásil uvedenou listinu (r. 1595.) za podvrženou. Avšak Cyrill Terlecki dokázal, že ona listina s vědomím Balabanovým zhotovena byla.

Biskup Terlecki obrátil se na krále Sigmunda III., který s velikou radostí prohlášení biskupů přijal, a 18. března 1592 diplom *) v ruthenském jazyku vydal, v němž ruthenským biskupům, kteříž unii uzavrou, jednostejná práva a výsady s latinskými pojistil, je pod svou ochranu proti klatbě patriarchy a metropolity vzal, a jim slíbil, že pro unii ze svých sídel vypuzeni a sesazeni nebudou.

Teď pokračovalo se na dráze počaté. Toho času vystoupil co obratný přítel a podporovatel unie ruthenský vladimírský biskup Hipatius Pociej. Tenkrát umřel vladimírský biskup, a na jeho místo byl působením knížete Konstantina Ostrožského dosazen kastelán Brestu Adam Pociej. Byl z váženého senátorského rodu, studoval na německých universitách, a dostal znamenité místo při polském dvoře. Byl vdovcem, a oddán z celého srdce své církvi a svému obřadu; pročež pohnul jej kníže Ostrožský ku přijetí biskupství vladimírského a brestského. Co biskup (1593) nazval se Hipatiem.

Když biskup Terlecki vstoupil ve věcech unie v popředí, ustoupil kníže Ostrožský do pozadí. Když Pociej stal se biskupem, vstoupil Ostrožský zase v popředí, na oko co přítel unie, v skutku však co její rozhodný nepřítel; neboť činil podmínky, kterých nebylo lze splniti. On poslal biskupu Hipatiu Pociejovi list od 21. června 1593, v kterém na oko unii chce, ale

*) Viz jej ap. Pelesz. I. 517. n. 148.

radí Pociejovi, aby s moskevským velkoknížetem se srozuměl a proto do Moskvy cestoval. Podmínky, které v listu*) činil, byly: 1. aby východní obřad byl zachován; 2. aby Římané kostelův a nadání ruthenských pro své kostely neužívali; 3. aby žádný přestup z ruthenského obřadu k latinskému nebyl dovolen, ani ne při manželství; 4. aby ruthenské duchovenstvo mělo tu samou čest, jako latinské, jmenovitě, aby metropolita s biskupy seděl v senátě a sněmě, třeba ne se všemi; 5. jest nutno poslati ku patriarchům, aby se k unii obrátili, též do Moskvy a k Volochům (do Multan), aby se spojili; 6. jest nutno, některé věci v ruthenské církvi opraviti, jmenovitě co se týká svátostí a jiných lidských ustanovení; 7. jest třeba zříditi školy a svobodné studie zavésti, poněvadž pro nedostatek studijních ústavů veliká nevědomost mezi duchovenstvem panuje. Pod těmito podmínkami chtěl se Ostrožský sjednotiti; avšak článku pátého nebylo lze provésti, a článek šestý byl složen patrně vlivem Cyrilla Lukarise, kterýž jednostejně rozkolu i katolické církve nenáviděl; chtělť unii zmařiti a ve zmatku pro kalvinský blud loviti. Hipatius nešel do Moskvy a také nepsal východním patriarchům, alespoň nikde žádné zprávy o tom neshledáváme. Ostrožský vystupoval jako rozhodný nepřítel unie, a snažil se o to, aby za spojence proti ní získal protestanty. Když vyjednávání s knížetem Ostrožským jako hlavou protivníků bylo marným, vystoupili biskupové, kteří z bázně před svými protivníky své porady byli tajně konali, teď veřejně, a biskup Cyrill Terlecki vyslovil se první veřejně pro unii. Srozuměv se s biskupem Hipatiem Pociejem uzavřel cestovati do Říma a tam o provedení unie pracovati. Nemaje na cestu peněz předstoupil

*) Viz list ten ap. Pelesz l. c. 519. 520.

21. května 1594 se svou kapitolou před vladimírský tribunál, a zastavil biskupský statek Wodyrady jakémusi Stanislavu Kandybovi za půjčku 2000 polských zlatých.

Maje při uzavírání unie zření ku státním zákonům polského království, vymohl v Luzku ingrossování výtahu ze lvovských akt, v nichž byl diplom daný r. 1564. od polského krále biskupu chelmskému a potvrzující dekret krále Vladislava III. z 22. března 1443, který ve prospěch sjednocených Ruthenů zdělán byl. Tímto ingrossováním jakož i diplomem, který král Sigmund III. r. 1592. Terleckimu vydal, byla pojištěna práva a výsady Ruthenů, kteří k unii přistoupí. Mezi tím prohlásili se někteří jiní biskupové a sám metropolita Michal Rahoza pro unii. Dne 24. a 27. června 1594 měli biskupové porady, po každé na jiném místě. Výsledkem biskupských porad byla listina, která má nápis: „Decretum deliberationis et conclusionis reverendissimorum dominorum, archiepiscopi et episcoporum Ruthenorum, de recipienda et suscipienda communione sanctae Romanae Ecclesiae facta die 2. mensis decembris 1594".*) Biskupové prohlašují se v dekretu pro unii „avšak na dobro a docela zachovají se ceremonie a obřady při službách Božích a při posluhování svátostmi dle obyčeje východní církve; toliko ti článkové se opraví, kteří by unii samé překáželi, tak aby všechno se dělo po starém spůsobu, jak tehdy bylo, když unie panovala." Podepsáni jsou metropolita se šesti biskupy. Biskupové podávají spůsobem vážným důvody, proč unii chtějí, jmenovitě, aby ve spolku s církví římskou vydatně proti bludům působiti mohli. Toto decretum deliberationis tvořilo základ dalšího vyjednávání. (Dokonč. bud.)

---

*) Listina ap. Pelesz I. 524–526.

Krkavčí hlasové o Velehradské slavnosti cyrillomethodějské.

Země naše má podobu svou a koná jak denní otáčení své kolem osy tak i roční oběh svůj kolem slunce již od věkův: a přece — kolik tisíc let uplynulo, než i nejučenější lidé začali tušiti trojí onen zjev a než jej konečně vypátrali! Co tu bylo hádání o rozměrech zemských a o povaze zemského povrchu; co bájeno o denních projížďkách boha slunce nad okrškem zemským a o nočních jeho objížďkách; co mudrováno o výjevu různých a dobou i počtem nerovných počasích ročních, než objeveny pravdy prostičké nyní známé již i dětem školy obecné. A hle, něco podobného jeví se i v pojímání působnosti našich sv. apoštolů slovanských, s tím toliko rozdílem ovšem důležitým, že tam hádáno, bájeno a mudrováno s úmyslem objektivným, kdežto v příčině našich věrozvěstců v líčení a objasňování jejich působnosti roztahuje se tytýž lehkomyslná ne-li dokonce zlomyslná stranickost. Před nedávnem vyšly tři spisky, jež jak dle titulů jejich souditi by bylo, za účel by měly oslavování našich sv. apoštolů slovanských, kdežto v pravdě proti všestranné jejich oslavě a jmenovitě proti slavnosti Velehradské brojí.

Spisky tyto jsou:

1. „*Apoštolové slovanští sv. Cyrill a Methoděj*, jejich život a osudy církve slovanské na Moravě a v Čechách.“ Stručně líčí *H. Pravda*. V Praze 1885. Nákladem vlastním.
2. „*Církev latinská a náboženská jednota Slovanů*“. České slovo ku zahájení metodějských slavností na Velehradě. Pronáší *Jos. Holeček*. Na Smíchově 1885. Nákladem spisovatele. (sic.)

3. *Cyrill a Methoděj.* Život a význam jejich k Velehradské slavnosti líčí *Jan Svoboda**). Král. Vinohrady. (Část „Přítele domoviny". Knihovny prostonárodní. Přispěním nejlepších spisovatelů domácích pořádané a vydávané Marií Reisovou, býv. učitelkou.)

P. *Holeček*, jenž mezi jmenovanými tu spisovateli to hezké pro sebe má, že nezahaluje se cizím jménem, na listě titulním „*české*" slovo sice pronáší „*ku zahájení*" metodějských slavností; ale kterak „ku *zahájení*" tomu *přispívá*, výslovně povídá se teprve na předposlední stránce spisku (str. 22.) slovy: „My" (t. p. Holeček jménem svých Čechů) „*s uspokojením pohlížíme na úplný nezdar klerikalních pořadatelů pouti Velehradských.*" — „Uznáváme výhody a přednosti *těch* Slovanů, kteří *sobě učení cyrillomethodějské* dovedli obrániti, hlásá p. H. hned potom, líče věci tak, jakoby sv. Cyrill a Methoděj byli na Moravu se vydali jako professoři *slovanské filologie* a *slovanského písma*. Krkavec nasytí se ledačíms: *učivo* nahradí si třebas *vyučovacím jazykem* a po případě spokojí se také pouhým *užíváním slovanského jazyka při veřejných službách božích*, kde vlastně o *učení* ani neběží. Sic praví p. H. na str. 4. výslovně, že „věhlasný Rostislav staral se, aby národu svému opatřil takové *učitele*, kteří by jej *nauce křesťanské* vyučovali *jeho vlastním jazykem* mateřským, ale již na str. 5. rozumuje tak, jakoby Solunští bratři byli „stvořili *národní slovanskou církev*", aniž kde přesně vyměřuje, který význam slovům svým podkládá. Což tedy divu, že z nepřesných pojmů vyluzují se pak myšlénky v podstatě převrácené, a to tak, že dle p. *Svobody* (str. 167) „mají-li se takto věci, povinností jest každého přítele Slovanstva, který nechce ještě více rozštěpenosti, aby (při

*) *Pravda* a *Svoboda* — jsou ovšem pěkná jména, ale jsou pseudonyma: krkavci nechtěli býti poznáni.

jmenech sv. Cyrilla a Methoděje) na *církevní otázky ani nevzpomínal!*" Do takých krajností zabíhá lehkomyslné a pošetilé převracování cíle a prostředků, podstaty a podoby! Dle převrácenosti takových snadno ovšem lze tvrditi (u Svobody na str. 163.), že „*památní naši apoštolé stejným právem církvi protestantské*" *jako katolické*. Posviťmež si na právo to blíže ovšem všímajíce si jádra věci, tedy jak *učení*, které hlásali naši apoštolové, tak i *vlastního jejich vědomí*, ku *které církevní společnosti oni sami se počítali*; neboť zajisté ta společnost má nejvíce práva k osobě, ku které osoba ta která sama se hlásí, a to nejen slovem nýbrž i skutkem: jinak bychom ovšem i bezkonfessionalistům českým, nihilistům ruským atd. museli přiřknouti k sv. apoštolům našim totéž právo jako církvi katolické.

Sv. Cyrill a Methoděj byli Soluňané a to křesťanští. Od doby císaře Konstantina Vel. byla říše římská v příčinách politických rozdělena na *čtvero praefektur*: bylať *praefectura Orientalis*, pr. *Illyrici*, pr. *Italiae* a pr. *Galliarum*. V příčině *církevní* vyvinula se *organisace obdobně* tak, že měla každá *praefektura* svého *patriarchu*. Dekretem císaře Valentiniana III. z r. 445. byl *patriarchu praefektury italské*, sídlící *v Římě*, i od zákonů světských uznán za patriarchu *předního* (primas), byl to tehdá papež *Lev I.* Dle *učení* církevního a dle *praxe* církevní byli nástupcové sv. Petra bez odporu v držení primatu, zvláště zjevného v řízeních, jednáních a snesenich prvních oekumenických koncilií.*) K praefek-

*) Ammianus Marcellinus, rodem Řek z Antiochie, ač byl pohanem, přece o primatě patriarchy italského věděl, neboť sepisuje v Římě koncem IV. století 31 knih svých „Rerum gestarum" (dobu od r. 91. do 378.) jmenuje výslovně tehdejšího papeže Liberia „*christianae legis antistes*". Ačkoli pak říše římská za politické hlavní město od Konstantina Vel. pokládala Cařihrad, přece nesměli se patriarchové Cařihradští, třebas si

tuře italské a tedy také k patriarchatu italskému náležela *Italia*, *Africa* (mimo Egyt) a *Illyria occidentalis*, avšak v době bratří Soluňských i *Macedonia* a *Dacia* pode jménem *dioecesi*, v poměru tom pak nic nezměnilo se ani po rozčlenění říše byzantské příchodem národů slovanských a Bulharů do praefektury illyrské (t. j. do Dacie, Macedonie a do Illyrie západní) a to dle výslovného snesení Chalcedonského oekumenického koncilia z r. 451., že *změny v rozdělení politickém nemění rozdělení v organismu církevním*. Jako křesťané Soluňští *náleželi* tedy *oba bratři naši do patriarchatu papežského* a nikoli do Cařihradského. Věc ta má svou důležitost v příčině rozhodnutí o tom, od koho mohli právně nabyti oba bratři práva k missí moravské. Oba bratři byli mniši řádu sv. Basilia z kláštera na hoře Athos, čili *na sv. Hoře* (Monte Santo) neboli zkrátka na Hoře. I v této příčině náleželi do patriarchatu Římského, ježto Hora na východním polouostrovském výběžku chalkidickém v též krajině ležela jako Soluň. Poněvadž pak předobře známo jest, kterak sv. Cyrill na cestě své k Chazarům pilně pátral po ostatcích papeže sv. Klementa, až je skutečně našel; poněvadž ostatky ty potom stále s sebou vozil, až je konečně uložil v Římě; poněvadž pro učení své na Moravě a pro všeliké působení své mezi Slovany vyhledával schválení v Římě a v Římě biskupem se stal: právem musíme se tázati, počítal-li se s bratrem svým Methodějem k církvi katolické a pod nejvyšší její správu Římskou, nebo náležel-li do patriarchatu Cařihradského a pod

---

toho sami přáli, nazývati „patriarcha universalis“. Ve smyslu snesení Nicejského koncilia učiněno za papeže *Lva I.* opatření, aby patriarcha Alexandrinský dle výpočtů tamních učenců dobu neděle velikonoční oznamoval papeži, kterýž pak *obecnou* o výpočtech těch podával zprávu.

správu téhož patriarchy Photia, jehož papež r. 863. exkommunikoval a s nímž i před tím již mrzuté hádky měl i Cyrill v příčině jednoty duše? Krkavčí hlasové naši nechtějí sice s *Hilferdingem* šmahem vydávati naše bratry za rozkolníky, ale p. „*Pravda*,“ jemuž (dle str. 1.) za doby našich apoštolů podobají se všichni patriarchové býti v právních svých postaveních sobě rovnými, sv. Cyrilla činí přese všechny dotčené poměry *přívržencem* a stoupencem „*velikého*“ patriarchy *Photia*, odpůrce latinského (sic!) učení o svrchovanosti římských papežů (str. 5.). Dle p. *Holečka* pak (str. 5.) počínají si „Rostislav, Cyrill a Metoděj, moudrost svoji osvědčujíce“ tak, jakoby *samostatnou církev* zakládali, ovšem „*národní*“, „*národnost doplňujíce náboženstvím*“, — jakoby byli před sebou měli již nějaké vzory církevních anarchistů, a sami byli chtěli býti příkladem, který by mohli následovati missionářští moderní sektáři někde mezi Indiany! P. *Svoboda* zase ví, že sv. Cyrillovi a Methoději „národnost při působení jejich byla vítěznější stránkou nežli náboženství“ (str. 163.) zvláště nežli to jednotné učení náboženské (str. 160), které pěstovala „*církev římská*“, zavádějíc „*jeden společný jazyk latinský, jedno společné písemnictví, jednu filosofii, jeden vědecký proud a směr, jedno právnictví, slovem jeden jediný názor na svět.*“ Škoda, přeškoda, že tlachal p. Svoboda nám nepověděl, jaké tedy to křesťanské učení bylo v podstatě své, pro které, aby je napsati mohl, sv. Cyrill zvláštní písmo vymyslil! Neboť měl-li sv. Cyrill jiný „názor na svět“ atd. než sv. Methoděj, a oba-li na různých a různých místech různé a různé „vědecké proudy a směry“ atd. za sebou zůstavovali, musíme se vším právem tázati, proč je ona církev římská pokládá za veliké své svaté apoštoly!

Dle p. *Holečka* (str. 21.) „Metoděj po *celý* život až *do posledního* dechu *bojoval proti latině*“. Tím způso-

bem bylo by se domnívati, že sv. Methoděj v arcidioecesi své, jmenovitě *v německých* osadách dolnopannonských, na místě latiny do služeb božích mečem zaváděl jazyk slovanský: ale na domnění to p. Holeček ještě nepodal listinných dokladů, jakož jich ani p. *Pravda* nepodá nikdy na *zpupnosť* sv. Methoděje, kterou líčí na str. 15. mluvě o předčasné zápovědi papežské „konati služby boží jazykem slovanským", a tvrdě, že „přečetl Methoděj list ten, zasteskl si a zvolal: Nikoliv, nebudu sloužiti latinsky, byl by to hřích spáchaný na víře, a hříchem tím já své svědomí neobtížím"! Avšak kdož by na tak důkladných historicích, jako jsou Pravda a Holeček, žádal potřebných dokladů! Oni řeknou: „Pomyslil si Methoděj, papež mně píše, že mne lituje, ale jen slovy; patrně mne nebude hájiti proti Němcům" (Pravda, str. 17.), nebo: „Papežové na oko nikdy nebyli proti slovanské bohoslužbě" *) a p. —: a naší povinností jest jim věřiti.

P. *Holeček* stále vycházeje z předpojatosti, že sto-

---

*) Čtenářům buďiž na vůli zůstaveno, věří-li více v náboženský cit p. Holečka, kterým on oplývá na str. 4. svého spisu, nebo v list papeže Innocentia IV. k biskupovi Seňskému, jenž dí doslovně: „Porrecta nobis petitio tua continebat, quod in Slavonia est littera specialis, quam illius terrae clerici observant in divinis officiis celebrandis. Unde ut illis efficiaris conformis, et terrae consuetudinem, in qua existis episcopus, imiteris, celebrandi divina officia secundum praedictam litteram a nobis licentiam suppliciter postulasti. *Nos igitur attendentes, quod sermo rei et non res sermoni subjecta, licentiam tibi in illis dumtaxat partibus,* ubi de consuetudine observantur praemissa, *dummodo ex ipsius varietate litterae sententia non laedatur, auctoritate praesentium concedimus postulatam.* Lugduni XIV. Kal. Aprilis, 1248." — List ten obsažen jest ve známém spise p. dr. J. A. Ginzela v dodavcích na str. 92.; snad se dostane také „na oko" p. Holečkovi.

lice papežská jenom „na oko“ povolovala užívati jazyka slovanského při bohoslužbě, který však skutečně (dle str. 21.) jí „byl vždy trnem v oku“, podezřívá napořád papeže, že snahami svými po sjednocení křesťanstva mínili jenom klamati. Proto cokoli v neprospěch slovanské bohoslužby a ve prospěch „unie“ se pokoušelo, na vrub papežské stolice zapisuje, ať se to dělo ku příkladu ve Splitě (v l. 925—1056) z příčin politických a národních (ze sporů mezi Vlachy a Slovany) anebo na Litvě mezi živlem polským a litevským (str. 6. a 7.). Poněvadž tedy Řím jen šálí a šidí dle domnění p. Holečkova, a poněvadž kdekoli co ve věcech církevních se vyskytne národnostem nepříznivého, jenom z Říma pochází, ovšem pořád dle domnění p. Holečkova: proto pronáší své „*české* slovo“ v tento smysl: „Doufejme, že sjednocovací pokusy římské brzy vezmou za své“. Rozumí pak se tu samo sebou, že p. Holeček mlčí o všem tom, cokoli kde duchovenstvo katolické vykonalo pro rozvoj národností zvláště slovanských, a že tedy zjevů takových Římu na vrub nikoli nezapisuje.

Touž ne-li ještě vyšší měrou podezřívá papežskou stolici i p. *Pravda*. O papeži Janu VIII. praví (str. 16.): „Mimoděk přichází tu myšlénka, zda-li, jak to činil skutečně, nebyl Wiching proto papežem ustanoven (za biskupa Nitranského), aby Methoděje střehl a dílo jeho krok za krokem ničil.“ Tak se píší dějiny cyrillo-methodějské ku slavnosti Velehradské! Že papež Wichinga neznaje do Říma k vysvěcení na biskupa nezval, nýbrž že tam Wiching od Svatopluka poslán a doporučen byl:, to ovšem do krámu p. Pravdy se nehodí. Naproti tomu však ví p. Pravda (str. 19.) bezpečně, že *listem* (od Wichinga r. 890.) papeži Štěpánu V. podvrženým *stal se Wiching arcibiskupem moravským!* Bylo by dobře, aby p. Pravda s pravým

svým jménem se vytasil, aby věděli Moravané, komu se poděkovati za arcibiskupa jim nově objeveného!

Podvržený list Wichingův jest i p. *Svobodovi* čistým pramenem dějepisným (str. 114—115) a na prameni tom p. Svoboda i v poznámce nemálo si zakládá, jakoby totiž byl on sám jediný, jenž listu toho „k životopisu svatých posud" byl užil. Není nad důkladnost! Proto také pro samou důkladnost nejen nerozeznává p. Svoboda pravých listin od podvržených, ale nerozeznává ani osob od osob, jsou-li téhož jména. Tak ku př. na str. 23. plete si p. Svoboda východofranského *krále Ludvíka, jenž osoboval si* v l. 833. *až* 876. *také panství nad Moravou, s císařem Ludvíkem*, králem italským (850—875). Praví zajisté: „kdyby Rostislav (kolem r. 860) byl žádal papeže, který tehdy seděl na stolici sv. Petra, *Mikuláše I.*, o učitele víry: papež byl by snad neodepřel. Ale *král* Ludvík byl by ze skutku toho chtěl a mohl kořistiti. Král zajisté *vychován jsa v přesvědčení, že stolice Petrova stojí pod svrchovaností jeho, byl by svrchovanost svou hájil i nad Moravou, nad nově získaným členem církve římské.* Tomu Rostislav musil se vyhnouti." Z napověděných nesmyslů těchto soudí p. Svoboda, že tedy Rostislav u papežské stolice za učitele víry nežádal a popírá takto děj, který listem papeže Hadriana zaručen jest. Ostatně prozrazuje dotčený výrok páně Svobodův o poměru papeže Mikuláše I. k Ludvíkovi II. i tu vzácnou nevědomost, že Mikuláš I. nekořil se před císařem, ale naopak císař před Mikulášem.

Když takovýto historik na str. 168. volá „Nepůjdeme na Velehrad!" a když historik ten vydává „za nesmyslné i zvaní *Němců* na Velehrad", tedy již nedivíme se krkavčímu jeho hlasu, ale ani si ho dále nepovšimneme.

Ku slavnostem Velehradským vyšlo od orgánů

církevních i od zbožných spolků vyzvání, ale vyzvání k volnému účastenství, vyzvání zbožné, upřímné a vším svým úmyslem zjevné.

Na Velehradě oslavují se sv. Cyrill a sv. Methoděj:

1. *jakožto hlasatelé víry křesťanské na Moravě a v Čechách*, která sice poněkud již tehdá v národ byla vnikla, ale neujímala se, jednak pro nedostatek náležitě spůsobilých učitelův, a jednak proto, že s učiteli z říše východofranské vycházeli s meči i podmanitelé národní samostatnosti, kteréžto vady příchodem našich sv. apoštolů rázem byly odstraněny;

2. jakožto učitelé víry, kteří *i životem svým k rychlému rozšíření jejímu pomáhali*;

3. jakožto *učitelé* křesťanští, kteří důmyslností svou *uměli k účelům svým užívati nejpřirozenějšího prostředku*, t. jazyka lidu*) pomocí i ústního i písemného slova i odchováváním učenníků;

*) O druhu písma, které pochází od sv. Cyrilla, zde šířiti slov není na místě; ale že by filosofem Konstantinem vymyšlené písmo, a to vymyšlené již r. 858., když bylo Konstantinovi teprve 30 let, jakož tomu chce Hilferding, bylo se jmenovalo kyrillicí, tedy podlé jména, které Konstantin v Římě přijal teprve r. 869., tedy o 11 let později, a že by po celých těch 11 let lidé nebyli objevené abecedy nijak jmenovali, ač ji (opět dle Hilferdinga), již před cestou Chazarskou celé písmo svaté bylo napsáno —, to věř, kdo můžeš. Dle mínění našeho chtěli se apoštolové srozumitelnými státi těm, jimž písmo odhodlali se vykládati; proto vymyslil Konstantin abecedu podle řeči lidu, s kterým jej povolání jeho svedlo, a proto zajisté i v různosti jazykové se snažil vpraviti dle toho, jak potřeba mu kázala. Tím dle mínění našeho více filosofického ducha dal na jevo, než kdyby do Soluňského nářečí byl písmo překládal, nemaje ještě ani tušení o poddaných Slovanech chána chazarského nebo o řeči Moravanů. Vůbec jako Hilferding tak i obecné spisky o věcech cyrillomethoděj-

4. *jakožto pramen, z něhož křesťanství nepřímo dostalo se i k jiným slovanským národům**), a

5. *jakožto zakladatelé vyšší slovanské vzdělanosti*, jmenovitě *slovanské literatury*.

Kdo k mužům těm chová vroucí úctu buď *ve všech těchto směrech* aneb i jen *v některých z nich*, jest na Velehradě vítaným poutníkem přese všechno osočování fanatiků moderních. Že pak i *Němci* v zemích našich mají příčinu k úctě našich svatých mužů, znamená každý, kdožkoli uváží, že rychlým a nenuceným přijetím křesťanství Cyrillem a Methodějem spůsobeným v našich zemích největší překážka mezinárodního obcování za dob těch klidně byla odstraněna, a kdož-

---

ských vykládají si věc tak, jakoby vymysliti si abecedu pro písemně neobvyklý jazyk a přeložiti v něj celé písmo sv. a kromě toho i potřebné modlitby v době století IX., bylo mohlo vykonati se parou.

*) Jako Hilferding tak i mnozí jiní domnívají se, že oba bratří tak jako procházkou missionářství konali: oba napřed r. 859. u Chazarů a pak na cestě z Cařihradu do Moravy u Bulharů a potom u Moravanů. Jak to, že v případě takovém ani Chazaři ani Bulhaři, učitelův a biskupů pořád potřebujíce, po tak výtečných učitelích dále ani nezatoužili, jiných si hledajíce, toho pak ovšem nelze vysvětliti leč buď tak, že ani Chazaři ani Bulhaři nedovedli si Soluňských bratří náležitě vážiti, nebo že bratří na Moravě zdárněji působili než onde. Tím méně schvalovati lze domnění, že Rostislav proto za bratry Soluňské žádal v Cařihradě, jelikož věděl, kterak zdárně oni u Chazarů (či poddaných jim Slovanů) a u Bulharů pomocí slovanského jazyka již byli působili. Rostislav v Římě i v Cařihradě hledal učitele, kteří by Moravanům srozumitelně mohli křesťanství vykládati, slovansky mluviti umějíce, ale nikoli překladatele písem svatých, kteří by v též příčině byli jinde mezi Slovany již prosluli. Avšak o sporných těch a jiných věcech (jako kdo z bratří obou byl starším, kdo mladším: byl-li Methoděj než šel na Moravu, již knězem čili nic atd.), poněvadž ve sporu o slavnost Velehradskou nerozhodují, schválně zde pomlčeno.

koli zatouží po tom, aby podobné překážky i nyní brzy se překonaly. *Jan Lepař*,
ředitel c. kr. ústavu ku vzdělání učitelů v Praze.

KRONIKA.

---

24. Třetí plenární sněm církevní v Baltimore konaný.

Dne 9. listop. 1884 zahájen a 7. pros. skončen v městě Baltimore *třetí plenární koncil* severoamerické církve katolické. Předsedou jeho byl od apoštolské Stolice jakožto delegát ustanoven Jakub Gibbons, arcibiskup Baltimorský. S plesáním uvítalo shromážděné účastníky katolické obyvatelstvo města Baltimore, počtem na 300.000; ulice byly vesměs oživeny a slavnostně ozdobeny; spolky katolických jinochů udržovaly všady vzorný pořádek.

Na sněmu tom konal Dr. Mac Quaid, biskup v Rochestru, výtečnou řeč, kteráž podala posluchačům jakýsi nástin dějin církve katolické v Americe, z něhož i my zde některé zajímavé zprávy klademe.

Roku 1784. bylo ve spojených státech severoamerických toliko 25000 katolíků, mezi nimi většina 16000 v Marylandu, 7000 v Pennsylvanii a zbytek v jiných státech. Roku 1790. posvěcen byl první biskup Baltimorský Carroll. Od té doby zmáhal se počet katolíků, tak že již r. 1829. bylo možno konati první sněm církevní provincie Baltimorské v přítomnosti 6 biskupů. Od r. 1830. však započalo houfné stěhování se do Ameriky a sice na počátku nejčetněji z Irska. Když r. 1833. byl v Baltimore shromážděn druhý sněm provincialní, bylo již vedle arcibiskupa přítomno 11 biskupů a 250 kněží; počet katolíků vzrostl tehdáž na půl milionu. Ale právě pro tento rychlý vzrůst obrátila se zášť sektářů proti církvi obzvláště prostřednictvím veřejných listů; osočování církve nejhorším spůsobem beztrestně provozováno a štvanice byly na denním pořádku způsobivše četné skutky násilné, až i vraždy na katolících spáchané a požár kláštera Voršulinek v Charlestowně, jejž Bostonští měšťané zapálili. Třicet let trval boj tento krvežíznivý; zráda proti cír-

kvi, odpadlictví od ní hojnými penězy odměňováno, a tudíž mnozí katolíci skutečně nevěrnými stali se církvi své. Avšak i za těchto trudných poměrů vždy přece vzrůstal počet věřících. Roku 1852. shromáždili se biskupové američtí ku prvému plenárnímu sněmu v Baltimore a r. 1866. tamtéž po druhé sněm plenární konali. Mezi tím nastaly pro církev katolickou doby utěšenější. Od roku 1844—1864. ještě sice uvolňovala sobě častěji zarytá zášť sektářů ve skutcích násilnictví proti katolíkům a to zejmena ve Filadelfii. Ale od r. 1864. nastal klid obecný. Ve válce americké dobyla účinná láska katolická palmu míru a od těch dob nečiní se v Americe zjevné neb veřejné násilí církvi, ač jí ovšem s nepřátely ukrytými vždy jest a bude bojovati.

Nynější stav církve katolické v soustátí severoamerickém vyličil biskup Dr. Mac Quaid asi těmito slovy. Jest nyní v církvi americké jeden kardinál, Jeho Em. nejdůst. arcibiskup New-Yorkský; jeden apoštolské Stolice delegát, metropolita Baltimorský; 13 jiných arcibiskupův a jich koadjutorů; 61 biskupův a vikářův apoštolských. Za náčelnictví velepastýřů těch působí 6835 kněží v 7763 chrámech a kaplích pro spásu věřících. V 708 seminářích, kollejích a vyšších učebných ústavech postaráno jak o vychování duchovenstva tak též o zdárné vychování mládeže obojího pohlaví. Mnoho tisíc řeholníkův a řeholnic nápomocno jest pastýřům duchovním v nesnadném úkolu jejich. Pro sirotky, starce a chudé osoby zřízeno 294 útulkův, pro nemocné 139 špitálů. Církev katolická prodlením posledních 50 let zřídila 2532 škol, jež sama vydržuje a které 481834 dítek navštěvuje; stát ani v nejmenším na školy tyto nepřispívá.

Počet katolíků v soustátí severoamerickém dle šematismů církevních páči se na 6,623.126 duší. Avšak biskup dr. Quaid na základě podstatných důvodů za to má, že katolíkův jest nyní nejméně plných 8 milionů v severní Americe.

Řečník chválí obětavost katolíků tamějších a poukazuje ku kathedrálce New-Yorkské, kteráž v čistém slohu gothickém byla zbudována a rozsáhlostí i lepotvárností stavby nade všechny chrámy vyniká, jež v 19. století v Evropě započaty a dostavěny byly. Taktéž dí, že velký počet jinochů hlásí se ku stavu kněžskému, tak že semináře jsou čekately duchovního stavu pře-

plněny, též kláštery mužské i ženské nalezají vždy nových a nových členů. Zákonodárství americké zcela bezprávně donucuje katolíky, aby na státní nevěrecké školy svými penězy přispívali, ačkoli dítky katolické škol těch nenavštěvují. Žádáno častěji, aby stát alespoň část této nespravedlivé daně katolíkům nahradil, ale požadavek ten pokaždé surovým a opovržlivým způsobem byl zamítnut. Až potud řeč biskupa Dr. Mac Quaida.

Dekrety sněmu Baltimorského dosavad uveřejněny nejsou, avšak shromáždění biskupové vydali společný *list pastýřský* k věřícím, v němž různé důležité věci katolíkům severoamerickým na srdce kladou. Obzvláště jim odporučují zbožné vychování dítek a činí potřebná opatření také v příčině vychovávání kněžstva. Počet kněží, kteří s vystěhovalci do Ameriky z jiných dílů světa přicházejí, jest velice nepatrný; a tudíž velká většina kněží musí v Americe samé vychována býti. Pro velký nedostatek potřebného počtu kněžstva bylo až doposud studium theologické velice zkracováno. Nyní však ustanovil koncil Baltimorský, aby studia theologická déle trvala a čekatelé duchovního stavu aby obeznámili se s vědami veškerými, jež v úzkém spojení s bohoslovím se nalezají.

Biskupové američtí pomýšlejí také na založení *katolické university*. Základ peněžný na ten účel věnovala zbožná slečna Miss Caldwell a sice v summě 300.000 dollarů (600.000 zlatých rak. m.). Nejdřív má zřízeno býti učeliště pro filosofii a theologii, načež by poznenáhla ostatní fakulty se přidružily.

Ku konci svého listu pastýřského vyzývají biskupové věřících, aby katolický tisk a zejmena časopisectvo podporovali a též v rodinách svých čtení špatných spisů zameziti a dobré čtení šířiti hleděli. Posléze odvolávajíce se na encykliku sv. Otce Lva XIII. varují biskupové katolíky, aby se nepřidružovali ku svobodným zednářům a vůbec k nižádné tajné společnosti. *Redakce.*

---

25. „Železná kráva.“

V čís. 4. letošního ročníku „Čas. kat. duch.“ podává důst. p. farář z Vel. Popovic, p. Jan Sedlák příspěvek k vysvětlení názvu „železná kráva.“ Jelikož

jsem v zdejších farských knihách, zvaných „Inscriptio Syngrapharum“ a „Inscriptio Vaccarum“ naleznul právě definici „železných krav“, pak „krav záduěních“ a „krav bratrských“, sděluji tuto doslovně, jak v knihách těch psáno:

Anno Domini 1667, die 2. Januarii; facta ratione cum parochianis, quibus ab ecclesia S. Andreae, ad censum annuum fuit concessa pecunia. Pro meliori notitia, visum est de novo conscribere numerum omnium vaccarum ad ecclesiam S. Andreae spectantium: cum nominibus parochianorum, apud quos ejusmodi vaccae inveniuntur, et quantum ab unoquoque ex illis quotannis solvi debetur. Cum autem praefatae vaccae triplices inveniantur: licet bene attendere.

1. Alias esse vaccas, quae vocantur *ferreae*, eo quod domui firmiter inhaereant, nec possunt a domo amoveri, vel in aliam domum transferri, sed in eadem domo debent in perpetuum manere. Qui talem vaccam habent, vel domum, quibus ejusmodi vacca est inscripta: debet quotannis septem cruciferos solvere. Sunt autem infrascripti: následují jména s počtem krav „železných.“

2. Aliae vaccae sunt, quae vel sunt *donatae*, vel testamento *legatae*, et certis personis ad censum annuum datae: hae possunt *de uno loco ad alium locum transferri*. Verum ne per talem translationem, ecclesiam aliquod damnum habere contingeret, statutum est: Ut, qui semel ejusmodi vaccam ad suum usum accipit, semper teneat, nec longo usu exhaustam, aut senio confectam, vel morbo aliquo infectam, ecclesiae reddere intendat; sed si viderit, non posse ex illa amplius fructum habere, vel ulterius vivere non posse, ut vendat, aut pro libitu suo cum illa disponat; illius autem loco, aliam sanam, juvenem et usui idoneam, emat; et si placuerit ea uti, utatur, sin minus, ecclesiae restituat, Aedituos (kostelníky) autem, ut illi alius locus provideatur, tempestive moneat. Quodsi vacca fuerit ad usum minus idonea, aut aliquo modo miserabilis, nullatenus acceptari debebit. Qui talem vaccam ad suum usum ex parochianis habet triginta quinque cruciferos quotannis ex illa solvere tenetur. De facto autem sunt hi, quorum nomina sunt infrascripta, excepto D. parocho: cui pro meliori sustentatione sunt ad usum concessae vaccae 3. Nyní následují opět jména nájemců a počet krav „zádušních“.

3. Erant et aliae vaccae, quae vocabantur *fra-*

ternae, quondam a Confratribus B. Mariae Virginis, cujus altare in ecclesia S. Andreae habetur, certa conditione dicatae; ex quibus, sublatis de mundo confratribus, cessante quoque illorum confraternitate, aliquae remanserant, et erant ecclesiae S. Andreae applicatae, solebant autem confratres, poenes quos tales vaccae erant, quotannis ex una solvere cruciferos duodecim: prout de facto, qui adhuc supervixerunt, solvunt. Et sunt quatuor.

Následují opět jména a počet krav „bratrských“.

Notandum autem est: Quod talis solutio, vidlt. 12. cruc. ex supranominatis vaccis, durat tantum ad mortem mariti et ejus uxoris, post mortem unius et alterius, debet vacca ecclesiae dari, vel si aliquis successor, aut superstes, vellet hanc vaccam ad suum usum habere: ex illa quotannis triginta cruciferos solvere tenebitur, juxta suprascripta statuta facta a confratribus.

Z toho vidno, že krávy jak „železné“ tak „zádušní“ byly krávy skutečné, živé. Rzdíl mezi oběma druhy krav záležel jenj ve spůsobu pronajímání, kteréžto podle zdejších kněh vykonávali ustanovení k tomu kostelníci (zádušníci) společně s farářem. Prvnější spůsob pronajímání krav, tedy „železných“ byl starší a přestal u nás rokem 1661. úplně (poplatek ze zadaných krav železných trval ovšem dále), tak že v pozdějších letech se počet „železných krav“ více nezvětšil, kdežto počet „krav zádušních“ rok od roku stále rostl.

Dále z toho vidno, že z „krav bratrských“ staly se po vymření bratří, „krávy zádušní.“

Frant. Michal,
kaplan v Rychnově na Malči.

---

26. Pohřeb dítka ze smíšeného manželství.

Dotaz.

Dne 3. listop. 1884 narodilo se katolické vdově po zemřelém nekatolíku dítko mužského pohlaví, kteréž bylo od katolické báby pokřtěno. Manželé měli smlouvu o katolickém vychování všech dítek, ale tuto smlouvu sama matka z náboženské lhostejnosti zrušila a svo-

lila, by chlapci byli po otci protestanté a dívky katoličkami. Mám dvě dcery její posud ve škole, které jsou velmi hodné, a matka tak církvi se zpronevěřila! Otec nekatolík zemřel a po 7 měsících narodilo se výš zmíněné dítko mužského pohlaví, které půl hodiny po obdržení křtu sv. zemřelo. Matka dala ze zášti proti církvi sv. pochovati toto dítko od evangelického pastora na protestantském hřbitově. Co nyní činiti? Mám reklamovati? Na jakém základě zákonitém?

Josef Jezdinský,
farář ve Mříčné.

Odpověď.

Kdyby dítko bylo od kněze katolického pokřtěno bývalo, slušelo by na základě prvotní smlouvy je reklamovati pro katolickou církev. Avšak křest od báby udělený prohlásiti může evangelický správce duchovní za křest evangelický a není zákona, jímž bychom proti němu zakročiti mohli. Nel oť nejen by se evangelický pastor krýti mohl tím, že matka sama smlouvu změnila, ale pokládáme za možné, že snad matka sama k protestantismu odpadla. ač toho u c. k. okr. hejtmanství neohlásila. Není tudíž radno o věci té do sporu se dáti. *Redakce.*

---

27. Spolek Görresův

ku pěstování vědy katolické v Německu.

V roce 1884 konal blahodárný tento spolek valnou hromadu svou v městě Frýburku Breisgavském (velkovévodství Badenské). Zahájena jest valná hromada pontifikálními službami Božími, jež sloužil Jeho Excellencí Dr. Orbin, arcibiskup Frýburský, a sice 20. srpna, načež téhož i následujícího dne konaly se porady četně shromážděných členů.

Koncem roku 1883 čítal spolek 2304 *členy* a účastníky; do 1. srpna 1884 přibylo dalších 40 členův, tak že úhrnem obnášel počet všech 2344. Srovnáme-li číslici tu s rokem 1880, kdež se čítalo členů 2315, vi-

díme z toho, jak nesnadno bývá katolickým spolkům, aby rychlého vzrůstu členstva svého získaly. V Praze čítá spolek pouze theologický sbor doktorský mezi své členy; druhým členem byl zvěčnělý kardinál Bedřich kníže Schwarzenberg.

Jmění spolkové činilo na začátku roku 1883 celkem 41488 mark 67 pfeniků.

Příjem roku 1883 činí 30021 m. 53 pf.
vydání „ „ „ 23557 m. 63 pf.
tudíž zbyde hotovost 6463 m. 90 pf.

a obnášelo celé jmění na začátku r. 1884. úhrnem 47952 m. 57 pf.

V roce 1884 od 1. ledna až do 1. srpna přijato 20667 m. 44 pf., a vydáno 15665 m. 29 pf.

Spisy spolkem v poslední době vydané jsou tyto: 1. Pokračuje se v časopise historickém pod názvem: „Historisches Jahrbuch“; 2. za podíl členům rozdán spis: „Aus norddeutschen Missionen des 17. und 18. Jahrhundertes. Von Franz Wilh. Woker“; též další spis 3. „Die christliche Geschichtsauffassung von Prof. Dr. Hipler in Braunsberg.“ Mimo to pokračují práce k dílu právnickému „Staatslexikon.“ Výbor doufá, že se r. 1885. bude moci s tiskem díla toho započíti. Některým badatelům byla od spolku udělena podpora k vědeckým cestám neb pracem archivalním. *Redakce.*

Valná hromada Akademie křesťanské.

Dne 26. dubna 1885 konala se valná hromada Akademie křesťanské za rok 1884. a sice ve velké dvoraně v domě Záložny Sv. Václavské v Praze. Starosta Akademie architekt A. V. Barvitius projevil žel nad úmrtím protektora akademie, J. Eminenci kardinála *Bedřicha* knížete *ze Schwarzenbergu*, načež povstáním v hojném počtu shromáždění členové vzdali čest památce zvěčnělého vrchního pastýře.

Ze zprávy ředitelstva Akademie tyto důležitější věci zde uvedeny buďtež.

V *ředitelstvu Akademie* r. 1884. zasedali tito pp. Starosta architekt A. V. *Barvitius*; místostarosta kan. Dr. Klement *Borový*; prof. Jan *Drozd*; ředitel kůru prof. Jos. *Förster*; prof. Dr. Václ. *Frind*; kan. farář Jan

Havlí; kan. Dr. Fr. *Krásl*; redaktor Ferd. *Lehner*; architekt Jos. *Mokr* (zastupuje odbor výtvarných umění); rektor Vincenc *Mottl*; kan. Dr. Ant. *Reinwarth* (zastup. odbor vědecký); prof. Frant. *Sequens*; farář Jos. *Slanský*; prof. Dr. Rupert *Smolík*; ředitel kůru J. A. *Starý* (zastupuje odbor hudební); sochař Ludvík *Šimek*; prof. Dr. Lev *Schneedorfer*. Ve schůzi ředitelstva konané dne 23. června 1884 zvolen prof. Drozd za *jednatele*, prof. Dr. Frind za *pokladníka* a kan. Dr. Krásl za *zapisovatele*.

Ředitelstvo staraje se o získání nových členův pro Akademii podalo k nejdůstojnějším Ordinariatům biskupským v Čechách a na Moravě uctivou žádost za odporučení a podporu. Žádosti té vyhověly doposud tři Ordinariaty české a sice: knížecí arcib. Ordinariat *Pražský* a biskupské Ordinariaty v *Králové Hradci* a *Budějovicích*.

Výbor *Záložny Sv. Václavské*, který už po dlouhá leta hostí Akademii v domě svém za poplatek nepatrný, na důkaz toho, že Akademii přeje a rozvoje jejího si žádá, postoupil dvě místnosti pro knihovnu a sbírky Akademie a spolu vykázal novou větší místnost pro pěveckou školu sborovou jednoty Cyrillské; začež ředitelstvo Akademie k nejvřelejším díkům výboru záložny povinným se cítí.

Nově opět zvoleni byli do ředitelstva dosavadní členové: prof. Jan *Drozd*, prof. Dr. Václav *Frind*, rektor semináře Vincenc *Mottl* a prof. Dr. Rupert *Smolík*.

Po vyřízení těchto předmětů konány byly při valné hromadě dvě *přednášky*; obě věnované památce zvěčnělého protektora Akademie kardinála Bedřicha knížete ze Schwarzenbergu. Nejprv podal metropolitní kanovník Dr. Klement *Borový* jazykem českým stručné vypsání povahy jmenovaného velepastýře a dospěl k výroku, že jej vřaditi sluší mezi nejslavnější arcibiskupy Pražské. Po té mluvil p. Frant. *Ekert*, kaplan u sv. Vojtěcha, jazykem německým o zásluhách, jež sobě zesnulý arcipastýř získal o křesťanské umění, obzvláště v příčině stavby velechrámu sv. Vítského a chrámů Karlínského i Smíchovského.

Jednatelská zpráva odboru vědeckého za rok 1884 na valné hromadě podaná zní takto:

Výbor vědecké sekce ustavil se po valné hromadě r. 1884. jak následuje: Předseda kanovník Dr. Klement

Borový; místopředseda vládní rada Dr. Josef *Schindler*; pokladník prof. Jan *Dorovin*; jednatel prof. Jos. *Kyselka*. Jiní členové byli: Prof. Jan *Drozd*; prof. Dr. Václav *Frind*; universitní kazatel Dr. Eduard *Knobloch*; kanovník Dr. Fr. *Krásl*; kapitolní probošt Dr. Vincenc *Náhlovský*; kanovník prof. Dr. Ant. *Reinwarth*; prof. Dr. Rupert *Smolík*; kanovník metropolitní Josef *Zenefels*.

Činnost odboru byla z příčin. které již v minulých letech jsme s dostatek naznačili, obmezena a pokud okolnosti nynější se nezmění, nelze na vydávání žádoucí „Encyklopedie věd theologických" pomýšleti.

Výbor pokračoval v činnosti své. pokud se týká orgánu odboru, jelikož členové četnými a zdárnými články přispěli ku zvelebení „Časopisu katolického duchovenstva".

S radostí uvítal výbor odboru vědeckého zprávu, že slavný *Výbor Záložny Svato-Václavské*, který již po mnohá leta v pravdě maecenášem Akademie jmenován býti zasluhuje, věnoval dvě další místnosti na ten účel, aby knihovna Akademie náležitě urovnána a u větší míře než posud pro obecenstvo přístupnou učiněna býti mohla. Výbor ochotně převezme péči v té věci naň spadající, doufaje. že pak tím většího účastenství nalezati bude Akademie křesťanská i v těch kruzích, které dosavad málo sobě zdárného ústavu toho všímaly. Buďtež za tento skvělý čin srdečné díky slavnému Výboru Svato-Václavské záložny vysloveny!

Díky vřelé vzdává též výbor vědecké sekce slavnému *Výboru „Dědictví sv. Prokopa"*, kterýž jako v letech minulých poskytoval náklad na pět archů „Časopisu". Také Slavné *Ředitelstvo* „Akademie křesťanské" přispívalo nákladem tří archů.

V Praze, 2. března 1885.

Prof. *Josef Kyselka*, t. č. jednatel. Dr. *Klement Borový*, t. č. předseda.

Literární oznamovatel.

33. Život sv. Methoda, *apoštola říše velkomoravské a Slovanů vůbec.* Sepsal Dr. *Matěj Procházka*, starosta Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, čestný kanovník v Brně a papežský tajný komoří. Druhé obšírnější,

kritickými doklady a ozdobnými nákresy opatřené vydání na důstojnou oslavu roku 1885. V Brně 1885, tiskem a nákladem pap. kněhtiskárny benediktinů Rajhradských v Brně. Velký 4°, str. 247. Cena výtisku v tuhé vazbě 3 zl. r. m.

Diviti se musíme duševní čilosti a neúmorné píli, s jakouž nestor duchovních spisovatelů moravských i nyní ještě, nedbaje velikého stáří a únavy tělesné, neustává vzácnými pracemi přispívati k obohacení literatury bohoslovecké i historické. Vloni vyšel z péra téhož velezasloužilého spisovatele obšírný životopis sv. Methoděje ve „Sborníku Svatomethodějském", knize to, která za rok 1884. jako podíl členům Dědictví sv. Cyrilla a Methoda byla vydána (viz „Čas. D." 1884. str. 568 nn.). Kniha, kterou tuto nyní ohlašujeme, jest vlastně druhým vydáním onoho životopisu vloni uveřejněného; avšak vydání toto jest mnohem obšírnější, úvahami kritickými o všelikých sporných otázkách opatřené a četnými obrázky a nákresy ozdobené. Zejmena nacházíme zde zcela nové básně na oslavu sv. Methoda z péra moravského pěvce prof. Vladimíra *Šťastného*, jichžto jest šest a v nichž spatřuje se horující nadšenost pro svaté veledílo apoštolů slovanských, jež spolu plny jsou hlubokého citu pocty a lásky synovské k velkým těmto dobrodincům Slovanstva a psány jsou v květnatém rouchu poëtické krásy. Co do textu sepsaného kan. Dr. *Procházkou* podotknouti sluší, že jest mnoho částí nových, na př. hned první hlava: „Úvod v dějiny života sv. Methoda", v němž o významu obou sv. apoštolů se mluví a prameny oceňují; nejvíce váhy klade spisovatel na legendu vlašskou „translatio". Spisovatel dí hned na začátku (str. 3. a 4.), kde prameny uvádí, z nichž hlavně čerpal: „O legendě bulharské podotýkáme, že bohužel už velmi zapáchá duchem rozkolnických Řeků. Nejdůstojnější ze všech jest po našem rozumu líčení obou sv. bratří podle legendy *vlašské* „Translatio", kteréžto zajisté nejvíce jest věrohodno." Tuto legendu připisuje spisovatel Gauderikovi, biskupu Veliterenskému, kterýžto žil za papeže Hadriana II. (867) a nejen oba sv. bratry osobně znal. nýbrž i při jejich posvěcení na biskupy přítomen byl a žáky jejich spolu s Formosem na kněze a jahny posvětil. To potvrzuje také učený ruský jesuita J. *Martinov* ve svých „Etudes", které v Paříži vydává

a z nichž zvláštní čtyřarchový otisk učinil pod nadhlavím: „La légende italique des SS. Cyrille et Methode“, kde starobylost a nepodvrženost legendy této dokazuje odvolávaje se na starý rukopis, jenž už přes sedm set let v bibliotece kláštera Montecassinského se chová. Nová jest též hlava 3. „sv. Cyrill u Agarjanů“ t. j. Saracenů či Muhamedánů, s nimiž vítězné hádky podnikal. Rovněž nová jest hlava 16. „Povahopis sv. apoštolů slovanských“ a poslední hlava: „Přehled I. tisíciletí a tužby naše pro budoucnost“. Ale i ostatní části z prvního vydání jsou přepracovány, velmi značnými přídavky obohaceny a v přečetných kritických, pod čarou umístěných úvahách všecko, co nad čarou se tvrdí, doloženo a z pramenů potvrzeno. V *kritických úvahách* svých snaží se spisovatel na základě bedlivých studií svých rozřešiti všecky otázky sporné o životě slovanských světců našich, jako na př. které písmo jest starší, hlaholské či cyrillské? V kritické této úvaze o hlaholici a cyrillici (str. 36—40) otištěn i obrazec azbuky písma hlaholského a cyrillského u přirovnání s písmem českým a uveden text odnášející se ku poctě obou sv. bratří Soluňských v písmě cyrillském i hlaholském (str. 39). V příčině jazyka Kozarův odůvodnil spisovatel náhled svůj, že jazyk Kozarův nebyl nářečím slovanským, nýbrž spíše jazyk tureckému příbuzný, agglutinující. Zajímavá jest rozprava o tom, že Bulhaři původně nebyli Slovany (str. 62), jakož o tom, zdali naši sv. apoštolové též Bulharům víru Kristovu hlásali čili nic? (str. 66—69). Další otázky důležité kan. Dr. Procházkou bedlivě probádané jsou: Zdali sv. Bratři též působili na území Kocelově, v dolní Moravě, kde mnoho Moravanů vedle Slovinců tehdáž přebývalo (viz str. 115—116); zdali sv. Jeronym, rodák Stridonský mohl nějakého účastenství míti v překládání bohoslužby latinské na jazyk staroslovanský (str. 119); byl-li sv. Method ihned se sv. Cyrillem v Římě na biskupskou důstojnost posvěcen? (str. 139; Dr. Procházka se dle vlašské legendy rozhoduje pro kladnou odpověď na tuto otázku a sice jak za to máme z podstatných důvodů). Též dokazuje se, že i německé prameny vypravují o nespravedlivém uvěznění sv. Methoda v Bavorsku (str. 146—147). Jedna částka spisu Dr. Procházky známa jest čtenářům „Čas. D.“ a sice úvaha o otázce: „Kde umřel sv. Method, na Velehradě či v Mosburku“? (str. 165—169; viz „Čas. D.“ 1885

str. 156 nn.). Důmyslné jest též vypravování p. spisovatelovo o pravé příčině, proč sv. Method ještě v posledních letech před svým úmrtím konal cestu do Cařihradu (str. 204—209). Leč i mimo tyto věci zde vytčené není téměř jediné části, která by v tomto druhém vydání nebyla nového obohacení nabyla, tak zejmena hlava 7. o starobylých podáních v Čechách a na Moravě svědčících o sv. Cyrillu a Methodu; taktéž 10. hlava „Sv. Method arcibiskupem Pannonie a Moravy“ (str. 135—153); zde jihoslovanská podání sloučena jsou s českomoravskými. Nejstkvělejšími částmi celé knihy zdají se nám býti 9. hlava: „Svatí bratři v Římě“ (str. 123 nn.) a hl. 16. „Povahopis sv. apoštolů slovanských“ (str. 220 nn.). Uvážívše celý bohatý obsah spisu srovnáme se s úsudkem politického listu Pražského („Pokr.“ 15. června), že spis kan. Dr. Procházky nazván býti má vrcholem literatury jubilejní; jesti výtečný obsahem i formou, mluvou ušlechtile vědeckou a lahodně znějící; výtečný důkladností historických studií a přesností ryze církevního smýšlení. Úprava spisu pak jest též nádherná; ředitel knihtiskárny rajhradské v Brně, P. Placid Mathon postaral se, aby na oslavu jubilea vyozdobil knihu tuto vkusnými obrazy, jichž jest 29 (titulní obraz sv. Cyrilla a Methoda dle nákresu slovútného malíře Seitze v Římě vyniká originalností koncepce) a krásnými inicialkami a k jeho vybídnutí sazeč tak dovedně si vedl, že po celém spise tom v žádném řádku nenachází se na konci znaménko oddělovací, nýbrž že každý řádek celým slovem se zakončuje. Tudíž jubilejní kniha tato zasluhuje, aby co nejvíce mezi Čechoslovany byla rozšířena a zejmena aby knihovnu každého kněze katolického v krajinách našich zdobila. *Redakce.*

34. Sborník Velehradský. Redaktor: *Josef Vykydal*, děkan a farář na Velehradě. Ročník IV. V Brně 1885, tiskem pap. knihtiskárny Rajhradských benediktinů, nákladem vlastním. Str. 326. Cena 2 zl. r. m.

Mezi jubilejními spisy sv. Methodějskými jedno z prvních míst zaujímá „Velehradský sborník“ a sice mimo jiné již jakýmsi právem historickým. Vždyť on již po tři leta mysle obecenstva katolického s ideou Cyrillo-Methodějskou dovedným a posloupným spůsobem obeznamoval, aby upravil půdu všeobecnému obou

sv. Bratří Soluňských oslavování. I letošní ročník rozmanitostí obsahu důstojně se řadí k ročníkům předcházejícím. Po úvodním slovu redaktora o „ideji cyrillo-methodějské" následuje poetické pozdravení jubilejního roku 1885 z věhlasného péra moravského pěvce Jana *Soukopa*. Mezi dalším obsahem sborníku vynikají jak rozsáhlostí tak důležitostí obzvláště tyto tři články: 1. „Papež Řehoř VII. a zánik liturgie slovanské v Čechách i na Moravě." Podává Dr. Matěj *Procházka*, čestný kanovník v Brně (str. 4—44). Věc sama není ctěným čtenářům „Čas. Duch." neznáma, jelikož v ročníku 1882 a 1883 bylo o této otázce obšírně od p. kan. Dr. Procházky v četných článcích „Čas." pojednáno; zde část těch velezajímavých věcí v novém přehledném spracování se čtenářům „Sborníku" předkládá; článek ten má spolu směr apologetický, bera v ochranu jak papežskou Stolici vůbec, tak obzvláště Řehoře VII. proti nespravedlivé výčitce, jakoby Slovanům se z Říma samé toliko křivdy byly činily. 2. „Zpomínky na cyrillo-methodějský rok 1863; podává J. Andrejew (str. 98—292). Již v prvém ročníku „Sborníku Velehradského" r. 1880 začaly tyto publikace pod pseudonymem „Andrejew" a tenkráte (Čas. D." 1880) projevili jsme přání, aby též pamatováno bylo na rok 1869, kde z Prahy a z Čech velké procesí na Velehrad putovalo. Přání tomu vyhověno spůsobem tuze zběžným na str. 153, čehož litujeme. Za to hlavní zřetel věnován vzniku a dějinám „Koruny Soluňské" a „Matice Velehradské", též „jednotě paní a panen moravských", načež vypravuje se o různých pomnících jubilejních a sice: chrámech, kaplích, oltářích, sochách, křížích, obrazích, korouhvích, zvonech, ústavech dobročinných a vychovávacích, posléze o spisech jubilejních a dílech uměleckých. Také z Čech hojně památek zde vypsáno, z čehož jsme se velmi zaradovali. 3. Třetí delší část Sborníku jest článek: „Slavnost jubilejní cyrillo-methodějská r. 1863 a bohoslovci česko-slovanští;" je to část velmi zajímavá, svědčící o vlasteneckém i církevním nadšení četných studujících bohosloví, kteří s pochvalnou horlivostí o to se zasazovali, aby hřivnou svojí k oslavě jubilejního roku 1863 přispěli; pomník tento literární jim postavil ve Sborníku P. Ignác *Zavřel* (str. 293—323). Mimo tyto tři delší práce nalézáme ve „Sborníku" i menší pojednání a sice od kan. Dr. Mat. *Procházky*: „Velmi závažný důkaz katolických Rusínů pro tvrzení,

že slovanská liturgie sv. Cyrilla a Methoda byla překladem řecké" (str. 89 nn.); důkaz ten čerpán zejmena z legendy Pannonské (str. 89 chybou tiskovou čte se „Sannonské"). Takéť pokračuje známý spisovatel Fr. V. Sasinek ve svém vloni započatém článku „Církev cyrillo-methodějská", počínaje od svržení Gorazda vypisuje zejmena osudy církve cyr.-methodějské v Uhersku. Že také v minulých stoletích i mužové v nejvyšších hodnostech postavení byli ctiteli sv. apoštolů našich Cyrilla a Methoděje, toho zajímavý příklad sděluje farář K. Eichler článkem: „Císařské silnice na Moravě vystavěny pod ochranou sv. ap. Cyr. a Methoda a jejich stráži svěřeny" (str. 69 nn.). O křížích cyr.-methodějských dále pojednává Jan Havelka (str. 74. nn. 83.) a názorů svých proti námitkám obhájiti se snaží. Velmi vzletná jest báseň Fr. Kyselého „k jubileu Methodějovu" (str. 94 nn.). Mluva jest všady ušlechtilá, nejpřesnější ve článcích p. kan. Dr. Procházky; tisk pěkný a úprava vůbec důstojná. Titulní obraz představuje nám skupeniny z dolejší části hlavního oltáře na Velehradě vzaté ze života obou sv. Bratří. V celku říci dlužno, že i čtvrtý ročník Sborníku výtečnými články jest obohacen, že svědčí o stále se vzmáhajícím bedlivém studiu dějin církevních ve vlastech českomoravských, jimiž minulost naše od prvního šíření víry křesťanské až do novější doby vždy jasněji na světlo vystupuje. V tom ohledu nepopíratelna jest zásluha vydavatelův i spolupracovníkův „Sborníku" a nemůžeme jinak leč zakončiti přáním, aby také po mnohá příští leta „Sborník" jedno z předních míst vždy zaujímal v literatuře naší katolické! *Redakce.*

35. **Svatí Cyrill a Method věrozvěstci**, učitelé a apoštolé slovanští. Životopisný nástin podává P. *Method Halabala*, benediktin rajhradský, na památku pouti Velehradské 1885. V Brně 1885; tiskem a nákl. pap. knihtiskárny benediktinů rajhr. Str. 61. (s obrázkem). (Příloha „Šk. B. S P.")

36. **Život svatých věrozvěstců Cyrilla a Methoda.** Napsal *K. Krkonošský*. V Brně 1885; tamtéž. Str. 83. Mládeži Československé ku čtení. Cena 25 kr., v tuhé vazbě 30 kr.

37. **Ostatky sv. Cyrilla,** Slovanův apoštola na Velehradě. Na upomínku poutníkům Velehradským r. 1885 uchystal *Jan Vychodil*, kooperátor Velehradský. Tiskem Kráčelíka v Uh. Hradišti. Nákladem vlastním. Str. 66. S obrázkem. Cena 15 kr.

38. **Marianská svatyně na posvátném Velehradě.** (Dárek jubilejní k r. 1885). Napsal *Jan Vychodil.* U Kráčelíka, v Uh. Hradišti 1885. Str. 34. Cena 10 kr.

Všecky tyto spisy právě vyčtené jsou spisy slavnostními k jubileu sv. Methodějskému směřujícími. Stejné jsouce směrem, liší se přece z části obsahem svým.

1. Spis známého spisovatele P. *Halabaly* podává prostonárodním slohem vylíčení života obou sv. Bratří na základě starých legend způsobem velmi poutavým a končí porovnáním povahy sv. Cyrilla a Methoda. Ozdoben jest obrázkem obou Světců, pod nimiž Velehrad s okolím se spatřuje.

2. Jméno „Krkonošský“ patrně jest pseudonym spisovatele, kterýž mezi vypravování prosaické přimísil též básně celkem dobře rozestavené a z děl výtečných básníků vybrané. Ve spisu svém přidržel se spisovatel legendy sv. Cyrilla a Methoda od Dr. Bílého sepsané; maje zvláště mládež na zřeteli podává spisovatel různé obrázky z dějin sv Bratří slohem snadným, chápavosti dítek přiměřeným. Na str. 54 nalezá se obrázek představující sv. Methoda ve vězení.

3. Kooperátor Velehradský p. Vychodil podává obšírnou zprávu o ostatcích sv. *Cyrilla*, které opat rajhradský Gunther Kalivoda sv. Otci Lvu XIII. darem věnoval, načež týž sv. Otec vzácný ostatek na ten způsob dle přání dárcova rozdělil, že jedna částka zůstala i na dále v klášteře Rajhradském, druhá byla darována chrámu farnímu na Velehradě, třetí metropolitnímu chrámu v Olomouci a čtvrtá chrámu biskupskému v Brně, kdež před časem celé podloktí sv. Cyrilla uschováno bývalo. Relikvie Velehradská chová se ve skvostném relikviáři, jehož vyobrazení při knížce této se nalezá. Vypisuje se oslava ostatků těch roku 1881, relikviář do podrobna popsán a promluveno o tom, v jaké vážnosti jsou tyto ostatky na Velehradě.

4. Popis svatyně *Marianské* na Velehradě s vy-

obrazením okna průčelního jest všem poutníkům Velehradským zvláště v tomto roce dárkem velevítaným. Vypisuje se vznik i další dějiny této svatyně a význam kultu Marianského v apoštolském díle sv. Bratří Soluňských; celým spiskem prochvívá vroucí touha po sjednocení východní církve s církví západní, za kterouž to milost obzvláště v tomto roce jubilejním Hospodina vroucně prositi sluší. *Redakce.*

39. **Po tisíci letech.** Několik črt ze života sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje. S dodatkem: Oslava 6. dubna v zahraničních zemích slovanských. Nastínil *Frant. J. Peřina.* Se 7 obrazy. V Praze, nákladem knihkupectví B. Stýbla 1885. Str. 28. Cena 20 kr.

Stručná brožurka tato podává hlavní doby ze života obou věrozvěstův našich, jež příhodnými obrázky do textu vtištěnými jsou znázorněny. Celkem zprávy zde podané jsou správné; toliko na str. 23. pro přílišnou stručnost opomenuto podotknouti, že Wiching jen klamem a mamem vylstil na papeži Štěpánu V. list metropoli slovanské nepříznivý (viz Velehr. Sborník 1885. str. 5.) a že tedy pronásledování žáků sv. Methoděje nelze římské Stolici na vrub přičísti. Obrázky jsou sličně provedeny. Ku konci přidána báseň moravského pěvce Soukopa a vypsání oslavy úmrtí sv. Methoděje 18. dubna (dle pravoslavného kalendáře 6. dubna) 1885 v Rusku, Bulharsku, Rumelii a Černé Hoře. *Redakce.*

40. **Životopisný nástin sv. bratří Cyrilla a Methoděje,** patronů moravských a apoštolů slovanských. Sestavil *Fr. Utikal,* vikář při metrop. chrámu Páně. V Olomouci, nákladem Ed. Hölzla 1885. Str. 48. Cena 10 kr. (25 výtisků za 2 zl. 25 kr.; 50 výt. za 4 zl.; 100 výt. = 7 zl.; 200 výt. = 13 zl.) *)

*) Životopis tento vydán o sobě a též ve spojení se zpěvníkem církevním pod názvem:

Slavnostní vydání malého kancionálu nejobyčejnějších písní a modliteb k veřejným službám božím pro křesťanský lid. Dle pořádku kancionálu Bečákova sestavil *Frant. Vodička,* děkan v Konici. 20té vydání, rozmnožené výběrem pobožností a písní o sv. apoštolích slovanských Cyrillu a Methoději a stručným jich životopisem. V Olomouci 1885, nákladem Ed. Hölzla. Str.

Knížka tato při titule ozdobena barvotiskovým obrázkem sv. apoštolů Slovanských a xylografickým pohledem na Velehrad. Životopis spracován na základě pramenů zcela spolehlivých, totiž kan. Dr. Mat. Procházky a Dr. B. Dudíka. Vypravování psáno slohem prostonárodním; na konci přidány písně na oslavu sv. Cyrilla i Methoda. Lácí svou a malým formátem hodí se knížečka tato zvláště za dárek ku podělení dítek školních. *Redakce.*

41. Boj monarchické Evropy s revolucí francouzskou až do vypuzení císaře Napoleona I. na ostrov sv. Heleny; sepsal Dr. *Jan Mil. Kryštůfek*, c. k. professor při gymnasiu v Budějovicích.

Bez hlučné reklamy objevil se v literatuře naší spis, jenž určen jest seznámiti obecenstvo české s převraty, které revoluce francouzská spůsobila v právních i společenských řádech národův evropských. S nedůvěrou, kterou spisy podobného druhu vzbuzují v čtenářstvu katolickém, pustil jsem se do čtení díla toho a musím vyznati, že nedůvěra ta byla neoprávněna. Spisovatel v pravdě vyplnil, co v předmluvě slíbil, že při líčení zápasu ideí moderních s ideami středověkými nedá se vésti předsudky politickými, nýbrž že bude snahou jeho, aby světlo a stín stejnou měrou rozdělil, chyby jednajících osob náležitě vytknul a co za pravé seznal, aby prostě a otevřeně vyslovil.

Záslužnou částí spisu toho jest, že se vší rázností opřel se systematickému hanobení Rakouska u spisovatelů zahraničných obvyklému. Jak klopotně namáhá se Häusser, aby ospravedlnil neupřímnost vlády pruské a svalil na Rakousko vinu, že revoluce francouzská zvítězila nad monarchickou Evropou. Jinak vede si náš spisovatel. Vylíčiv krátce ale případně křiklavou politiku říše pruské, praví na stránce 30: „U Kaiserslautern znova bojováno jest mezi Prusy a Francouzy. Prusové nejen že odrazili útok, nýbrž zahnali nepří-

---

XXXVI a 228. Cena 50 kr. S obrázkem barevným sv. Cyrilla a Methodia. Kancionálek tento obsahuje velké množství pěkných a oblíbených písní v zřetelném tisku, též různé modlitby, nešpory, litanie ajj. Schválen jest od nejdůst. Ordinariatů v Olomouci, Hradci Králové a Budějovicích. *Redakce.*

tele až k hranicím zpět. Ale vítězství toto způsobilo v Berlíně spíše nesnáze než radost. K čemu bylo nyní vítězství, když vláda berlínská po ničem jiném netoužila, než po míru? Vždyť by vítězství vojsk spojených nad Francií zmařilo její ctižádostivé záměry na Polsku; proto Prusko odstoupilo od králův a snažilo se dohodnouti se s kralovrahy. S úsilím lepší věci hodným toužilo po míru s revoluční Francií; smlouvy, sliby, přísahy byly mu ničím, mohlo-li lupem polským se obohatiti a nenáviděnému Rakousku celou válku na bedra uvaliti." Rakousko nezoufalo a setrvalo ve zbrani dále. Zajímavé ve spise tom jest líčení boje o Italii, v němž Rakousko, od spojencův jsouc opuštěno, nasazuje poslední síly své, aby uhájilo celistvosti Německa a zastavilo vítězný proud revoluce francouzské, než úsilí toto nemá žádoucího výsledku. rakouské vojsko po hrdinném odporu jest poraženo a do vnitř Rakouska pronásledováno. Teprv když vítězný nepřítel jen několik pochodů od Vídně byl vzdálen, císař František učinil předběžný mír v Lubně, o němž Häusser praví, že málo smluv jest učiněno, které by se s touto co do nemravnosti a odporu mohly měřiti. K této nestoudnosti odpovídá spisovatel na str. 106 takto: „Co zbývalo Rakousku ještě činiti? Mělo snad obětovati blahobyt svých národův a snad i existenci svou na zachování říše německé, jejíž knížata bez ohledu na císaře s nepřítelem ve smlouvy vcházeli, a nejmocnější z nich, král pruský, v míru basilejském i oloupení svých spolustavů podmínkou učinil, aby zjednal si náhradu za země své, jež na levém břehu Francii postoupil."

Jak ve věcech politických tak i ve věcech církevních hledí spisovatel zachovati nestrannost, která však nezvrhá se v lhostejnost; nýbrž provázena jest živým citem, jejž jeví s pošlapaným právem. Zde malá toliko ukázka. Když zavražděn byl v Římě při nahodilé výtržnosti generál Duphot, vzali si z toho direktoři příčinu k obsazení Říma. „Avšak ne o zavedení pevného státního pořádku, ne o prohlášeni ústavy na základě volnosti a rovnosti běželo novým osvoboditelům, nýbrž o ukojení hnusné lakotnosti. Veškeré veřejné jmění jest zabaveno, kostely a kláštery vydrancovány, ano ani soukromého majetku nešetřeno. Vše dálo se bez dozoru a bez pořádku, tak že jednání toto podobalo se spíše loupeži než requisici. Zástupy židů

jako dravci následovali vojsko francouzské kupujíce za cenu nepatrnou předměty, které nehodily se za soukromý majetek. Papeži dáno pokynutí, aby opustil město a sám zvolil si místo svého pobytu: on však nevyhověl přání tomu. Na to oznámeno papeži, že jest mu uznati zřízení republikánské za zákonní a na důkaz toho, že jest mu nositi trikoloru francouzskou. Sv. Otec odpověděl pevně: „Neznám jiných znamení, než kterými církev mne ozdobila; tělo mé náleží vám, duše má však Bohu. Poznávám ruku, která bije pastýře a stádo, kořím a podrobuji se jí. Pytel, abych se přikryl, kámen, na nějž bych hlavu položil, ejhle to vše, čeho mně třeba: to dostačí starci, jenž ztráviti chce dni v kajicnosti. Když loupež ve Vatikáně byla skončena, kommissař Haller oznámil sv. Otci, že musí opustiti Řím. „Jsem příliš stár a velmi churav." pravil sv. Otec, „nemohu opustiti svůj lid a povinnosti své. Chci umříti zde." „Umírá se všude," pravil Haller s revolucionářskou drzostí tím urážlivější, že byl protestantem.

Kde běží o zjevné porušení práva, tam spis. neuprosně tepe mravní původce činu takového, jak to učinil, posuzuje zavraždění prince Enghienského, a kde třeba odraziti útoky, které národní zášti činí na osoby nevinné, tu výmluvným jest obhajcem nevinnosti i proti auktoritám na slovo vzatým. Zajímavou statí díla toho jest korunovace, kde na dvanácti stránkách živě vyličuje jednání císaře Napoleona se sv. Otcem, aby jej korunoval, cestu do Paříže, nešetrné chování se Napoleona k sv. Otci a konečně zklamání sv. Otce, když ani nedostalo se mu těch krajin, které k státu církevnímu náležely, ani zmírnění článkův organických, které Napoleon o své ujmě připojil ke konkordátu. Napoleon dosáhnuv od sv. Otce, po čem srdce jeho toužilo, odložil všechny ohledy k stolici papežské, ku kterým byl zavázán, tak že sv. Otec trpce zklamán vrátil se do Říma. — Sestavení díla taktéž dlužno nazvati zdařilým; události spůsobem přirozeným rozvíjí se před očima čtenářovýma, tak že časopis „Politik" právem nazval spis ten „eine sehr beachtenswerthe Erscheinung". Také „Osvěta" pronesla o něm, že jest to dílo i co do obsahu i co do formy dobré. Olomoucký „Pozor" pravil o díle tom, že již dávno neobjevilo se dílo v literatuře české, které by v té míře hovělo požadavkům vědy historické. Bohužel! že dílu tomu dosud

nedostává se uznání a rozšíření, kterého zasluhuje. Spisovateli nepodařilo se nalézti ani nakladatele; o panu Lauermannovi, jenž na dvou sešitech stkví se jako nakladatel, nelze ani mluviti. O poměru pana spisovatele k nakladateli dověděli jsme se věci, které černé stíny vrhají na náš trh literární. Podporuje se mnohá věc, která nemá na ten čas ni té nejmenší důležitosti literární, dílo toto vyplňuje důležitou mezeru v literatuře naší, i jest záhodno, aby hojnějším odbíráním spisu dána byla spisovateeli možnost pokračovati u vydávání díla toho. Kdo by si z pp. čtenářů „Časopisu“ tohoto díla přál, učiní nejlépe, když se korrespondenčním listem do Budějovic obrátí na p. spisovatele, který mu vyšlé sešity franko zašle. *P.*

42. Výklad malého a středního katechismu blah. Kanisia. Vzdělal *Jakub Procházka*, čestný konsistorní rada, professor katechetiky při bohosloveckém ústavu v Brně. Díl I. Výklad malého katechismu. V Brně 1885. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských. Cena 1 zl. 20 kr.

Kdo jenom poněkud u školním vyučování dítek byl zaměstnán a zkušenosti v té příčině nabyl, neupře nikterak pravdivosti slov, jež pronáší p. spisovatel ve své předmluvě: „... konání díla katechetického spojeno jest s nemalými nesnázemi a obtížnostmi. Jak Ohler ve výtečném spisu svém o „výchově a vyučování“ praví, mají některé z obtíží těchto příčinu svou v katechumenech, jiné v katechetovi a opět jiné v učení samém, v pravdách náboženských, v nichžto dítky vyučovány býti mají. *Dítky* bývají obyčejně v myšlení ještě nevycvičeny, a při tom těkavy; za tou příčinou se stává, že učení těžce chápávají a je snadno zase zapomínají. *Katecheta,* který po mnohá léta jiným způsobem vzděláván a k povolání svému připravován byl, nedovede tak snadno sníižiti se k dítkám a mluviti s nimi v řeči jim srozumitelné. A *pravdy* sv. náboženství, které dítkám vysvětlovány býti mají, jsou tak vznešeny, že jich nelze snadno postihnouti.“ Maje tedy na zřeteli tyto nesnáze a obtížnosti p. spisovatel vydal tiskem výklad malého a středního katechismu. Co umínil si p. spisovatel, to důsledně provedl, a jest nám s podivením, s jakou důkladností výklad ten jest proveden. Snáze jest sepsati výklad pro dospělé, u

nichž mnoho lze již předpokládati, ale nesnadno pořiditi výklad pro malé dítky, jejichž obor vědění jest uzoučký, k tomu rozum nevyspělý k oné dokonalosti, kdy pojmy abstraktní snadno může už postřehnouti. Proto byla práce, jaké se p. spisovatel podjal, velmi nesnadna a obtížna. Co do stránky hmotné nelze nám ovšem pouštěti se zde do úplného rozboru celého výkladu, postačí říci, že látka jest důkladně probrána, vesměs zřetelně vysvětlena a potřebnými příklady objasněna, jež bez odporu v srdce dítek nejvíce působí. Příklady velmi vhodné vzaty jsou dílem z písma svatého, dílem z obecného života. Častěji to, co nesnadno jest vyložiti, stává se pochopitelným, když uvedeme sebe menší příklad; proto někdy bez vhodného příkladu katecheta ani obejíti se nemůže. P. spisovatel dobře si té potřeby jsa vědom všude, kde za to má, že příklad k vysvětlení nezbytný, skutečně případné příklady uvádí (O Nejsvětější Trojici str. 167. Všudypřítomnost Boží str. 25; vševědoucnost Boží str. 29.) Pravdy abstraktní jsou co možná znázorněny a tak dětskému rozoumku přístupnými (duše lidská — obraz Boží str. 48) učiněny. Po stránce formální jest nám doznati, že mluva jest přesna, vytříbena, správna a bezúhonna, a přece tak prosta a jednoducha, že ji dítky úplně porozuměti mohou. Můžeme s jistotou tvrditi, bude-li katecheta říditi se podle tohoto výkladu a věrně pravdy náboženské dle něho vykládati, že nemine se jistě s úspěchem. Neboť jest to pomůcka vydatná a vhodná, jaké mu skýtá právě tento výklad. Z příčin uvedených průvodno, že kniha ta sama se odporučuje, a jsme přesvědčeni, že každý, kdo blíže se s ní seznámí, úsudek o ní podá co nejchvalnější. Slovem je to kniha, která v tom oboru předčí mnohé jiné jak zpracováním látky, tak mluvou přesnou a přec jednoduchou, a proto ji co nejvřeleji odporučujeme všem obzvláště mladším pp. katechetům, kteří bez důkladné pomůcky často do rozpaků přicházejí. Ku konci přejeme si co nejvíce a tlumočíme tím zajisté přání velmi mnohých, aby p. spisovatel co nejdříve pořídil díl druhý výkladu, na nějž s toužebností čekáme. *L. B. Horský*,
kaplan ve Vořechu.

43. **Encyklopédie obrazův**, obsahující připodobnění, podobenství, allegorie, bajky, paramythie a hádanky. Pro kazatele, katechety, učitele, vychovatele a vzdě-

lance vůbec sebrali a upravili *Jan Nep. Černohouz*, děkan starobudečský v Kovárech a *Frant. Černohouz*, děkan v Dobrovici. V Praze tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. (J. Zeman a spol.) 1885.

Lid křesťanský ochotněji přijímá pravdu, hlouběji si ji do paměti vštěpuje a vroucněji k ní lne, podává-li se mu v příkladě, v podobenství, v přirovnání, v povídce ba i v bajce. Mluví-li kazatel delší dobu, tu posluchači mimoděk stávají se roztržitými a nepozornými, jakmile však začne vyprávěti nějaký příklad, podobenství neb povídku, tu hned přítomní bedlivě zase poslouchají. Je-li podobenství neb příklad dobře volen a případný, posluchači i méně vzdělaní tak si jej zapamatují, že jej po letech ještě správně vyprávěti budou. Mluví-li katecheta ve škole o pravdách náboženských déle, tu brzy znamená, že mládež v myšlenkách svých jinam zabíhá, zvlášť je-li předmět, o kterém právě pojednává, těžší, abstraktný, vyžaduje-li delšího přemýšlení i napiaté pozornosti. Jakmile však katecheta pravdu oděje rouchem povídky, neb dá-li ji maličkým v podobenství a přirovnání jako v zrcadle zírati: tu i největší neposedové utichnou, poslouchají a pamatují si, co se jim ve škole přednášelo. Katechetovi tímto spůsobem dává se příležitost, pravdy Boží zevrubně přednášeti, s nimi rozličná napomínání i varování spojiti a na rozum, srdce, pamět i obrazotvornost svěřenců účinkovati. Že pak ten, kdo takto sv. náboženství vyučuje, dobře si vede, pozná z toho, že dítky v příští hodině dobře odpovídati a ho prositi budou, by jim zase vyprávěl. Dobrý vychovatel z vypravování snadno učiní odměnu pro dobré a zvedené dítky. Již mudřec Seneka propověděl: „Longum iter per praecepta, breve et efficax per exempla.“ Úsudek slovútných mužů jest, že dobře volenými příklady a podobenstvími dají se nejtěžší pravdy našeho svatého náboženství s dobrým výsledkem přednášeti. Odkud však vzíti dobrý příklad, dobré porovnání, vhodné podobenství, jadrnou průpověď? Pilní kazatelé, učitelové náboženství, vychovatelové snášeli různé příklady ze spisů sv. Otců, ze životů svatých a světic Božích, z bible, z církevních a světských dějin, ze knih znamenitých mužů činíce si sbírky, které pak vydali tiskem. Tak učinili v Německu Richter, Herbst, Silbert, Schmid, Mehler a jiní. V naší literatuře postrádali jsme dosud

podobného díla, o jehož vydání nyní postarali se svrchu řečení pp. sběratelé. Jest nám při jejich sbírce chváliti, že přihlíželi především k domácím českým spisovatelům a jiným slovanským mužům. Dobré časopisy české jako „Škola a život", „Časopis katol. duchovenstva", „Blahověst", „Sbírka výkladův a kázaní", „Světozor" a jiné, jakož i díla Čelakovského, Kollara, Vinařického, Štulce atd. byly jim vydatnou pomůckou. Jest nám dále chváliti logické rozdělení každého článku, poskytující čtenáři dobrý přehled, plynnou a správnou řeč, dosti vhodný výběr příkladů i slušnou úpravu celého díla. Rozmanitost látky jest tak značná, že si kazatel a katecheta dle potřeby vybrati může, co vhodným se mu býti zdá. Některé příklady, allegorie a příběhy jsou příliš dlouhé, mohly býti skráceny, čímž by i čtenářstvu i sbírce valně se prospělo. Čtenářstvu, poněvadž v krátkém příkladu pravda jest jasnější; dílu, poněvadž by nebylo tak objemné a mohl si je každý snadněji zaopatřiti. Při tisku nešetřeno prostorem, naskytuje se mnoho zbytečných mezer. Po našem soudu bylo by dobře při druhém vydání sbírku skrátiti tou měrou, by též lid obecný si toto dílo zaopatřiti mohl, nebo se také hodí pro čtení a zábavu domácí, jmenovitě v neděli odpoledne neb za dlouhých zimních večerů. Dílo skrácené se více rozšíří mezi lidem a ponese hojnějšího ovoce. Vyhoví-li pp. pořadatelé, kteří na jevo dali neúmornou píli, ostrovtip při výběru tolika rozličných statí a neobyčejnou sečtělost, jakož i znalost pramenů, při druhém vydání zde pronešenému přání, zdokonalí dílo své a učiní je širším kruhům přístupným.

Dr. *Fr. Krásl.*

44. „Pravdou k životu." Sváteční, nedělní a příležitostné promluvy od *Václ. Beneše*, býv. kaplana na Klecanech. Díl IV. Se životopisem a podobiznou zesn. spisovatele. V Praze, nákladem Bedř. Stýbla 1885. Cena 1 zl. 12 kr.

V této části promluv Benešových zamlouvají se nám nejvíce řeči na den sv. Ludmily a na den sv. Václava, které psány duchem nadšeným a vlasteneckým. Uvádějí v mnohém ohledu na paměť „Památky Staroboleslavské" od P. J. Votky a ukazují, jak důležitou vždy jmína byla v Čechách a zejména i za našich dob jest úcta sv. patronů. — Dokonalá jsou v této

IV. části také kázaní příležitostná jako řeč: V den 50letého jubilea ústavu pro zaopatření a vychování dospělých slepců v Praze a řeč: Na oslavu 500letého úmrtí císaře Karla IV. — V ostatních promluvách tohoto dílu přihlíženo jako ve třech prvních více k dějinám a k mravouce, méně k dogmatice. Že však zesnulý spisovatel i v oboru věrouky zdařilá kázaní napsati dovedl, ukazuje kázaní o úctě svatých na str. 83 a o očistci na str. 97. Kázaní Benešova prozrazují povahu slovanskou, působíce více na cit nežli na rozum, neb o pravdách náboženských soustavně nikde nepojednávají, nýbrž jen tak mimochodem o nich se zmiňují. Příběhy z české historie, příklady a pověsti v kázaních těchto obsažené v pravdě posluchače a čtenáře unášejí. Chvály hodno jest, že spisovatel sáhl ku pramenům českým, ku starým našim kazatelům domácím, jejichžto řeči bylo použito v celé sbírce měrou značnou, ačkoli staré příkřejší výrazy od p. spisovatele musily býti zjemněny a poněkud drsnější tón jejich zmírněn. Přísloví a porovnání jsou ryze slovanská a zajisté že lid náš je vždy rád poslouchati bude. Za tou příčinou jsou kázaní Benešova skutečnou ozdobou naší literatury homiletické. Ku konci vyslovujeme své podivení, proč ve IV. dílu p. pořadatel kázaní Benešových vřadil kázaní adventní, kterými díl čtvrtý měl počínati, teprv mezi dodatky a proč ranní výklady postní nebyly umístěny tam, kam dle církevní doby náležejí. Vhodně však jest tento IV. díl kázaní Benešových zakončen vřelými slovy, otištěnými z brněnského „Obzoru“ a napsanými od dp. Františka Ekrta, kterými dojemným spůsobem líčí se život a působení záhy zesnulého kněze-spisovatele. Dr. *Frant. Krásl.*

45. **Katolická mravověda** pro sedmou školu gymnasijní. Sepsal dr. *Jan Procházka*, katecheta při c. kr. gymnasii ve Mladé Boleslavi. Schválena nejdůst. b. ordinariatem v Litoměřicích. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny 1885.

Napsati dobrou učebnou knihu pro mládež jest veliké umění, které vyžaduje dlouholeté zkušenosti vlastní i cizí, proto jsou také dobré rady mužů, kteří v oboru, o kterém učebnice jedná, se zdarem pracovali a pracují. I po dlouhých poradách naskytují se vady, jež v pozdějším vydaní školní knihy se odstraňují. Spi-

sovatel svrchu řečené učebnice pořídil takovou mravovědu, která by za rok probrána býti mohla a pokusil se i o to, osvěžiti ji myšlénkami velikých filosofů scholastických, ovšem pokud se to shoduje s chápavostí žáků. V obou příčinách snaha jeho jest veliké chvály hodna; nebo je-li učebnice příliš objemná, tuť katecheta, maje podle ní přednášeti, i kdyby sebe svědomitěji pracoval a skrovného, k vyučování náboženstvi dle stávajících zákonů vyměřeného času používal, ani hotov býti nemůže. Páni katechetové vypomáhalí si tím, že některé méně podstatné články vynechali aneb je probírali teprv na začátku školního roku ve vyšší třídě, kde opět s látkou pro tuto třídu určenou hotovi býti nemohli. I v druhé příčině jest snaha p. spisovatele chvalitebná, nebo sv. Otec svou encyklikou „Aeterni Patris“ ze dne 4. srpna 1879 doporučuje studium velikých filosofů scholastických, aby se nynějšímu směru materialistickému, jenž bohužel ve všech téměř vědách hluboké zapustil kořeny, učinila přítrž. Již na gymnasiích vychvalují někteří učitelové darvinismus až do nebe a kde jen mohou ublížiti náboženství katolickému, jistě to činí. Pravíme někteří, nebo jsou též mezi gymnasijními professory mužové, kteří se za své katolické náboženství nejen nestydí, nýbrž nauky jeho do srdcí svých svěřenců až dosud rádi vštěpují. — I to již se pozorovalo, že starý tak zv. klassický věk od professorů dějepisu líčí se tak růžovými barvami, žeby tomu Řekové a Římané sami nevěřili, kdyby tu chválu slyšeli. Naopak zase křesťanský středověk líčí se jako tmářský, nevzdělaný a surový jen za tou příčinou, aby se tupila katolická víra. Ať se žáci sami přesvědčí; mohou-li na gymnasiích čísti díla starých řeckých i římských mudrců jako Platona a Cicerona, proč by také nemohli býti obeznamováni aspoň částečně s učeností středověkou a jmenovitě se sv. Tomášem Aquinským? Tím nabudou přesvědčení, že to poněkud jinak ve středověku vypadalo.

Jiná otázka jest, jak p. spisovatel této těžké úloze dostál. Nemohouce podrobně zde probírati jednotlivé statě, odpovídáme, že celkem učebnice tato jest dobrá, že však měla-li by se státi obecnou, musila by býti ještě zdokonalena. Zejména bylo by snaživému p. spisovateli k těmto věcem přihlížeti: a) aby hojnější měrou užíval českých terminů. Tak na př. na str. 14. se praví: Výsady a dispensy nazývají se vulnera legis,

proč se to neuvádí v jazyku českém a ono vulnera legis nedá se raději do závorky. Na str. 15: Ku plnění povinnosti pobádají nás motivy, proč se neřekne pohnutky (motivy). Na str. 68: Kult náboženský jest dvojí, proč ne pocta. Na str. 108: Sebevražda subtylná. b) aby některé podrobnosti vynechal a za to raději všeobecné pojmy šíře vykládal. Věta na str. 106: Tančí-li se počestně a mírně, na slušném místě, v pravý čas a s osobami řádnými, není co by se proti takovému tanci mohlo namítati, budiž v učebnici raději vynechána. Cicero praví: Nemo saltat sobrius nisi forte insanit. c) konečně požádej p. spisovatel některé ze svých důst. pp. kollegů o dobrozdání, aby dle zkušenosti své se vyslovili, jak některé části knihy této by se daly zjednodušiti, by se staly gymnasistům ještě přístupnějšími, nebo se nám zdají býti pro mládež těžké, jako na př. nauka o svědomí. — Pak by mohla tato kniha státi se obecnou při českých gymnasiích, čehož zasluhuje i svým přehledným rozdělením, svou správnou mluvou, obsáhlostí látky jakož i tím, že statí o socialismu časovým potřebám úplně vyhovuje.

Dr. *Frant. Krásl.*

46. Soustava rakouského školstva obecného. Spořádal *Frant. Šimek.* (Viz „Čas. D." 1885. seš. 3. str. 187.)

1. *Odpověď na kritiku prof. Jana Houžvičky.*

Především dávám pro budoucnost p. kritikovi upřímnou radu, aby chtěje o tom kterém spise soud vynésti, alespoň předmluvu a úvod k němu přečetl. Že se v případě, o který tu právě jde, práce té nepodjal, toho důkaz nejzřejmější dává, vytýkaje pořadateli „*Soustavy*" *vad*, které jsou na úkor sl. redakci „Věstníku vládního u věcech škol obecných v království českém." V úvodě k „Soustavě" čteme na str. 6.: „Znění jest authentické, poněvadž *doslovně* vyňato z Věstníku atd." Formální chyby nemohou tudíž přičítány býti pořadateli. Proč text zákonův a nařízení, má-li míti *úřední* platnost, měněn býti nesmí, toho netřeba teprve důvody dokládati. P. kritik prohlašuje prvou pohnutkou k spořádání „Soustavy" *vděčnost*; ač i nadpis každého sešitu i předmluva toho, kdo ji celou a ve spojitosti čte, jasně přesvědčuje, že má na prvém místě dosti činiti praktickým potřebám a na druhém

teprve dáti čtenáři přehled, kterak školstvo obecné za doby nejnovější bylo zvelebováno. Vím předobře, kterak již od r. 1873 učitelstvo české úsilovně, avšak marně se toho dožadovalo, aby mu byla v úředním spise předkládána zákonitá nařízení v jazyce přesném, nikoli v obratech cizích, jež přečasto duchu jazyka našeho docela se příčí. Těch krásných „pamlsků“ jest tam na tisíce. Avšak z týchž „pamlsků“ velice se podobá pravdě, že p. kritikovi grammatických vědomostí k důkladnému vybroušení jazyka českého ve „Věstníku“ se nedostává; připomínám toliko, že výrazy „jediné, na koliku, sedění, snesení“ jsou zcela správny. jak toho každá školská mluvnice a ovšem i naše „Brusy“ dokládají. Konečně připomínám, že „Soustavy“ dotčené vyjde co nejdříve již sešit VI.

Fr. Šimek.

2. *Replika prof. Jana Houžvičky.*

„Dobrá rada draha“, ale že položená nahoře „*upřímná rada*“ pana antikritika, „podjíti se“ totižto té práce a přečísti „*alespoň*“ (sic!) předmluvu a úvod „*toho kterého*“ spisu, je — mírně řečeno — velmi laciná, pozná soudný čtenář po „*květomluvě*“, kterouž jsme zrovna z té prý nečtené lektury byli vyňali a na str. 187. a 188. t. listu vytisknouti dali. Myslíme tím osmiřádkový jeho úvod s význačným slovem „*nalezni*“ a jeho „*vděčnou*“ předmluvu. Jakkoli jsme přesvědčeni, že ani p. pořadatel není tak umíněným ctitelem Vládního Věstníku, aby i sám po něm byl napsal ve své předmluvě na př. „*školnictví*“ jest a zůstane věcí „*policejní*“, přece se domníváme, že jeho svalování veškerých vad na sl. redakci Vládního Věstníku, jakož i tvrzení, že jest v něm *chyb na tisíce* jej neomluví v očích nikoho, kdo nemyslí, že by se byl p. pořadatel komu zpronevěřil, kdyby byl na př. místo „*školnictví*“ (sic!) napsal *školství* a tak „*autentické*“ ono znění byl porušil. Pro upokojení úzkostlivého svědomí svého pak mohl přiložiti důkladný rejstřík podobných „autentických“ nesprávností. Prohlašovati nyní, že „*vděčnost*“ nebyla *první* pohnutkou ku spořádání Soustavy, nýbrž na *prvém místě* praktické potřeby a teprve na *druhém* to a ono, je proto nemístné, že jsme my netvrdili ani, že by byla ona *prvou* ani *druhou*, vyňavše pouze *ipsissima verba* pana antikritika z jeho vlastní předmluvy,

Pravíť tam přece na str. IV. výslovně sám *„vděčnost . . . toť theoretická příčina spisu tohoto“* — a teprve po tom, níže, tedy na *druhém* místě mluví *také* o potřebě praktické řka, že *„neméně“* závažna jest *i* potřeba praktická.“ Není to zjevný odpor?! Je-li p. antikritik povolaným soudcem, jenž by uměl, mohl a směl rozhodovati *o grammatických vědomostech* kohokoliv, vysvítá nad slunce jasněji i z toho, že při vší své troufalosti omlouvá *toliko čtyři* výrazy, kdežto všechny ostatní vytknuté hříchy pomíjí moudrým mlčením. Či vyvozuje snad nedostatek grammatických vědomostí našich z té okolnosti, že jsme mu nevytkli o ony čtyři chyby méně? Ostatně i tito čtyři „rytíři smutné postavy“, k jejichžto obraně p. antikritik dokonce i pověstných našich Brusů se dovolává, neveselou asi hrají úlohu v očích každého, kdo si přečte na str. 144. jadrného zajisté Brusu Hattalova *učení opačné*, že totižto tvary *„jedné a jediné“* zavánějí příliš latinským *„solum“*. *Praví Čechové a Slované snadno se obcházeli a obcházejí posud bez nich“*. A i ten Brus matičný mluvě na str. 21. o oprávněnosti slov *snešení*, *pronešení* a j. podotýká výslovně, že „by bylo *zbytečným novotářstvím* tvary jiné za ně zaváděti.“ Nebéře tedy pán, jenž si *takto „zabrousiti“* dovede, jména Brusův našich nadarmo? — Staršího a původnějšího tvaru *„sedění“* užívá důmyslná řeč naše v činné síle své nyní hlavně pro pojem skutečného sedění (das Sitzen), druhdy však i pro pojem *„kalhoty“* (Viz Jungmannův Slovník), novějšího tvaru „sezení“ pak v přeneseném smyslu pro pojem Sitzung tak jako stejně dobrých ale nestejně starých genitivů *kamen* a *kamenů* jednoho ve smyslu přeneseném o *váze*, druhého ve smyslu původním o kamenech vůbec. Toť známá ekonomie jazyka. Na *„koliku“* a na *„kolice“* jsou staromluvy tak sešlé, že ten, kdo jich užívá, vyhrabává vlastně z hrobů mrtvoly, aby je křísil. Reklamou zavánějící připomenutí konečně, že co nejdříve vyjde již sešit šestý, (rozumí se opět *bez porušení „autentičnosti“*, t. j. i s těmi *„tisíci pamlsky“*) sprošťuje nás *„podjímání se“* nevděčné té práce, která jest se čtením *„té které“* vděčné předmluvy spojena. *Jan Houžvička.*

47. Fresky ve veliké síni bývalého cisterciánského kláštera v Sedlci. Se dvěma obrazy: chrámu Panny Marie a chrámu Všech Svatých s kostnicí. Popsal

František Beneš. Sčeštil a rozmnožil *Petr M. Veselský.* 2. vydání. Kutná Hora. 1884. Str. 126. Cena 40 kr.

V této nevelikó knížce podává se nejprve krátký a jasný přehled dějin kláštera Sedleckého od jeho založení až do jeho zrušení císařem Josefem. Jsou tu vylíčeny šťastné i trudné doby, zaviněné i nezaviněné nehody tohoto domu řeholního; jest to malý obrázek vyňatý z dějin církevních naší vlasti. Dále se obšírně popisují fresky v bývalém klášteře, nynější továrně na tabák se nacházející; popis ten byl podán původně německy panem konservátorem Benešem. Pan spisovatel Veselský přidal na konec též popis památné kostnice v Sedlci. Spisek hodí se zvláště těm, kdo hodlají navštíviti památný Sedlec, jakož i za upomínku těm, kteří toto místo již znají. *Jos. Kyselka*, prof.

48. Příprava ku první sv. zpovědi a sv. přijímání. Sepsal *Jan Doležel*, katecheta v Mor. Ostravě. Díl I. a II. Cena 35 a 60 kr., nákladem Arnošta Heblinga tamtéž.

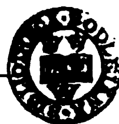
Díl I. Příprava ku první sv. zpovědi. Pan spisovatel pojednává nejprvé o důležitosti sv. zpovědi, o podmínkách její platnosti a o potřebě důkladné přípravy jak ku každé, tak obzvláště ku první sv. zpovědi. S jakou úctou a nábožností přistupuje kdo k první sv. zpovědi, s takovou vykonává i ostatní zpovědi v životě svém. Připravil-li katecheta dítky k první sv. zpovědi náležitě, má zásluhu netoliko o tuto, ale i o ostatní jejich zpovědi; jestli ale špatně připravil dítky k první sv. zpovědi, nese vinu i na ostatních špatně vykonaných zpovědích. Pak přistupuje spisovatel k přípravě samé a pojednává v první, abychom tak řekli theoretické části, co má je připravovati a v druhé, praktické části, jak je má připravovati a obě části ty řádně provedl, jenom na str 30. a 31. o platnosti a úplnosti sv. zpovědi poněkud zkrátka a nejasně pojednáno. Díl. II. Příprava ku prvnímu sv. přijímání. Vzpomínka na první sv. přijímání, praví p. spisovatel a četnými příklady odůvodňuje, mnohého před hříchem uchránila, mnohého ze špatné cesty na pravou zpět uvedla a proto má se každý katecheta přičiniti, aby svěřence své k prvnímu sv. přijímání náležitě připravil, den prvního sv. přijímání jim radostným, milým a

slavným učinil, aby jej po celý život v paměti podrželi. V úvodu mnoho z prvního dílu zbytečně opakováno. Pak přistupuje k přípravě samé a poučuje dítky o nejsvětější svátosti Oltářní, o oběti mše sv. a o sv. přijímání. Četnými, krásnými a vhodnými příklady objasňuje každou větu katechismu, tak že dítky snadno všecko pochopiti a zapamatovati si mohou; avšak s příkladem na str. 116 bychom nesouhlasili (nedbalý žák byl od učitele svého z trestu ve škole ponechán a týž se oběsil), poněvadž by mohl u mnohého nedbalce pro budoucnost ve zlém směru zapamatován býti. Pochybeno však na str. 49.: „jakmile promluví kněz nad chlebem slova Kristova, přestává či *ustupuje* ihned podstata chleba;“ podstata chleba však neustupuje, nýbrž se *proměňuje* v podstatu těla Ježíše Krista, jak sám p. spisovatel dobře praví na str. 37. 42. 57 atd. Přítomnost celého Ježíše Krista pod způsobou chleba i pod způsobou vína mohla býti lépe a obšírněji vysvětlena. Vše ostatní jest velmi krásně promyšleno a spracováno a ujistiti můžeme, že každý dobře připraví dítky jak ku první sv. zpovědi, tak ku prvnímu sv. přijímání, užije-li tohoto navedení a proto hlediž si je každý dp. katecheta zaopatřiti — vřele mu je odporučujeme.

Karel Vondruška,
katecheta v Žižkově.

49. **Vikář Wakefieldský**. Román od Olivera *Goldsmitha*. Z angličiny přel. Jakub *Malý* („Ústřední knihovny“ nákladem knihkupectví I. L. Kobra vydávané, seš. 151—154).

Životní poměry anglické jsou v knížce té způsobem často velice drastickým vylíčeny. Po mnohých útrapách ctnost konečně dobývá slavného vítězství. Čtení to jest zajímavé; jen exhorty vikáře Wakefieldského jsou často příliš dlouhé. *Red.*

ČASOPIS KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXVI. 1885. Svazek VI.

Chronologie hlavních dob života sv. Pavla.

Chtějíce jednotlivé důležitější příběhy ze života sv. *Pavla* vřaditi do obyčejného letopočtu, setkáváme se s velikými nesnázemi a přestati nám jest na větší neb menší pravděpodobnosti, jak ukáže krátký nástin vylíčený z výkladů Sušilových.

1. Rok, kterého sv. Pavel se *narodil*, zhola ustanoviti se nedá. Mnozí hleděli aspoň přibližně ze Sk. App. 7, 57., kde při kamenování sv. Štěpána Šavel jmenuje se mládencem, *νεανίσκος*, čas jeho narození určiti; avšak, jak Favorinus dokládá, mládencem slul muž až do čtyřiceti let. Tolikéž i Pythagorovci mládí vztahovali až do čtyřicátého roku. Dio Cassius jmenuje Césara mládcem, jinochem, když mu bylo již čtyřicet let. K tomu také i čas, kdy sv. Štěpán ukamenován byl, od jiných jinak se stanoví mezi lety 34 až 38 po Kr. Někteří chtějí zevrubněji určiti čas právě z toho, že kamenování dálo se na překot, náhle a bez zachovávání věcí k soudu náležitých, a odtud domýšlejí se, že se to díti musilo za nebytí římského prokurátora, kterýž by toho nijak nebyl dopustil aniž k pronásle-

dování od Židů na křesťany zavedenému pomlčel. A tudy určují čas kamenování l. 36., když Pilát z Judéy odvolán a Vitellius, náměstek syrský, z daleké Antiochie a z cest vojenských Judéu spravoval, málo k řádům jejím přihlížeti moha a Marcellovi jenom fiskálné záležitosti spravovati ponechav. Dokládají, že bezmála pro toto překročení moci své Kaifáš z veleknězství složen a Jonathan jím obmyšlen byl. Leč jiní tomu nepovolují a za to mají, že podniknutí náhlého soudu Židům také jindy napadnouti mohlo. Musí tedy čas prvomučeniotví Štěpánova *neurčit* zůstati. Nelze tedy také vyměřiti, kolik let bylo „mládenci" Šavlovi při kamenování sv. Štěpána, a kdy se narodil.

2. Doba zázračného *obrácení sv. Pavla* jest tak nejistá, že od léta 34. až do l. 42. není roku, do kteréhož by se nebylo kladlo; nejobyčejněji se obírá l. po Kr. 35. 36. aneb 37. Odvolávají se při tom k listům ku Galatům 1, 15 nn. a k 2. Kor, 11, 32 n.: „V Damašku náměstek Arety krále ostříhal města Damašťanů, aby mne uchvátil, a oknem v koši spuštěn jsem byl přes zeď a tak jsem ušel rukou jeho." (sr. Act. 9, 25 n.). Aretas byl tchán Heróda Antipy. Ale když manželka Antipova, dcera Aretova, od onoho pro nevěru odešla, táhl Aretas s válečnou mocí na Heróda. Antipas uměl sobě zjednati náklonnost Tiberia císaře, jenž Vitelliovi, náměstku v Syrii, Areta pokárati poručil. Vitellius již táhl proti Aretovi, ana mu smrt Tiberia mezi tím zašlá závadu zavalila l. 37. On tedy vojsko rozbytoval do zimních táborů a sám do Říma zajel. Tehdá Damašek se dostal v moc Aretovu, buď že se ho Aretas zmocnil Římany na čas překonav, buď raději Damašek od císaře Kaja dán byl Aretovi l. 38. Z toho, že mince se jménem Kaja a Klaudia v těch stranách se nenalezly, any mince Tiberia a Neróna v hojnosti se nacházejí, soudí se, že Damašek za panování těch dvou

císařů toliko v moci Aretově zůstával, jak to i mince se jménem Areta krále potvrzují. Tři léta (Gal. 1, 18.), po jichž uplynutí sv. Pavel z Damašku přibyl po prvé do Jerusaléma, počítají se od obrácení Šavlova, tedy nejpodobněji od r. 35., na který by obrácení jeho připadlo.

3. Act. App. 11, 27 nn.: „V těch pak dnech došli z Jerusaléma proroci do Antiochie. I povstav jeden z nich jménem Agabus, oznamoval Duchem, že hlad veliký bude po celém oboru zemském, kterýžto se stal za Klaudia. Učenníci pak, kdo co maje, umínili každý k službě poslati přebývajícím v Judee bratrům. Což i učinili, poslavše to ku presbyterům skrze ruce Barnabáše a Šavla.“ Za císaře Klaudia, jenž vládl od léta 41. až do l. 54. po Kristu skrze let třináctero, nejednou neúroda a nouze a *hlad* stíhaly říši římskou. Za dvou prvých let tížilo zlo Italii a Řím a Klaudius jednou na ulici veřejně tupen a střepinami pohazován byl tak, že sotva zadními dveřmi do paláců se dostal Suet. 18. Ve čtvrtém roce l. 44. po Kr. sklíčila neúroda a hlad veliký Syrii a Palestinu a nemálo hladem zahynulo, ačkoli králová adiabenská Helena obilí, fíky a jiné potravy na svůj peníz z Cypru a z Alexandrie do Jerusaléma dovážeti dala. (Jos. Ant. 20, 2., 6., 20., 5. 2., Eus. hist. ec. 2, 11.) Trval bídný ten stav v dotčených krajinách ještě za dvě následující léta. V devátém roku panování Klaudiova dolehlo to neštěstí na Grécii a v létě císařování Klaudiova jedenáctém došlo zase na Řím. Ale nyní jde otázka, zdali Agab všechny ty pohromy na mysli měl čili jenom o hladu za čtvrtého léta Klaudiova v Palestině vzniklém řeč vésti hodlal. Co Agab myslel a jak věc sobě představoval, nevíme. Duch B. ale mu vůbec o hladu prorokoval a všechny roky hladu přehlídal, ač nejblíže a nejmístněji ke čtvrtému létu prohlédaje, v němžto nouze Pa-

lestinu zastihla. V Act. App. 12, 25. čteme: „Barnabáš pak a Šavel byli se navrátili z Jerusaléma, vykonavše službu."

Před tím vypravuje se o smrti Heroda Agrippy I., který kraloval za Kája čtyry a za Klaudia tři léta. Sušil klade, že Šavel a Barnabáš vrátili se dříve z Jerusaléma do Antiochie, než Agrippa zemřel, jehož smrt připadá dvě léta po stětí Jakobově (42) a po vysvobození Petrově. Jiným ale jinak se zdá. Přemnozí mají za to, že stětí Jakobovo událo se čtvrtého léta vlády Klaudiovy r. 44. po Kr., tedy léta toho, v němž Agrippa I. umřel. Ale věc velmi nepodobna jest, že by byl Agrippa od l. 41., kde mu celá Palestina ku kralování odevzdána byla, s obojováním církve Páně tak dlouho byl otálel, on, jenž tak mužně o to pečoval, aby podezření nežidovského smyslu od sebe odbyl a jména horlivého ctitele zákona Mojžíšova došel. Mnohem podobnější věc jest, že Agrippa hned po nastoupení vševlády v celé Palestině l. 41. aneb zajisté již l. 42. pronásledováním křesťanů přívinulost svou k zákonu Mojžíšovu osvědčiti neopomenul Jos. Starož. 19, 7. 3. Nemůžeme přistoupiti k náhledu, jakoby všecko, co v hl. 12. Sk. Ap. se vypravuje: smrt Jakobova, uvěznění a vysvobození Petrovo, odpravení strážců Petrových a smrt Heróda Agrippy, bezprostředně bylo po sobě následovalo a toho času všecko se přihodilo, když Barnabáš a Šavel v Jerusalémě se zdržovali. Byli tito posláni jen pro to, aby příspěvky do Jerusaléma zanesli; nač by byli tak drahný čas tam potrvávali, oni, jimž rozkvět církve Antiochejské před jinými věcmi na srdci ležeti musil? Že Lukáš teprve po katastrofě Agrippově o navrácení se Barnabáše a Šavla mluví, děje se dodatkem a nebylby bezmála návratu onoho připomenul, kdyby mu nebylo přišlo mluviti v následujících hlavách o cestách oněch dvou evan-

gelických mužův. Také co se dále v. 24. o vzrostu a rozmahání slova Božího klade, tolik času vymáhá, že po celou tu dobu dotčení náčelníci církevní v Jerusalémě a Palestině dojista nepomeškávali. Smrt Jakobova spolu s vazbou Petrovou oddálena jest od smrti Agrippovy aspoň dvě léta, Agrippa skonal l. 44., tudíž obè příhody udály se l. 42. a Barnabáš s Pavlem přišli s milodary do Jerusaléma asi r. 42.

4. Kterého léta Pavel a Barnabáš od církve Antiochejské propuštěni byvše *prvou cestu missijnou* podnikli, na jisto těžko určiti. Bez mála se cesta protáhla po několik let. Nechybíme snad velice, položíme-li rok 45. po Kr., v němž první světodějné pouti se podjali a přijmeme-li, že cesta ta dvě, tři až i čtyry léta trvala.

5. Act. 14, 25. nn. řeč jest o návratu Pavlově a Barnabově z první apoštolské cesty do *Antiochie*, kde v. 27. trávili čas nemalý s učenníky. Jak dlouho tam pobyli, zhola neví se, a tudy někteří o jednom, druzí o třech, jiní o více letech tam strávených mluví. Vůbec má se za to, že od počátku první cesty k obrácení pohanů až do cesty ku sněmu Jerusalémskému let asi sedm prošlo.

6. Gal. 2, 1.: „Potom po čtrnácti letech opět vstoupil jsem do *Jerusaléma* s Barnabou pojav i Tita.“ Otázka se naskytá, odkud ona léta počítati se mají, zdali od obrácení Pavla na víru čili od oněch tří let v Damašku a v Arabii strávených? Doklad, že přibyl do Jerusaléma s Titem a Barnabou, může nám sloužiti za důkaz, že nemohou se léta čítati jinak leč od jeho na víru obrácení, jež se obyčejně klade na rok 36. našeho letopočtu. Nebo když tři léta k oněm připočteme 36 + 3 a k tomu ještě čtrnácte, octneme se v roku 53. či 54., když již Barnaba od Pavla se byl oddělil. Tuto ale Pavel s Barnabou přibyl do Jerusaléma. Skutkové apoštolští dvojí cesty Pavlovy s Bar-

nabou do Jerusaléma dotýkají: v hl. 11, 30. a v hl. 15, 1. O první nemůže v Gal. 2, 1. býti řeč, ježto dotčená cesta Act. Ap. 11, 30. připadá l. 44. a tudíž by obrácení sv. Pavla proti vší historii přeložiti se musilo do l. 30. po Kr. aneb docela do l. 27. Cesta naše Gal. 2, 1. jest totožna s cestou, o které nám sv. Luka vypravuje Act. 15., totiž s cestou vykonanou z Antiochie ku sněmu Jerusalémskému, jenž slaven byl (36 + 14) l. 50. neb 51. obyčejného letopočtu.

7. Act. 24, 27.: „Když ale se *dvě léta* naplnila, obdržel nástupcem Felix Porcia Festa. Chtěje pak libost prokázati Židům Felix, *zanechal Pavla v okovech.*" Téměř jednohlasně rozumějí se ta dvě léta od počátku zajetí Pavlova v Césaree. Někteří chtěli a chtějí je vztahovati k začetí prokuratury Felixovy. Mají však hráz tomu domnění na slovech 24, 10., že Felix ode mnohých let, totiž od r. 53., v Palestině byl vladařem. Jos. Ant. 20, 7, 1. Felix byl r. 60. po Kr. od Židův u císaře Nerona obžalován a s vladařství v létě r. 60. složen. Nástupcem jeho stal se Porcius Festus, který po dvou letech smrtí sešel. (Sr. Anger: De temporum in Act. App. ratione. Lipsiae 1833. p. 100 sqq., a Wieseler: Chronologie des apost. Zeitalters. Göttingen 1848. Str. 66—99 hájí rok 60 nastoupení Festova proti obyčejné domněnce o r. 61. resp. 62.). Dle tohoto r. 60. zajat byl sv. Pavel v Jerusalémě přede dvěma roky, tedy 58. (Act. 24, 27.) O letnicích sem přibyl (Act. 20, 16. 21, 15.) a po pašše t. r. odebral se z Filip (Act. 20, 6.). Před tím byl tři měsíce v Achaji (Act. 20, 1 nn.) a mimo to vracel se skrze Macedonii, kam již dříve došel z Efesu mezi paschou 58 a předchozími letnicemi (1. Kor. 16, 8.). V Efesu zdržel se dvě léta a tři měsíce Act. 19, 8. 10. 20, 31. (55 až do letnic 57). Před tím schodil Frygii a Galatii pomeškav ně-

jaký čas v Antiochii a vstoupiv do Jerusaléma (Act. 18, 21 nn.) o svátcích — buď pašše aneb letnicích (Anger, p. 60. sqq.).

8. Sv. apoštol Pavel 29. června l. 67. na cestě k Ostii *sťat* byl pod vladaři Heliem Caesarianem a Polykletem, kteří za pobytí Nerona v Korintě l. 67. moc vlády drželi. Tak souditi lze ze slov sv. Klementa Římského v listu ke Korinťanům v kap. 5., kde světec dí, že Pavel veškeren svět spravedlnosti vyučiv k mezem západu přibyl ἐπὶ τὸ τέρμα τῆς δύσεως ἐλθών a za vladařův ἡγουμένων umučen byl.

Přehled.

Šavel, jenž i Pavel slove Act. 13, 9.	Rok	Časový pořad listů
Ku Kristu obrácen . .	35	
Z Arabie do Damašku, odtud *poprvé* do Jerusaléma přichází, odkudž do Tarsu odchází . .	38	
Od Barnaby z Tarsu do Antiochie přiveden . .	41	
Z Antiochie s milodary poslán jest do Jerusaléma (2.)	42	
Z Antiochie podniká s Barnabou první cestu k pohanům	45	
Z Antiochie k apoštolskému sněmu do Jerusaléma (3.) se ubírá .	51	
Do Antiochie se vrátiv vydává se na druhou cestu k pohanům . .	52	
Po prvé 1½ roku v Korintě mešká	52—53	I. Thess. (52.) II. Thess. (53.)
Efesem do Jerusaléma po čtvrté se ubírá . . .	54	
Z Antiochie po třetí podniká cestu k pohanům	55	list ku Galatům

Šavel, jenž i Pavel slove Act. 13, 9.	Rok	Časový pořad listů
a v Efesu se usazuje, kde poměškal dvě léta a tři měsíce	57	I. ku Korinťanům
Z Efesu ubírá se do Macedonie	57	II. ku Korinťanům
Podal se do Korintu (3 měsíce)	58	list k Římanům
Skrze Macedonii a Maloasii přichází po páté do Jerusaléma o letnicích	58	
Vazba v Césaree . . .	58—60	
Vezen jest do Říma na podzim	60	
Do Říma z jara dochází	61	
První vazba v Římě . .	61—63	Nedlouho po příchodu: k Efešanům a Kološanům. Na konci vazby: k Filemonovi a k Filipanům.
Z vazby propuštěn na jaře	63	list k Hebréům Mezi prvou a druhou vazbou římskou sepsány listy k Titovi a 1. k Timotheovi.
Druhá vazba v Římě a smrť	67	II. list k Timotheovi.

Dr. *Jan Marek.*

Kritika moderního atomismu.

Napsal Dr. Jos. Pospíšil, professor theologie v Brně.

(Pokr.)

II. Atomismus chemický.

Zásady, v nichž moderní chemie většinou souhlasí, jsou následující:

1. Jest rozdíl činiti mezi podstatou *važitelnou* a *nevažitelnou*. Podstatou važitelnou jest viditelná hmota. Je-li také podstata *nevažitelná* čili éther podstatou *hmotnou*, nedá se s jistotou určiti, ačkoliv větší část chemiků étheru hmotnost připisuje. Ano někteří mají za to, že éther *věcně* od ostatní viditelné hmoty se neliší, jsa toliko hmotou velice zjemněnou a ve světovém prostoru rozptýlenou.

Hmota važitelná jest buď *jednoducha* aneb *složena*. Hmoty jednoduché neskládají se již ze hmotných podstat *různé jakosti*, a proto nedají se také v různé hmoty rozložiti. Hmoty tyto nazývá chemie *prvky* čili *živly*, jichž doposud 63 aneb 64 bylo známo. V poslední době objevil ruský učenec Mendělejev 6 nových prvků, tak že se jich nyní již 70 počítá.*)

Hmoty složené skládají se ze dvou aneb i více *různých* prvků, v něž se zase rozložiti dají. Tak jest voda hmota z vodíku a kyslíku složená, kdežto tyto dvě složky, poněvadž se dále v různé prvky rozložiti nedají, látkami jednoduchými čili prvky slují.

2. Abychom však *vniternou slohu* hmoty, tak jak si ji chemie představuje, zevrubněji poznali, uvažme poněkud místněji na př. povahu vody, jejíž vlastnosti zajisté každému nejvíce ze všech ostatních hmot známy jsou. Voda naskýtá se ve trojím stavu: jakožto led, jakožto tekutá voda a jakožto pára. Ačkoliv tyto tři stavy jsou zcela různy, přece má voda jisté vlastnosti, kterých v žádném z dotčených tří stavů nepozbývá. Led, voda, pára má dvojí činnost: *jednu*, která se jeví na měřitelných jejich částech a v měřitelných vzdálenostech, a *druhou*, kteráž toliko mezi neměřitelnými částicemi v neměřitelných vzdálenostech působí. Tyto neměřitelné částice slují *molekuly* (molecula = diminu-

*) V. Natur und Offenbarung. Jahrg. 1883. p. 19—32.

tivum od moles), a činnosti, jimiž tyto částice v neměřitelných vzdálenostech na sebe působí, nazývají se *činnostmi molekulárními* a liší se od *činností molárních*, které měřitelné hmotné massy čili *mole* (od moles) ve vzdálenostech rovněž měřitelných jeví. Tak na př. vespolná přítažlivost nebeských těles, pohyb padajícího tělesa, tlak jeho na podlohu jsou činnosti *molární*. Tyto činnosti pozorujeme také jakožto tíži při ledu, tekuté vodě a páře.

Činnosti jejich *molekulární* záležejí ve vespolné *přítažlivosti* a *odpudivosti* jednotlivých molekul. Dvojí tato činnost jeví se, jak patrno, dvojím směrem sobě protivným. Molekulární *přítažlivost* působí proti molekulární *odpudivosti*. Onu vidíme na ledu, tuto na páře. Molekulární přítažlivost jest příčinou skupenství *pevného*, molekulární odpudivost skupenství *vzdušného* způsobujíc ve vzdušinách volný pohyb molekul mezi sebou. V tekutinách jako na př. ve vodě drží obě tyto činnosti mezi sebou rovnováhu.

Ku hlubšímu poznání těchto molekulárních činností přihledněme také k dělitelnosti hmoty.

3. Jest rozeznávati dvojí dělitelnost: *molární* a *molekulární*. Dělitelnost molární záleží v mechanickém drobení a štípání hmoty, tak jak na př. mlýnem a hmoždířem se děje. Kdyby led v sebe jemnější prášek se rozemlel, i nejmenší jeho částečky (mole) byly by ještě skupinou mnohých molekul, a daly by se teplem proměniti ve vodu, která svou tekutostí a posuvností svých částí složitost ještě z menších částek jeví.

Kdybychom v dělení *molárním* chtěli pokračovati, musili bychom pak přejíti v dělení *molekulární*, ježby teprv v *molekulách* svého konečného cíle došlo. Tyto molekuly jsou nejmenší jistou sférou odpudivé síly opatřené hmotné částice, jež jistě *o sobě a pro sebe existovati mohou.*

Molekuly jsou jak mezi sebou, tak i s tělesem, jehož částicemi jsou, *jednostejny*. Při tom však mohou buď jen z jednoho aneb ze dvou, ze tří atd. prvků záležeti. Molekuly jednoduchých hmot obsahují v sobě jen *jeden* prvek, jako na př. molekuly zlata, stříbra, kysliku atd. Molekuly složených těles zahrnují v sobě *různé* prvky, jako na př. molekuly rumělky, jenž ze rtuti a síry jest složena.

Myslíme-li sobě jakékoliv těleso mechanicky v jeho samostatné nejmenší částice čili molekuly rozděleno, slují tyto molekuly *docelujícími*, poněvadž z nich celé těleso se skládá, jako na př. nejmenší částice křídy. Samy v sobě mohou tyto molekuly zase buď jen z jednoho aneb z několika různých prvků záležeti. Rozdělíme-li složené těleso *chemicky* v jeho jednotlivé různé prvky, pak se nazývají molekuly těchto jednotlivých prvků *stanovnými*, poněvadž složené těleso tvoří čili stanovují. Tak jsou na př. nejmenší částice vodíku a kysliku stanovnými molekulami vody. Jednotlivé molekuly stanovné mají v sobě vždy jen jeden prvek. — Dělení molekulární, t j. dělení „molí“ čili částí měřitelných v *molekuly* nedá se již žádným skutečným mechanickým prostředkem provésti. Jen *molární* dělení jest dělením *skutečným*, *molekulární* však jen dělením *ideálním*. Rozdíl tento jest předůležit.

Nesmíme zapomínati, že všechny představy, jimiž chemie povahu molekul a jejich skupení ve hmotě uvažuje, jsou toliko výplody theoretické spekulace, ačkoliv prý o přemnohé zjevy empirické se opírají. *) Tak prý především nauka o *teple* ozářila vniternou bytnost hmoty tou měrou, že názory o molekulách a atomech, tak jak nyní ve fysice a chemii zobecněly, jsou vědecky zcela odůvodněny.

*) V. A. v. Ettingshausen: Die Anfangsgründe der Physik 2. Aufl. p. 9. Wien 1853.

Zde budiž jen tolik podotknuto, že moderní fysika pokládá teplo za pohyb atomů, kterýž v opačném směru k jejich vespolné přítažlivosti se děje. Promění-li se pevné těleso přiměřeným teplem v kapalinu, pak tepelná síla v těleso uvedená nabývá rovnováhy s jednou částí přítažlivosti mezi atomy pevného tělesa působící. A přechází-li konečně kapalina dalším působením tepla ve vzdušinu, pak není toliko přítažlivost mezi jejími nejmenšími částmi opačnou tepelnou silou úplně zrušena, nýbrž kapalné atomy nabyly *utajeným* čili *skupenským teplem* ještě snahy, pořád více od sebe se vzdalovati.

Než přechod ze stavu pevného do stavu kapalného a z tohoto stavu do stavu vzdušného není prý *jediným* účinem tepla.

Jest známo, že teplo všechny hmoty (až na malé vyjímky) *roztahuje*. Tuto roztažnost jeví nejméně při hmotách pevných, více při hmotách kapalných, a nejvíce při vzdušinách, při nichž mimo to zcela *poměrně* se zvýšením teploty se děje. Proto prý slouží také vzdušiny nejlépe ku poznání vniterné slohy a skladby a vespolného skupení nejmenších částic, z nichž se hmota skládá. Obzvláště vlastnost jejich, že při stejném teple a tlaku stejně se stahují a roztahují, odhaluje prý nám vniternou slohu každé hmoty. Neb z této vlastnosti jest prý nezbytno uzavírati, že vzdušiny *při stejném teple a tlaku ve stejných objemech vždy stejný počet molekul touže sférou síly odpudivé opatřených obsahují.* Proto prý má na př. litr, ať jest již vodíkem, chlorovodíkem aneb jakýmkoliv jiným jednoduchým aneb složeným plynem naplněn, vždy tentýž počet stejně velkých molekul.

Jak již svrchu praveno, nelze skutečně hmoty až na molekuly rozděliti a proto prý nemáme také žádného prostředku *naprosté velikosti* molekul určiti.

Kdykoliv tedy chemie o molekulách mluví, myslí sobě vždy toliko nejmenší hmotné částice, které, ačkoliv skutečně od sebe odděliti se nedají, přece jakožto od sebe oddělené předpokládá. Z čehož zároveň plyne, že molekuly, kdyby sebe menší byly, přece ještě vždy *jistou rozsažnost* mají. — Ve *skutečné* dělitelnosti hmoty nelze pokračovati až do nekonečna. V pouhé idei nedá se ovšem tato dělitelnost obmeziti. Neb každá i sebe menší částice dá se ještě na dva díly a každý z těchto dvou dílů zase na dva díly atd. rozděliti. V pouhém pomyslu můžeme každou částku pořád děliti, až nás obraznost opustí. Ku konci však v tomto dělení jsme přece nedospěli.

Ačkoliv oprávněnost této spekulace nedá se popírati, musí prý přece ve přírodě býti někde skutečná meze, přes niž hmota dále děliti se nedá. A teprve touto mezí jest pojem molekuly vyměřen a vymezen. Proto jest také možno jen *relativní* velikost molekul určiti. K určení této velikosti slouží prý nám úvaha o zjevech tepelných, z nichž, jak již svrchu podotknuto, lze uzavírati, že molekuly vzdušin jak živelných (elementárních) tak i složených pod týmiž fysikálními podmínkami mají *touž velikost.* A je-li tento sousledek správen, pak prý lze s touže jistotou též *relativní váhu* molekul určiti; neb váhy molekul musí státi v témže poměru, jako váhy objemu dotčených vzdušin jak jednoduchých tak i složených.

4. Avšak molekulami není prý ještě spekulace o povaze hmoty ukončena.

Ačkoliv molekuly jsou nevýslovně malé hmotné částečky, přece jsou ještě složeny ze součástek, které jsou ještě menší než molekuly. A tyto nejmenší částice, z nichž molekuly se ještě skládají, nazýváme *atomy* (τέμνω = děliti a α privativum).

1 litr vodíku a 1 litr chlóru spojuje prý se ve

2 litry chlórovodíku. Je-li v 1 litru vodíku neurčitý počet molekul = *n*, pak prý musí v 1 litru chlóru rovněž n chlórových molekul býti obsaženo, a následovně 2 litry chlórovodíku musí také 2 *n* molekul chlórovodíku v sobě zahrnovati. A poněvadž každá molekula chlorovodíku aspoň 1 atom vodíku a 1 atom chlóru v sobě míti musí, proto jest ve 2 *n* molekulách chlórovodíku nejméně 2 *n* atomů vodíku a 2 *n* atomů chlóru. Neb těchto 2 *n* atomů vodíku a 2 *n* atomů chlóru vzniklo z *n* molekul vodíku a z *n* molekul chlóru. Následovně přispěla každá molekula vodíku aspoň 2 atomy vodíku a každá molekula chlóru aspoň 2 atomy chlóru k vytvoření chlórovodíku, aneb jinými slovy: 1 molekula vodíku skládá se ze 2 atomů vodíku a 1 molekula chlóru ze 2 atomů chlóru. *)

Tytéž výsledky lze prý také při všech ostatních vzdušinách pozorovati. Molekuly jak jednoduchých tak i složených vzdušin jest tedy míti za skupiny atomů.

5. Z této úvahy lze také již určiti rozdíl mezi molekulami a atomy. Molekuly, jak jsme již pravili, jsou nejmenší hmotné částice, které mají ještě *samostatný byt*. A máme-li tyto molekuly ještě za složené, pak nejsou již tyto jejich části — atomy *samostatné existence schopny*. Atomy mají prý pro nás jen význam jakožto *součástky molekul*, kteréžto (součástky), jakmile jednu molekulu opouštějí, v témže okamžiku do jiné molekuly rovněž jakožto její součástky vcházejí. Atomů nelze proto *o sobě a pro sebe existujících* mysliti. Jakmile na př. 1 molekula vodíku s 1 molekulou chlóru se spojí, vzniknou 2 molekuly chlórovodíku, v něž ihned a současně 2 atomy ve vodíku a 2 atomy ve

*) V. Aug. Wilh. Hofmann: Einleitung in die moderne Chemie. 6. Aufl. p. 238. sqq. Braunschweig 1877.

chlóru obsažené vcházejí. Chceme-li však na obrat chlórovodík v jeho součástky (ve vodík a chlór) zase rozvésti, pak jest nám aspoň tolik molekul chlórovodíku rozložiti, aby 2 atomy vodíku na jedné a 2 atomy chlóru na druhé straně spolu se spojiti a tak 1 molekulu vodíku a 1 molekulu chlóru vytvořiti mohly. Proto jest aspoň 2 molekuly chlórovodíku rozložiti, poněvadž jen tak 2 atomy vodíku a 2 atomy chlóru, jichž ku vzniku 1 molekuly vodíku a 1 molekuly chlóru jest potřebí, sejíti a spojiti se mohou.

Hmoty, při nichž vždy 1 molekula ze 2 atomů se skládá, slují *dvouatomovými*. Při některých tvoří teprv 4 atomy 1 molekulu, ano jsou prý hmoty, jejichž molekuly jen v 1 atomu záležejí. Ony slovou hmotami *čtyřatomovými*, tyto *jednoatomovými*.*)

6. Představou atomu dospěli jsme nejen k posledním mezím dělitelnosti hmoty vůbec, nýbrž zároveň také *k základním a konstitutivním principům vniterné slohy její.*

Sloha hmoty jeví se nám trojím spůsobem: a) jakožto *molární*, b) jakožto *molekulární* a c) jakožto *atomistická.*

Skutečným dělením hmoty nabýváme měřitelných a proto také smyslovému zpytu přístupných částí, které *molemi* nazýváme.

Uvažujeme-li tyto měřitelné mole ve světle spekulace, pak je shledáváme jakožto skupiny neměřitelných *molekul*, které ještě *samostatného bytu* schopny jsou. Avšak i tyto molekuly jsou ještě složeny z menších částí, z atomů, které od molekul nejen v tom se liší, že jsou menší než molekuly, nýbrž *že samostatného bytu jsouce úplně neschopny jen jako součástky molekul existovati mohou.***)

---

*) V. Natur und Offenbarung Jahrg. 1883. p. 514 sq.
**) V. Hofmann: l. c. X. Vortrag p. 219—240.

Jednoduché, nedělitelné, silou přitažlivou a odpudivou opatřené atomy jsou podle chemické atomistiky základem všeho hmotného světa. Na jejich různém spojení a pohybu zakládá se všecka různost jednotlivých hmotných těles.

7. Co se dalších vlastností atomů týká, učí nynější chemie:

a) Atomy všech různých prvků jsou *stejně veliky*, mají také *stejný tvar*, jen svou *vniternou povahou a bytností* se od sebe liší. — Mnozí chemikové však tvrdí, že atomy různých prvků od sebe se různí také ještě různým tvarem, různou velikostí a tíží.

b) Molekulární síly přitažlivosti a odpudivosti působí nejen mezi molekulami, nýbrž i mezi atomy.

Síla přitažlivá jeví se dvojím způsobem: jakožto *spojivost* (cohaesio) a jakožto *slučivost* čili chemická příbuznost. Silou spojivou souvisejí v tělese chemicky jednoduchém jeho *stejnorodné atomy* a v tělese chemicky složeném jeho *stejnorodné molekuly*. Chemickou příbuzností slučují se vespol atomy různých prvků. Tato příbuznost jednotlivých prvků podmiňuje a umožňuje všecky chemické pochody, jimiž chemické sloučeniny se skládají a zase rozkládají.

Odpudivá síla odpuzuje a vzdaluje ve hmotě molekulu od molekuly a v molekule atom od atomu, a jest takto příčinou, že jednotlivé molekuly a atomy v jisté vzdálenosti od sebe trvají.

Ačkoliv všichni chemikové nynější doby 70 jednoduchých prvků, z nichž všecka světová tělesa jsou složena, přijímají, přece mnozí se domnívají, že dotčené prvky jen proto jednoduchými slují, poněvadž se *doposud* nepodařilo, dále je ještě rozložiti. Jsou-li však tyto prvky vůbec jednoduchy a proto naprosto již nerozložitelny, aneb skládají-li se ještě z různých hmotných částic, — toť otázka, o niž se posud v chemii

spor vede*). Prout, Th. Thomson, Dumas a m. j. mají za to, že rozdíl mezi všemi jednotlivými prvky záleží toliko v různé skladbě z atomů jedné a téže společné pralátky, za kterou vodík pokládají.**)

8. Již z této krátké úvahy o atomistice chemické jest patrno, že jest veliký rozdíl *mezi atomem chemickým* a *mezi atomem fysikálním.****)

Chemie pokládá podle nynějšího stupně vývoje svého jednoduché živly za *různé hmoty*, jimž vlastní *molekulární síly přitažlivosti (spojivosti a slučivosti) a odpudivosti* připisuje.

Fysika odezírajíc úplně od různosti prvků má všechny nejmenší hmotné částice za úplně stejné a sobě rovné. Mimo to uznává namnoze jen atomy, které *nemajíce žádných vlastních sil* jen mechanicky působením zevnějších příčin na sebe narážejí a tak do pohybu uvádějí. Kdežto tedy chemie učí, že na př. dusík, vodík, kyslík atd., jak jejich různá chemická slučivost o tom svědčí, mají svou zvláštní činnost, jíž ostatní prvky zcela pohřešují, tvrdí fysika, že všechny atomy bez rozdílu týmž nezměnitelným zákonům mechanickým jsou podrobeny a následovně vždy jedním a týmž spůsobem působí. —

Avšak ve výpočtu různých názorův o atomu ještě nejsme u konce. Největší zmatek v této příčině působí *moderní filosofie.*

---

*) V. Kotikovský: Über die Nichteinfachheit der gegenwärtig sogenannten einfachen Stoffe. Wien 1854.

**) Lothar Meyer: Die modernen Theorien der Chemie. 5. Aufl. p. 133 sq. Breslau 1884.

***) V. K. Snell: Die Streitfrage des Materialismus. l. c. p. 39.

III. Atomismus filosofický.

Tou měrou, jakou atomismus v nejnovější době zavládnul ve všech oborech přírodovědeckých, nabyl také platnosti ve filosofii.

Všickni téměř filosofové, a to nejen ti, kteří k materialismu se kloní, nýbrž i mnozí z těch, kteří na stanovisku křesťanském stojí, budují své soustavy kosmologické podle nauky atomistické, ačkoliv v názoru svém o atomu v nejrůznější rozcházejí se strany.

1. Někteří filosofové přijímají jednoduše nauku o hmotě, která ve přírodovědě nyní jaksi zobecněla, také do svých spekulací filosofických, snažíce se na jejím základě nejen svou soustavu o přírodě zosnovati, nýbrž i názor světový vůbec sestrojiti a vysvětliti.

2. Jiní vycházejí sice ze přírodovědeckého pojmu o atomu, avšak nepřestávajíce na něm, hledí jej filosoficky doplniti a doceliti a tak nad výzkumy přírodovědeckými zbudovati zcela samostatnou soustavu filosofickou.

3. Opět jiní osnují svůj atomistický názor světový zcela samostatně odezírajíce úplně od přírodovědecké nauky o hmotě a skladbě její.

4. Konečně mají někteří také za to, že názor o atomu, tak jak jej přírodověda pojímá, zcela dobře se dá usmířiti s naukou filosofickou o posledních principech hmoty.

ad 1. K filosofům prvého druhu náležejí mimo přemnohé materialisty také někteří katolíci, jako na př. Dmowski, Romano, Tongiorgi, Palmieri, Dressel, Hagemann, Lorinser a j. Mužové tito, kteří ostatně o filosofii křesťanskou velikých záslah si dobyli, mají totiž za to, že nauka peripatetická o tvaru a látce nedá se již srovnati s výsledky nynější přírodovědy a proto že nezbývá, než přijati nauku o hmotě ve přírodovědě

nyní obecnou a podle ní budovati názor světový. Neboť filosofie, ana ve svém zpytu posledních příčin věcí z poznání smyslného světa vycházeti musí, nesmí odezírati od výzkumů přírodovědeckých, jenž jsou úplně nezvratny a proto všeobecně uznány a přijaty. Kdyby prý filosofie ještě nyní chtěla řešiti otázku o posledních příčinách hmoty podle nauky aristotelsko-scholastické, neměla by její nauka žádného základu ve skutečném empirickém světě.*)

ad 2. Zástupcem druhého směru jest především Fechner.**) Fechner dospívá úvahou svojí o fysikálním atomismu ku přesvědčení, že atom, tak jak jej fysikové sobě myslí, vysvětluje sice fysikální zjevy tepla, světla, elektřiny a magnetismu, ačkoliv i tu mnohé záhady v sobě obsahuje, že však nikterak nestačí k řešení *zjevů chemických a fysiologických.* A proto dovozuje, že filosofie nemůže přestati na atomech, jenž, jak fysika učí, jsou nejmenší, fysicky již nedělitelné, avšak přece ještě rozsažné hmotné částice, nýbrž že musí tyto částice dále ještě zjednodušovati, až dospěje k posledním příčinám veškeré hmoty.***)

Stopujeme-li, míní Fechner, pojem fysikalního atomu, a rozložíme-li jej na všechny možné jeho součástky, musíme konečně dospěti k *jednoduchým bytostem*, které sice zaujímají určité místo, avšak rozsažnosti již nemají.†)

---

*) V. Tongiorgi: Instit. phil. tom. II. p. 212. sqq. Bruxellis 1862; Schwetz: Instit. phil. Vol. 2. Metaph. p. 92 sqq. Vindob. 1873; Hagemann: Metaphysik p. 72 sqq. Münster 1870.

**) V. Fechner: Die physik. und philos. Atomenlehre 2. Aufl. Leipzig 1864.

***) V. II. část dotčeného spisu.

†) V. l. c. p. 150.

Tyto jednoduché, mathematickým, v času a prostoru umístěným bodům podobné atomy jsou posledními stavebnými kameny, z nichž veškera hmota jest vystavěna.*)

Uvážíme-li povahu těchto jednoduchých atomův a povahu těles, která se z nich skládají, shledáme, že tělesa mnohými vlastnostmi jsou opatřena, kterých jednoduché atomy nemají.

Atomy jsou nerozsažny, tělesa jsou rozsažna, atomy jsou netělesny, bytosti, které z nich vznikají, jsou tělesny, atomy jsou beztvárny, tělesa jsou vždy nějakým tvarem opatřena (l. c. pg. 152.) Tuto nehodu hledí Fechner rozličnými analogiemi objasniti a urovnati.

Tak na př. lidská společnost skládá se z jednotlivých osob lidských, které samy o sobě zajisté nejsou ještě společností. Každý les má jistý rozsah, který na rozsahu a objemu jednotlivých stromů jest nezávislý. A proto ačkoliv jednoduché atomy žádných zvláštních vlastností nemají, mohou přece z různého spojení a pohybu různých vlastností nabyti. (l. c. pg. 152.) S naprostou jednoduchostí atomů souvisí neprostředně jejich naprostá přetržitost. Atomy nemajíce v sobě žádných částí nemohou býti také nepřetržity. (l. c. pg. 162 seqq.) Neboť kdyby atomy byly úplně nepřetržity a v nepřetržitosti této neprostředně se dotýkaly, musilyby právě proto, že jsou jednoduchy, všecky v jednom bodu splynouti. (l. c. pg. 164.) Veškera spojitost a tím také rozsažnost hmoty jest jen napohledna záležejíc ve stálém a pravidelném rozptýlení jednoduchých atomů ve prostoru světovém. Jen prostor a čas jsou nepřetržity.

---

*) V. l. c. p. 152.; Srv. Immanuel H. Fichte: Anthropologie. l. c. p. 211.

Ačkoliv jednoduché atomy jsou přetržity, jsou přece tím, že jsou v prostoru na rozličných místech umístěny, každého možného spojení schopny. Z čehož také následuje, že každé těleso při vší přetržitosti svých částí může přece poměrně jak nepřetržitým tak i přetržitým se nazývati. *Nepřetržitým* může se nazývati, pokud souvisí samo v sobě a sebe uzavírá, *přetržitým* však, pokud se liší ode všech ostatních těles. (l. c. p. 163.) Ačkoliv hmotné bytosti jen z jednoduchých přetržitých atomů se skládají, činí přece jak povrch tak i vnitřek jejich na nás dojem *nepřetržitosti.* A dojem tento vzniká tím, že blízkost jednoduchých atomů jest tak těsna, že se nám zdá býti buď čarou aneb plochou aneb tělesem. (l. c. pg. 169 seqq.) Z toho zároveň plyne, že jak rozsažnost věcí hmotných v prostoru tak i jejich tvar jest něčím čiře *pomyslným.* Veškera bytnost hmoty záleží v pouhé *prázdné formě* beze všeho obsahu, kdežto podle opačného názoru, který Fechner dynamistům připisuje, jest prý hmota ve formě jako v nějakém zevnějším žoku obsažena. (l. c. pg. 174.)

Jednoduché atomy jsou všude v pohybu. Jejich klid jest jen relativní. Atomy, které se proti jiným atomům nepohybují, pohybují se zajisté s nimi. (l. c. pg. 178 seqq.) Princip atomy pořádající a je na patřičné jejich dráhy uvádějící záleží v jejich silách, které jsou projevem jistých nezměnitelných zákonů. Všechny však zákony řídí se konečně jediným zákonem nejvyšším *).

ad 3. Zcela nezávisle na fysikálním názoru o atomu a o hmotě zosnoval *Herbart* svůj dynamický atomismus. Herbart učí, že nejposlednějšími živly některé hmoty jsou naprosto kladné a jednoduché reále

*) l. c. p. 176; Sr. Imman. Fichte: Anthropologie. l. c. p. 209 sq.

(bytky). Poněvadž jsou reále úplně kladny, není mezi nimi žádného vniterného věčného vztahu. Každá reále jest na všech ostatních reáliích úplně nezávislá. Všechna závislost mezi nimi jest jen zdánliva vznikajíc tím, že v každé věci, jež jest větší aneb menší skupinou jednotlivých reálí, jedna reále zaujímá místo střední, k němuž všecky ostatní jako paprsky kruhu ku svému střednímu bodu směřují.

Poněvadž jsou reále podle Herbarta zcela jednoduchy, jsou také nezměnitelny. Co změnou v nich nazýváme, jest jen pouhou obměnou a záměnou jednotlivých reálí.

Reále jsou jen jedinou činností opatřeny, jež v tom záleží, že se ve svém bytu proti všem možným přívadám zachovati usilují.

Reále jsouce nejen naprosto kladny, nýbrž také jednoduchy mohou se vespol pronikati, a jen proto se skutečně nepronikají, poněvadž každá jednotlivá reále snažíc se v bytu se zachovati reaguje proti každé vedlejší reáli, která do ní vniknouti a s ní v úplnou jednotu splynouti usiluje. Tím, že tuto reáli od sebe odpuzuje, stává se příčinou, že obě *vedle sebe existují.*

Poněvadž pud k sebezachování jest každé reáli podstaten, stává se, že jednoduché reále svou vedlebytostí tak zvanou hmotu tvoří. Jev její nepřetržitosti zakládá se na rovnováze *přitažlivosti*, jíž reále do reále vniknouti chce, a *odpudivosti*, kterouž ji zase od sebe odpuzuje. Hmota však sama v sobě není žádnou jistotou nepřetržitou, nýbrž pouhým souhrnem jednotlivých reálí, jejichž vespolná přitažlivost a odpudivost svou rovnováhou zdánlivé „continuum“ tvoří. Ačkoliv tedy prostor a čas není pouhou subjektivní poznávací formou ve smyslu Kantově, nemá přece ve věcech samých

žádné objektivní skutečnosti jsa toliko napohledným ačkoliv objektivním jevem vedle bylých reálí.*)

Nauku Herbartovu hleděli žáci jeho přírodovědě přizpůsobiti a tak jeho *realismus* s fysikálním atomismem ve shodu uvésti.

Prvý pokus v této příčině učinil *C. S. Cornelius.***) Chtěje vysvětliti, jak reále na sebe působí, přijal éther do soustavy Herbartovy. Mezi reálemi, které v jednotlivých hmotných částicích se shlukují, rozprostírá prý se éther a umožňuje tak jejich vzájemnou působnost.

*Richard Martin****) chtěje reálí Herbartových jak pro fysiku tak především pro chemii použiti, hleděl vytknouti a určiti soujmenné a srovnalé vlastnosti mezi metafysickými reálemi a mezi atomy fysikálními a chemickými. Výsledek této své srovnávací práce zahrnuje v následujících větách: a) Poslední hmotné živly mají určitou, jednoduchou a nezměnitelnou povahu čili kvalitu. b) Každá jednoduchá hmota jest přetržita skládajíc se z nesčetných, nerozsažných a beztvárných součástek. c) Příčina všech fysikálních a chemických proměn hmoty tkví v různosti jednoduchých kvalit atomů. d) Atomy jednoduchých podstat jsou prostupny a vůbec zcela nehmotny.†)

ad 4. V době novější lze ve filosofii pozorovati snahu, filosofickou spekulaci uvésti zase ve shodu s po-

---

*) V. Stöckl: Geschichte der neueren Philosophie. II. Bd. p. 239 sqq. Mainz 1883. Sr. Imm. H. Fichte: Anthropologie l. c. p. 256 sqq.

**) V. Cornelius: Grundzüge der Molekularphysik. Halle 1866.

***) V. R. Martin: Die letzten Elemente der Materie in den Naturwissenschaften und in Herbarts Metaphysik. Vorrede p. IV. 1875.

†) l. c. p. 59. Sr. také Schneider: Die scholastische Lehre von Materie und Form. 2. Aufl. p. 26 sq. Eichstätt 1877.

žadavky přírodovědy. Poněvadž však jak strohý atomismus tak i výstřední dynamismus, tak jak jej přírodověda namnoze hlásá, k čirému materialismu vede, kterýž zjevův organického a duševného života nikterak pochopiti a odůvodniti nedovede, hledají mnozí filosofové poslední důvod tohoto života *v samých principech hmoty.*

Za tou příčinou přijímají hmotu v prostoru rozsažnou a různými silami opatřenou, avšak *sublimují* tyto síly tou měrou, že podle jejich názoru již nejmenší hmotné částice, z nichž veškera hmota se skládá, poznáním, cítěním a chtěním právě tak, jako duše lidská, jsou opatřeny. Atomy nejsou prý mrtvými stavebnými kameny, jak se atomismus domnívá, nýbrž živými, intelligentními bytostmi, a následovně není také příroda podrobena železné mechanické nutnosti, nýbrž jest všude proniknuta a provanuta *pestrým životem psychickým.*

Jak zcela zřejmo, stojí tento dynamismus úplně na půdě materialistické. Zamítaje svět duchový ode světa hmotného podstatně rozdílný chce právě tak jako materialismus všecky zjevy jak tělesného tak i psychického života z pouhé hmoty a činnosti její vysvětliti. Poněvadž však holý materialismus dotčených zjevů z pouhé hmoty a sil jejich *dostatečně* vysvětliti nemůže, proto vkládá tento dynamismus veškeru bohatost života rostlinného, smyslového a duchového již do nejmenších částic hmotných — do atomů, jež takto v duševné bytosti proměňuje. Odtud nazývá se také vším právem *psychickým dynamismem* čili *psychismem.*

Stopy psychismu, jenž od hylozoismu podstatně se neliší, lze již u řeckých filosofů pozorovati. Již Thales z Miletu prý se domníval, že v silách přírodních a činnostech jejich jsou bohové přítomni a v nich působí. Také Heraklitův „λόγος“, jenž ve všeobecném

toku věcí se uskutečňuje, a „λόγοι σπερματικοί", v nichž Stoikové projev světové božské duše spatřovali, obsahují prý v sobě jakýsi názvuk psychického dynamismu.*)

V době pozdější objevuje se psychismus především u těch filosofů, kteří s naukou aristotelskou ve školách křesťanských obecnou se nesrovnávajíce k pantheismu se klonili, jako na př. *Giordano Bruno* a *Vanini*.

Také *Bernardinus Telesius* učil, že všechny bytosti jsou smyslnými pocity obdařeny a že právě na těchto pocitech se zakládá všeobecná sympathie a harmonie všech věcí.**)

I jeho žák *Tom. Campanella* klonil se ku psychismu. Učil totiž, že každá bytost má jen potud nějakou jistotu, pokud může *bytovati*, a pokud o sobě a jiných bytostech *ví* a sebe a jiné bytosti *miluje*. V každé bytosti jest lišiti takto *potenci* bytu, *vědu* o tomto bytu a *lásku* k bytu. Tyto tři podstatné vlastnosti (primality) jsou netoliko jestotou, nýbrž zároveň také silami a mohutnostmi každé věci.***) Také Fr. Glisson připisuje hmotě tři schopnosti: postřehu, snahu, (pochoť, appetitus) a pohyb. Sebevědomý duch lidský jest prý toliko souhrnem nevědomých postřeh a pochotí, které v něm z nejmenších hmotných částic jaksi v jednotu splývají.†)

I Leibnitz představoval si svoje monady ve smyslu *psychickém*. Každá monada jest podle něho takořka zrcadlem, které v sobě celý vesmír *představuje*. A proto jest také každá monada buď *duší*, aneb aspoň bytostí, jež jest *duši podobna*.††)

---

*) V. Stöckl: Geschichte der Philosophie p. 44. 165. Mainz 1870.

**) l. c. p. 543.

***) l. c. p. 545.

†) V. Soury: De hylozoismo apud recentiores. Paris. 1880; v. také Kosmos: 5. Jahrg. p. 244 sqq.

††) V. Durdíkův překlad Leibnitzovy Monadologie. p. 43.

V šlépěje Leibnitzovy v otázce této vstoupili mimo jiné také Maupertius, Diderot, Robinet a A. Cabanis. *)

V novější době přivlastnil si myšlénky Leibnitzovy hlavně *H. Lotze.* Jeho jednoduché atomy čili monady, z nichž všecky světové bytosti skládá, podobají se úplně duším zvířecím a lidským, s tím toliko rozdílem, že se ještě k vědomí, resp. k sebevědomí nepovznesly, ačkoliv samy v sobě tohoto povznešení jsou schopny. **)

Co se spojení a vespolného působení atomů na sebe týká, tu opouští Lotze nauku Leibnitzovu *o předurčené harmonii.* ***) Skladba atomův a vespolná jejich vztažnost a působnost jest mu účinem *„nekonečné podstaty"*, v jejíž bytnosti všechny zákony a všechna příčinná spojitost jest obsažena. Tato podstata jest svou bytností ve všech jednotlivých věcech přítomna, ačkoliv v žádné z nich úplně a vyrovnaně (adaequate) se neprojevuje. Proto jsou také všecky jednoduché monady toliko pozměnami a projevy bytosti nekonečné a naprosté. Činnost monad jest úplně podrobena zákonům mechanickým. Mechanismus jest zevnějším tvarem, v němž se bytost nekonečná omezuje a okončuje. †)

Zcela jinou povahu má psychismus *Schopenhauerův.*

Schopenhauer učí, že všechny přírodní bytosti jsou výplodem nevědomé a proto také neomylné působnosti všeobecné, k činnosti zoufalostí a omrzelostí puzené *pravůle.* Nejen život lidský a zvířecí, nýbrž i

---

n. 56. Praha 1884. Sr. také Pesche: Die grossen Welträthsel. I. Bd. p. 500. Freiburg 1883.

*) V. Pesch: Die grossen Welträthsel. l. c. p. 501.

**) V. H. Lotze: Mikrokosmos. Ideen zur Naturgeschichte und Geschichte der Menschheit. I. Bd. p. 374 sqq. Leipzig 1856.

***) l. c. p. 413 sqq.

†) l. c. 2. Bd. p. 202.

ta síla, kteráž v rostlině roste, jež pravidelný tvar v krystalu působí, jež magnet k severní točně obrací, jež příbuznost mezi chemickými látkami podmiňuje, jež konečně i příčinou tíže těles jest, — vše jest projevem jedné a téže vůle, kteráž, ačkoliv v různých bytostech různě, přece ve všech *jednotné* působí. Táž vůle jeví se jak v síle přírodní slepě působící tak i v úmyslných skutcích lidských. Jen stupeň jejího projevu jest různý. Tato slepá nevědomá vůle jest nejvniternější bytností nejen jednotlivých přírodních bytostí, nýbrž i celého všehomíra.

Příčina, proč jednotná pravůle tak různě ve přírodě se jeví, záleží v ideách, které Schopenhauer mezi pravůli a jednotlivé bytosti klade. Každá jednotlivá bytost jest toliko *neprostředným* projevem idee, ale nikoliv vůle samé.

Vůle, ačkoliv vždy jen podle svých ideí se objektivně uskutečňuje, přece není si těchto ideí vědoma, teprve ve člověku nabývá jasného poznání ideí těchto.*)

I *Hartmann* **), ačkoliv z čirého dynamismu vychází, buduje přece soustavu svoji na psychismu.

Hlavní blud nynějšího materialismu záleží podle Hartmanna v tom, že pojímá hmotu jakožto hrubou tělesnou látku, ačkoliv prý neví, jak si tuto látku mysliti má. Přírodověda zná všude jen *síly*, a v tom záleží prý její nedůslednost, že přece přijímá mimo tyto síly jakési *hmotné* „*residuum*", jež pak silám za nosiče podkládá. A proto jest prý nezbytno, tuto nesrozumitelnou a úplně zbytečnou látku z vědy úplně vymýtiti.

Přírodověda vysvětluje prý veškeru tělesnost

---

*) V. Jul. Frauenstädt: Schopenhauer-Lexikon. 2. Bd. p. 469 sqq. Leipzig 1871.

**) Hartmann: Philosophie des Unbewussten. 9. Aufl. 2. Bd. p. 96—123. Berlin 1882.

hmoty z atomů rozeznávajíc atomy tělesné a étherní, z nichž ony se přitahují, tyto se odpuzují. Z jejich protičinnosti vzniká rozsažnost hmoty. Massa každé hmotné věci jest toliko součtem jejích atomův. Atomy však nejsou ještě hmotou. Poněvadž atom není nic jiného než síla, čirá síla, jest také hmota pouhou soustavou sil v jisté rovnováze postavených. — Ovšem prý máme za to, že síla nedá se mysliti bez hmotného podkladu, který ji drží a nese. Avšak tato domněnka jest úplně klamna, poněvadž síla žádného podkladu míti nemůže jsouc toliko dynamickým bodem, jenž přitažlivě a odpudivě, kladně a záporně působí. Hmota jakožto věcná jestota, jež síly drží, neexistuje. Veškera hmotnost jest toliko soustavou samostatných atomových sil, a výrazů: hmota, látka, těleso atp. užíváme prý toliko jakožto nezbytného výrazu k označeni těchto sil atomových. Avšak na této nauce čirého dynamismu Hartmann nepřestává. Připisujeť svým silám atomovým podobně jako Leibnitz vůli a představu. A poněvadž každé těleso jest jen soustavou sil atomových do rovnováhy uvedených, záleží veškeren hmotný svět toliko *ve vůli a představě.* Představy atomové jsou však nevědomy a proto působí i vůle atomová nerozumně a slepě. Z čehož nutně jde, že i jednotná vůle světová, kteráž ze součtu všech jednotlivých vůlí atomových vzniká, rovněž jest nevědoma a slepa. A tato nevědomá pravůle jest nejvniternější podstatou veškerého světa.

Hartmann, jak patrno, psychismus Schopenhauerův poněkud pozměnil prohlásiv svět za *objektivní,* a nikoliv za *subjektivní* projev světové pravůle. Mimo to spojuje vůli se představami, poněvadž, jak se domnívá, vůle nemůže ničeho chtíti, čeho prve již nepoznala. *)

*) V. Pesch: Welträthsel. l. c. p. 501.

Vlivem Schopenhauerovým a Hartmannovým nabývá *psychický dynamismus* především v Němcích pořád větší platnosti.

Tak na př. ztotožňuje *Max Drossbach**) tělesné atomy s *dušemi*, jejichž nesmrtelnost právě z nezničitelnosti atomů dovozuje.

Také H. *Langenbeck***) prohlašuje duše za bytosti monadické a tvrdí, že mezi dušemi a monadami čili atomy není žádného podstatného rozdílu.

Že psychismus mezi přírodozpytci pořád širší nabývá půdy, o tom svědčí také poslední schůze německých přírodozpytců ve Mnichově odbývaná, v níž jeden z nejhlavnějších řečníků, *Naegeli*, tohoto dynamismu co nejrozhodněji hájil. Pravilť mezi jiným, že i na nejnižším stupni tělesného ústrojí, kteréž vůbec známe, s *týmiž psychickými zjevy*, jako na stupních nejvyšších a nejdokonalejších (ve zvířeti a ve člověku) se potkáváme. Veškeren rozdíl mezi těmito zjevy jest prý jen stupňový. Na stupni nejvyšším (u člověka) jsou prý tyto psychické úkony následkem bohatého rozčlenění ústrojí tělesného mnohem složitější a jemnější, než na stupních nižších. Duch lidský není prý ničím jiným, než nejvyšším vývojem psychických pochodů, které veškeru přírodu rozrušují a oživují. Jakoby červ, když na něho nohou šlápneš, zajisté se nesvíjel, kdyby citu neměl, tak prý by také ani kámen k zemi nepadal, kdyby blízkosti její *necítil*.***)

*) V. Drossbach: Die Harmonie der Ergebnisse der Naturforschung mit den Forderungen des menschl. Gemüths oder die persönl. Unsterblichkeit als Folge der atomist. Verfassung der Natur. Leipzig. 1858.

**) V. Langenbeck: Über Atom und Monade. Hannover 1858.

***) V. Amtlicher Bericht der Naturforscherversammlung. p. 39 sq.

Podobné názory pronáší také prof. Zöllner, Meynert, Kar. Du Prel a jiní přírodozpytci.*)

Tak prý započal již smír mezi filosofií a přírodovědou. Filosofie prý podává empirii vytříbený pojem atomu a hmoty vůbec, a přijímá zase od ní mechanickou soustavu světovou. Touto vzájemností, která mezi přírodovědou a spekulací zavládá, dají prý se všecky nedostatky a mezery jak ze přírodovědy tak i filosofie brzo odčiniti. Výtka, že moderní přírodověda jest úplně materialistická, jest prý zcela neoprávněna. Neboť prý nynější věda nebuduje již namnoze světa *ze hmotných atomů*, nýbrž buď z *monad*, aneb vůbec z *nehmotných podstat*. „A tak prý jest,“ jak Lange**) praví, „v atomistice samé, která zdánlivě k materialismu se kloní, obsažen princip, který veškeru hmotu rozpouští a tak materialismu samému půdu podkopává.“

Na druhé straně filosofie osvojujíc si přírodovědeckou nauku (o mechanismu atomů) povznáší prý přírodovědu k jednotnému názoru světovému. Neboť jak filosofie tak i přírodověda praví nyní s velikým souhlasem: svět jest jen veliký stroj, veliký počtářský úkol, veliká číselná úloha.

Berlínský přírodozpytec Du Bois-Reymond měl ve schůzi něm. přírodozpytců r. 1872. v Lipsku řeč, v níž se snažil vytknouti a určiti meze veškerého lidského poznání. Nejvyšší cíl, jehož lidský duch dosíci může, záleží prý jediné *v úplném poznání světové mechaniky*. A odvolávaje se k výroku Laplaceovu pravil, žeby ten duch, kterýby někdy poznal úplně polohu a pohyb všech atomů ve všemmíru, také byl s to, aby podle pravidel mechaniky z dotčené polohy atomů budoucnost a minulost veškerého světa dovodil. Jako

---

*) V. Pesch: Welträthsel. l. c. p. 499.
**) V. Lange: II. Bd. p. 202.

prý hvězdář předpovídá den, na který oběžnice z hluboké vzdálenosti prostoru světového na obloze nebeské po mnohých teprv letech zase se objeví, tak prý by onen duch svými rovnicemi mohl s touže jistotou vypočísti den, na který řecký kříž na věži Božské Moudrosti v Cařihradě se zaskvěje, aneb na který Anglie poslední kousek svého uhlí spálí.

Již prý se blíží přeblažený okamžik, kdy ze smíru mezi empirickými vědami a filosofií vznikne nový názor světový příštích století, kterýž na mechanice světové jsa založen svou velkolepostí a zároveň jasnou průzračností nauku křesťanskou úplně překoná a ze světa odstraní. (Pokr.)

Stručné dějiny církve katolické v Rusku.

Napsal Dr. Frant. Xav. Kryštůfek, prof. círk. dějin v Král. Hradci.

(Dokonč.)

§. 9. Vyjednávání roku 1595. konané.

Ve svrchu uvedeném dekretu prohlásili se biskupové pro unii, avšak bylo ještě zevrubně udati podmínky unie, které byly povahy dílem církevní, dílem politické, a musely se králi a nuntiovi předložiti. Tato vyjednávání svěřila se obratnému biskupu Terleckimu.

1. Terlecki srozuměl se s vůlí krále a senátorů s latinským duchovenstvem, jemuž předložil články, pod kterýmiž ruthenští biskupové unii přijmou. Základem jejich byl dekret sněmu florenckého; mimo to však musely se ještě zvláštní poměry Ruthenů v polském království urovnati. Za tím účelem odcestoval Terlecki do Varšavy, předložil své pověřující listy skromážděnému tam latinskému duchovenstvu, a obě

strany srozuměly se takto: Rutheni uznávají papežský primát a přijímají nový (Řehořův) kalendář; ale ceremonie a veškeren obřad ruthenské církve zůstane beze změny; ruthenští biskupové dostanou v senátě a sněmě svá sídla, a po uzavření unie bude ruthenský biskup v latinském kostele v přítomnosti královĕ mši sv. v jazyku slovanském sloužiti. Ruthenští kněží budou moci sloužiti mši sv. v latinských kostelích, a latinští zase v ruthenských. O východu Ducha sv. pravilo se, že mezi Římany a Řeky v učení není rozdílu, toliko ve výrazu že jest nedorozumění. Jiné sporné články, jako přijímání pod obojí, ponechají se rozhodnutí papežově, a budoucně nebudiž o nich sporu. Statky církevní, které Ruthenům jakýmkoli způsobem odňaty byly, mají se jim navrátiti a jejich držení pojistiti; ruthenští mnichové a kněží mají býti všech dávek prosti, a dosazeni v práva a výsady jim náležející; ruthenští laikové budou míti přístup ke všem úřadům. Kónečně řeklo se, že všechny tyto články budou sněmovním nálezem potvrzeni, a do ústavy t. j. do zákonníka přijaty.

2. Když toto dorozumění bylo hotovo, formuloval Terlecki všechny své žádosti v listu, který zaslal apoštolskému nuntiovi do Krakova.*)

3. Nuntius odpověděl listem z 1. srpna 1595, (l. c. 531.) v němž praví, že žádosti Ruthenů žádných překážek u Apoštolské Stolice nenajdou, a spolu ujišťuje, že on sám bude se u krále přimlouvati, aby prosby ruthenských biskupů vyslyšel.

4. Po té formulovali ruthenští biskupové články, které královského potvrzení zapotřebí měly.**)

---

*) Viz tento list ap. Pelesz I. 528—531.

**) Articuli sive conditiones, quas a S. Regis Majestate confirmari petimus; l. c. p. 532—534.

5. Král Sigmund III. vydal na tuto žádost v Krakově dva diplomy, jeden z 30. července 1595, který s dekretem od 18. března 1592*) skoro jednostejně zní, a druhý z 2. srpna 1595, kterýž jednotlivé články uvedené žádosti jmenuje, a o nich rozhoduje. Král svoluje k tomu, aby toliko mužové ruthenské národnosti a řeckoslovanského obřadu k církevním důstojnostem povyšováni byli, dává biskupům právo, aby mu pro biskupství a jiné hodnosti jmenovali čtyři kandidáty, z nichž jednoho vyvolí, který potom ve třech měsících ve svůj úřad uveden bude — avšak pod výminkou, že unii přijmou. V příčině připuštění ruthenských biskupů do senátu a sněmu slibuje král, že o tom se senátory a republikou vyjednávati bude; dále slibuje sjednoceným Ruthenům veškerou ochranu proti nástrahám domácích i cizozemských nepřátel unie a královskou ochranu jejich statkův, a pojišťuje ruthenskému duchovenstvu tatáž čestná práva jako latinskému, „ale aby ruthenské kláštery a kostely nebyly proměňovány v latinské", praví král, že to na statcích královkých zakáže, „však na statcích šlechty toho učiniti nemůžeme." Bylť polský král proti šlechtě malomocným. Potom pojistil král trvání ruthenských bratrstev, ale tak, aby byla pravomocnosti metropolity a biskupů poddána; dovoloval zakládání škol a seminářův a zřizování tiskáren, ale pod výminkou, že tam nic proti víře se tisknouti nebude; a též svoloval, aby biskupové provinilé duchovní trestali, a nikdo v tom jim překážeti nesměl. Konečně pravil král, že do duchovních věcí nikdo se míchati nesmí, a sliboval Ruthenům ještě jiné milosti a výsady, když s Římem se sjednotí.

6. Mezi tím slavili ruthenští biskupové 12. června

*) Srv. §. 8. této rozpravy str. 278. (sešit 5.)

1595 synodu v Brestu, a vědouce, že vyjednávání s papežským nuntiem a králem ku zdaru povedou, uzavřeli učiniti poslední krok k obnovení unie. Zvolili vladimírského biskupa Hipatia *Pocieje*, který byl, nejisto kdy, za protothronia povýšen, a luzského biskupa Cyrilla *Terlecki-ho* za své posly ku papeži, aby ho ve jménu ruthenských biskupů, duchovenstva a lidu za přijetí do lůna katolické církve prosili, a dali jim list ku papeži, v němž prosí za přijetí do lůna církve a žádají za zachování veškerého svého obřadu.*) Podepsáni jsou metropolita, sedm biskupův, jeden nově jmenovaný biskup a jeden archimandrita.

Biskupové prohlásili se sice pro unii, avšak její skutečné uzavření protáhlo se vyjednáváním s knížetem Ostrožským, k němuž se odebral Hipatius Pociej, chtěje k unii jej pohnouti. Sešli se v Lublině, a usnesli se, že poprosí krále Sigmunda III., aby dovolil svolati synodu, na které byli by přítomni netoliko biskupové, ale též duchovenstvo a laikové, a kteráž by podmínky unie sestavila. Biskup Pociej odebral se ku králi do Krakova, a předložil mu návrhy knížete Ostrožského. Král zdráhal se zprvu po nich postoupiti, konečně svolil, aby cesta do Říma se poodložila, doufaje, že kníže k unii přistoupí, a poslal mu po dvou senátorech list, v němž k unii jej pohnouti se snaží. Kníže opakoval svou dřívější žádost, aby nová synoda byla svolána, ke které též „evangeličtí" v Toruni právě shromáždění pozváni a připuštěni býti měli. Mimo to poslal kníže po svém dvořeninu Laskowskim 12. srpna 1595 list ke králi s vyjádřením, že s 15—20.000 lidmi k hájení všeobecného prospěchu na synodu se dostaví. Teď viděli, že kníže unii nechce, ano hotov

*) List jest datován 12. června (dle starého kalendáře) 1595; viz l. c. p. 536—538.

jest, i násilím ji zmařiti; pročež odebrali se biskupové bez průtahu do Říma. Terlecki nemaje peněz musel si na cestu vypůjčiti. Král neplatil cesty, jak se obyčejně myslí.

Brzo potom dne 24. září 1595 vydal král manifest, kterým své vroucí přání vyslovil, aby všichni jeho poddaní pod jedním pastýřem se sjednotili. Ale metropolita Michal Rahoza, který v rozhodném okamžení dobrým příkladem všechny předcházeti měl, ukázal se slabým, a pravil ve svých listech ku knížeti Ostrožskému z 12. srpna a 28. září 1595, že na unii nepomýšlí; avšak na druhé straně vyjednával s některými ruthenskými šlechtici, jak jest se chovati v těchto nesnadných okolnostech.

§. 10. Obnovení unie dne 23. prosince 1595.

Papež *Klement VIII.* (1592—1605), který, působiv jako legát v Polsku, důležitost unie Ruthenů znal, byl radostí naplněn, když 15. listopadu 1595 příchod ruthenských poslů byl jemu oznámen. Již třetí den po svém příchodu byli ruthenští biskupové, Cyrill Terlecki a Hipatius Pociej, od papeže přijati, a podali mu listy krále a některých senátorův. O svém přijetí podali oba biskupové zprávu*) lvovskému biskupu Gedeonu Balabanovi, patrně proto, aby jej k unii pohnuli. Prohlásilť se nejprve pro unii, později však přešel k jejím protivníkům.

Potom následovaly porady kardinálů; nežádali na Ruthenech ani toho, aby slovo „Filioque“ (i ze Syna) do symbolum přijali. Když bylo všechno připraveno, tuť slavné konsistorium k uzavření unie Ruthenů s Římem na den 23. prosince 1595 jest ustanoveno.

*) Viz ji de dato 29. prosince 1595; l. c. p. 540. n. 156.

V ten den shromáždili se kardinálové, četní arcibiskupové, biskupové a duchovní ve veliké Konstantinské síni ve Vatikánu, též vyslancové cizích dvorů, římská knížata a šlechticové, a značný počet polských a litevských pánů, kteří tenkráte v Římě dleli. Papež posadil se na svůj trůn, a ruští poslové, Pociej a Ter lecki, byli nejprve připuštěni ku políbení nohy, načež odevzdali synodální list ruthenských biskupův ze dne 12. června 1595, který latinský kanovník z Vilna Eustafius Wolowicz ruským a latinským jazykem přečetl. Pak podali ruthenští poslové svrchu uvedené články, kteréž apoštolský nuntius v Krakově byl zkoušel a schválil, a jež nejprve v ruském, a potom v latinském překladu čteny byly. Potom konal kardinál státní sekretář Silvius Antoniani po rozkazu papežově řeč,*) v níž pozdravil srdečně posly Ruthenů, vynášel jejich snahu po spojení s pravou církví, a skončil ji vyzváním, aby vyznání víry učinili, a tak v jednotu církve vstoupili. Tu hned učinili oba biskupové vyznání víry před papežem dle formule pro Řeky předepsané**), ve jménu svém a jméně kyjevského metropolity a ostatních ruthenských biskupů, zavázali se přísahou na sv. Evangelium, a podepsali vlastní rukou akt, po čemž byli s metropolitou, ostatními biskupy, duchovenstvem a celým ruthenským národem v obcování sv. katolické církve od papeže přijati. Papež Klement VIII., hluboce jsa pohnut, konal k ruthenským poslům řeč,***) kterou děkoval Bohu, že je do lůna pravé církve vedl, a napomínal je, aby v jednotě setrvali.

Hned po uzavření unie byly potřebné listiny čili dokumenty vyhotoveny. Papež zvěčnil unii bullou

*) Viz listinu ap. Pelesz I. Appdx. Nr. I. p. 605. 606.
**) l. c. Appdx. Nr. II. 606—611.
***) Viz ji l. c. p. 543. 544.

„Magnus Deus et laudabilis“ *), kde průběh unie a přijetí ruthenských biskupů do církve ve slavném konsistorium se všemi slavnostmi je provázejícími obšírně líčí. Brzo potom 7. února 1596 poslal papež ruthenským biskupům breve „Benedictus sit Pastor ille bonus“ **), v němž způsob při uzavření unie zachovaný v krátkosti popisuje, a metropolitu vybízí, aby synodu svolal, na kteréž by ostatní biskupové vyznání víry, jež ruthenští poslové učinili, též složili; spolu jemu oznamuje, že všechny prosby a žádosti Ruthenů vyplnil, a zvláštním listem jich u polského krále se ujal. Téhož času poslal papež listy ku polskému králi a některým říšským hodnostářům, v kterých je vyzývá, aby sjednocené Ruthény ve svou ochranu vzali a k důstojnostem a vyznamenáním jim dopomáhali. Konečně vydal Klement VIII. 23. února 1596 bullu „Decet Romanum Pontificem“, kterou metropolitu v držení starých práv jeho potvrzuje. Mělť ve jménu sv. Stolice všechny své suffragány potvrzovati a instituovati, když k této důstojnosti byli jmenováni; o metropolitovi stanovila bulla, aby řádně byv zvolen neb jmenován, u sv. Stolice za potvrzení, dosazení a dovolení ku posvěcení žádal; též aby všechny listiny sem náležející z papežské kanceláře bez placení taxy se vyhotovovaly. Volba metropolity měla se takto díti: Smrt metropolity oznámí se nuntiovi, který o ní zpraví sv. Stolici, a obdrží od propagandy, jíž ruthenští biskupové podřízeni jsou, plnou moc, aby administrátora metropole ustanovil, a o brzkou volbu nového metropolity se postaral. Nuntius ustanoví některého biskupa administrátorem, a povolá suffragány a nejvznešenější preláty

*) l. c. Appdx. Nr. III. p. 611—621.
**) l. c. Appdx. IV. 622—625.
***) Appdx. V. l. c. p. 626—629.

ze světského a řeholního duchovenstva k nové volbě, která za předsednictví jeho se vykoná. Po volbě pošle nuntius volební akta propagandě, kteráž je papeži ku potvrzení předloží. Metropolita bude v papežské konsistoři praekonisován, a konfirmační bulla vyhotoví se od propagandy.

Konečně po nějakém čase (r. 1596) dal papež na památku sjednocení Ruthenů raziti peníz, na jehož přední straně jest obraz papežův a slova: „Clemens VIII. Pfex Max.“; na druhé straně klečí Rutheni před papežským trůnem, a jest nápis: „Ruthenis receptis, 1596.“ Tak uzavřela se unie.

§. 11. Prohlášení unie v Kyjevské metropoli.

Ku konci února 1596 opustili ruthenští poslové Řím se srdcem plesajícím, ale spolu s obavou, že unie narazí na odpor, a oni sami že budou pronásledováni. Obava jejich se vyplnila.

Co oba poslové v Římě dleli, nechovali se protivníci unie nečinně. Kníže Ostrožský vydal manifest*), kterým biskupy za zrádce prohlásil, a duchovenstvo i lid k boji proti unii vybízel. Provolání toto nebylo marným; sám metropolita Michal Rahoza poslal z Novogrodku listy z 12. srpna a 28. září 1595 ku knížeti, že o unii nedbá; ale brzo navrátil se ku svému prvotnímu úmyslu. Biskup lvovský Gedeon Balaban, kterému kníže slíbil podporu v jeho nespravedlivém sporu s tamnějším klášterem basiliánským, odvolal svůj podpis, a vinil luzkého biskupa Terleckiho, že podpisu jeho zneužil. Balabana následoval i přemyšlský biskup Michal Kopestyński, a oba odpadli od unie ještě před jejím uzavřením.

---

*) Viz manifest ten l. c. p. 547. 548.

Z jara 1596 svolal král Sigmund III. sněm, a tu spojil se kníže Konstantin Ostrožský s knížetem Jiřím Druckim, k nimž četní ruthenští šlechticové přistoupili, aby společně proti unii bojovali. Spojenci složili adressu ke králi, v nížto žádali, aby biskupové unii oddaní byli sesazeni, a příznivci rozkolu na jejich místo dosazeni, a kníže Ostrožský podal sám adresu králi. Ke konci sněmu prohlásili protivníci unie, že Pocieje a Terleckiho za biskupy uznávati nebudou, a chtěli mimo to přednášeti v přítomnosti královĕ stížný spis proti utlačovatelům ruthenského národa. Mimo to byli Kozáci proti unii popuzeni, a spáchali mnoho ukrutností. Za těchto okolností měl král na vybranou, buď nechati unie, nebo znepřáteliti se s částí ruthenské šlechty. Král rozhodl se pro hájení unie, a „kdyby latinská šlechta a duchovenstvo jenom poněkud byly následovaly příkladu králova, nebyli by ruthenští unité musili podstoupiti oněch trpkých bojů, kteréž jim malicherná národní řevnivost právě z této strany připravila.“ Papež a král měli nejlepší úmysly, avšak mnohá prosba papežova zůstala marnou pro odpor senátu. „Cokoliv od našich dějepisců,“ praví polský spisovatel Likowski, „k vysvětlení tohoto úkazu se uvádí, jest tak nepatrné, že to za zevrubnější úvahu ani nestojí, a největší výmluvnost nebude nikdy s to, aby jmenovitě latinské biskupy v tomto ohledu ospravedlnila.“ *)

Dne 29. května 1596 vydal král manifest ku svým poddaným, v němž jim uzavřenou unii oznamuje a dokládá: „Biskupové nepřinesli z Říma nic nového, nic na odpor vaší spáse, žádné novoty ve vašem církevním obřadě; všechny vaše články a váš obřad jsou vám neporušeně zachovány dle ustanovení apo-

*) Historya Unii kościola ruskiego z kosciolem rzimskim. Poznań. 1875. str. 64.

štolů, církevních sněmův a učení sv. řeckých Otců, které ctíte, a jejichž svátky slavíte.“ Vydání manifestu toho bylo naprostou nutností naproti zhoubné činnosti provozované se strany knížete Ostrožského.

Metropolita svolal synodu na 6. října 1596 do Brestu, kdež unie měla býti prohlášena. Po přání královĕ bylo volno každému tam přijíti, mimo protestanty, ale beze zbraně, a jenom unie směla býti předmětem porad. V určitý den shromáždil se tam veliký počet stoupencův i odpůrcův unie. Velmi čilým byl kníže Ostrožský, který nesmírnou nádherou se obklopil. S ním dostavil se tam kníže Alexander Polubenski, kastellán z Nowogrodku, a jiní šlechtici; k nim náleželi oba biskupové, Gedeon Balaban ze Lvova a Michal Kopestyński z Přemyšlu, pak Nestor Kosmycz, exarcha kyjevského metropolity; Nikefor Tur, archimandrita kyjevského jeskyňového kláštera; Hilarion Masalski, archimandrita z Pinska a několik hegumenův. Aby tato strana větší vážnosti si dodala, zavolala sobě ku pomoci Řeka Nikefora, jakožto zástupce konstantinopolského patriarchy; ano i pověstný bludař Cyrillus Lukaris byl za protosyncella patriarchy alexandrijského povýšen. a od protivníkův unie k synodě povolán.

Z unitů mimo metropolitu byli přítomni biskupové: Hipatius Pociej z Vladimíru a Brestu, Cyrill Terlecki z Luzku a Ostrogu; Hermogenes Zagorski, arcibiskup z Polozku; Dionysius Zbirujski z Chelmu a Belze, Jan Hohol z Pinska a Turova a četní archimandrité, hegumeni, děkani, faráři a jáhnové. Svatou Stolici zastupovali Demetrius Solikowski, arcibiskup Lvovský, Bernard Maciejowski, biskup z Luzku, a Stanislav Gomoliński, biskup z Chelmu. Zástupci královými byli: Kníže Kristofor Radziwill; Lev Sapieha, kancléř Litvy, a Demetrius Chalecki, místopokladník

litevského velkovévodství. Přítomen byl též slavný P. Petr Skarga, kterýž o unii největší zásluhy sobě vydobyl.

Jakmile synoda se sešla, učinil kníže Ostrožský tyto čtyři návrhy: 1. biskupové, kteříž od patriarchy Kt. se odtrhli, musejí býti sesazeni; 2. synoda brestská, jsouc bez svolení patriarchy svolána, nemůže ničeho o unii se západní církví uzavírati; 3. ruthenská církev obdržela od polské vlády výsady, které konfederacemi a přísahami králů stvrzeny jsou, pročež ať zůstane ve svém dosavadním poměru ku patriarchovi a při svém obřadu; 4. starý kalendář ať i na dále v platnosti zůstane. První tři články čelily proti unii, čtvrtý odpadl sám sebou, poněvadž přátelé unie vzdali se úmyslu zavésti nový kalendář. Všechno vyjednávání s protivníky unie bylo marné, nebo tito se ustavili čili konstituovali v soukromém domě za conciliabulum čili lichosněm, a kníže Ostrožský k této schůzi, na níž hlavní slovo měli řecký přiběhlík Nikefor a kalvinista Cyrill Lukaris, pozval též metropolitu, patrně proto aby jej veřejné potupě vydal. Avšak metropolita, který ku slavení synody brestský chrám sv. Mikoláše určil, tomuto pozvání nevyhověl. Když k opětnému vyzvání dne 6. a 7. října do schůze protivníkův unie nepřišel, prohlásili tito dne 8. října, že ho za svého metropolitu více neuznávají. Marné byly snahy královských kommissarů, kteří protivníky unie vybízeli, aby odporu se vzdali a k unii přistoupili.

Když veškerá naděje zmizela, že by odpůrce bylo lze získati, slavila se 8. října 1596 brestská synoda v chrámě sv. Mikoláše. V slavném průvodu odebral se metropolita s biskupy a duchovenstvem do jmenovaného kostela, kde zástupcové sv. Stolice a krále se shromáždili. Nejprv byla sloužena mše sv., načež vstoupil polozký arcibiskup Hermogenes na ambon, a pro-

hlásil papežskou bullu o unii. S chválozpěvem byla slavnost důstojně skončena. Shromáždění členové synody odebrali se pak do latinského chrámu Panny Marie, kde zpíván chvalozpěv „Te Deum laudamus". Druhý den (v neděli) byly zase konány slavné služby Boží v ruthenském kostele sv Mikoláše na poděkování za unii, kterým byli též latinští biskupové přítomni, a při nichž znamenitý řečník P. Skarga činil kázaní „O jednotě církve Boží."

Protivníci unie soptili vztekem při těchto slavnostech, a odtrhli se od svých řádných biskupův a metropolity. Metropolita Michal Rahoza sesadil za to a vyobcoval z církve odpadlé biskupy, Gedeona Balabana a Michala Kopestyńského, 9. října 1596, a pak 10. října jiné duchovní unii nepřátelské, a vydal synodální list, kterým unie ruthenské církve byla prohlášena. Tak bylo veliké dílo s pomocí Boží skončeno, a značná část Rusů navrátila se do lůna pravé sv. katolické církve, navrátila se k učeni slovanských apoštolů Cyrilla a Methoděje, navrátila se k původnímu učení svých otcův. *)

KRONIKA.

28. Řecko-rozkolnická metropole pro Bukovinu a Dalmatsko.

Z nejvyššího nařízení císařského ze dne 11. září 1870 a 23. ledna 1873 bylo biskupství řecko-východní církve v Bukovině na metropoli povýšeno s ustanovením, že k církevní provincii takto nově zřízené přináležeti mají následující diecése: a) *Bukovina* se sídlem arcibiskupa a metropolity v *Černovicích*; b) diecése *dalmatské* se sídlem biskupským v *Zadru* a c) v *Kotoru*. Nově zřízená metropole tato má stejnou důstojnost se

*) Osudy unie vypíšeme v budoucím článku. Spisov.

srbskou metropolí v Karlovci a romanskou metropolí v Sibíni.

Dne 24. srpna 1884 vydán byl *synodalní statut* pro tuto novou provincii církevní, z něhož některé zajímavé částky tuto sdělujeme.

Každoročně jednou konati se má *metropolitní synodu*, jejíž členové jsou: metropolita Černovický a biskupové Zadrský a Kotorský: každému z nich na vůli se zůstavuje, aby k sobě přibral jednoho duchovního hodnostáře své diecése, jemuž však toliko hlas poradný přísluší. Za příčinou vzdálenosti diecésí od sídla metropolity konejtež se synody metropolitní po pravidlu v městě *Vídni* v řecko-východním farním chrámu nejsv. Trojice. O tom, že synoda svolána byla, povinen jest metropolita učiniti úřední oznámení c. kr. ministrovi osvěty a vyučování. Kdykoli metropolitní neb některý biskupský prestol uprázdněn jest, synoda svolána býti nemůže. Avšak dovoleno jest, aby biskup dal se zastoupiti svým plnomocníkem či delegátem, jenž se musí vykázati písemným mandátem svého biskupa. Taktéž může metropolita dáti se zastupovati hodnostářem své arcidiecése; avšak v takovém případě náleží předsednictví synody biskupu podle svěcení staršímu.

Předměty, o nichž obzvláště na synodě pojednávati sluší, jsou: Otázky vyskytující se v oboru věrouky křesťanské a jich rozluštění na základě písma sv. a předpisů církve řecko-východní; dohled na obřady při rozdávání sv. svátostí a jiných úkonech posvátných, nařízení v příčině bohoslužby; péče o křesťanský mrav a šíření ctností bohumilých; pravidla ku povznesení kázně mezi duchovenstvem a sice v příčině přípravy ku přijetí cheirotonie jakož i v příčině řádného plnění úřadu učitelského, rozdávání sv. svátostí a příkladného života kněžského. Taktéž náleží sem porada o zřízení ústavů k vyučování a vzdělávání duchovenstva, jakož také o jiných otázkách řecko-východního práva církevního. Synoda též koná úřad soudcovský u věcech sporných jakož i v záležitostech kázně duchovenstva a sice dílem v první, dílem ve druhé stolici (vůči diecésím k této provincii přináležejícím).

V jednáních metropolitní synody sluší říditi se kladnými zákony řecko-východního práva církevního, státními zákony základními, obecně závaznými předpisy in publico-ecclesiasticis a nařízeními státními v příčině církve řecko-východní vydanými.

Po pravidlu nemá jednání synody metropolitní míti ráz veřejnosti. Avšak zůstavuje se synodě právo, že osoby *stavu duchovního* neb i *světského*, jež se hlásí k vyznání řecko-východnímu a zbožnosti se odporučují, jakožto posluchače ku poradám synodálním připustiti může.

Úchvaly synody, pokud se netýkají věci víry a mravů křesťanských a pokud nejsou obsaženy v pravomoci soudní, která synodě přísluší, stávají se jen tenkráte všeobecně závaznými pro celou provincii církevní, bylo-li jim uděleno nejvyšší císařské stvrzení. Za tím účelem budiž výsledek synody v pověřených opisech cestou c. k. ministerstva osvěty a vyučování na nejvyšším místě oznámen a poradní protokoly připojeny.

Mimo věci již naznačené přísluší metropolitovi právo, aby církevní provincii jak vůči ministerstvu osvěty tak i naproti srbské metropoli Karlovické a románské metropoli Sibínské zastupoval, aby otázky a spory, jichž nelze až do příští synody odložiti, platně rozhodoval, jsa toliko povinen, záležitost buď písemně s oběma biskupy sděliti aneb ji nejblíže příští synodě oznámiti za dodatečné schválení žádaje. Rovněž přísluší metropolitovi právo devoluce při osazování beneficií v diecésích obou biskupů. Metropolita jest oprávněn některého duchovního hodnostáře arcidiecése jmenovati *kanclířem* metropolitním a synodalním, jemuž přísluší vše ku konání synody připravovati, protokoly sepisovati a usnešení synody vyřizovati, jakož vůbec úřední jednání metropolity obstarávati.

Tento synodalní statut byl schválen nejvyšším rozhodnutím císařským ze dne 21. srpna 1884 a od téhož dne platnosti své nabyl.

Ku konci připomínáme, že již r. 1860 a opět 1875 učiněn byl návrh, aby veškery metropolie řecko-východní církve v rakousko-uherském mocnářství spojeny byly v jednu „*jenerální synodu*.“ Také vláda vyslovila souhlas s touto zásadou a jest naděje, že tato k docílení jednoty v řecko-rozkolnické církvi směřující myšlenka nyní brzy dojde svého uskutečnění. *Redakce.*

29. Dodatek ku článku o přenechání stipendií mešních v menším obnose.

Slavná Redakce! K „Časopisu katol. duchovenstva“ č. 3. r. 1885. pag. 176 si dovoluji poznamenati, že to rozhodnutí sv. Stolice ovšem platí o kněžích, kteří k sobě žádné jiné závazky nemají, že totiž mají dáti celé stipendium celebrujícímu knězi. Jinak se má ale ta věc, když kooperátor též nějaké povinnosti má k faráři. Nám se říkalo od našeho představeného kanovníka Josefa Penky, který byl jak výtečný jurista (studovav dříve též světské právo) tak výtečný bohoslovec, že nám venku dá farář, když za něho mši sv. sloužíme, sice obyčejné stipendium, ale že nám za to dá stravu ve velmi nízké ceně, a to je tedy ta malá kompensace. Tak též se má ta věc v Plesné. Farář dává tam kooperátorovi *celé zaopatření* za 120 zl; já se ptám: co může se žádati za 33 kr. denně? není tedy spravedlivo, by i kooperátor měl uznání a něco též za faráře laciněji pracoval; taká úmluva se též obyčejně stává mezi farářem a jeho kooperátorem při jeho nastoupení: Já ti dám to a to, a ty mi budeš za to opět to a ono dělati. K tomu se nesmí zapomenouti, že z těchto 5 zl. farář ještě platí kostel, a všechny jiné participanty, ku př. rektora, kostelníky, šlapače, ministranty, větší osvětlení kostela, tak že ten zbytek skutečně za řeč nestojí. Až jen tací kooperátoři budou samostatní, budou jinou píseň zpívati a též tak jednati, neb je to zde všeobecný obyčej. K tomu u nás v Olomoucké diecési nemají kooperátoři žádné příčiny, si stěžovati; jejich místa jsou obyčejně již značně zlepšena, kdežto veliký počet farářů tak dlouho již bídu snášeti musí. *Valentin Blažej*,

farář v Klimkovicích ve Slezsku.

Douška redakce. Uznali jsme za svou povinnost, sděliti dopis tento, aby věc i s druhé stránky se objasnila. Při tom podotýkáme, že by po našem zdání při uzavírání smlouvy (jakáž alespoň v české provincii církevní předepsána jest) mezi farářem a kaplanem dobře bylo, stipendium v *plném obnosu* vyznačiti, aby svědomí ani jedné ani druhé strany zbytečně znepokojováno nebylo. *Redakce.*

30. Že i čtení matriky údů Dědictví Svatojanského jest prospěšné.

O tom sdělujeme následující důkaz. Před slavností sv. Jana Nep. 1885 přibyl do Prahy z Petrovic v diecési Budějovické člen Dědictví. který už více spoluoudů do téhož Dědictví zapsati nechal. Týž si vyzdvihl podíly pro několik nově přistoupivších členů a četl v nich. Dne 19. května 1885 přišel poznovu k řiditeli Dědictví a pravil: Z matriky jsem se dozvěděl, že také mnohá bratrstva jsou spoluoudy Dědictví. My máme u nás dvoje bratrstvo a sice sv. Růžence a pak bratrstvo věčného uctění nejsv. Svátosti oltářní. Mám sice už kabát velmi ošumělý a chtěl jsem si za ty peníze koupiti nový kabát. Ale písmo sv. praví, abychom si shromažďovali raději poklady, které rez nezkazí a zloději nevykopávají a nekradou. Proto raději těch 20 zlatých věnuji na ten účel, aby oboje bratrstvo Petrovické společně se stalo spoluoudem Svatojanského Dědictví. K tomu dodati můžeme: „Blahoslavení chudí duchem, nebo jejich jest království nebeské.“ *Redakce.*

---

31. Svobodní zednáři v císařství Brasilském.

Jak v severní tak i v jižní Americe velice rozšířeno jest sektářství freimaurovské a tato okolnost stala se příčinou, že farářové katoličtí tu a tam se zřetele pouštěli přísné zákazy církevní a *freimaury* v jisté míře k účastenství ve svátostech a svátostninách církve katolické připouštěli. Dozvěděvši se o tom posvátná *kongregace Propagandy* vydala 5. července 1878 obzvláštní instrukci, která časopisem „Archiv für katholisches Kirchenrecht“ (1885 seš. 4.) nyní v obecnou známost vešla a z níž i my zde podstatný obsah sdělujeme, protože v jistém ohledu může i pro duchovní správce v našich krajinách za vodítko sloužiti.

Jelikož posv. kongregace o tom známosti nabyla, že praxe katolických správců duchovních císařství Brasilského v příčině jednání se svobodnými zednáři není jednostejná, uznala se schválením sv. Otce za přiměřené, aby některé věci všem kněžím katolickým

oněch krajin na paměť uvedla, by se bedlivě dle toho spravovali.

1. V příčině svátosti *manželství* nelze strpěti, aby jakož se v některých diecésích děje, sňatky od freimaurů uzavírané s veškerými obřady katolické církve se slavily. Kdykoli člověk takový, jenž veřejně jako svobodný zednář jest znám, uzavříti chce manželství, vynasnaž se farář pohnouti jej, aby se této sekty úplně zřekl; zdráhá-li se takto učiniti, budiž napomenuta nevěsta i rodiče její, aby od zamýšleného sňatku upustili. Jestliže však nelze nikterak sňatek ten překaziti, a je-li se co obávati, že by z toho vzešla značná škoda neb pohoršení, kdyby farář své assistence odepřel, učiň o celé věci úřední oznámení svému biskupu, kterýž po zralém uvážení všech poměrů může dovoliti, aby sňatek uzavřen byl s passivní assistencí farářovou, to jest aby farář bez požehnání, bez všelikého obřadu, pouze jakožto úřední svědek (testis authorizabilis) sňatku přítomen byl, ovšem jen pod výminkou, je-li katolické vychování všech dítek a jiné předepsané věci bezpečně zaručeny. Biskup, pokud toho potřebu uzná, může tuto fakultu farářům soukromí delegovati. Kdykoli však se jedná o sňatek mezi snoubencem katolickým a druhým snoubencem, který odpadnuv od víry přidružil se k některému vyznání bludařskému, sluší požádati biskupa o předepsanou dispens a zachovati ostatní v té příčině platné předpisy.

2. *Zpovědníkům* budiž od biskupův jmenem Stolice papežské uloženo, aby kajicníky přísně napomínali, by se ani ku svobodným zednářům ani k jiným toho druhu tajným společnostem nepřidružovali a do jich schůzí nechodili; kdo se zdráhá uposlechnouti, tomu odepřeno budiž rozhřešení svátostné. Aby však ty, kdož upřímné pokání činí, zpovědníci od exkommunikace rozhřešiti mohli, uděluje Jeho Svatost biskupům diecésním na 10 let potřebné plnomocenství. Při tom věztež zpovědníci, že těm, kdož k sektě svobodných zednářů přináležejí, byť později přísahy své želeli, svátostného rozhřešení dotud uděliti nelze, dokud bezvýminečně a určitě sekty této se na vždy nezřekli aneb aspoň se vší určitostí nepřislíbili, že tak co nejdříve učiní.

3. Nikterak nebudiž připuštěno, aby veřejně známí freimaurové bráni byli za *kmotry* při svátosti křtu nebo biřmování. Neboť pokud se přidržují sekty od církve zavržené, nejsou spůsobilí, aby kde toho potřeba káže, o křesťanské vychování dítek se starali.

4. Rovněž i v příčině *pohřbu* svobodných zednářův a exequií bedlivě zachovávati sluší předpisy církevní. Veřejně známým freimaurům nelze totiž církevního pohřbu dopřáti, leč tenkráte, jestliže odvolavše poblouzení své rozhřešení obdrželi a tím s Bohem a s církví smířeni byli. Jestliže jim však nebylo možno před smrtí odvolati blud, jestli však před smrtí na jevo dali aspoň známky upřímné lítosti, může se jim církevní pohřeb dopřáti, avšak bez všeliké nádhery a bez slavných exequií. Církevního pohřbu však ten nemá dosíci, kdo ač byl přijal svaté svátosti, nicméně ještě vyslovil žádost. aby pohřben byl s odznaky freimaurovskými, ač jestli tuto žádost svou později zase neodvolal. Kdykoli však proti vůli nebožtíkově zlomyslným přičiněním jiných lidí rakev opatřena byla odznaky freimaurovskými, postarej se farář, aby ihned byly odstraněny a to na jisto před pohřbením mrtvoly. Ze všeho toho patrno, že zcela nedovolená jest praxe, kteráž se na některých místech vyskýtá. že totiž mrtvoly v přítomnosti duchovenstva po způsobu freimaurovském se pohřbívají.

Vzhledem na ty případy, kde církevní pohřeb odepříti se musí, a kde za tou příčinou obávati se jest rozbrojů, biskupové cestou zcela bezpečnou bráti se budou, jestliže v té věci zachovají se dle odpovědi, kterou za pravidlo stanovila posvátná Poenitenciarie. Neboť kolikrátkoli se někdo snaží hrubým vyhrožováním vynutiti církevní pohřeb a exequie za zemřelého, jenž jakožto excommunicatus notorius dle posvátných kánonů má církevního pohřbu a exequií zbaven býti, vytknula posv. Poenitenciarie dekretem ze dne 10. prosince 1860 následující pravidlo: „Budiž o to dbáno, aby se vše v souhlasu s posvátnými kánony dálo; nelze-li toho dosíci jinak leč s nebezpečím rozbrojův a pohoršení, „*farář nechť ani sám osobně, ani skrze jiné kněze exequií a pohřbu nižádným způsobem se nesúčastní*“.*)

5. Posléze podotknouti sluší, že, jelikož spolek zednářský náleží k oněm, jež apoštolskými konstitucemi

*) V původním latinském znění: „Curandum, ut cuncta ad normam ss. canonum fiant: quatenus vero absque turbarum et scandali periculo id obtinere nequeat, parochus neque per se, neque per alios sacerdotes ad exequias et ad sepulturam ullo modo concurrat.“

jsou zapovězeny, nikterakž připustiti nelze, aby freimaurové způsobem úředním (in forma officiali) t. j. jakožto od sekty této vyslaní, účastnili se *oběti mše sv.* a jiných úkonů církevních. Taktéž budiž zákon vydán, aby duchovenstvo nedbalo na rozkaz neb přání freimaurů, když tito jakožto svobodní zednáři přejí sobě, aby pro ně mše sv. byla sloužena neb aby jiné obřady církevní konány byly a když tyto úkony ve svazcích, listech neb v novinách jakožto od freimaurů pocházející byly vyznačeny. *Redakce.*

LIX. Schůze výboru Dědictví sv. Prokopa

dne 22. června 1885.

I.

Schůzi zahájil o šesté hodině večerní starosta kanovník Dr. Borový; přítomni byli členové výboru p. t. pp.: prof. Dorovín, prof. Drozd, kanovník Havlů, kapitolní vikář kanovník Hora, sekretář Dr. Horák, kanovník Kalous, farář Kaněra, univers. kazatel Dr. Knobloch, subpřevor Koblasa, kan. Dr. Krásl, rektor Mottl, prof. Dr. Smolík, farář Švehla.

II.

Protokoll předešlé schůze byl čten a schválen.

Starosta učinil výboru sdělení, že na základě stanov vznesl k nejdůst. *kapitulárnímu vikariatu* žádost za stvrzení funkcionářů výboru, v předešlé schůzi zvolených, načež došel přípis téhož nejdůst. kapitulárního vikariatu, jímžto volba všech funkcionářů církevně se schvaluje.

III.

Jednatel kan. Dr. Krásl sděluje přípis prof. Dr. Hlavatého, jenž výboru za uveřejnění spisu jím upraveného vřelé díky vzdává.

Bohoslovci Pražského semináře vzdávají díky za knihy v levnější ceně neb zdarma jim přenechané.

Bohoslovcům semináře Kralohradeckého k jich žádosti byly některé knihy nákladem Dědictví vydané v levnější ceně přenechány.

IV.

K návrhu odboru vědeckého ustanovil výbor, aby nákladem Dědictví jakožto podíl členů za rok 1885 vydán byl životopis kardinála *Arnošta* hraběte z *Harrachů*, arcibiskupa Pražského, sepsaný od Dr. *Františka Krásla*, kanovníka metropolitní kapitoly sv. Vítské.

Literární oznamovatel.

50. Dějepis města Prahy. Sepsal *Wácslaw Wladiwoj Tomek*. Díl VI. Spisů musejních č. 41. V Praze 1885.

Tímto šestým dílem počíná se čtvrtá kniha dějepisu města Prahy. Kniha tato bude rozvržena na 4 oddíly, z nichž první obsahuje vypravování událostí od roku 1436 do roku 1478. Druhý bude obsahovati popsání Prahy s hlediště místopisného a kulturního v 15. a na začátku 16. století, třetí události od roku 1478 za panování králů Vladislava II. a Ludvíka, čtvrtý události za panování Ferdinanda I. až do roku 1547. Na slovo vzatý dějepisec český obohatil literaturu naši opět jedním podrobným dílem obsahujícím dějiny české od roku 1436 až do r. 1460. Císař Sigmund dílem sliby dílem bitvou u Lipan zjednal si konečně uznání národa českého za krále. Sotva že kališníci Sigmunda králem nazývati začali, ihned žádali, aby jim dané sliby plnil a hned sám kalich přijal a v zemi své jej všeobecně zavedl. Avšak Sigmund jsa věrný katolík hleděl své víře, víře katolické všeobecného uznání zjednati. Proto hned sesadil dosavadní konšely většinou ke kalichu se hlásící a osadil důležitá místa tato, jakož i místo královského podkomoří a sudího vesměs muži sobě oddanými. To když viděla strana pod obojí, začala nedůvěřivě na Sigmunda pohlížeti; Sigmund spozorovav to vyhověl přání kališníků, aby jich proti sobě nepobouřil, a poslal ke koncilu Basilejskému před stavy

sepsanou žádost, v níž se zasazuje o stvrzení kompaktat a o potvrzení Rokycany za arcibiskupa pražského. Že touto žádostí Sigmund kališníky jen tak utišiti a ne snad v jejich záměrech podporovati chtěl, vysvítá z toho, že poslům, kteří tuto žádost ke koncilu nesli, ústně řekl, aby koncilium Rokycanu za arcibiskupa nepotvrzovalo. Co si Sigmund přál, také skutečně se stalo; koncilium kompaktata potvrdilo, ale Rokycanu za arcibiskupa nepotvrdilo. Když pak od koncilia legát biskup Filibert do Prahy byl vyslán, pracoval on i Sigmund horlivě k zemdlení strany pod obojí a k sesílení strany pod jednou. Katolické obřady měly býti všude zavedeny, pro venkovské kraje byli ustanoveni děkanové, kteří konati měli dohled, aby duchovní správa jen od kněží řádně k tomu ustanovených a potvrzených vykonávána byla. Svěcenci kněžství musili přísahou stvrditi, že sice kompaktata zachovávati, ale nejsv. Svátost oltářní nikoli dítkám, nýbrž toliko dospělým podávati budou. Kostel a klášter sv. Jakuba na Starém městě pražském dal Sigmund opět otevříti, nově upraviti a od biskupa Filiberta posvětiti s určením, aby tu nejsv. Svátost oltářní toliko pod jednou spůsobou udělována byla. Tak utěšený byl stav církve katolické za kralování Sigmunda, že i kanovníci pražští, kteří od r. 1421 v Žitavě v Pruském Slezsku jako ve vyhnanství žili, zaujali nyní místa svá u sv. Víta a počali konati bohoslužbu každodenní dle starého pořádku. Fary pražské byly novými faráři osazeny, ano i Rokycana, až dosavad administrátor fary Týnské, byl úřadu svého zbaven. Téhož roku (1437) 24. května zahájen byl soud zemský a zároveň sněm obecný, na kterém žádala strana pod obojí, aby jim byl dán arcibiskup (mínili zajisté jen Rokycanu) anebo aby aspoň do té doby, dokud by Rokycana za arcibiskupa potvrzen nebyl, ustanoven byl administrátor nad arcibiskupstvím pražským; přání jejich, aby byl ustanoven aspoň administrátor, bylo vyhověno, ale nebyl zvolen za administrátora jejich přívrženec, nýbrž Křišťán z Prachatic. Rokycana, když viděl, že jest v Praze zbytečným, odešel odtud, přijal pohostinství pána Diviše a přebýval na hradě jeho na hoře Kunětické. Litovati jest, že nebylo Sigmundovi popřáno dlouho v této horlivé činnosti pracovati; zemřel 9. prosince r. 1437. Nástupcem jeho po právu měl býti zeť jeho Albrecht rakouský, svolí-li však k artikulím na sněmu navrženým; když

však k nim přivoliti nechtěl, vyslala strana pod obojí posly do Krakova, aby nabídli korunu královskou 13letému bratru krále polského Vladislava, Kazimíru, kterýž též nábídku tu přijal a pomocí Poláků proti Albrechtovi straně své přislíbil, načež byl od přívrženců strany podobojí na Mělníce za krále zvolen. Vzdor tomu všemu nabyl vlády v Čechách Albrecht rakouský, nyní též zvolený císař německý — ale rozbroje vnitřní za něho stále panovaly a pro katolickou stranu nic zvláštního neučinil.

Větší však rozbroje vznikly po jeho smrti, když nebylo muže, kterému by korunu českou nabídli a když ji někomu nabídli, ten ji odmítl. Tu zvolil si každý kraj svého hejtmana, mezi kterými přední místo zaujímal Menhart z Hradce, hejtman pražský a Jiří Poděbradský, náčelník čtyř krajů východních. Avšak nedlouho po smrti Albrechtově narodil se vdově po něm Alžbětě syn jménem Ladislav. K tomu tedy obraceli nyní Čechové zraků svých a žádali Fridricha rakouského, strýce a poručníka jeho, aby jim dal svého svěřence za krále a sám v Praze se usadil a zemi českou do zletilosti jeho spravoval. Žádosti jejich Fridrich vyhoviti nechtěl, aby totiž sám spravoval zemi českou a tu za rozbrojů z toho pošlých zmocnil se Jiří Poděbradský proti Menhartovi Prahy a když po druhé Čechové žádali Fridricha, aby jim Ladislava do Čech vydal, že oni si sami správce zvolí, zvolen byl Jiří Poděbradský r. 1453. na dvě leta za správce a 28. října na to téhož roku byl Ladislav na krále českého korunován. (Omylem jak se zdá udáno v knize 28. srpna.) V Ladislavovi spatřovali katolíci budoucí svou oporu, ale naděje jich byla sklamána předčasnou smrtí jeho 23. listop. 1457. O korunu českou nyní ucházelo se více knížat, ale Čechové zvolili si Jiřího Poděbradského za krále, který též po dlouhých bojích až do r. 1460 trvajících v ostatních zemích koruny české uznání sobě zjednal — až potud sahá první díl.

Dílo toto objasňuje důkladně tuto důležitou dobu a mnohou událost, která posud záhadnou zůstávala, v pravé světlo staví. I tento díl dává zřejmé svědectví o tom, že slovútný p. spisovatel vládne prameny historickými a že nižádné byť zdánlivě dosti nepatrné věci bez povšimnutí nezůstavuje. Vypravování jest klidné, jasné, podávajíc věrný obraz událostí, jež ve vlasti naší se sběhly, v královské Praze střed svůj

majíce. O přesnosti mluvy netřeba se šířiti, jméno prof. Tomka jest po Čechách tak chvalně známo, že samo sebou spisu za odporučení slouží. S dychtivostí čekáme ostatní díly dějepisu Prahy, ku kterým přejeme panu spisovateli trvalého zdraví a stkvělého zdaru.

Karel Vondruška,
katecheta v Žižkově.

51. Praelectiones dogmaticae de Verbo incarnato, quas in C. R. Universitate Oenipontana habuit *Ferdinandus Aloysius Stentrup,* S. J. Pars prior: Christologia. 2 vol. Oeniponte, sumptibus et typis Feliciani Rauch, 1883. Cena 6 zl.

S chloubou můžeme vyznati, že pole posvátné theologie za dnů našich neleží ladem. Ve všech odborech bohovědeckých pilně se pracuje, neustále se vynořují nové a nové publikace mezery snad tu a tam vzniklé zacelujíce a potřebám časovým vyhovujíce. Přihlédajícím k počtu vydaných spisů vidí se nám palmu vítěznou vědě dogmatické přiřknouti. Z té příčiny srdečně pozdravujeme jako všeliký výplod směru tohoto tak i nejnovější dílo učeného jesuity Stentrupa, kteréž jest pro svou obsáhlost a zvláštní způsob pojednávání vzácným skvostem literatury bohovědecké. Spisovatel uveřejniv své „Praelectiones de Deo uno“ *) potěšuje odborníky opětně spisem „De verbo incarnato“, jehož díl první: „Christologie v užším slova smyslu“ máme před sebou; díl pak druhý „Soterologii“ obsahující brzy vyjde. Již z objemu dílu prvého — pojímá 1328 stran — patrno, že p. sp. nepodal nám pouze učebnici dogmatiky v obyčejném toho slova smyslu, nýbrž „dogmatické přednášky“, které základem býti mají hlubšího studia odborného. Obmezený rámec milého nám „Časopisu“ ovšem nedovoluje učeného p. sp. v jednotlivostech sledovati a správnost vyslovených vět na použitých pramenech zkoušeti; postačí snad, vytkneme-li aspoň stručně karakteristiku díla celého, jakáž se jeví v roztřídění a spracování látky snešené.

Dílo rozčástěno — jak již předmět sám o sobě vyžaduje — ve tři hlavy, z nichž prvá jedná „de divinitate personae in humana natura existentis“ (thes.

*) Praelectiones dogm. Tractatus de Deo uno. Oenip. Str. 772. Cena zl. 2.50.

I—V.), druhá „de natura assumpta Filii Dei" (thes. VI.—XI.), třetí „de modo assumptionis" (thes. XII.—LXXXV.). Hlava třetí dělí se opět v 6 oddílů: 1. Ontologica Christi Dei hominis unitas (thes. XII.—XV.), 2. Nestorii haeresis (thes. XVI.—XIX.), 3. De ratione hypostaseos et personae (thes. XX.—XXXVI.), 4. Consectaria dogmatis de personae in duabus naturis unitate (thes. XXXVII.—XLV.), 5. De duabus naturis distinctis et impermixtis Christi (thes. XLVI—LIV.), 6. De naturae humanae Christi dotibus et proprietatibus (thes. LV.—LXXXV.). Celou obsáhlou látku rozvinuje p. sp. řadou thesí, jichž vniterná spojitost a případné uspořádání ozřejmuje vysvětlivkami předeslanými důkazům jednotlivých thesí. Chod myšlénkový v celém pojednání jeví se býti jasným, výklad jednotlivých vět veskrz případným, mluva srozumitelnou, přesnou a stručnou, aniž by však porozumění věci byla na újmu. Učení, jež vyvozuje, jest úplně správno a v úplném souhlasu s všeobecným učením církve sv. Thema uvažuje všestranně, nepomíjeje ni jediné otázky sem spadající a jen poněkud důležité; uvádí nejen učení církve vyslovené, nýbrž obírá se i spornými otázkami bohovědeckými podle jich významu a dosahu. Zvláště si všímá učení o božství Kristově, jakéž stanovili sv. Otcové před sněmem Nicejským (hl. I. th. V. str. 72—155), dále pojmu hypostase*) a osoby (hl. III. odd. 3.), pojednává o přednostech a vlastnostech lidské přirozenosti Kristovy (hl. III. odd. 6.), o její vědoucnosti (th. LXVIII.—LXXIII.) a posvěcení (th. LXXVI—LXXXIV.).

P. sp. rozluštuje jednotlivé otázky neuspokojuje se úplně ani pouhým údajem obsahu zjevení ani důkazy čerpanými z pramenů víry, nýbrž snaží se dovedným hloubáním vezdy jádra jednotlivých pravd se dopátrati, jich vniternou spojitost prozkoumati a spolu poukázati, jaké jsou pravd těch vzdálenější následky.

Přesně vymeziv ve „vysvětlení" (declaratio) jednotlivých vět potřebné pojmy a jasné podav výměry objasňuje „status quaestionis", stanoví smysl these, odpovídá na různé, předběžné otázky, uvádí opáčná tvrzení protivníků, označuje dějepisnou stránku dogmatu,

---

*) O předmětu tom pojednal slov. p. sp. pod záhlavím: „Begriff der Hypostase" v časopisu „Zeitschrift f. kath. Theologie" již r. 1877.

určuje míru jistoty these, rozebírá dogmata z různých stanovisk a poukazuje spolu na jich souvislost s ostatními pravdami věroučnými. Dokazování (demonstratio) pojímá důkazy veskrz jasné a logicky sestavené, pevné a důkladné. Sp. zkouší důkaznost důvodů stávajících hledě jednak chabé vyloučiti, jednak důkazným platnosti dodati. Text z písma sv., pokud toho účel vyžaduje, nejdříve vykládá a pak dle moci důkazné k dotvrzení nějaké pravdy uvádí, vytknuv zároveň jeho soulad s ostatními místy písma sv. Učení sv. Otců předloživ pořádá nauku v nich obsaženou dle jistých hledisk tak, že nezřídka řeč sv. Otců svou činí a s velikolepostí pravd uložených ve spisech patristických nás obeznamuje. Se zvláštní zálibou dovozuje, že těch kterých. důkazů nějaké pravdy již v církvi nejstarší se užívalo, aby důkaz svůj v pravdě církevním ukázal a nové jemu váhy dodal. Vývodů rozumových — rationes theologicae — užívá velmi šťastně a v hojné míře klestě takto cestu spekulativnímu prohloubení a vyčerpání celého oboru pravdy. Okolnosti této měli by sobě povšimnouti všichni dogmatisté! Jednaje o předmětu tak vznešeném nepřestává na článcích víry vyslovených a na všeobecném učení sv. Církve, nýbrž připojuje i učení našich velikých bohoslovců. Soudí, jak se domníváme, podle pravdy, že jsou nauky ty úzce spojeny s vyslovenými články víry, a že uvádějí do hloubi` katol. pravd. Knížeti scholastických theologů a filosofů sv. Tomáši Akv. čestné vyhraženo místo, též Suarezovi, Vasquezovi, Lugovi, Petaviovi atd. Námitky čelící proti důkazům z písma sv., ústního podání, dějin a rozumu béře v úvahu a rozličně vyvrací — dílem vysvětlením these, dílem útvarem důkazu samého; buď připojenými dodatky a důsledky, buď zvlášť postavenými thesemi. Moment dějinný ustupuje poněkud v poměru k spracování části dogmatické a filosofické do pozadi; než nechceme nijak tvrditi, jako by p. sp. stránky dějepisné sobě vůbec nevšímal. Literatury neudává ani v čele jednotlivých oddílův ani v poznámkách, avšak z citátů, jež p. sp. uvádí, lze si o ní řádný učiniti pojem. Jsme radou, by při druhém vydání — kéž brzy se uskuteční skromnické přání! — použilo se více druhů písma, což i oku lahodí i věcnému napomáhá přehledu. Taktéž slušno, by mnohé chyby tiskové se opravily. Konečně

vřele si přejeme, aby celku připojen byl obšírný seznam thesí a věcný rejstřík abecední. Tolik o Christologii!

Josef Kuča,
kooperátor ve Fulneku na Moravě.

Jiný spis dogmatický, na nějž rovněž upozorňujeme, jest:

52. Angelologie, das ist die Lehre von den guten und bösen Engeln, im Sinne der kath. Kirche dargestellt von Dr. J. H. *Oswald*, Prof. am Lyc. Hos. zu Braunsberg. Paderborn, Schöningh. 1883. vel. 8°. Str. 228. Cena zl. 1.80.

O. seznali jsme již dovedným dogmatikem ze zdařilých traktátů posud vydaných*). 15 let uplynulo, kdy ke skvostné budově samostatné učebnice dogmatiky položil základ. A hle, dvě skorem přešla desítiletí, než poslední mohl zasazen býti kámen spisem svrchu uvedeným, v němž spůsobem nad míru poutavým přenáší nás smrtelné pozemšťany v říši nadpozemskou blažených duchů nebeských. Celý spis rozvržen jest ve hlavy dvě. Ve prvé (str. 1—78) pojednává o jsoucnosti a přirozenosti andělův. O. háji právem čistě duchovou přirozenost andělův, objasňuje jich poměr k místu a času, šíří se o jejich duchových přednostech a mohutnostech, končí pak hierarchickým roztříděním. Ve hlavě druhé (str. 78—118), jejíž nápis: „historie andělů" vypravuje o stvoření duchů nebeských, o nadpřirozených darech, jimiž byli Bohem obdařeni, vykládá o jejich pádu a zakončuje věčným údělem, jakýž přisouzen duchům dobrým a zlým. Ve hlavách třetí a čtvrté (str. 118—204) stanoviv poměr andělů dobrých a zlých k veškerenstvu, a pak popředně k lidstvu, uchyluje se k andělům strážným a vypsav jich činnost blahodárnou pojednává o andělech zavržených a jejich činnosti zkázonosné (pokušení, posedlost). Ve přídavku (str. 204—212) objasňuje srozumitelně a důkladně ony trudné náznaky, jež zveme čarodějstvem, kouzelnictvím a spojováním se duchů zlých s lidmi. Původ a průběh čarodějstva věku 17tého trefně posouzen. O. spisuje své dílo, měl na zřeteli nejen odborné znalce,

*) Spisy O. posud vydané jsou: 1. Eschatologie, 2. Die Erlösung in Christo Jesu, 3. Lehre von der Heiligung, 4. Rel. Urgeschichte, 5. Dogm. Lehre v. d. hl. Sacramenten d. kath. Kirche.

nýbrž širší kruhy vzdělaného obecenstva vůbec. Vše tudíž, čehož vzdělanému bohoslovci věděti třeba a co snadno jest pochopitelno, ze scholastiky snesl, uměle spojil a předmětu, o němž právě pojednává, přispůsobil. Místa nesnadná, temná, pochybná buď stručně registruje aneb venkoncem pomíjí. Základem jest všudy positivní nauka církevní, jsouc jasně a důkladně podána. Praktických pokynů najdeš v obou posledních hlavách s důstatek. Myšlénky podává původní a srozumitelné; mluvu má přesnou. Tisk jest správným, nehledíme-li ovšem k několika málo pokleskům a chybičkám na konci poznačeným. Taktéž nepostrádáme rejstříku věcného a jmenného. Směle tudíž odporučujeme jak Angelologii Osvaldovu tak i Stentrupovu Christologii přízni důst. duchovenstva. Utinam prosint!

Josef Kuča,
kooperátor ve Fulneku na Moravě.

53. Vroucí ctitel nejsv. Svátosti oltářní. Modlitební kniha zejmena ze spisů sv. Alfonsa, učitele církevního vážená, se zvláštním zřetelem k národu československému uspořádal *František Hašek*, kněz kongregace nejsv. Vykupitele. S povolením kn. arcib. Ordinariatu Pražského. V Praze 1885, tiskem a nákladem kn. arcib. knihtiskárny (Rohlíček a Sievers). Stran 245.

Opus posthumum! Spisovatel i ctěným čtenářům „Čas. D." dobře známý, nemoha slovo Boží pro velkou chorobu hlásati ústy, neustál aspoň písmem hlásati je až do posledního vzdechnutí. Nedočkal se arci ukončení tisku, ale tím užitek jeho spisu nikterak se neumenšuje. Jako pak v jiných spisech jeho zrcadlila se zbožná mysl jeho, tak jest obzvláště i v této knížce, kterouž věřícímu lidu velice odporučiti sluší. Neboť ona netoliko v sobě zahrnuje rozmanité spůsoby uctění nejsv. Svátosti, na př. návštěva vůbec, ve dnech masopustních zvláště, duchovní přijímání, oběť mše sv. atd., ale v ní též dočteme se určitého a jasného dogmatického vysvětlení jak nauky o přítomnosti Ježíše Krista v nejsv. Svátosti, tak též o účincích oběti mše sv., příjímání a návštěvy vel. Svátosti, což málo kde v modlitebních knihách se nalezá. Takéť velmi poučný pro nás jest historický článek pilně sestavený pod názvem: „O úctě nejsv. Svátosti olt. v Čechách"; ale i

mimo to oplývá knížka četnými příklady dějepisnými a citáty ze spisů svatých Otců a Učitelů církve. Ku konci různé modlitby a písně jsou připojeny. Výtečná tato knížka, pěkným obrázkem monstrance s klanícími se anděly ozdobená, zřetelným tiskem se odporučující zasluhuje, aby co nejhojnějšího čtenářstva nabyla, načež zajisté vřelá, upřímná úcta k převelebné Svátosti všady mocně rozmáhati se bude a život křesťanský tudy nového osvěžení dojde. *Redakce.*

54. Zlatá bible t. j. Písmo svaté illustrované od nejslavnějších mistrů všech uměleckých dob. Vydání obstarávají: Dr. Klement *Borový*, metrop. kanovník; Jan *Drozd*, professor; Jos. *Kyselka*, professor. Sešit 6. Cena 90 kr. Nákladem Sv. Václavské záložny v Praze, tiskem kn. arcib. knihtiskárny za Rohlíčka a Sieverse, 1885.

Dosti rychlým postupem pokračuje nyní velice úpravné vydání bible, kteráž stane se jednou z nejkrásnějších výrobků typografických v naší vlasti. Sešit 6. podává obrazy „Kristus a učenníci v Emausích" od Rembrandta a „Uzdravení slepce" od Corracci. Text sahá až ku sv. Lukáši 5, 2., tak že první dvě Evangelia již úplně jsou dotištěna. Dovolujeme si poznovu na pěkné dílo to upozorniti žádajíce důstojné duchovenstvo, aby podniknutí to s velkým nákladem peněžitým spojené i svou vlastní pomocí i odporučením u věřícího lidu laskavě podporovalo. *Redakce.*

55. Farní osada Velké Popovice. Pamětihodné zprávy o ní sebral a svým milým osadníkům podává *Jan A. Sedlák*, kandidát doktorátu bohosloví, farář. Čistý výtěžek věnován na zvelebení farního kostela. V Brně 1885, tiskem knihtiskárny Rajhradských Benediktinů. Nákladem vlastním. Str. 68.

S nemalou pílí sbíral spisovatel od příchodu svého na faru Velkopopovickou prameny k dějinám místním a sestavil je v přehledný a ladný celek. Sděliv nejdříve přehled farní osady mluví nejobšírněji o farním místě samém Popovicích dle různých stránek dějin: místa, chrámu, fary, školy, pamětností z farních knih, též pojednáno o zašlé kapli sv. Prokopa, světce, kterýž zde v blízkém okolí Sázavy,

vůbec velké úcty mezi lidem požívá. Dále pojednáno o Kunicích, kde se nachází chrám filialní, a Lojovicích, kdež jest veřejná kaple. V „dodatcích" posléze sděleny zajímavější zprávy též o jiných částech osady. Celý spisek jest jasným, prostonárodním slohem sestaven a podává různé i širšímu obecenstvu zajímavé zprávy historické na př. o železných kravách, kterýžto vyňatek jsme ve 4. sešitu „Čas." t. r. uveřejnili.

Redakce.

56. Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic. Historická povídka od *Václ. Beneše Třebízského.* Veškeren výtěžek věnován Ústřední Matici školské. V Praze 1884. V komisí knihkupectví B. Stýbla. Nákladem vlastním. Tisk B. Stýbla.

V pravdě nevyhasla posud, tak souhlasíme s Tebou nadšený povídkáři náš, v české krvi „ona neúmorná síla, jež jest naší minulosti charakteristickým příznakem," nevyhasla, ačkoli si leckdy podřímla. Věru máš pravdu, že by nikdo po r. 1620, po oněch mandátech a dekretech, jimiž tři čtvrtě tohoto slavného království byly skonfiskovány, byl neřekl, že potomci týchž pánů, jejichžto hlavy dne 21. června 1621 na cimbuří staroměstské mostecké věže byly vztyčovány, stanou se brzy nejpevnější baštou dynastie Habsburské, že uhájí vzácným důvtipem, sokolí ostražitostí a železnou vytrvalostí Vídně, hlavního města říše rakouské, a že zachovají císaři Leopoldovi s Vídní i žezlo a korunu. Vnuk starého Kaplíře, Kašpar Zdeněk ze Sulevic, náčelník císařské vlády ve Vídni za tureckého obležení v nepřítomnosti panovníkově, ukázal na sobě zvláštní onen rys české povahy a nesmrtelný náš, loni 24. června u veliké slávě na Vyšehradě pochovaný Beneš, druhdy kaplan Klecanský, rozsvítil svíci lidu našemu, aby viděl a poznal ony skutky statečných, zbožných a vlasteneckých našich předkův a aby si posvítiti mohl na jednání Maďarů, kteří tenkráte vedením Tökölyiho podporovali Turky, i na platné služby bratrů našich Poláků, kteříž s králem svým Janem Sobieskim v čele u samé Vídně Turky porazili a tak u vnitř bojujícímu Kaplířovi zachránění Vídně umožnili, ba i na mrzké jednání Ludvíka XIV., jenž Turky proti křesťanům byl podporoval. — Historická povídka tato psána jest slohem prostonárodním, každému srozumi-

tělným. Celým spisem vane horoucí láska k vlasti, neoblomná věrnost a oddanost k nejvyššímu domu panující dynastie Habsburské, úcta a šetrnost k náboženství křesťansko-katolickému a ku všemu, co s tím je spojeno. — Dobrá práce chválí se sama; jakým způsobem hleděl Třebízský vznešené ony vlastnosti čtenářstvu vštěpovati, a je-li dílo toto hodno chvály, pozná soudný čtenář sám i z těchto několika vyňatečků: „Byly to žalostivé časy, kdy křesťan katolík na křesťana katolíka s pohanem Turkem se umlouval; kdy panovník, jenž mohl býti v radě evropských vládců nejslavnějším, jenž panoval rytířskému národu francouzskému (Ludvík XIV.), tak hluboko klesl, že podával ruku bídníku, jenž krom té drahé duše na rovni stál s dravci krvežíznivými.“ (Str. 42.) „Mladý člověk z domova odejde do ciziny, odejde se srdcem křišťálovým, s duší zlatou; — uplyne rok, křišťálové srdce změněno v neprůhledné kaliště a zlato nevinné duše zvráceno v lepkavé bláto.“ (Str. 19.) Mluvě o králi francouzském dí: „Věkovitou hanbou, králi můj (Ludvík XIV.), pokáliš jméno francouzské, potupou nezahladitelnou zhanobíš francouzskou čest, na sebe samého uvalíš neuprosnou kletbu.“ (Str. 43. a 44.) „Jakož jsem Čech, tak věrným jsem a oddaným Vaší Nejjasnější Milosti, svému císaři a králi.“ (Str. 71.) „Všickni svatí Boží, přispějte nám ku pomoci! České šiky ženou proti vetřelcům poslední silou. Touhle chvílí šlo opravdu o všecko, o Kristův kříž, o korunu Habsburskou, o starou českou slávu, o dobrou pověst Svatováclavského vojska.“ (Str. 93.). „Ty's rodem Čech, já Polák. Za starodávna Čech a Lech rodnými byli bratry. Dejž Bůh, aby Češi a Poláci zůstali na vždy bratry! Podej mi svou českou pravici.“ (Str. 103.) Prof. *Jan Houžvička.*

57. Evangelium sv. Lukáše. Přeloženo a obšírně vyloženo od Dr. *Františka Sušila*. Nákladem Dědictví sv. Prokopa. Druhé vydání. V Praze 1885, tiskem kníž. arcib. knihtiskárny za Rohlíčka a Sieverse. Str. 223. Cena 90 kr.

Výtečné výklady Sušilovy na Evangelia již po delší dobu jsou v prvním vydání rozebrány a množícím se dotazům v té příčině snažil se Výbor Dědictví sv. Prokopa tím způsobem vyhověti, že se na tom ustanovil, aby Evangelia poznovu byla tištěna. Sv. Matouše Evangelium již před více lety vyšlo v 2. vydání.

Nyní pak přibylo Evangelium sv. Lukáše, kteréž za pečlivého dozoru professora Jana Dorovína bylo k tisku upraveno a beze změny ve druhém vydání vytištěno. Příštím rokem vyjde ještě Evangelium sv. Jana.

Redakce.

58. **Degli universali** od P. *Mat. Liberatore* T. J. — Brožůra vyjmutá z časopisu: L'Academia Romana di San. Tommaso d'Aquino. V Římě. Tiskem Befani-ho. 1884.

Titul malé knížečky té a jméno spisovatelovo jsou zajisté mocnými pohnutkami, aby ti, kteří zabývají se vysokými studiemi filosofickými, s chutí práci tu četli. Čtenář pokochá a poučí se dílkem tímto. Největší záhady filosofické a theologické jsou zde rozluštěny s bystrostí neobyčejnou, mistrnou přesností a světlou exposicí, kteréž vlastnosti zdobí veškery spisy výtečného filosofa neapolského. Shledáváme zde nevšední znalost učení sv. Tomáše a úplné a zajisté dlouhým cvikem získané osvojení methody scholastické, kteráž uschopnila spisovatele, že stkvělou synthesou vyložil nejhlavnější otázky metafysické a theologické. Zajisté to jest dílo pozoruhodné nejenom v ohledu látky, kterou pojednává, ale i z ohledu methody, s jakouž o věci jedná. Neboť odborný theolog nemůže nevšímnouti si práce této důkladné, chce-li jíti s proudem času. Obsah díla jest: 1. rozdíl mezi přirozeným a nadpřirozeným v oboru vědění, 2. Bůh a Trojice Božská, 3. zevnější výron boží, 4. hřích dědičný, 5. ospravedlnění, 6. milost, 7. blažené patření, 8. nejsvětější Svátost oltářní, 9. závěrek.

T. A. Š—r.

59. **O Brahmanismu** a jeho stycích s židovstvím a křesťanstvím, od Mgr. *Laouënau*-a ze společnosti cizozemských missií, tit. biskupa Flaviopolského, apoštolského vikáře v Pondichéry.

Před několika lety vydal veleváženy ředitel jedné z nejdůležitějších missií indočínských Mgr. Bigaudet znamenitý spis zakládající se na studiích a zkušenostech jeho mezi národy malajskými a birmanskými o *původu budhismu*. A nyní uveřejnil slovutný vikář apoštolský Mgr. Laouënau v Pondichéry dílo téhož znění o brahmanismu jako jeho kolega. Tyto dvě publikace, jichž cenu zaručují nám vědecké jméno, dlouholetá zkuše-

nost a vznešená povaha mužů tak výtečných, zajisté nám podají dokonalý názor o vyznání těch, o nichž za poslední doby kolovaly zprávy více méně fantastické zbuzujíce pozornost všeobecnou. Kde možno nalézti poučení důkladnějšího a úplnějšího? Možno-li mysliti sobě spisovately věrohodnější nežli tyto slovutné preláty, kteří svým povoláním zavázáni jsou pečlivě studovati, aby tím lépe bojovati mohli proti učení tak tajemnému, k němuž přiznává se téměř třetina lidského pokolení?

„Před 35 lety," vypravuje Mgr. Laouënau ve své předmluvě, „pojal jsem záměr o díle tom a počal jsem sbírati material. Jakmile jsem zavítal do Indie, přál jsem si poznati zemi i národ, kterému jsem věnoval život svůj, s dychtivostí poslouchal jsem, co mi vypravovali starší spolubratři, přečetl jsem všecka díla o tom pojednávající a s chtivostí jsem pozoroval ten mi tak neznámý svět. Brzy zaměstnával závažný problém ducha mého. Mezi brahmanismem, židovstvím a křesťanstvím jsou analogie, četné a důležité podobnosti. Většina spisovatelů tvrdili, že jest brahmanismus se svým zřízením náboženským a socialním daleko starší nežli židovství a křesťanství a následkem toho, že Mojžíš a Kristus z něho čerpali. Byl jsem jist o tom, že klamné jsou domněnky tyto, neměl jsem však prostředků vědeckých, abych je vyvrátil. Konečně jsem poznal, že by možno bylo nalézti vědeckých důkazů, že bohoslužba a posvátné knihy indické pozdějšími jsou nežli Mojžíš a v mnohých případech pozdějšími než Kristus. Hledal jsem tudíž důkazův. Pro četné práce neměl jsem dosti prázdně, abych pokračoval ve studiu svém. Avšak nikdy neopomenul jsem zaznamenávati toho, což by mne následkem bedlivého čtení a pozorování přivésti mohlo k cíli mému Daleké a časté cesty mně byly zvláště prospěšny, měltť jsem příležitost projíti celou Indii od mysu Kamorinu a ostrova Ceylonu až na úpatí hor Himalayských, od pobřeží malabarského a Bombayského až k Sittagongu ve východn. Bengálsku a Rangeonu v Birmě. Měl jsem v rukou blíže Kaudy uschovaný, domělý zub Buddhův. — Knihy poskytly mi veliké množství látky." Z těchto citovaných míst jest viděti, jak příprava jeho k dílu tomu byla pečlivá a namahavá. — V důmyslném úvodu vykládá v 5 kapitolách starověkou geografii Indie dle různých spisovatelův indických, řeckých a římských. Dvě mapy

starověku Asie a střední Indie obohacují prvý svazek. Dílo samo rozvrženo jest na 4 části. Prvá podává hlavní analogie z ohledu podání dějepisných víry a výkonů náboženských u brahmanismu z jedné a u židovství a křesťanství z druhé strany. Druhá část obsahuje líčení původů ethnografických, mravů a vzdělání kmenů chamitských, turánských a arejských, které tvoří národ indický. Obraz ten poučuje nás, jaký vliv měli prvotní a domorodí národové na Áreovce bohoslužbou vedickou. Ve třetí části uvozuje Mgr. Laouënau změny brahmanismu od časův nejstarších až na naše doby. Učený biskup vítězně dokazuje, že kult Brahmy ve své podobě praktické jest poměrně dosti nový a mladší Mojžíše i samého Krista. Zkoumání podzemních chrámův aneb hrobek a brahminských pagod, o nichž Missie katolické (1882) Lyonské uveřejnily důležité zprávy, šťastně potvrzují thesi Mgr. Laouënaua; žádná z těchto památek není starší než 15 set let. Konečně ve 4. části podává spisovatel ku porozumění knih a zřízení Indův tolik podání, předpisův a analogických nauk jejich s naukami Židův a křesťanův a úplný přehled vzájemností, jež udržovali Indové od Šalomouna až do sv. Františka Xaverského s Israelity a pak s křesťany. Pravdy podané v díle tom jsou tak vznešené, že zajisté dostane se výtečnému spisu tomuto nejvřelejšího přijetí u všech důmyslných a vážných mužů po celé vzdělané Evropě, kteří proniknouti chtějí tajemnou tu roušku, kteráž zahaluje původ brahmanismu. Ve dvou svazcích těch obsaženo jest ovoce práce 35leté, práce svědomité. „Podávám to ujištění, praví spisovatel, že jsem knihu tu složil s nejlepší a morální jistotou, že nemluvím leč pravdu.“ Přiznání vážného a výtečného spisovatele odporučuje nejlépe dobré dílo jeho. *T. A. Š—r.*

(Z katol. missií Lyonských 1885.)

Knihkupectví (librairie) Poussielque Frères, Paris, Rue Cassette 15., vydalo morálku sv. Alphonse z Liguori:

60. **Theologia moralis S. Alphonsi de Ligorio**, Fundatoris congr. ss. Red. ac olim Episcopi S. Agathae Gothorum.

Editio novissima omnium accuratior, collata cum editionibus Venetis, Romanis et Bassanensibus, ac continens quidquid auctor in caeteris addidit, reformavit

vel explicavit. Plurima in aliis editionibus omissa restituenda, citationes innumeras corrigendas, permulta impressione corrupta castiganda, et annotationes necessarias addendas curavit P. *Mich. Heilig*, Congr. S. S. Red., presbyter et professor Theologiae moralis. 6 svazků v 18terce za 10 franků.

61. **Discorsi filosofici** sullo Studio della Natura e delle Idee. Mgr. *Franc. Satolli* dell' Acad. Rom. di Tom. d'Aquino. Cena 1 frank 50 centimů.

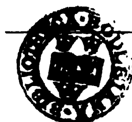
Dílo duchaplné a hluboké. Spisovatel vysvětluje směr moderních přírodozpytců, vyvrací některé chybné hypothesy jejich a dokazuje, že přírodověda jen dle zásad sv. Tomáše bez poblouzení pěstovati se může. V další části vyvrací klamné principy všech novějších filosofů francouzských, italských a německých a podává dle sv. Tomáše, na jakém základě se filosofie budovati má.

Taktéž odporučení zasluhují spisy:

62. **La Mystique divine** distinquée des contrefaçons diaboliques et des analogies humaines par. M. l'abbé *Ribet*, Prêtre de S. Sulpice, Professeur de theologie morale au grand séminaire d' Orléans. Ve třech silných svazcích v 8merce. Cena 22 franků.

63. **Dictionnaire universel** *des sciences ecclésiastiques*: Histoire de la Religion, et de l' Eglise. — Discipline ecclésiastique. — Liturgie. — Théologie dogmatique et moral. — Droit canon. — Hagiographie. — Papes. — Conciles. — Sièges episcopaux. — Abbayes — Ordres religieux. — Schismes. — Hérésies. — Exégèse biblique. — Biographies et Bibliographie religieues par M. l' abbé *Claire*, ancien professeur d'hébreu et d'Ecriture sainte à la Faculte de théologie de Paris. 2 très forts volumes in 8° raisin à deux colonnes 32 fr. Les mêmes en demi rel. dor chagrin 6 fr. 50 en plus. Les mêmes en toile 4 fr. 50 en plus.

Oba tyto spisy vyšly v Paříži v knihkupectví Poussielque Frères. *T. A. Š—r.*

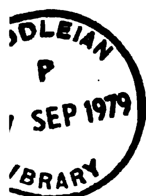
ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXVI. 1885. Svazek VII.

Spencerova světská mravouka.

Podává **Josef Pazderka**, farář v Kateřinkách u Opavy.

Věda, ovšem novomodní, šťastně se toho dodělala že člověka na stupeň nerozumných zvířat snížila. Člověk jest vyvinutější ssavec, zní její definice. Kdyby tomu v pravdě tak bylo, musil by člověk také míti vyvinutější zvířecí pudy, čili přirozené a nutné určení k tomu, co pro zachování jeho druhu nevyhnutelně potřebné a užitečné jest. Že jich však člověk, aspoň v nynějším stadiu vývoje nemá, připouštějí novomodní učenci sami; sic by nehledali, aneb vlastně nevymýšleli pravidel a zákonů, jimiž by se lidské jednání říditi mělo, aby bylo k užitku jednotlivci a celé společnosti lidské. Tímto jednáním sami dokazují, že člověk ne případně, nýbrž podstatně od zvířete se různí. Jsa bytost svobodná člověk může, což u žádného zvířete není, svým tělesným chtíčům všechnu uzdu pustiti, tím pak netoliko svoji existenci, nýbrž i jsoucnost veškeré společnosti v nebezpečí uvésti. Proto jest třeba ustanoviti zákon, dle něhož by člověk žil, aby sám i jiní obstáti mohli. Tento zákon jest tak starý jako člověčenstvo samo, ale nehodí se oněm třídám lidské společnosti, jichž bůh jest břicho. Pro ty třeba

nového zákona, aby požitků svých, jak my pravíme, rozumně užívali. A takový zákon stvořil jim vědecký zakladatel nové víry (agnosticismu) *Spencer* ve spisu: Data of Ethics by Herb. Spencer 1881, německý překlad dle II. vydání od Dr. Vettra, Stuttgart 1879.

Jak důležitá a velenutná tô práce, praví Spencer sám. Pravíť, že již v 22. roce věku svého tu myšlénku pojal, podati světu vědeckou ethiku a že především toto dílo ukončiti hleděl, aby snad smrt neb nemoc ho nezmařila. „Tuto poslední část své úlohy za takovou pokládám, pro niž všechny předcházející pouze základ tvořiti mají. Abych toto závěrečné dílo ne-li dokonal, aspoň v obrysu vypracoval, tím více žádám, ano ustanovení dobrého jednání na vědeckém základě nutnou potřebou jest. Nyní když mravní přikázani poznenáhla víc a více vážnosti pozbývají, již dosavad pro svůj domnělý svatý původ měla, jest sekularisace mravnosti naprostou nutností."

Že přívrženstvo jeho jásá a plesá, chválí a diví se, nebylo by třeba dokazovati. „Unsere Zeit" (1882 I. str. 746) připodobňuje našeho filosofa pro řídký „universalism vědeckého vzdělání" a „úžasnou učenost" k Aristotelovi, a vzdává jeho ethickým výkladům největší chválu. Carneri rozhlašuje v rozličných spisech, zvlášť pak v „Kosmos" učení jeho. „Jako průvodní hvězdy objevují se nám tyto idee, kolujíce kolem společného slunce a rozprostírajíce divůplné nebe, k němuž vzhlédnouti nelze bez útěchy a posily." (Kosmos 84. I. str. 413.) V Italii nalezl horlivé apoštoly v Ardigó-ovi, Herzen-ovi a jiných. Ve Francouzsku jest Alfred Fouillée přívržencem Spencerovým a hlasatelem jeho učení. Připodobňujeť ho k vycházející hvězdě a jest přesvědčen, že u „vědeckých duchů" den ode dne více přívrženců získá. „Poznává se víc a víc, že mimo toto učení žádný výklad vývoje bytostí možný není'

leda zázrakem, t. j. poděkováním se vědy“ (Critique de systémes de moral contemporain. Paris 1883 str. 12. 13.). A což znamenitější jest, Jules Ferry, druhdy ministr, chválil veřejně ve francouzské komoře Spencerovu ethiku jako jedno z těch děl, které nejvíce způsobilé jest, za základ vyučování v laické morálce sloužiti. (La vie vautelle la paine de vivre? par W. H. Mallock, traduit par Forbes S. G. Paris 83 p. X.) Přihlédněme tedy (dle Stimmen aus Maria Laach 1885 str. 225 a Sittenlehre des Darwinismus v. V. Cathrein) k tomuto novému učení, bychom se přesvědčili, zdali té chvály zasluhuje a starou mravouku křesťanskou nahraditi může?

Spencer jest přívrženec *mechanické theorie* evoluční, t. j. oné theorie, jež zavrhujíc všeliký vnitřní princip vývoje, poznenáhlou transmutaci z příčin mechanických, náhodou řízených, odvozuje.

Dle této theorie miliony atomů sem tam divoce poletujících a se všechstran do sebe vrážejících a odrážejících se započaly po dlouhém a marném namáhání pouhou náhodou velký jednotný proces vývojný, jenž během času t. j. milionů let mícháním a kombinováním atomů k vyšším a vyšším formám se povznášel, až v člověku svého ukončení došel. Člověk tedy jest dílem mechanického procesu, jako všecky organismy a zjevy života; člověk se vším svým myšlením a chtěním, se svým uměním a vědami svými, se svým náboženským a mravním životem není než výše vyvinutý, spleteněji organizovaný „ssavec“. Toho až do naší doby nikdo nevěděl, proto také nikdo člověka náležitě oceniti a mravní jednání jeho příhodně uspořádati nemohl. „Až do dneška, poučuje nás Spencer, není žádné vědecké

mravouky. Všecky minulé i přítomné systémy mravní jsou plny odporů, nelogické, nedostatečné. To platí netoliko o náboženských mravních systémech, o učení Platonově a Aristotelově a o nauce intuiční (nazíravé), jež přirozený mravní cit přijímá, ale též o obyčejném Utilitarismu, ač tento pravdě nejbližší jest. Utilitaristé učí, že třeba jest, cestou zkušenosti dobré a zlé následky činů induktivně poznati a na základě těch zkušeností všeobecné zásady o mravném obecné blaho podporujícím jednání ustanoviti. To všecko jest nesprávné."

Má-li se mravouka ze svého nynějšího „nevyvinutého stavu" k důstojnosti vědy povznésti, třeba jí tytéž běhy prodělati, které prodělala na. př. astronomie. Hvězdáři sbírali nejprv pozorováním události, z těch pak odvozovali indukcí všeobecné zákony, až konečně Koperník, Kepler a Newton všechny události a zjevy deduktivní cestou z jednotného, obecného principu, poměru to pohnuté hmoty v prostoru, odvozovali.

Tak třeba i mravouce odložiti dosavádní empirickou povahu, chce-li mezi vědy vřaděna býti. Zásady a zjevy mravního života třeba odvozovati z jednotného nejvyššího principu, a to tak, že se i ethice všecek svět ovládající vývojný proces za základ položí a z něho všecky mravní zjevy vyloží. Neb člověk jest, jako všecky ostatní bytosti, plod vývojného procesu a zákonům jeho podroben. Odtud musí mravné jednání člověka, které za nejvýš vyvinuté považovati třeba, z obecných zákonů vývojného procesu odváděno býti. Ješto pak tyto fundamentální zákony ve fysice, biologii, psychologii a sociologii se vykládají a odůvodňují, nemůže ethika poslední svůj výklad nalézti, leda v oněch základních pravdách, jež jim všem společny jsou.

„Jestli celý viditelný svět se vyvinuje — jestli naše sluneční soustava jako celek, země jako část její,

jestli život vůbec, jenž na zemi jest, jakož i život každého jednotlivého organismu — jestli duchovní zjevy u všech tvorů až k nejvyšším se oznamující, jakož i ty, které skupiny těchto nejvyšších tvorů poskytují — jestli to vše zákonům vývoje podrobeno: jde z toho nutně, že ony zjevy a jednání těchto i nejvyšších tvorů, jimiž se ethika zabývá, týmž zákonům podrobeny jsou." (str. 69.)

Dle dosavadního mínění zabývá se ethika částí lidského jednání, totiž mravním jednáním. Co rozumí Spencer mravním jednáním?

Jednáním míní „takové kombinace mezi činnostmi pociťujících a pohybujících orgánů, které se na venek projevují." (str. 9.) Vše, co se v člověku děje, jsou pouze funkce mozku, plic, svalů a podob., proto nepatří do ethiky, ale do fysiologie. (str. 9.) Dosavad se mělo vůbec za to, že vlastní činitel mravnosti u vnitř člověka jeho vůle jest, a že člověk při vší nedostatečné koordinaci vysokého stupně dokonalosti dostoupiti může, je-li jeho vůle bez úhony: že však sebe zdárnější kombinace cíticích a hýbacích orgánů s mravní hnilobou spojena býti může. To byla dle Spencera radikální chyba.

Co jest dle Spencera mravně dobré a co mravně zlé? Dobré jest, co se ku svému cíli dobře hodí, nebo-li přispůsobeno jest, jako na př. pravíme, že pes, nůž, dům dobrý jest, hodí-li se k svému účelu, jinak že zlý jest. Co jest mravně dobré? Jakému účelu musí býti nějaký čin přispůsoben, aby mravně dobrým byl? Zachování a podporování lidského života, zní odpověď. Mravně dobrý jest tedy čin, jenž zachování a podporování vlastního a cizího života dobře přispůsoben jest; dokonalý pak ten, jenž „zároveň největší summu života pro jednotlivce, pro jeho potomstvo a spolubližní působí.". (str. 27.) Schází-li tato přispůso-

bilost k podporování života, jest čin docela aneb z části zlý a zavržení hodný.

Vše, co život podporuje, musí zároveň radost života množiti, an život toliko pro radost a požitek žádoucí jest: a tak jest mravně „dobré vůbec příjemné". (str. 33.) Nedocílí-li nějaký čin žádného přebytku rozkoše a radosti nad nelibostí a bolestí, jest mravně zlý. Totě znova vzkříšený hedonism Epikurův, jenž také nejvyšší možnou rozkoš života za nejvyšší cíl a pravidlo mravnosti pokládal. Tím jest vlastní mravní dobré, bonum honestum et morale, jež od doby Platonovy a Aristotelovy všecky myslitele tolik zaměstnávalo a od jakživa za nejvlastnější předmět mravouky platilo, z ní šťastně vymýtěno. Úloha mravouky jest, kterak by si člověk počínati měl, aby sobě a jiným život prodloužil a co nejpříjemnějším učinil? Teď běží o to, tento základní princip z vývojného procesu zevrubně dokázati a ukázati, že nauka vývojná netoliko všechny základní zásady mravního jednání vyložiti, ale i prakticky provésti, nebo-li mravní řád světový utvořiti může. Takový důkaz podává fysika, biologie, psychologie a sociologie v tom smyslu, v kterém jim vývojníci, zvláště Spencer, rozumějí, t. j. jako pododdělení jedné velké vesmír ovládající mechaniky. Co tedy praví fysika o vývoji jednání? Že jinačí rozdělení látky a pohybu tím spletenější jest, čím výše po stupních tvorů vystupujeme a že tyto kombinované pohyby od stupně k stupni více samostatnosti, určitosti, rozmanitosti nabývají a pohyblivou rovnováhu mezi vnitřními funkcemi (životem) a zevnějšími protivnými silami, ježto ji zničiti se snaží, dokonalejší a dokonalejší činí. Správné jednání musí tedy těmito jmenovanými vlastnostmi: souvislostí, určitostí, rozmanitostí a zmíněnou rovnováhou vyznamenávati se, z čehož jde, „že idealně mravný jest ten, jehož pohy-

blivá rovnováha dokonalá jest“ (str. 82.). Co do biologické stránky snaží se vývojný proces po dokonalejším a dokonalejším vyrovnání funkcí, působě víc a víc, že se rozličné funkce ve svém druhu, ve svém stupni a v kombinacích svých právě tím spůsobem dějí, jak toho zevnější podmínky existence žádají. „Vykonávání každé funkce jest v jistém smyslu mravní povinnost“ (str. 83); ideálem mravnosti pak ten, v němž „všeliké funkce náležitým spůsobem se dějí.“ Z toho pak jde, „že jest rozhodně nemravné svým tělem tak nakládati, že by se tím plnosti a rozhodnosti životní síly nějaká újma stala“ (str. 83.). Tedy sebezapírání, zachovávání panenství, obětování zdraví a života z lásky k bližnímu netoliko nesmyslné, nýbrž i naprosto nemravné jest (str. 215.). Tedy i náboženství, jež něco takového předpisuje aneb radí, nesmyslné a nemravné jest. A jakž by to nebylo nesmyslné a nemravné! Vždyť jest všestranné využitkování života, vykonávání všech funkcí životních nejvyšší cíl a pravidlo mravnosti! Mravnost nemá než ten účel, aby funkce člověka tak upravila, by mohl raffinovaným spůsobem života „dle délky a dle obsahu“ plně užívati!

Že se takové mravnosti toliko vrchním tisícům dostati může a dostává, což na tom? Vždyť Spencer jediné pro ně píše aneb jejich život popisuje! Ostatním se zatím s jinou mravoukou spokojiti třeba, s obmezením funkcí na nejnutnější, mnohdy i na žádné potřeby, o čemž právě vlast Spencerova smutných poskytuje příkladův.

Ale není-liž člověku obtížné, všechny funkce dle podmínek existence z povinnosti konati? Nikoliv, odpovídá Spencer. Nebo během vývojného procesu objeví se nevyhnutelně radosti jako průvodné zjevy normalní míry funkcí, kdežto s přílišností a nedostatečností funkcí všeliké trápení se spojí. Pokolení lidské zdědilo od

tvorů nižšího druhu ono přispůsobení, ježto se na nejpodstatnější potřeby tělesného života vztahuje. Proto jsou pro člověka tyto kony vždy plny požitku. Pakli s jinými činy lidskými radost vždy spojena není, jest příčinou toho velké a zmotané střídání podmínek jeho života. Avšak s dalším pokrokem člověk podmínkám života víc a víc se přispůsobí. tak že potom každý dobrý skutek netoliko specielní a obecní štěstí podporovati. ale i přímo příjemným bude, kdežto každý skutek zlý bolestnými city provázen bude.

S psychologického stanoviska vykládá Spencer, kterak člověk ku všeobecným zásadám mravného jednání, zvláště pak k idei povinnosti a sebevlády přichází.

Za tou příčinou vykládá, kterak dle jeho psychologie duch a vůle člověka skládáním a kombinováním z jednoduchého podněcování a dráždění vznikly. „Nejnižší stupeň psychického jednání neliší se ještě pranic od fysického jednání, obsahuje rozčilení a hnutí. U tvora nejjednoduššího rázu dráždí dotknutí živící látky k uchopení se jí. U zvířete poněkud výše stojícího působí čití potravy hnutí celého těla po něm (str. 113). A tak to jde novým a novým skládáním výš a výš, až k lidskému duchu. „Duch se skládá z citů a relací citů. Složením relací a ideí relací vzniká rozum. Složením citů a ideí citů vzniká pohnutí mysli (Emotion, vůle). Za stejných poměrů jest vývoj jednohokaždého tím vyšší, čím větší složení jeho.“ (str. 115.).

Průběhem tohoto vývojného procesu stávají se činy a motivy tím spletenějšími, čím více přibývá přispůsobení k zevnějším života podmínkám dle objemu a rozmanitosti. Z toho pak jde, že později vyvinuté city, které se na vzdálenější a objemnější potřeby vztahují, průměrně vyšší autority jakožto vůdcové se domáhati mohou, než city dříve vyvinuté, tudíž jednodušší.

Jest prý rozbroj citů i u nižších tvorů a jednodušší podrobují se složeným, ano „prospívání všeobecné na jistém podřízení nižších citů pod vyšší závislé jest.“ K tomuto podřizování čili sebeovládání dospívají prý vlastní neb cizí zkušeností, jako na př. když nějaký dravec hladem popouzen jest, aby se na nějakou bytost vrhl, ale „vida silnějšího, ihned možné nehody vědom si jest“, útoku zanechá a svůj život zachrání (str. 117). „Jest to sice podřízení, ale nepovědomé, — nevidíť zvíře do svého nitra, aby si na mysl uvésti mohlo, že cit citem vytisknut byl. Tak se to má však i s lidskou bytostí, dokud duchovně málo vyvinuta jest. Předsocialní člověk, jenž se v rodinách toulal, pouze takovými city a hnutími ovládán jest, které poměry okamžité spůsobují a byť někdy do odporu motivů upadl, zřídka tedy se mu udá, žeby se mysli jeho vnucovalo, že jest prospěšnější, bezprostřední cíle vzdálenějším obětovati; jemu schází i ten rozum, aby namanující se případy rozebral a upovšechnil (str. 125.). „Teprv když socialní rozvoj život spletenějším činí, když četné, mocně působící překážky nastanou, zlé následky impulsivního jednání zřetelně vystoupí — móhou dostatečné zkušenosti sebrány býti, jež lidem ukáží, že podrobení jednodušších citů složenějším užitečné jest. Teprv tenkrát jsou síly rozumu tak vyvinuty, že z takových zkušeností indukce vzdělána býti může. Z nahrnutých individuelních indukcí tvoří se pak veřejná a traditionelní, jež se každému pokolení hned od mladosti vštěpuje.“ (str. 126.) *Všeobecné mravní zásady* jsou tedy pracným dílem nesčíslných generací, jež nebyly tak šťastné jako my; neboť nemajíce života tak spleteného, nejsouce tolik zdržováni, neznajíce smutných následků impulsivního jednání, nemohly potřebných zkušeností nasbírati a tak se přesvědčiti, že nižší city vyšším podrobiti třeba; aniž mohli rozum

vyvinouti tak, žeby indukce byly tvořiti mohly; proto měly sebevládu nepovědomou dle rozličných stupňů vývoje svého, ale za to neměly také odpovědnosti za své činy a všickni ti zločinci, jež historie s ošklivostí jmenuje, jsou pouhá neviňátka, ne-li svatí.

Ale kterak se k těmto úsudkům o užitečnosti podřízení nižších citů vyšším připojilo vědomí *povinnosti*, nucení, jež s nimi spojujeme? Neboť svědomí nepraví nám toliko: co dobré jest aneb užitečné, co činiti aneb čeho nechati, nýbrž praví bezvýminečně: to čiň, ať chceš nebo nechceš. Neuposlechneme-li ho, trestá nás, zavrhujíc náš čin, a odjímá nám pokoj duše. Odkud toto vnitřní nucení? Z nesprávné associace idei, odpovídá Spencer. Jedna příčina toho jest bázeň trestů aneb zevnějších (t. j. ze skutku samého přirozeně neplynoucích) následků jistých činů, ať jsou to tresty povahy socialní neb státní aneb náboženské. „Kde není ještě žádného státního neb náboženského zákona, jako u skupin nejsurovějších lidí, tam působí jako nejpodstatnější překážka proti bezprostřednímu ukojení přání vědomí zla, jež by hněv divokých soudruhů za následek míti mohl. Povznesla-li některého z nich zvláštní síla, obratnost aneb zmužilost k vůdcovství v bitvě, působí tento přirozeně větší strach než každý jiný. Tak počíná „státní kontrola od neurčité kontroly skrze vzájemnou bázeň odlišovati se.“ Zatím se vyvinula také theorie duchová. Všude, vyjma nejsurovější skupiny lidí, představují si lidé dvojí bytost zemřelého, již při smrti a později smířiti se snaží, jako bytost, která žijícím škoditi může. Následkem toho nabývá jiný druh překážky platnosti, záležející z představ škod, jež uražení duchové lidem spůsobiti mohou“ (str. 127.). V té míře, v níž se společnost vyvinuje, vyvinují se a odlišují dle Spencera i tyto tři zevnější překážky. K těm se přidružuje vnitřní, na praktické zkušenosti při-

rozených následků činu založená sebekontrola. Jakous associací ideí přenáší duch ideu bázně konečně i na tuto vnitřní, mravní sebekontrolu. „Myslí-li člověk na zevnější následky zapovězeného činu (t. j. na socialní, státní a náboženské tresty), vzbuzuje tím bázeň, jež i tehdá na mysli tane, když na vnitřní (přirozené) následky myslí; ta pak, jsouc takto s vnitřními následky spjata, způsobuje nejasné vědomí mravního nucení“ (str. 140.).

Zkrátka: povinnost povstala nejsprostnějším sebeklamem. Lidé změnili zapovězené činy s nezapovězenými a přenesli na tyto, co pouze o oněch platí a tak se pošetile trápili a trápí všickni, kdož z výčitek svědomí něco si dělají, a tož, kteří sami se udávají aneb na život si sahají. Ti pak, kteří žádného svědomí neměli a jež dějiny proto jako nestvůry lidské poznamenaly, byli jediné moudří, doba jejich byla jich nehodna.

Takovými mudrci budeme dle Spencera my všickni, ovšem budeme-li učenliví. Neboť tento pocit povinnosti, jsa jako bludný poznán, znenáhla zmizí. Jelikož však mravní motiv ze státních, náboženských a socialních motivů pomalounku se vydobývá, lpí na něm ještě dlouho ono vědomí podřízenosti jakémusi zevnějšímu činiteli, jež s oněmi spojeno jest; teprv až k samostatnosti a nadvládě přijde, pozbude tohoto s sebou sdruženého vědomí — tenkrát teprv cit povinnosti znenáhla zmizí. Tato poznámka sama zavírá v sobě závěrek, jenž většinu čtenářů velice překvapí; totiž, „že pocit povinnosti aneb mravné závaznosti něco pomíjejícího jest, a v téže míře tratiti se musí, v jaké mravnosti přibývá“ (str. 140.). Tak jest skutečně, kde se dle Spencrovy mravouky dávno před ním žilo a žije.

Břichopásci nemají citu pro nic a nikoho leda pro sebe čili své rozkoše. (Dok. bud.)

Kritika moderního atomismu.

Napsal Dr. Jos. Pospíšil, professor theologie v Brně.

(Pokr.)

IV. Důvody, které moderní přírodověda pro atomismus uvádí.

Nynější přírodověda mluví namnoze o atomismu tak, jakoby již byl exaktním vědeckým výsledkem s naprostou jistotou dokázaným. „Každá theorie“ praví Lothar Meyer*), „jež nynějšímu stavu spekulativní přírodovědy vyhověti chce, musí vycházeti z hypothese, že hmota ze přetržitých částic jest složena . . . Tuto větu uznávají bezmála všichni fysikové a chemikové.“ „Veškero ovzduší fysiky a chemie, míní Fechner**), stalo se atomistickým, tak že každý, kdo vůbec v něm žíti chce, také v něm dýchati musí. Sami filosofové počínají potřebu atomů pociťovati.“

Atomistika vysvětluje prý všecky zjevy, pochody a události životá přírodního zcela jednoduchým spůsobem. Vznik těles, jejich vniterná skladba a sloha, jejich různost a rozmanitost, jejich změna a zánik — vše jeví se duchu lidskému v atomistice ve světle nejjasnějším. Bez její nauky zastírá hustá tma veškeren život přírodní. Ani jediný paprslek nevniká v nesčetné jeho záhady. Bez atomistiky jest prý příroda hotovým bludištěm, z něhož člověku nelze na výsluní pravdy se vynořiti. Kdekoliv se octne, tapá jen ve tmě a při tom se mu půda pod nohama viklá a kolísá, že

---

*) V. L. Meyer: Die modernen Theorien der Chemie. p. 15 sq. Breslau 1884.
**) V. Fechner l. c. p. 15.

nemůže nikde ani pevně státi ani jistým krokem kráčeti. Proto jen atomistika vyhovuje duchu lidskému, ana jemu řeší všecka tajemství života přírodního a zároveň odhaluje veškeru krásu a velebnost všehomíra. *)

Každé těleso, jak Fechner o atomistice nadšeně básní, jest soustavnou skladbou, jež v nejrůznější hmotné skupiny co nejladněji a nejkrásněji se rozčleňuje. Skupiny větší obsahují v sobě skupiny menší a tyto konečně se budují z nejmenších hmotných částic, které se svými účinnými silami v určité vzdálenosti od sebe a tím také ve stálém pořádku udržují. Každým nárazem na těleso přicházejí i nejmenší jeho hmotné částice do pohybu a zákonnost, s jakouž se tento pohyb děje, uvádí jejich jednotlivé chvěje ve společný postupný tanec, s nímž se libozvuk pojí v malé míře předzpěvujíc, co život lidský pak v míře velké napodobuje. Každý zvuk, který z těchto chvějů nejmenších částic do světového prostoru vyznívá, dosvědčuje všeobecný soulad a souhlas pohybu všech jednotlivých hmotných částí. Harmonie sfér, o níž člověčenstvo ve velkém světě bájí, uskutečňuje prý se bez ustání v malém světě každého tělesa.

Ve světě atomů každá částice ihned vnadně uhýbá aneb couvá, jakmile se k ní blíží částice sousední, jež její místo zaujati si přeje. Avšak tohoto místa, jež svojí sousedce na nějakou chvilku popustila, zase na ní žádá a ihned ho zajímá, jakmile sousedka žádosti její ochotně vyhovujíc na své dřívější místo se vrátila.

Mimo to atomy také svorně se sestupují aneb od sebe se vzdalují, kdykoliv zimu aneb teplo cítí, tak jak to lidé činí, ano právě tak jako lidé také se snubují a spolu obcují, neprocházejíce skrze sebe, nýbrž

*) Sr. Immanuel H. Fichte: Anthropologie l. c. p. 209, sr. také Fechner l. c. p. 78 sq.

mezi sebou, aby zase beze změny z tohoto snubu svobody dojíti mohly. (Chemická příbuznost.) A nejen když s cizími částicemi se druží, nýbrž i když mezi sebou do jiného pořádku se řadí, tvoří ze sebe nová tělesa. (Isomerie.) A když v jednom směru jinak k sobě se pojí, než ve směru druhém, nabývá těleso z nich vytvořené v různých směrech různých vlastností. (Různost roztažnosti, tvrdosti atd.) Ano od slunce až k zemi stojí nepřehlednou řadou poslové, z nichž druh druhu poselství od slunce přináší a oznamuje, až ohlas tohoto poselství do vnitra země vniká. (Šíření a pohlcování světla). A jako ve velikém světě větší nebeská tělesa v živých kruzích k sobě přitahují tělesa menší, tak krouží v malém světě každého jednotlivého hmotného tělesa okolo važitelných hmotných středisk střediska nevažitelná, která svoje sférické dráhy brzo rozšiřují, brzo zase súžují. (Sféry imponderabilií okolo važitelných atomů).

Jaké světlo rozlévá se po všech prostorách atomistiky! Jako krystalový palác jest prý celá tato soustava toliko jediným oknem, jímž do jejího nitra se všech stran nahlížeti lze. Jakmile duch lidský vkročí v tento palác, táže se udiveně atomů: co jest mi s vámi započíti? A atomy odpovídají: „Veškeru svou činnost podrobujeme tvé jednotě. Zákon (mechanický) jest vůdcem všech našich zástupů, ty však jsi naším králem, v jehož službě zákon nás vede a řídí“.*)

Zdánlivá snadnost, s jakouž atomistika všechny záhady v životě přírodním řešiti se domnívá, jest příčinou, že i někteří katoličtí filosofové, jak jsme viděli, zamítnuvše nauku aristotelsko-scholastickou k atomistice se přiklonili.

*) V. Fechner: l. c. p. 78 sq.

Než ohledněme se již po důkazech, které přívrženci atomistiky na průkaz její pravdy uvádějí.

1. *Důkazy z fysiky.*

Důkazy, jež atomisté pro svou nauku z *fysiky* čerpají, směřují ku zjevům a) molekulárním, b) tepelným, c) světelným a d) elektromagnetickým.

1. *Molekulární zjevy hmoty*, jako na př. její různé skupenství, hutnost, pružnost, roztažnost dají se jen tenkráte vysvětliti, je-li hmota z atomů prázdnými prostory oddělených složena. Neb jen pod touto podmínkou mohou prý jednotlivé části hmoty k sobě více méně se přibližovati a od sebe se vzdalovati, různě na sebe se kupiti, se sebou se spojovati a tak všecky uvedené vlastnosti na sobě jeviti.

2. Také ze *zjevů tepelných* snaží se atomisté přetržitost atomů prázdnými prostory obklíčených dokázati. Nynější fysikové mají téměř vesměs za to, že teplo záleží toliko v pohybu nejmenších částic hmoty. Co se místnějšího určení tohoto pohybu týká, tu se atomisté v různé rozcházejí strany.

Někteří (na př. Redtenbacher) berou za základ tepelných zjevů chvění étherního obalu, jímž prý každý važitelný atom jest obklíčen.

Jiní (jako na př. Clausius) domnívají se zase, že teplo hmotných těles záleží především ve chvění *hmotných atomů samých*, a nikoliv toliko jejich étherních obalů.

Než ať již teplo má svou příčinu ve chvění étherních aneb hmotných nejmenších částic, toto chvění nedá prý se mysliti, není-li hmota z částí přetržitých složena.

Od pouhého *šíření* se tepla jest lišiti jeho *sálání*. Teplo šíří se jednak povlovně z tělesa na těleso, a

jednak prochází po způsobu světla vzduchem a jinými látkami. V tomto případě nesděluje se hmotám v cestě jeho položeným, nýbrž působí do dálky směrem přímočárným.

Fysika vysvětluje obojí tuto působnost tepla (šíření a sálání) ze společného zákona. Fourier (1822) ukázal, že zákony, podle kterých se teplo šíří, ze zjevů tepla *sálavého* nutně plynou, jakmile važitelnou hmotu myslíme složenu z částic přetržitých, které teplo na sebe vespol sálají.*)

Sálání tepla jest nejsilnější kolmým směrem na povrch tělesa, ubývá ho však podle zákona přístavy (sinus) směry šikmými.

Teplo také, jak známo, tělesa roztahuje.

Tuto roztažnost lze prý jen tenkráte pochopiti, když atomy chvěním od sebe se vzdalují, aby tím pro své kyvy dostatečného prostoru nabyly. Čím mocnější jsou tyto chvějné pohyby, tím více atomy se od sebe vzdalují, i může se konečně státi, že těleso při přílišném teplu v páru se promění a se rozptýlí.

Mimo to vypočítána v poslední době *chápavost* tepla jednoduchých hmot a určeno také jejich *specifické* teplo. Přirovnáme-li množství tepla jak jednoduchých tak i složených hmot k teplu jejich atomů, shledáme, že není než souhrnem tepla jednoduchých atomů, z nichž jsou dotčené hmoty složeny. Podle toho musí každý atom ve spojení s jinými atomy *své specifické teplo* zachovati, což jen tenkráte jest prý možno, když jednotlivé atomy *ve spojení beze změny* trvají.**)

3. Jest známo, že Fresnel (1788—1827) zjednal v optice theorii *undulační* nad Newtonovou theorií *ema-*

---

*) V. Wilhelmy: Versuch zu einer mathematisch-physikalischen Wärmetheorie. Heidelberg 1851.
**) V. Schneid: l. c. p. 31.

nační úplné vítězství. Podle undulační theorie záleží světlo ve vlnění světelného étheru, kterýž jak světový prostor tak i jednotlivá hmotná tělesa proniká a vyplňuje. Avšak různé vlnění čili kmitání étheru předpokládá prý nutně složitost étheru z částí přetržitých čili atomů. Prochází-li sluneční světlo, které vůbec *bílým* nazýváme, skrze rozličné průzračné látky, rozkládá se po druhém lomu v několik barevných světelných paprsků.

Ve světle bílém jsou obsaženy světelné paprsky rozličné rychlosti kmitání, a poněvadž paprsky, v nichž éther rychleji kmitá, také při vchodu do jiného ústředí silněji se lámou, musí bílé světlo tímto spůsobem se rološiti ve světlo barevné čili rozptýliti se v rozličné barvy. Tento rozklad bílého světla nedá prý se vysvětliti, kdyby světlo étherem jakožto látkou zcela nepřetržitou kmitalo. Kdyby éther byl látkou úplně souvislou, musilaby prý rychlost kmitání pro všecky různobarevné paprsky býti jedna a táž a rozklad světla v různé barvy byl by nemožný. Skládá-li se však éther z částí přetržitých, jak lom tak i rozklad světla následuje prý zcela nutně ze přetržitosti nejmenších étherních částeček. Jiný úkaz světla, jenž rovněž na zvláštním spůsobu pohybu jednotlivých étherních částic se zakládá, jest prý *polarisace světla*. Světelné paprsky *bezprostředně* na plochu dopadající odrážejí a lámou se ve všech polohách dle zákonův odrazu a lomu, paprsky však již jednou odražené neb lomené jen v *jistých* polohách. Světlo těchto paprsků sluje *polarisovaným*, a to hlavně proto, poněvadž na rozličných stranách má rozličné vlastnosti čili *rozličné poly.*

Zjevy jak obyčejného tak i polarisovaného světla vysvětluje undulační theorie tím, že étherní částice, které světelnému paprsku v cestě leží, nechvějí se *podélně*, nýbrž *příčně*, t. j. *kolmo* na směr paprsku svě-

telného. Při obyčejném paprsku děje se chvění étherních částic světlo dále nesoucích ve *všech možných* na paprsku kolmých směrech, při paprsku polarisovaném chvějí se étherní částice sice také kolmo na směr paprsku, ale jen v *určité rovině*. Podle undulační theorie předpokládají tyto zjevy, že étherní atomy, které světlem do chvění se uvádějí, jsou přetržity. jinak prý by při jisté vzdálenosti od pramene světla nemohly se již kolmo ku směru paprsku chvěti, nýbrž musily by povlovně svými chvěji do směru paprsku samého zabočiti. *)

Undulační theorie nabyla v moderní fysice tak ohromného významu, že slouží nyní za základ nejen ku vysvětlení *světla a tepla*, nýbrž všech zjevů přírodních bez výjimky. „Bez undulační theorie", jak Fechner výslovně praví, „nedá prý se přírodověda vůbec ani mysliti. A poněvadž theorie tato o atomistickou skladbu hmoty se opírá, proto prý přírodověda ani bez atomistiky se obejíti nemůže".**)

4. Mimo teplo a světlo slouží moderní fysice také *elektřina a magnetismus* na průkaz přetržitosti hmoty.

Podle theorie Ampèrovy, jež nyní všeobecně přijata jest, jsou všecky úkazy magnetismu účinem kroužívých elektrických proudů, jež okolo stejných částic magnetu také stejně obíhají. Tyto částice musí však býti přetržity. Ve hmotě souvislé nemohou prý vůbec jednotlivé kroužívé elektrické proudy vzniknouti, ať ostatně vniternou povahu těchto elektrických proudů jakkoliv sobě myslíme.***)

*) V. Fechner: l. c. p. 22. sqq.; Sr. Schneid: l. c. p 31. sq.
**) V. Fechner: l. c. p. 31.
***) V. Fechner: l. c. p. 35 sqq.

Také jest prý dokázáno, že hmoty své magnetické a elektrické vlastnosti i tenkráte zachovávají, když vejdou v chemické sloučeniny. Elektřina a magnetismus jakékoliv sloučeniny jest prý toliko součtem elektřiny a magnetismu jejich jednotlivých složek.

I tento zjev prý nutně atomistickou skladbu a slohu hmoty předpokládá. *)

2. *Důkazy z chemie.*

Jako *fysikální vlastnosti* hmoty, tak i její *chemické zjevy* předpokládají prý nezbytně přetržitost nejmenších částí jejich. Zde poukážeme jen k některým důkazům, kterými mnozí z nynějších přírodozpytců atomismus chemický odůvodňují.

1. Všecky chemicky složené hmoty dají se ve složky, ze kterých povstaly, zase rozložiti. Rozloží-li chemik na př. sůl (Na Cl) v její součástky: natrium a chlór, objeví se tyto složky, z nichž sůl vznikla, zase jako zvláštní samostatné hmoty. Z toho prý nutno uzavírati, že nejmenší hmotné částice natria a chlóru v chemické sloučenině soli beze změny jsou obsaženy. Podobně ve všech ostatních chemických sloučeninách.

2. Chemie liší *kyseliny* od *zásad* a rozumí tímto rozdílem jejich různý poměr k elektřině. Za tou příčinou rozeznává hmoty *kladné* a *záporné* elektrické.

Složí-li se jednoduché hmoty, jest skladba jejich buď *kyselinou*, aneb *zásadou*, aneb hmotou *neutrální*. Hmotou neutrální jest tenkráte, když součástky, z nichž jest složena, mají opačné elektřiny, které se v ní vyrovnají. Je-li však ve sloučenině nadbytek kladné aneb záporné elektřiny, pak jest sloučenina buď zásadou

*) V. Schneid: l. c. p. 33; sr. Fechner: l. c. p. 37 sqq.

aneb kyselinou. Zásaditá aneb kyselá povaha složené hmoty jest takto jen součinem vlastností jejích součástí. Spojují-li se hmoty velmi kyselé se hmotami slabě zásaditými, jest sloučenina kyselá, převládají-li však hmoty zásadité nad kyselými, pak jest sloučenina zásaditá. — Je-li však chemická vlastnost sloučeniny toliko skladbou vlastností jejích součástek, pak prý jest nezbytno, že tyto součástky ve sloučenině beze změny trvají.

I tento zjev dokazuje prý přetržitost hmoty.

3. Jako fysikové pevnost těles z větší *spojivosti* (cohaesio) jejich nejmenších částic vysvětlují, tak dovozují chemikové stálost a pevnost chemických sloučenin z povahy *slučivosti* (chemické příbuznosti) jejich součástí. Nejpevnější jsou sloučeniny, v nichž slučivost jednotlivých částí jest úplně ukojena. Kdežto spojivost jeví se jen mezi látkami podobnými aneb stejnorodnými, předpokládá slučivost právě naopak nepříbuznost prvků, které v chemickou sloučeninu vcházejí. Prvky působí na sebe chemicky tím úsilněji, čím vespolek méně jsou příbuzny. Kdykoliv tedy prvky méně příbuzné aneb vůbec nepříbuzné se slučují, vyrovnávají se touto slučivostí úplně jejich protivy, a rovnováha, které pak nabývají, jest tak pevná, že prvky velmi nesnadno sloučeninu opouštějí.

Je-li slučivosti prvků jen částečně vyhověno, pak jest jejich rovnováha jen neúplná čili labilní (vrátká) a hmotné součásti velmi snadno ze sloučeniny se zase vylučují. *)

Na stálost a rozklad chemických sloučenin nemalý vliv má působnost mass samých. Nynější chemie totiž učí, že chemická sloučenina jest tím pevnější, čím méně atomů mají její molekuly a že se dá tím snáze

---

*) Lothar Mayer: l. c. p. 603—613.

ve své prvky rozložiti, čím větši počet atomů jejich molekuly v sobě obsahují. Zjev tento vysvětlují následovně: Molekuly všech těles jsou stejně veliky. Je-li však mnoho atomů v nich obsaženo, pak jest pohyb atomů v objemu jednotlivých molekul tak obmezen, že často i sebe menší teplo aneb sebe slabší jiná příčina jejich vniterné spojení buď uvolniti aneb úplně zrušiti může, kdežto molekuly, jejichž atomy pro malý svůj počet zcela pohodlně se pohybují, jen nesnadno ve své části se rozpadávají.

4. Že jednoduché prvky v chemických sloučeninách beze změny trvají, lze prý ještě jiným úkazem chemickým doložiti.

Přirovnáme-li působnost jednoduchých prvků k působnosti sloučenin, ve které dotčené prvky vešly, snadno prý se přesvědčíme, že působnost jednoduchých prvků jak o sobě tak i ve sloučeninách vždy touž zůstává. Tak na př. má chlór větší chemickou příbuznost ku draslíku (kaliu) než k vodíku. Tuto příbuznost má chlór také ve všech svých sloučeninách. A proto jakmile draslík na př. k solné kyselině (HCl) přistoupí, ihned opouští chlór vodík (H) a spojuje se s draslíkem. *)

5. Na průkaz správnosti atomistické skladby těles poukazují chemikové ještě k některým zvláštním zjevům chemickým, jako jest na př. *isomerie* a *allotropie*. *Isomerie* jest chemická vlastnost některých těles, podle kteréž sloučeniny téhož sloučenství mají rozdílné vlastnosti jak fysikální tak i chemické.

Isomerické sloučeniny jsou buď *polymerické* aneb *metamerické*. *Polymerické* sloučeniny mají totéž složení ve stu, avšak rozličnou váhu atomů. Molekuly těchto sloučenin liší se toliko naprostým počtem, nikoliv však

*) V. Schneid: l. c. p. 33 sqq.

povahou a vespolným poměrem svých atomů. S váhami atomovými mění se však zároveň i vlastnosti těchto sloučenin. Tak známe celou řadu sloučenin uhlovodíku složených z uhlíku (C) a vodíku (H) v rovném poměru, jako na př. éthylén C_4H_4, propylén C_6H_6, butylén C_8H_8 a amylén $C_{10}H_8$ atd., a přece jsou vlastnosti těchto sloučenin zcela různy.

Ve sloučeninách *metamerických* slučují se atomy okolo různorodných molekul, z nichž těleso popředně se skládá, v různé bližší součásti, tak že tím těleso zcela jiné chemické slohy nabývá. (Metamerické sloučeniny mají stejnou formuli zkušebnou a váhu atomovou, avšak různou formuli rozumovou, poněvadž jsou složeny z rovného počtu atomů týchž prvků, avšak skupených v různé bližší součásti). Tak na př. vzorem Hg_2SO_4 naznačuje se zásaditý siřičitan rtuťnatý $2HgOSO_2$ a síran rtutičnatý Hg_2OSO_3.

6. Ode zjevů zde uvedených jest rozeznávati *allotropii*. Mnohé prvky, jako na př. uhlík, fosfor, síra neměnice své chemické podstaty nabývají různými okolnostmi, jmenovitě účinem tepla, fysikálních vlastností zcela jiných, někdy tak různých, žeby je každý bez hlubšího zpytu měl za tělesa zcela různá. Tak na př. průzračný, bezbarvý a přetvrdý diamant mění se nejprudším horkem v uhel měkký, černý a neprůhledný. Tyto různé podoby jedné a téže látky slují *allotropickými.*

I všecky tyto zjevy míní atomistika vysvětliti z rozličného toliko skupení a spojení nejmenších přetržitých hmotných částic prázdnými mezerami od sebe vzdálených. (Pokr.)

Byly Čechy v polovici IX. století částí biskupské diecése Řezenské?

Podává Jan Lepař, ředitel c. k. ústavu ku vzdělání učitelů v Praze.

Rozřešení záhadné otázky nadepsané stává se za našich dní poněkud obtížným pro stranickosť dějepisných učenců, kterým národní řevnivosť kalí rozhled po vývoji dějin tehdejší doby v krajinách našich. Předkládajíť si napřed otázku tuto: *Kdo* začal *v Čechách* šířiti křesťanství a *komu* jsou tedy *Čechové* zavázáni díky za první základy ku křesťanské vzdělanosti? Při záhadě té nešetřívá se však té opatrnosti, aby slovům *Čechy* a *Čechové* pokud běží o doby dotčené, nepřikládaly se významy doby naší. Naše dějepisné knihy počínají si vůbec v přemnohých věcech neopatrně znamenajíce moderními názvy věci, které měly zvláštní svou platnost, dokud názvů zmíněných nikdo ani neznal. Tak na př. mluvíváme pořád o *Němcích* a o *německé říši* („*Deutsche*“ a „Deutschland“), kdy ani těch ani té nebylo. V IX. století na západě vedlé Slovanů žili národové čtyři, t. *Sasové* v Povezeří, *Frankové* v Pomohaní a dolním Porýní, *Bavoři* a *Švábové* v horním Podunají a horním Porýní. Byli sice spojeni v jednu říši, ale té tehdy neříkali „Deutschland“, nýbrž *říše východofranská.* Jmenovaní národové neměli tehdá ani zvláštních svých *spisovných jazyků*, tím méně *spisovného jazyka společného*, jakož neměli ani společného *národního* vědomí, toliko ve společném králi a ve společných politických institucích tušíce se býti jedním, avšak vetchým celkem, který na jevo dával mnohonásobné choutky decentralisační různými spůsoby v dělení politických území. Jazyky své nazývali jmenovaní národové oproti učené latině „*národními*“ čili „*diutisc*“, z kteréhož slova později vzniklo moderní „*deutsch*“, jež *původem* svým

neznamená tedy *zvláštní* národ, nýbrž *národ vůbec*. Přenášení moderních těch a takých názvů do dob starých věcí neobjasňuje nýbrž zatemňuje. *Totě právě vadilo šíření náboženství křesťanského v zemích našich, že kněží z Bavor k Moravanům přicházející neuměli mluviti „diutisc" čili národně*, a to vytýkáno jim i od vlastních jejich krajanů. (Viz Wilh. Giesebrechta Geschichte der deutschen Kaiserzeit vyd. I., sv. I. str. 137—138.)

Úvodu toho předeslati bylo třeba, abychom rozuměli náležitě výkladům ř. v. universitního professora dr. *Josefa Schindlera*, jež on o nadepsané otázce podává ve svém spise „Der heilige Wolfgang" v časopise tomto již ohlášeném (v letošním č. 3. na str. 184—185.). tvrdě (na str. 67—120), že Čechy byly od prvopočátků svého pokřesťanění „vtěleny do organického svazku církve katolické" prostředkem diecése Řezenské (str. 68), a počátky ty hledá již ve válkách Karla Vel. s Čechy, řka (na str. 75.): „In Anbetracht alles dessen ist es *sehr wahrscheinlich* *), dass der *unvermeidliche Verkehr* (války Karlovy a jeho nástupců s Čechy!) *damals zugleich* auch *den Samen des Christenthums in einzelne Gebietstheile* von Böhmen verpflanzte". — „Als durch den Vertrag zu Verdun im J. 843 die Dreitheilung der Monarchie Karl des Grossen vollzogen wurde und *Ludwig der Deutsche* (sic!) das von dem übrigen Reiche getrennte *Deutschland* (sic!) erhielt, liess er sich angelegen sein, den ihm *definitiv zugefallenen Besitz von Böhmen* (!) *nachhaltig* (!) *zu sichern*, und zwar *durch Christianisierung*. Was in dieser Beziehung, *wahrscheinlich* zuerst im Saazer Gebiete, *alles* geschah, ist *nicht*

*) Slova toho a podobných, jako „ohne Zweifel", „zweifellos" atd. užívá p. dr. Schindler velmi rád, kdekoli nemůže listinami nic dokázati, ale přece tuší, že důkazu potřeba je.

überliefert." Kterak vypadal ten „definitiv zugefallene Besitz von Böhmen", o tom mohl poučení čerpati p. dr. Sch. z rozpravy p. prof. V. V. *Tomka* uveřejněné v Časopise musea království českého (z r. 1857., na str. 350—354), kdež všecek zmíněný Besitz scvrká se na *právo k vybírání poplatku* ovšem za doby válek ani neposkytovaného. Že však války a vydírání poplatku nejsou prostředky spůsobilými k šíření křesťanství, lze „zweifelsohne" snadno pochopiti, zvláště provázejí-li vojáky kněží nespůsobilí národním k národu mluviti jazykem.

Vedlé dotčených domnělých počátků v pokřesťaňování země české vidí p. dr. Sch. nejzávažnější důvod pro to, že Čechy vtěleny byly již v první polovici IX. století do diecése Řezenské, ve křtu 14 vladyků českých vykonaném v Řezně dne 13. ledna r. 845. Rozumujeť tu p. dr. Sch. takto: „Die Namen der 14 Häuptlinge hat uns die Geschichte leider nicht überliefert. doch *darf als zweifellos sicher angenommen* werden, dass unter den Getauften sich ein gewisser Thakulf befand, der in deutsche (sic!) Dienste trat und später die sorabische Mark verwaltete." To tedy, že někdo z Čech buď uteklý nebo vyhnaný v Řezně se dal pokřtíti, pak do německých služeb vstoupí a do Čech se více nevrátí, nýbrž franckým správcem srbské marky se stane, je důvodem, že Čechy byly přiděleny k diecési Řezenské! I na důvody druhu tohoto posvítil řádně již p. prof. Tomek v rozpravě výše jmenované a po něm p. dr. Herm. Jireček ve svém díle „Slovanské právo v Čechách a na Moravě" (I. díl, str. 105., 204. atd.). Leč bohužel p. dr. Sch. českých spisů v pojednání svém si nevšímá, jakoby jich ani nebylo· I uvádí pak dále: „Da das katholische Christenthum ohne Priester nicht bestehen und geübt werden *kann* (sic!), so *war* (sic!) es eine *nothwendige Folge* der An-

nahme des Glaubens von Seiten der böhmischen (v Čechách neobývajících) Häuptlinge, *dass sie auch Geistliche mit sich nach Böhmen führten*, denen der Bischof von Regensburg (Batorich) die *nothwendige Sendung* gab." Proč nedokládá důsledně p. dr. Sch.: „A poněvadž v Řezně kněží češtiny znalých nebylo, tedy war es eine nothwendige Folge, dass die heidnischen Böhmen den gesandten Geistlichen zu Liebe die bayerische Sprache lernten?" I dodavek ten snesl by obvyklé „zweifellos sicher". Či učili se Řezenští kněži česky, aby mohli mezi Čechy zdárně působiti? Je to také „zweifellos?" A proč pak potom Moravané již ke křesťanství se hlásející hledají kněží slovanského jazyka znalých až v Cařihradě, když v sousedních Čechách biskupové Řezenští „für die Unterweisung der Böhmen in der christlichen Religion" (str. 77.) slušnou péči měli? Ale těch a podobných námitek oprávněných p. dr. Sch. si nevšímaje zakončuje rozumování své slovy: „Die angeführte *Taufhandlung*, der an Baturich (od koho?) ertheilte *Auftrag* und schliesslich die *Ertheilung* (?) *der Mission des Regensburger Bischofs an Geistliche für Böhmen*, waren nach dem damaligen Rechtsgebrauch *hinreichend, um auch rechtlich ein kirchliches Jurisdictionsgebiet zu begründen*. Deshalb gehörte Böhmen von dieser Zeit an zum bischöflichen Sprengel von Regensburg." Ano na str. 117. vrcholí usuzování p. spisovatelovo ve tvrzení, že za doby, kdy se způsobem od něho vylíčeným dostalo křesťanství do Čech, ve městech a ve vsích i školy pro malé dítky rodičů křesťanských zadarmo zřizovány byly. „Es kann demnach nicht befremden, *alsbald* nach Einführung des Christenthums in Böhmen *ausdrückliche Erwähnungen* (sic!) von *blühenden* (!) *Schulen* bei den wichtigeren Gotteshäusern zu finden." Ale p. professor rozhodného tvrzení svého ani jedinou školou z doby IX. století nedokládá. Ano právě nedostatek

zpráv o kostelích a školách v Čechách za doby před působením sv. Methoděje je nejkřiklavějším svědectvím proti tomu, že by byly Čechy tehdá náležely do diecése Řezenské a že by biskupové Řezenští byli mívali slušnou péči o křesťanské Čechův vzdělávání. Jak jinak bylo tomu, kdy počal u nás rozvíjeti činnosť svou sv. Methoděj! „Kaple a kostelíky zakládány jsou rázem po celé zemi české; nejprve na dráze od hranic moravských ke Praze: Na hradě Litomyšli, na hradě Hradci (nyní Králové), v Dobřenicích (mezi Hradcem a Chlumcem), v starém dvorci knížat českých Sadsce, na levém Hradci, na Vyšehradě, v Boleslavi nad Labem, v Bubnech u Prahy" atd. (viz str. 117. ve spise p. Jirečkově výše řečeném). „Druhé neméně vážné svědectví o příchodu křesťanstva z Moravy do Čech, t. j. skrze bratří Soluňské, jest *názvosloví církevní, veskrze slovanské.*" Doklady na to najde, komu na tom záleží, opět u p. Jirečka (na str. 117—118.).

Nedůvěřuje však svým vlastním výkladům, táže se přece p. prof. dr. Sch. na str. 83., jestli prý asi po r. 845. někdy nebyl svazek Čech s biskupstvím Řezenským rozvázán a později někdy opět obnoven. Ale odpovídá si sám přepodivnými slovy těmito. „Es findet sich in der ganzen einschlägigen Geschichte nirgends ein beglaubigtes Zeugnis dafür, dass der in Rede stehende Verband (Böhmens mit Regensburg), nachdem er bestanden, wieder gelöst, und nachdem er gelöst, wieder hergestellt worden wäre." Lépe by ovšem bylo slušelo rozumování toto: Po celé IX. století není věrohodného svědectví o nějakém přidělení Čech k biskupství Řezenskému ani o nějakém působení biskupů nebo kněží Řezenských v Čechách, tedy nelze za to právem míti, že by Čechy byly k diecési Řezenské náležely. Teprve když po smrti sv. Methoděje a po odchodu Nitranského biskupa Wichinga Morava naprosto po-

zbyla organisace církevní a když po smrti Svatoplukově Čechy od Moravy odpadly a synové Bořivojovi Spytihněv a Vratislav se všemi župany svými r. 895. v Řezně dali se pod ochranu franského krále Arnulfa, vešly Čechy ve spojení s biskupstvím Řezenským, ve kterém potrvaly, až je z něho šlechetným svým působením propustil sv. Wolfgang l. 973. I p. dr. Sch. o skutku právě jmenovaných knížecích bratří českých ví (str. 85.), ale vědění toho neužil na příslušných místech v řešení otázky o přidělení Čech k biskupství Řezenskému. Že křest Bořivojův a Ludmilin a 36 pánů českých na Moravě roku 879 byl *pro křesťanství* v Čechách závažnějším než křest 14 vystěhovalých vladyků českých v Řezně l. 845., toho nepopře nikdo, kdo soudí opíraje se o historická fakta a nikoli o „wahrscheinlich-y“ a „zweifellos-y“ domněnkářské.

Také to, co p. dr. Sch. (na str. 81.) tvrdí o neprospěchu slovanské liturgie v Čechách, nesnáší se s pravdou, a bude dobře, dá-li se poučiti tím, co krátce sice ale jadrně vysvětluje dr. H. Jireček (na str. 118.). Pak i sám p. dr. Sch. vnikne do smyslu listu papeže Jana XIII. ke knížeti Boleslavovi II., který sice také uvádí na str. 108., ale bez náležitého porozumění dějepisného vývoje slovanské liturgie v Čechách.*)

Co konečně píše p. životopisec sv. Wolfganga na str. 89. a 91. o *pohansko-národní* reakci v Čechách za knížete Boleslava I., jest (nejmírněji řečeno) přehnáno.

Na str. 96. pohřešujeme příslušné připomenutí, že i Polsko, ač územím bylo menší než říše česká za Boleslava II., a ač křesťanství přijalo později než Čechy a to dobrou částí působením z Čech, samostatné své

---

*) Srovnej, co o tom píše dr. H. Jireček v II. díle svého „Slov. práva v Čechách a na Mor.“ na str. 296—297. ve shodě se str. 118. dílu I.

biskupství již mělo, když Čechové jeho se teprve domáhali. Poznámka ta nemálo přispívá k objasnění věci, a to tím spíše, připomene-li se, kolik biskupství bylo tehdá blízko sebe na západě říše české v dnešním Bavorsku.

Končíme závěrkem, jakož za to máme, dobře odůvodněným, že Čechy náležely k diecési Řezenské toliko v době od r. 895. do r. 973. a nikdy dříve.

Křesťanství a otroctví.

Na základě rozličných pramenů, hlavně J. Ad. **Möhlerových** církevních dějin podává **B. Hakl**, děkan a b. vikář v Hořicích.

I.

Ku svatým a nezadajným právům člověka náleží *osobní svoboda.* Záleží v tom, že člověk určuje své jednání, jak vnitřní, tak vnější. Jest nejdražším statkem člověka a podmínkou jeho působení. Můžeme říci také *svobodná vůle*, ačkoli i epitheton „svobodná“ zbytečno jest; nebo vůle (od voliti) jest mohutnost, pro jedno ze dvojího sebe určiti, jedno ze dvojího voliti: „Potentia completa et expedita, se determinandi per electionem ad utrumlibet ex duobus oppositis“ (vel variis.. *) U věci té jsou všickni lidé sobě rovni; všickni pocházejí od jedněch rodičů, a Bůh nestvořil pánův a otroků; Bůh stvořil lidi — *člověka.*

Rozeznáváme svobodu *vnitřní a vnější*; vnější není, leč výsledkem vnitřní. Rozumí se, že svobody vnitřní nikoho pozbaviti nemohu; neboť nemohu ducha uvrci do železa, ho bitím, ranami k tomu onomu přinutiti, sám-li nepřivolí, nechce a ku věci se nenakloní: odtud

---

*) Dr. *Konrad Martin* Dogmatica §. 8.

slovo Spasitelovo: „Nebojtež se těch, kteříž zabíjejí tělo, ale duše zabiti nemohou.“ (Mt. 10, 28.)

Odtud plyne, že, nechci-li hřešiti, nemusím; nikdo mne přinutiti nemůže. Když sv. mučeníky jímali, násilím kadidlo do ruky jim dávali, pak je k oltářům modlářským vlekli, mocí ruku jim otevřeli, aby aspoň zrnko kadidla do ohně upadlo a říci se mohlo, že modlám obětovali: nikdo přece říci nemůže, že modlářstvím se poskvrnili. Mohloť ovšem tělo, poněvadž hmotné, donuceno a jemu násilí učiněno býti; avšak ducha nikdo přinutiti nemůže, sám-li nechce, aby hřešil; ačkoliv sv. Barlaam, syrský rolník, raději ruku na uhel spáliti si dal, nežby byl zrnko kadidla upustil*), a přemnozí raději nejstrašnější muky a smrt podstupovali, nežby byli proti svému svědomí jednali.

Toť svoboda pravá, vyšší, čili jak ji apoštol nazývá, *svoboda synů božích*, svoboda mravná, jejíž protivou jest *otroctví hříchu*, při němž ovšem svoboda, t. j. mohutnost svobodného volení zůstává, poněvadž by hříšník polepšiti se nemohl. Sem spadají slova Páně u sv. Jana 8, 32.: „Pravda vysvobodí vás . . . Amen, amen, pravím vám, že každý, kdož činí hřích, služebník jest hříchu; služebník pak nezůstává v domu na věky, ale syn zůstává na věky. Protož, vysvobodí-li vás syn, právě svobodni budete.“ Svoboda v tomto smyslu, poněvadž s milostí božskou dobytá, slove *svobodou milosti* (libertas gratiae), a liší se jednak od *svobody, mohutnosti přirozené* (libertas naturae), s kterou i otroctví hříchu, jak svrchu řečeno, spojeno býti může; jednak od *svobody slávy* (libertas gloriae), t. blažených v nebi, která nejen možnosti hřešiti, ale i všech strastí tohoto života prosta jest.**)

---

*) *Fessler*, Dějiny církve. str. 104. §. 27.

**) Dr. Konr. *Martin* „Mravověda“ str. 28. sq. §. 19.

Proto omezovati svobodu bližního, mu ve svobodném jednání překážeti, hřích jest proti lásce ku bližnímu. Nejhorší v ohledu tom prohřešek jest ovšem *otroctví* a v mírnější formě *nevolnictví.*

Sem nespadá ovšem poměr dětí k rodičům, žáků k učiteli, čeledi k hospodáři; neníť, omezovati jejich svobodu, jestliže poslouchati musejí; neboť děti, žáci, nejsou osoby samostatné, nezaujímají ve společnosti lidské neodvislého postavení, a tudy musejí říditi se vůlí jiných, t. j. musejí poslouchati. — Čeleď dala se dobrovolně ve službu, vzdala se zevního svého určení a sama smlouvou poddala vůli svou vůli hospodářově, a tudy, pronajavši síly své ve prospěch jiného, musí ho poslušna býti, začež on k ní má zase povinnosti a závazky své; a tudy *dobrovolná služba* není rovněž žádné omezování svobody. Stojíť volno ze služby vystoupiti.

Proto ty a také *poměry závislosti*, v nichž kdo za plat a jiné výhody časné sil svých jinému propůjčuje, docela dobře spojiti se dají s duchem křesťanství a nejsou docela nic na ujmu svobodě člověka; proto i písmo svaté samo ustanovuje poměr pánů a sluhů*) a *mravověda křesťanská* pojednává o povinnostech obou k sobě. Ano, byť kdo ve prospěch jiného i docela a úplné svobody své se vzdal, nebylo by proti vniterné svobodě člověka, kdyžby to z lásky činil, jako sv. Paulinus, biskup, sám otrokem se učinil, aby syna jisté vdovy z otroctví vykoupil**), a jako členové řádu od vykoupení zajatých (ordo de redemptione captivorum), později zvaný ordo B. Mariae „de mercede“ z ustano-

*) Sir. 33, 31. — Sir. 7, 22-23. — Kol. 4, 1. — Ef. 6, 9. — Též 1. Petr. 2, 18.; Kol. 3, 22.; Ef. 6, 5. Tit. 2, 9.

**) Mravověda Dra J. *Stárka*, str. 370. §. 198.

vení sv. Petra Nolaska a Raymunda z Pennaforte (1218) sami dobrovolně slibem k tomu se zavazovali, okovy spolubratra křesťana, v otrockém zajetí se nalézajícího, na sebe vzíti a za něho v otroctví zůstati.*)

Tudy jest obecné učení, že otroctví ve stavu hříchu samo o sobě neodpírá právu přirozenému, předpokládajíc tyto podmínky: *spravedlivý důvod*, jako jest, zřejmě se zříci práva vlastního, právo válečné a j.; dále laskavé s otroky nakládání a pilná péče o spasení jejich. Pod těmi tedy podmínkami otroctví, ačtě jeho postavení převelmi žalostné a pokutou hříchu jest, přece *vniterně* zlým slouti nemůže; zůstáváť zlé pouze *zevniterně*; můžeť kdo, jsa otrokem, i svatým býti. Důvod toho podává i písmo svaté; neboť ve star. zák. dal Bůh rozličné zákony pro rozličné druhy otroků (Exod. 21.; Levit. 25.; Deut. 20, 21.); a v novém zákoně na mnohých místech **) služebníci napomínáni jsou k uctivosti a poslušnosti (1. Kor. 1, 20.) a otroka *Onesima* poslal Pavel pánu jeho zpět. ***).

Jsou pak hříchy proti svobodě bližního tyto:

1. Všeliký pokus, člověka *otrokem* učiniti, anebo skutečně ho zotročiti.

2. Lidi uchvacovati a je prodávati, jako do nedávna se dělo s černochy v Africe.

3. Všelijak bližního zle užívati za nástroj ku hříchu; jemu násilí činiti, všelijak ho nutiti, moci své nad ním ku zlému užívati.

4. Ano sem spadá i všeliké jednání a nakládání s bližním, jímž člověcká důstojnost v něm se neuznává, zneuctívá a hanobí, ano jeho přirozené právo násilně se ruší, jako: nutiti děti neb osoby podřízené k někte-

*) *Alzog*, děj. církve §. 245. str. 558. 5. vyd.
**) Viz texty svrchu.
***) Dr. *Stárek* Mravověda, §. 198. str.370.

rému stavu neb povolání (kněžskému, do kláštera, vojanskému . . .), přečin to, jemuž i sama církev ve dřívějších stoletích rozličnými zákony a určitými tresty co nejrozhodněji se opírala.*)

Nejhroznější však prohřešek proti drahému statku osobní svobody jest *otroctví a nevolnictví***) a třeba říci prostě před veškerým světem, že *církvi* náleží zásluha, že působíc v duchu Ježíše Krista a na základě učení jeho, otroctví zrušila a k tomu vždy a všudež se přičiňovala, by rovnost všech lidí před zákonem uznána byla; a církev také úkolu dostála a jej provedla. Přestalo vykoupením otroctví ducha, musilo přestati i otroctví těla***); a pohanství nese tu skvrnu na sobě, že bylo jeho původcem; neboť pozbyvši pravé známosti o Bohu, pozbylo jí též o člověku a neuznávalo jeho práv, ani nejsvětějších, nejpřirozenějších, nezadatných.

A kdyby křesťanství žádné jiné zásluhy nemělo, nežli že zrušilo otroctví a navždy hráze jemu položilo, dosti učinilo a zasluhuje už pro tuto jedinou věc nesmrtelných díků veškerého člověčenstva.†) Rovněž tak dí a toho dosvědčuje důkladný a na slovo vzatý církevní dějepisec *Alzog* (str. 37.) mluvě o původu otroctví: „S tím, že pohané neuznávali věčného určení a nesmrtelnosti lidské přirozenosti, souviselo i otroctví

---

*) Dr. Konrad *Martin* „Mravověda" str. 142. §. 115.

**) „Die grössten Verletzungen in dieser Hinsicht sind Sklaverei und Leibeigenschaft." Dr. Wilh. *Kaulich*. Ethik. §. 374.

***) Dr. Joh. Bapt. *Hirscher* ve své morálce III. 352 dí: „In der That wich in dem Maasse, als die christlichen Ideen in der Welt durchdrangen, die Sklaverei; und in dem Maasse, als sie fortan durchdringen, wird sie verschwinden." Rovněž Dr. *Kaulich* „Ethik" str. 375.: „Das Christenthum hat erst den Gedanken *der Einheit* des Menschengeschlechtes, des gleichen Fluches und Segens über Alle zur Geltung gebracht."

†) Dr. Konr. *Martin* „Mravověda" str. 142. §. 115.

za doby pohanské vůbec schvalované, ukrutné nakládání s otroky a nepočetné maření lidských životů, zvláště ve hrách gladiatorních. Nebo, klade-li člověk cíl svůj v život pouze tento časný, nemůže důstojnosti lidské ani na sobě, ani na jiných v pravdě šetřiti."

Abychom pak o nesmírném dobrodiní tom, jež křesťanství lidem přineslo, tím lepší pojem sobě učinili, třeba napřed dobře pochopiti, co *otroctví* jest a jak velice za starých časů bylo rozšířeno. Rozumí se, že zde může býti řeč jen o zevnějším čili tělesném otroctví, jímž kdo tělem svým v násilí držán a ku pracím a úkonům zevním nucen býti může. Vůli mou, nechci-li, nemůže nikdo donutiti; mohuť něco zevně konati i proti své vůli.

Dle toho definuje se *otroctví*: „Jest ustavičná poddanost čili stav, v němž někdo pro výživu zavázán jest, všecky své práce jinému prokazovati" *). Anebo výměrem širším a populárnějším: „Otroctví jest takový stav závislosti, v němž člověk-otrok stává se naprostým majetkem člověka-pána, který jej považuje za pouhou věc, s níž může nakládati zcela po své vůli, jako nakládá s dobytkem neb kterýmkoli zbožím, jemu náležejícím"**).

Otrok, pozbyv veškeré svobody osobní, musí sloužiti jediné pánu svému, nemaje své vůle zevní, a nemoha činiti, coby chtěl a sám za dobré uznával, nébrž vise úplně na vůli pána svého.

Otroctví se nalézalo *téměř u všech národů* a podnes se nalézá ve mnohých krajinách, ač v podobě poněkud jinačí, než bývalo od starodávna. Kdy povstalo, nemožno určiti; ale potkáváme se s ním již, jak daleko dějepis sahá, na samém úsvitě dějin člověčenstva; a

*) Dr. *Stárek* „Mravověda" §. 198. str. 370.
**) *Slovn. náuč.* článek „Otroctví."

shledáváme, že bylo za starých časů velice rozšířeno, téměř všeobecné. Tak již bible svědčí 1. Mojž. 37., že Josef prodán jest Madianským kupcům od bratří svých za otroka do Egypta, a že Putifar, dvořenín Faraonův a správce vojska jeho, koupil jej. (1. Mojž. 37, 36.)

Feničané provozovali obchod s otroky už asi před 3000 lety, jak vysvítá z básní Homerových; i v daleké Číně vyskytuje se otroctví již asi 1300 let před Kristem a trvá tam podnes. V Indii bylo sice otroků málo a má se za to, že tam otroctví bylo zapovězeno zákonem; ale nižší kasty směly býti vzaty do otroctví pro dluhy. Otroctví bylo i ve starých říších: Assyrii, Babylonii a Persii, zvláště, když tyto zvítězivše nad jinými národy, mnoho nepřátel zajaly. U Židů počalo otroctví za dob Abrahamových a bylo, jako u jejich sousedů v Syrii i Arabii, sice velmi rozmanité, ale dosti mírné a snesitelné (Hagar děvka a syn její Ismael)*). Ve Fenikii bylo velmi mnoho otroků, kteří byli zaměstnáni rozmanitými odvětvími průmyslu. V Tyru, Sidonu a j. tvořili otroci valnou většinu obyvatelstva. — V Karthagině objevil se život Fenický v novém zrození a s ním i otroctví.

Nejvíce rozšířeno bylo u *Řeků* a *Římanů*. U *Řeků* bylo již v dobách předhistorických, za dob herců, jak o tom svědčí básně Homerovy; ale otroctví to nebylo příliš kruté, hůře se měly otrokyně. Nejlépe vedlo se otrokům Athenským, nejhůře Spartanským; známi jsou „heloti", již pro špatné s nimi nakládání v pořekadlo vešli. V ostatních krajinách Athenských otroci se měli poměrně lépe. Zásobu otroků dostávali Řekové jednak válkami, jednak trhy, které odbývány jsou pravidelně v Athenách a na ostrově Chiu. I z Egypta přiváženo mnoho otroků; i z jiných národů přiváděni

---

*) 1. Mojž. 21. Srovn. sv. Pavla ku Gal. 4, 22—31.

cizinci (barbaři) do otroctví. *Počet otroků* v Řecku byl tak veliký, že *převyšoval tři- i čtyřikráte* počet občanů svobodných. Za Demetria Falerea počítala jen Attika sama 400.000 otroků; v Korintě 460.000, ač Řekové nemívali otrokův pro luxus, jako Římané, ale pro potřebu. Otroci pracovávali i v dolech; méně jich užíváno ve válce. I když propuštěni byli, nestávali se u Řeků řádnými občany, jižby se svobodnými na roveň postaveni byli, nébrž pouze „metoiky" (μετα a οἶκος), jako k domu přislušící, při čemž vždy zůstávali v jakési odvislosti od bývalých pánů svých. *) — U *Římanů* bylo otroctví rovněž velmi záhy a u větší míře, nežli v Řecku; zasahovaloť do všech poměrů společenských. Prvními otroky v Římě byli zajatci váleční; a na těch neměla hrdá, světovládná Roma nikdy nouzi, ješto ustavičně válku vedla a vždycky vítězila. Avšak to hnusné jest, že stát římský zajatce válečné veřejně prodával, jako věci a jako jinou kořist. Z počátku ovšem jich bývalo málo; ale později, kdy neustupná Roma si podmanila téměř všechen tehdáž známý svět, jich bývalo na tisíce, tak že směle tvrditi se může, že nebylo národa, který by neměl v Římě zajatců svých. Počet jejich se množil čím dále tím více; přiváženi jsou z ciziny; dítě otrokyně se stávalo majetkem pána svého. I pro dluhy bylo dovoleno, učiniti někoho otrokem svým.

Zvláště mnoho otroků přibylo do Říma po válkách punických, po dobytí Korinthu, jehož všickni obyvatelé byli prodáni, po vítězství Aemiliově v Makedonii, kdež prodáno bylo 150.000 Epeirotův; po porážce Kimbrů, jichž zajato a prodáno 60.000; po výbojích Sullových, Lukullových a Pompejových v Řecku

*) Slovn. naučn., článek „otroctví." Mravověda Dr. Konr. *Martina* str. 142. §. 115.

a na východě; po válkách Caesarových v Gallii, po dobytí Jerusaléma, kdež 97.000 zajato a za otroky prodáno, atd.*)

U Římanů třeba rozeznávati hlavně dva druhy otrokův: *vzdělané a nevzdělané*. Vzdělaných užíváno ku vyšším úřadům, jako i sami vychovatelé dítek (paidagogové) ve vzdělaných domích bývali otroci; nevzdělaných užíváno k nižším, hrubým pracím. Otrokům vzdělaným vedlo se ovšem mnohem lépe, než nevzdělaným; neboť byli namnoze mužové učení ze Řecka, Syrie a jiných krajin Asijských, kteří zastávali mimo službu domácích učitelů též služby písařů, herců, stavitelů. lékařů, hudebníků, zpěváků, správců atd.; jim děkovali Římané nemalou část svého vzdělání. Otroci sprostí byli hlavně sedláci a pastýři ze Thrakie, Kappadocie, Afriky a jiných zemí.

Stav otroků byl celkem velice smutný a politování hodný; již vědomí, že není osobou, ale věcí, s níž pán dělati může, co chce, jest velice snižující a nedůstojné. Se sprostými nakládáno hrubě, někdy hůře než se zvířaty. Zvláště ve starší době neměl otrok římský (servus) práv nižádných; pán mohl s ním naložiti, jak se mu líbilo; mohl jej ztrýzniti, ano i zabiti, a nikdo ho proto žalovati nesměl; byltě jeho věcí, kterou si byl koupil; nikdo nesměl proti němu vystoupiti. S otroky nakládáno zrovna jako s věcí obchodnickou, s koňmi, hovady, zlatem, stříbrem, zbožím atd. Otrok neměl vlastního jmění, nesměl se ženiti, neměl víry na soudu, nesměl ve vojště sloužiti (až do 2. punické války). Často býval obětí svévolných choutek svého pána; tak Vedius Pollio dal za nepatrné provinění všecky své

*) *Jos. Flavius* kn. VI. hl. 9. odstav. 3. dí: „Všech těch, kteříž v té válce zajati jsou, devadesáte a sedm tisíc počteno jest; za celého pak obležení jeden million a sto tisíců zahynulo.“

otroky vházeti do rybníka, kdež je muraeny sežraly. Nebo musil krvežíznivému obecenstvu sloužiti za podívanou; buď zápasiti se šelmami (jako mnozí ze Židův odsouzeni byli), anebo účastniti se her gladiatorských. Ani zvláštního oděvu nesměli míti, aby se navzájem neznali; to činili Římané ze strachu před nimi, že jich bylo mnoho, více než svobodných. Mnoho-li jich bylo za rozličných dob, nelze udati; ale tolik jisto, že jich bývalo také u Římanů více než svobodných, někdy až i třikráte tolik. Nebo některý boháč jich čítal na tisíce; Římané rádi se jimi chlubili. Otroci často na procházkách a po veřejných náměstích pro honosnou nádheru je provázeti musili; neboť nemalou bylo chloubou boháče římského, když jako nějaký mocnář obklopen byl zástupem otroků, jemu se kořících.*)

Pracovní čili nižší otroci měli se velice zle; často v bídných a nezdravých jizbách těsně nakupeni jsouce, pečením, tkaním, předením, vyděláváním koží a jinými věcmi zaměstnáni bývali, při čemž nezřídka největší nepohodlí, bídu a nouzi snášeli, ano i hladem anebo nemocemi hynuli. Kdykoli pány své při stole obsluhovali, nesměli žádného, ni nejmenšího zvuku od sebe vydati; ano i pro zvuky mimovolné, jako: zakašlání, kýchnutí, vzdechnutí, krutě trestáni a při nejmenším nedopatření nelidsky trýzněni jsou; ranívali je buď železnými, ostrými nástroji, anebo vypichovali jim oči, anebo jiné libovolné ukrutnosti na nich páchali.**) Ano i dámy římské mívaly k tomu účelu viseti po boku malý tulich, jímž otrokyně za trest bodaly; jako jednu takovou tklivou scénu líčí kardinál *Wiseman* ve svém výborném křesťanském románu „Fabiola“,

*) Slovn. naučn. „Otroctví.“ Dr. Konr. *Martin* „Mravověda“ §. 115. str. 142.

**) Dr. Konr. *Martin* „Mravověda“ §. 115. str. 142. Přel. Mat. *Procházka*.

mezi mladou, vznešenou pohankou, Fabiolou, a křesťankou, její otrokyní, Syrou.

Z toho, že bylo otrokův taková síla, a že mezi nimi byli mužové i vzdělaní, kteří nelibě nesli zlou vůli a nespravedlivost, i krutost svých pánů, povstávaly často *vzpoury*; byltě urážen cit a snižována důstojnost lidská. Dvě takové vzpoury udály se na Sicilii, když jí Římané dobyli a byly uduseny jen krveprolitím tisícův lidí a krutostí vojsk římských. Nejpamátnější však a Římanům nejnebezpečnější bylo, jak známo, povstání otrokův r. 73. před Kristem v jihoitalském městě Kapui za vedení Spartakova, kteréž, aby mohlo potlačeno býti, vymáhalo vojska 200.000 mužů silného.

Obyčejným trestem otroků odbojných bylo *ukřižování*. To tedy bylo spůsobem smrti nejpotupnějším, jakoby řekl nelidským, ku kterémuž člověk svobodný ani odsouzen býti nesměl. Proto Konstantin Veliký, když církvi dal svobodu a rovné právo všem v říši římské, trest ten zrušil.*)

Rovněž nejvýš nedůstojný a lidský cit urážející byl i *obchod s otroky*. Týž byl již ve starověku náramně rozšířen. Nejrozsáhleji jej provozovali staří Feničané, kteří je dostávali hlavně ze zemí mezi mořem Černým a Chvalinským ležících, kteréžto země od pradávna slynuly plemenem sličným a krásně rostlým.**) Ale rovněž i Řekové, Etruskové, Karthaginští a Římané vedli živý obchod s otroky a dostávali je z rozličných zemí, ze všech tří tehdáž známých dílů světa. Nemálo přispívali k obchodu tomu i četní tehdáž loupežníci (piratae), po moři středozemním se prohánějící. Ano i u starých Germanů a Slovanů bylo otroctví; ale to jednak bylo mnohem mírnější, že se starým ani srovnati se nedá, jednak spadá do středověku a tudy přesahuje meze našeho článku.

*) *Fessler* „Dějiny církve“ — „Konstantin“ §. 30. str. 115.
**) Plémě kavkazské.

Takový byl tedy stav člověčenstva, když Ježíš Kristus přišel, církev založil a ta šířiti se počala. Nuže, co činila církev? (Pokr. bud.)

KRONIKA.

32. Nejnovější školství v Belgii.

Radoval se katolický svět, když dne 8. července 1884 při volbách poslanců *komory belgické* bylo zvoleno 85 poslanců katolických a pouze 53 liberálů, do senátu pak vstoupili 43 katolíci a toliko 26 liberálů. Hlasů katolických odevzdáno při volbách celkem 51240, liberalních 30827 a socialistických 617. Freimaurovské ministerstvo Frere-Orban, Bara, Humbeek Rolin atd. muselo odstoupiti a bylo zřízeno ministerstvo nové, katolické, v němž zaujali místa Malou, Jacobs, West: atd. Katolická většina obou sněmoven usnesla se na tom, aby obnoveno bylo diplomatické spojení s papežskou Stolicí, jež liberální vláda byla přerušila, a brzy vydán nový *zákon školní*, kterýž 20. září 1884 dosáhl sankce královské.

Zákonem školním zrušena byla povinnost, od roku 1879 obcím uložená, zřizovati školy neutrální t. j. liberální a bezkonfessionalní. Nicméně bylo dovoleno i nyní, aby se zřídila neutralní škola tam, kde by nejméně 20 otců rodin za to žádalo. Kdekoli nalezají se školy neutralní, může 20 otců rodin za to žádati, aby zavedeno bylo vyučováni ve sv. náboženství; kdyby rada obecní se zdráhala přání takovému vyhověti, může ku požádání rodičů vláda sama některou soukromou školu za svou přijati (adoptovati) a podporou obmysliti. Mohou tedy v Belgii trvati vedle sebe čtyry druhy škol: 1. úřední školy obecné, které mohou býti buď konfessionální anebo v některých třídách konfessionální anebo bezkonfessionalní; 2. soukromé školy od obcí převzaté; 3. soukromé školy od státu převzaté; 4. svobodné školy soukromé. Vrchní dozor nade všemi školami přísluší inspektorům státním. Ač tento zákon jak viděti jest dosti krotký, vzbudil přece zuřivý hněv liberalů belgických, kteří spůsobili v hlavním městě Bruselu po-

uliční výtržnosti a podali prostředniotvím purkmistrů měst Bruselu, Gentu, Lutichu, Monsu, Arlonu a Antwerp králi dne 17. září 1884 petici celkem opatřenou podpisy 2,800.000 občanův z 820 obcí, žádajíce, aby novému zákonu školnímu odepřena byla sankce královská. Leč král oznámil deputaci k němu vyslané, že mu rovněž velké množství petic opačného směru bylo předloženo a že mu za takových poměrů nutnost káže, aby se podrobil vůli celé země, .kteráž většinou obou komor jasným způsobem byla vyjádřena.

V říjnu 1884 konány jsou *obecní volby v Belgii* a sice s takovým výsledkem, že ve 300 obcích dosavádní liberalní většina obecní rady propadla.' Jedno sto padesát liberalních purkmistrů, jež ministerstvo Rolinovo bylo obcím vnutilo, museli odstoupiti, protože v celém nově zvoleném zastupitelstvu obecním ani jednoho liberála neshledali. Volební statistika podala důkaz, že na místo 253 liberalních purkmistrův a 254 liberalních přísedících nastoupili rozhodní katolíci a že v celé Belgii se čítá 1658 obecních rad *katolických*, 642 liberalních a 261 nerozhodných. Počet voličů, kteří sobě zvolili zastupitelstva obecní katolická, činí 2,872.504; počet voličů liberalních pouze 2,437.685; a počet nerozhodných 50.792. Výsledek tudíž i při těchto volbách byl rozhodně příznivý pro katolíky. Že však při těchto volbách, k nimž menší počet voličů se připouští, nedosáhli katolíci tak znamenité většiny jako při volbách sněmovních, a že liberálové ve velkých městech Bruselu, Antwerpách, Gentu a Lutichu při obecních volbách zvítězili, začali klamným způsobem liberálové sobě samým vítězství připisovati, prohlašujíce to za následek zákona školního. Nehorázným pokřikem liberálů, republikánův a socialistů byv zastrašen uradil se král s liberálními exministry Bara-ou a Rolinem a propustil oba ministry, jichž liberálové nejvíce nenáviděli, a sice Jakobs-e a Woeste-a. Za takových poměrů pokládal předseda ministerstva Malou za svou povinnost, aby úřad svůj složil, což učinil, varovav spolu krále před nepřátely koruny belgické. Dne 26. října 1884 bylo sestaveno nové ministerstvo, jež muselo ihned učiniti liberálům jisté koncesse v příčině provádění zákona školního. Ministerstvo vnitra a vyučování převzal bývalý professor university Lovaňské Thonissen.

Ovoce té změny brzy se objevilo. Neboť již 6.

listop. 1884 vydán rozkaz královský, aby *výslužné liberálních učitelův* škol státních (jež od několika pouze dítek navštěvovány bývaly aneb zcela prázdné zůstávaly) ze 750 *na 1000 franků bylo zvýšeno*, bez ohledu na to, zdali někdo z nich byl po delší leta v úřadě aneb toliko několik týdnů neb měsíců. K tomu připomenouti musíme, že takováto štědrost tím více překvapuje, když povíme, že liberální ministr Van Humbeck 1300 učitelů katolických beze vší spravedlivé příčiny sesadil a sice bez všelikého výslužného; ano tento lidumil ani nedovolil tolik, aby katolickým učitelům oněm jich za předešlou dobu zadržalý plat byl dodatečně vyplacen; týž ministr Humbeck jest členem lože freimaurovské.

Ještě téhož dne 6. listop. 1884 vyšel okružník ministra Thonissena, v němž se na to důraz klade, že v každé obci se musí nalezati nejméně jedna škola obecní, ač nebyla-li obec výslovně této povinnosti sproštěna. Vláda prohlašuje, že nehodlá uděliti dovolení, aby některá soukromá škola mohla za školu obecní býti adoptována a) kdekoli finanční poměry obce toho nutně nevyžadují; b) kde učitelové nejsou vesměs rodilí Belgičané. Tato druhá poznámka směřuje proti školním bratřím; bratří těch jest ale v celé Belgii pouze 515 a mezi nimi toliko 46 cizozemců.

Seznavše katolíci, že král jedná v prospěchu liberálů, podali jemu *adresu*, aby ukázali, jak nebezpečné jest, když král ve prospěch menšiny do boje zasahá. Adresa sepsána jest ve výrazech velice rozhodných. Praví se hned z počátku, že obyvatelé Belgie od dávných věků vůči svým knížatům, hrabatům flanderským, vévodům Brabantským, i samým císařům německým se vší úctou, avšak spolu s rozhodnou určitostí se opřeli, když tito se pokoušeli svobody a práva lidu ztenčovati. Věrni zůstávajíce tomu příkladu svých předků dokládají tudíž belgičtí katolíci, a sice s bolestí a znepokojením, že král nezachoval se dle své přísahy a svého slibu, že totiž žádného rozdílu mezi Belgičany činiti nebude, nébrž že svého práva zákazného („Veto“) doposud nikdy neužil proti liberálům, když tito u vesla vládního se nacházeli. ale že ho pouze užil proti katolické vládě a většině. Neboť sotva že rozhodná většina katolická začala odstraňovati křivdy, jež dříve byly činěny, tu již koruna, dadouc se zastrašiti nikoli skutečnou vzpourou, nýbrž pouze vyhrožováním ku

vzpouře směřujícím, zamezila uskutečnění tohoto programmu, a přece táž koruna celých šest let nechala vládu liberální tou měrou hospodařiti, že svobody obcí i krajin byly zničeny, finanční stav země valně zhoršen, katolíci pronásledováni, zášť a nesvornost v celé zemi šířena. Velké množství stížností bylo tenkráte rovněž jako nyní podáno, avšak zůstaly úplně nepovšimnuty. „Kéž se Bohu zalíbí", těmi slovy adressa končí, „aby doba vladaření Vašeho Veličenstva nestala se jednou z nejosudnějších dob v dějinách Belgie."

Nejurputnější odpor klade proti novému zákonu školnímu zastupitelstvo hlavního města Bruselu. Jelikož však 500 otcův katolických rodin zadalo již k zastupitelstvu žádost, aby dítky jejich v náboženství katolickém byly vyučovány, bude město nuceno, dle zákona žádosti této vyhověti. Lépe jednalo město Gent, kteréž s biskupem uzavřelo smlouvu toho obsahu, že duchovenstvo převzalo vyučování náboženské na školách státních, kdežto město v příčině knih školních jakož i stran chování učitelstva podalo biskupovi potřebné záruky.

Jinak se v přeměňování škol státních ve školy katolické jen pozvolna pokračuje. Tak na př. ku konci r. 1884 dekretem královským bylo dovoleno, aby obce Dadizaele v západním Flandersku a Eynthout v kraji Antwerpském nebyly více povinny udržovati liberální školu obecní (počet žáků v obojí této obci byl se až na *pět* scvrknul!), nýbrž aby svobodná katolická škola tamější považována byla za školu místní.

Z ostatních ustanovení školního zákona belgického ze dne 20. září 1884 některé zajímavější věci tuto sdělujeme a sice:

Školu obecní spravuje obecní rada; ona určuje počet škol a počet učitelův. Dítkám chudých občanův uděluje se vyučování bezplatně.

Předměty, jimž se v národní škole vyučuje, jsou: čtení, psaní, začátky počítání, zákonitá míra a váha, počátky jazyka francouzského, flámského neb německého dle místních potřeb, zeměpis, dějiny Belgie, začátky kreslení, zpěvu a tělocviku. Pro dívky předepsány jsou ruční práce, a pro chlapce obcí venkovských počátky hospodářství polního. Každá obec oprávněna jest v čelo programmu školního dáti vyučování ve sv. *náboženství* a mravouce; vyučování to děj se na počátku neb ku konci hodin školních. Žádají-li

toho rodiče, může dítko jejich od náboženského vyučování dispensováno býti.

Učitel belgický při vyučování svém povinen jest zdržeti se všelikých nájezdů proti náboženskému přesvědčení rodičů, jichž dítky péči učitelův svěřeny jsou.

Výlohy s národní školou spojené zapravuje obec. Obcím dostává se podpory od kraje (provincie) a státu. Obecní rada jest oprávněna učitele jmenovati, suspendovati, na odpočinek dáti; ona ustanovuje služné učitelův, jež nesmí býti nižší 1000 franků; mimo to náleží učiteli byt neb náhrada za byt. Výslužné nesmí býti menší než 750 franků; ku placení výslužného přispívá vedle obce též kraj a stát. Každý učitel musí býti Belgičanem.

Počet vyučovacích hodin činí 20 za týden, nepočítaje v to hodiny vyučování náboženskému věnované. Dozor nad školami náleží státu, avšak dozor státni na náboženství se nevztahuje. V každém kraji nalezá se jeden vrchní inspektor školní a pod jeho dozorem jest více kantonálních (okresních) inspektorů. Kantonální inspektor povinen jest nejméně jednou v roce navštíviti každou školu okršku svého. V každém pak čtvrtletí jednou koná inspektor kantonální s učitelstvem okresu svého poradu. Vrchní inspektor vždy jednou ve dvou letech musí každou školu kraje svého navštíviti.

Pomýšlí se v zákoně též na zřízení učitelských seminářů se strany státu s podotknutím, že soukromým neb krajinským seminářům učitelským povoliti se může státní podpora, podrobí-li se tyto semináře dozoru státnímu.

Ze všeho znáti, že nelze sice školním zákonům belgickým upříti leckteré dobré stránky, že však zákony těmi nikterak nejsou církvi navrácena důležitá práva, jež jí v oboru školství přináležejí. *Redakce.*

---

33. Šestistoletá slavnost sv. Filipa Benitia.

Na kamenném mostě Pražském nalezá se nedaleko Malé Strany mramorová socha vypodobňující sv. *Filipa Benizi.* Socha ta zhotovena byla sochařem Mendel-em r. 1715 a nákladem knížete Liechtensteina postavena na mostě Karlově.

Filip Benizi narodil se r. 1233 ve Florencii.

Sotva 5 měsíců jsa stár prosil matku svou, aby řádu Servitů, právě tehdáž vzniklému, almužnu udělila. Humanitní vědy študoval v Paříži; po návratu svém odebral se do poustevny na horu Senario oddán sebezapření, modlitbě a přípravě ku stavu kněžskému. Vstoupil do řádu Servitů a stal se pátým jenerálem téhož řádu, kterýž tenkráte tou měrou zkvétal, že počet bratří v Evropě i Asii na 10.000 vzrostl. Filip Benizi všude hlásal pokoj a o smíření nepřátelských stran se přičiňoval; v tom ohledu získal sobě velkou zásluhu také o vlast naši českou, an Rudolfa z Habsburku s Přemyslem Otakarem II. na čas smířiti se mu podařilo. Také obě nepřátelské strany Gwelfů a Ghibellinů ku smíru pohnul. Pokoru svou dokázal, an, když po smrti Klementa IV. měl papežem zvolen býti, útěkem úřadu tomu se vyhnul, načež zvolen jest papež Řehoř X. (1271). Obraz Ukřižovaného nazýval svojí knihou a tuto objímaje zemřel v městě Todi v Umbrii dne 23. srpna 1285. Již za živa činil zázraky a když i po smrti jeho děly se četné divy u hrobu jeho, byl od papeže Klementa X. roku 1671 za svatého prohlášen. O svatořečení Filipa Benitia ucházeli se hlavy korunované, tak zejmena císař *Ferdinand III.* píše ku papeži Innocentiu X. dne 26 dubna 1645: „Cum dictus Benetius Antecessoris nostri colendissimi Imperatoris Rudolphi I. olim theologus, consiliarius et concionator insignis extiterit et *Tutelaris velut Domus nostrae Divus* sit, adeoque specialem sanctificationis ejusdem promovendae causam habere videamur, idque hac potissimum bellorum tempestate.“

Císařovna *Eleonora* píše témuž papeži Innocenciu X. 6. května 1645: „Cum hisce tam turbulentis temporibus Reipublicae Christianae Principes nimis diu continuo bello oppressi nihil praeter pacem desiderent, nobisque constet, B. P. Philippum Benitium Ordinis Servorum Deiparae Virginis, cujus et nos habitum gerimus, in Italia quondam inter Geffos et Gibellinos eximium ac felicem Pacificatorem exstitisse, facile animum nostrum induximus, hanc ad Sanctitatem Vestram exarare . . . ea praecipue spe freta, ut devinctus hic Beatus Pacificator . . per coelestes id agat in coelis, quod inter mortales maximo discrepantium partium et emolumento et dignitate egit in terris.“

Sv. Filip Benizi zesnul v Pánu 23. srpna 1285 a tudíž právě letošním rokem koná se 600letá památka

blaženého úmrtí jeho a to po celé Italii s velkou okázalostí. Z Říma zaslány byly do Prahy starostovi Akademie křesťanské p. architektu A. V. Barvitius-ovi obrázky s vyobrazením téhož světce, jaké se nalezá v městě Florencii v chrámě Zvěstování Marie Panny. Na rubu téhož obrázku dal p. architekt Barvitius vytisknouti epigramm z Říma zaslaný, v němž slavnost sv. Filipa spojuje se s nastolením nového knížete arcibiskupa Pražského a jenž takto zní:

Succede principi sanctis moribus nobili Friderico
Francisce Pontifex optime amplissime
Fauste feliciter.
Quo tempore per solemnia saecularia sexta
Sancto Philippo Benitio
Bohemiae olim pacis studiosissimo
Nunc Patrono coelesti recolendo
Hic et ubique instituta
Spes fovetur pulcherrima,
Posse omnia hinc inde membra
In symbolum confoederari
Et adjunctas imperio Austriadum plagas
In unam coire gratiam.

Redakce.

---

34. Pronásledování katolických křesťanů v Asii.

Úkazem zvláštním v době naší jest, že kdežto ve Francii samé katolická církev jest od nynější republikánské vlády po několik let důsledně potlačována, v zámořských krajinách považuje se dosavad Francie za hlavní ochránkyni víry katolické, tak sice, že Francie a církev katolická se stotožňují a tudíž také jeden s druhým vítězí aneb pronásledování trpí.

Důkazem toho jest zpráva nedávno ohlašovaná novinami, že v krajinách Anamských tak kruté pronásledování křesťanů katolických vypuklo, že více tisíc křesťanů při tom utrpělo smrt mučenickou. Jelikož jenom telegraf o věci této nás zpravil, dlužno vyčkati, až dojdou zvěsti zcela spolehlivé. Avšak máme starších zpráv z roku 1883 až 1885, že v Číně a v okolních zemích zuřivé pohanství poznovu hotoví se k vyhlazení víry křesťanské.

Missionář Chareyre, kterýž působil v Kien-ia-pin

na hranicích mezi Yünanem a Sučuenem, listem svým ze dne 19. listopadu 1884 podal apoštolskému provikáři Bourgeois-ovi zprávu o krvavém pronásledování, jež vzplanulo v tamější krajině. Na způsob tlup lupičských spojili se různí lidé ohrožujíce statek i život křesťanů. Mandarini byvše za ochranu požádáni nevěděli nic lepšího leč poraditi, aby prý křesťané lupičům zaplatili značné sumy peněz a pak že pokoje od nich užijí. Mnozí křesťané uprchli a tou měrou aspoň život zachránili; jiní překvapeni byvše z nenadání povražděni jsou nemilosrdnými katany, kteří ani dítek a starců neušetřili. Jest oprávněné domnění, že několik set křesťanů tenkrát pobito bylo. Domy jejich nazvíce ohněm jsou zničeny. Na hlavu každého missionáře vypisovány byly ceny peněžité, ale nicméně podařilo se mnohým, že v pravý čas útěkem se spasili.

Z Kambodši v Zadní Indii došla zvěst, že v noci 30. ledna 1885 byl v Tomlongu zavražděn katolický missionář P. Guyomard a s ním značný počet křesťanů; týž missionář byl r. 1858 ve Vannes-u ve Francii narozen a 17. února 1883 v Paříži na kněžství vysvěcen, načež odebral se ihned na missie společně s P. Manissolem, kterýž pro víru Kristovu dne 6. ledna 1884 utrpěl taktéž smrt mučenickou v Tonkingu. Chrám, v němž působil P. Guyomard, byl od pohanů zničen požárem a rovněž i příbytky křesťanů byly ohněm zničeny. *Redakce.*

---

35. Některé předpisy pro členy církve řecko-rozkolnické ve Srbsku.

1. V příčině předvolávání *svědků* bylo vládním nařízením z r. 1863 rozkázáno, aby osoby ve vzdálených místech bydlící nebyly ku konsistoři řecké předvolávány příliš často a musí-li se obeslání státi, aby se tak učinilo prostřednictvím úřadů policejních.

2. *Přečiny osob duchovních* církve řecké mohou od světské vrchnosti (civilních soudův a úřadův policejních) i od vrchnosti duchovní, biskupa a konsistoře pokutou býti stíhány. Kněží k vězení odsouzení mohou trest žaláře odseděti v klášteřích k tomu cíli v dorozumění s metropolitou ustanovených. Takovýto kněz nesmí po celý čas, po-

e) *Nezletilým sirotkům* jen tenkráte dovoluje se uzavříti sňatek manželský, dal-li k tomu jak poručník tak i sirotčí sudí své přivolení.

f) V rozepřích manželských není *advokátům* dovoleno zastupovati sporné strany, nýbrž má se zastupování to od duchovních osob díti. Jen tenkráte, když jedna neb obě strany sporné jsou neplnoleté, aneb když advokát jest blízkým příbuzným jedné z obou sporných stran, může se mu dovoliti zastupování té strany. Nižádným však způsobem není advokátovi dovoleno nahlédnouti do spisův archivu konsistorního.

g) Výnosem z 18. prosince 1879 stvrzen od vlády výnos synody řecko-rozkolnické, že při svatbě Srba řecko-nesjednoceného vyznání nesmí žádný jinověrec aneb nekřesťan býti *starosvatem*; za to však není zakázáno, aby *družba* neb *pobratim* byl obrán z příslušníků některého jiného křesťanského vyznání.

h) Hodlají-li manželé od stolu a lože rozvedení *obnoviti společenství manželské*, mají volnost to učiniti, jsou však povinni dříve dojíti si pro biskupské požehnání a odevzdati nález soudní, jímžto jim rozvod byl povolen. *Redakce.*

---

36. Znamenitá úleva v příčině dispensí od překážek manželských.

Až doposud velmi obtížným bylo při vymahání dispense v překážkách manželských ono ustanovení církevního práva, že se musila pokaždé při překážkách příbuzenství, švakrovství, příbuzenství duchovního a veřejné mravopočestnosti vyzvídati a v žádosti podotknouti okolnost, zdaž snoubencové *tělesným obcováním* se byli prohřešili a zdaž učinili tak s tím úmyslem, aby snadněji prominutí překážky dosáhli.

V moudrém uvážení svém seznal sv. Otec Lev XIII. velké obtíže, jež se v tom ohledu vyskytovaly a tudíž prostřednictvím kongregace Inquisitionis seu sacri Officii dne 25. června 1885 nařídil, aby pro budoucnost od podmínky svrchu řečené úplně se upustilo, tak sice, aby za platnou se považovala dispense i v tom případě, když zamlčena byla copula incestuosa aneb zamlčen byl úmysl, že snoubencové tělesným

obcováním udělení dispense jistěji dosíci zamýšleli. Uvádíme zde důležitý a praxi církevní značně zmírňující dekret papežský v plném znění:

Decretum Sedis Apostolicae circa dispensationes matrimoniales.

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Infandum incestus flagitium peculiari semper odio sancta Dei Ecclesia prosequuta est, et summi romani Pontifices statuerunt, ut qui eo sese temerare non erubuissent, si ad apostolicam Sedem confugerent petendae causa dispensationis super impedimentis matrimonium dirimentibus, eorum preces, nisi in eis de admisso scelere mentio facta esset, obreptionis et subreptionis vitio infectae haberentur atque ideo dispensatio esset invalida; idque ea sanctissima de causa cautum fuit, ut ab hoc gravissimo crimine christifideles arcerentur.

Hanc s. Sedis mentem testantur tum alia documenta, tum decretum, quod novissime supremum sanctae romanae et universalis Inquisitionis consilium, ipso adprobante romano Pontifice, feria IV. die 1. augusti 1866 tulit, quod est huiusmodi „subreptitias esse et nullibi ac nullo modo valere dispensationes, quae sive directe ab apostolica Sede, sive ex pontificia delegatione super quibuscumque gradibus prohibitis consanguinitatis, affinitatis, cognationis spiritualis nec non et publicae honestatis conceduntur, si sponsi ante earundem dispensationum executionem, sive ante sive post earum impetrationem incestus reatum patraverint; et vel interrogati, vel etiam non interrogati, malitiose vel etiam ignoranter reticuerint copulam incestuosam inter eos initam sive publice ea nota sit sive etiam occulta, vel reticuerint consilium et intentionem, qua eandem copulam inierunt, ut dispensationem facilius assequerentur.“ S. Poenitentiaria vestigiis insistens supremae Inquisitionis id ipsum die 20. Julii 1879 statuit.

Verum cum plurimi sacrorum antistites sive seorsum singuli, sive coniunctim s. Sedi retulerint, maxima ea de causa oriri incommoda cum ad matrimonialium dispensationum executionem proceditur, et hisce praesertim miseris temporibus in fidelium perniciem non raro vergere quod in eorum salutem sapienter inductum

fuerat, Sanctissimus D. N. D. Leo divina providentia Papa XIII. eorum postulationibus permotus, re diu ac mature perpensa, et suffragio adhaerens Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium in universa christiana republica una mecum inquisitorum generalium, hasce litteras omnibus locorum ordinariis dandas jussit, quibus eis notum fieret, decretum superius relatum s. romanae et universalis Inquisitionis et s. Poenitentiariae, et quidquid in eundem sensum alias declaratum, statutum aut stylo Curiae inductum fuerit a se revocari, abrogari nulliusque roboris imposterum fore decerni; simulque statui et declarari, dispensationes matrimoniales posthac concedendas, etiamsi copula incestuosa vel consilium et intentio per eam facilius dispensationem impetrandi reticita fuerint, validas futuras: contrariis quibuscumque etiam speciali mentione dignis minime obstantibus.

Dum tamen ob gravissima rationum momenta a pristino rigore hac super re Sanctissimus Pater benigne recedendum ducit, mens Ipsius est, ut nihil de horrore, quod incestus crimen ingerere debet, ex fidelium mentibus detrahatur; imo vero summo studio excitandos vult animarum curatores, aliosque quibus fovendae inter christifideles morum honestatis cura demandata est, ut prudenter quidem, prout rei natura postulat, efficaciter tamen elaborent huic facinori insectando et fidelibus ab eodem, propositis poenis quibus obnoxii fiunt, deterrendis.

Datum Romae ex cancellaria S. O. die 25. Junii 1885.

Addictissimus in Domino
R. Card. *Monaco.*

---

37. Ruka Boží v dějinách církve a ve správě duchovní.

Za nynější ne-li nevěrecké aspoň nábožensky vlažné doby naleznou se zajisté hnedle v každé duchovní správě osadníci, kteří blahodárnému působení kněze velmi na závadu jsou. V postavení svém občanském zaujímají místa rozmanitá. Opomenuto budiž zde vypočítávání všech těch, kteří v městech i na venkově vliv

kněze pedvraceji a svým příkladem i jiné strhují. . . . Jest litovati, že to bývá přečasto t. zv. *honorace*, a že bývají v tom — z hrdosti, uražené ješitnosti a pod. příčin — i osoby onoho pohlaví, kterémuž od církve dostalo se *čestného epitheta* „devotus sexus." (Antiph. Marianská). A co se *naškodí* mnohé takové osobnosti knězi a jeho úřadu! Tu jeden rozšiřuje špatný tisk, jiný zas odvrací věřící lid od kostela, jiný životem nemravným dává pohoršení . . . . atd.

Kněz namahá se, hledí zameziti šířící se zlo, ale často marně. Dotyčné osoby podvracejí dále a pořáde snad více účinkování kněze, až tento rozmrzen a *zoufaje nad dobrou věcí* opustiti hledí místo své, kde takové překážky v cestu se mu kladou. — —

Tu budiž útěchou i posilou duchovnímu správci pevné přesvědčení o tom, že táž *ruka Božská*, která v dějinách církve tak často nenadálým způsobem úplný obrat u vývoji dějin učinila, táž ruka Božská *i nyní že nepřestává* neočekávaným přečasto způsobem pomáhati v nouzi nejvyšší.

O sv. apoštolech dí písmo sv. (Sk. ap. 16, 20.): „A oni šli a kázali všude a Pán jim pomáhal a *potvrzoval řeč jejich následujícími* (*na to*) *divy.*" A zajisté uzdravení *chromého od narození* (sk. ap. kap. 3.), náhlá smrt lživého *Ananiáše i manželky jeho* (kap. 5.), netušené a podivné *Šavla* na víru obrácení (kap. 9.), vzkříšení *Tabithy* (9, 36—43) — všechny tyto neobyčejné příběhy, o nichž a mnohých zajisté jiných ještě písmo sv. se zmiňuje, neodolatelnou mocí účinkovaly na mysle svědkův událostí těch. „I viděli jej (Šavla) všickni, ... a obrátili se ku Pánu" (Sk. ap. 9, 35.). „I rozhlášeno jest to . . . ., a uvěřili mnozí v Pána" (tamtéž v. 42).

To byly ovšem zázraky, kterýchž bylo mladé církvi Boží potřebí tak, jako mladému, právě zasazenému stromku třeba zalévání, bez něhož strom vyrostlý již nezahyne. Ale nejvýš moudrý Řiditel církve Své ponechávaje vždy lidem svobodu vůle nicméně i později netušeným činem, — řekněme divem neb i zázrakem, — *změnil přečasto celou situaci* tu města, tu země, tu i celé církve. Vzpomeňme jen na *tyto některé* příklady! Pochlebný, výmluvný *Arius*, který v církvi Boží zlověstným bludem svým neblahý rozkol způsobil, hle! jak neočekávaně proti všemu lidskému domnění bídnou smrtí sešel, když u vítězoslavném průvodu krá-

čel městem Konstantinopolí; — při konání tělesné potřeby vytekla z něho střeva r. 336.

A kdož ví, jak mnoho zlého by byl natropil ještě v církvi naší *císař Julián odpadlík*, kdyby nebyl r. 363 neočekávaně zemřel v mladistvém věku, stár teprve 32 let!

A podobné události netušené významu dalekosáhlého *často* vyskytají se v dějinách církve sv. Připomeňme si jen ještě moc *Napoleona I.* a jeho netušený konec!

Tak jest, řekl bych, *ve velkém*, ale podobně děje se i *v malém*. Rozmanité jsou události, „ty divné náhody“ — ve smyslu nevěrce, pro věřícího však „řízení prozřetelnosti Božské“, které často velikou změnu na osadě způsobí a to k lepšímu. Bůh sám neočekávaně mocnou rukou Svou odstraňuje ty, kteří škodí vinici Jeho, anebo dotkne se jich milostí svou tak, že obrátí se.

Kterakým způsobem? Takovým, že by nikdo nebyl mohl jej ani tušiti a zvolá pak: Kdo by si byl tohle pomyslil! Bývá to: náhlé schudnutí — náhlé propuštění ze služby — těžká nemoc — náhlé pozbytí všeho vlivu v obci — náhlá smrť — smrt manžela neb dítka jedináčka — nenadálé přesazení jinam — zachvácení rukou spravedlnosti, když míra dovršena — uprchnutí z místa neblahé činnosti a jiné podobné.

Tím způsobem jak *na mnohých* místech odvalen již balvan z cesty duchovního správce a — bude odvalen svým časem, až uvidí Pán, i jinde! Nepovažuj to kněz za obyčejný běh světa a života, viz v tom touž ruku Páně, kteráž „ve velkém“ řídí osudy církve a světa!

Tím způsobem pomáhá Pán vinice dělníkům svým, když mysl klesá; tím způsobem Pán lodičky zmítané přečasto pomáhá *malověrným* veslařům a zachraňuje *tonoucího Petra*.

Neobyčejnými takovými příhodami v přemnohých případech přivádí Pán k služebníku Svému ty, kteří ve zpupné pýše své domnívali se, — arciť v postavení čestném, v zámožnosti své, v nezkaleném blahobytu — že nikdy Boha, kněze potřebovati nebudou, kteří duchovním správcem pohrdali neb vznešeně jeho ignorovali, kteří knězi život ztrpčovali, působení jeho škodili .... Ti a tací přicházejí pak k duchovnímu, přicházejí *pokorni, věřící, prý i zbožni*. ... Ovšem, pohnůtky, vedoucí je nyní po navštívení Božím ku knězi,

nebývají *čisté*. Jedná se jim často o přispění kněze k dosažení místa — k vymožení pense, stipendia — k zaopatření místa v tom onom ústavu pro dítě, — jedná i o hmotnou pomoc a pod. Ale dosti na tom, že ti, kdož zatvrzele kněze i kostela se vzdalovali, nyní duchovního služby potřebují neb ji použiti chtějí.

Co učiní správce duchovní? Tu jest na něm, aby byl *šetrným*, byl *jemným* a uměl *zapomenouti*, co bývalo, a — *odpouštěti*. Tu jest na knězi, aby uměl „železo kouti, dokuď havé jest“, aby naladěnou mysl uměl *získati*, z pohnůtek sobeckých pozdvihnouti k věcem vyšším, aby *neodpudil*, nýbrž trvale *přivábil a upoutal* — —. Bával se dříve a snad již zoufal nad tím, „kdo odvalí kámen hrobový, neboť byl veliký velmi“; nuže, Pán pomohl, seč lidské síly nebyly; ostatní učiň služebník! —

Čtenáři tohoto jen nastíněného pojednání sami zajisté dosvědčí příklady z vlastní své zkušenosti, jak často Pán spůsobem zmíněným přivádí osadníky zbloudilé i zatvrzelé k pastýři duchovnímu; dosvědčí, jak přečasto do účinkování jejich Bůh — si licet ita loqui! — mocnou rukou Svou *neočekávaně zasáhl a* úplný převrat spůsobil, kterak výstražný příklad i mnohé svedené obrátil.

Táž Božská ruka, řídící vinici Svou, používá však i tohoto prostředku: změny *v osobnosti duchovního pastýře* buď smrtí neb odstoupením. A změněním osobností měnívá se i tak mnohé jiné; vyrovnává se *samo aneb lehce*, co *jinak* by nebylo šlo — —.

I toto tvrzení doloží si čtoucí sám příklady, ne řídkými, a přisvědčí, že jako vůbec, ani ve správě duchovní *není náhody žádné* — v obvyklém toho slova smyslu —, nýbrž *ruka Boží* že tu činná jest, jejíž stopu *obzvláště* při netušených událostech a obratech patrně poznati lze. Vzpomeňme slov sv. Pavla: „Já jsem sázel, Apollo zaléval: ale Bůh dal vzrůst. Protož ani ten, kdož sází, jest něco, ani ten, kdo zalévá: ale Bůh, jenž dává zrůst.“ (1. Kor. 3, 6—7).

Jan Sedlák,
farář ve Velk. Popovicích.

Literární oznamovatel.

64. **Poslední léta Nejsvětější Panny Marie na světě.** Na základě originalu francouzského upravil Dr. *Martin Říha*, professor v Budějovicích. Schválením nejdůstojnějšího biskupského Ordinariatu v Budějovicích. 1885. Nákladem vlastním. Osmerka. Str. 255.

Mnohotvárný jest život duchovní v národě a jest třeba rozmanitých spisův, by se různým vrstvám lidu vyhovělo. Tak zvláště nedostává se domům řeholním neb zbožným společenstvům českých spisův, které by rozjímání v sobě obsahovaly. Do tohoto oboru literatury patří uvedená kniha jsoucí především obsahu komtemplativního. „Poslední léta nejsvět. Panny Marie“ obsahují totiž úvahy o životě Panny Marie po na nebe vstoupení Páně. Hlavní myšlénka jest asi tato: „Jak plynula poslední léta Rodičky Boží na tomto světě?“ Dle zásady, že Panna Maria byla zajisté vždy vzorem všech křesťanských ctností, jest vybásněn další věk a působení Marie Panny. Můžeť se v knize této čtenář dočísti o rozličných ctnostech Rodičky boží a učí se zároveň v bohabojném životě ji následovati a jakožto svou orodovnici ji ctíti, milovati a vzývati. Poněvadž spisovatel patrně se snažil vylíčiti, že Panna Maria jest vzorem života ryze křesťanského, přihodilo se mu někdy, že příliš způsoby a poměry naše přenesl do prvních dob křesťanství. Z veškeré práce vane klidný rozjímavý duch, který umí zároveň vřele a dojemně mluviti. Líčení života Panny Marie má jakýsi idyllický ráz. Úvahy jsou jedna a třicet; vypočteny byly asi původně pro pobožnost májovou; jinak hodí se velmi dobře ke čtení v domech ženských řeholí i pro domácí pobožnost. Překlad jest plynný, řeč správná, úprava velmi slušná. Zvláštní cenu má jmenovaná kniha pro nás i tím, že pochází z péra bývalého professora, nyní ale nejdůstojnějšího biskupa v Budějovicích. Jestiť ona nám zárukou, že pan spisovatel též jakožto vrchní pastýř diecése Budějovické neodloží péra svého, nýbrž i na dále bude pracovati na duchovním vzdělání lidu sobě svěřeného nejen slovem ale i písmem a tím bude následovati velikého Jirsíka. Jelikož úvahy: „Poslední léta Panny Marie“ byly od ordinariatu v Budějovicích

schváleny a výtečným obsahem vynikají, můžeme je jakožto velmi zdařilé též se své strany doporučiti.

Prof. *Josef Kyselka*.

65. **Bibliotéka nejslovutnějších kazatelů českých starší doby.** Seš. 1. a 2. Cena ročníku 3 zl. Rediguje a vydává kněz *Ign. Bečák*. V Kroměříži 1885. Nákladem vlastním.

V předmluvě k uvedenému dílu připomíná pan vydavatel, professor na gymnasii arcibiskupském v Kroměříži, že posvátné řečnictví české naší doby má ovšem hojný počet vzdělavatelů, ale plody kazatelské že nestojí na výši potřebné dokonalosti. By posvátné řečnictví české se povzneslo, k tomu mimo jiné prostředky mohou sloužiti vzory doby minulé, vzory vynikající svou správnou řečí a důkladným provedením látky. A máme liž takovéto vzory, na nichž by kazatelé zdárně se vzdělávati mohli? Na tuto otázku odpovídá pan spisovatel, že jich máme; zároveň uvádí četné kazatele z doby od r. 1620 až do časů císaře Josefa, kteří na kazatelně v jazyku českém vynikali a své práce tištěné nám zanechali. V té příčině praví pan redaktor: „Naše česká literatura chová v lůně svém opravdové perly řečeného posvátného umění; mámeť bohaté sbírky kázaní a řečí všeho druhu, řečí obsahem i formou výtečných, jenom po hříchu málo známých. Majíce tedy tak znamenitý poklad starších prací kazatelských, obsahem i formou stejně vynikajících, byla by to ovšem vina neodpuštěná, kdybychom pokladu toho si nevšímali, z něho ve svůj vlastní a uměny kazatelské prospěch nekořistili. Avšak kde najdeme klíč, jenž by nám řečený poklad odemknul? Naše „Bibliotéka nejslovutnějších kazatelů českých“ toť má býti onen klíč, který každému posvátného řečnictví milovníku otevře závoru k zásobám za minulých dob nastřádaným. Bibliotékou nejslov. kazatelů českých má býti každému poskytnuta příležitosť, aby nejprve posouditi mohl, co slavní naši předkové v posvátném díle kazatelském byli vykonali, dále aby na skvostech těchto řečnických mohl se pokochati, vkus svůj tříbiti a vůbec z přehojných těch zdrojů jak pro sebe tak pro jiné směle vážiti. Bedlivé studium starších vzorů kazatelských nezůstane také bez dobrých následků pro budoucnosť. Na starší práce třeba nejprve zvykati, abychom

jim jak náleží porozuměli a co krásného do sebe mají zakusili. Že ve sbírku tuto nebudeme pojímati než práce ceny skutečné a trvalé, netřeba ani připomínati." Jak z uvedených slov patrno, má „Bibliotéka nejslov. kaz. č. starší doby" býti reprodukcí sbírek kazatelských ze XVII. a XVIII. století. Tehdy v Čechách ovšem mezi kazately přední místo měli členové tovaryšstva Ježíšova, protož větší část kázaní té doby od nich pochází. Tudíž také posvátný řečník, jímž tato sbírka počíná, jest Leopold *Fabricius* S. J., který zejména v kostele sv. Klementa v Praze a na jiných místech po 24 let s velikou pochvalou posluchačův až do své smrti úřad kazatelský zastával. Zemřel v Praze 1772. Od něho pochází čtvero sbírek kázaní, z nichž v „Bibliotéce" se uvádějí „Slavnostná kázaní Marianská" a „Kázaní na všecky výroční svátky."

Přistupme nyní ke sbírce samé. Máme před sebou 28 kázaní thematických, na jeden svátek vždy po dvou. Kázaní ta pocházejí vesměs od Fabricia. Čtouce práce jeho záhy nabýváme přesvědčení, že dotčený kazatel vládl znamenitě řečí českou, a že práce jeho mohou co do řeči v pravdě býti vzorem každému kazateli. Mimo to znamenáme velikou jeho vzdělanost a znalost klassikův římských a řeckých. Líčení jeho bývá jaksi široké, volné, názorné; příkladů nachází se veliká hojnost jakož i citátův z písma a jiných spisovatelův. Velmi často postupuje k mluvě básnické, vzletné a živé. Vedle toho užívá ovšem někdy slov za naší doby poněkud pro kazatelnu méně vhodných, jakož i provedení látky bývá někdy dosti spletité a na hře slov spočívající. Některá kázaní jednoduše reprodukovati na kazatelně by nešlo. Někdy živá mluva Fabriciova až do komického zabíhá. Jest se nám však spolu přiznati, že pěkná, uhlazená jeho řeč česká přímo překvapuje a že každý kazatel zvláště mladší s prospěchem tato kázaní čísti může; též způsob provedení bývá někdy zvláštní, ale dosti pěkný. Podle předložených sešitů „Bibliotéky" této musíme zajisté říci, že úmysl páně vydavatelův jest dobrý a že důkladné a obezřetné provedení jeho mohlo by býti našim pánům kazatelům velmi prospěšno i co do řeči i co do zpracování látky; neboť bibliotékou nejslov. kaz. č. nabyli by mladší pp. kazatelé příležitosti poznati kázaní česká z té doby, kdy kazatelé čeští ponejvíce němčiny neznali, a jak z uvedených příkladů patrno znamenité vzdělání kaza-

telské si osvojili; okolnost tato padá u nás mnoho na váhu, neboť novější literatura kazatelská čerpá po nejvíce z kázaní německých. Úprava jest pěkná, tisk zřetelný a vydané dva sešity obsahují 15 archů. Ročník bude míti vždy po 5 sešitech za 3 zl. Není tedy cena díla toho vysoká. Přejeme panu vydavateli, aby práce jeho našla hojného odbytu, aby výběr kázaní byl vždy obezřetně sestaven a čeští páni kazatelé aby hojného poučení z bibliotéky nejslov. kaz. č. ku povnešení posvátného řečnictví nabývali. Prof. *Jos. Kyselka.*

66. **František de Paula hrabě ze Schönbornů,** kníže arcibiskup Pražský. Napsal Dr. *Klement Borový.* Tiskem a nákladem kníž. arcib. knihtiskárny za Rohlíčka a Sieverse v Praze 1885. (S podobiznou)

Ku slavnosti nastolení nejdůstojnějšího Metropolity a Primasa království Českého vydala kn. a. knihtiskárna dvojí biografii se zdařilou podobiznou Jeho knížecí Milosti; jedna německá, pochází od nejmenovaného spisovatele; druhá česká od redaktora tohoto časopisu, jest sepsána s použitím týchž zpráv, jež německé biografii za základ sloužily, ač jinak český životopis ještě i jiné zprávy podává. Zajímavé jest vypravování o celé řadě vynikajících členů hraběcí rodiny Schönbornské, kteří se duchovnímu stavu věnovali, a rovněž významné jest, že více členů rodu tohoto mezi přední a nejvřelejší ctitele našeho sv. Patrona zemského Jana Nepomuckého náleželo. Dle doslechu hodlá katolický spolek tiskový členy své knížkou touto ještě letošním rokem poděliti. Úprava jest velmi slušná. *Redakce.*

67. **Kytice** z vonného i nevonného kvítí, kterou uvil Velehradským poutníkům na památku roku 1885 kukátkář (*Václav Kosmák*). Část čistého výtěžku věnuje se svatyni Velehradské. V Brně 1885. Tiskem moravské akciové kněh tiskárny. Nákladem vydavatelovým.

Oblíbený a mistrovskými kresbami svými proslulý vypravovatel Václav Kosmák zasvětil tuto sbírku obrázků ze života svatým „Cyrillu a Methodovi, Otcům našim.“ Tentokráte obral sobě za východiště svého vypravování menažerii čili zvěřinec: jako tuto zvířata nejrůznějšími vlastnostmi opatřená vedle sebe umístěná shledáváme, podobně jest i v životě lidském. Vlastnostmi

svými podobají se mnozí lidé nerozumným zvířatům. Vyznati musíme, že se provedení „lidského zvěřince“ panu spisovateli výtečně podařilo. Figury, jež se zde čtenáři předvádějí, jsou samé originály, jež barvami velice živými se vyličují; někdy zdá se nám barvitost až příliš pestrá; tak n. př. v obrázku „Krkavice“ jednání matčino zůstává psychologickou hádankou. Za to však „Křeček,“ „Vlaštovička“ a „Chrt“ jsou obrazy naprosto výborné a bezvadné, jichž čtení zajisté s dobrým ovocem se nemine. Protož nadzmíněný spis k bedlivému čtení každému vřele odporučujeme.

Redakce.

68. **Rukověť devítidenní pobožnosti k Panně Marii Filipsdorfské.** Sestavil P. *Cyrill Kanéra*, farář v Břevnově v Čechách. Páté vydání. Čistý výnos věnován ku stavbě chrámu Páně ve Filipsdorfě.

V této knížečce vypisuje pan spisovatel nejprve původ úcty k Panně Marii Filipsdorfské, popisuje všecky zázraky, které na tomto místě se staly a dokazuje jimi, že Filipsdorf jest skutečně zvláštní omilostněné místo, na kterém Bůh prostřednictvím Marie Panny prosby lidí nábožných trpících a opuštěných vyslyší. Když svatosť místa tohoto vylíčil, vybízí každého křesťana, aby buď osobně anebo aspoň v duchu k Panně Marii na tomto místě se zjevivší se utíkal, podává mu devatero krásně sestavených pobožností, které ve Filipsdorfě každodenně se konají a které Panně Marii zajisté milé jsou a ujišťuje ho, že jistě vyslyšení dojde, ať v jakékoliv nesnázi se nachází, bude-li po 9 dní tyto pobožnosti nábožně vykonávati. Aby této knížečky i jakožto modlitebních knih užiti se mohlo, vhodně přidány jsou modlitby mešní, k sv. zpovědi a k sv. přijímání, modlitby ke všem patronům českým a některým známějším svatým, litanie a modlitby růžencové.

Již co obsahu se týče, zasluhuje knížečka tato odporučení a ještě více odporučujeme ji z té příčiny, že čistý výnos její určen jest k oslavě Rodičky Boží — k zbudování nádherného chrámu Jejího.

Karel Vondruška,
katecheta.

69. **Malé hodinky k nejblaženější Panně Marii.** Podle římského breviře vydal *Jan Al. Dreml*, rozmnožil *J. Hejtmánek*, farář v Korouhvi.

Jest to malé officium Marianské dle breviře dosti správně přeložené, hodící se pro údy třetího řádu sv. Františka. Na konci připojeny jsou modlitby mešní, modlitby k sv. zpovědi a k sv. přijímání.

Karel Vondruška,
katecheta.

70. **Výklady a řeči duchovní** na všecky neděle a svátky roku církevního i některé řeči příležitostné od *Bohumila Fr. Hakla*, děkana v Hořicích. Díl I. obsahuje řeči a výklady epištol a evangelií od I. neděle adventní až do II. neděle po devítníku.

Všichni pastoralisté radi duchovním správcům, aby k osadníkům svým jenom krátké ale jadrné řeči drželi – krátké, aby posluchače příliš neunavovaly, jadrné, aby obsahovaly vše, čeho křesťanu věděti třeba. Vzor takovýchto kázaní podal nám na slovo vzatý kazatel děkan Bohumil Hakl ve svých výkladech a řečech duchovních. Řeči a výklady tyto náležitě promyšlené a logicky sestavené vyjadřují krátce o každé pravdě náboženské vše, co o ní říci a věděti třeba, tak že se zdá, jakoby byl pan kazatel, kdykoliv některou tu řeč pracoval, měl na smysli slovo: non multa, sed multum. Při výkladu epištol a evangelií přidržuje se pan kazatel výkladu Sušilova a jako charakteristickou známku výkladů těchto mohli bychom uvésti, že vždy, kdykoliv s evangeliem počíná, dokazuje příhodnosť epištoly nebo evangelia k době, v které se čte. V řečech liturgických dříve než význam slavnosti nebo obřadu vysvětluje, podává historický vývin slavnosti neb obřadu. Sloh jest poněkud vyšší, ale při tom srozumitelný, jenom přílišné vysvětlování cizích slov bychom neschvalovali, poněvadž mnohdy výklad není ještě dosti jasný a přílišné hromadění jmen vlastních jest na závadu řeči a posluchače příliš unavuje; zvláště v úvodu jest takové hromadění nemístné, jako shledáváme na stránce 36. ned. 4. adv.: Výklad evangelia ze začátku: Leta patnáctého císařství Tiberia . . . Kdo byl Oktavianus Augustus? Kdo Tiberius? jak dlouho který vládl? Kdo Herodes, Filip a Archelaus? Byli synové Herodesa dětovraha, jimž po smrti jeho říše jeho rozdělena byla: Archelaus Idumeu, Judsko a Samaří; Herodes (Antipas) Galileu a Pereu (Zajordaní); Filip Itureu a Trachonitidu (v severním Zajordání); čtvrtý pak Lisaniáš (cizinec) krajinu Abilene na úpatí hor

Antilibánských atd. Výklad ten sám o sobě ovšem jest poučný a v komentáru písma sv. na svém místě; ale v kázaní se dobře vypustiti neb aspoň značně zkrátiti může Jinak o těchto kázaních rádi vyznáváme, že sbírka takovýchto řečí byla žádoucna v literatuře naší a že právě tyto výklady vyhovují všem požadavkům — jsou krátké, jsou důkladně promyšlené; stačí na více let, neboť obsahují na každou neděli nejméně 4 řeči a jakýsi cyklus se v nich zachovává; v menších osadách může se jich vůbec užiti; ve větších, kde více kněží jest, při ranních a byvše poněkud rozšířeny mohou i při velkých kázaních řeči tyto předneseny býti. S toužebností očekáváme ostatní díly a s radostí je uvítáme, poněvadž přesvědčeni jsme, že jako tento první důkladně provedeny budou. Díl první vřele všem odporučujeme.

Karel Vondruška,
katecheta

71. **Miroslava.** Původní povídka lidu českému. Napsal *Jos. M. Pohohořelý*, osobní děkan v Nové vsi u Kolína. V Hoře Kutné, nákladem knihkup. Karla Šolce 1885. Str. 87. Cena 30 kr.

V naší době vítati sluší každou povídku, která dobrým směrem svým jest spůsobilá sloužiti ku poučení a vzdělání lidu našeho a tím umenšiti zlo, ze čtení špatných spisů plynoucí. Osvědčený veterán na roli spisovatelské obral sobě látku, kteráž hluboce zasahá v socialní poměry, ovšem způsobem klidným, směřujíc k odstranění předsudků dosud z velké části panujících mezi členy různých stavů. Vypravování běře se postupem mírným, obtíže poznenáhla ustupují a dvé milujících srdcí dochází kýženého spojení. Při tom mnohé důležité zásady mravního života se objasňují a mysl čtenáře ku konání ctností nabádá. Mluva jest přesná, úprava knížky slušná. *Redakce.*

72. *Lehmkuhl* Augustini, Soc. Jesu, **theologia moralis.** Volumen I. Friburgae Brisgavii, Herder 1883.

Všeobecně známa jest morálka Gury'ho a velice rozšířena. Dílu tomuto ve mnohém ohledu podobá se morálka Lehmkuhlova. Podává se v ní theorie, ale spolu i kasuistika se pěstuje. Zahrnuje v sobě všeobecnou mravouku a ze zvláštní mravouky nauku o ctnostech a povinnostech života křesťanského. Se zvláštní pílí propracoval spisovatel důležitou a velice obtížnou nauku o úrocích a lichvě, a ukazuje, že za naší doby nelze každý úrok pokládati za lichvu úhlavně z té příčiny, jelikož peníze, byvše samy sebou res sterilis, staly se

za našich časů res frugifera. Spis ten zasluhuje jako výtečný býti odporučen. *Redakce.*

73. **Kanoničko na čelo pravoslavne crkve** pri pazpečenu crkvenich oblasti k pitańu o jerarchičkom položaju *sarajevske* metropolije napisao archimandrit *Nikodim Milaš*, doctor bogostovije i professor crkvenoba práva i crkvene istorije. Zadar, povalńa Ivana Vodicka 1884.

Zaderský professor i archimandrita Dr. Milaš ve spisku tomto pojednává o důležité otázce, která se nyní právě na denním pořádku nachází a sice o tom, má-li řecko-rozkolnická metropole Sarajevská od patriarchatu Konstantinopolitanského býti odtržena a připojena ku patriarchatu karlovickému. Bylať r. 1880 uzavřena smlouva s patriarchou konstantinopolitanským, dle níž Serajevská metropole jemu podřízenou se stala. Ješto však nejedny nesnáze z poměru tohoto vznikaly, ustanovil se ministr svob. pán Kallay na tom, aby metropole nadzmíněná spojena byla s patriarchátem Karlovickým. Podobá se, že metropolita řecký Kosanovics souhlasí s tímto přáním ministrovým. Dr. Milaš dokazuje nutnost, aby Sarajevský prestol od Konstantinopolitanského patriarchátu byl oddělen a jak in dogmaticis tak vůbec in spiritualibus Karlovickému patriarchátu podřízen a tudíž s episkopátem řeckonesjednocené církve v Rakousko-uherském mocnářstvi spojen. Patriarchovi Konstantinopolitanskému nikterak nepřisluší právo na církev Sarajevskou; že doposud byla mu tato církev podřízena, stalo se jen mocí usurpace jmenovaného patriarchy. Ze 17. kánonu církevního sněmu Chalcedonského a z 38. kánonu synody Trullanské dovozuje spisovatel, že církvi Sarajevské přisluší neodvislost od patriarchátu Konstantinopolitanského a tudíž úplné právo spojiti se s episkopátem rakousko-uherským. *Redakce.*

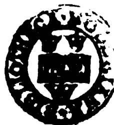
74. **Compendium juris ecclesiastici** ad usum Cleri ac praesertim per imperium Austriacum in cura animarum laborantis. Scripsit Dr. *Simon Aichner*. Editio V. novis curis recognita et emendata. Brixinae, Wagener. 1884. stran 810; a 70. Cena 4 zl. 80 kr.

Dílo toto po mnohá leta chvalného jména sobě dobývalo v Rakousku a jest rukovětí velmi prospěšnou pro každého duchovního, jemuž není po ruce četná

knihovna spisů kanonických. O výtečnosti spisu svědčí okolnost, že už páté vydání na světlo vychází. Slovutný spisovatel jest nyní knížetem biskupem Brixenským v Tyrolsku; týž některé částky knihy úplně přepracoval a zejmena připojil nové statě o nejnovějších církevně-politických poměrech v Rakousko-Uhersku, též o patronátě a kongregacích řeholních. V dodatku byly některé pro nynější dobu nezávažné věci vypuštěny, jiné pak užitečné nově připojeny. *Redakce.*

75. Monumenta Tridentina. Beiträge zur Geschichte des Concils von Trient, von *August von Druffel.* Heft I. (Januar bis Mai 1545). München 1884. Verlag der königl. bair. Akademie der Wissenschaften.

V novější době více učencův obralo sobě za předmět bádání obecný církevní sněm Tridentský. Zejmena kardinál Hergenröther činí přípravy ku sepsání díla o sněmu tomto a dílo takové ovšem by s uspokojením na všech stranách uvítáno bylo. Pán v. Druffel obral si cestu zvláštní, an podkladem své historické publikace neučinil akta sněmu samého, nýbrž pozůstalé spisy jednoho z předních účastníkův sněmu, kardinála Cervino, jenž později stal se papežem maje jméno Marcellus II. Jeho dopisy s polus jinými důležitými listinami zaujímají celých 42 svazkův a nebyly odevzdány do archivu papežského, nýbrž zůstaly v rukou soukromých a nalezají se nyní v archivu florentinském. Z nich čerpaje uveřejnil p. Druffel v prvním sešitu nadzmíněného spisu 123 listin, jež se otevření sněmu Tridentského týkají. Zejmena dozvídáme se tu o sporu vzniklém mezi legáty papežskými a vyslancem císařským, z něhož také vysvítá, jak velká práva sobě císař qua advocatus ecclesiae v příčině obecného sněmu církevního připisoval. Taktéž jednáno o otázce, mají-li různé země zastoupeny býti na sněmu svými biskupy nebo pouze prokurátory. Jsme dychtivi na další pokračování důležitého tohoto spisu přejíce spolu, aby spisovatel vytrval na dráze objektivní nestrannosti a tím vědeckou cenu díla svého zabezpečil. *Redakce.*

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXVI. 1885. Svazek VIII.

Synoda diecése Labudské v Mariboru 1883.

V listu pastýřském ze dne 25. října 1882 ohlásil nejdůst. kníže-biskup Labudský Josef Maxmilian Steppischnegg úmysl svolati diecésní synodu během roku nejblíže příštího. Slibu tomu skutečně dostál, an konvokačním dekretem ze dne 30. května 1883 ustanovil, že synoda od 28. do 30. srpna 1883 v městě stoličném *Mariboru* konati se bude, jak se i skutečně stalo.

V předvečer dne 27. srpna sešli se účastníci synody v semínářském chrámě sv. Aloisia, kdež biskup zapěl „Veni Creator Spiritus“ a vykonav příslušnou modlitbu konal uvítací či zahajovací latinské osloveni všech přítomných. Pak ustanoveni jsou zřizencové synody dle starobylého obyčeje a sice: Promotor, sekretář, notář, procurator cleri, duo judices querelarum et excusationum, duo praefecti hospitiorum, dva magistri caeremoniarum, dva ostiarii a 9 zpovědníků. Taktéž zvoleni byli od synody examinatores synodales čekatelů beneficií, a sice jich 10 bylo zvoleno.

Dne 28. srpna konáno první *sezení veřejné* dopoledne, spojené se službami Božími, při nichž kněží

světští i řeholní ku stolu Páně přistoupili. Odpoledne v týž den konána *congregatio generalis*, v níž o různých částích synodalních předloh bylo debatováno. Z různých přání, jež při té příležitosti duchovenstvo zde vyslovilo, uvádíme následující: Aby zákon o dani k matici náboženské z r. 1874 byl zrušen; kongrua aby náležitě byla zvýšena; aby katechetům dán byl pokaždé povoz, když do *filialní školy* dojížděti mají, ať jest v zimě nebo v letě; aby dovoleno bylo udělovati požehnání sv. Blažeje (které se v rituale tamějším dosud nenalezá); aby slavnost sv. Cyrilla a Methoděje povznešena byla na duplex primae classis; aby pro případ nutné potřeby byla kněžím dovolena binace mše sv.

Druhá sessio publica konána od 7. hod. ranní dne 29. srpna; sloužena mše sv. pro defunctis, načež publikovány různé dekrety synodalní; odpoledne ve 4 hod. konána poslední *congregatio* generalis, v níž jednáno o těchto návrzích, jež 16 členů synody podalo: *a*) aby farní *matriky* se mohly psáti jazykem slovinským (slovenica lingua); *b*) aby bohoslovcům semináře se přednášela *mluva staroslovanská* jako předmět obligatní či povinný; *c*) aby na příště *vědy bohoslovné* na ústavě theologickém, doposud jazykem německým přednášené, materským jazykem (slovinským) se přednášely. Biskup diecésní slíbil, že se vynasnaží, aby dle možnosti návrhům těmto vyhověl. Taktéž připověděl, že dle přání sv. Otce bude se na ústavě bohoslovném přednášeti filosofie sv. *Tomáše Akvínského.* O jazyku přednášek bohosloveckých bude prý pojednáno při sněmu provincialním, jenž co nejdříve svolán býti má.

Ve čtvrtek dne 30. srpna konána *třetí* a poslední *sessio publica*; sloužena mše sv. de ss. Trinitate, po kteréž biskup konal sermonem synodalem (jako po oba dny předcházející), načež publikovány jsou ještě

některé dekrety synodalní a oznámeno, že příští synoda konati se bude na přes rok (1884) aneb kdyžby se toho roku „supervenientibus vix superandis impedimentis“ konati nemohla, že svolána bude „proximo non praepedito anno.“ Po našem názoru nezáleží tak na tom, aby zas co nejdříve synoda byla svolána, nýbrž aby úchvaly této synody byly náležitě a všestranně provedeny.

Ze *statut* čili úchval synody Mariborské obrali jsme takové předměty, z nichž na jevo jde, že synoda potřebám časovým dobře porozuměla a že volila vhodné prostředky ku povznesení církevního či náboženského vědomí a života v Labudské diecési. Probereme dekrety dle jednotlivých kapitol, aby odtud také laskavému čtenáři jakýsi celkový přehled synodalního jednání se naskytnul.

1. *De fide catholica servanda* et ejus tuendae cura.

Ustanovuje se, kteří duchovní mají skládati *professionem fidei* Tridentinam. Nařizuje se, aby žádný katolík neúčastnil se bohoslužby evangelických křesťanů; katolík aby nebyl kmotrem při křtu protestanta a též navzájem protestant aby nebyl vzat za kmotra dítka katolického.

Pozoruhodný jest dekret týkající se poměru katolických křesťanů k *židům*, jenž takto zní: „Gravis hinc inde jactura imminet iis e. gr. ancillis catholicis, qui Judaeis famulantur. Hoc Ecclesia *vetat* et nonnisi rarissime, secluso omni scandalo et perversionis periculo, *tolerari* posse declarat. A cauponis et diversoriis Judaeorum et negotiationibus cum ipsis haud omnino necessariis abstineant catholici; imo potius semetipsos mutuis auxiliis adjuvent, utpote domestici fidei.“

Špatným časopisům a *knihám* nejen sami kněží se vyhýbejtež, ale přičiňtež se také, aby osadníci za hříšný čin považovali, kupovati, čísti, u sebe chovati a jiným lidem půjčovati knihy neb časopisy církvi

nepřátelské. Přičiňtež se pastýřové duchovní spolu o rozšíření *užitečných spisů* mezi lidem, takových, jaké n. př. vydává bratrstvo sv. Mohora (Hermagory), a chudším zdarma je zapůjčujte. Obzvláště pak zasazujte se o založení *farních knihoven*, odkudž by se osadníkům buď zdarma neb za skrovný poplatek knihy zapůjčovati mohly.

2. *De Clericorum circa res politicas agendi ratione.*

Synoda v této pro naši dobu velice choulostivé otázce s moudrou rozvahou si počíná. Na vysoký stupeň klade činnost *spisovatelův* odvolávajíc se na slova sv. Otce *Lva XIII.*, jež napsal v listu svém z 8. pros. 1882 biskupům Španělským, kdež mimo jiné dí: „Cavendum igitur (sacerdotes) sibi esse intelligant, ne prodeant extra gravitatem et modum. Denique magni refert, sese ad hanc disciplinam accomodare, qui scriptis praesertim quotidianis pro religionis incolumitate dimicant.“ V příčině pak otázky, kterak duchovní pastýř vůbec v životě veřejném si vésti má, citují se slova téhož sv. Otce, jež napsal v listu svém ze dne 1. ledna 1883 ku kardinálu arcibiskupovi Dublinskému řka: „Ecclesiastici ordinis viri sese adjutores praebeant pastoribus suis, ac ipsis in civium animis moderandis et perturbationibus publicis compescendis suam operam fideliter navent.“ Na základě výroků těchto dí synoda, že *nesmí* pastýři duchovnímu *lhostejno býti*, jaké zásady politické v osadě vrch drží; naopak jest povinností jeho bdíti, aby se tu nešířily zásady jak církvi tak i veřejnému řádu státnímu protivné a nebezpečné. Obzvláštní pozornost věnovati sluší *časopisům*, jež na osadě se čítají; dobré listy nechť duchovní pastýř i odporučováním i vlastními penězy podporuje, spolu však ať moudrým spůsobem o to pečuje, aby listy špatné byly z osady jeho vymýtěny. Samo sebou zjevno, že nikdy nesmí duch. pastýř učiniti politiku v té míře úhlavním

předmětem své píle, aby proto povinnosti církevního úřadu svého zanedbával. Tudíž zakazuje se, aby kněz při úkonech církevních aneb s kazatelny o politických věcech k osadníkům mluvil. Nějaký *úřad obecní* převzíti smí pastýř duchovní jen tenkráte, obdržel-li k tomu přivolení od biskupa.

3. *De collationibus cleri et elaborationibus theologicis.*

Kdykoli synodu svolati nelze, mají se každoročně konati *porady pastýřské* (collationes cleri, conferentiae pastorales). Každý kněz v duchovní správě ustanovený povinen jest porad těch se súčastniti, leč by některým důležitá překážka bránila, což děkanovi (vikáři) okresnímu povinni jsou v čas oznámiti. Pravidelné vypracování různých themat z oboru *věd theologických* bylo již r. 1844 v diecési nařízeno, kteréžto nařízení synoda nyní obnovila.

4. *De casibus episcopali jurisdictioni in dioecesi Lavantina reservatis.*

Uvádí se citát z díla *Benedikta XIV.* de synodo dioecesana (lib. 5. cap. 4.), kdež se dí: „Quamvis facultate, reservandi casus, possit Episcopus semper et quandocunque voluerit uti, multis tamen nominibus decet, ut illam potius in Synodo, quam extra Synodum exerceat.“ Načež se tyto reserváty stanoví: *a*) homicidium voluntarium et procuratio abortus et sterilitatis; *b*) Violenta manuum injectio in parentes; c) incestus; *d*) crimen laesae Majestatis. Dává se pak plnomocenství od případů zadržaných rozhřešovati kněžím při chrámech poutnických ustanoveným a zpovědníkům v nemocnicích a žalářích jakož i všem zpovědníkům při missii se účastnícím.

5. *De iterandis statutis disciplinaribus pro Dioecesi Lavantina latis.* Z předpisů tuto daných zmínění obzvláštního tyto zasluhují:

Zakazuje se často navštěvovati *hospody*, zvláště

noční dobou tam meškati, s podotknutím: „etiamsi id fuerit in sic dictis cubiculis separatis"; toliko *cestujícím* duchovním dovoluje se v hostincích se zdržovati. Aby se docílilo skutečné plnění synodalního rozkazu, nařizuje se: „Parochus Cooperatorem visitantem tabernas severe admoneat atque procuret, ut Cooperator subscribat testimonium de correctione facta. Hoc idem iterandum secunda vice. Emendatione non secuta, tertia vice deferat parochus causam ad Decanum." Nepomáhá-li napomenutí děkana či vikáře, budiž věc biskupovi oznámena. Podobným způsobem povinen děkan, aby faráře hospody navštěvujícího dvakráte napomenul, po třetí však chybujícího biskupovi oznámil.

Přísně zapovídá se kněžím *tanec* při svatbách aneb ve veřejných hospodách. Kaplani nechť stolují společně s faráři, leč by sám biskup jinak ustanovil.

6. De *cultu ssmi Sacramenti* et de *confraternitate perpetuae adorationis ejusdem Sacramenti.*

Synoda vybízí k bedlivému uctění nejsv. Svátosti oltářní a nařizuje, aby bratrstvo věčného uctění této Svátosti, od r. 1881 v Mariboru zřízené, po celé diecési odporučeno a šířeno bylo.

7. *De sacris missionibus.* Konání posvátných missií pro lid odporučuje se obzvláště v osadách velice lidnatých, kde duchovenstvo všem potřebám osadníků náležitě vyhověti nemůže a kde lhostejnost náboženská se zahnízdila.

8. *De spiritualibus exercitiis clericorum.*

Čím jsou missie pro věřící lid, tím jsou exercicie pro duchovenstvo, občerstvením vnitřního bohumilého života. Proto synoda napomíná kněžstvo, aby každý duchovní jednou v roce buď v některém klášteře aneb aspoň doma oddal se po několik dní zbožnému rozjímání. Mimo to jest každý kněz povinen aspoň jednou za 4—5 let účastniti se společných exercicií kněžských.

Nedbalým kněžím nařídí po případě sám biskup, aby k exerciciím se dostavili.

9. *De cantu ecclesiastico et musica.*

Schvaluje se snaha o náležité pěstování církevního zpěvu a hudby, odporučuje se spolek sv. *Cecilie* a *Kancionál* bratrstvem sv. Mohora vydaný. S odvoláním na Pražský sněm provincialní (tit. 3. kap. 7.) též schvaluje se, aby pěstován byl bohoslužebný zpěv lidu ve chrámě shromážděného.

10. *De conditionibus et praecautionibus*, sub quibus curatores animarum, inprimis beneficiati, in statum sic dictae *quiescentiae transire possunt*, et de ipsis s. d. *pensionistis* et *deficientibus* presbyteris.

V této kapitole ozývá se stížnost synody, že kněží nezřídka *příliš záhy ubírají se na odpočinek*, ač by ještě dobře pracovati mohli a praví se, „talem agendi modum menti et praxi Ecclesiae omnino contradicere." Ukazuje se, že *Mojžíš* jako kmet 120letý byl vždy ještě horlivým sluhou Hospodinovým; sv. Pavel napomíná *Timothea*, aby pro churavost svou požíval něco vína (I. Tim. 5, 23.), neradí mu však, aby se vzdal úřadu biskupského. Sv. *Jan* miláček Páně ani u vysokém stáří oveček svých neopustil, ale nemoha více mluviti napomínal je slovy: „Filioli, diligite alterutrum!" Sv. *Martin* Turonský v těžké nemoci se nalezaje volal: „Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem." Není tedy chvály hodno, když kněz proto ubírá se na odpočinek, že má dosti časných statkův a nyní pohodlný život vésti chce, aneb když se chce vyhnouti obtížem se správou duchovní aneb s péčí o obročí spojeným; taktéž chybuje, kdo proto jde do pense, jelikož se mu zdá, že od biskupa není náležitě vážen a vyznamenán. Kapitola ta končí slovy: „Quid dicendum, si quis infirmitatem solummodo simularet eum in finem, ut ab onere curae animarum libe-

retur? Ne quaeramus requiem temporalem praematuram, ne forte amittamus aeternam quietem."

11. *De vestitu clericali.*

Při konání liturgických úkonův užívati sluší taláru; jinak mají kněží nositi šat „nigri, saltem obscuri coloris." Nošení vousů se zakazuje.

12. *De testamentis Clericorum.*

Ustanovení této kapitoly jsou podobna nařízením provincialní i diecésní synody Pražské. Vybízejí se kněží, aby část jmění zanechali ad *pias causas*; chudým příbuzným neb služebným aby vykázali jistý důchod, jistinu věnujíce účelům zbožným.

13. *De exitibus Clericorum vespertino tempore.*

Co do obsahu náleží tato 13. kapitola ku kapitole 5. a jest diviti se, proč tyto sobě příbuzné věci tak daleko od sebe jsou roztrženy. Na základě Pražské synody provincialní (tit. 6 cap. 8.) nařizuje se, aby v poledne i u večer kaplan při stole farářově zasedal. Zvyk tu a tam zavládnuvší, že kooperátor u večer jde do hospody „cum magno animae suae et bonae famae detrimento tempore exeat vespertino ad cibum in diversorio capiendum", zavrhuje se.

14. *De sodalitate presbyterorum dioecesis Lavantinae.*

Jelikož při konání synody Labudské nebyl ještě zákon o zlepšení kongruy vydán, stěžuje sobě synoda na bídné postavení hmotné četných duchovních správců. Ku *podpoře* jich jakož i kněží do výslužby daných zřízen jest r. 1873 „spolek či bratrstvo kněží diecése Labudské," jejž synoda poznovu schvaluje vybízejíc spolu duchovenstvo, aby v posledním pořízení svém jeden každý pamětliv byl tohoto blahočinného spolku.

15. *De cura juventutis in fabricis occupatae.*

Stížnostem v této kapitole vysloveným z velké části novým zákonem živnostenským již bylo odpomoženo; zvláště si přeje synoda, aby jinochové i dívky

v továrnách pracující byli přidržováni k návštěvě *služeb Božích* v neděli a ve svátek jakož i ku přijetí sv. *svátostí.*

16. *De solennitate Anniversarii electionis Summi Pontificis obeunda.*

V kathedralním chrámě a chrámech konventualních má se výroční den zvolení papeže ipsa die slaviti, v ostatních pak chrámech v neděli na tento den nejblíže následující

17. *De observandis synodalibus statutis.*

Děkanům či vikářům okresním a pastýřům duchovním vůbec ukládá se povinnost, aby stanovy synodalní svědomitě plnili a také osadníků svých k bedlivému jich plnění přidržovali. *Redakce.*

Kritika moderního atomismu.

Napsal Dr. Jos. Pospíšil, professor theologie v Brně.

(Pokračovaní.)

V. Atomismus obsahuje v sobě spory

1. *Atomismus korpuskulární.*

Jest sice pravda, že veliký počet nynějších přírodozpytců atomistické theorie hájí. Avšak na druhé straně má theorie tato také mnoho odpůrců, a to mezi samými přírodozpytci, kteří jí co nejrozhodněji odpírají. Sám Fechner uvádí slovutné fysiky z novější doby, kteří fysikálni atomistiku zavrhují, jako na př. Karsten, Geubel, Ch. S. Weiss, L. Meier, k nimž ještě mnohá jiná věhlasná jména lze připočísti, jako na př. Faradaye, Schönbeina, Snella, Liebiga, Harmse, Magna, Helmholtze a j. *Liebig* vyznává ve svém památném pojednání o ústrojí organických kyselin (1838) zcela

otevřeně, že ničeho nevíme o stavu, jakého jednoduché prvky nabývají, když se chemicky slučují. Obyčejné názory o tomto stavu zakládají prý se toliko na souhlasu učenců dlouhým zvykem jaksi ustáleném*).

Ještě skeptičtěji vyjadřuje se o atomu *Schönbein***). A *Harms* zahrnujíc různé nauky o atomu v jednotném pojmu praví, že empirické přírodovědy ani nevycházejí z názoru, jakoby atomistická hypothese byla jediné možnou podmínkou, jíž přírodní zjevy vysvětliti se dají***).

Také *Helmholtz* ve své řeči o Gust. Magnovi ohražuje se proti všeobecné snaze nynějších přírodozpytců na čiře hypothetických domněnkách o atomové skladbě hmotných těles základy theoretické fysiky budovati†).

Z toho vidíme, že ve příčině theorie atomistické stojí autority proti autoritám, které sobě přísně odporují. A proto nám nezbývá, než abychom *k theorii samé* místněji přihlednuli a zkoumali, je-li skutečně opatřena oznaky, jež každá theorie míti musí, aby za hypothesi vědecky oprávněnou pokládati se mohla. —

První nárok, jejž věda na každou hypothesi bez rozdílu činí, jest, aby *neobsahovala v sobě žádných sporů*††). Co jest v sobě sporno a nesmyslno, nemůže nikdy přímě ku poznání pravdy v žádném vědeckém odboru přispívati.

1. Již pojem atomu sám v sobě, tak jak jej atomistika namnoze podává, zdravému rozumu odporuje. Atom prý jest nejmenší, *nedělitelná*, avšak přece ještě

---

*) V. *Kopp*: Geschichte d. Wissensch. in Deutschland. Entwickelung der Chemie. p. 597. München 1873.

**) V. *Lange*: Geschichte des Materialismus. II. Bd. p. 190.

***) V. *Karsten*, *Harms u. Weyer*: Allgemeine Encyklopädie der Physik. I. Bd. p. 320. Leipzig 1869.

†) V. *Schneid*; l. c. p. 37.

††) V. *Wigand*: Der Darwinismus. 2. Bd. p. 7. Braunschweig 1876.

v prostoru rozsažná hmotná částice. Je-li však atom takovou v prostoru rozsažnou částicí, pak jest věru nepochopitelno, pročby se neměla tato částice ještě dále děliti. Co jest v prostoru rozsažno, jest také dělitelno. Každá hmotná částice, i kdyby byla sebe menší, pokud zaujímá nějaký prostor, má části vedle částí. I když atom lidskými prostředky dále se děliti nedá, v sobě musí býti vždy dělitelen*).

Atomistika tvrdíc, že veškera hmota skládá se z nejmenších od sebe úplně oddělených součástek, popírá nepřetržitosť hmoty. Nicméně předpokládá atomy jakožto částice v sobě úplně *nepřetržité* čili *souvislé*, jakožto pravá „Continua." A nepříčí-li se vycházeti z *nepřetržitých* atomů, pak i *nepřetržitosť* hmoty vůbec nemůže rovněž žádného sporu v sobě zahrnovati.

2. Atomistika učí, že jednotlivé atomy jsou úplně od sebe odděleny. Vzdálenosti atomův od sebe jsou prý tak veliky, že daleko převyšují rozměry atomů samých. Tuto vzdálenosť atomův od sebe přijímá atomistika proto, poněvadž prý jinak *pohyb atomův a molekul* nedá se vysvětliti. Mají-li se však atomy a molekuly v prostorech, které se okolo nich rozkládají, pohybovati, musí tyto prostory býti *prázdny*. Ačkoliv někteří přírodozpytci prostory mezi atomy étherem vyplňují, přece tím prázdných prostorů neodčiňují. Neb pak jest nezbytno i tento éther mysliti složený z jednotlivých od sebe oddělených částiček, jenž rovněž prostory jsou obklíčeny. A prostory tyto jsou potom buď již naprosto prázdny, aneb jsou vyplněny látkou, jež jest ještě jemnější než éther. A látka tato musí se zase skládati z částic přetržitých, jež jsou obaleny látkou ještě jem-

*) V. Dr. Ad. *Mühry*: Kritik und kurze Darlegung der exacten Natur-Philosophie. 5. Aufl. p. 12 sq. Göttingen. 1882.

nější atd., až do nekonečna, *což jest v sobě nemožno**). A proto jest přestati buď na *hmotných* atomech, okolo nichž se rozkládají *úplně prázdné* prostory, aneb předpokládati okolo hmotných atomův *étherní obaly* složené z částic úplně přetržitých, kteréž v *úplně prázdných prostorech se vznášejí***). Atomistika bez prázdných prostorů se neobejde.

Tu jest však poznamenati, že prázdné prostory, právě tak jako atomy samy, nejsou předmětem empirického zkumu. Prázdnosť nemůže nikdy na naše smysly působiti. A skutečně! atomistika nepřijímá prázdných prostorův okolo atomů se rozkládajících *ze zkušenosti*, nýbrž *předpokládá je jen k vůli atomům*. Kdyby nebylo atomů, není také potřebí prázdné prostory mezi nimi přijímati. Ale poněvadž existence atomů jest atomistice věcí úplně dokázanou, proto musí také mezi atomy býti prázdné prostory. *Prázdné prostory jsou tedy nutným následkem atomů*. V pojmu atomu tkví již také pojem prázdného prostoru. Prázdný prostor vyjadřuje toliko negaci úplné souvislosti a nepřetržitosti atomů. Že atomistika prázdných mezer mezi atomy také ku vysvětlení pohybu, různého stavu skupenství atd. žádá, jest toliko *druhotný důvod*, pro který je přijímá. Avšak na druhé straně přírodovědy samy popírají zase, že atomy zcela prázdnými mezerami jsou od sebe vzdáleny.

Přijímá-li chemie atomy, představuje je sobě jakožto částice, které vždy ve stalých poměrech vespol se spojují. A proto nelze od atomů chemických odmysliti *určitého zákona*, podle něhož se vždy spojují. I lze vším právem říci, že takovéto jednoduché částice, jak si je chemie myslí, nemohou se již atomy nazývati. Neboť právě ona *určitá proporce*, v níž se chemické atomy slučují, ruší jejich naprostou *nesouvislost*,

*) Sr. Im. H. *Fichte*: Anthropologie. l. c. p. 225 sq.
**) Sr. Im. H. *Fichte*: l. c. p. 201 sq.

již atomisté atomům připisují. Chemické atomy jsou takto pouze *váhové částice* sloučenin, při nichž vše jen na dotčených poměrech, v nichž se spojují, závisí, nikoliv však na jejich velikosti aneb malosti*).

Než ani pojem prázdných prostorů okolo atomů se rozprostírajících nehodí se úplně do soustavy chemické. Na základě zkušenosti nemůže chemie skutečnosti těchto prázdných prostorů nikterak dokázati, neboť vždy jest nucena předpokládati *vztažnosť* atomů k sobě, a tak jejich úplnou nesouvislosť, jež jest prázdnými prostory podmíněna, popírati**). — Avšak i kdyby byly prázdné prostory možny, přece by tím všechny nesrovnalosti z atomistiky nebyly ještě odstraněny.

3. Jsou-li hmotné aneb étherní atomy obklíčeny prázdnými prostory, pak se musí tyto atomy přitahovati a odpuzovati, tedy na sebe působiti *skrze úplně prázdné prostory*. Ale působnosť prázdnými prostory beze všeho prostředí jest zhola nemožna***).

Víme ze zkušenosti, že všechny věci, které na sebe nějak působí, musí se dotýkati. *Žádná věc nemůže tam působiti, kde není.* Kdykoliv nějaká činnosť z jednoho podmětu vychází a na podmět druhý přechází, musí podmět činnosť jevící podmětu jeho činnosť v sebe přijímajícímu vždy také nějak přítomen býti. Toto se může státi buď *stykem neprostředním*, jako na př. když rukou péro vedu, aneb *nějakým prostředím*, jako když slunce vlněním étheru na zemi působí, aneb

*) V. Stimmen aus Maria Laach: Jahrg. 1885. 2. Heft. p. 123 sq. Anm.

**) V. Karsten, Harms, Weyer: Allgemeine Encyklopaedie der Physik. I. Bd. p. 315 sqq.

***) V. *Dellinghausen*: Das Räthsel der Gravitation. p. 54. Heidelberg 1880; sr. K. Müller, Zeitschrift: Natur. 1880 N. 26. p. 334.

konečně *vlivem mravním*, jímž účinkující příčin nějakou intelligentní bytosť k činnosti přivádí*).

Nynější přírodověda počíná také tuto nemožnosť působnosti do dálky pociťovati. Du Bois-Reymond pravil ve schůzi přírodozpytců, o níž jsme se již svrchu byli zmínili, že účinkující síly, které prázdnými prostory do dálky působí, jsou zcela nepochopitelny, ano nesmyslny. Teprv od dob Newtonových zobecněl prý jaksi tento názor a to z té příčiny, poněvadž mnozí přírodozpytci přese vši jeho výslovnou výstrahu jeho nauku liše pojímali**).

I Cornelius zamítá prázdný prostor a působnosť do dálky. Atomy prázdnými prostory se přitahující a odpuzující zdají se mu býti holým nerozumem. Chtěje však nicméně svůj atomismus odůvodniti, upadá do jiné zase absurdnosti; popírá totiž neprostupnosť atomů. Podle jeho domněnky atomy až do jisté míry se prostupují, čímž prý prázdný prostor jest odstraněn a různý pohyb atomů zcela jasně vysvětlen***).

Jiní přírodozpytci uznávajíce rovněž nemožnosť působnosti do dálky snaží se atomistiku jiným zase způsobem z nesnází těchto vyprostiti.

Poněvadž atomy prázdnými prostory na sebe působiti nemohou a přece zase s druhé strany přítažlivé do dálky působivé síly ve přírodě popírati se nedají, nezbývá prý než za to míti, že *tyto síly veškeren prostor vyplňují*. Neboť názor většiny přírodozpytců, jak praví na př. Ulrici, že jen hmota prostor vyplňuje, síly

*) V. moji „Filosofii podle zásad sv. Tomáše." Část I. p. 497 sq.

**) V. Du Bois-Reymond: l. c. p. 10.

***) V. *Cornelius*: Grundzüge einer Molekularphysik. l. c. p. 8, 31.; sr. Imman. H. *Fichte*: Anthropologie. l. c. p. 213; Karl *Snell*: Die Streitfrage des Materialismus p. 61. Jena 1858.

však jako pouhé vlastnosti hmoty prostoru nezaujímají, jest prý pouhá domněnka, jež ničím se nedá dokázati*).

Názor tento jest již na prvý pohled tak absurdní, že netřeba místněji ho ještě vyvraceti. Zdravý rozum ještě spíše připustí prázdný prostor, než síly z jistých hmotných bodů vycházející a veškeren světový prostor vyplňující. — —

4. Důvody, jimiž atomistika svou nauku dokazuje, *ruší veškeru reálnosť našeho smyslového poznání.* Hlavní tresť veškeré atomistiky záleží, jak jsme viděli, *v atomech a prázdných prostorech.* Z pouhých atomů bez prázdných prostorů nelze ani jejich vedlebylosti, ani jejich rozsažnosti v prostoru vysvětliti. Z čehož samo sebou plyne, že hmota nevyplňuje prostoru *souvisle*, nýbrž toliko *přetržitě***). *Souvislá* vyplněnosť prostoru, jež jest v sobě zhola nemožna, jest proto jen naší subjektivní domněnkou, jest pouhým napohledným čili zdánlivým jevem. Smysly, které nám všude jen souvislosť a nepřetržitosť hmoty představují, nás klamou a mámí.

Klam a mam všeho našeho smyslového poznání plyne nutně z principů samých, na nichž atomistika svou soustavu buduje.

Hmota tedy jakožto předmět našeho smyslového názoru jest *pouhým bezpodstatným jevem*, jenž se nám sice skutečností býti *zdá*, avšak *v sobě*, t. j. *mimo naše subjektivní poznání* žádné věcnosti nemá. Atomy jsou ovšem hmotny a v prostoru rozprostraněny, ale hmota z nich složená, která jediné našemu smyslovému poznání jest přístupna, jest toliko hmotou v *naší myšlénce*, nikoliv *v sobě*. *Našemu názoru* hmota zdá se sice roz-

*) V. *Ulrici*: Gott und die Natur. 3. Aufl. p. 64. Leipzig 1875.

**) V. Im. H. *Fichte*: Anthropologie. l. c. p. 218.

sažnosť v prostoru míti, ale *skutečně* jí nemá. Co skutečnou věcnosť má, jsou toliko prázdné prostory a atomy.

Než ani prázdné prostory ani atomy nejsou předmětem našeho smyslového názoru, nýbrž jsou toliko předmětem naší subjektivní domněnky. I sebe větší počet atomů nebylby bez prázdných mezer viditelnou hmotou, nýbrž toliko jestotou ideální, našemu smyslovému poznání úplně nepřístupnou.

Z toho průvodno, že atomistika, ačkoliv na prvý pohled tak *materialistickou* se nám býti jeví, přece ve své nejvniternější bytnosti má směr *idealistický*, jenž nutně k popírání *vší věcnosti* vnějšího světa vede.

5 Uvažujme nauku atomistickou ještě dále.

Jsou-li atomy úplně nezměnitelny, pak veškera změna hmoty může záležeti jen ve změně prostorných poměrů, v nichž jsou atomy postaveny. Mění-li však atomy jen své postavení a položení v prostoru, pak jest vlastně hmota jakožto hmota úplně nezměnitelna, a naše smysly, které nám na př. při pochodech chemických a organických praví, že v nich hmota podstatné změny zakouší, nás zase šálí a klamou. Napohledná změna, kterou ve hmotě pozorujeme, spadá toliko do prázdných prostorů, jimiž nezměnitelné atomy jsou obklíčeny. Vše, co se hmotou státi se může, záleží toliko ve změně blízkosti, vzdálenosti, polohy a slohy jednotlivých atomů. Všechna *objektivní* změna jest jen *subjektivní*, ve skutečnosti se nic nemění. A poněvadž veškero člověčenstvo jest přesvědčeno, že hmota ustavičně *skutečné* změně jest podrobena, proto naše zkušenosť ku poznání vnějšího světa se vztahující zakládá se na samém klamu a mamu, jehož člověk žádným způsobem uniknouti nemůže. Záležiť v nejvnitrnější podstatě jak vnějšího světa tak i vlastní naší přirozenosti. Atomistika zakládajíc svou soustavu na sebeklamu veškerého člověčenstva stojí se *zkušeností* v nejstrožším odporu·

Vycházejíc z nadsmyslných, žádnému empirickému zpytu nepřístupných atomů proměňuje nejvniternější bytnost a podstatu viditelného světa v pouhý zdánlivý jev, za nímž člověčenstvo zcela marně nějakou skutečnost hledá. Vše na světě jest pouhý jev, pouhý klam. Jen jednoduché atomy a prázdné prostory mají do sebe skutečnost. Každé roztržení a zlomení hmoty, jež se před našima očima děje, jest jen klam. Ve přírodě nic se netrhá, nic se neláme. Hmota jest již přede svým roztržením a zlomením roztržena a zlomena. Jen mezery mezi částmi zlomenými a roztrženými, které pro svou přílišnou těsnost byly doposud neviditelny, našim smyslům se nyní objevily.

Také *vzniku a zániku* ve přírodě není. Vše, co vznikem a zánikem nazýváme, záleží toliko ve zvláštním seřadění a skupení jednotlivých nezměnitelných atomů. Ve přírodě skutečně nic nevzniká, nic nezaniká.

Vše, co nás obkličuje, vše, co se nás dotýká, vše, co jakkoli okolo nás se hýbá, vše jest jen pouhý jev. Jen atomy a prázdné prostory existují a těch — nevidíme.

6. Věru nepochopitelno, jak tato nauka atomistická se dá srovnati s hlavní zásadou nynější materialistické vědy, že jen to skutečně existuje, co *smyslovým poznáním dá se postřehnouti.* A ačkoliv jednoduché atomy se svými prázdnými prostory jsou našim smyslům úplně nepřístupny, přece nynější přírodověda buduje na nich všecko poznání života přírodního a konečně i povšechný názor světový!

Atomistikou přírodověda podkopává sobě svou vlastní půdu. Předstírajíc člověku na místě skutečné změny a souvislosti věcí ustavičný klam a přelud ničí jeho přesvědčení, že v jeho smyslovém poznání vnější

přírody jest *pravda* obsažena a že z ní s jistotou se poznati může. *).

Avšak atomistika nezakládá toliko své nauky na klamu, nýbrž zahrnuje ve svých dalších sousledcích celou směs odporů. Hlavní příčina tkví právě v dotčených prázdných prostorech, které se mezi atomy rozkládají.

Hmota sama, její různé stavy, změny atd. dají se, jak jsme již pravili, toliko vysvětliti z prázdných mezer okolo atomů se rozprostírajících. Tyto mezery působíce jak vzdálenost tak i blízkost atomův od sebe jsou příčinou, že se nám hmota souvislou býti jeví. Mimo to podmiňují všechny stavy skupenství, všechny změny chemické. Prázdné prostory, aneb co totéž jest: *pouhé geometrické poměry* jsou takto *účinkujícími příčinami* nejen hmoty samé, nýbrž i všech vlastností, stavův a činností jejích.

Aby však pouhý prázdný prostor — pouhé nic — bylo účinkující příčinou tak přemnohých a přerozmanitých účinů, jest holý nerozum.

Atomisté sice omlouvají se, že tento logický spor nevězí v principech atomistiky, nýbrž toliko v obrácení (v applikaci) těchto principů ku vysvětlení empirických zjevů života přírodního. Než toto důsledné obracování principův atomistických ku vnějšímu světu náleží právě tak k podstatě soustavy atomistické jako principy samy, z nichž vychází. Mimo to poznává se správnost neb lichost každého principu, není-li sám v sobě jasný, právě ze sousledků z něho plynoucích.

Vede-li princip, jenž za základ nějaké vědecké theorii sloužiti má, v dalším svém rozvoji k nesmyslům, musí nezbytně sám v sobě býti nesmyslný. A poněvadž skutečně atomistika k absurdnostem pudí, nezbývá,

*) V. Karsten, Harms, Weyer: l. c. p. 333.

než i její principy jakožto liché a klamné zamítnouti.

Tu mnozí namítají, že změn, které se ve hmotě dějí, nepůsobí prázdné prostory, nýbrž atomy samy silou přítažlivou a odpudivou opatřené. Avšak námítka tato ničí již všechny prázdné prostory a tím i atomistiku samu. Působí-li atomy na sebe svými silami přítažlivými a odpudivými, pak již nejsou prostory mezi nimi *prázdny*, nýbrž jsou vyplněny dotčenými silami, jimiž na sebe působí. Tím však jest již zcela vyvrácena atomistika sama, kteráž bez atomův a úplně prázdných prostorů naprosto se obejíti nemůže.

Mimo to jest také nemožno atomům hýbací síly připisovati. Mají-li atomy hýbací síly, pak musí také prostory, jimiž na sebe působí, různě vyplňovati. Poněvadž však prostory okolo jednotlivých atomů při rozličných stavech skupenství jsou různy, musí je také atomy svými silami *různé* vyplňovati. V tomto případě nemůže se již říci, že atomy jsou *naprosto nezměnitelny*, čímž atomistika korpuskulární jest již vyvrácena.

A proto podle atomistiky nelze atomům *žádných sil* připisovati. A činí li tak atomistika přece, jest sama sobě nedůsledna.

Než s nedůslednostmi atomistiky nejsme ještě u konce.

Atomisté snažíce se zjevy přírodní ze svých principů vysvětliti, jsou nuceni prázdným prostorům zcela protivné úkony připisovati. Tak na př. musí prázdné prostory električnost do dobrých vodičů, na př. kovův *uváděti*, a ve špatných vodičích čili samotičích, jako v suchém vzduchu, hedbáví atd., *osamocovati*. Takto nejsou prázdné prostory jednoduše jen účinkující příčinou hmoty a všech vlastností jejích, nýbrž zároveň takovou účinkující příčinou, která vždy opačné účiny působí. Prázdné prostory jsou příčinou, že atomy jsou od sebe

vzdáleny, ale také, že se nám spojenými býti jeví; jsou příčinou, že atomy jen svou *prostornou* polohu mezi sebou mění, ale také, že v nich *podstatnou* změnu pozorujeme; jsou příčinou, že atomy menší aneb větší svou vzdáleností různého skupenství docházejí, ale také, že zcela nových vlastností a působností docházejí, atd. Jest patrno, že atomistika bez odporů se neobejde.*)

2. *Atomismus dynamický.*

Korpuskulární atomismus trhá hmotu v nesčetné malé částice, které vespol se přitahujíce a odpuzujíce zdánlivé „Continuum" hmoty tvoří. Jen atomy jsou v sobě nepřetržity.

Dynamismus jde ještě dále.

Niče pojem hmoty *naprosto* zaplítá se do tak patrných nesmyslných odporů, že nelze ani pochopiti, jak mohl nalézti tolik věhlasných zástupcův a obhájcův.

Již zásada sama, z níž dynamismus vychází, jest ještě absurdnější, než hlavní princip korpuskulární atomistiky.

Podle dynamismu jsou atomy *jednoduché, nerozsažné, nehmotné podstaty.* Tyto jednoduché atomy jest mysliti asi jako *mathematické body*, aneb jakožto *jednoduché podstaty*, které, ačkoliv jsou v prostoru, přece svou vniternou bytností jsou nerozsažny, tak jak křesťanská věda o *duších* učí.

Dynamické atomy nemohou však býti ani *mathematickými body* ani pouhými, čirými *duchy.*

1. Nemohou býti *mathematickými body*: Vše, co jest, musí býti *někde.* Mathematický bod není však *nikde*, jsa toliko *mezi* toho, co jest *někde.* V mathematickém

---

*) V. Karsten, Harms, Weyer: l. c. p. 335 sq.

bodu může hmotná věc *začínati* aneb *končiti* býti a působiti, ale nemůže v něm ani *býti* ani *působiti*, a to proto, poněvadž mathematický bod jest toliko *mezi* čáry, plochy aneb tělesa.

Naproti tomu nelze se dovolávati mathematiky, která ze svých nerozsažných bodů všechny druhy rozsažných tvarů sestrojuje. Mathematika netvoří čáry pouhým řaděním bodu k bodu, nýbrž přechází z bodu k čáře, k ploše a konečně k tělesu tím, že *bod pohybuje.* *)

Jak jest však možno, aby z těchto jednoduchých dynamických bodů vznikla hmota, jež jest v prostoru rozsažna?

Jednoduché atomy buď se dotýkají aneb jsou od sebe vzdáleny. Ve prvém případě musily by všecky atomy v jediném bodu úplně splynouti a veškeren svět by zmizel. — Jsou-li však od sebe vzdáleny, pak nemohou ze sebe hmoty ve prostoru rozsažné vytvořiti. Co jest v sobě nerozsažno, nemůže nikdy býti důvodem a příčinou toho, co jest rozsažno.

Dynamismus také skutečně popírá *vší věcnou* rozsažnost hmoty připouštěje toliko její *zdánlivou* rozsažnost. Poněvadž však rozsažnost jest podstatnou vlastností hmoty, proměňuje dynamismus tím, že hmotě jen *zdánlivou* rozprostraněnost připisuje, hmotu samu v pouhý toliko *jev* beze vší věcné podstaty. V této příčině stojí dynamismus na témže stanovisku, jako korpuskulární atomismus.

Jsou-li však atomy úplně jednoduchy, nedá se z nich ani *pouhý jev* rozsažnosti vysvětliti. Neboť jako *skutečná* rozsažnost hmoty předpokládá *skutečnou* její nepřetržitost, tak předpokládá *zdánlivá* rozsažnost *zdánlivou* její nepřetržitost.

---

*) V. *Pesch*: Welträthsel. l. c. p. 483.

Jsou-li atomy zcela jednoduchy, jest zhola nemožno, aby ze sebe nějaký jev nepřetržité veličiny způsobily. I zde platí zase dřívější alternativa: buď se dotýkají, a pak úplně v jediném bodu se kryjí a mizí — (v tomto případě i pouhý jev jest nemožen), aneb se nedotýkají. Avšak ani tímto spůsobem nemůže dotčený jev vzniknouti. Celek nemůže míti vlastnosti, jíž jeho části úplně pohřešují, a proto nemůže se ani tím *zdáti*, čím skutečně není. Neb každý jev předpokládá nezbytně nějakou věcnost, která se v něm jeví. Kde není žádné věcnosti, nemůže býti ani jevu této věcnosti.

Ačkoliv dynamismus hmotu z jednoduchých nehmotných atomů skládá, přece jí přivlastňuje *všecky fysikální vlastnosti.*

Avšak jest zcela nemožno, aby jednoduché atomy působily na sebe tlakem, rázem, aby do pohybu kruhového přecházely a t. p.

Mnozí z dynamistů tvrdí, že jednoduché body atomové jsou obaleny sférami étherními, které svým chvěním na ně působíce do pohybu je uvádějí. Tyto sféry étherní musí dynamisté, chtějí-li býti důsledni, zase z jednoduchých étherních bodů skládati. Z čehož jde, že atomisté takto nesnází, které atomové body vůbec v sobě zahrnují, nejen nevysvětlují, nýbrž ještě rozmnožují.

A i kdyby étherní sféry byly složeny z *rozsažných* nejmenších částí, jest přece zase nepochopitelno, jak mohou *rozsažné* částice působiti na *jednoduché* podstaty. do pohybu je uváděti, teplo a světlo na ně přenášeti.

Dynamismus, ačkoliv přijímá *jednoduché* atomy, jest nucen chtíc nechtíc tyto atomy jakožto prostorné a hmotné sobě mysliti.

Ani různého skupenství hmoty nemůže dyna-

mismus svými principy rozumně vysvětliti. Neb kdyby i sebe větší počet jednoduchých atomových podstat v nejmenším prostoru se stlačil a směstnal, nikdy nemůže tímto spůsobem vzniknouti těleso skupenství pevného.

Další odpor dynamismu plyne ze síly přítažlivé a odpudivé, kterou mnozí dynamisté svým jednoduchým atomům přivlastňují.*) Jak jest možno, aby tyto jednoduché bytosti byly opatřeny dvěma silami, které právě naopak proti sobě působíce vespol se ruší?

Přítažlivost a odpudivost nemůže také býti projevem jedné a téže síly, která podle různých okolností tímto dvojím směrem působí. V čem záleží tyto okolnosti jednu a touž sílu tak podstatně měnící? Snad v různých vzdálenostech atomův od sebe, jak někteří dynamisté se domnívají?

Tu zůstává zase nepochopitelno, jak pouhá větši aneb menší vzdálenost může touže sílu právě v její opak proměniti. Ano podle dynamismu nemůže vůbec hmota síly odpudivé míti. Všechen odpor hmoty jest podle jeho nauky zhola nemožen.

Kdybychom sobě v jistém prostoru myslili sebe větši počet jednoduchých podstat, které svými silami na sebe působí, vždy zbývá ještě dosti prázdného prostoru, v němž se jednoduché atomy zcela pohodlně mohou pohybovati. A kdyby se i přihodilo, žeby dva aneb i více atomů dohromady se sběhlo, nějaký náraz se přece ještě nestane, poněvadž tam, kde jest *jeden* mathematický bod, zároveň jich nesčíslný počet býti a nesčíslnými směry protínati se může. Nejeví-li však hmota proti sobě žádného odporu, pak jest také každá vespolná působnost hmoty na sebe, o niž nás fysika a chemie poučuje, zhola nemožna.

*) V. Im. H. *Fichte*: Anthropologie. l. c. p. 225.

2. Dynamické atomy nemohou také býti *malými duchy*. Mysleme si takovouto jednoduchou bytost v jistém prostoru (na př. v jednom krychlovém metru) přítomnou. Poněvadž neskládá se z částí vedlebylých, z nichž jedna není druhou, nemůže v dotčeném prostoru býti tak přítomna, aby měla část přední a zadní, pravou a levou, horní a spodní, nýbrž musí býti celá v celém tomto prostoru a celá také v každé jeho jednotlivé části. (Totum in toto et totum in qualibet parte). A postavíme-li na sebe 4 takové krychlové metry, v nichž 4 jednotlivé bytosti jsou umístěny, můžeme určiti, jak veliký jest tlak, kterým na každý čtvercový decimetr, centimetr a millimetr své podlohy působí, ačkoliv jednoduché bytosti v jednotlivých krychlových metrech umístěné, které jsou příčinou tohoto tlaku, na tolik částí rozděliti se nedají.

Nechceme sice popírati, žeby čtyři jednoduché bytosti, aneb řekněme: čtyři duchové na nějakou podlohu podobným způsobem působiti mohli. Avšak v tomto případě by toliko jevili, *co působiti mohou*, ale nikoliv, *co jsou*. Ale jiný jest stav věcí ve přírodě.*)

Působnost hmoty jasně svědčí, že hmota nemůže prostoru, který zaujímá, po způsobu duchů vyplňovati, že nemůže býti celá v celém prostoru a celá v každé jeho jednotlivé části.

Fysika a chemie učí, že veškera působnost hmoty, jako na př. tlak, ráz atd., má stránku *mechanickou*, jež nezbytně žádá, že dotčená působnost v prostoru *rozprostraněna* býti musí. Je-li však *působnost* hmoty rozprostraněna, pak musí i *jestota* hmoty touže rozprostraněnost do sebe míti. Agere sequitur esse.

Z toho jest uzavírati, že hmota vyplňuje sice celý prostor, který zaujímá, ale tak, že v jeho jednotlivých

*) V. Pesch: Welträthsel. l. c. p. 485.

částech není již celá hmota přítomna, nýbrž jen její jednotlivé části. Hmota nemůže se tedy skládati z jednoduchých bytostí, které po způsobu čirých duchů v prostoru jsou přítomny.

3. S tím také souhlasí přesvědčení veškerého člověčenstva. Neboť nepoznáváme toliko, jak věci *působí*, nýbrž také, jak *jsou*. Držím-li péro v ruce, nepostřehuji toliko odporu, který péro mým prstům klade, nýbrž postřehuji také předmět tohoto odporu. Patřím-li na papír, na kterém píšu, působí papír tento vlněním étheru na zrak můj. Touto působností nepoznávám toliko vlnění étheru, nýbrž zároveň také *papír sám*, který vlněním étheru zraku mého se dotýká. Všecky hmotné věci jeví se nám svou působností na smyslové naše poznání tak, jak *jsou*, a nikoliv toliko tak, jak na tyto smysly *působí*.

Jsou-li však hmotné věci, jak dynamismus učí, složeny z jednoduchých bytostí, které toliko *svou činností* prostor vyplňují, ale nikoliv také *svou jestotou*, postřehujeme také jen prostor činností vyplněný, ale nikoliv *činné bytosti samy*. V tomto případě mohl by pak každý duch, ano Bůh sám býti předmětem neprostředného našeho smyslového poznání.*)

Je-li dynamismus vůbec v sobě absurdní, tím více absurdnosti má do sebe *psychický* dynamismus, jenž každému jednotlivému jednoduchému atomu úplný psychický život přivlastňuje. Abychom však této práce příliš nerozšířili, jest nám zde od zevrubnějšího rozboru přezajímavého tohoto zjevu v moderní přírodovědě a filosofii upustiti. (Pokr. bud.)

---

*) V. Pesch: l. c. p. 486.

Zanášení vlastnictví inkorporovaných far do knih pozemkových.

Při zanášení majetku do nově založených kněh pozemkových v mocnářství rakouském událo se to zvláštní, že v některých zemích korunních jakožto vlastník *inkorporovaného* chrámu neb fary zanesen byl klášter. ku kterému před dávnými časy dotyčný chrám neb obročí vtěleny či inkorporovány byly. Avšak v jiných zemích korunních se finanční prokuratury neb i politické úřady zemské takovému zápisu protivily, vyslovujíce pochybnost o vlastnickém právu těch kterých klášterů. Tím pak byl klášter donucen, aby listinami a jinými důvody právními teprv obšírný důkaz toho nastoupil, že inkorporací nabyl nejen požitkových práv, nýbrž vlastnického práva inkorporovaných far a chrámův. Za těch poměrů docházely redakci časopisu „Archiv für katholisches Kirchenrecht“ (red. Dr. Vering) různé dotazy, jež ji přiměly k tomu, aby o věci té pojednala. Budiž dovoleno obsah té rozpravy také ctěným čtenářům „Čas. Duch.“ tuto sděliti.

Inkorporace v našich diecésích pocházejí vesměs z doby před sněmem Tridentinským. Tenkráte bylo kanonické právo v úplné platnosti, jsouc považováno za druhou část obecného práva tehdáž v celém oboru římsko-německého císařství v platnosti se nalezajícího. Toto církevní právo však učí, že při každém ze tří různých spůsobův inkorporace celé jmění a tudíž i vlastnické právo statkův inkorporovaného chrámu neb fary přeneseno bylo na ten který klášter neb kapitolu. V tom souhlasí učenci v oboru církevního práva prosluli, jako: Schulte, Fösser, Phillips, Hinschius, Vering, Friedberg ajj. Zcela na omylu jsou, kdož odvolávajíce se na nynější občanský zákon rakouský domnívají se,

že inkorporací nabývá se pouze právo požitkův, nikoli však právo vlastnické. *) Ten, kdo v předešlé době nabyl vlastnictví na základě práva tehdáž platného, nikdy nemůže v pozdějším čase o toto vlastnické právo oloupen býti, i kdyby nějaký pozdější zákon inkorporaci za právní poměr neuznával aneb ji docela zakazoval (vždyť víme, že také sněm Tridentinský pro budoucnost zakázal další inkorporace farních chrámův a obročí, ponechávaje však předešlé inkorporace v celé platnosti). Jinak by ten, kdo nabyl nějakého dědictví na základě zákona tou dobou platného, musel zavázán býti, aby dědictví toho se vzdal, když později se vydá zákon, dle něhož by jemu právo dědičné nepříslušelo.

Církevnímu právu v příčině inkorporace nikterak na odpor není dekret *dvorní kanceláře* rakouské ze dne 14. června 1831 č. 11648, jenž takto zní: „Das Pfarr- und Stiftungsvermögen der den Klöstern und Stiftern incorporirten Pfarren ist abgesondert von dem der Klöster und Stifter evident zu halten. Seine k. k. Majestät haben mit a. h. Kabinetschreiben vom 29. v. M. anzuordnen geruhet, dass die Bischöfe bei Visitationen der Pfarren, welche Stiftern oder Klöstern incorporirt sind, darauf zu dringen haben, dass das Pfarr- und Stiftungsvermögen dieser Pfarren gehörig von dem des Stiftes und Klosters *unterschieden und evident gehalten werde*, zu welchem Ende die Einführung eigener Kirchenladen nach den bestehenden Normen und genauer Inventarien über das, was der einzelnen Pfarr-

*) Dolnorakouské c. k. místodržitelství zaslalo vrchnímu c. k zemskému soudu ve Vídni *instrukci* ze dne 27. května 1877 č. 12707 v příčině založení nových knih pozemkových; v instrukci té mylně se praví, že z inkorporace nikterak neplyne právo vlastnické, nýbrž toliko právo požívání farních příjmů. Tato věta instrukce nemůže míti žádné platnosti, jelikož odporuje zákonům.

kirche gehört, anzuordnen ist. Doch soll es nach der a. h. Bestimmung den Stifts- und Klostervorstehern immer unbenommen bleiben, soviel vom Ertrage des pfarrlichen Vermögens und sonstigen pfarrlichen Einkommen, als sie nothwendig und zweckmässig finden, den ausgesetzten Pfarrern zu überlassen.“ Tento dvorní dekret jak patrno ani zmínky nečiní o vlastnickém právu, nýbrž pouze na to naléhá, aby farní a nadační jmění bylo *rozeznáváno* a v patrnosti udržováno vůči jinému jmění klášternímu. Tohoť zapotřebí z různých příčin. Klášter mívá vedle jmění (aktiv) též značné dluhy (passiva), jež na př. ku provedení rozsáhlé stavby učiniti musí. Tu se tedy jmění farní rozeznávati musí zcela určitě od ostatního jmění klášterního, aby snad proti právu značné dluhy klášterní netížily spolu inkorporovanou faru. Mimo to církevní právo stanoví, že kdyby klášter měl zrušen býti, jmění farní připadá nazpět faře dosud inkorporované, a fara ta stává se zcela samostatnou. Dokud však inkorporace trvá, může představený kláštera jmění fary inkorporované považovati za vlastní jmění klášterní, což vysvítá ze slov dvorního dekretu na konci položených, že představenému kláštera se na vůli zůstavuje, z farních příjmů tolik, co se mu za dobré vidí, řeholnímu správci fary k požitku přikázati. *Redakce.*

Spencerova světská mravouka.

Podává **Josef Pazderka,** farář v Kateřinkách u Opavy.

(Dokončení).

Až dosud měl Spencer jednotlivého člověka na zřeteli. Výsledek bádání jeho jest, že pro jednání osamoceně bydlícího člověka „formule“ nalezena býti

musí, jež správně jsouc stanovena, právě zákon mravnosti člověka by představovala (145).

Než člověk jest tvor společenský, žije v *společnosti* se sobě rovnými, proto jest třeba i na jeho okolí ohled bráti, když se určuje, kterak by správně jednal. Pro jednotlivce samotáře jest snadno ustanoviti, kterak by si život prodloužil a příjemným učinil; ano člověk si může do jisté míry sám taková pravidla dáti. Avšak ve společnosti nemůže žíti sám pro sebe a pro své zájmy, ale musí přinášeti oběti, jež Spencer přísně zapovídá. Vizme, kterak Spencer z této nesnáze si pomáhá.

Že teď blaho jednotlivce s blahem všech vždy ve shodě není a tomuto někdy podříditi se musí, jest prý následek nedostatečného přispůsobení. Dokud společenský stav válečný jest, a jednotlivci i společnosti nepřátelsky proti sobě stojí, jest prý smíření obapolných zájmů nemožné. Tu prý lze jen nelogické kompromisy stanoviti, ne pak logický, důsledný systém ethiky. Avšak proces vývojný nese prý se víc a víc ku smíření protivných zájmů. Poznenáhla prý vojny pominou, nuceného spolupůsobení čím dále tím méně zapotřebí bude. Společnost se potom víc a víc industrielně bude utvářeti a ponechá místa pro dobrovolné ku všeobecnému blahu čelící spolupůsobení. Teprv v tomto posledním stadiu vývoje možno trvanlivé a úplně správné zákony lidského jednání a priori stanoviti a tak ethiku vlastní vědou učiniti. Až industrialism *) úplně ku platnosti přijde, může se všestranná spravedlnost a dobročinnost rozvinouti. „Základní rysy tohoto mravního zákona obsahují negativní i positivní spravedlnost a dobrovolné i bezplatné spolupůsobení, aby život co možno dokonale se utvořil“ (164).

*) Spencer jest kommunistou ve svém spůsobu. Dr. Ratzinger Volkswirthschaft p. 364. 2.

Ale kterak může vývojný proces se svým bojem o bytí blaho jednotlivce s blahem obecenstva ve shodu uvésti, čili zájmy osobní (egoism) a zájmy jiných (altruism) smířiti? Takto. Radost a bolest nejsou něco objektivného, neproměnného, nýbrž pouze něco relativního, jež se dle osobní povahy cítícího mění. I může každá činnost v mezích fysikálních zákonů ustavičným cvikem příjemnou učiněna býti. Následkem toho vývojný proces konečně způsobí, že všechny socialně potřebné činy příjemnými budou, ano, až bude vývoj dokonán, bude každý tím, že svůj bezprostřední, okamžitý chtíč upokojí, ustavičně činiti, čeho právě ku všestrannému zdokonalení života všech zapotřebí jest. Tím jest smíření mezi egoismem a altruismem vlastně zpečetěno. (190 násl.)

Z toho již dosti zřejmo jest, že cílem mravního jednání bezprostředně jest jednotlivec sám čili *ukojení jeho bezprostředního, okamžitého chtíče*, a prostředním teprv *veřejné blaho*, což Spencer výslovně vytýká, aby svůj racionelní utilitarism od empyrického odlišil. Empirický zajisté žádá, aby obecné štěstí bezprostředním cílem jednání učiněno bylo a z toho pak aby se závěrky o mravním chování jednotlivého člověka činily. Spencer však chce, aby obecné štěstí vzdáleným cílem nebo-li závěrečným výsledkem jednání, přímým cílem pak aby bylo vyplnění oněch obecných podmínek, z nichž obecné blaho jako výsledek samo od sebe plyne. Tyto podmínky, jež dílem již v zásadách mravného jednání zkušeností nasbíraných a rozplozováním zděděných se obsahují, dílem a priori odvozeny býti mohou, nejsou leda zachovávání negativní a positivní *spravedlnosti*, jež nikomu neškodí, a každému, což jeho jest, dává, a *dobročinnost* aneb vzájemná bezplatná pomoc.

Je-li však povinnost pouhým přeludem, co pak

má člověka účinlivě přidržovati, aby tyto zákony společenského jednání vždycky zachovával? O to se postará *vývojný proces*. Tenť tvoří pro každou novou skupinu poměrů znova přiměřená složení, jež v činnosti jsouce, patřičnou rozkoš a spokojenost působí. Ano konečně bude všecka pod dočasnými podmínkami potřebná činnost příjemnou, škodlivá pak nepříjemnou. Kdy to bude, ovšem nevíme; ale musíme míti důvěru ve vývojný proces, sic bychom se dopustili nesmyslu (202). Tedy v neznámé budoucnosti bude se konati ctnost ne z povinnosti, nýbrž z rozkoše, ctnost bude lidem rozkoší, nepravost ohavností, jako v ráji. A což ti, kteří se toho rajského stavu nedožijí? Kterak ti mají k mravnosti přidržováni býti? Pro ty jest snad státní škola, stav vojenský a policie vychovatelem.

Není-liž však také rozkoš, spokojenost, již mravní činnost působí, egoism? Ovšem že jest, přiznává se Spencer, ale je to egoism rozumný — a ten jediný prý ve vývojném procesu zůstane —, tento rozumný egoism musí prý sám od sebe ve vlastním prospěchu k altruismu t. j. k podporování cizího blaha vésti, tak že se dle Spencra oba sokové egoism a altruism dokonale smíří. V rodině prý již teď egoism a altruism, blaho jednotlivce a celé rodiny, smířen jest tím, že činy, které dětem život dávají, zachovávají a zvyšují, rodičům bezprostřední spokojenosti poskytují.

A jako v rodině tak prý jest i ve společnosti vůbec rozumný *egoism* nejbezpečnější cestou ku všeobecnému štěstí, ano přibývání egoistických požitků od stupňování ohledu na požitky jiných odvislé jest. Neboť následkem neustále rostoucího přizpůsobování všech lidí potřeby sebeobětování pro jiné prý bude ubývati, ana potřeba pomoci víc a více mizeti a žádosti všech společenským požadavkům tak se přispůsobovati

budou, že každý, oddávaje se svým žádostem, všecky své potřeby ukojí.

Nejvíce spoléhá se Spencer na *soucit*, který z necitelného sobství veřejné blaho vykouzliti má. Dokud společnost nedostatečně vyvinuta jest a časté vojny vede, nemůže se soucit vyvinouti. Teprv až bída lidská větším dílem zmizí, až všickni industrialismu přispůsobeni budou, až radosti zobecní a bolesti řídkými se stanou, může se soucit jako souradost značně vyvinouti. Skrze sympathii budou pak radosti jednoho radostmi druhých. Nikdo nikomu neukřivdí a neublíží, ano každý se horlivě přičiňovati bude, aby řídkých příležitostí k altruistickým požitkům použil.

Spencer rozeznává *absolutní* a *relativní ethiku*. Chtěje vysvětliti, co tím rozumí, užívá podobenství mezi čistou a výkonnou mechanikou, zvláště s ohledem na astronomii. Odvozujeme-li dráhy pohybu dle Keplerových zákonů cestou čistě matematickou, jsou tyto závěrky absolutně správné; kdy bychom však tyto závěrky na skutečné dráhy planet přímo přenesli, nebyly by ty závěrky správné, ješto ve skutečnosti pohyb na překážky naráží. Skutečné dráhy planet můžeme jen tak asi určiti, položíme-li za základ Keplerovy zákony a připočteme-li rušící překážky. Výsledky takto nabyté jsou relativně správné.

Podobně má se s ethikou. Mysleme si lidi dokonale přispůsobené. Na základě zákonů fysikálních, biologických, psychologických a socialních můžeme pro mravní jednání lidí absolutně správná pravidla a priori stanoviti. Ale ve skutečnosti jsou lidé ještě velice nedostatečně přispůsobilí. Kdyby se tedy tyto a priori z oněch zákonů získané výsledky beze všeho na lidi nyní žijící přenesly, přišli bychom k závěrkům naprosto bludným. Užívajíce zákonů absolutně správných, musímeť v úvahu vzíti, skutečné překážky čili

přispůsobení, bychom se relativně správných závěrků dodělali.

Teď není ještě žádných absolutně dobrých činů; i nejlepší jsou toliko *relativně dobré*. Proto také za nynějších poměrů říci nelze, žeby v každém jednotlivém případě jen jediný způsob jednání správný neb dobrý byl; všecky jiné pak žeby zlé byly. Jsouť často tolikeré činy, jež k témuž cíli vedou, tedy relativně dobré jsou.

Absolutně dobrý jest čin, jenž život všestranně rozmnožuje a bolest prostě popírá čili žádné nelibosti nepůsobí. Neboť bolest a zlé čili bolest a odchýlení od dokonale přispůsobeného jednání jsou věci souvztažné. Čin absolutně dobrý plodí tedy čistou radost, dokavad však ještě bolesti jednání provázejí, může na nejvýš relativně dobré, t. j. za těch okolností nejmenší zlo býti, ano nejméně bolesti působí. Příkladů téměř absolutně dobrých činů poskytuje rodina, kdež často týž čin, jenž pro děti dobročinný jest, rodičům čistou radost připravuje.

Mravouka Spencerova jest prý netoliko důkladnější, nýbrž i obsáhlejší nežli všechny dosavadní. Ostatní filosofové od Platona až do Kanta mluví o ideálním, dokonalém člověku. Ale mýlí se, pokládajíce ten ideál za uskutečněný aneb v okamžení možný. To ani ono není správné. Neb idealně dokonalý člověk předpokládá dokonalé přispůsobení k okolí svému. Člověk absolutně spravedlivý a soucitný nemohl by mezi kanibály žíti a působiti (302). Ale netoliko důkladnější nýbrž i obsáhlejší jest mravouka Spencerova. Obsahujeť krom jednání, jež dle posavádního obyčeje jako mravně dobré se chválilo aneb jako zlé hanělo, také to jednání, jež přímo neb nepřímo „blaho vlastní osoby aneb jiných podporuje aneb mu vadí." (306.) Podle toho musíme za to míti, že Spencer vše, co život, zdraví, rozplozování podporuje aneb mu překáží, a čím

se dosud biologie, lékařství a t. d. zabývalo, k mravouce počítá.

Toť podstata *občanské, neodvislé mravouky* na základě theorie evoluční. Po tomto základném díle chtěl Spencer vydati druhé, v němž zásady tuto stanovené rozvinouti a všechny důsledky z nich provésti chtěl; avšak dosud toho neučinil, a to jistě ne k vůli lidu, nýbrž k vůli sobě. Již ony zásady zjednají mu věčnou památku mezi škůdci pokolení lidského. Těmito frásemi ze Spencrovy filosofie jest dostatečně ukázáno, co empirická filosofie na poli mravním může. My žádáme pevné stavby, tato filosofie pak vládne pouze několika stébly; my žádáme vysvětlení pro nároky ethiky, jež skutečně jsou, tato filosofie pak je setírá; my žádáme řádného základu, na němž by se slabý člověk ve výši své lidské důstojnosti udržeti mohl, tato filosofie pak zkypřuje všeliký pevný základ, proměňujíc jej v bahno a kal; my žádáme idealní a reální základ pro mravné jednání, tato filosofie pak nám podává zaň nejdokonalejší formu pozemské zvířecí pohodlnosti; my žádáme ethiku, která by se prokázala jako pramen a podpora společenského blaha, tato filosofie pak nemůže nám poskytnouti leda ethiku nejrafinovanějšího egoismu v pěkné formě. Mezi bezrozumnými zvířaty byla by taková ethika možna, mezi lidmi jest nemožna. Neb ona zvířata držena jsou pudem svým v koleji, jakž účelnému trvání jejich druhu přiměřeno jest. „Bipedální člověčí bestie“ (schopenhauerovsky řečeno) však nemá v oboru smyslného života takové uzdy; jsa svobodným pánem svého poznání a chtění člověk může ukojení smyslů z jeho přirozeného určení vyjmouti a bezmezně předmětem svých žádostí učiniti. Jaký důvod mohl by na poli pouhé smyslnosti nalezen býti, který by člověka přiměti mohl, aby ne snad na oko a sem a tam, nýbrž v sku-

tečnosti a bez výminky ony meze uznal, jež by se s ethickými mezemi mravního zákona jen poněkud kryly? Mezi empiristicky smýšlejícími filosofy není nedostatek takových, jižto od této liché filosofie, od níž vzmahající se sesvětačení, nevázanost a tedy v první řadě socialní zmatek pochází, vyléčení tohoto zla očekávají. „Socialní otázky," pravil Brentano (Antrittsrede str. 21.) „vstupují více než kterýkoli dřívější čas v popředí. Potřeba uspokojujícího rozluštění jeví se naléhavěji než jakékoliv zlepšení zdravotnictví, hospodářství aneb tržnictví. Avšak patrno, že socialní zjevy ku zjevům psychickým patří, a žádné jiné vědění nemůže tu jako pořádající moc na pomoc voláno býti, leda známost psychických zákonů, tedy vědění filosofické." V tom empiristovi za pravdu dá každý, že filosofické vědění zkušebné při řešení palčivých nyní otázek, netoliko socialních nýbrž i politicko-náboženských, nějaké pomoci poskytnouti může, totiž po stránce čistě pozemsko-materielní. Kdo však myslí, že tímto spůsobem ony otázky rozluštiti možno, předpokládá, že člověk jest pouze materielní, smyslná bytost fenomenální, jemněji organisované zvíře a nic více. Nechť se zkušebné filosofii podaří, uvésti všecky jednotlivé zjevy na zákony, tím málo síly vyvine, aby bídu naší doby zrušila. Má-li věda zde s výsledkem zasáhnouti, nesmí člověka zpotvořovati, nýbrž vzíti ho, jak jest; musí se vydati na nadsmyslné pole, a, bych udal nejpodstatnější věc, nápomocna býti, skutečné vztahy odvislosti člověka od Boha objasniti." (*Pesch*, Welträthsel I. 66—69.)

Křesťanství a otroctví.

Na základě rozličných pramenů, hlavně J. Ad. **Möhlerových** církevních dějin podává **B. Hakl**, děkan a b. vikář v Hořicích.

(Pokračování)

II.

Kristus vyřkl rovnost všech; bylo tedy úkolem církve, otroctví odstraniti. Co činila, jak podujala se úkolu toho?

Vypsati to, jest úlohou dosti nesnadnou, jak i sami slavní dějepisci vyznali. Nemohlať *přímo* vystoupiti; nebylať sama trpěna. Mohla činiti tak jen *nepřímo*. Ale díky Bohu, že, kamkoli křesťanství zavítalo, již samo sebou přestalo otroctví; jen že kdo otrokem byl, ať křesťan, svému pánu věrným zůstati musil (otrok Filemonův). Dr. *Vilém Kaulich* ve své „Ethice" (str 375.) praví: „Wir finden nicht, dass die Sklaverei von Seite des Christenthums durch ein positives Gebot gleich anfangs wäre abgeschafft worden; — denn es war dem Christenthume bei seiner ersten Ausbreitung nicht um eine gewaltsame innerliche Läuterung zu thun." A na témž místě praví dále: „Byla církev, která otroctví a nevolnictví odstranila; avšak nechtěla převrat věcí (revoluci), nébrž ponenáhlou restituci, t. j. návrat ku předešlému, původnímu stavu."

První, který úkolu toho se chopil, vypsati dějiny zrušení otroctví, byl genialní *Jan Adam Möhler*. Týž ve své církevní historii*) dí: „Často jsem, pln jsa horlivé touhy, poučiti se o *způsobu*, kterakým církev Kristova zrušila otroctví, toto nejošklivější ovoce odpadnutí od pravého a živého Boha, větší i menší díla

---

*) Vydána od Pia Bonifacia Gamse, O. S. B. — Sv. I přídavek. Řezno 1867. G. J. Manz.

o církevních dějinách jednající, procházel; ale všeliké mé hledání u starších i novějších spisovatelů církevních dějin neposkytovalo mně dostatečného upokojení. Tolik jsem však přece touto marnou prací najisto se dověděl, že osvobození otroků ne *dějem* nějakým *hřmotivým*, *ani náhlým převratem stávajících poměrů*, ani násilným zpět požadováním lidských (nezadajných) práv, ani rozvojem politického umění řečnického se dálo, nébrž ponenáhlu, přirozeným rozvinováním se ducha Kristova v církvi a tím, že ponenáhlu se šířila. Neboť události tohoto druhu neunikají tak snadno péru dějepisnému, anoť všecko se vynasnažuje a k tomu přispívá, aby památka jejich tisícerým spůsobem od pokolení do pokolení trvala a se obnovovala. A proto i ta poznámka nebude zcela nepravdiva, že mají-li události tak šťastny býti a pozornost tisíců, až do jednotlivých podrobností, po staletí k sobě vábiti a poutati, velmi zhusta mnohem méně na jejich vnitřním významu, jako spíše na spůsobu, kterým se rozvinují, na zevnějším lesku, který je provází a ozařuje, slovem, že příliš často méně na věci samé, než na spůsobu, kterým se jeví, záleží.

Avšak zdali zrušení otroctví na půdě církve, proto, že beze hřmotu, bez zevnějšího lesku, beze strojeného blýskavého řečnictví, bez převratu stávajících řízení státních a jejich poměrů, bez zřejmého boje a krveprolití se dálo, dějem snad méně historickým jest, než kterýkoli jiný? snad takovým, o němžby mluveno býti nemělo a kterýžby dějepisci studován býti neměl?“

„Mně zdálo se, že právě ta *prostota* a *jednoduchost děje*, kterouž účinek tak veliký spůsoben byl, zjevem na něm jest tím nejvzácnějším, právě tím, jenž mu ráz v pravdě křesťanský vtiskl; neboť právě s duchem evangelia se snáší, ano, duch evangelia toho žádá, aby právě takovým spůsobem se jednalo; tak že u mne

nikdy nebylo pochybností, že všudež buď docela nic, anebo jen ve slabých stopách týž duch křesťanský se nalézal, kde spůsobem opačným jednáno bylo.*) Takovýmto uvažováním věcí zdály se mi dějiny zrušení otroctví býti pozoruhodnými a to právě proto, že dějepisci velice málo o nich vědí a zřídka o nich se zmiňují. A co nejvíce mne vábilo, bylo právě to, že jsem se přesvědčiti chtěl, zdaliž skutečně historikové po svém obyčejném spůsobu tak málo měli důvodů, ne mnoho o věci té mluviti, a dokonce tím prostým výsledkem se spokojiti, že *zrušeno* jest. — Co jsem nalezl, přátelům křesťanství tuto sděluji, kteréž tu podivuhodnou zvláštnost do sebe má, že vystupuje veřejně a před všelikým národem, kdykoli *učení své hlásá*; ale se skrývá, kdykoli podle něho jedná a v životě *prakticky* se osvědčuje. *Tam* miluje světlo a veřejnost, tuto *tmu* a *ukrytost*". **) — A my dodáváme: „Tak zachovává rozkaz Páně: Ať neví levice, co činí pravice tvá (Mat. 6, 3.); a dále: Co vám pravím ve tmě, pravte na světle, a co v ucho slyšíte, hlásejte na střechách." (Mat. 10) 27)

Co pak *pohnutky* se týče, kteráž k tomu jej měla, aby věci té úplnou pozornost věnoval, praví dále: „Neboť nejen že sdílím radost, že neocenitelný statek *osobní* svobody millionům a millionům lidí vrácen jest, ale i nejvroucnějšími díky Synu Božímu, kterýž i sám sluhou se stal, aby i tímto směrem *výkupné* působiti mohl, zavázána býti se cítím, a ty neodvratně k tomu mne mají, abych se snažil, poznati cesty, kterouž

*) Sem spadá, že Bůh prostředky slabé volí, aby veliké věci vyvodil. Kristus modlil se: „Chválím tě, Otče, Pane na nebi i na zemi, že jsi skryl tyto věci před moudrými a opatrnými a zjevil jsi je maličkým." Mt. 11, 25. A sám vyvolil *rybáře*, kteříž obrátili svět.

**) Tak Möhler, vlastně Gams, děj. círk. str. 691.

oprostění od okovův tak těžkých se bralo." Tak Möhler.

Ano, slavnému Möhlerovi přísluší veliká a nepopiratelná zásluha, že do dějin církevních *novou kapitolu*, jednající o zrušení otroctví skrze církev, uvedl; ale poněvadž vstoupil tuto na půdu zcela novou, nemohl, nalézaje se na počátku, leč pouhý pokus těchto dějin čili tohoto děje podati, jak i sám tuto svou práci nazývá. Pojednává v ní: o původu otroctví, o stavu otrokův za staré doby a ve starém světě, při čemž nezapomíná, vedlé stinných stránek u věci té i stránky jasné a světlé odkrývati, jmenovitě, pokud názoru o otroctví a nakládání s otroky se týče.

Pak následuje názor *křesťanský* o otroku, s nímž i nejbližší výsledky, které z názoru toho ku prospěchu otroků nezbytně plynuly, spojovati neopomíjí; po čemž teprv následuje vypsání všeho toho, co křesťanství pro zrušení otroctví učinilo a kterak se to dělo.

Ze 3. století uvádí, že dle *Origena* křesťané velice činní a šťastní bývali, obracujíce otroky na víru; a tito opět, že poměrů svých jak možná nejlépe používali, aby v oboru svém a ve kruzích svých učení Kristovu přívržencův získali. Zvláště pak domácím *paním* a *dětem* věnovali apoštolskou pozornost svou, seznamovali je se Spasitelem světa a do křesťanství je uváděli.

Sem náleží, i co *Alzog* ve svých dějinách církve dí: „Obchodník církvi prospíval svými mnohonásobnými spojeními a cestami; vojín poznal poměru svého u vojště, otrok schopil úlohu svou v domě, jakby církvi nových údův získali. Každý byl ve svém stavu a povolání missionářem. Zvláště pak vynírali veliký vliv u věci té otroci, a to proto, že jim vychování dítek svěřeno bylo; a paní, pro větši svou vnímavost u věcech náboženských (t. j. pro jemnější svůj cit). Tím vysvětluje se nám, proč tak málo zpráv máme o prvot-

ních missionářích. Každý křesťan byl missionářem na svém místě; tisícerými průlivy vnikalo křesťanství do všelikých poměrů společnosti lidské." *)

Vykládaje věci dále velice obšírně uvádí Möhler místa ze sv. *Jana Chrysostoma*, jednající o nakládání s otroky a připisuje mu velikou zásluhu, co se zrušení otroctví týče; ačkoli jiní, jako Filip Schaff, zase toho náhledu jsou, že Möhler vliv a působnost Zlatoústce u věci té přeceňoval.

Na západě prý *Ambrosius* první o otroctví důkladně jednal: po něm pak nejvíce a nejdůkladněji sv. *Augustin*. I v řečích prý sv. *Petra Chrysologa* vzácná místa o předmětu tom se nalézají.

I svrchu uvedený, důkladný dějepisec *Alzog*, mluvě o nábožensko-mravném životě starých křesťanův di: „Tu můžeme u protivě ku pohanství ještě poukázati ku mnohonásobným pokusům, by otroctví zrušeno bylo, a obraz boží uznán byl v této nešťastné třídě lidí**); a dále dí (str. 312. §. 140.): „Nepomiňmež pozornosti svou i zrušení otroctví, kteréž namnoze zcela *dobrovolně* se dálo a k němuž znamenití *biskupové* této doby neunavně a neustále povzbuzovali, z nichž však žádný k témuž cíli tolik nepůsobil, jako sv. *Jan Zlatoústý*. — Bezpočtukráte šíří se v řečích svých o podstatě, o původu otroctví a o změnách, kteréž skrze Krista do pojmů o svobodě a právech lidských vnikly, naléhá vážným slovem na bratrský poměr mezi pánem a otrokem v duchu křesťanském, žádá nejpozornějšího a nejpečlivějšího vychování otrokům a naposledy přímo dí,

*) Alzog, str. 119. §. 65.

**) Alzog §. 95. — Möhler „Aufhebung der Sklaverei durch das Christenthum in den ersten 15 Jahrhunderten" (Tüb. Quart. Schr. 834. H. 1.) und Möhler's „Vermischte Schriften" B. II. S. 54. ff. — Neander, Denkwürdig. B. II. S. 235. ff.

aby na svobodu propouštěni byli. Ovoce takovýchto důrazných, srdečných napomenutí jevilo se brzy tím, že celá řada státních zákonů ve prospěch otroků vydána jest. (Dokonč. bud.)

KRONIKA.

38. Vykonávání církevní pravomoci v záležitostech manželských.

V rakouském mocnářství jest od zákonodárství r. 1868. počínaje působnost ordinariatu biskupského a jeho manželského soudu v záležitostech manželských značně obmezena. Úřady státní nechtějí o existenci duchovního soudu manželského ničeho věděti, záležitosti sporné mezi manžely po právu světském vyjednávají se při státních soudech; horliví katolíci arci též o to se ucházejí, aby rozsudek vynesen byl od soudu církevního, avšak soudu tomuto, když věc dle předpisů církevních znovu vyšetřovati chce, všude značné překážky v cestu se staví, tak že pouze na nejnutnější formality obmeziti se musí

Podobně děje se pod nátlakem tak nazvaných květnových zákonů v říši německé. Jistý tamější farář psal před nějakou dobou redakci časopisu „Archiv für katholisches Kirchenrecht“ takto: „Jistá manželka z mé osady žalovala svého muže pro cizoložství; když pokusy smíření marnými se ukázaly, nařídil jsem žalující manželce, aby se uchýlila k *církevnímu soudu manželskému* naší diecése. Leč soud rozhodl, aby žalobnice nejprv obrátila se ku světskému soudu; až prý bude nález tohoto soudu vydán, budiž věc předložena církevnímu soudu, kterýž pak rozhodne, mohou-li se manželé ve svědomí svém nálezem tím spokojiti.“ K tomu připojil farář pochybnost svou o tom, srovnává-li se toto rozhodnutí soudu církevního se zásadami církevního práva? On se totiž domnívá, že by nejdříve měl církevní soud ve sporu tom nález vydati, dle něhož katoličtí manželé říditi se mají. Chtějí-li tito ještě i ku světskému soudu se obrátiti, mají toho úplnou

volnost. Odkazuje-li však duchovní soud sám manžely spor vedoucí ku soudu světskému, vzniká tudy u manželů těch domněnka, že soudní nález světského soudu jest věcí hlavní; a kdyby církevní soud později učinil nález opačný, manželé sotva budou ochotni uposlechnouti rozkazu církevní autority.

Úmysl tohoto faráře německé říše jest arci chvalitebný, a také my bychom přáli, aby možná bylo vše pokaždé tak provésti, jak se to s církevními požadavky srovnává. Avšak nesmíme zapomenouti, že církevní soud, aby spravedlivý nález vynésti mohl, má zapotřebí *soudních průkazův*. Musejí vyslýcháni býti svědkové; ale církevní soud nemá ani hmotné moci, aby donutil svědky, by se k soudu dostavili často z velké vzdálenosti, ani nemá fondu, z něhož by útraty za cestu svědkům nahražoval. Světský soud však, i kdyby za to požádán byl, listin soudních u věcech manželských nikdy soudu církevnímu nepropůjčí. Takéť uvážiti sluší, že když církevní soud by vydal nález, že manželé mají od stolu a lože rozvedeni býti, nález ten jen tenkráte s výsledkem se potká, jestliže oba manželé dobrovolně se mu podrobí; jinak ale církev nemá žádných prostředků hmotných, aby nález svůj provedla, čili ona *nemá exekutivní moci*; a tudíž i v tom ohledu za nynějších poměrů prospěšno bývá, opatřiti sobě rozsudek soudu světského. Církevní soud arcidiecése Pražské ovšem dosavad nikdy žaloby manželů sporných neodmítnul a nenařídil jim, aby se dříve ku světskému soudu obrátili, jak to výš zmíněný církevní soud v německé říši učinil; avšak proto přece nemůžeme ono jednání německého Ordinariatu za chybné pokládati. Neboť poměry nynější jsou bohužel takové, že soudu církevnímu obyčejně teprv na základě nálezu světského soudu možnost se naskytá, definitivní ortel vydati. Nesmíme zavrhovati takovéto jednání církevní autority, nýbrž naopak musíme chváliti moudrost a opatrnost církve sv., kteráž všady umí se přispůsobiti místním a časovým poměrům vynasnažujíc se, aby zákonům svým potud platnost zjednala, pokud se toho dle daných poměrův možnost ukazuje. *Redakce.*

---

39. Užívání zvonů chrámových dle nového státního zákona francouzského.

Svobodní zednáři ve Francii u vesla vládního se nalezající důsledně podkopávají život církve katolické a jsou toho dbalí, aby smazali u veřejném životě všelikou známku, že Francie bývala zemí katolickou. Zrušení velkého počtu klášterův, vyhnání mnichův a jeptišek se jim šťastně podařilo a dodalo jim kuráže k dalším proti církvi namířeným útokům.

Že hlahol *zvonův* ozývající se na věžích katolických chrámů není v uších freimaurů francouzských hudbou libeznou, to pánům těm rádi věříme, ani přísahy od nich na to nežádajíce. Proto by jim nejmilejší věcí bylo, kdyby tak jednoho krásného jitra veškery zvony s věží chrámů francouzských mohli shoditi dolů a je v bezedných vlnách atlantického oceánu na věky pohřbiti. Jelikož by však národ francouzský, v jádru svém dosud katolický, takovémuto křiklavému bezpráví se protivil, připadlo chytráctví svobodných zednářův na jiný k témuž cíli bezpečným spůsobem vedoucí prostředek, a prostředek ten vysloven státním zákonem francouzským ze dne 5. dubna 1884.

Ještě než obsah tohoto zákona sdělíme, vidí se nám prospěšno pro snazší porozumění toto předeslati.

Všeobecný zákon církevní velí, aby zvony chrámové byly svěceny od biskupa, jenž při tom užívá svěcené vody, oleje (oleum infirmorum) a křižma též svěceného; proto zvony mezi „res sacrae" náležejí; na vyznačení toho „křtějí" se zvony, anoť se jim dává jméno některého Svatého. Zvonění náleželo mezi povinnosti klerika nazvaného Ostiarius, a později, když svěřeno bylo nekněžím (zvoníkům, kostelníkům), nicméně vždy zůstávaly ve své platnosti předpisy církevní, aby se zvonů toliko k účelům bohoslužebným užívalo. Účely ty byly od starodávna vyznačeny distychem:

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerum
Defunctos ploro, pestem fugo, festa decoro.

Jinak a kratčeji totéž naznačeno slovy:

Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango.

Výminka jakási činěna v případě náhlého nebezpečí, jež v osadě vzniklo a rychlého upozornění obyvatelů vyžadovalo, na př. při požáru neb povodni; tu

vždy bylo dovoleno znamení zvonem dáti, což však ne tak za čin světský, jako spíše za skutek lásky křesťanské pokládati sluší.

S těmito zákony církevními souhlasila též praxe v *zemi francouzské*. Pařížský parlament dne 21. března 1665 vydal nařízení, že zvony má se zvoniti toliko z rozkazu neb s přivolením příslušného faráře. V té věci konkordát z r. 1801 ničeho nezměnil. Avšak v 48. organickém článku bylo obsaženo následující ustanovení: „Biskup dorozumí se s praefektem v příčině svolávání věřících hlaholem zvonů ke službám Božím; kterýmižto zvony nemá se zvoniti pro jinou příčinu, leč se svolením místní policie." Na základě doslovného znění tohoto dekretu byly na některých místech činěny překážky proti tomu, aby se třikrát za den klekání zvonilo. Obyčejně však bylo v příčině zvonění docíleno jakési dorozumění mezi biskupem a praefektem a vzájemný mír nebyl porušen.

Částečná změna stala se roku 1840, kdež shromáždění stavové usnesli se na těchto věcech: *a*) Zvony chrámové určeny jsou pro bohoslužbu katolickou, a tudíž nelze jich užívati při obřadech nekatolíkův aniž při pohřbu těch, jimž dle zákonů církve pohřeb církevní se odpírá. *b*) Klíč od zvonice jakož i od chrámu mějž pouze farář neb sluha kostelní; starosta obce (maire) není oprávněn zvláštního klíče míti. *c*) V případech obecného nebezpečí aneb v takových okolnostech, kde zákonem neb nařízením předepsáno jest zvonění, jest farář neb kostelník povinen vyhověti žádosti obecního starosty; pro případ nevyhovění jest starosta obce oprávněn z vlastní moci dáti zvoniti. Toto nařízení platným zůstalo až do loňského roku

Tu však připadla tak zvaná „národní slavnost" 14. července 1883. Slaví se tu velký převrat politický, z něhož věrní katolíci radovati se nemohou. Na mnohých místech žádáno od farářů, aby nechali zvoniti a také prapory aby na věžích vyvěsiti dali; o jakési konání bohoslužby však nikdo nežádal. Jelikož zvonění takové žádným zákonem nařízeno není, opřeli se duchovní správcové tak neobyčejnému požadavku, což zavdalo podnět k vydání zákona ze dne 5. dubna 1884.

Nový tento zákon učinil následující ustanovení:

1. Zvony chrámové jsou nejprv určeny ku slavnostem církevním. Avšak i bez přivolení faráře může se zvoniti tenkráte, žádá-li toho *místní obyčej*, ač zákon

toho nenařizuje. (O tom, zdaž jest takový místní obyčej, arci rozhoduje obecní starosta).

2. Mimo slavnosti církevní bude se příště zvoniti též při *slavnostech občanských*, o čemž stane se mezi biskupem s jedné a praefektem s druhé strany náležité dorozumění. Jest-li by se dorozumění takové nepodařilo, přísluší konečné rozhodnutí ministrovi kultu.

3. Jeden klíč od zvonice bude míti *farář*, a jeden míti bude *starosta obecní*. Není li jiného přístupu ke zvonici leč skrz kostel, musí starosta obecní obdržeti také klíč od kostela.

Ejhle, kam již dostoupilo násilnictví státní naproti církvi! Bez přivolení církve uchvacuje se majetek její, násilím vynucuje se přístup k posvátným zvonům, ano i vstup do samého chrámu. Obecným starostům církvi nepřátelským vložena tím do rukou zbraň, jíž oni zajisté co nejvydatněji používati budou k sužování farářův. Sotva že prohlášen byl zákon tento, bylo od starosty jistého města nařízeno, aby se zvonilo ku pohřbu občanskému; když pak farář zpěčoval se klíč ku zvonici vydati, byly dvéře na rozkaz starosty roztříštěny a k bezbožeckému pohřbu zvoněno. Stolice Apoštolská rozhodně se proti zákonu tomuto vyslovila, ač předvídajíc, že hlas její pro freimaury Pařížské bude hlasem volajícího na poušti. *Redakce.*

40. Oddavky v den nedělní neb sváteční.

Co na přemnohých osadách dle ustáleného zvyku nikomu ani nenapadne, to jinde zhusta naskytá se, totiž, že snoubenci, zvláště chudší, žádají míti *oddavky v neděli, ve svátek*. Žádosť svou odůvodňují tím, že po celý týden zaměstnáni jsou prý prací, v neděli že ničeho neprozahálejí, že v ten den celé chudé dělnické příbuzenstvo bude moci sejíti se, že chtí svatbu, rozuměj hostinu, odbyti si při jednom na př. při hodech posvícenských, a pod. Zákony církevní nedotýkajíce se oddavek v den nedělní neb sváteční nezapovídají jich, ale z mnohých příčin nejeví se ve skutečnosti býti radno povoliti oddavky v neděli neb ve svátek, a to zejména tam ne, kde na osadě jest *jediný* kněz.

Již příčina sama dotčené žádosti nebývá dosti závažnou. Úzkostlivá snaha nepromeškati ani jediného

dne práce a to ani, kdy se činí pro celý život tak rozhodný krok, jakým jest vstoupení do stavu manželského, neprozrazuje věru náležitého ocenění posvátného svazku manželského a svátostní jeho povahy. I dělník sebe více ku stroji upoutaný nucen bývá pro chorobu neb různé záležitosti rodinné časem vyprositi sobě odpuštění z práce; a k uzavření sňatku manž. nechtěl či nesměl by promeškati toho jednoho dne? Avšak ne tak nezbytná nutnosť, jako spíše pohodlnosť, malicherné věci a hlavně nechvalný zvyk někde bývají příčinami, pro něž snoubenci v neděli neb ve svátek oddavky míti chtějí.

Nehledě k tomu, že v tyto dny nemůže při odbývaných oddavkách jediný duchovní správce na osadě sloužiti *votivní mši sv. pro sponsis*; že nemůže ji *obětovati na úmysl snoubenců*, leč by snad s příslušným povolením applikaci pro populo na nejbližší den směl poodložiti*); že nemůže tudíž žádoucí *požehnání mezi mší sv.* jim uděliti: ale oddavkami v neděli neb ve svátek působí se *nesnáze duchovnímu a ruší se služby Boží.*

Venkované ponechávaji si většinou vyřízení svých záležitostí u duchovního až — na neděli, a tu, kdy mnohými a různými pracemi jest zaměstnán, velice v nevhod přichází ještě oddavky. Ovšem kdyby přišli svatebčané v ustanovenou jim hodinu, totiž před počátím služeb Božích, mohl by duchovní vykonati zápis v matrice, urovnati vše potřebné k výkonu oddavek a tyto *před* službami Božími předsevzíti. Ale aby snoubenci v určený jim čas najisto přišli, toho z pravidla *doclliti nelze, aniž radno věřiti* jejich slibům sebe slavnějším, že určitě se v čas dostaví. Vždyť nebývají ani oni sami opozděním vinni, nýbrž mnohé nepředvídané, často dosti malicherné okolnosti. Venkované mnozí chtějí rádi dva- i třikráte býti zváni na svatbu a než se sejdou, než se obvyklé domácí obřady svatební vykonají, stane se, že dojdou do kostela *mezi službami Božími anebo až po nich.*

Zkušenosť ve správě duchovní učí, že velmi mnoho pomáhá horlivé a vytrvalé návštěvě kostela se strany

---

*) V případě tom mohl by snad duchovní maje toto povolení i v neděli, pokud rubriky dovolují, sloužiti votivam pro sponsis, neboť odpadnutím applikace co překážky možnou stává se votiva.

Pozn. spis.

osadníků to, když duchovní *přesně bez odchylek po celý rok zachovává určitý pořádek služeb Božích.* Časté od něho odchylky vyprazdňují kostel. I když duchovní za příčinou oddavek ohlásí služby Boží na pozdější hodinu, stane se, že mnozí nevědouce o změně té přijdou v obvyklý čas a *omrzeli dlouhým čekáním z kostela odejdou domů*, jiní zastaví se zatím v hostinci, *tam však zůstanou už i přes služby Boží.* K zamezení toho nemůže duchovní na svatebčany dlouho čekati, nýbrž musí v určitou hodinu nejvýše s malým posečkáním se službami Božími počíti. Jak nemilé jest pak, když průvod svatební dostaví se do kostela *mezi* kázaním! Pozornosť od slova Božího obrácena jest všechna na svatebčany, a duchovní káže hluchým uším, nesejde-li raději s kazatelny. A učiní-li opatření takové, aby někdo stál u dveří a z rozkazu jeho nedovolil svatebčanům vejíti do kostela mezi kázaním, i tu způsobený nepokoj ruší pozornosť. Zápis do matrik z dobrých důvodů má vykonán býti *před* oddavkami, vykonání jeho i v sakristii, tím více v domě farním, třeba odlehlém, spůsobilo by *značnou mezeru* mezi kázaním a mší sv., kteráž nevyplněna ani zbožným zpěvem shromážděných věřících nevaluě by přispěla k povzbuzení zbožnosti. A což teprve, když svatební průvod nedostaví se ani mezi službami Božími, nýbrž *až po nich!* Tu všichni jeho účastníci zůstanou toho dne — *beze mše sv.* se zanedbáním povinného svěcení dne nedělního či svátečního. A díl té viny nespadá-li i na duchovního samého proto, že oddavky předvídaje to v nedělní, ve sváteční den dovolil?

Z důvodů těchto duchovní, jsa samotný kněz na osadě, sotva as poučen nemilou zkušeností vyhoví dotčené žádosti snoubenců a *neuvěří* ani jejich slavným slibům, že do služeb Božích jistě tu budou. Naopak pronesou-li své přání, míti v neděli, ve svátek oddavky, *odvrátí je od toho*; poukáže jim na obtíže, rozpaky, do nichž jej mohou uvésti; upozorní je, že v neděli neb ve svátek při oddavkách postaveni by byli na odiv celé osadě, že by nemohli přijati požehnání snoubenců mezi mší sv., že oddavky mají býti ve spojení se mší sv., že zmeškavše mši sv., hřešili by proti povinnému svěcení toho dne a museli po kratičkém obřadu beze mše již jíti z kostela. . . Po takovém poučení sotva budou snoubenci déle na kněze prosbou svou doléhati. Ale nejvíce by pomáhalo, kdyby *žádný* z duchovních

správců, již samotni jsou, nedovoloval oddavky v neděli neb ve svátek. leč snad s výminkou zvláštni nutnosti, aby neplatila snoubencům hlavní a obyčejná opora jejich žádosti: „Myslíme, když to může býti tam a tam, tedy snad mohlo by býti i zde..."

Poznam. Někde přichází do mody žádati oddavky v *sobotu* a k tomu *odpoledne.* Může-li duchovní ženicha od podobné žádosti hned před ohláškami odvrátiti aneb odepře-li *rozhodně* vyhovění žádosti podobné dobře učiní, neboť z účastníků svatebních sotva as některý druhého dne vyplnil by svou náboženskou povinnosť o svěcení dne svátečního, zvláště ne, byla-li svatba s hudební zábavou spojena. A odepře-li podobné *několikkráte* stejně rozhodně *bez ohledu na snoubence*, rozhlásí se o něm. *a nikoli na škodu jeho* — že v sobotu resp. v neděli oddavky nedovolí a duchovní zůstane, žádostmi takovými pak ušetřen.

Jan Sedlák,
farář ve Velk. Popovicích.

---

41. Vyznamenání církevní bez přivolení příslušného biskupa nikomu udělováno nebudiž.

Jmenem posvátné kongregace Concilii bylo dne 16. září 1884 všem biskupům katolického světa sděleno následující pravidlo, jehož každý biskup povinen jest přidržeti se v příčině propůjčení některého církevního vyznamenání neb titulu. Dekret zní takto:

„Perillustris ac Reverendissime Domine uti Frater!"

„Quamvis ecclesiasticos viros maxime deceat humanos honores non quaerere, sed de benefactis retributionem a Domino unice expectare, consuevere tamen Ecclesiae praesules titulis, dignitatibus, aliisque honoris signis eos decorare, qui prae caeteris de re christiana meruerunt: dum enim praestantiores honorantur, virtutem ac scientiam in magno pretio esse habendas ostenditur, et insimul desides ad currendam viam Domini excitantur.

Ast non raro evenit, veluti nonnulli Episcopi conquesti sunt, üt dum sacerdotes, aetate ac omni virtutum genere venerandi, amant nesciri et pro nihilo reputari, juniores et qui parum adhuc aut nihil in Ecclesiae bonum contulerunt, dignitates appetant, insignia titulosque inhient. Et ubi nulla spes

illis arrideat haec omnia apud suos obtinere, externos circument Pastores, qui aliquando decepti eorum vota facile excipiunt. Quo saepissime accidit, ut miseri isti in propria dioecesi, inscio Ordinario, et omnibus admirantibus, vel irridentibus, se alienis vestibus indutos exhibeant, seque novis titulis praeditos jactent, et ita meliores despiciant.

Porro Eminentissimi Patres Tridentini juris interpretes ac vindices dum acerbe deplorant, quod sensus Christi de die in diem in quibusdam evanescat, confidunt Amplitudinem Tuam nil intentatum relicturam, ut omnes de clero Tibi concredito aemulentur charismata meliora, terrena despiciant, ament coelestia et nonnisi in cruce D. N. Jesu Christi glorientur.

Ne vero in posterum et dignioribus injuria fiat, et honores ecclesiastici vilescant, ipsi Eminentissimi Patres, Sanctissimi mandata exequentes, auctores Tibi sunt, ut *raro admodum et caute* honoris titulos vel insignia clericis tuis impertias, sed probatissimis tantum et optime de Ecclesia meritis; clericis vero alienis *nullum* unquam conferas honoris signum vel titulum, *inscio et invito Ordinario, cujus potestati subduntur.*

Haec dum Tibi nomine hujus S. C. significo, impensum animi mei studium profiteor Amplitudini Tuae, cui fausta quaeque ac salutaria precor a Domino. Romae 16. Septembris 1884. C. *Santori*, S. C. C. Secretarius."

Tímto moudrým dekretem nic nového se nestanoví, ale pouze chvalitebná zásada obecného práva církevního znovu na paměť se uvádí a to zajisté jen ku blahu církve. *Redakce.*

---

42. O pobytu cizozemských řeholníků v Rakousku a jich svěcení kněžském.

Po vypuzení řeholníků z Francie častěji se přihodilo, že členové řádův a kongregací francouzských přibyli do mocnářství Rakouského, buď aby tu bydleli v domech soukromých aneb aby v některém klášteře téhož či jiného řádu v klášterním životě pokračovali.

K dotazům v té věci činěným rozhodlo c. k. ministerstvo osvěty a vyučování výnosy svými ze dne 13. listop. 1880 č. 17791. ze dne 8. pros. 1880 č. 18972 a 14. pros. 1880 č. 19377 a posléze ze dne 6. ledna 1881 č. 927 v tento smysl:

Vláda nebrání tomu, aby *cizozemští členové řeholí* v Rakousku útulek hledali a nalezli, ovšem s výhradou, že splnili podmínky v příčině pobytu cizincův platné, jakož i že dotyčný biskupský *Ordinariat* ničeho proti pobytu jich v diecési nenamitá a že řeholníci zdrží se všelikých agitací směřujících proti zřízením v jich domovině stávajícím.

Řeholníci cizozemští stavu *kněžského* dle zákona ze 7. května 1874 § 2. povinni jsou zdržeti se všelikých úkonů veřejné správy duchovní. Ku složení slavných slibů řeholních neb ku přijetí *kněžského svěcení* připuštěni buďtež cizí řeholníci jen tehdy, když dříve předložili důkaz, že ani dle zákonů rakouských, ani dle zákonův jich domoviny žádná překážka jim v cestě nestojí.

Mimo to dotčené osoby řeholní povinny jsou prokázati, jakým spůsobem v čas pobytu svého v Rakousku hodlají si opatřiti potřebné *výživy* hmotné.

Na základě těchto ministerských výnosů bylo též dovoleno, aby někteří Dominikáni francouzští v rakouském klášteře X. se zdržovali.

Když však místodržitelství obdrželo zprávu, že v témž klášteře některým cizozemským řeholníkům bylo svěceui kněžské uděleno, byl dotyčný biskup vyzván, aby o to dbal, by řeholníci dle předpisů ministerských se zachovali.

Ordinariat odpověděl v ten rozum, že není zapotřebí před svěcením kněžským podati průkaz o tom, že proti svěcení ani dle rakouských ani dle francouzských zákonů nestává žádné překážky. Neboť ve Francii není zákona, který by udělení kněžského svěcení na jistých podmínkách závislým činil, jelikož vláda francouzská svěcení pokládá za vnitřní záležitost církevní. Avšak ani dle rakouských zákonů žádné překážky proti dotčenému svěcení nastává. Francouzští Dominikáni nežádají dosíci církevního úřadu ani obročí; svěcení kněžské ani dle zákona ze 7. května 1874 za úřad církevní se nepovažuje; neboť pravomoc teprv tenkráte novosvěcenému knězi se uděluje, když jej biskup do správy duchovní vysýlá.

Po tomto objasnění věci rozhodlo ministerstvo kultu dne 27. dubna 1883 č. 396, že francouzští Dominikáni v X. nehodlají založiti zde klášter, nýbrž toliko dočasně se tu zdržují a tudíž pouze k vyplnění podmínek pro cizince předepsaných ve smyslu výnosu

ministerského ze dne 11. října 1859 č. 1351 zavázáni jsou. Pokud se týká udělení kněžského svěcení, není zde státního dozoru zapotřebí a *nejsou* dotčení řeholníci zavázáni, aby příště úkony takovéto předběžně oznamovali.

Redakce.

---

43. Počet svící oltářních.

Dotaz.

Na bočním oltáříku nalézá se socha P. Marie Lurdské uctívána od mnohých zbožných duší. I zavedl jsem zvyk, že obětují dobrotitelky často svíce na oltář ten, tak že někdy tři až čtyři měsíce kostel za světlo na oltář ten nevydá, ano malé kousky při druhých zužitkuje, poněvadž zbožní již za v čas se o nové postarají. Byl jsem požádán v říjnu třikráte a v listopadu dvakráte na úmysl zbožných dárců mši sv. sloužiti u „P. Marie“ s doložením, bych dal všechny (6) svíce rozžíti. Podotýkám ještě, že i často svůj groš jsem přiložil, aby jen se mohla P. Marie v neděli velkými svícemi honositi a zářiti. Pojednou mi rozžíhání všech svící při mši sv. pan farář zakázal a na hořejší výmluvu nic dáti nechtěl. Pročež táži se slušně: mohu si za své peníze svíce si koupiv též je rozžíti dáti u mše sv. čili nic a jednal-li jsem správně byv k tomu hořejším uvedeným spůsobem požádán? Jindy vždy jen dvě svíce hořely.

A. T., kooperator Plesenský.

Odpověď.

Kolik svící na oltáři při mši svaté hořeti má, ustanovují Ceremoniale Episcoporum a dekrety obřadní kongregace. Při mši *slavné* má na oltáři hořeti *šest* svící, při mši *tiché* čili soukromé *dvě*. Není zakázáno při *slavné* mši rozžíti více svící než jak předpis velí, než jak sněm Tridentský (sez. XXII. de observ. etc.) připomíná, nesmí se nějakému určitému počtu svící zvláštní moc přičítati. Kongregace obřadní 27. září 1659 rozhodla, že při soukromé mši všech kněží i prelátů nemajících biskupské svěcení mají hořeti dvě svíce; výjimka ovšem jest,

když by byla veřejně vystavena velebná Svátost neb zvláštní slavnost větší počet svící vyžadovala.

Redakce.

Literární oznamovatel.

76. Děje král. české společnosti nauk spolu s kritickým přehledem publikací jejích z oboru filosofie, historie a jazykovědy. Ke stoletému jubilaeu této společnosti z uložení jejího sepsal *Josef Kalousek*, m. ř. člen též společnosti. Sešit první. V Praze. 1884. Nákladem kr. české společnosti nauk.

Tato kniha psána jest k roku 1884. jako jubilejnímu roku královské české společností nauk, tedy k roku jejího vystoupení do veřejnosti čili k roku, kterého v plném svém znění „královská česká společnosť nauk" existovati začala, nebo rok jubilejní vlastního vzniku svého mohla učená společnosť česká o mnoho dříve již slaviti, jak sám p. spisovatel praví „založení a první vývoj té společnosti padá do posledních desíti let císařovny Marie Terezie, tedy asi do r. 1770," ale teprve od r. 1784 ví se o její činnosti — až do této doby byla v zapomenutí.

Založení této učené společnosti připisuje se učenému šlechtici Ignáci *Bornovi*, kterého při tom hmotným prostředky *kníže František Josef Kinský* podporoval, tak že i tento od některých dějepisců spoluzakladatelem ano u některých i zakladatelem se jmenuje. Společnost sestávala z počátku jenom z několika učených mužů. Poněvadž někteří z mužů těch náleželi spolku svobodných zednářů, zmiňuje se p. spisovatel i o tomto spolku a praví, že prý to nebylo nikterak na závadu společnosti té, nebo snaha členů společnosti této ať zednářů ať nezednářů byla stejná, totiž vědu samostatným bádáním dále vésti a výsledky uveřejňováním jich činiti obecně přístupnými. Jak již dříve řečeno teprve r. 1784 nabyla společnosť tato práva veřejnosti. Toho totiž roku členové společnosti této počtem 9 podali a předložili stanovy své a žádosť k císaři Josefu II., jižto císař laskavě vyhověl a společnosť pro veřejnosť potvrdil. Dle stanov náležejí k této společnosti členové

řádní, jichž počet číslo 38 přesahovati nesmí, ostatní pak členové, kteří by se i v Praze nacházeli, pokládají se za *mimořádné* a mají toliko právo účastniti se přednášek. Volba jednoho každého člena ať řádného nebo mimořádného a čestného jest vždy několik dní napřed ohlášena a koná se tajným hlasováním všech řádných členů v Praze přítomných; k volbě člena řádného jest třeba jednohlasnosti, při volbě mimořádného nebo čestného člena jest třeba většiny hlasů. Řádní členové předsedají ve společnosti střídajíce se v tom půlletně postupně dle let členských. V prvních dobách volívali si vysoce postaveného příznivce věd za předsedu proti znění stanov, aby jich společnosť u císaře odporučoval. Prvním takovým předsedou této učené společnosti byl kníže Karel Egon *Fürstenberg*, za jehož předsednictví vzmáhala se společnosť velice, ale ochabla poněkud, za následujících dvou předsedů, svobodných to zednářů, hraběte Prokopa *Lažanského* a hr. Františka *Hartiga*, z kteréhožto pádu opět se pozdvihla za předsednictví hraběte Jana Rudolfa *Chotka* a hr. Františka Antonína *Liblteinského* hlavně vydatnou podporou ze strany císařů *Leopolda* II. a *Františka* II.

Působením této učené společnosti veliký pokrok ve vědě byl učiněn, najmě v historické. Staří dějepisci po většině pravých pramenů dějin neznali, historické kritiky neužívali a vždy mladší starším v jejich vypravování bezstarostně a příliš věrně věřili, kdežto novověcí zakládali svoje vypravování o minulosti toliko na pramenech původních, mnohé dříve nepovšimnuté prameny vyhledávali a vydávali a při jejich používání přísné kritice je podrobovali. Práce takto důkladně zpracované uveřejňovány v pojednáních, načež v „učených zvěstech“ následovalo oznámení a posouzení jejich.

Tím spůsobem mnohé, dosud záhadné věci v pravé světlo postaveny; pravdivosť jejich buď nepopíratelně dokázána nebo nepravdivosť neodvolatelně odůvodněna. Mezi historiky této doby až do r. 1837. vynikali Gelasius Dobner, Adaukt Voigt, František Martin Pelcl. Josef Dobrovský, Rafael Ungar, Ignác Cornova a jiní, zvláště pak prospěšnou činností vyznamenával se po dlouhou řadu let slovutný dějepisec Dr. *František Palacký*. Takový jest výsledek činnosti učené společnosti této v prvním sešitu tomto obsažené. Rozkvět nynější osvěty můžeme přičítati z nejsvětší části vzorné působnosti této učené společnosti.

Dej Bůh, aby i na dále pracovala společnost tato s takovým zdarem a úspěchem na národa roli dědičné!

Karel Vondruška,
koop. u sv. Havla v Praze.

V témž roce 1884 vyšly nákladem *král. české společnosti nauk* ještě tyto spisy:

77. **Královská česká společnost nauk** 1784—1884. *Seznam členů*. V Praze. Tiskem Dr. Ed. Grégra 1884. Str. 38.

Při jménu každého člena udán rok a den, kdy byl členem zvolen, v jaké kategorii (řádný, mimořádný, zdaž byl předsedou atd)., při zemřelých též den a rok jich úmrtí.

78. **Generalregister** zu den Schriften der *kgl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* 1784—1884, zusammengestellt von *Georg Wegner*.

Obecný rejstřík ke spisům *král. české společnosti nauk* 1784—1884, sestavil *Jiří Wegner*. V Praze 1884. Tiskem Dr. Ed. Grégra. Str. 159.

Seznam ten má velkou cenu, jelikož v něm nejprv abecedním pořádkem podán přehled všech spisů a pojednání nákladem společnosti uveřejněných, načež v odborné části srovnány jsou tyto práce dle odborů, n. př. philosophica, historica, chemica a naznačeno, kde lze dotyčného pojednání ve spisech společnosti nalezti.

Redakce.

79. **Apoštol opuštěné mládeže.** Dle rozličných pramenů vzdělala *Barb. Pazderníková*, učitelka na měšť. školách Smíchovských. Čistý výnos ve prospěch založení ochranovny pro spustlé dívky. V Praze, nákladem vlastním. 1885. Str. 68. Tiskem K. Bellmanna. (S podobiznou).

„Mravnost budoucích pokolení národa našeho jest hlavně v rukou matek“; toto závažné a zcela pravdivé slovo předmluvy naznačuje spolu účel vydání nadjmenovaného spisu, jenž v tom záleží, aby se podařilo zříditi *českou ochranovnu dívčí*, kde by chudé, opuštěné aneb

mravně zpustlé dívky nalezly útulku a domova. Vzorem při této snaze chvalitebné jest vlašský kněz dosud žijící jmenem Jan Bosco (jehož fototypická podobizna slouží knížce této k okrase), jenž r. 1815 byv narozen v Piemontu a r. 1841 na kněžství posvěcen ujal se opuštěných, v náboženském a mravním ohledu zanedbaných hochův, an je v neděli kol sebe shromážďoval, ve sv. náboženství cvičil, ke mši sv. vodil, pak zase hrou bavil, tělesným občerstvením posilňoval, prací opatřoval a vůbec jako milující otec o ně pečoval. V Italii, Francii, Španělích i v Americe zařizovány útočištné domy. Dle vůle papeže Pia IX. sestoupili se pomocníci Boscovi v mužský řád Salesianů, jelikož ochráncem mají sv. Františka Salesia. Jakož pak řád Salesianův určen pro pohlaví *mužské*, rovněž řád sester Panny Marie Pomocnice, Boskem založený, pečuje o pohlaví *ženské*. V jižní Americe, v Argentině a Montevideu až ke 40 domův od Boska zřízených se nalezá V Patagonii bylo r. 1881 celkem 130 missionářů Saleských, kteří 7 kolonií založili a 14000 divochů pokřtili. Všech domů Saleských jest 150 a chová se v nich přes 90.000 dětí a mladých dělníkův. Přejeme, aby „komitétu pro dívčí ochranovnu," který ve spolku českých učitelek v Praze se utvořil, v brzku podařilo se po spůsobu Boskově ústav ochranný zaříditi a žádáme za tou příčinou důstojné duchovenstvo, aby k rozšíření spisu tohoto dle nejlepší možnosti své napomáhalo. Zasluhujeť toho šlechetný účel spisu jakož i chvály hodná snaha zmíněného dámského komitétu.

Redakce.

80. Kalendář duchovenstva československého na rok 1886. Ročník II. Vydává a rediguje *Karel Vondruška*, katecheta na měšť. dívčí škole v Žižkově. V Praze 1885. Nákladem Aloise Hynka, knihkupce. Knihtiskárna Politiky. Str. XXXIII., 396. a 87. Cena vázan. exempl. 1 zl. 50 kr.

Vydání druhého ročníku samo sebou podává důkaz, že kalendář vloni zalíbil se důst. duchovenstvu československému a že ono si přeje, aby v podniku tom dále se pokračovalo. Můžemeť doznati, že redaktor vynasnažil se, aby přáním ve veřejnosti v příčině kalendáře projádřeným vyhověl. Po obyčejných rubrikách jako: circulus horarum, ustanovení poštovní, slosování papírů cenných jde kalendář od září 1885 až do prosince 1886.

Kalendář s poznámkami, jakýž se nalezal v ročníku předešlém, jest letos vypuštěn a podává se ihned životopis nejdůst. p. biskupa Brněnského Dr. Františka Sal. Bauera, jehož zdařilá podobizna v čele kalendáře se nachází. Na to následuje velepraktické a pro nynější dobu velevhodné pojednání „O shodě mezi duchovenstvem a učitelstvem“ z péra kan. Dr. Ant. Skočdopole; je tu napsán pérem znaleckým posudek bohužel příliš pravdivý našeho školství a jeho následků, je tu náčrtek ať tak díme dějin školství podán za posledních 16 let a přejeme, aby mistrné pojednání to nejen od duchovenstva, ale též od světských učitelů čteno a bedlivě uvažováno bylo. V dalším postupu kalendáře shledáváme sbor kardinálů, duchovenstvo Pražské, Litoměřické, Kralohradecké a Budějovické diecése, srovnáno dle praesentatorův obročí. Pak následují diecése Olomúcká a Brněnská; dále seznam vojenských duchovních, seznam professorů, katechetů, deficientův a řeholníků, abecední seznam praesentatorů, seznam beneficií, seznam duchovních správců; tento poslední seznam jest nový, vloni ho v kalendáři nebylo, a jest potřebný, má-li kalendář skutečně obecně praktickým se státi. Jelikož však už nyní v seznamu tom mimo faráře a kaplany obsaženi jsou též n. př. kanovníci, professoři, katecheté, radíme, aby příště vůbec všickni kněží ať světští ať řeholní do alfabetického seznamu přijati byli. Pro katechety podává se rozvrh hodin, seznam žáků a poznamenání toho, čemu v každé třídě bylo vyučováno; též poznamenání intencí, seznam nemocných, sklizeň obilí, a přehled Josefínské (nepravě tak řečené, neboť patent vydán za panování císařovny Marie Terezie) štoly, seznam uprázdněných far, a poznamenání příjmů a vydání. V příčině inserátů budiž příště postaráno, aby teprv ku konci kalendáře se připojily. Též co do vazby připomínáme, že není dobrá; neboť při kouscích drátu, jež nyní v obyčej vešly, tvoří se rez, a zasluhuje vazba staršího spůsobu přednost. Jinak úprava typografická jest pěkná, tisk zřetelný. Přejeme, aby p. redaktor i příští ročníky v podobném směru a úpravě vydával a výbornými články obohacoval, jakož také aby důst. duchovenstvo kalendáři tomu pilný zřetel svůj věnovalo. *Redakce.*

81. **Velký Marianský kalendář** pro lid katolický na obyčejný rok 1886. Vydavatel a redaktor: *Adolf Ro-*

dler, č. komoří Jeho Sv. papeže Lva XIII., bisk. notář, spiritual kněžského semináře v Budějovicích. Tiskem a nákladem J. Steinbrenera ve Vimberku. Stran 132. Cena 50 kr.

Jako Řezenské kalendáře Marianské po delší řadu let vydávané jazykem německým zjednaly sobě takové obliby, že nyní mezi nejrozšířenější kalendáře náležejí a že velký jich počet i mezi německým obyvatelstvem naší vlasti hojných odběratelů nalezá, podobně klestí sobě český Marianský kalendář v posledních letech výtečným obsahem svým průchod mezi katolickým obyvatelstvem jazyka československého. Zásluha přední o zdar kalendáře náleží redaktoru Msgru Rodlerovi, kterýž jen dobré, ano výborné články do kalendáře přijímá; touž pak příčinou stoupá i dobré jméno firmy Steinbrenerovy, kteráž jindy svými modlitebními knihami spíše příčinu ku stížnostem dávala Projdeme-li obsah letošního ročníku svrchu vyznačeného, objevuje se nám tu především 100letá jubilejní památku biskupství Budějovického (str. 89 nn.), k jejíž oslavě podáno fototypické skupení šesti dosavadních nejdůst. biskupů se stručnými životopisy; mimo to zvláštní podobizna nynějšíha p. biskupa Dr. Říhy při titule kalendářním. Při jednotlivých měsících pokračuje se ve vignetách v dalším vyobrazení poutnických míst Marianských, a při každém vyobrazení stručný popis téhož místa se podává; jsme za to p. redaktorovi zvláště povděčni. Ve shodě s titulem kalendáře povzbuzují se čtenáři ku vřelé úctě Bohorodičky blahosl. Marie Panny (str. 33. nn)., při čemž zajímavé doklady se podávají o tom, jak různými způsoby věda, umění, průmysl oslavují Matku Spasitelovu. K tomu druží se velezdařilými fototypickými obrazy okrášlený článek „Maria královna máje a královna sv. růžence“ (str. 64 nn.) a článek děk. Boh. Hakla: Rodička Boží Mlíkosrbská (str. 93 nn.), a Ke studánce (v Kocléřově str. 107). O poučení a zábavu čtenářstva hojnou měrou postaráno vypravováním, jež výborné jádro mravoučné v sobě obsahuje; tak „Klokočový růženec“ od kan. B. M. Kuldy (str. 41 nn.); „Dědeček dudák“ od Fr. Pravdy (Str. 55 nn.), „Po dvanácti letech“ od Fr. Janovského (str. 66 nn.), „Návrat z ciziny“ od Al. Dostála. O zdravý humor postaráno vtipným vypravováním „Jak jej nahřál a sebe ohřál“ od Vojt. Pakosty (str. 101 nn.). Menší články jednají o

Husinci (str. 115), o různých věcech hospodářských, o vysvětlení kalendáře (od prof. F. Tůmy str. 75 nn.); historicky zajímavý jest článek P. Jana Votky „Původ příjmení od jmen křestných" (str. 94 nn.). Nakladatelstvo zasluhuje chválu za tou příčinou, že tento ročník značným počtem vyobrazení a to slušně provedených opatřilo, jak zejmena v jediném článku „Rozhled po roce uplynulém" (str. 123 nn.), jich 13 za sebou shledáváme. Redakci pak může k uspokojení sloužiti vědomí, že ničeho nepronedbala, co ku zvelebení tohoto kalendáře sloužiti může, a spolu přesvědčení, že obsah tohoto ročníku jest naskrz zdařilý, což zajisté spolu mocným jest povzbuzením k dalšímu vytrvalému setrvání na dráze započaté. *Redakce.*

82. **Řeči liturgické** *o slavnostech a svátcích roku církevního*, s výkladem připadajících obřadův, jež ku svým přifařencům činil *Bohumil Fr. Hakl*, děkan v Hořicích. Řečí 38 od 1. neděle adventní až do na nebe vstoupení Páně, čili kruh vánoční a velikonoční. Svazek první. V Praze. Nákladem Cyrillomethodějského kněhkupectví. Cena 1 zl. 20 kr.

Provincialní synoda pražská vyjadřuje přání (Cap. V. de praedicatione verbi divini str. 52.): „Imprimis praecones curam gerent, ut temporis decursu populum christianum de omnibus singulisque fidei mysteriis et mandatis divinis instituant. Quem in finem veritates christianas respectu habito anni ecclesiastici ita quidem tractent, ut mysterium diei, quod celebratur, fidelibus exponant, pericopasve modo epistolares, modo evangelicas, quae in missa leguntur, duces sequantur. *Item praetiosum liturgiae catholicae thesaurum concionantes populo adaperiant* et mandante sancta synodo Tridentina, seu ipsius missae tenorem et ritum, seu sacramentorum caeremonias, aliasve liturgiae partes explicent, ut fidelis populus majori cum reverentia et animi devotione sacris interesse discat."

Probíráme-li se ve sbírkách kázání věhlasného kazatele p. děk. Boh. *Hakla*, shledáme, že týž přání provinciální synody úplně zadost učinil. Pouze liturgické řeči do nedávna scházely a i ty máme již před sebou. Jako o předešlých sbírkách můžeme se i o těchto s největší pochvalou vysloviti. Při každé slavnosti a při každém obřadu, o kterém pojednává pan kazatel,

máme podaný historický původ té které slavnosti nebo obřadu, jeho význam a zvláštnost. Jednotlivé řeči jsou důkladně promyšlené a logicky též sestavené, jenom to bychom mohli podotknouti, že některým řečem popularnosť schází a té na mnoze vadí: 1. rozvláčné historické dovozování; 2. přílišné vysvětlování jmen cizích nyní již zdomácnělých a dobře známých jako ku př. na str. 189. „Slovo litanie jak sami se dovtípíte N. není české, ale řecké a znamená vroucí, úsilovnou prosbu. *Složeno jest z Até a litai.* Até znamenalo Řekům nesmyslnou vášeň, která nesmyslně si počínajíc, vše napořád boří, hubí, kazí; za ní však pomalu jdou Litai (prosby, litosť) kulhavé, s očima uslzenýma, k nebi obrácenýma, které se snaží, vše zase napraviti, co nesmyslná vášeň byla pokazila, atd.:“ to vše mohlo odpadnout. 3. Užívání kratší formy *její* místo jejího, jejím, mluvnicky obojí forma správná, ale lid zná jedině širší a to slovo její učiní mu mnohdy celou větu nejasnou. Jinak ale mohou tato kázaní za rukověť sloužiti kazatelům velevhodnou u vypracování výkladův liturgických svědčíce o nevšední píli a sečtenosti p. spisovatelově, pročež svazek ten vřele odporučujeme.

Karel Vondruška,
koop. u sv. Havla v Praze.

83. Pravopis ve škole obecné. Hojný výbor cvičení a úkolů zvláště pravopisných pro vyšší třídy škol obecných i pro školy měšťanské, kterýž spolu s vylíčením historického vývoje vyučování pravopisu jakožto příruční knihu pro učitele uspořádali *K. Taubenek* a *T. Ducháčká,* učitelé na Smíchově. Rohlíček et Sievers v Praze. 1885. Cena 1 zl. Str. 183.

Nejenom titul nýbrž i objem uvedené knihy jest značný na „pravopis ve škole obecné.“ Přihledneme-li však blíže k práci samé, seznáme, že tento objem její jest odůvodněn a nikoliv jen nahodilý neb zbytečný, nýbrž spíše velmi vhodný k účelu ve spise vytčenému. „Pravopis ve škole obecné“ má býti nejen návod ku pravopisnému psaní, nýbrž má podati i bohatou a vybranou látku ku cvičení a k úkolům pravopisným. Aby pp. spisovatelé vysvětlili čtenáři methodu svého vyučování, předesílají nejprve úvod, v němž líčí dějiny vyučování pravopisu, vady a obtíže jeho a přicházejí na konec k té závěrce, že pravopisu třeba učiti zároveň s mluv-

nicí. Z této zásady plyne sama sebou methoda podaného spisu. „Pravopis pro školy obecné“ má rozvrh a části mluvnice obyčejné, při nichž se vždy poukazuje na důležitost pravopisnou a pravidla pravopisu se z nich vyvozují. Kdo tudy tento „pravopis“ čte, opakuje zároveň mluvnici. Patrno, že tímto spůsobem se dává soustavě pravopisné pevný a zřetelný základ. Musíme tudy methodu uvedeného spisu jen schváliti. Že objem knihy jest značně veliký, má svou příčinu v tom, že se v ní obsahují nejen cvičení četná, ale i obšírná; totéž platí o úkolech. Těmito přicházíme k jiné pěkné vlastnosti „pravopisu.“ Věty ku cvičení neb na úkoly podané nejsou jen tak ledabylo a nahodile napsány a seřaděny, každá věta má nejen řádný logický smysl, nýbrž obsahuje vždy též jakési vědění neb pravidlo mravnosti. Zvláště jsou četně zastoupena přísloví a podobné průpovědi. Protož lze čtením „pravopisu“ i řeč svou vůbec obohatiti. Považujeme „pravopis ve škole obecné“ za knihu, která vedle svého určení pro školu může i komukoliv jinému v značné míře posloužiti, kdo by se v jazyku českém po stránce mluvnické i pravopisné zdokonaliti neb upevniti chtěl.

Prof. *Jos. Kyselka.*

84. Vorlesungen über die Chronologie des Mittelalters von *Dr. Joseph Kopallik*, o. ö. Professor an der k. k. theologischen Fakultät Olmütz. Im Verlage des Verfassers. Wien „St. Norbertus“ Buch- und Kunstdruckerei 1885.

Spisek tento seznamuje čtenáře s každým dosaváde existujícím spůsobem počítání času. Nežli pan spisovatel k počítání samému přistupuje, vypisuje krátce dějiny kalendáře vůbec, kalendáře pak Julianského a Gregorianského zvlášť. Poněvadž za základ kteréhokoliv letopočtu slouží buď doba oběhu měsíce čili kruh měsíční, nebo doba oběhu slunce čili kruh sluneční, pojednává p. spisovatel krátce o kruhu měsíčném a jeho ukazovateli zlatém počtu (aureus numerus), kruhu slunečním, co jsou a o vzájemném vztahu tohoto k onomu čili epaktě. Když dobu roku stanovil, hledí určiti den týhodní stálých dnů a svátků v roce a proto pojednává o písmeně nedělní a ostatních dnů týhodních. Poněvadž mimo tyto stálé dny a svátky máme ještě dny a svátky pohyblivé, kterým za základ slouží ne-

děle velikonoční. podává p. spisovatel návod k vypočítávání velikonoc a potom jiných pohyblivých dnů a svátků. Aby pak kniha tato o všem, co se času týká, pojednávala, připojena jsou krátká ponaučeni o písmeně martyrologia, o dnech konkurenčních, roku církevním, vypočítávání dne určitého data; ku konci pak pojednává v krátkosti o rozličných aerách jako: aera Dionysiova, Olympiady, římský letopočet, Hispanská aera, aery od stvoření světa (Antiochenská, Alexandrinská, Byzantinská), o rozličném počátku roku ve středověku, o měsíci, témdni, dni, hodině. Ku konci jsou zkráceniny v názvu některých dnů a tabulky. V roce 1881. vyšlo podobné poučení o letopočtu od Emanuele Mittnera, faráře v Budči na Moravě, co přídavek k roku Církevnímu kanovníka Beneše Meth. Kuldy, vedle něhož vyniká pojednání toto svou krátkostí a jasností.

Karel Vondruška
koop. u sv. Havla v Praze.

85. **Zvony a věže kostelní v církvi katolické.** Sestavil *Jakub Procházka*, kněz diecése Brněnské. Čistý výtěžek obrátí se ku prospěchu chrámu Páně v Pavlovicích. V Brně 1883. Tiskem a nákladem papežské kněhtiskárny Benediktinů. Cena 20 kr.

Pan spisovatel vypisuje krátce původ, zhotovování zvonů a jich význam v církvi katolické. Všeobecně se za to má, že biskup Nolánský v Kampanii sv. Paulinus vynalezl zvony, ale pan spisovatel dokazuje že, již před Paulinem o nich zmínka se činí a jich se užívalo a že může se jenom za to míti, že sv. Paulinus jich užívání při obřadech církevních zavedl. V 7. století byly zvony již v celé církvi při obřadech zavedeny a p. spisovatel vypočítává nejstarší a největší zvony vůbec existující. Co se týče zhotovování zvonů, sluší podotknouti, že do nedávna lily se zvony toliko ze zvláštní smíšeniny kovů, zvonoviny zvané: ale poněvadž smíšenina ta jest z drahých kovů, pomýšlelo se záhy na lacinější material, jejž podařilo se vynalézti jednotě Bochumské od města Bochumu tak zvané, která lije zvony z ocele. Co se potřeby týká, vyrovnají se tyto lité ocelové zvony broncovým a v ceně jsou skoro o polovici levnější. Zvonů užívá se k oslavě Boží, k svolávání věřících, a k jiným účelům. Zvon, nežli se ho při obřadech uží-

vati může, musí býti od biskupa posvěcen. Věže slouží k umístění zvonů, aby zvuk jejich dále a mocněji se rozléhal, ale výškou svou mají nám též poukazovati k nebesům, kde pravá a jediná vlasť jest naše. Na nejvyšším místě jejím stavíme kříž, abychom víru svou před celým světem vyznávali. Knížečka jest prostonárodním slohem psána a hodí se tudíž dobře každému ku poučení. *Karel Vondruška*,
koop. u sv. Havla v Praze.

86. **Zlatá bible** t. j. Písmo svaté illustrované od nejslavnějších mistrů všech uměleckých dob. Vydání obstarávají: Dr. *Klement Borový*, metrop. kanovník; *Jan Drozd*, professor; *Josef Kyselka*, professor. V Praze, nákladem sv. Václavské záložny, tiskem kn. a. knihtiskárny za Rohlíčka a Sieverse. Nový zákon; sešit 8. Cena 90 kr.

Sešit tento právě vydaný obsahuje konec evangelia sv. Lukáše (kap. 15—24) a dva výtečně provedené obrazy: Utracení dítek betlemských od Rafaela a Kristus se samaritánkou u studně od Annibale Carracci. Dovolujeme si poznovu důstojné duchovenstvo na toto typograficky dokonale upravené a přeskvostnými obrazy vyozdobené vydání Písma sv. upozorniti. *Redakce.*

87. Redakce **„Vlasti“** vyzývá v provolání zvláště vydaném k hojnému předplacení na druhý ročník, čtvrtletně 82 kr., půlletně 1 zl. 64 kr., celoročně 3 zl. 25 kr. Redakce i administrace na Žižkově č. 505, Komenského náměstí.

88. **Posvátná píseň polská**, s obzvláštním zřetelem k posvátné písni české. Sepsal *K. Konrád*. (Zvláštní otisk ze zpráv o zasedání královské české společnosti nauk). V Praze, nákladem král. české společnosti nauk. 1885. Str. 44.

V oboru církevního zpěvu a hudby zjednal sobě p. spisovatel, čtenářům „Čas. Duch.“ též dobře povědomý, chvalného jmena a týž ustavičně s bedlivou pílí pokračuje ve svém bádaní, jehož výsledek v nadzmíněném pojednání sděluje. Že pojednání to jest závažné obsahem, o tom již sama ta okolnost svědectví vydává, že

slovutná královská česká společnost nauk přijala pojednání prof. Konráda mezi publikace své. V proslovu dí se, že veškeren zpěv polský od prvopočátku bral se týmiž cestami, jako náš zpěv český, ano že z Čech byl do Polsky zaveden současně s bohoslužbou křesťanskou a sice zpěv slovanský, latinský i polský. V dalším průběhu jedná spisovatel o vzniku a vývinu písně polské a podává vědecké ocenění nápěvů písní polských; doklady spolu s notami jsou vytištěny. Z celého pojednání vysvítá bedlivé studium polských pramenův hudby posvátné i lze doufati, že toto není poslední práce p. spisovatelova v nadzmíněném oboru. Co do úsudku jeho o písních polských uvádíme, že dle slov p. spisovatele písně ty co do hudební krásy, ceny a spůsobilosti nejsou všecky stejny, ale že se mezi nimi jeví až i nejkrajnější rozdíl od překrásných nápěvů ceny nehynoucí až do lehkých, ano trivialných. *Redakce.*

89. Sborník Velehradský. Redaktor: *Josef Vykydal*, děkan a farář na Velehradě. Sešit I. ročníku V. V Brně 1885; tiskem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských. Nákladem vlastním. Str. 70.

Ponechávajíce sobě obšírnější rozmluvu až do té doby, kde celý 5. ročník Sborníku ukončen bude, uznáváme za milou povinnost, upozorniti na obsah tohoto prvého sešitu. Na prvém místě stojí pojednání koop. Jana Vychodila: „Svatomethodějský rok jubilejní 1885 na Velehradě“ (str. 1—28.), v němž vedle promluvy o významu roku toho sdělují se zprávy o první době slavnostní od 13. do 21. února 1885; pak následuje slavnostní kázaní, p. Vychodilem na Velehradě 21. února konané. Bedlivý sběratel historických zpráv českomoravských Viktor Bezděka podává čtenářstvu četné „Starší zprávy o sv. Cyrillu a Methodu“ (str. 39—67), načež v „drobnůstkách“ (str. 68—70) sdělují se úsudky časopisů „Pražský Týdenník“ a „Moravská Slovač“ o významu Slavnosti Methodějské jakož i o dosahu útoků v „Nár. Listech“ proti této slavnosti činěných. Dalšim sešitům sborníku s dychtivostí vstříc hledíme.

Redakce.

90. Popis Velehradských památností. Ku potřebě poutníkům jubilejním upravil *Jan Vychodil*, koope-

rátor na Velehradě. V Brně 1885. Tiskem pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Nákladem vlastním. Str. 40. Cena 20 kr.

Spisek ten již proto odporučen býti zasluhuje, an podává velezdařilý a názorný obraz posvátného chrámu Velehradského s oběma věžema v průčelí, jakž jsme dosud nikde tak pěkného obrázku neshledali. Mimo to obsaženo v knížce vypodobnění půdorysu s naznačením všech kaplí a oltářův, zdařilý obraz hlavního oltáře s celým presbyteriem, skupenin hlavního oltáře, okna průčelního, pak vnitřku Cyrillky a relikviáře sv. Cyrillského. Popis jest přehledný, populární, spolu se stručnými příběhy ze života těch kterých světců, tak že příjemně se čte. Ku konci podán popis kaple sv. Jana Nep. na Velehradě, různých soch a posléze popis zámku čili bývalého kláštera cisterciackého. *Redakce.*

Provolání!

V Americe založí české duchovenstvo seminář pro mladíky československého jazyka a sice u města Chicaga. K tomuto účelu bude potřebí knihovny pro nové alumny. I žádáme tudíž duchovenstvo a věrné katolíky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, aby k tomuto účelu knihy věnovali. Darované knihy poučné a vědecké tvořiti budou základ české seminářské knihovny, ze zábavných pak se založí v Chicagu veliká česká knihovna pro lid.

Dary na knihách buďtež zasýlány na adresu: Antonín Maťyáš, sekretář křesťanské akademie v Praze, Řetězová ulice čís. 223—I.

Václ. Kočárník, O. S. B.,
rector Missionis, Chicago, Sev. Amerika.

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

Ročník XXVI. **1885.** **Svazek IX.**

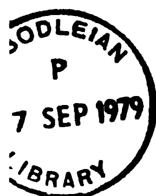
Církevní synody v Anglii a Italii nejnověji konané.

I. Ač ve mnohém ohledu nechceme a nemůžeme *Anglii* za vzor jiným národům vystavovati, v jedné věci jí přísluší nestranná chvála, že totiž za posledních 35 let církvi katolické dopřává nejúplnější svobody, v ničem jí překážek nekladouc. Svobody této bedlivě užívá katolická církev anglická. Neboť od r. 1850—1885 konány jsou ve Velké Britanii *čtyry provincialní synody*. První tři byly v letech 1852, 1855 a 1859 konány v kolleji Marianské *v Oscottu* nedaleko Birminghamu. Čtvrtý sněm provincialní slaven r. 1873 v *Londýně* v kolleji sv. Edmunda. Mezi tím časem každoročně se v jedné každé diecési koná synoda diecésní.*)

Kdežto první tři synody provincialní se zabývaly

---

*) První tři sněmy provincialní vydány ve sbírce: Collectio Conciliorum Lacencis III. pg. 896—1037. — O sobě vydány všecky čtyři sněmy pod názvem: Decreta quatuor conciliorum provincialium Westmonasteriensium 1852—1873. Adjectis pluribus decretis, rescriptis aliisque documentis. Salfordii ex typis Joannis Roberts, pag. XXIII. et 448.

uspořádáním vnitřních poměrů katolické církve anglické, poskytuje čtvrtý sněm církevní některé důležité a velezajímavé úchvaly týkající se jak hierarchického pořádku tak i důležitých otázek života církevního. Anglie čítá nyní celkem *14 diecési* a sice: 1) arcidiecése Westminsterská; 2) diecése biskupské: Birmingham, 3) Hexham a Newcastle, 4) Leeds, 5) Liverpool, 6) Middlesbrough, 7) Newport a Menevia, 8) Northampton, 9) Nottingham, 10) Plymouth, 11) Portsmouth, 12) Salford, 13) Shrewsbury a 14) Southwark.

V příčině *kapitol kathedrálních* podotknouti sluši, že kanovníci nemají praebend kanovnických a proto jsou dispensováni od povinnosti residence. Jednou za měsic sejdou se kanovníci s biskupem, konají chor a sezeni kapitolní, kdo přijíti nemůže, povinen jest písemně se omluviti. List omluvný sdělí probošt shromážděné kapitole. Kdykoli se některý prestol biskupský uprázdní, má kathedrální kapitola právo předložiti papeži tré kandidátův úřadu *biskupského*. Metropolita dorozuměv se s biskupy suffraganními podá o listině té svoje dobrozdání a jest oprávněn ji jmenováním spůsobilých osobností doplniti. Sněm provincialní vyzývá kanovníky, aby při jmenováni kandidátů se neobmezovali pouze na svou kapitolu, aneb na duchovenstvo té diecése, nýbrž aby po případě pojmenovali též vhodné osobnosti z jiných diecésí.

Obsahem svým výtečný jest synodalní dekret o *seminářích*. Až do poslední doby Anglie seminářů ve smyslu Tridentinského sněmu obecného neznala. Bylyť tam pouze tak zvané „kolleje“ a sice kollej sv. Edmunda v arcidiecési Westminsterské, kollej sv. Cuthberta v Ushawě v diecési Hexhamské a kollej Marie Panny v Oscottě v diecési Birminghamské; avšak v těchto kollegiích vedle čekatelů stavu kněžského též mnoho nekněží bylo vychováváno. Nyní však zřízeny jsou v

Anglii semináře v Londýně, Leeds-u, Birminghamu, Salfordu a Liverpoolu, a sice bez veškeré pomoci státní, pouze z milodarů katolíkův anglických.

Jako v četných jiných státech, byly od r. 1871 i v Anglii bezkonfessionalní *školy* zřizovány, čímž církvi katolické bolestná rána zasazena. Vláda na bezbožecké školy už tolik milionů šterlinků věnovala, že by obnosem tím bezmála celý státní dluh anglický se byl splatiti mohl. Vybídnuti jsouce kardinálem arcibiskupem Manningem usnesli se biskupové angličtí na tom, aby ve všech diecésích byly sestaveny zvláštní komitéty, jichž úkolem by bylo, poučovati katolické křesťany o tom, jak velké křivdy dopouští se nynější zákonodarství školské proti katolické církvi. Katolíci musí ohromné příspěvky odváděti na udržování bezbožeckých škol státních a mimo to ještě nuceni jsou, ač chtějí-li o duševní blaho vlastních dítek svých se starati, aby katolické školy konfessionalní ze svých peněz vydržovali.

II V *Italii* nebyly sice posledním časem konány žádné sněmy provincialní, za to však tím větší píle jevila se zde v slavení *synod diecésních,* z nichž tyto zde jmenovány buďtež.

1) Synoda spojených diecésí *Recanati* a *Loreto* r. 1874 konaná.*) V úvodní řeči své podotýká diecésní biskup Msgr. Tomaso Galluccio, že po celých 90 let žádná diecésní synoda se tu nekonala. Úchvaly synodalní jednají o víře, svátostech, bohoslužbě a kázni. V kapitole jednající o víře poukazuje se k velkému nebezpečí, jež pro katolíky plyne ze čtení špatných knih a časopisů církvi nepřátelských. Odporučuje se, aby ku povzbuzení víry každý duchovní zprávce po každé v neděli po mši sv. s lidem se pomodlil tři božské ctnosti.

*) Constitutiones synodales dioecesium Recinetensis et Lauretanae. Recineti 1874, stran 117.

Zvláštní bratrstvo na ten účel založeno, aby mládež u větší míře byla přidržována ku křesťanskému cvičení. Osobám duchovním pod pokutou suspense zapovídá se tanec a návštěva divadel; taktéž zakazuje se kněžím veřejně tabák kouřiti a v kostky hráti. Kdo neomluviv se nesúčastnil by se předepsaných porad duchovenských, povinen zapraviti pokutu půl liry (asi 24 krejcarů), a když by opět byl nedbalým shledán, upadne v suspensi.

2) V diecési *Modigliana* byla konána synoda diecésní r. 1880*); svolal ji biskup Msgr. Leonardo Gianotti, z řádu sv. Františka. Ve třech odděleních jedná de jure dogmatico, de jure personarum, de jure rerum. Promluveno obšírně o neomylnosti papežské; poukazuje se na nebezpečí ze špatných novin vycházející; taktéž pojednáno o spiritismu. Farářům za povinnost se ukládá, aby vedli seznamy biřmovanců. Též o svátosti manželství a domově snoubenců dávají se prospěšná pokynutí.

3) Jedna z nejrozsáhlejších synod diecésních co do obsahu jest synoda konaná v *Urbino* od 1. do 3. září 1880**); synodu tuto svolal arcibiskup Msgr. Alessandro Angeloni; dekrety však synodalní prohlásil teprv jeho nástupce Msgr. Pettinari, jenž z Nocery dosazen byl do Urbina. Všech dekretů čítá se 776 a jsou rozděleny na tré: víra, bohoslužba, kázeň. Dodatek zahrnuje větší část obsahu (str. 297—877) podávaje nejdůležitější dějepisné listiny z novější doby. Jedná se o dekretech sněmu Vatikanského, bojuje se proti bludům známým pod názvem: rationalismu, materialismu a pantheismu, též proti spiritismu. — V příčině kapitol připomíná se, že povinny jsou každodenně gratis applikovati tak zvanou *konventualní mši* za živé a mrtvé

*) S. Mutilanae Ecclesiae synodus dioecesana. Bononiae 1880. Stran 205.
**) Synodus dioecesana Urbinatensis habita anno 1880. Urbini 1883. Stran XIII. a 889.

dobrodince; na základě výnosu posvátné kongregace Rituum ze dne 12. listop. 1831 zejmena podotýká se, že tato konventualní mše i v takové dny sloužiti se má, když arcibiskup sám ve velechrámě slavnou mši sv. slouží.*) Duchovenstvu diecése Urbinské odporučuje synoda za vzor následování statečné duchovenstvo katolické v *Německu* a ve *Švýcarsku*. Při té příležitosti sdělují se listy, jež biskupové církevní provincie Urbinské po roce 1870 zaslali švýcarským biskupům Mermillodovi a Lachatovi, jakož i biskupům Pruským, aby jim za statečnost jich díky své projevili a jich k vytrvalosti v boji povzbudili. Synoda odporučuje pilné studium filosofie sv. Tomáše Akvinského, jež ihned ve všech seminářích bylo zavedeno. Aby se církevní přikázání bedlivěji zachovávala, nařizuje se, že v předvečer každého dne *postního* má býti dáno po klekání zvláštní znamení zvonkem**) při chrámě arcibiskupském.

4) V kathedrálním městě *Nocera* v Umbrii svolal tamější biskup Msgr. Antonio Pettinari (z řádu sv. Františka), nyní arcibiskup v Urbino, synodu diecésní ***), kteráž se konala od 30. srpna do 2. září 1881. Ačkoli dle obecného práva církevního všickni fařářové ku synodě dostaviti se mají, bylo od posvátné kongregace Concilii výminečně dovoleno, aby v uvážení velkých obtíží hornatých krajin Nocerských tentokráte pouze svolány byly kapitola kathedrální, kapitoly kollegiatní, děkanové (vikáři) a polovice farářů diecésních. Ve tro-

---

*) „Missa conventualis, quae officio respondere debet, singulis diebus pro benefactoribus applicetur, ne iis quidem diebus exceptis, in quibus Nos ipsi Oblationes et hostias pro ovibus omnibus in Metropolitaña Nostra solemniter immolamus.“ (pg. 151.)

**) Vespere praecedenti singulos dies jejunii, post angelicae salutationis sonitum, in nostra metropolitana cum signo campanae futurum jejunium de more indicetur.

***) Prima synodus dioecesana Nucerina. Fulginiae 1881, str. 144.

jim oddělení jedná synoda o víře, svátostech a kázni. Zejmena promluveno o nebezpečném řádění protestantských společností biblických a svobodných zednářů. Bez povolení biskupského žádný kněz není oprávněn převzíti úřad občanský aniž místo katechety v dívčím ústavě. Navštěvování divadel zapovídá se kněžím pod pokutou suspense. Kdo se tvrdošijně vyhýbá poradám duchovenským, toho stihnouti má suspense od úřadu zpovědnického.

5) V *Borgo san Donnino* konána byla diecésní synoda za předsednictví biskupa Vincenzo Manicardi od 5. do 7. června 1883*). V kapitole o víře katolické odporučuje se kazatelům, aby začasté vysvětlovali věřícímu lidu nauky pro tuto dobu předůležité o skutečnosti zjevení, o kriteriích zjevení, o objektivní pravdivosti a nadpřirozené povaze sv. náboženství katolického, o božském původu, zřízení a autoritě církve. Taktéž jednati sluší o vznešeném úřadě papeže římského a lásku k nejvyšší hlavě církve v srdcích věřícího lidu vzbuzovati. Jasně vysvětlen ráz manželství křesťanského; duchovenstvu odporučuje se bedlivé pěstování vědy theologické v kapitole: „de clericorum scientia et casuum congregationibus.“ V dodatku k synodě nacházíme dekret posvátné kongregace Concilii v příčině úřadu *kazatelského*. V diecési Borgo san Donnino byl totiž obyčej, že duchovní správcové v nedělní dny sice kázali, avšak o zasvěcených svátcích, jež mezi týdnem připadaly, kázaní opomíjeli. Kongregace dne 1. dubna 1876 rozhodla, že sněm Tridentinský přikazuje, aby v neděli i ve svátek kázaní činěno bylo, že však

*) Synodus dioecesana Fidentina ab Illmo et Rmo D. Vincentio Manicardi Dei et Ap. Sedis gratia Ecclesiae Burgi S. Domini Episcopo celebrata. Mutinae 1883. Stran 417.

biskupovi diecése přisluší právo, aby na některé větší slavnosti faráře od této povinnosti dispensoval.*)

6) Na Sicilii konána synoda diecésní v městě *Nicosia***) od 6. do 9. září 1883 za předsednictví biskupa, Bernarda Cozzuoli. Obsahem svým druží se tato synoda ku synodám italským právě jmenovaným.

Redakce.

Kritika moderního atomismu.

Napsal Dr. **Jos. Pospíšil,** professor theologie v Brně.

(Pokračování.)

VI. Atomistika nevysvětluje fysikálních vlastností hmoty.

Nedá se popírati, že mnohé zjevy chemické z nauky atomistické zcela jednoduše plynouti se zdají. Avšak právě tento moment, přihledneme-li k němu místněji, dokazuje lichost atomisticky ještě jasněji, než všecky důvody, které jsme doposud proti ní uvedli.

Každý přírodozpytec ve kterémkoliv oboru přírodovědeckém ustrájí si své atomy právě tak, jak toho potřebuje. Připisuječ jim vlastnosti, které na tělesech chce vysvětliti. A když již a priori všecky tyto vlastnosti v atomech předpokládá, pak musí také tyto vlastnosti nalezti na hmotě samé, kterou z atomů skládá. Že tu však veškera atomistika na *pouhé tautologii* jest zbudována, žádnému z nich ani na mysl nepřipadne.

*) „Tenentur parochi diebus dominicis, aliisque festis de praecepto populo sermonem habere juxta Concilii Tridentini praescriptionem: attamen erit prudentiae Episcopi dispensare ab hac obligatione in aliquibus solemnioribus diebus.“ S. C. C. 1. April 1876.

**) Prima synodus dioecesana ab Illmo et Rmo D. Bernardo Cozzuoli, Episcopo Nicosien-Herbitensi habita. Panormi 1883. Stran 193.

Co má teprv dokázati, to již každý předpokládá. A právě proto, poněvadž jak fysikové tak i chemikové zcela *různé* vlastnosti těles zpytují, musí si také tvořiti různé pojmy o atomu, z nichž pak ovšem vše, co se svého stanoviska vysvětliti chtějí, zcela nutně následovati musí.*)

Že veškera atomistika jen tímto způsobem vznikla, materialisté sami se přiznávají. Tak na př. praví *Lange*, že skladba hmoty z nejmenších přetržitých částeček není až doposud tak dokázána, jakby se snad po tak velikých triumfech vědy zdáti mohlo. Neb ve všech theoriích prý dotčená skladba se již předpokládá, a pak také zcela přirozeně ve všech výsledcích se zase nalezá. V novější chemicko-fysikální theorii o plynech jsou prý jen jejich *poměry* k sobě dokázány, nikoliv však jejich vniterná povaha. Podle zásad hypotheticko-deduktivní methody Clausiovy a Maxwellovy můžeme prý toliko říci: Skládá-li se hmota z částí přetržitých, pak musí ty a ty vlastnosti míti. A dokáže-li zkušenosť, že hmota má skutečně vlastnosti, které z její atomové složitosti plynou, pak prý podle zákonů logických není ještě nikterak dokázáno, že hmota z atomů se skládá. Neb tu není vyloučena možnosť, že tytéž vlastnosti hmoty *ze zcela jiných* důvodů pocházejí. A proto theorie, která zjevy života přírodního zcela správně vysvětluje, ano již napřed předpovídá, stává se tím sice pravděpodobnou, avšak jen pod tou podmínkou, že není jiné theorie, kteráž tytéž zjevy právě tak dobře vysvětliti může.**)

Avšak, kdybychom každému přírodovědeckému odvětví zvláštní atomistiku připustili, zůstávají přece

*) V. Karsten, Harms, und Weyer: l. c. p. 331. ; K. Snell: Die Streitfrage des Materialismus p. 34. Jena 1858.

**) V. Lange: Geschichte des Materialismus II, Bd. p. 208 sq.

jak ve fysice tak i v chemii mnohé zjevy nepochopitelny a nerozřešitelny. I pokusíme se aspoň k některým těmto zjevům v oboru fysikálním a chemickém poukázati.

1. Atomisté dokazují atomistickou skladbu hmoty z různého jejího *skupenství*.

Jak známo, liší fysika trojí stav skupenství: *pevné*, *kapalné* a *vzdušné*.

Skupenství *pevné* mají tělesa, při nichž jest souvislosť jednotlivých součástek tak silna, že se pouhou vlastní tíží nemohou odděliti, jako na př. vidíme na dřevě, kameni, kovu. Tělesa pevná mají také svůj vlastní objem a tvar.

Kapalná jsou tělesa, jejichž částky jen nepatrnou mají spojivosť, tak že je lze nejmenší silou pomknouti a tvar jejich změniti. Kapaliny mají sice svůj objem, ale nemají žadného tvaru.

Při tělesech *vzdušných* nemají jednotlivé části žádné již spojivosti, a proto se snaží pořád více od sebe se vzdalovati a v prostoru se rozprostraňovati. Proto nemají vzdušiny již ani objemu ani tvaru.

K tomuto trojímu skupenství řadí namnoze přírodověda také skupenství *étherní látky*, jež podle mínění mnohých světový prostor vyplňuje. Ačkoliv až doposud nemůže věda určiti, co vlastně éther jest, jest přece bezmála tolik jisto, že nemá žádné tíže a že není podroben všeobecné přítažlivosti těles.

Prvé trojí skupenství: pevné, kapalné a vzdušné není *naprosté*, nýbrž jen *poměrné*, t. j. totéž těleso může při různém teple a tlaku všech těchto skupenství nabyti. Těleso pevné může se státi kapalným a kapalné pak zase vzdušným. Ačkoliv věda až doposud nedokázala, že všechna různá tělesa těchto tří skupenství skutečně nabývají, přece má se všeobecně za to, že by všechna skupenství u veškerých hmot bez výjimky možna byla,

kdyby jen k tomu bylo dostatečných prostředků.*) A toto trojí různé skupenství vysvětluje nynější přírodověda z různé vzdálenosti jednotlivých hmotných částek od sebe. Čím blíže jsou tyto částky k sobě shrnuty a stlačeny, tím jest těleso pevnější, čím více jsou od sebe vzdáleny, tím více pozbývá těleso skupenství tuhého a přechází ve skupenství kapalné a vzdušné. U pevných těles jsou tedy vzdálenosti jednotlivých součástek od sebe nejmenší, u vzdušin největší.

Vzdálenosti atomův od sebe vysvětlují atomisté namnoze z *poměru mezi silou přítažlivou a odpudivou*, jiež atomům připisují. Převládá-li síla *přítažlivá*, *stahují* se jednotlivé atomy, a hmota nabývá skupenství *pevného*. Je-li síla *odpudivá* mocnější, atomy pořád více od sebe se *vzdalují*, a hmota přechází ve stav vzdušný. Drží-li sobě konečně obě síly *rovnováhu*, jest těleso *tekuté*.**) —

Poměr mezi silou přítažlivou a odpudivou závisí na *teple*.

2. Podle nejnovější *tepelné theorie* především Clausiem zobecnělé jsou jednotlivé nejmenší částice čili atomy v ustavičném pohybu. Pohyby atomů dějí se rozdílně podle skupenství hmoty U těl pevných jest chvění atomů úplně ustáleno dějíc se ustavičně okolo týchž bodů. Jinak u kapalin a vzdušin.

U kapalin jest chvění vrátké, tak totiž, že atomy kmitají, ale zároveň přitom přesnadno s místa na místo pohybovati se mohou, kdežto u plynů jsou atomy zcela

*) V. *Majer*: Fysika pro vyšší školy. Opr. vyd. Str. 4. Praha 1874.

**) V. *Pouillet*: Lehrbuch der Physik und Meteorologie. für deutsche Verhältnisse frei bearbeitet von Dr. Joh. *Müller* 4. Aufl. I. Bd. p. 13 sq. Braunschweig 1853. A. v. *Ettingshausen*: Anfangsgründe der Physik §. 17, 27. Wien 1853.

mimo obor vzájemné přitažlivosti a jen přímočárně ku předu se pohybují.

Podle této theorie atomy, z nichž těleso kteréhokoliv skupenství se skládá, ve *svém objemu nikterak se nemění*. Mění-li těleso vlivem tepla zdánlivý svůj objem, mění se toliko *pohyb* jednotlivých jeho součástek a následovně také jejich vespolná vzdálenost od sebe. Přibývá-lí pevnému tělesu tepla, musí částečky jeho pro větší svůj pohyb pořád více od sebe se vzdalovati, až jejich přitažlivost nepůsobí již do vzdálenosti, které teplem nabyly, a následek toho jest, že pevné těleso se *taví*. Působí-li teplo dále na těleso roztavené, pak odpudivosť, kteréž jeho jednotlivé částečky zvýšeným pohybem nabyly, překonává úplně jejich molekulární přitažlivosť. a těleso kapalné méní se ve vzdušinu.

Poněvadž u pevných těles atomy nejméně se pohybují, jsou také okolo nich *nejtenší prázdné prostory*. Pevná tělesa zaujímají následovně také *nejmenší* prostor.

U kapalin, jejichž částice se již více pohybují, rozšiřují se též prázdné prostory okolo nich a objem jejich musí růsti.

U vzdušin dostupuje pohyb největší síly a následovně snaží se jejich částice prázdný prostor pořád více okolo sebe rozšiřovati, a proto roste také objem vzdušin téměř do nekonečna.

Ačkoliv nechceme popírati, že theorie tato mnohé zjevy tepelné na prvý pohled zcela jednoduše vysvětluje, přece v sobě obsahuje mnoho *záhad*, jichž nikterak připustiti nelze.

Předně již ta dvojí molekulární síla přitažlivosti a odpudivosti, jež jest sobě z konců protivna, nejednu nemístnosť v sobě zahrnuje.

Atomistika učí, že tato dvojí síla působí jen u velmi malé vzdálenosti, ano že působí tím úsilněji, čím více částice vespol se sbližují. Z toho jest však zřejmo,

že tyto molekulární síly *přímě* odporují zákonu gravitace, jíž veškera tělesa i v největších vzdálenostech vespol se přitahují.

A tak tyto síly ani nevysvětlují, co mají skutečně vysvětliti.

V tělesech *pevných* převládá prý *přítažlivosť.* Kdyby skutečně tak bylo, musily by všecky atomy splynouti v jedinou *souvislou* massu beze všech prázdných mezer okolo jednotlivých atomů. Z tohoby dále následovalo, žeby všechna pevná tělesa měla jen *jediný* stupeň pevnosti, což zkušenosti odporuje.

Kdyby obě síly byly sobě *rovny* jak prý v tekutinách, pak by se ve své činnosti úplně ničily, a atomy měly by se k sobě zcela lhostejně nejsouce k sobě žádnou vniternou páskou spojeny. Tím by zmizela všecka spojivosť ve hmotě, ježby se pak podobala hromadě písku, mezi jehož jednotlivými zrny není žádné spojitosti. To však odporuje zkušenosti, jež dosvědčuje, že tekutiny jsou vniterně spojeny a nepřetržity.

A kdyby konečně odpudivosť měla vrch nad přítažlivostí, jako ve vzdušinách, pak se tyto vzdušiny musí ve světovém prostoru úplně rozplynouti.*)

Dvojí molekulární sobě protivná síla různého skupenství nejen nevysvětluje, nýbrž *nauku atomistickou z kořenů vyvrací.*

Tato dvojí síla ještě z jiné příčiny zkušenosti odporuje a to vzhledem ku své *působnosti.* Obmezuje se tato působnosť jen *pouhým objemem* atomu, aneb sahá přes tento objem do oboru vnějšího? Kdyby se obmezovala jen objemem atomu a z něho na venek se nejevila, nemohli bychom ani o přítažlivosti, ani o odpudi-

*) Sr. E. G. *Fischer*: „Über die Atomenlehre“ in den „Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Berlin aus dem Jahre 1828.“ Math. Abtheilung p. 74. Berlin 1831; Imm. *Fichte*: Anthropologie. l. c. p. 227 sq.

vosti mluviti. A proto nezbývá, než mysliti, že tyto dvě síly z atomů vycházejí a na okolní atomy působí. Ale pak zase atomy působí tam, kde jich není, čehož rovněž připustiti nelze.

Ať již tedy tuto dvojí sílu se kterékoliv strany uvažujeme, všude nám jeví nesrovnalosti a absurdnosti.*)

Ještě do většího bludiště zmatků zabředneme, upíráme-li atomům vši *vniternou* sílu a připisujeme-li jim toliko působnosť podle mechanických zákonů se jevící.

Nemají-li atomy žádných vlastních sil a přijímají-li pouze pohyb vnějším nárazem na ně přenešený, jak lze potom vysvětliti zjevy spojivosti, pružnosti hmoty atd. ?**)

Z molekulárních sil přítažlivosti a odpudivosti vysvětluje atomistika také *pohyb* atomů.

Aby atomy mezi sebou mohly se pohybovati, musí mezi nimi býti prázdné prostory, skrze něž na sebe působí. Avšak již svrchu jsme poukázali k nemožnosti prázdného prostoru a působnosti do dálky

Jsou-li mezery mezi jednotlivými atomy vyplněny étherem, pak jest jen dvojí alternativa možna, buď jest éther látka úplně *nepřetržitá* aneb se skládá zase z atomů přetržitých prázdnými prostory obklíčených. V prvém případě jest podle moderní nauky pohyb vůbec nemožen, poněvadž každé místo v tělese jest hmotou vyplněno a jednotlivé hmotné částice nemají kam uhýbati a se posouvati, kdykoliv sousední částice pohybem svým jejich místo zaujati se snaží.

Proto zbývá jen alternativa druhá, t. j. že étherní obaly jednotlivých hmotných atomů musí býti složeny zase z étherních prázdnými prostory od sebe odděle-

---

*) V. Schneid: l. c. p. 60 sq. Imm. *Fichte*: Anthropologie, l. c. p. 224 sq.

**) V. C. G. *Gmelin*: Einleitung in die Chemie I. Bd. p. 487. Tübingen 1835.

ných atomů. Avšak tu se nedá zase pohyb vysvětliti *bez působnosti do dálky*, jež, jak jsme ukázali, jest zhola nemožna.

Aby moderní theorie různý pohyb atomů teplem spůsobený vysvětlila, jest mimo to nucena, hmotným atomům naprostou *pružnosť* připisovati. Neb jen tak mohou atomy přijatý pohyb s celou úsilností zase vraceti. Avšak úplně pružné atomy jsou jen pod tou podmínkou možny, že se úplně *pronikají*, t. j. že dva aneb i více atomů zároveň tentýž prostor vyplňují, což jest úplně nemožno.

Mimo to nemůže fysika pochopiti a odůvodniti, proč molekulární síla spojivosti (cohaesio) vlivem tepla tak velice se mění. Hned jest tak velika, že překonává odpudivosť, hned se odpudivosti rovná, hned zase sama odpudivosti ustupuje a mizí. Ano často jest spojivosť v jednom a témže tělese na rozličných místech různa, jakmile teplo na místa tato různě působí.

3. Nemenší nesnáze působí atomistice *zjevy světelné*.*) Nyní se má již všeobecně za to, že *undulační theorie* všechny úkazy světla tak jasně a jednoduše vysvětluje, že ve veškeré optice není ani jediné záhady, ježby z theorie této nedala se rozřešiti. Než i tu zůstává právě podstata těchto zjevů, — vlnění totiž étherních atomů — úplně nepochopitelna. Předně není ještě existence étheru nade vši pochybnosť postavena. A i když světový éther připustíme, zůstává vždy ještě záhadou, *jak tento éther do vlnění přechází.*

Éther jsa jako každá jiná hmota úplně setrvačný, nemůže zajisté sám sebou do pohybu se uváděti. Odpověď, že *žár sluneční* na éther světový působí a ho rozvlňuje, nevysvětluje zajisté záhady této. Neb odkud má slunce žár tento? Snad samo od sebe, tím, že jeho

*) V. *Ulrici*: Gott und die Natur. l. c. p. 123—148.

ohromné massy se pořád více stahují? Tu se zase namítá otázka, proč slunce, které své hmotné massy pořád více ku středu svému stahuje a zhušťuje, nestahuje k sobě také světového étheru, jímž jest se všech stran obklíčeno a obaleno? Éther jsa složen z *étherních* sice avšak přece jen *hmotných* částí musí také býti podroben týmž zákonům fysikálním a chemickým, jimiž každá jiná hmota se řídí. A kdyby tentýž zákon *přitažlivosti*, podle něhož sluneční massy se stahují a smršťují, platil také v étheru, pakby se éther nutně okolo slunce a ostatních nebeských těles pořád více stahoval a kupil. Následkem toho musiloby v ostatním světovém prostoru étheru pořád ubývati a pouhé naprosté prázdnoty (vacuum) přibývati. Zde neplatí námitka, že jen pevná a kapalná tělesa molekulární přítažlivostí jsou opatřena, kdežto vzdušiny a ještě větší měrou éther jen odpudivosť jeví. Neb tu nastává otázka, v jakém skupenství původně hmota byla? Byla-li ve skupenství vzdušném, v němž jednotlivé nejmenší částice pořád více od sebe se odpuzují, jak vzniklo potom skupenství kapalné a pevné? — Byl-li původní stav světové hmoty pevný, pak zase nepochopitelno, jak z této pevné hmoty částice étherní se odtrhly a ve světovém prostoru se rozplynuly? Z těchto chobotů zdá se že není žádného jiného východu, než prohlásiti éther za látku, jež jest od ostatní světové hmoty *podstatně* různa. V tomto však případě platí vzhledem k étheru a jeho činnostem zcela jiné fysikální zákony, a máme dvojí fysiku, materiální a étherní. Jiná jest však otázka, bude-li moderní přírodověda ochotna, tuto dvojí fysiku připustiti.*)

Vlnění étheru a tím také původ světla není tedy ještě nikterak vysvětlen.

S nemenšími nesnázemi jest podle undulační theorie také *šíření se* světla spojeno.

*) V. *Ulrici*: Gott und die Natur. l. c. p. 112 sq.

Podle její nauky děje se chvění étheru *kolmo na směr*, kterým světlo postupuje. Čára, jejímž směrem paprsek sluneční se šíří, protíná se *příčně* s čárou chvějův atomových.

Tu jest zase nepochopitelno, jak záchvěj přechází s atomu na atom. Děje-li se chvění étheru kolmo k jeho směru, pak jest nemožno, aby kolmý pohyb s atomu předchozího přecházel na atom následný v témže směru přímočárném. Poněvadž étherní atomy, jak atomistika tvrdí, jen sílu odpudivou mají, mohou teprve tenkráte ze svého klidu do pohybu uvedeny býti, když sousední atomy tou měrou se k nim přiblížily, že je z jejich dosavádní polohy vyrušily. Toto se však může jen tenkráte státi, když chvění étheru souběžně a nikoliv příčně s jeho směrem se děje.*)

Undulační theorie nemůže také vysvětliti různé *intensivnosti* barev. Praví sice, že tato různá intensivnosť pochází z *různé hutnosti* étheru. Avšak kde tato různá hutnosť má svou příčinu, na to nemá již odpovědi.

Také jest nepochopitelno, jak z pouhého pohybu nevažitelných atomů lze vysvětliti různé výjevy světla, jako na př. jeho propouštění, pohlcování, odraz. Tu zajisté se musí každý tázati, proč některá tělesa jisté barvy pohlcují, jiné propouštějí a opět jiné odrážejí? Atomisté se dovolávají sice molekulární skladby těles, avšak tato skladba nestojí k dotčeným účinům v žádném úměru.

Jak optika učí, skládá se světlo sluneční z několika barevných světel, v něž je lze proto také rozložiti.

Dle undulační theorie jest příčina barevného rozvětvení světla ta, že se světlá vlna étherová při svém lomu rozděluje na vlny rozličných délek, z nichž nejdelší nejméně, nejkratší nejvíce se lámou. Dle toho jest barva výsledkem většího neb menšího počtu *výchvějů*

*) V. *Ulrici*: Gott und die Natur. l. c. p. 119 sq.

za týž čas. Čím větší jest tento počet, tím jsou výchvěje čili vlny kratší, čím menší, tím jsou delší. Vlny nejdelší dávají světlo červené, nejkratší fialové, prostřední světlo žluté. Délky těchto vln vyměřil *Frauenhofer* výjevem *ohybu* světla, dle čehož délka vlny červené 242, žluté 194, fialové 146 desítimilliontin pařížského palce obnáší.

Výpočty Frauenhofrovými není však rozřešena otázka, kde jest příčina různých délek vln při jednotlivých paprscích barevných. Důvod, který undulační theorie pro tento zjev uvádí, před soudem rozumu neobstojí. Předpokládá totiž, že ve světlé vlně jednotného paprsku slunečného jsou již přede vším lomem vlny všech různobarevných paprsků obsaženy. Jen proto světlo sluneční jeví se nám býti bílým, poněvadž se v něm jednotlivé různobarevné paprsky spojují a tímto spojením své kontrasty jaksi ruší a vyrovnávají. Z toho theorie tato dovozuje dále, že rozklad světla v různé barvy při lomu pochází odtud, že vlny étheru, jejichž výchvěje mají větší rychlosť, tím, že do hrubšího prostředí přecházejí, u větším poměru se opozďují.

Dejme tomu, že tomu skutečně tak. Avšak tu se zase vyskytuje záhada, odkud *ta větší a menší rychlosť* výchvějů vln světla slunečního pochází? Éther má zajisté všude zcela stejnou povahu. A slunce rovněž také stejným způsobem na éther působí. Odkud a jak tedy vznikají étherní vlny, jejichž výchvěje mají rychlosť tak rozličnou? Undulační theorie praví, že příčina této různosti tkví v různém prostředí, jež sluneční světlo proniká. Ale tu zaměňuje patrně účin se příčinou. Kdyby paprsek, jenž jedinou světlou vlnu v sobě obsahuje, vnikl do hustšího aneb řidčího prostředí, musilby se sice různě lámati a tím také různé intensivnosti nabývati, avšak rozklad jeho nebylby tím ještě vysvětlen. Co se rozkládá, musí býti již dříve složeno. Následovně musí sluneční paprsek již přede svým vniknutím do

různého prostředí různé vlny v sobě spojovati. A právě pro tuto různosť nemůže moderní theorie žádného důvodu udati. A proto také *různosť barev* není v ní vysvětlena.

Než ještě jiná pochybnosť se nám proti theorii této namítá.

Vnější hmotné předměty nemají prý žádných barev, představy různých barev vznikají prý teprv subjektivními pocity, jež výchvěje étherních vln v našem zraku způsobují. Hmotné předměty mají prý toliko vlastnosť, že paprsky světla jisté lámavosti v největším množství buď odrážejí aneb propouštějí. Když odrážejí paprsky všech stupňů lámavosti, spatřují se *bílé*, když neodrážejí žádných v dostatečném množství, jsou *černé*, když odrážejí nejvíce paprsků nejmenší lámavosti, jsou *červené* atd.

Jest úplně pravda, že teprv účinem étherních chvějů barvy vnějších předmětů postřehujeme. I podle filosofie peripatetické jest ku každé smyslové postřeze hmotného předmětu nezbytně potřebí, aby předmět na smysl jej postřehující nějak působil. Aby však vnější předmět na smyslovou mohutnosť, jež jest prostorně od něho oddělena, působiti mohl, musí mezi ním a mohutností býti nějaké prostředí, jež působnosť předmětu s něho na mohutnosť převádí. — V této příčině není mezi moderní naukou a mezi filosofií peripatetickou žádného sporu.

Avšak moderní theorie učí, že předměty hmotné jsou úplně bezbarevny a barva že jest jenom náš subjektivní pocit působnosti étherních chvějů na náš smysl zrakový. V tomto názoru liší se moderní nauka od scholastiky.

Nemají-li předměty žádných barev a jsou-li barvy toliko našimi subjektivními pocity, pak již nemůžeme míti žádné jistoty *o věcnosti* zevnějšího předmětenstva.

Kdykoliv pak nějaký předmět spatřím, nespatřím vlastně *žádného vnějšího předmětu*, nýbrž přenáším toliko svůj subjektivní dojem, jejž chvění étheru se zevnějšího předmětu přicházející v oku mém způsobuje, na zevnější předmět a představuji si pak takto tento svůj subjektivní dojem na předmět přenešený jakožto *věcnou* vlastnosť předmětu samého. Takto vlastně *nevidím ničeho mimo sebe*, nýbrž vidím jen *sebe*, své totiž dojmy, které sobě objektivně toliko před sebe kladu. O zevnějším předmětenstvu nevím ničeho jiného, *než jak na mne působí*. Tím se mi však již veškerou zevnější hmotný svět rozplývá v pouhou mlhavou jestotu, o níž jen tolik mohu říci, že není holou nicotou, poněvadž by potom mých smyslů dojímati nemohla. Co dále tato jestota jest, jaké má vlastnosti a pod., zůstává mi navždy nepronikn utelným tajemstvím.

Z tohoto názoru k naprostému subjektivismu, tak jak jej německá filosofie v soustavě Fichtově, Schellingově a Hegelově vypěstovala, jest zajisté již jen krok nepatrný.

Moderní přírodověda příčí se svou naukou v této příčině *všeobecnému přesvědčení člověčenstva*. Každý člověk bez výjimky má za to, že barvy, jež na hmotných předmětech vidí, náležejí skutečně těmto předmětům.

Předměty samy o sobě jsou prý bez barvy!

Jak jest možno mysliti sobě nějaký předmět, jenž naprosto žádné barvy nemá? Odmyslím-li od něho všechny jednotlivé barvy, pak jej musím aspoň v naprostou tmu zahalený mysliti. Tak asi moderní theorie představuje sobě hmotné předmětenstvo, jehož žádné oko nepostřehuje. Pak jest celý vesmír, slunce naše se všemi svými oběžnicemi i s naší zemí ustavičně v naprostou tmu zahalen a zastřen. *Objektivně* není pak také žádného rozdílu mezi nejtemnější nocí, v níž ani měsíc ani hvězdy nesvítí, a mezi nejjasnějším letním dnem,

když slunce na své pouti po nebeském blankytu ani s nejmenším mráčkem se nepotkává. Ve dne v noci jest naše země temna. Není žádného rozdílu mezi dnem a nocí. Že mezi dnem a nocí rozeznáváme a den nazýváme světlým, noc temnou, záleží toliko v různém chvění étheru, který ve svém ustavičném pohybu jen různě o zevnější hmotné předmětenstvo se odráží a proto také různě zrak náš dojímá. Den a noc není *mimo nás*, nýbrž toliko *v nás*, v našich subjektivních pocitech a dojmech, jež chvění étheru v nás vzbuzuje. Poněvadž však při tom ustavičně se domníváme, že den a noc jest *mimo nás*, jsme ustavičnému sebeklamu podrobeni majíce pouhé bezpodstatné svoje subjektivní illuse za skutečnou vlastnosť věcí.

Je-li barva pouhým naším subjektivním dojmem, tedy ji vlastně vždy poznovu *tvoříme* kdykoliv zrakem svým chvění étheru vnímáme. Zahmouřím-li oči při samém poledním slunečním světle, pak ihned (aspoň pro mne) svět všeho světla a všech barev pozbývá a ve tmu neprostupuou se halí. A kdyby totéž učinili se mnou všichni lidé a všichni živočichové, kteří jsou zrakem obdařeni, pak jest vůbec veta nejen po barvách, nýbrž i po světle, a v pravé poledne rozestře se egyptská tma po celém všemmíru!*)

Toť následky, k nimž undulační theorie nutně vede.

4. Jiné a to nemenší překážky klade atomistice *pohyb těles*.

Jak známo, připisuje namnoze přírodověda nejmenším hmotným částicím: molekulám a atomům *síly přitažlivé a odpudivé*. Co se velikosti čili kvantity obojí této síly týká, jest trojí případ možen.

Buď se přitažlivosť odpudivosti rovná aneb jest

*) Sr. Dr. Ceslaus M. Schneider: Natur, Vernunft, Gott. p. 91 — 102. Regensburg 1883.

přítažlivosť větší než odpudivosť aneb konečně jest přítažlivosť menší, než odpudivosť. Je-li přítažlivosť s odpudivostí stejně velká, pak obojí síla ve své činnosti se ruší, a hmota jest prosta vší činnosti, všeho pohybu.

Převládá-li přítažlivosť nad odpudivostí, musí se hmota stáhnouti a smrštiti v jedinou massu, kteráž rovněž pohybu schopna není.

A je-li konečně odpudivosť větší než přítažlivosť, musí se nejmenší hmotné částice ve světovém prostoru rozptýliti, a o pohybu nemůže býti rovněž řeči.

A proto musí fysika, chce-li vůbec pohyb ve světě vysvětliti, jednotlivým atomům rozličné stupně síly přítažlivé a odpudivé připisovati, aneb musí připustiti, že aspoň éther na hmotné atomy různě působí.

Dokázali jsme však, že atomistika, chce-li si býti důsledna, musí atomům všechny vniterné síly upírati a pohyb jejich jediné *mechanicky* ze zevnějšího rázu a tlaku dovozovati.

Než ani *mechanickým způsobem* nedá se pohyb vysvětliti.

Atomy jsouce úplně tvrdy a nezměnitelny nemohou nikterak nárazů sousedních atomů ani v sebe přijímati, ani dále přenášeti. Hmota, jak fysika učí, může pohyb rázem, tlakem atd. v ni uvedený jen tenkráte dále sdělovati, když jest *pružna*. Atomům však právě proto, že jsou naprosto tvrdy a nezměnitelny, schází prvá a nejpodstatnější vlastnosť, kteráby v nich pohyb možným činila.

Atomy nemajíce pohybu ani samy ze sebe, ani ho ze zevnějšího rázu, tlaku atp. v sebe přijímati nemohouce jsou *pohybu naprosto neschopny*.

Nejsou-li atomy pohybu schopny, i hmota vůbec nemůže míti pohybu.

Aby těleso z atomů složené do pohybu přejíti

mohlo, musí pohyb s atomu na atom přecházeti. Těleso *jakožto celek* nemůže se pohybovati, a to proto, že není *věcným*, nýbrž toliko *ideálním* celkem. Jen jednotlivé atomy, z nichž těleso složeno jest, mohou se pohybovati. A proto jest dále se tázati, kolik atomů v tělese obsažených musí se pohybovati, aby *celé* těleso z klidu do pohybu uvedeno bylo? Řekneme-li, že těleso teprve tenkráte se pohybuje, když *většina* jeho atomů do pohybu byla uvedena, pak jest také možno, že pohybem *jediného atomu* nad polovici *celé těleso* do pohybu přechází, což jest, jak samo sebou zřejmo, v sobě nemožno.

Připustíme-li, že těleso teprve tenkráte pohybovati se počíná, když již všechny jeho atomy do pohybu byly uvedeny, zase nová objevuje se nám nemožnosť. V tomto případě by těleso potud v klidu zůstávalo, pokudby se ještě jeho *poslední* atom pohybovati nepočal. Následovně by tento poslední atom do pohybu uvedený stal se příčinou pohybu celého tělesa.

Z pohybu pouhých atomů pohyb hmoty se nikdy nevysvětlí.*)

Nedá-li se podle atomistiky pohyb atomů vysvětliti, zůstávají podle její nauky také zjevy magnetismu a elektřiny nepochopitelny.**)

VII. Atomistika nevysvětluje krystalografických vlastností hmoty.

Krystalisace čili vyhraněnosť jest uspořádání prvočástek nerostních v podobu pravidelných těles. Každá hmota, má-li se krystalisovati, musí býti z pravidla tekutá, plynná aneb kapalná a z tohoto stavu do skupenství *pevného* přecházeti.

*) V. Karsten, Harms, Weyer, l. c. p. 337 sq.
**) V. Ulrici: Gott und die Natur, l. c. 148—199.

1. Ačkoliv hmota má nekonečné množství krystalových tvarů, ku snazšímu přehledu rozeznává se podle tak zvaných *os*, jimiž rozměry tvarů se ustanovují, *sedmero* soustav:

a) *soustava krychlová* (tesserální), jež obsahuje tvary se třemi stejnými na sobě kolmo stojícími osami. V těchto tvarech vyhraňují se na př. zlato, stříbro, kamenná sůl, diamant atd.

b) *Soustava čtverečná či jehlancová* (tetragonální), jež zahrnuje v sobě tvary se třemi na sobě kolmými osami, z nichž dvě jsou stejné, třetí pak buď kratší aneb delší, jako na př. při cínové rudě, kyzu měděném.

c) *Soustava kosočtverečná* (rhombická) obsahující v sobě tvary se třemi na sobě kolmými avšak nestejnými osami. Sem náleží na př. baryt, síra atd.

d) *Soustava šestiuhelná* č. *klenčová* (hexagonální) se tvary, jež mají čtyři osy, z nichž jsou tři úhlopříčné čáry šestiúhelníka a čtvrtá z nich kolmá, jako při krystalech vápence, rumělky, křemene.

e) *Soustava jednoklonná* (monoklinická), jež má dvě osy k sobě kolmé a třetí k jedné z nich nakloněnou. Sem patří živec, cukr, atd.

f) *Soustava dvojklonná* (diklinická)*) se dvěma osami na sobě kolmými a třetí *k oběma* z nich nakloněnou, jako na př. při podsiřičnanu vápenatém.

g) *Soustava trojklonná* (triklinická), jež má tři nestejné, k sobě vesměs nakloněné osy. Sem náležejí krystaly skalice modré.**)

Při krystalisaci platí všeobecné pravidlo, že vyhraňování tím pravidelněji se děje, čím pokojněji

*) Tvar diklinický byl dosud jen u některých uměle vytvořených solí pozorován, proto mnozí od tohoto tvaru odezírajíce rozeznávají jen *šestero* soustav.

**) V. Nerostopis Preslův aneb Krejčího.

tekutina, jež se má vyhraniti, stojí a čím pomaleji ze stavu plynného čili tekutého do stavu pevného přechází.

2. Často může jedno a totéž těleso se vyhraniti v rozdílných tvarech, které však z pravidla náležejí k jedné a téže soustavě a ze sebe se odvoditi dají.

Toto pravidlo není bez výjimek. Výjimky tyto slují *heteromorfií* (různotvárností) a *polymorfií* (mnohotvárností).

Heteromorfie jest vlastnosť některých nerostů, že působením zevnějších cizích sil nabývají tvarů, které jim nepřináležejí. Poněvadž takto napodobují tvary hmot cizích, slují také tvary *napodobícími.*

Polymorfie značí vyhranění, jímž některé látky zcela různé tvary na sebe berou, aniž vniternou povahu při tom mění.

Tělesa *polymorfická* (mnohotvárná) mohou býti buď *dimorfická* (dvoutvárná) aneb *trimorfická* (trojtvárná).*) Tak na př. jest síra dvojtvárná vyhraňujíc se podle páté a sedmé soustavy (monoklinicky a triklinicky). Rovněž dvojtvárný jest sirník železitý jevící se jakožto kyz krychlený a jakožto kyz hranolový.

Opačně však naskýtají se případy, že *různé* jednoduché aneb složené látky nabývají vyhraněním tvarů *jedné a téže* krystalové soustavy. Zjev tento sluje *isomorfismem* (stejnotvárností). Tak na př. shledal Mitscherlich (původce nauky o isomorfismu), že sírany, selénany, chromany a manganany s touž zásadou a se stejným množstvím vody vyhraňují se stejnotvárně; totéž nalezl u fosforečnanův a arseničnanů.

3. Od krystalových těles, která vyhraněním pravidelných polyedrických tvarů nabývají, liší se tělesa *amorfická* (beztvárná), kteráž nejen zevnějšího vyhra-

---

*) Berzelius nazývá pouze *složené* nerosty polymorfickými, užívaje pro *prvky* jevící na sobě rozličné tvary názvu *allotropie.*

nění, nýbrž i vší vniterné krystalové tvárnosti nejmenších svých částic úplně pohřešují. Tělesa tato jsou znatna po tom, že mají zevnější povahu skla, a lom lasturový, jako na př. sklo obecné, smola, opál atd. Některá tělesa naskýtají se jen ve stavu krystalovém, jiná zase jen ve stavu beztvárném, a opět jiná jsou jak beztvárná tak i krystalová; na př. cukr obecný krystalovaný mírným horkem taje a mění se v cukr amorfický čili ječný (sucre d'orge), jenž však průběhem času samovolně zase krystalovou formu na sebe béře. Ostatně mají některá tělesa větší náklonnosť ku krystallisaci, jiná zase k amorfismu.*)

4. Krystalisačnosť hmoty nedá se nikterak podle atomistiky vysvětliti.**) A proto stoupenci této theorie o této zvláštní vlastnosti těles buď úplně mlčí***) aneb zcela otevřeně se přiznávají, že zjevy tyto jsou úplně nepochopitelny.†)

Překrásně zajisté praví Lorinser††), ačkoliv sám ostatně atomistické skladby těles nezavrhuje, že v krystalisaci tělesa zcela patrně *duchovou* činnosť na sobě jeví. Neb krystaly mají tvary, jež *na mathematickém výpočtu* se zakládají, tvary, které se tvoří podle zákonů, jež jen duch mohl vymysliti, tvary, které u týchž látek a pod týmiž podmínkami se nemění a s touže pravidelností bez ustání vznikají a se vytvářejí.

Že pravidelnosť tvarů krystalových ve hmotě a pohybu jejím, tak jak se mnozí domnívají, posledního důvodu nemůže míti, leží takořka na bíledni.

Atomisté, chtějí-li vůbec o nějaké vysvětlení těchto

---

*) V. Lorinser: Mineralogie und Chemie. Neue Ausg. p. 70; Regensburg. 1882.

**) V. Imm. H. Fichte: Anthropologie. l. c. p. 270.

***) V. Karsten, Harms, Weyer. l. c. p. 320.

†) V. Lorinser. l. c. p. 69.

††) l. c. p. 120.

zjevů se pokusiti, nemohou jinak než dovolávati se atomů molekulárními silami přítažlivosti a odpudivosti opatřených. Tím, že atomy různě se přitahují a odpuzují, vzniká prý různá sloha jejich a tím také různá krystalisačnosť jednotlivých těles.

Přítažlivosť a odpudivosť jest zajisté u všech atomův a molekul jedna a táž, a proto jest zhola nepochopitelno, proč jedno těleso zůstává *beztvárným*, jiné však určitých tvarů nabývá, proč na př. sklo jest všeho tvaru prosto, stříbro a zlato tvar krychlový na sebe béře.

Podle atomistiky zůstane vždy nerozřešitelnou záhadou, proč tělesa se vůbec vyhraňují, a když se již vyhraňují, proč se nevyhraňují *jedním toliko způsobem*, nýbrž v takové rozmanitosti, že krystalografie nemůže ani všech jednotlivých krystalisačních tvarů vypočísti a proto je toliko ku snazšímu přehledu na sedmero (šestero) hlavních soustav uvádí. Již tato rozmanitosť vyhraňování jest podle atomistiky zcela nepochopitelna.

5. Co teprv říci o *heteromorfii* a *polymorfii* zjevů krystalisačních?

Podle atomistiky jest tu toliko předpokládati změnu přítažlivosti a odpudivosti mezi atomy jednoho a téhož tělesa. Kde však tkví příčina této změny?

V atomech samých zajisté nemůže býti, a kdyby i byla, přece se nedá obejíti otázka, jak lze s pojmem atomu, který jest nejmenší přítažlivou a odpudivou silou opatřená hmotná částice, srovnati přerůzné ty tvary, které s mathematickou určitostí podle týchž zákonů vždy vznikají? — Přemnohými pokusy jest zjištěno, že i tenkráte, když krystal v několik částí se rozdrobí, tyto části ve přiměřeném roztoku právě tak zase se vyhraňují, jako celý krystal. Ano i když hrany krystalu se ubrousí, nabývají zase své původní ostrosti, jakmile v roztoku krystalisačnímu pochodu se podrobují.

Mnozí atomisté. berou v této nesnázi útočiště k *různosti* tvaru atomů samých.

Tu si atomisté předně sami odporují, poněvadž jinak všem atomům tentýž tvar připisují. A paki kdyby atomy měly různý tvar, kde potom lze hledati poslední příčinu této různé tvárnosti atomové? Podle atomistiky zajisté jen v atomech samých. Jak jest však mysliti, že některé atomy mají samy od sebe tvar krychlový, jiné rhombický, opět jiné jehlancový atd.? Hmotné atomy mají se samy v sobě zcela nelišně ku každému tvaru bez výjimky. A proto mají-li skutečně nějaký určitý tvar, nemohou ho míti samy od sebe. Co věc má od sebe, k tomu není lhostejna, poněvadž bez toho nemůže býti.

Ale i kdyby atomy samy v sobě měly tvary sebe rozmanitější, přece nejsou tím *krystalisační* tvary hmoty vysvětleny. Jak odůvodní atomistika, proč se spojují a jistý tvar krystalový ze sebe vytvářejí právě ty atomy, kteréž touž původní tvárnosť mají? Kde jest příčina, která tyto stejnotvárné atomy spojuje? A i kdybychom připustili, že již *původně stejnotvárné* atomy k sobě se kloní a vespol se spojují, přece ještě není rozřešena otázka, proč některé těleso ve krychlovém, jiné v klenčovém (hexagonálním) atd. tvaru se vyhraňuje. Kdyby tu nepůsobil vyšší zákon, samy ze sebe na př. krychlové atomy nikde krychle, jehlancové nikdy jehlance atd. nevytvoří.

Poněvadž krystalisační zjevy ani v silách molekulárních přítažlivosti a odpudivosti, ani v různé tvárnosti atomů samých své dostatečné příčiny nemají, jest zcela zřejmo, že atomistika není s to, aby svou naukou o skladbě těles záhady tyto vysvětlila. Zákon dostatečného důvodu, jejž rozum lidský všude, tedy i při zjevech života přírodního hledati musí, nutí nás, abychom po jiné theorii se ohlednuli, a v ní po příčině

pátrali všech těchto podivuhodných krystalisačních úkazů, které některé přírodozpytce svou neobyčejností k domněnce přivedly, že nerosty podobnou silou, jako i rostliny, jsou opatřeny.*)

VIII. Atomistika nevysvětluje chemických vlastností hmoty.

Samostatnosť a nezměnitelnosť atomů v prázdných prostorech umístěných jest stežejná zásada veškeré atomistiky. Proto jest také rozdíl mezi molekulami a atomy, na němž chemie svou atomistiku zakládá, pro fysiku zcela bez významu. Pro fysiku existují jen atomy a žádné molekuly. Proč by se atomy měly spojovati ve zvláštní skupiny čili molekuly, které od sebe většími mezerami jsou odděleny, než jednotlivé atomy molekulu skládající, pro to nemá fysika žádných důvodů.

Jinak chemie.

1. Chemie rozeznává přesně atomy od molekul a učí, že jen molekuly jsou samostatného bytu schopny, ale nikoliv atomy, kteréž bytují jen jakožto nejmenší součástky, z nichž molekuly jsou složeny.

Přirovnáme-li k sobě atom fysikální a atom chemický, shledáme mezi nima *podstatný* rozdíl. Atom fysikální jest nejmenší hmotná částice úplně *samostatná*, na ostatních částicích zcela *nezávislá*, kdežto atom chemický jest toliko *součástkou* molekuly. Jen molekula nezávisí ve svém bytu na ostatních molekulách. Z toho jde na jevo, že vlastně fysikální atom a chemická molekula jest jedna a táž věc. Poněvadž však chemie molekulu

---

*) V. Schneid. l. c. p. 56; sr. Pesch. l. c. p. 592–594. Sr. S. Weiss: Vorbegriffe einer Cohaesionslehre. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1832. Physikalische Klasse. p. 57—83. Berlin 1834.

ještě v atomy dělí, proto fysikální a chemický atom podstatně se od sebe liší.

Rozdíl mezi atomem fysikálním a chemickým jest pro atomistiku osudný. Neb ačkoliv jak atomistická fysika tak i chemie *z nejmenších hmotných částic* jakožto konstitutivních principů veškeré hmotné podstaty vychází, jsou přece tyto principy ve fysice zcela jiné než v chemii. A proto také atomistická theorie, podle kteréž fysika svoje zjevy vysvětluje, odporuje oné atomistické nauce, na níž chemie spoléhá.

Nemají-li atomy, jak chemie učí, samostatného bytu, nelze z nich také chemických vlastností těles vysvětlovati a chemie skutečně také o atomech ničeho neví, ani jaký mají tvar, ani jakou mají velikosť, ani jaké mají síly, a jak tyto síly působí. Hmota, jak jsme viděli, nedá se *skutečně* ani v molekuly rozděliti. Kdykoliv chemie o molekulách jedná, myslí sobě vždy nejmenší hmotné částice, které, ačkoliv jich skutečně od sebe odděliti nemůže, přece jakožto oddělené čili přetržité sobě představuje. A když ani naprosté velikosti ani naprosté tíže ani ostatních vlastností molekul s jistotou určiti nemůže, co teprv říci o atomech, v něž molekuly rozkládá? A proto přestává chemie namnoze na molekulách a odezírá od místnějšího vysvětlení a určení atomů.*) Tím pozbývají atomy pořád více světla a významu, kdežto molekuly s určitostí pořád větší do popředí vystupují. Sám Lange**) vyznává, čím molekuly v chemii se stávají známějšími, že tím více atomy v temnou nejistotu upadají. — Přestává-li však chemie na molekulách, kteréž chemickou cestou jakožto poslední hmotné

*) V. Lothar Meyer: Die modernen Theorien der Chemie. l. c. p. 129.

**) V. Lange: Geschichte des Materialismus II. Bd. 207—211.

částky poznává, pak nemůže již svých výsledků, k nimž empiricky dospívá, z *posledních jejich příčin a důvodů* vysvětliti.

Neb molekuly jsou nejmenší hmotné částky, které mají všechny vlastnosti, jimiž viditelná hmota vůbec jest opatřena. A v takovýchto částicích netkví zajisté poslední důvod ani podstaty hmotné ani vlastností a činností jejích.

A přijímá-li za poslední principy hmoty *atomy*, jež v jednotlivé molekuly se slučují, pak se jí naskýtají nesnáze ještě větší.*)

Chemie nemůže žádné příčiny udati, proč atomy nebytují samostatně, nýbrž vždy jen jakožto bytné součástky jednotlivých molekul. Kde vězí síla, která pravidelně několik atomů v jednu skupinu slučuje a skupinu tuto ode všech ostatních skupin odděluje? Podle zákona chemické příbuznosti spojují se nejpevněji hmotné částice, které náležejí prvkům nejvíce od sebe rozdílným. Atomy jednoduchých prvků nejsou zajisté od sebe rozdílny a přece se vespol co nejtěsněji slučují.

Pouhá přítažlivosť a odpudivosť nemůže rovněž býti příčinou.

Kdyby skutečně atomy touto dvojí silou na sebe působily, přece nedá se odtud vysvětliti, proč pravidelně jen *několik atomů* v jistou skupinu se spojuje a ode všech ostatních skupin se odlučuje. Přítažlivosť a odpudivosť musí býti při všech atomech stejná, a je-li stejná, musí také vždy stejně působiti. Utvoření zvláštních molekul, které jsou od sebe odděleny mnohem většími mezerami než jsou ony, které mezi atomy v molekulách umístěnými se rozprostírají, nemůže pocházeti z pouhé přítažlivosti a odpudivosti jednotlivých atomů. Proto není také podle atomistiky pochopitelno,

*) V. Schneid. l. c. p. 51.

proč atomy, ačkoliv jsou od sebe odděleny, přece nemají samostatného bytu. Kde jest hledati příčinu, která je vždy jen na molekuly váže, a kdykoliv tyto molekuly opouštějí, je neodolatelně pudí, aby ihned zase v nové molekuly vstoupily? Vždyť i podle chemie jsou atomy tělesa *v prostoru rozsažná a zvláštní tíži opatřená.* A mají-li vlastní rozsažnosť, tíži a činnosť, pak musí míti také svůj *samostatný byt.* Moderní chemie cítí sama tuto nedůslednosť, jež v pojmu chemického atomu jest obsažena, a proto hledí samostatnosti atomu tím obhájiti, že učí, že atom z jedné molekuly *se vyprostiti* a do molekuly druhé *přejíti může.**)

2. Že moderní chemie libovolně pojem atomu pojímá a vysvětluje, plyne také z toho, že až dosud nemůže udati, je-li atom hmotou *nepřetržitou* aneb *přetržitou* a následovně z atomů ještě menších složenou. Mnozí chemikové se skutečně domnívají, že jako molekula z atomů, tak i atom zase ze součástek ještě menších složeň jest. Proto rozeznávají atomy prvého, druhého a snad i třetího atd. řádu.**)

Již r. 1815. tvrdil Prout, že pralátka, z níž všechny jednotlivé prvky se skládají, záleží ve *vodíku.* Podle toho pocházela by různosť 70 prvků, které chemie nyní čítá, tolíko z různé skladby vodíkových praatomů.

Skládají-li se však atomy ještě z menších součástek, mizí již úplně pojem atomu a rozplývá se v částečky, o nichž nelze ani nejmenší určité představy nabyti.

3. Další nesnáze vznikají pro atomistiku *z chemických sloučenin.*

Jest všeobecně známo, že chemické sloučeniny zcela různé vlastnosti mají, než jednoduché prvky, z

*) V. Schneid, l. c. p. 51 sq. sr. Hofmann: Einleitung in die moderne Chemie. p. 239.
**) V. Lother Meyer. l. c. p. 133.

nichž jsou složeny. Tak jest na př. natrium kov měkký a stříbrolesklý, chlór však plyn zelenavě žlutý, odporně páchnoucí a jedovatý. Spojí-li se chemicky tyto dva tak různé prvky, vzniká obyčejná naše sůl (Na Cl). — Sloučí-li se síra a kyslík v sirkovou kyselinu, jest tato sloučenina velmi silná, při obyčejném teplu tekutá *kyselina*, ačkoliv ani síra ani kyslík kyselé povahy nemají. Mimo to má síra při obyčejné teplotě skupenství *pevné*, kyslík *vzdušné*, kdež sirková kyselina jest úplně tekutá. — Z draslíku (kalia) a kyslíku povstává draslo (kali), jež jest zásada nad jiné pevná, ačkoliv ani draslík ani kyslík zásaditých vlastností nemají. Mimo to jest draslík kov, jenž má kovový lesk, a přece nemá draslo ani lesku ani vůbec povahy kovové. Podobných příkladů lze z chemie uvesti počet nesčetný.*)

Podle moderní chemie pochází rozdílnosť chemických sloučenin od jejich jednotlivých složek toliko z různé skladby atomů, jež ve sloučeniny vcházejí. Slučují-li se různě jednotlivé atomy, musí prý také potom i síly jejich zcela jiné účiny jeviti, než přede svým sloučením.

Jest sice pravda, že síly spojené mohou jinak působiti, než síly jednoduché, avšak jest nemožno, aby *síly spojené* byly zcela *protivny* silám jednoduchým, z nichž se spojují.

4. Že různosť chemických sloučenin od jejich složek nemůže záležeti pouze v různé skladbě atomů jednotlivých látek v sloučeninách přítomných, dokazuje především *allotropie.***)

Mnohé prvky nabývají různými okolnostmi, ale jmenovitě účinem tepla tak různých vlastností, že by je měl bez hlubšího zpytu každý za hmoty zcela různé.

---

*) V. Lorinser, Mineralogie und Chemie. l. c. p. 70 sq.
**) V. Lorinser, l. c.

Zjev tento poprvé Berzeliem pozorovaný a dokázaný sluje proto *allotropii*. Tak na př. kyslík (O_2) jest plyn beze všeho zápachu, kterýžto plyn jest pro živočišstvo nezbytnou životní podmínkou. Složí-li se jen poněkud jinak, vzniká ozón (O_3), jenž silně páchne a jest velmi jedovatý. — Podobný zjev lze na uhlíku pozorovati.

Uhlík nachází se ve přírodě jak sloučený s jinými látkami, tak i *volný*. Uhlík volný jeví tři způsoby allotropické jakožto diamant, tuha (grafit) a uhlík beztvárný. Diamant jest průzračný, bezbarvý, přetvrdý, mění se však nejprudším horkem v uhel měkký, černý a neprůhledný. A od diamantu a uhlu liší se zase tuha, jež má, jak známo, zase jiné vlastnosti. — Obecný fosfor (kostík), jenž jest látka bílá, průhledná, již teplem krve roztopitelná, náramně hořlavá a krutě jedovatá, mění se horkem 250° za málo hodin v těleso tvrdé, temně černé, neroztoplivé, nehořlavé a nejedovaté.

S tímto zjevem nevědí si sami atomisté rady.

Berzelius pravil (r. 1845) bez obalu, že neví, v čem tyto allotropické vidy jednoho a téhož prvku mají svou příčinu. Za tím účelem uvádí dva možné důvody, buď prý se atomy téhož prvku zvláštním způsobem spojují ve skupiny dvou, tří aneb i více atomů, kteréžto skupiny mezi sebou právě tak jako jednoduché atomy se mají, aneb prý dotčená různosť pochází z různého stupně elektrické polárnosti, jehož atomy v allotropických tvarech nabývají.*)

Nynější chemikové obyčejně tvrdí, že prazvláštní zjev allotropie nedá se jinak vysvětliti, než když atomy prvků, kteréž allotropických způsobů nabývají, jsou ještě z menších částí složeny, tak že potom *allotropie od isomerie v ničem se již neliší.*

*) V. Leo Meier: Die Nichtigkeit der atomistischen Lehre. p. 53 sq. Elbing. 1851.; sv. také Gutberlet: Naturphilosophie. p. 12. Münster 1884.

Domněnka tato ničí zcela pojem atomu, jejž nynější atomistika má úplně za *nepřetržitý* a *nezměnitelný*. Neb je-li atom ještě složen z atomů druhého řádu, pak jest vlastně skupinou různých součástek od sebe oddělených, právě tak, jako molekula, a rozdíl mezi molekulou a atomem úplně mizí.

Avšak i kdybychom atomistům půjčili, že chemické atomy jsou ještě z menších částí složeny, není tím allotropie nikterak ještě vysvětlena.

Jsou-li atomy allotropických prvků ze dvou aneb snad ještě více různorodných částí složeny, pak přechází allotropie v *isomerii*, kteráž rovněž z pouhé skladby atomů pochopiti se nedá. Neb tu zůstává vždy záhadno, jak tělesa, která jsou složena veskrz z téhož množství týchž prvků, *zcela jiné* vlastnosti míti mohou.

Proto atomistice nezbývá, než zjev allotropie prohlásiti buď za nepochopitelný aneb vzdáti se základní zasady o atomistické skladbě veškeré hmoty.

5. Chemie činí rozdíl mezi *věcným a zdánlivým objemem* těles. Věcný objem jest prostor, který těleso skutečně zaujímá. Poněvadž žádné těleso podle atomistiky není massou *souvislou*, nýbrž *přetržitou*, jež z různých od sebe prázdnými prostory oddělených atomů složena jest, proto hmota *zdá se* vždy mnohem větší prostor vyplňovati, než ve skutečnosti vyplňuje. Za tou příčinou jest *zdánlivý* objem těles mnohem větší, než objem *věcný* čili *skutečný*. Neb zdánlivý objem zahrnuje v sobě jak prostory atomy vyplněné tak i *prázdné prostory* mezi nimi, kdežto skutečný objem jen v prostorech atomy zaujatých záleží.

Jak jsme viděli, předpokládá chemie, že atomy všech různých prvků jsou stejně veliky. Z toho následuje, že i věcný objem všech jednotlivých prvků a jejich sloučenin stejný býti musí.*)

---

*) V. Schneid. l. c. p. 54.

Kdyby však věcný objem všech různých prvků byl jeden a týž, musilby objem chemické sloučeniny záležeti v součtu objemů složek, které se ve sloučenině spojují. To však při mnohých sloučeninách není pravda. V páře vodní na př. spojují se 2 objemy vodíku a 1 objem kyslíku a přec obsahuje tato sloučenina vzhledem ku svým složkám jen 2 objemy. Podobně i při jiných sloučeninách.*)

Zjev tento vysvětlují atomisté tím, že prý ve sloučenině, jež menší má objem, než její složky, jsou atomy mezi sebou těsněji spojeny, než ve složkách.

Toto však dá se jen tenkráte mysliti, když buď atomy ve sloučenině se částečně pronikají, aneb když část étheru, který atomy složek obkličuje, ze sloučeniny vymizí.

Poněvadž atomy jsouce naprosto tvrdy a nezměnitelny pronikati se nemohou, proto může menší objem sloučeniny jen z uniknutí části étheru se vysvětliti.

Než tu zase nedá se udati příčina, proč éther ze sloučeniny ustupuje. Atomistika učí, že větší aneb menši vzdálenosť atomův od sebe závisí úplně na jejich pohybu. Slučují-li se dva objemy vodíku s jedním objemem kyslíku ve dva objemy vody, pak musí ve vodě atomy jak vodíku tak i kyslíku sebe mnohem blíže býti a následovně mnohem menší pohyb míti, než před sloučením. Kde jest však příčina této změny v pohybu atomů vodíkových a kyslíkových? — Atomisté podpírají takto svou hypothesi zase novou hypothesí.

Kdyby všechny prvky měly stejný věcný objem, mělyby též stejnou váhu, a váha sloučenin záleželaby v součtu váh jednotlivých složek. Ale tento stálý poměr mezi váhou látek, z nichž sloučenina vzniká, a mezi váhou sloučeniny nemá vždy místa. Jest známo,

*) V. Cornoldi: Instit. philos. specul. p. 263 sq. Bononiae 1878.

praví Cornoldi *), že kyslík jest 16kráte těžší než vodík. — Vezměme dvě stejné, úplně uzavřené nádoby, jež jsou částečně a to stejnou měrou vodou naplněny, a přidejme do jedné litr vodíku a do druhé litr kyslíku. Na to lejme rourkou, která svrchu ke dnu nádob sahá, s jisté výše do obojí nádoby vodu. Jaký bude toho následek? Voda nebude ani v jedné ani ve druhé nádobě vystupovati. Z toho nutně plyne, že vodík a kyslík v nádobách umístěný stejnou měrou na vodu tlačí a tak brání, aby vystupovala.

Podle nauky atomistické bude každý očekávati, že voda v obou nádobách bude vystupovati, a to mnohem více v nádobě, která vodík v sobě obsahuje. Neb vodík jest 16kráte lehčí, než kyslík, a následovně musí jeho atomy 16kráte většími mezerami od sebe býti vzdáleny, než atomy kyslíku. A mezery tyto jsou pak úplně prázdny aneb jsou étherem vyplněny. Jsou-li úplně prázdny, musí voda tlakem přiléváním čerstvé vody na ni způsobeným do dotčených prostor vnikati a vodík a kyslík stlačovati. — Jsou-li však étherem vyplněny, pak jest zase nepochopitelno, proč éther při tlaku vody nepronikne jak stěn nádob tak i vody samé a z dotčených prostorů, kterými jsou atomy vodíku a kyslíku obklíčeny, nevymizí a tak vystupování vody neumožní. Vždyť atomisté přece sami učí, že važitelné atomy jak při změně skupenství tak i při chemických pochodech éther z mezer, jimiž jsou od sebe odděleny, vytlačují a samy jeho místo zaujímají."**)

Toť asi jsou nejdůležitější důvody, které proti chemickému atomismu svědčí.***) (Dok. bud.)

---

*) V. Cornoldi, l. c. p. 263 sq.
**) Sr. Schneid, l. c. p. 54 sq.
***) V. Karsten, Harms, Weyer, l. c. p. 314—320.

Křesťanství a otroctví.

Na základě rozličných pramenů, hlavně J. Ad. **Möhlerových** církevních dějin podává **B. Hakl**, děkan a b. vikář v Hořicích.

(Dokončení.)

III.

Co pak *dějin samých* světové události této se týče, tedy *první* příklad propuštění otrokův na svobodu u veliké míře dal praefekt města Říma *Hermes*, kterýž za času císaře Trajana papežem *Alexandrem I.* († 119) na víru obrácen byl. Týž se svou chotí, dítkami a 1200 otrokův, i se všemi jejich příbuznými a pokrevenci ku křesťanství přestoupil. Na hod boží velikonoční, o němž všickni pokřestěni jsou, daroval všem *občanskou* svobodu; a bohatě je obdarovav, propustil.*)

Skrze sv. *Šebestiana*, vznešeného římského důstojníka, římský praefekt *Chromatius* obrácen jest; 1400 otroků vstoupilo zároveň s ním do církve. Chromatius je všecky také ihned propustil se slovy: „Ti, kdož počínají Boha míti otcem, nemají býti sluhy (otroky) lidskými. I on obdařil je vším, čeho ku živobytí potřebovali.“**)

Zvláště pak zhusta stávala se takováto propouštění otrokův na svobodu, když křesťanští císařové na trůn římský dosedali a zbožné rodiny náklonnosti srdce svého bez bázně a ostýdání následovati mohly.

I co *způsobu života* se týče, týž ihned velice se změnil, jakmile křesťanství zavládlo. Stalť se velice prostým a jednoduchým, upustěno od *pompy* a *nádhery*, kteráž se jevila i *množstvím otroků*. Byliť zbytečni, a míti je, živiti a jimi se honositi, jevilo se býti *bezúčelným*.***)

*) Acta Mart. S. Alex. c. 1. — Boll. Tom. I. Maji p. 371.
**) Bolland. Tom. II. Jan. p. 275.
***) Hieron. ep. 54. ad Pammachium; cf. ep. 47. ad Fur.

Svatá *Melanie* Mladší propustila, dorozuměvši se s chotěm svým *Piniem*, 8000 otroků, a mnoho jiných kteří svobodni býti nechtěli, darovala svému svakru, Severovi.*) Měla však též statky na některých místech v Italii, Sicilii, Gallii, ve Španělích, Britannií a Africe; i ty prodala a žila, zbožným cvičením se oddávajíc, tak prostě a chudě, jako jedna z nejnižších, kdežto nejzazší krajiny římské Asie za doby nouze a hladu z její dobročinnosti se těšily, ovoce křesťanské její lásky okoušely a jím se žičily.

O blahoslaveném *Samsonu*, jejž Řekové *Xenodochos* (přijímatel cizinců, hostitel) uvykli nazývati**), vypravuje životopisec jeho: Otrokův, jichž zástupy měl, nechtěl podržeti, ale spíše chtěl, ušlechtilé jsa mysli, je všecky míti svobodny a dal jim s dostatek (ze svého jmění), aby mohli živi býti.***)

Salvianus praví, že otroci, a ne právě ti nejlepší, denně nabývají práv měšťanů římských; čeho, jsouce otroky, v domě pána svého sobě nahospodařili, směli si sebou vzíti, aby vlastní krb si založiti mohli.†)

Křesťanský duch, který ponenáhlu ve společnosti lidské se šířil, všemožně též tomu bránil, aby, kdož jednou *svobodni* byli, již více otroky se nestávali a vykupovával i ty, jež stihlo neštěstí, že do zajetí upadli a otroky státi se měli. Ano, i část důchodů církve zbožnými biskupy k témuž účelu obětována a ustanovena jest. *Ambrosius* odpovídá Symmachovi: „Oni, pohané, nechť čítají ty zajaté, které vykoupili, dary, jež chudým rozdali, podpory, které vyhnaným nabízeli.“††)

---

*) Palladii histor. Laus. c. 119.

**) Viz o něm Čas. kat. duch. 1885. str. 203. Xenodochium Samsonis.

***) Bolland. Tom. V, Junii, p. 267.

†) Salvian. ad eccl. cathol. 3, 7. — Gallandi X. 71.

††) Epist. 18. ad Valent. n. 16. -- Sokrat. 7, 21.

Občanské zákony stávaly se vlivem křesťanství čím dále mírnější a směřovaly ve mnohém ohledu i ku zmenšení počtu otrokův. Tak na př. otrok, jehož v nemoci opuštěno a necháno bez pomoci, tím samým již byl svoboden.*)

I *chrámy křesťanské* požívaly práva *útočistného*, jako druhdy *pohanské*. a povstala-li spravedlivá žaloba otroka proti pánu jeho, otrok pod řízením veřejných úřadů jinému prodán jest; stalo-li se však, že otrok byl vinen, měl ve chrámě nabyti ujištění, že se mu odpouští a měl se navrátiti.**)

O císaři Konstantinovi Vel. víme, že i *otrokův* pamětliv byl a jim osud jejich zmírniti se snažil. Propouštěti je na svobodu, velice usnadnil; odstraniv mnoho starých formalností, jimiž propuštění otroka se znesnadňovalo, ustanovil, aby pouhé vyjádření se pána před biskupem a jeho duchovenstvem v kostele už otrokovi úplnou svobodu s právy římského měšťana zjednávalo. Mimo to obmezována jest libovůle pánův při potrestání otrokův, a pán, jenž jakýmkoli způsobem otroka zabil, jako vrah podléhal soudu.***)

Tak dne 18. dubna r. 321. odeslal císař Konstantin veliký biskupu *Hosiovi* ve Španělích dekret, jímž ti otroci svobodnými býti se prohlašují, kteříž před biskupem anebo před církví (t. j. před shromážděním věřících), anebo skrze duchovní jakýmkoli způsobem za *svobodné* prohlášeni byli.†)

Dříve stávalo se propuštění jediné před praetorem anebo konsulem, což bývalo spojeno s obtížemi. Nyní však mělo každému tak snadným, jak možná, učiněno

*) Cod. Theodos. 7. Tit. 6.
**) Gregor. M. ep. III. 1.
***) Fessler, děj. círk. 116. §. 30.
†) Sozom. I. 9. — Cod. Theodos. l. c. — Tillmont hist. des emp. 4, 168 sq.

býti, *otroka na svobodu propustiti*; papežové pak dokonce těšili se právu, pouhým od sebe *vydáním listin* na svobodu propouštěti. Tak praví Gregor. Magn. ep. VI. 12.: „Vos Montanam atque Thomam famulos sanctae Romanae Ecclesiae, liberos ex hac die civesque Romanos efficimus, omneque vestrum vobis relaxamus peculium.“

Pohanské otroctví bylo všudež, kdekoli se křesťanství rozšířilo, v podstatě zrušeno, t. j. uznávalo se, že nikterak takového vnitřního rozdílu mezi lidmi není, aby jedni jakousi duchovní přirozenosť, v podstatě ušlechtilejší druhých, měli, anebo již pouhým narozením svým v pravdě *duchovní* se stávali a proto již za pány ustanoveni a k důstojnosti *osoby* (t. svobodné, a ne věci) povýšeni byli; kdežto druzí, sami sebou podstaty *nižší*, takořka *duše bez ducha**) pouze k otroctví a sloužení druhým stvořeni byli a tudy vzhledem k ostatním pouze v ceně *věci* aneb *nástroje* stáli.

Po tomto názoru, ve spojení s novým, z Krista vycházejícím životem vůbec a ku zřejmé radě představených církve, bývalo otroctví i po svém zevnějším zjevu *pouhou prostou vůli* jednotlivcův namnoze zrušováno: tam však, kde zevnějším jsouc zařízením, ještě trvalo, přece poměry těmi v tuhém tvaru svém velice zmirňováno jest.

Naproti tomu však církev zakázala, aby kdo sám, o své ujmě, otroctví se oprostil; a počínání takové kárala, ano trestala i vyloučením z počtu věřících; jakož i nižádný zřejmý zákon církví vydán nebyl, na základě jehož by byli *patroni* (t. j. páni, majitelé otroků) otroky své na svobodu propouštěti *musili*. Proto i apoštol *Pavel* poslal uteklého otroka *Onesima* pánu jeho

*) To mluveno dle *trichotomie* starých, dle které člověk se skládá prý z částí tří: *těla* či hmoty (σωμα), *duše* (ψυχη) a *ducha* (πνευμα čili νους, spiritus, mens).

Filemonovi zpět*), a to týž apoštol, který tak zřejmě mluví o *svobodě synů božích*.**)

Tak vedla si církev za časů Řeků a Římanů vzhledem k *otroctví*. Zcela tytéž zásady a týž řád nalézáme ve *středověku*, když germanští a jiní severní národové do lůna její vstoupili. Církev i v této době na odpor se stavěla hanebnému obchodu s lidmi (otroky), i za těchto časů ještě namnoze provozovanému, a všemožně mu bránila. Tak Concil. Londýnské r. 1102 za času sv. *Anselma* Kantuarienského († 1109) zakázalo co nejdůrazněji: „Ne quis illud nefarium negotium, quo hactenus solebant in Anglia homines sicut bruta animalia venumdari, deinceps ullatenus facere praesumat."

Vytrvalosti církve podařilo se, nejprv *otroctví zmírniti*. V duchu Kristovu připomínala obrazu božího a bratrství v každém člověku, jakož i společného vykoupení skrze Ježíše Krista velmi důrazně. Biskupům ukládala za přísnou povinnosť, aby ve svém okresu nevolníky chránili, by prchlými pány (zbytečně) utlačováni a týráni nebyli.

Tak Řehoř IX. některých dědičných pánů v Polsku pokáral, že, aby hověli své choutce lovecké, nevolníkům svým sokolí hnízda do péče a na starosť svěřovali a je velice a tvrdě trestali, když mláďata uletěla: „Animas fidelium, *quas Christus redemit sanguine*, avium intuitu et ferarum Satanae praedam effici detestabile decernimus et iniquum."***)

Jestliže pak kdo v osudné hodině smrti nevolníkům svým svobodu daroval: naznačila to církev býti nejzáslužnějším skutkem *křesťanského milosrdenství* (in remedium animae, pro amore Dei); ano *propuštění* ta-

*) List k Filemonovi.
**) Řím. 8, 21; 2. Kor. 3, 17.; Gal. 4, 31.; — 5, 13. a j.
***) Regesta Gregor. bei Raumer Gesch. d. Hohenst. B. V. S. 16.

kové (manumissio per testamentum) učinila i *bohoslužebným úkonem*, a stávalo se *před oltářem* určitými a slavnými obřady; tím vším církev nesmírnému množství křesťanův svobodu zjednala.

Církev však také u věci té příkladem šlechetným, časného zisku se vzdávajícím, předcházela a vlastním poddaným ponechávala tolik práv, že její domácí sluhové ve služebníky svobodné, jakož i nevolníci na statcích, kteří role vzdělávali, za přiměřené služby v dědičné nájemce a činžovníky s určitými služebnostmi (jura dominicalia) přeměněni byli.

Posléze zrušila církev ve svém zákonodárství též *irregularitu*, ze stavu nevolnictví pochodící; biskupové rádi přijímali do svých seminářů schopné syny svých nevolníků, aby se pro duchovní stav vycvičili, v němž nezřídka až i nejvyšších stupňů dosahovali.

Když r. 1266. Uherský král Bela biskupa zavrhl, že nevolníkem narozen byl, odepsal mu Klement IV.: „Pro nihilo reputanda esse haec discrimina, quae inter homines commenta est humana imprudentia, imparesque esse voluit, quos Deus coaequaverat; hominum voluntate praescribi non potuisse contra naturam, quae hominum genus omne *libertate* donavit.“ — Naproti tomu vždy od církve za zásadu postaveno jest na př. in decretis Hungaror. apud Mansi T. XXIII. p. 1184.: „Nullum servum in clericum ordinetis, nisi dominus ejus eum manumittat, ut de caetero ex toto nihil in eo juris habeat.“

A jediné církvi, kteráž všecko ku vyšší jednotě vede, podařilo se, tu velikou mezeru mezi různými stavy vyplniti a syny a bratry královské se syny otrokův a nevolníkův k jednomu stavu a k jedné službě spojiti.*)

*) Alzog. str. 536. — 5. vyd.

Dlouhá trpělivosť, s kterouž církev lepším poměrům vstříc hleděla, nejradostnějším výsledkem odměněna jest; křesťanský dnch tiše a zvolna, ale za to tím hloub a důkladněji působící, utvořil si sám formu sobě přiměřenou a formy cizí bez bouře a revoluce se sprostil, ano i beze všeho zevnějšího, donucovacího zákona; nebo téhož použito jen tu a tam proti posledním zbytkům otroctví, kdyžtě samo sebou uvnitř již úplně přemoženo bylo, žádného živého spojení mezi ním a ostatním velikým množstvím křesťanův nestávalo a dávno již jiné společenské řády na jeho místě se byly utvořily.

Poněvadž pak západní církev z různých, duševním vzděláním velice od sebe rozdílných živlů se skládala, ješto někteří národové dříve, jiní později do lůna její vstupovali, často též nepříznivými osudy s výše vzdělanosti, již se postupem století pracně byli domohli, opět dolů, do barbarství uvrženi jsou: patrno, že nemohlo otroctví všudež a jedním rázem zároveň přestati.*)

Přes to přece vše udrželo se přece *nevolnictví* až na nejnovější časy; u nás zrušeno jest před 100 lety císařem Josefem II. r. 1781; v Polště a na Rusi trvalo však ještě déle; na Rusi teprv za našich dob Alexandrem II. zrušeno jest. K nám Slovanům přišlo z Němec (feudalní systém); Slované byli vždycky svobodní; jen zajatí ve válce stávali se otroky a i tu osud jejich velice *mírný* byl. Odtud i Němci dávali zajatým Slovanům jméno *Sklave*, tak že Slovan a otrok jim jedno bylo.

Ve staročeském právu slula *člověčenstvím* tělesná poddanosť sedláků, a člověčenství lišilo se od poddanosti obyčejné, která se vztahovala pouze k *pozemku*, tím, že se týkalo samé *osoby*. Též bráváno člověčenství ve smyslu širším jako poddanosť vůbec (homagium).**)

*) Möhler (Gams O. S. B.) — Kirchengesch. I. 691.
**) „Slov. nauč.“ článek „člověčenství.“

Rozdíl mezi otroctvím a nevolnictvím jest ten: V otroctví náleží člověk beze všeho omezení pánu svému; v nevolnictví jen potud, pokud na jistý kus země vázán jest. Nevolník jest části k majetku příslušnou (fundus instructus). V otroctví jest člověk věcí, jako cokoli jiného, může zničen, zmařen býti; při nevolnictví nejde právo nad život a smrt.*) Německé „leibeigen“ naznačuje, že jen hmotou, t. j. tělem může náležeti člověk jinému, nikoli pak *duchem*.

Ačkoli nevolnictví, jak vidno, nebylo *staré otroctví*, bylo přece *zbytkem* jeho, a vždy od vyšších (šlechticů) s opovržením hleděno na *nevolníka* a spojení s ním na př. v manželství, pokládáno za snižující a bezectné a tudy i zakázáno.**) Avšak vzdělanosť křesťanská, ponenáhlu postupující, i tuto hradbu prolomila a zrušila. Nyní ve státech Evropských, Bohu díky, před zákonem všeliký rozdíl zmizel a jeden vedle druhého na roveň postaven jest. Na každém uznáváno práv lidských nezadajných.

Mamonářství však a vydíravosť lidská nezná mezí. Ta zplodila i *nejnovější* otroctví, t. j. zotročování *černochů* Afrických a převážení jich do Ameriky; byliť i *obchodníci* s otroky. Ale r. 1818. a 1841. spojily se Europské křesťanské státy ku potlačení obchodu s otroky v Africe, kterýž duchu Kristovu přímo a zhola se protiví. Kde však *liberálové* vrchní vládu obdrželi, církevní správa týrána jest, statky církvi pobrány a duchovní řády potlačovány jsou.***) Toť známka *liberalismu*, že chce svobodu jen sobě a žádnému jinému, sobě nevázanosť a jinému otroctví.

Konečně udeřila i v Americe poslední hodinka otroctví. Svobodné státy severoamerické chtěly smazati

*) Dr. Kaulich Ethik str. 374.
**) „Slov. nauč.“ čl. „*nevolnictví*.“
***) Alzog str. 967. §. 393.

se sebe skvrnu tu; povstala válka od r. 1861—1868., ve které severní státy zvítězily a otroctví zrušeno jest Tvrdili sice mnozí, že otroci se měli dříve lépe, než potom; proč? že dříve pán se musil o ně starati, pak oni sami; dříve hleděl pán je udržovati ve zdraví, maje v nich svůj majetek, pak se o ně nestaral prý nikdo a zůstaveni jsou bez pomoci. Avšak právě tím, že učiněni jsou samostatní a samočinní, vedeni jsou ku vzdělanosti; nyní s bělochy a se všemi jinými na roveň postaveni jsou a mají přístup ku všemu, i k hodnostem nejvyšším, čehož dříve nebylo.

Psali mnozí lidumilové za nejnovější doby též o *novomodním otroctví ve fabrikách*, *žeť* prý krutější, než staré, a než osud otrokův v Americe. To způsobila *pára*. Zplodila fabriky, ty zničily domácí, *rodinný* život. Fabriky zplodily proletariát a z něho *socialism* a *kommunism*. A ten nepřestane, dokud fabriky budou. Co činiti? od páry svět neupustí, a tudy nezbývá, leč poměry ty *regulovati*. Tu však nepomůže nic, leč *křesťanství* — *láska křesťanská* — pána k dělníkovi, dělníka ku pánu. Musí provívati srdcem všech *duch Kristův*, a otázka bude rozluštěna; sama se rozluští, jako otroctví v církvi duchem Kristovým samo přestalo a nebylo třeba, dávati zvláštních zákonů a násilím zakročovati.

Ohlédnouce se však ještě jedenkráte zpět vyznati musíme, že zplesati musí srdce každého lidumila, že ta skvrna s člověčenstva sňata a *otroctví* zrušeno jest, a velebiti neskonalou lásku Boha Otce, který Syna svého, Ježíše Krista, nám seslal, který nejen že ducha vykoupil a milostí svou v církvi posvěcuje, ale i otroctví *tělesné* zničil; a s úctou nejhlubší pohlížeti musí všeliký nestranný posuzovatel dějin lidských ku *katolické* církvi, která, v duchu Kristovu působíc, ku blahu a spáse lidstva, nejen *svazky duchovní* rozvazuje a tíži hříchů s duše snímá, ale i pout tělesných pozbavuje a

jich oprosťuje, člověka ve všem ohledu povznášejíc, všestranně původní důstojnosti jeho jej vracejíc a tak ku poslednímu cíli, k Bohu a věčné blaženosti jej vedouc.

Agapy.

Podává **Frant. Syllaba**, prof. gymn. v Kolíně.

Potřeba a touha člověčenstvu vrozená, božství na blízku býti a s Bohem svým vejíti ve spojení co možná nejužší*), našla ve -starověku výrazu mimo jiné i v hodech obětních, které mnohdy po obětech následovaly. Část masa nejlepšího a nejtučnějšího zvířat obětních při obětech krvavých, a část koláčů obětních (ovšem též ještě jiných potravin zvláště připravených) při obětech nekrvavých bohům se obětovala, a ostatní při hostině od obětujících, pozvaných a kněží se pojídalo, kterýmž požíváním vcházel člověk v jakési společenství s bohy.

Z některých obětí nesměli obětující ničeho pojídati, nýbrž buď celé zničeny jsou, aneb část nezničená kněžím připadla. Co do času volívána byla pro obětování bohům nebeským doba polední, bohům podsvětním pak čas podvečerní**). S hody obětními potkáváme se u pohanů, najmě Peršanů***), Řekův, Římanův i u Židů ve starém zákoně.

Vedle předpisů Mojžíšových nenásledovala hostina obětní po oběti zápalné (sacrificium holocaustum), při níž celé zvíře na oltáři jest spáleno, nýbrž po oběti

---

*) Dr. Karl *Werner*, die Religionen und Culte, 676. Dr. Heinrich *Klee*, Kath. Dogmatik 675.

**) G. F. *Schoemann*, Griechische Alterthümer II. 232. Fr. *Velišský*, Život Řekův a Římanů, 324.

***) Joh. Jos. Ign. *Döllinger*, Heidenthum und Judenthum 373.

pokojné (sacrificium pacificum), která předpokládala stav milosti obětujícího. Při obětech za hříchy a za viny (sacrificia pro peccatis et delictis) tučné části*) jsou spáleny na oltáři, vše ostatní požili kněží na místě posvátném; však při obětech za hříchy, konaných za velekněze nebo za všechen lid, muselo vše mimo tučné části, které na oltář přišly, mimo ležení (později mimo Jerusalém) spáleno býti. Nebyla-li obětní hostina dovolena zákonem, mělo se tím naznačiti, že Bůh má v ošklivosti hřích, který vylučuje člověka ze spojení s Bohem.

a) Vznik agap a význam jejich.

Jako u pohanů a židů, povstaly záhy i u křesťanů podobné hody, mající z počátku ráz úplně bohoslužebný, hody lásky, tak zvané agapy**) (ἀγάπη-láska), a právě obyčej hostin obětních u pohanských Řeků běžný zvláště přispěl k tomu, že se obcemi pohansko = křesťanskými tak záhy agapy rozšířily. Vznikly v Jerusalémě bezpochyby příkladem Krista Pána (Mat. 26, 18.), který ustanovení eucharistie spojil s hody lásky, a byly jakousi upomínkou na poslední večeři, na utrpení a smrť Páně. S obětí mše svaté jsouce spojeny a modlitbou počaty, bývaly oživovány zpěvy žalmovými, a končeny bratrským políbením (φίλημα ἀγάπης, ἅγιον).***) Zrcadlí se v v nich ona vroucí bratrskosť, ona důvěrná pospolitosť, kterou se tehdy věřící vyznačovali. Tatáž láska, kteráž je učila, by s horlivostí chvály hodnou jedno-

---

*) Totiž: tuk střev s obklopující je sítí ledviny, játra a při některých druzích ovcí tuk z ohonu.

**) Georg *Ratzinger*, Geschichte der kirchlichen Armenpflege. *Wetzer und Welte*, Kirchenlexicon II. 326. *Schlegel*, De agaparum aetate apostolica. *Moerlin*, De origine agaparum veterum christianorum.

***) Epištola k Řím. XVI. 16. Epištola I. ke Korints. XVI. 20.

myslně Boha v chrámě velebili, přiváděla je též bez rozdílu stavu ke společným hodům, aby takto téže vzájemné lásce dávali výrazu. V metropoli Jerusalémské odbývaly*) se agapy v domě některého křesťana denně a sice večer, v kterouž dobu konala se slavnosť lámání chleba, večeře Páně, s níž spojeny byly; říditi je bylo z počátku úkolem apoštolů, později jáhnů.**)

V obcích pohansko-křesťanských nekonaly se tyto hody lásky z počátku tak často, jak právem lze souditi z prvého listu ke Korintským, kde výslovně domácí hody jsou uváděny pravidlem (11, 22. 34.), agapy výjimkou. Od té doby však, kdy byla zřízena správa církevní v každé obci pohansko-křesťanské, slaveny agapy v kostelích nebo kaplích a bylo biskupu výlučně vyhraženo pořádati a říditi je.***) Agapy byly pro chudinu v skutku ulehčením nenepatrným, ježto bohatí přinášeli sebou pokrmy, a zároveň s nimi je pojídali. Duch bratrskosti a pospolitosti byl takto jimi mezi vyznavači Kristovými rozněcován vzájemná láska a jednota utvrzována, protivy bohatství mizely.

Ovšem vplížily se již záhy do agap zlozvyky; nesvár kalil krásnou tuto instituci, zvláště ve rozštěpeném Korintě. Bohatí a zámožní požívali se svými přinešených pokrmů, ničeho z nich s chudými nesdílejíce, tak že jedni hynuli, kdežto druzí hodovali. Pavel brojil proti těmto zlům se vším důrazem (I. Kor. 11, 20-22.) žádaje by všichni pospolu hodů se účastnili, aby tak krásný ráz agap ničím nebyl zatemňován. Také Juda toužil (v. 12.) na zlozvyky ty. Než takové případy

*) Epištola I. ke Korint. XI. 20. Skutkové apošt. II. 46.
**) Skutkové apošt. VI. 2
***) Epis. Ignat. ad Smyrn VIII.

byly přece jen výjimkou, a instituce ta se uchovala a byla blahonosnou až do třetího století.

b) *Agapy ve druhém a třetím století.*

Poněkud již ve století druhém a zvláště ve třetím agapy na svém významu mnoho potratily. Biskup účastnil se už zřídka těchto hodů; pořádati je bylo po většině ponecháno některým soukromníkům. Řízeny byly jáhnem, který pořadateli též označoval osoby, jež měly býti pozvány. Nebyly už spojeny s bohoslužbou, nýbrž staly se hostinami, jež nejen v době večerní, ale i v jiný čas jsou chudým připravovány*) z části materialií od věřících ku slavení eucharistie přinešených a k obětování neupotřebených aneb od boháčů z různých příčin jsou uchystávány, k. př. o svatbě (agapae connubiales), při pohřbu (agapae funerales*) při posvěcení chrámu (agapae dedicationis ecclesiae), o slavnostech mučeníků (agapae natalitiae***) atd.

Zastávaje křesťany vůči pohanům obviňujícím je z hodů Thyestových, krásně líčí Tertullian na místě právě zmíněném střídmost, skromnost a cudnost, která byla při agapách. Modlitbou jsou počaty, modlitbou jsou ukončeny; za hodů předčítali účastníci ze svatého písma. Pak bavili se ctným hovorem, nikdo nebyl ani uražen ani napaden.

Když se však tento církevní spisovatel stal přísným montanistou, líčil†) agapy barvami nejtemnějšími, pomíjeje všech pěkných stránek jejich. Že vyskytovaly

*) Tertullian apologet. O. XXXIX. 35. Lüft, Liturgik I. 106—120.

**) Origenes in Joh. I. 3.

***) Paulinus, ep. XIII. 11. Theodoret. evangel. ver. 8; Augustin c. Faustum XX. 4. 20. *Drescher*: de veterum christianorum agapis apud Volbeding: thesaurus commentationum selectarum I. 212.

†) Tertullian: De jejunio adv. psych. XVII.

se zlozvyky, zdá se jistým, neboť také Klement Alexandrinský*) jich vzpomíná.

c) *Úpadek a zaniknutí agap ve čtvrtém století.*

Než přece trval celkem způsob tohoto posvátného hodování až do času císaře Konstantina Velikého, který církvi po dlouhých útrapách úplné svobody popřál. Tu změnilo se mnoho ve veřejném životě křesťanů a mnozí upouštěli od zvyku posavadního, který býval mocným prostředkem ku posilnění ducha vzájemné lásky a agapy blížily se svému úpadku a záhynu. ztrácejíce vždy víc a více rázu hodů lásky, jichž dříve všecka obec, chuďas, boháč, nízký i vysoký se byli účastnili, a tím míjel také jejich význam a vnitřní cena. Staly se nákladnými pitkami, které jednotliví boháči chuďasům připravovali, sami se jich neúčastníce. Nebyla to již láska, kterou byly pořádány, a čím více mizela láska, tím více vzmáhala se při nich smyslnosť. A protože se konaly v kostelích a v kaplích, znesvěcovala se jimi i tato místa. Nepříznivé úsudky odsuzující z počátku buď nespravedlivě agapy neb skutečné zlořády při nich tu i tam se vyskytující množily se a odsuzovaly později všecko zařízení jejich. Přirozeno tudíž, že užívali pohané a kacíři těchto zlozvyků při agapách se vyskytujících jako zbraně proti církvi**) a že i mnozí křesťané k nim nedůvěru pojali.

Sněm církevní v Gangře (jinak Germanicopolis zvané) v Paphlagonii canon. XI. r. 330. ujal se ještě agap, a exkomunikoval ty, kteří jimi pohrdali. Než této ochrany ztratily během druhé polovice čtvrtého

*) παιδάγωγος II. 1.
**) Augustinus contra Faustum XX. 21. 24.

století.*) Řehoř Naziansky horlil proti nestřídmosti a opilství, jehož se často mnozí při agapách dopouštěli. Ambrož vypověděl agapy z církve Milanské, a rovněž zakázal je biskup Aurelius Karthaginský a příkladu jejich brzy následovaly sněmy církevní. Tak učinily druhý sněm Orleanský r. 372. can. XII., třetí sněm Karthaginský r. 397. can. 68., synoda Laodicejská r. 372. canon. 28· zakázala nejprve agapy konati v chrámech jakož i zapověděla účastníkům jich, duchovním i laikům, zbytky jídel s sebou domů bráti, sněm Hipponský za času sv. Augustina r. 393. canon. 29. zapověděl, aby agapy**) konány byly v kostelích, dovolil však can. 28., by slavily se na zelený čtvrtek před sv. přijímáním večer veřejně a slavně, protože jest výroční památkou ustanovení večeře Páně.

Řehoř Veliký***) dovolil nově na víru obráceným Anglosasům, by směli konati agapy o výroční památce posvěcení chrámu. Na východě dochovaly se na některých místech agapy až do osmého století.

Matnou upomínkou na ně jsou hody na hrobech nebožtíků, a rozdávání pokrmů při pohřbech a svatbách, což obyčejem ještě dnes jest v některých krajích, a zvláště na východě u Řeků a Rusů.

Tak zmizela blahodárná instituce, která z počátku s bohoslužbou jsouc spojena, nejlépe vyjadřovala bratrskou lásku a pospolitost rodinnou členů církve, zřízení to, jemuž v lepší jeho způsobě sám Julian†) se divil, a je napodobiti se snažil.

---

*) *Binterim*, Denkw. II. 2. pag. 82.
**) Dr. Joh. *Alzog*, Kirchengeschichte I. 382.
***) Epist. Greg. M. II. 76.
†) Julian. frag. epist. apud Bingham, origenes ecclesiasticae VI. 524.

KRONIKA.

44. Výroky apoštolské Stolice v příčině menší klatby, absoluce complicis a kraniotomie.

1. Na základě apoštolské konstituce „Apostolicae Sedis“ ze dne 12. října 1869 zavládl mezi kanonisty náhled, že mocí této konstituce dřívější církevní pokuta „menší klatby“ úplně jest zrušena. I byl v květnu 1883 předložen v Římě dotaz následujícího znění:

Fere omnes Constitutionis „Apostolicae Sedis“ commentatores docent, *excommunicationem minorem* vi hujus Constitutionis abolitam esse. Utrum haec sententia tuto doceri possit in seminario?

Odpověď posvátné kongregace S R. U. Inquisitionis se dne 10. pros 1883 zněla: „*Affirmative.*“

2. Další dotaz předložen byl v příčině absoluce complicis ve znění tomto:

Iterum omnes ejusdem Constitutionis commentatores docent, illum confessarium excommunicationi non subjici, qui *complicem in peccato turpi absolvere fingit*, sed reipsa non absolvit. Contrarium tamen declaravit S. Poenitentiaria die 1. Martii 1878. An potest Orator permittere, ut in suo seminario doceatur praefata commentatorum sententia responso S Poenitentiariae opposita?

Načež dána od posv. sboru S. R. U. Inquisitionis 10. pros. 1883 odpověď: *Negative*, facto verbo cum Sanctissimo.

3 Dotaz třetí vztahoval se k otázce mezi moralisty novější doby častěji přetřásané, zda-li totiž dovoleno jest zabiti dítko v životě mateřském, aby aspoň matka na živu zachována byla, ješto by jinak matka i dítko spolu zemříti musily. Dotaz ní:

An permittere potest, ut in suo seminario tamquam probabilis doceatur nonnullorum recentiorum opinio, quod liceat *infantem in utero matris occidere* ad matrem relevandam, si alias mater et infans perituri sint?

Odpověď k otázce této nebyla dána v určitém znění, nýbrž v tato slova:

Tertium dubium cum sit objectum plurium petitio-

num, quae ab aliis quoque Ordinariis transmissae sunt, adhuc penes Supremum hunc Ordinem in studiis est.

Avšak již následujícího roku 1884 byla od apoštolské Stolice i v této otázce dána určitá odpověď v tomto znění:

Eminentissimi Patres mecum Inquisitores generales in Congregatione habita feria IV. die 28. labentis Maji ad examen revocarunt dubium: An tuto doceri possit in scholis catholicis, licitam esse operationem chirurgicam, quam craniotomiam appellant, quando scilicet, ea omissa, mater et infans perituri sint, ea e contra admissa, salvanda sit mater, infante pereunte? Ac omnibus diu et mature perpensis, habita quoque ratione eorum, quae hac in re a peritis catholicis viris conscripta ac huic Congregationi transmissa sunt, respondendum esse duxerunt: *Tuto doceri non posse.*

Quam responsionem cum Sanctissimus D. N. in audientia ejusdem feriae ac diei plene confirmaverit, Eminentiae Tuae*) communico. Romae 31. Maji 1884.
R. Card. *Monaco.* *Redakce.*

---

45. Alienace zboží církevního.

Dotaz.

Kostel v L. a kostel ve V. jsou v jednom vikariatu a pod jedním patronátem. Kostel L., u něhož knížecí rodina bydlí, jest hojně zásoben prádlem i paramenty, kdežto kostelu V. schází všechno. Farář kostela V. žádá patronátní úřad, aby svolil, by to neb ono přebytečné roucho kostela L. dáno bylo kostelu V. Patronátní úřad to dovolí, a odkáže žadatele toliko na faráře L. Dejme tomu, že farář kostela L. proti darování ničeho nenamítá, jest otázka: může-li farář sám o sobě, se svolením toliko patronátního úřadu, z kostela L. kostelu V. něco dáti, aniž by to biskupské konsistoři dříve ohlásil, a spolu za svolení požádal? *D.*

---

*) Tazatelem byl kardinál a arcibiskup Lyonský ve Francii.

Odpověď.

Dle církevních i světských zákonů jest všeliká alienace církevního zboží zapovězena a stává se dovolenou jen tenkráte, bylo-li k ní uděleno svolení jak biskupského Ordinariatu neb konsistoře, tak i povolení zeměpanské*). V případě výš dotčeném mohlo by se na nejvýš mluviti o zapůjčení paramentů na krátkou dobu; k tomu jest arci farář oprávněn. Avšak darovati nějaké roucho církevní jinému chrámu nesmí farář, ani patron a žádný z nich není oprávněn o své ujmě věc tu odepsati z inventáře. *Redakce.*

---

46. Listina delegační.

Dotaz.

Kterak se má dáti delegace k oddavkám? Podléhá-li delegační listina kolku 50 krejcarovému, či jest kolku prosta? Ani Helfert's Geschäftsstyl, ani Borového sloh toho neuvádí. Jedni praví, že delegační listina kolku podlehá, poněvadž zastupuje spolu list ohlášní. Druzí opět jsou toho náhledu, že přenešení práva kopulačního jest toliko církevní záležitost, která kolku nepodlehá. Kdo má pravdu? *D.*

Odpověď.

Ve slohu Borového nalezá se odpověď na otázku tuto na stránce 48. Dle výtahu ze sazby kolkové má totiž delegační listina obdržeti *kolek 50 kr.* V abecedním rejstříku na konci celé knihy položeném bylo nedopatřením opomenuto k této stránce poukázati. *Redakce.*

---

47. Přispění lékaře a zpovědníka při souboji.

Biskup z Poitiers ve Francii předložil apoštolské Stolici následující pochybnosti či otázky k rozhodnutí:

---

*) *Borový*, úřední sloh církevní str. 427.

1. Potest-ne *medicus* rogatus a duellantibus duello assistere cum intentione citius finem pugnae imponendi, vel simpliciter vulnera ligandi ac curandi, quin incurrat excommunicationem summo Pontifici simpliciter reservatam?

2. Potest-ne saltem, quin duello sit praesens, in domo vicina vel in loco propinquo sistere, proximus ac paratus ad praebendum suum ministerium, si duellantibus opus fuerit?

3. Quid de *confessario* in iisdem conditionibus?

S uvažováním těchto dotazů zabývala se posvátná kongregace S. R. U. Inquisitionis ve schůzi své dne 28. května 1884 konané a dala následující odpověď:

Ad 1. Non posse et excommunicationem incurri.

Ad 2. et 3. Quatenus ex condicto fiat, item non posse et excommunicationem incurri.

Datum Romae 31. Maji 1884. *R.* Card. *Monaco*.

Redakce.

Literární oznamovatel.

91. **Řeči liturgické** *čili výklady o posvátných obřadech v církvi katolické*, jež dle období roku církevního sestavil *František Xav. Vohnout*, zámecký kaplan a osobní farář v Dymokurách. V Brně 1885. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských. Cena 2 zl.

V homiletické literatuře chvalně známý pan spisovatel pokusil se na základě liturgických knih církevních sepsati *řeči liturgické*. Obřady církve katolické jsou velevýznamné, neb jsou plny hlubokých tajemství. Hlavní účel jejich jest čest a slávu Boží rozmnožovati, člověka posvěcovati a pobožnost naši zvyšovati. Jak jsou důležity, viděti i z toho, že mnohdykráte přivedli jinověrce do lůna církve katolické. Proto v protestantismu všecko tak studené a chladné, poněvadž reformatorové si na tom zakládali, aby jak pravili, očistili církev katolickou od obřadů během času zavedených. Zrušením však obřadů zmrtvěla, jak sám učený protestant Becker praví, mezi protestanty také nábožnost. Za tou příčinou vykládání posvátných obřadů nejen důležité, vděčné,

ale také velmi užitečné jest. Pan spisovatel podjal se úlohy své s velmi dobrým úspěchem. Především chváliti jest, že dovedl liturgickou látku přiměřeně dle posvátných dob rozvrhnouti. Každá řeč jest logicky rozdělena; na některé neděle podávají se dva výklady, z nichž jednoho dle okolností i k odpolednímu křesťanskému cvičení užiti možno. Obřady vykládají se zevrubně a světle, tak že této knihy s prospěchem budou moci použiti i důstojní páni katechetové na středních a měšťanských školách ku svým exhortám, ba též i katechesím. Důstojný pan spisovatel byl by zvýšil ještě hojnější měrou cenu svých kázaní, kdyby byl více užil příkladů, jaké lze nalézti ve Schmidově historickém katechismu, v Mehlerově příkladech aneb ve sbírce Černohouzově a jichž lze uvésti i při historickém rozvoji jednotlivých obřadů. Snad toho neučinil proto, že každý kazatel snadno si jich vyhledati a podle místních potřeb i vzdělání svých posluchačů k řeči liturgické přidati může. Řeči liturgické páně Vohnoutovy vřele doporučujeme důstojnému duchovenstvu.

Dr. *Fr. Krásl.*

92. **Bibliotéka nejslovutnějších kazatelů českých starší doby.** Rediguje a vydává kněz *Ign. Bečák.* V Kroměříži 1885. Nákladem vlastním. — Tiskem Jindř. Guska. Cena ročníku 3 zl.*)

Horlivý kněz Ign. Bečák chtěje rok tisíciletého jubilea úmrtí sv. Methoděje v paměti naší dlouho zachovati, začal roku toho vydávati bibliotéku nejslovutnějších kazatelů českých starší doby jako upomínku na rok jubilejní. Máme sice v literatuře naší mnoho sbírek dobrých i nedobrých kázaní, a mimo tyto, časopisy: Blahověst, Posvátná Kazatelna a Pastýř duchovní každoročně podávají nám pomůcky ku kázaním nedělním a svátečním celého roku, ale vedle těchto Bečákova bibliotéka může ještě dobře existovati; neboť svrchu zmíněné časopisy podávají nám po většině novější plody kazatelské, kdežto tato bibliotéka vytkla si úkol:

*) Již v 7. sešitu podali jsme recensi jiného p. spisovatele; obdrževše však stejným časem dvoje posouzení dovolujeme si tuto podati druhý posudek, jenž s prvním se srovnává. *Red.*

vydávati kázaní nejslovutnějších kazatelů starší doby nyní již v zapomenutí jsoucí, aby kazatelé novější dle nich vkus svůj tříbili a v témž směru umění kazatelské dále vzdělávali a zdokonalovali. Kazatel naší doby může obojích i starších i novějších kázání použiti a zachová se tak dle písma sv. (Mat. 19, 52): Protož každý učitel (kazatel) umělý v království nebeském podoben jest člověku hospodaři, jenž vynáší z pokladu svého nové i staré věci. Jak z úvodu souditi se může, budou se podávati v této sbírce výtečná kázaní Šebestiana Scipiona (Berličky), Mat. Šteyera, Mat. Tannera, Jiřího Rectorise, Šebest. Labe, Jana Barnera, Daniele Nitsche, Jana Libertina, Fab Veselého, Leop. Fabritia, Jana Trutnovského, Karla Josefa Kluna, Jana Chmely atd.

Počátek učiněn s kázaními Leopolda Fabritia, člena Tov. Ježíšova a kazatele u sv. Klimenta v Praze — a sice podávají nám dosud vyšlé sešity (1. 2. 3.) jeho slavnostná kázaní Marianská, kázaní na všecky výroční svátky a kázaní při některých obvzláštních v církevním roce slavnostech a příležitostech. Vyznati sice musíme, za kázaní tato nejsou přesně dle pravidel homiletických spracována, a že spíše „řeči“ nežli kázaní bychom je nazvali; sloh po většině nižší až někdy i méně kazatelský, ale co na formě schází, o to více jest na obsahu — jsou to kázaní jadrná, velmi poučná a srdečná — tak že úplně schvalujeme snahu pořadatelovu a radíme mu, aby ve vydávání pokračoval; jenom to bychom se odvážili připomenouti a za to žádati, aby pan pořadatel místa v řečech Fabritiových s náhledy zastaralými a názory v XVIII. století sice platnými, kterýchž však novější doba neuznává, ihned sám opravil, aby snad některý pan kazatel, kdyby chtěl Fabritia věrně následovati, aspoň v tom jej nenásledoval. K dalšímu dílu mnoho zdaru!

Karel Vondruška,
koop. u sv. Havla v Praze.

93. **Řeči liturgické o slavnostech a svátcích roku církevního** s výkladem připadajících obřadův, jež ku svým přifařencům činil *Bohumil Fr. Hakl*, děkan a bisk. vikář v Hořicích. Od neděle 6. po Velikonoci až do poslední neděle po sv. Duchu čili kruh svatodušní. Řečí 35 a připomenutí. Svazek druhý. V Praze. Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví (G. Francl). Cena 1 zl. 12 kr.

Řeči liturgické nemohli bychom nikterak úplnými nazvati, kdyby nepojednávaly o nejdražší oběti, středu veškerých katolických bohoslužeb, a sv. svátostech, zdrojích milosti Boží každému člověku nevyhnutelně potřebné. Proto též věhlasný kazatel p Boh. Hakl v druhém díle svých řečí liturgických, který zaujímá dobu na slavnosti liturgické méně bohatou, vykládá důkladně obřady sv. svátostí a zvláště dopodrobna mši sv. a některá hlavnější svěcení a žehnání církevní. Výklad jest srozumitelný a přesvědčivý. Ostatní úsudek, který jsme pronesli o dílu prvním v minulém sešitu našeho časopisu, platí i o tomto druhém dílu.

Karel Vondruška,
koop. u sv. Havla v Praze.

Dědictví Maličkých v král. Hradci vydalo tyto spisy:

94. **Příběhové svatých patronů českých.** Mládeži a její rodičům vypravuje *Jan Tykač*, učitel v České Třebové. Jubilejní podíl sv. Methodějský pro údy Dědictví Maličkých na rok 1885. Se 4 barvotiskovými a 13 cinkografickými obrázky Tiskem Lad. Pospíšila v Hradci Králové, nákladem Dědictví Maličkých. Krámská cena sešitu 80 kr. Str. 224.

Oba spisy letošní, český i německý, věnovány jsou slavnosti jubilejní sv Methodějské. Velevhodný jest předmět spisu českého, kterýž podává životopisy sv. patronů českých a sice nejdříve na základě zjištěných zpráv historických, pak ale též s připojením hojných legend a pověstí, které k životopisu sv. patronův od starodávna se poutají. Při sv. Janu Nep. shledali jsme, že spisovatel přidržel se nejspolehlivějších pramenů dějepisných, nepouštěje se v báchorky o dvojici Janův a správně rok úmrtí naznačil. Též jsme jak správě Dědictví tak i p. spisovateli za to povděčni, že mezi sv. patrony vložil též stručný životopis sv. Wolfganga biskupa Řezenského, a že tudy lichou se jeví výčitka nám nejnověji činěná, jako bychom tohoto Světce z počtu sv. Patronů byli nevděčným spůsobem vypustili. Cenu letošního podílu nad míru však zvyšují obrázky, jichž jest 17; barvotiskové i cinkografické (na základě dřevorytiny provedené) jsou vesměs zdárně kresleny a čistě vytištěny. Povšimnutí hodno jest slovo redakce o přátelích a škůdcích Dědictví (str. 200 n.) Všech údů čítá Dědictví 37645, spoluzakladatelů 143; příjem za

25=letého trvání Dědictví činil 147609 zl. 48½ kr., vydání 108977 zl. 27 kr., tak že zbývá jmění 38632 zl. 21½ kr. Dovolujeme si poznovu upozorniti důst. duchovenstvo, aby ve snažilo blahodárné Dědictví toto vždy více mezi lidem šířiti. *Redakce.*

95. **Des Herzens Osterfest.** Eine dem Wohle der Familie der Gegenwart gewidmete zeitgemässe Erzählung von *Josef Strasser*, Katechet an der Altstädter Bürgerschule zu Prag. Betheilungsbuch der Heredität der Kleinen für das Jahr 1885. Mit 3 Farbenbildern. Druck von Lad. Pospíšil in Königgrätz 1885. Verlag der Heredität der Kleinen. Ladenpreis 70 kr. S. 279.

Za našich dob jeví se nutnost, aby obecný lid a zvláště mládež již záhy byli poučováni o podstatě snah převratných, k nimž především socialism a jiné výkvěty moderního liberalismu přináleží. Záslužný úkol toho druhu a směru vytknul sobě spisovatel knížky této, an podává obrázek ukazující dosti jasně, kam vede národní nesnášelivost, kam bezbožné sobectví a vydíravost jedněch a hrubé bezohledné násilnictví druhých. Ukazuje se, kterak již mezi studující mládeží koukol nevěry a bohaprázdné spustlosti ve šířiti počíná, kterak tovární život snahám socialistickým úrodnou půdu připravuje a kterak štvanice národnostní by pozneuáhla celou vlast naši rozsápati a v úplnou záhubu uvesti musily. Při tom dlužno uznati, že spis nikterak si nevede doktrinářsky, nevypočítává suchopárné zásady, ale v zajímavém a poutavém vypravování různých příhod ihned také dobré zásady vštěpuje a proti lichým domněnkám se zdárným výsledkem bujuje. Knížka, třemi čistě provedenými obrázky ozdobená věnována jest nejdůst. p. biskupu Kralohradeckému Dr. Josefu Janu Haisovi. Knížky podobného směru a obsahu zajisté ku cti a prospěchu Dědictví poslouží. *Redakce.*

96. **Stylisika a poetika,** kterouž, maje stálý zřetel k osmidílné čítance pro školy obecné a ku své čítací knize pro ústavy učitelské *učitelům a učitelského úřadu kandidátům* napsal *Karel Vorovka*, prof. pražského c. k. ústavu ku vzdělání učitelův. *Díl I. Stylistika.* Cena 1 zl. 60 kr. Nakladatelé: Knihosklad Rohlíček & Sievers knihtiskárna. Vydavatelstvo paedagog. časopisu „Škola a Život“ v Praze.

V oboru paedagogickém chvalně známý spisovatel pan Karel Vorovka obohatil literaturu paedagogickou novým dílem upraveným pro učitele a učitelského úřadu kandidáty. Pan spisovatel prozkoumal všecka díla česká i německá podobného obsahu a vybral z každé to nejlepší a pro učitele nejpříhodnější a uvedl to ve srovnalost se svými dříve již vydanými čítacími knihami pro školy obecné. Díl I. této knihy, stylistika, rozdělen jest velmi příhodně na část obecnou a zvláštní. I. část obecná pojednává o všeobecných vlastnostech slohu; o vlastnostech dobrého slohu grammatických, logických a aesthetických; II. část zvláštní pojednává o zvláštnosti dobrého slohu (či jakého slohu se má užívati) v povídce, v popisu, v parallele, v rozjímání, v řeči, v dopisech a v listinách jednacích. Rozdělení a uspořádání jest velmi dobré; jenom to bychom připomenuli, že pan spisovatel mohl přidati k odstavcům důležitým číslice nebo písmeny k vůli přehledu a pamatování dle starého a dobrého pravidla „qui bene distinguit, bene docet,“ a to zvláště v padagogice jest na pravém místě. Důkladnému dílu tomuto odpovídá též pěkná úprava.

Karel Vondruška, koop. u sv. Havla.

97. Syntax der wendischen Sprache in der Oberlausitz von *Georg Liebsch*. Bautzen. Verlag von Michael Hórnik. In Commission bei Schmaler & Pech in Leipzig. 1884.

I Lužičtí Slované probouzí se již ze svého dlouhého spánku, hlásí se veřejnosti, že ještě žijí, hlásí se k svému právu, ujímají se svého jazyka, podávají ukázky z něho jiným národům, hledí jak ze všeho vidno zaujati místo samostatné, neodvislé a vymaniti se z poroby jazyka německého. Hlavní zásluhu o toto probuzení má obětovný a nezištný nakladatel této knihy pan Michael Hórnik, který v krátké době mnoho slovanských spisů zvláště lužických svým nákladem vydal. — Tak vydal: Laut- und Formenlehre der oberlausitzisch-wendischen Sprache von dr. Pfuhl, Hornjolužiska serbska ryčnica na přirunowacym stejišću spisal Dr. Pfuhl. Lausitzisch Wendisches Wörterbuch von Dr. Pfuhl, Lužica. Měsačník za zabavu a povučenje. Redaktor dr. Ernst Muka. K těmto spisům od Pfuhla připojuje Jiří Liebsch skladku lužického jazyka, která jak z uspořádání souditi můžeme velmi dobrá jest. Aby byla širším

kruhům přístupná a najmě aby prospěla Lužickým Slovanům samým, jest skladba tato psána jazykem německým, poněvadž veliká většina Lužičanů jest skoro jenom německého jazyka znalá. Jen pokračujte dále, třeba pomalu to půjde, ale neochabujte, nenechte se odstrašiti. Lužický seminář mohl by v tom ohledu mnoho působiti, chovanci jeho mají příležitosti dosti vzdělávati se v slovanských jazycích, jako vzdělával se v nich zde spisovatel této skladky lužické řeči, který též z vděčnosti k svému bývalému professoru Martinu Hattalovi skladbu tuto jemu věnoval. Úprava jest slušná.

Karel Vondruška, koop. u sv. Havla.

„*Ústřední knihovna*“ vydávaná nákladem knihkupectví J. L. Kobra v Praze vykazuje nejnověji tyto sešity [cena sešitu 10 kr.]:

98. Matka študentů. Povídka od *Frant. Pravdy*. Třetí vydání. „Ústř. knihovny“ sešit 175—177. Stran 124.

Jinoch lehkomyslně žijící po delším boji vnitřním dospívá k úmyslu se polepšiti. Jelikož jiné jinochy špatným příkladem kazil, umínil sobě, že se nyní o dobré vychování študujících zasadí, v kterémžto úkolu šlechetném sestra jeho ze všech sil mu přispívá. Bůh žehná práci jejich. Toť základní myšlenkou, která s mnohými zajímavými a v mravokárném směru poučnými episodami se v knížce nadepsané mistrným pérem a slohem prostonárodním provádí. Zasluhujeť tudíž knížka ta vřelého odporučení a hojného rozšíření zejmena mezi študující mládeží. *Redakce.*

99. Pembe. Povídka z epírsko-albánského života od K. N. *Leonťeva*. Z ruštiny přeložil *Jan Al. Unzeitig*. „Ústř. knihovny“ sešit 178. Stran 74.

Pro seznání poměrův, jež v jižních krajinách panují mezi Turky a Slovany, jest čtení knížky této poučné, jinak ale postrádáme v povídce té nějaké vyšší tendence, jež by jednotlivé obrázky v soustavný celek spojovala. *Red.*

100. U Plzně r. 1618. Novela od *Gustava Pflegra-Moravského*. V Praze. „Ústř. knihovny“ sešit 182. Stran 56.

Mezi četné, zvláště dobou novější vydávané obrazy války třicetileté náleží též knížka právě jmenovaná. Vypisuje se zde obleháni města Plzně nejvyšším vojevůdcem nekatolického vojska, hrabětem Arnoštem z Mannsfeldu. Setník téhož vojska oblíbil sobě pannu katolickou, kteráž v Plzni se nalezala a kterouž za choť pojmouti po ukončení války obmýšlel, avšak při dobytí města smrt nalezl. Směr celého vypravování jest chvalitebný, a čtení povídky poutavé. *Redakce.*

101. Listy a květy. Básně. *Vojtěcha Pakosta.* V Praze. Tisk a náklad Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. (J. Zeman a spol.) 107 str. Cena 80 kr.

„Listy a květy" jest sbírka básniček většinou lyrických, a skládající se z proslovu „Na cestu," z padesáti znělek (Šumavských), z desíti „Různých zpěvův" a z patnácti „Zimních idyll." Ve Znělkách Šumavských opěvá básník krásu, vznešenost a velikolepost hor a lesů Šumavských jakož i svojí vlastní mysli náladu. Znělky tyto upomínají živě na Hálka a vynikají nad básně v druhé polovici knihy otištěné vřelostí citu, lahodností slohu a skutečnou nadšeností pro krásy přírodní. Stůj zde na ukázku alespoň jedna z nich:

„Je-t mi tak blaze jako ptáku v letu,
jenž má svůj háj a modrá nebesa,
a z plna hrdla sobě zaplesá,
že země pod ním opět plane v květu.

Má mysl jará, plná písní, vznětu,
mě ptačím křídlem nese do lesa,
až na obloze zlatá kolesa
se „vozu" zaskví, v moři sterých světů.

Šum denní tichne, květ se k zemi kloní,
a na klekáni kdesi v dálce zvoní,
stvol nepohne se, nezašumí klas . . .

A jak to ptáče v hnízdečku se ztiší,
kdy hlavu skloním, ve snů blahé říši
zřím lesy, květy, hvězdný nebe pás . . ."

Některé chybičky opraví asi básník, dojde-li k druhému vydání. Většinu jich zavinil ovšem nejspíše sazeč. Tak čteme n. př. již na str. 1. klal m. lkal:

„Jáť s vámi často o samotě dlíval,
a s vámi plesal, toužil, *kial* a plál“ — —

Na str. 2. jest vynechán výrok „*bude*“: „ach nevím, nevím, zda vám láska všude, jíž já vás druhdy v srdci pěstoval!“

Na str. 5. ve „Vstupu“ není vyjádřena souvislosť mezi prvními a druhými dvěma verši:

„Báječných světů čarokrásní snové,
o nichž jsem v dětství slýchal tolikrát,
tam kdesi v dáli je prý jasný hrad,
kde každý najde, co zde štěstím *zove.*“ (slove?)

Níže by se nám lépe líbilo „v moři slastí“ než „v slastí moři“ a to pro jasnosť, jížto přečasté a zbytečné převracování ustáleného slovosledu velice bývá na ujmu. Věc platí též o četných jiných rčeních Listů a Květů (n. př. na str. 105. „*jak s líce svěží krásy růže strhá,*“ totiž smrt a jinde.)

Na str. 13. „a co tu *perlí* (m. perel) na každičké snětí.“

Na str. 25. *O* (m. ó a na četných jiných místech) země, krví otců *zavlažena* (m. zavlažená), O mučednice slavná, *nezmožena* (m. nezmožená); níže jest praedikativní tvar *usoužena* ovšem na svém místě, protože jest přísudkem a nikoliv přívlastkem jako nahoře. „jsi neklesnula, hořem *usoužena*“ (totiž *jsouc*).

Na str. 32. „zřel do jasné vody v *basen bovroubené,*“ má se rozuměti „snad zřel *v bazén* do vody jasné, *obroubené.*“ (srovnej *obraceti* z ob-vraceti). Na str. 33. — „Děje mlčí, *neví*“ — (m. nevědí). Na str. 34. „mně pod *nohami*“ (m. pod nohama). Na str. 88. Modlitba matky (m. matčina). Báseň tato zdá se nám býti jednou z nejlepších kusů této knihy. Na str. 92. „*ohlásky*“ m. *hlásky* jest přílišná „licence“. Na str. 96. „*vyvýšuje*“ m. *vyvyšuje.* Na str. 101. „Dejte *mně* habit“ m. *dejte mi habit.* Níže „odlesk krásy *Isabelly*“ odlesk krásy *Isabelliny.* Str. 104. „nespatřiv ani *královina* m. královnina. Str. 105. a *s červy* stele m. červy. (Srovnej slova prostonárodní písně „ona mi ustlala *ovesnou slamou*“ a nikoli „*s ovesnou.*“) Na str. 105. se nám líbilo líčení Isabelliny mrtvoly, jež zní:

Ó nenadál se, jaký přízrak děsný
ukrývá v sobě prostor rakve těsný!
Na místo hlavy hrdé, lepotvárné,
zří bledé lebky rysy bezútvarné;

a čelo, druhdy v nádheře a jasu
propadlo červům lačným ku pospasu;
a z očí, z kterých démanty kdys plály,
hluboké důlky v hlavě pozůstaly —
kde vábil úsměv, plály rety v nachu,
za šklebem zubů černé prázdno zeje . . ."

Méně se nám líbila básnička „*Oblaka letí*" na str. 80. se stálým refrainem „*oblaka letí*," byť se do kontextu sebe méně hodil:

„Ptáčetem *v dálavu* chtěla by spěti — *Oblaka letí*"
„Kdy mu jak od kmene uťaté sněti — *Oblaka letí*."
„Bůh lepší hospodář, proč se má chvěti? — *Oblaka letí*."
„jím srdce útěchy svátek ať světí — *Oblaka letí*."

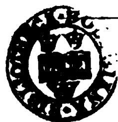
Poněvadž sbírka tato básnická se směrem vlasteneckým spojuje zároveň směr mravně-náboženský, přejeme, aby zejmena u rostoucí mládeže došla obliby a rozšíření zvláště v době rozkvětu literárních a jiných nynějších jejích hrobařů. Dej Bůh, aby kniha tato k tomu přispěla, abychom i v této příčině mohli zvolati s dp. P. Pakostou:

„Leč i z těch hrobů těcha srdci kyne:
že národ, který tolik vytrpěl,
již v žádné bouři věků nezahyne!"

Prof. *Jan Houžvička*.

102. Sv. Josafat, arcibiskup polocký, mučeník a apoštol Rusínů. Na oslavu 1000leté památky úmrtí sv. Methoděje podává *Ant. Rejzek* T. J. Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje na r. 1885. V Brně 1885. Tiskem mor. akc. knihtiskárny. Str. 467.

Oznamujeme prozatím vyjití letošní knihy podílní pro spoluúdy Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje podotýkajíce, že přistím sešitem o knize této obšírněji promluvíme. *Redakce*.

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

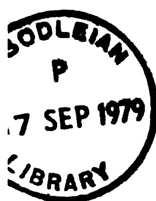
Ročník XXVI. 1885. Svazek X.

Sv. Klement, patron diecése Brněnské.

Lahodně doznívají poslední zvuky velepísně, kterouž v jubilejním roce sv. Methodějském katoličtí Slované všech kmenův a krajin zapěli ke cti svatých prvoapoštolů svých. Nazvice skončena slavnost začátkem října, v diecési Brněnské však potrvá jubileum do konce roku a byla tam oktáva sv. Klementa papeže a mučeníka zvláštním spůsobem oslavena.

Za tou příčinou vydal nejdůst. p. biskup Brněnský Dr. František Sal. *Bauer* pastýřský list ze dne 10. listop. 1885, v němž nejprve otcovskou radost svou nad stkvělým zdarem jubilea projevuje těmito slovy:

„Vy tklivým věru spůsobem vyznávali jste přilnulost svou ke sv. víře křesťansko-katolické, kteroužto sv. bratři Soluňští předkům našim zvěstovali; Vy s nadějnou ochotou obnovili jste úmluvu věrnosti k církvi, jež po tisíc let pravým štípením Ježíše Krista i u nás se osvědčila; Vy s příkladnou horlivostí zpečetili jste obojí přečetnými pomníky zbudovanými sv. věrověstům našim na počesť. Nebude tušim v diecési farnosti, která by jim ke cti nebyla kostel svůj rozšířila aneb obnovila, kapli aneb oltář aneb obraz zbudovala, kříž aneb

sochu nějakou postavila, nové nádoby aneb roucha kostelní zjednala, korouhve aneb prápory sobě pořídila, církevní nějaký spolek aneb bratrstvo založila, zbožné pouti podnikla aneb duchovních missií se přiúčastnila. A kdo spočítá ty modlitby Vaše, které jste snad den co den, aneb alespoň v ustanovené oktávy na poděkování za dar sv. víry, na uctění sv. apoštolů našich, na odčinění bývalé k nim vlažnosti a lhostejnosti, za obrácení hříšníkův a odpadlíků, za sjednocení rozkolníkův a podobné k trůnu trojjediného Boha vysýlali! O věru, horlivosť Vaše utěšeným byla divadlem lidem i andělům, a dobrotivý Bůh nenechá jí bez bohaté odměny a hojného požehnání, jehožto bezpečný závdavek s radostí spatřuji v tom, že již po dlouhá léta nenavrátilo se v diecési tolik nekatolíků do lůna církve katolické a nezpronevěřilo se jí tak málo dítek nezdárných, jako roku právě letošního."

Po té však oznamuje arcipastýř věřícím zprávu velice závažnou a potěšitelnou spolu, že totiž oslava letošního roku jubilejního označena bude památkou celé diecési společnou a na všecky budoucí časy trvalou. S přivolením sv. Otce Lva XIII. ze dne 8. ledna 1885 totiž vřaděn jest *sv. Klement* papež a mučeník *v počet patronů diecése Brněnské.*

Apoštolský dekret zní v původním jazyku takto:

„Sanctissimus Dominus Noster Leo Papa XIII., referente subscripto Sacrorum Rituum Congregationis Secretario, clementer deferens supplicibus votis Rmi D. Francisci Bauer, Episcopi Brunen., benigne concedere dignatus est, ut amodo Sanctus Clemens Papa et Martyr in tota Brunen. Dioecesi veluti Patronus minus principalis habeatur ejusque Festum ab universo ejusdem Dioecesis Clero sub ritu duplici majori recoli valeat, servatis Rubricis. Contrariis non obstantibus quibuscumque.

Die 8. Januarii 1885.

D. Cardinalis Bartolinius S. R. C. Praefectus.

Laurentius Salvati S. R. C. Secretarius."

Při tom pak na lepší poučení věřících své diecése klade nejdůstojnější p. biskup následující zprávy o životě, mučenické smrti a nalezení ostatků sv. Klementa:

„Co pak života sv. Klementa se týče, ač nedosti zpráv spolehlivých z dávných těch věků na nás se dochovalo, pocházel on tuším z rodiny židovské; jakmile však poznal, že Ježíš Kristus jest proroky předpovídaný Vykupitel světa, celou duší k němu se přivinul, tak že sv. Pavel v listu k Filippanům (4, 2.) jej požádal, aby jistou nevoli v městě tomto mezi křesťany vzešlou urovnal. Později setkáváme se s ním v Římě, kdež po smrti papeže Anakleta koncem prvního století třetím nástupcem sv. Petra se stal a jak slovem tak i příkladem svým veliký počet Římanů Kristu získal. Ježto křesťanem býti tenkráte za zločin se pokládalo a ukrutně trestalo, byl svatý Klement jako náčelník a vůdce těchto domnělých zločinců císařem Trajanem z Říma vypovězen a až na nejzadnější hranice římské veleříše na nynější krimský půlostrov do kamenných lomův odsouzen, kdež už na 2000 křesťanů shledal podobně pro víru v Ježíše Krista trestaných. Byl tedy sv. Klement první papež ve vyhnanství, ale víra Ježíše Krista tím nezanikla, anobrž jako v Římě v katakombách, tak i na krimském či chersonském půlostrovu v kamenných lomech konala bohoslužbu svou a brala se dále vítěznou cestou svou, zvláště když sv. Klement odsouzencům nedostatkem vody trápeným spůsobem zázračným bohatý pramen opatřil a skutkem tímto i pohanské obyvatelstvo vůkolní o božském původu učení svého, jakož i o nevinnosti své přesvědčil. Zmařen tudíž úmysl Trajanův, položiti hráz dalšímu šíření nenáviděného křesťanství a nezbývalo než odstraniti Klementa ze světa tak, aby ani jeho tělesné pozůstatky učení, život a působení jeho nepřipomínaly a nebyly podnětem k obdivování se jemu a následo-

vání ho. Byla mu tedy kotvice přivázána na hrdlo a on do moře uvržen. Avšak křesťané, tak alespoň netoliko domnívati se lze, alebrž i souditi náleží, dobře si zapamatovali místo, kde poklad jejich byl ponořen, také písemné památky o úmrtí sv. Klementa pořídili, jak byl on sám v Římě zvláštní zapisovatele za podobným účelem ustanovil, ano snad i jiná ještě opatření učinili, aby svým časem poklad ten byl vyzdvižen a důstojně uložen; neb když sv. Cyrill na cestě své k Chazarům na půlostrov chersonský se doplavil, ihned tělo sv. Klementa hledati se jal, na písemné památky a na ústní podání se dotazoval, a jakkoli stěhováním se národů ze severu a východu na západ i půlostrov ten zpustošen byl, předce pozůstatky sv. Klementa na ostrůvku jednom i s kotvicí šťastně nalezl, a oplývaje nevýslovnou radostí sám vítězoslavně schránku s ostatky těmi na hlavu si položil, na loď donesl a pak až do smrti na apoštolských cestách svých s sebou obnášel.

Sv. Klement počítá se i mezi tak řečené „otce apoštolské“ a list, jejž napsal křesťanům Korintským, výmluvné vydává svědectví netoliko o věhlasu jeho a moudrosti, alebrž i o přednosti a veliké vážnosti, jížto biskup římský se těšil jako nástupce sv. Petra a náměstek samého Krista Ježíše.

Nuže jako oněm křesťanům pro stálost svou u víře a setrvalost v dobrém do chersonských lomův odsouzeným a těžce pracujícím byl sv. Klement povzbuzujícím příkladem, těšitelem a zpomocníkem: tak od nynějška vediž a těšiž i nás a zpomáhejž i nám, abychom vidouce, kterak on, náměstek Kristův, pro Krista i život svůj dal, my učeníci Kristovi z lásky k němu alespoň tělo své krotili, zlou žádost přemáhali, nepravostí se vystříhali a života ctnostného píleli, abychom jednou se sv. Klementem i věčně se radovali.“

Sdělujíce tuto potěšitelnou zvěst připomínáme, že

nyní sv. patronové diecése Brněnské jsou tito: Sv. Petr a Pavel, Klement, Vojtěch, Vít, Václav, Kristin, Jan Nepomucký, Cyrill a Method, Prokop, Kordula a Ludmila.

Konečně podotýkáme, že pokud se vlasti naší české týká, na základě Proprium Bohemiae vydaném r. 1864 a 1865 byla slavnost sv. Klementa na duplex II. classis povýšena, mezi patrony království Českého však světec ten doposud vřaděn nebyl. *Redakce.*

Kritika moderního atomismu.

Napsal Dr. Jos. Pospíšil, professor theologie v Brně.

(Dokončení.)

IX. Atomistika neřeší otázky o bytnosti hmoty.

1. Až doposud, jak jsme již svrchu pravili, převládá v chemii názor, že atomy rozličných prvků neliší se svým zevnějším tvarem, nýbrž svou vniternou povahou a podstatou. Atomy všech 70 prvků jsou prý stejně veliky, mají stejný zevnější tvar, a jejich různost záleží prý výhradně jen v jejich vniterné bytnosti, tak že na př. atomy zlata, stříbra, kyslíku, dusíku atd. *vniterně* čili *podstatně* se od sebe liší.

Liší-li se prvky od sebe *podstatně*, namítá se sama sebou otázka, v čem jejich podstatný rozdíl záleží.

Na tuto otázku atomistika buď nemá odpovědi aneb béře útočiště k domněnce svrchu dotčené, doposud však ničím neodůvodněné, že různost prvků jen z různé skladby jediné společné pralátky pochází.

Ducha lidského pudí nutnost jemu vrozená, všude, kde se mu rozmanitost naskýtá, hledati její společnou jednotu, v níž má zároveň poslední důvod svůj. Touto nutností liší se člověk od zvířete, kteréž přestává na jednotlivých individuálních představách a

k vyšší jejich jednotě nikdy se nepovznáší. A proto nemůže člověk pouhých atomů 70 různých prvků pokládati za *poslední principy* hmotných bytností, nýbrž musí nad těmito prvky hledati jejich společnou jednotu.

Atomistika vykládajíc vše z pouhých atomů neřeší otázky o vniterné podstatě hmoty. Atomy mají touže podstatu, jako těleso samo, které jest z nich složeno, a proto věta: „Každé těleso skládá se z atomů" má tentýž smysl, jako věta: „každé *větší těleso* se skládá *z menších těles*. Že tato věta ana v sobě čirou tautologii zahrnuje, o bytnosti či podstatě hmotných věcí ničeho nepraví, jest zcela zřejmo.

Tvrdí-li atomistika, že těleso se skládá z atomů, praví tím toliko, že každé těleso se skládá z nesčetně mnohých malých těles, ale neurčuje, v čem *bytnosť* těchto malých těles záleží.

V pouhé skladbě atomů bytnosť hmotných věcí právě tak nezáleží, jako kdyby někdo chtěje pojem čtverce vyměřiti pravil: „čtverec jest souhrnem nesčetně mnohých pramalých čtverců.*) Učí-li atomistika, že každé těleso skládá se z atomův a prázdných prostorů, posouvá toliko otázku a bytnosti hmoty, o jejíž výměr právě běží, z viditelných těles do neviditelných atomův a prázdných prostorů. Proto výměr hmoty za hmotných atomů jest pouhé: „idem per idem." Kdykoliv atomistika se pokouší vytknouti a určiti pojem hmoty, spojuje toliko vlastnosti jednotlivých atomů v jednotné představě tělesa. Tak jsou vlastnosti atomů také vlastnostmi těles. Atomistika proto vždy již v *atomech* předpokládá, co v *tělesech* teprve vysvětliti chce.

Atomistika nevysvětluje *bytnosti* věcí, nýbrž soudí jen o jejím *bytu*. Řešíť toliko otázku, přísluší-li hmotě původně *jednota* aneb *mnohosť*, učíc, že mnohosť předcházela přede vší jednotou jednotlivých těles.

*) V. Karsten, Harms, Weyer. l. c. p. 330.

A proto kdykoliv jednotlivá tělesa z původní mnohosti svých atomů vznikají, mohou míti jen ty vlastnosti, kterými již atomy opatřeny byly. Všechen výklad, jejž atomistika o bytnosti věcí podati může, jest pouze výkladem *vlastností*, které atomům přináležejí. Jen tenkráte by se mohla bytnosť atomův, a tím také bytnosť hmoty samé odůvodniti, kdyby atomy mohla v nějaké vyšší jednotě soustřediti a pochopiti. Toto však přímo atomistice odporuje.

2. Poněvadž atomistika nedovede vysvětliti bytnosti hmotných věcí, nemůže také pochopiti a odůvodniti *změn*, které se na nich dějí.

Všude ve všemmíru nové věci vznikají a zase zanikají. Vznik a zánik jest všeobecnou vlastností všech hmotných věcí. Avšak duch lidský, jenž všude za zevnější zjevy k bytnostem pronikati musí, nemůže přestati na Heraklitovu: „*πάντα ῥεῖ*“ nýbrž nutností přirozenou musí se tázati, odkud pochází a kam spěje tato změna věcí. Atomistika nemá tu žádné odpovědi. Podle ní není vlastně žádného vzniku a zániku, žádné věcné, podstatné změny ve věcech hmotných. Vznik a zánik, jakož i každá jiná změna záleží výhradně jen v různé skladbě nezměnitelných atomů. Ve *skutečnosti* nic nevzniká, nic nezaniká, nic se nemění.

3. Je-li každá hmotná bytosť toliko skladbou atomů pak nemá také *žádné jednotné podstaty*, není žádným *jedincem*, nýrbrž jen *nahodilým souhrnem nesčetných jedinců*, kteří náhodou se v ní spojují, aby rovněž náhodou zase se rozpojili a v jiné skladby vešli.

Atomistika nečiní, jak patrno, žádného věcného rozdílu mezi *jednotou nahodilou* (unitas per accidens), jíž na př. hromada písku jest spojena, a mezi *jednotou podstatnou* (unitas per se) ve *přirozenosti věci* obsaženou. Jen *atomy* jsou jí jednotnými podstatami, ale nikoliv *tělesa sama.* Proto jest tolik různých zcela samostatných

podstat, kolik jest atomů. Tělesa nejsou jednotnými podstatami, nýbrž jen různými skupinami, které nahodilou skladbou z jednotných atomových podstat vznikají. Atomy, ať jsou již rozsažny aneb jednoduchy, stejnorodny aneb různorodny, soumezny aneb od sebe odděleny, zachovávají vždy svou jednotnou, zcela samostatnou jestotu, a proto nemůže nikdy z jejich spojení vzniknouti podstata, ježby *v sobě* byla jednotna.

Atomistika popírajíc jednotnou podstatnosť jednotlivých hmotných věcí proměňuje vše, co ve všemmíru jest a se děje, v pouhou zevnější hru atomů, které náhodou a zároveň bez účelu, bez začátku a bez konce co nejrozmanitěji se spojují a zase rozlučují, a tak ze sebe jisté od sebe oddělené skupiny vytvořují, které *tělesa* nazýváme.*)

4. Z jiné ještě příčiny ruší atomistika jednotnou podstatnosť těles.

Jest metafysický axiom, že činnosť každé věci řídí se podle její jestoty čili bytnosti. Jaká bytnosť věci, taká i činnosť její. Agere sequitur esse. Proto jen ta bytosť, která má jednotnou bytnosť čili přirozenosť, má také jednotný princip činnosti. Ale poněvadž podle atomistiky každá hmotná bytnosť se skládá z nesčetného počtu úplně samostatných atomů, má také nesčetný počet principů činnosti, aneb jinými slovy: v každé hmotné bytosti jest tolik zcela samostatných *podmětů* činnosti, kolik jest v ní atomův obsaženo. Kdykoliv se nám zdá, že nějaké těleso jednotnou činnosť jeví, jsme podrobeni bludu a klamu.

Atomistika sice tvrdí, že jednotlivé atomy své různé činnosti tak spojují, že z nich *jednotná* činnosť celého tělesa vzniká. Než tato jednota činnosti netkví v činném principu samém, nýbrž toliko v *terminu* čili

*) V. Schneid, l. c. p. 63 sq.

výmezu, k němuž všechny jednotlivé atomy svou činností směřují. Vzhledem k tomuto *terminu* mohou atomy spolupůsobiti a tak jednotně se jeviti, v principu však čili v podmětu, z něhož činnost vychází, jsou od sebe úplně *odděleny* a proto také na sobě nezávisejí.*) Zapřáhne-li vozka dva koně do jednoho vozu, táhnou jej dva fysické činné principy, a nikoliv jen jeden. Že však oba koni vůz stejným směrem na určité místo táhnou, toho příčinou jest vozka, jenž oba koně k jednotné činnosti spojuje a řídí.

5. Je-li v každém tělese tolik zcela samostatných principů činnosti, kolik jest v něm atomů, pak se musíme tázati, kde jest příčina, která různé atomy tak v jejich činnostech sdružuje a řídí, že své činnosti jedním směrem jednotně jeví. Atomistika jest tu zase v nesnázích.

V atomech nemůže dotčená příčina býti obsažena. Atomy jsou sobě úplně lhostejny a teprv jsou-li sebe zcela blízky, se přitahují a odpuzují. Avšak i když se již spojují, nemají v sobě pražádné příčiny, která by je nutila, by se jen jediným určitým způsobem na př. v krystalu, v rostlině atd. spojily a pak jen jediným určitým způsobem také působily.

Nemají-li atomy dotčené příčiny *v sobě*, pak ji musí míti *mimo sebe*, a tu nezbývá než k pouhé slepé náhodě útočiště vzíti, jelikož atomistika všelikou nehmotnou intelligentní příčinu, ježby atomy spojovala a jejich činnosti jednotně řídila, popírá.

Tak ničí atomistika nejen vši jednotnou podstatu věcí, nýbrž každý jednotný princip činnosti a následovně i každou jednotnou jedním směrem se jevící činnost hmotných věcí.

6. Ještě k dalším absurdnostem pudí atomistika.

---

*) V. Schneid, l. c. p. 64.

Jak přírodověda tak i filosofie rozeznává ve přírodě trojí říši: nerostectvo, rostlinstvo a živočišstvo. Tyto říše nejsou mezi sebou souřadny, nýbrž podřadny. Příroda vystupuje vždy ze tvarů méně dokonalých ku tvarům dokonalejším. Z nerostectva se povznáší k rostlinstvu, z rostlinstva k živočišstvu. Každá vyšší říše obsahuje v sobě *nový* stupeň života přírodního, jehož říše nižší pohřešuje. Proto není žádného přechodu z říše nižší do říše vyšší. Tomuto přechodu stojí v cestě podstatný rozdíl, jenž každou z uvedených říší proti ostatním říším v sobě uzavírá a ohraničuje. A jako jest podstatný rozdíl mezi třemi hlavními říšemi, tak jest v každé jednotlivé říši nesčetný počet různých tvarů, kteréž rovněž se stupně nižšího ke stupni vyššímu se povznášejí. Tento postup lze především pozorovati v říši rostlinné a živočišné. A i mezi tyto jednotlivé tvary v každé říši klade všeobecné přesvědčení člověčenstva podstatné rozdíly. Neb kde přírodní bytosti jeví podstatně různé vlastnosti a činnosti, tam jest také podstatně různé bytnosti a přirozenosti předpokládati.

K jiným výsledkům dospívá atomistika.

Jak jsme viděli, popírají přemnozí stoupenci theorie této všecky kvalitativní čili jakostní rozdíly mezi atomy majíce za to, že všechen jejich rozdíl buď jen v jejich zevnějším tvaru a kvantitativní velikosti aneb jen konečně v různé skladbě ještě menších hmotných jak kvalitativně tak i kvantitativně úplně stejných částic záleží.

Je-li tomu tak, pak neliší se již kámen od rostliny, rostlina od živočicha *věcně*, nýbrž jen *nahodile*, t. j. jen různou skladbou týchže hmotných atomů. Než zdravý rozum i zkušenost učí, že ústrojenstvo rostlinné i živočišné má vlastnosti a činnosti, kterých nerostectvo nejen nemá, nýbrž které zákonům fysikálním a chemickým, jimž nerostectvo podrobeno jest, přímě se protiví.

7. Moderní atomistika vysvětluje *mechanicky* nejen vznik a vývoj ústrojenstva, nýbrž i *původ* světa vůbec.

Táž nutnost mechanických zákonů, kteréž veškera příroda ve svém životě podrobena jest, byla také příčinou, že hmotné praatomy se různě vespol sloučily a tak ze sebe prahátku vytvořily, ze kteréž v dalším průběhu vývoje nynější svět se vší rozmanitostí svých jednotlivých bytostí povstal. Vznik světa není dílem jednotné intelligentní příčiny, jež podle věčného plánu v čase jej stořila, nýbrž účinem pouhé mechanické nutnosti, která doposud veškeren jeho život řídí.

Pokus, vznik světa ze přirozené nutnosti pouze mechanickými zákony vysvětliti, učinil, jak známo, Kant a Laplace.

Kant a Laplace snažili se svou theorií vysvětliti toliko původ *neústrojné přírody*. Moderní přírodovědy, které se zabývají zpytem *organického* života ve přírodě, hledí dotčenou theorii dále ještě rozvinouti a dokázati, že i *ústrojenstvo* jest účinem týchže sil mechanických, které i veškerému vnějšímu světu původ daly. Pouhým nahodilým shlukem atomů beze všeho rozumného účelu vznikly prvotné jednoduché prabunice, které pak podle týchž mechanických zákonů dále se vyvíjely a zdokonalovaly, až konečně po nekonečných dobách obě ústrojné říše se všemi nesčetnými tvary i s člověkem z nich povstaly. I člověk jest tedy jen výsledkem mechanických sil beze všeho rozumného přede vší činností již promyšleného plánu působících

Teprv když oko prvého člověka třpytu slunce se otevřelo a chvění étheru v sobě pocítilo, nabyly skupiny atomů, jež tělesy nazýváme, lesku a barvy, teprv když jeho ucho poprvé vlnění vzduchu v sebe přijalo, povstal první zvuk. Bez ústrojů smyslových není žádného světla, zvuku, chuti atd. Člověk liší se od ostatních bytostí přírodních tím, že *ví o světě a o sobě.*

Myšlénka jeho jest nejvyšší stupeň vývoje přírodního, k němuž se hmota a její slepá síla podle mechanických zákonů povznesti může.*)

Tok života přírodního nikdy se nezastaví. Tytéž síly, které byly příčinou původu a dosavádního vývoje světa, způsobí také kdysi jeho konec. Jak vše podle mechanických zákonů povstalo, tak také zahyne: člověčenstvo, živočišstvo, rostlinstvo a i sama země naše. Ustavičným úbytkem tepla bude se země naše pořád více ke slunci přibližovati, až konečně se všemi ostatními oběžnicemi s tak ohromnou silou do slunce vrazí, že teplem tímto nárazem spůsobeným hmota jak slunce tak i všech ostatních oběžnic v totéž skupenství čiře vzdušné se promění, v jakém byla před původem toho nynějšího světa. Ze hmoty takto v prostoru světovém rozptýlené vznikne potom snad na nějakém jiném místě zcela nový svět, o němž ničeho jiného nemůžeme říci, než že ve svém vývoji bude se říditi týmiž mechanickými zákony, kterým i nynější svět jest podroben.

Toť jsou hlavní obrysy názoru světového moderní atomistiky.

V tomto názoru, jak samo sebou zřejmo, nemá podstata duchová, rozumná a svobodná, životem nesmrtelným obdařená žádného místa. A proto jest nauka atomistická ve své nejvniternější bytnosti čiře *materialistická*, ačkoliv se raději v roucho *monismu* přiodívá. A monismus tento, jak atomistika praví, má prý před každým jiným názorem světovým tu ohromnou přednosť a výhodu do sebe, že vše na základě pouhých mechanických sil zcela jasně, ano průzračně vysvětluje. Ačkoliv ještě doposud mnohé mezery v sobě chová, přece prý lze se vší jistotou očekávati, že věda v nej-

*) V. *Hertling*, Über die Grenzen der mechanischen Naturerklärung p. 10. Bonn 1875.

bližší již době všecky důležitější otázky dosud ještě nevysvětlené z pouhých mechanických zákonů rozřeší. Mimo to domnívá se také atomistika, že jen její nauka podává skutečně *jednotný* názor světový, kdežto prý každá jiná theorie, kteráž mimo viditelný svět nejvyšší osobní, intelligentni bytosť uznává, duchu lidskému se protiví, jenž všude jednotu hledá. Každý theistický názor světový, tedy i křesťanství, vede prý k *dualismu*, jehož překonati a k vyšší jednotě se povznesti nikterak již nedovede.*)

1. Nebude nesnadno dokázati *lichosť* názoru světového, tak jak jej atomistika ve svém monismu hlásá.

Ať již atomismus myslí sobě svoje atomy buď beze sil, aneb silami opatřené, bez intelligentni všemoudré a všemocné bytosti nikdy z nich všehomíra nezbuduje. Atomistika jest podle svého materialistického stanoviska nucena *jednotlivým* atomům jak *nutnosť* tak i *věčnosť* připisovati.

Že jest hmota nutna a věčna, toť základní princip, který prý se sám sebou rozumí. A poněvadž hmota z atomů se skládá, musí i atomy nutny a věčny býti.

Co znamená: hmota — aneb co totéž jest, atomy jsou nutny?

Zdravý rozum praví, že nutno jest, co svou bytností tak existuje, že neexistovati naprosto nemůže. V pojmu bytnosti nutné jest již také vždy její existence obsažena, tak že bytosť nutná nejen neexistovati nemůže, nýbrž ani jakožto neexistující mysliti se nedá. Bytosť nutná tak nutně existuje, že její neexistence kontradiktorický spor, tedy jednoduše holý nesmysl v sobě obsahuje.

Kdyby atomy byly nutny, tedy by svojí bytností byly k bytu či k existenci určeny, tak že by neexisto-

*) V. Hertling, l. c. p. 11 sq.

vati naprosto nemohly. Avšak ani o jediném atomu nedá se říci, že jeho neexistence v sobě kontradiktorický spor zahrnuje.

Každý atom, který existuje, mohl také neexistovati.

A co platí o každém jednotlivém atomu, platí také o hmotě.

Kdyby jednotlivé atomy byly nutny, musily by též všechny ostatní vlastnosti do sebe míti, které z pojmu nutnosti logicky plynou, především musilyby býti *věčny* a *nekonečny*.

Co jest nutno, jest také věčno. Bytnost nutná zahrnujíc již v pojmu své bytnosti existenci *musí* existovati. A poněvadž *musí* existovati, nemůže teprv *v čase vzniknouti*. Kdyby nutná bytost *v čase* povstala, nabyla by teprv bytu, kterého dříve neměla, což však jejímu pojmu odporuje. A proto musí existovati *od věčnosti*. Mimo to má nutná bytost vše sama od sebe nemohouc ničeho od jiné bytosti přijati, má tedy všechny dokonalosti sama od sebe, jest nekonečna. Že atomy nejsou *věčny*, plyne již z toho, že nejsou *nutny*.

Co se týká jejich *obmezenosti*, toť jest sama sebou zřejma. Jsouť atomy nejmenší hmotné částice, z nichž veškera hmota jest složena. A jsou-li atomy obmezeny a konečny, jest také hmota obmezena a konečna. Jaké jsou části, taký jest i celek.

2. Že *atomy nejsou nutny*, lze ze samých fysických vlastností hmoty dokázati.

Atomy, jak fysika učí, jsou zcela lhostejny k pohybu a kel klidu. Vlastnost setrvačnosti jest veškeré hmotě bez výjimky společna.

Je-li hmota k pohybu a ke klidu zcela nelišna a lhostejna, pak nemůže ani pohybu ani klidu míti sama od sebe. Neb žádná věc není lhostejna k tomu, co v její bytnosti jest nutně obsaženo. Je-li hmota v po-

hybu aneb ve klidu, musila do něho vnější příčinou býti uvedena.

Není-li mimo hmotu jiné příčiny *nehmotné*, která ve hmotu působiti a tak ji do pohybu aneb do klidu uváděti může, pak jest jen dvojí alternativa možna: buď byl pohyb ve hmotu *náhodou*, t. j. sám sebou uveden, aneb jest pohyb *věčen*.

Obojí alternativa zahrnuje v sobě nesmysl.

Jak může hmota, která byla od věčnosti v mrtvém klidu, sama sebou beze vší vnější příčiny najednou do pohybu přejíti?

Přijme-li atomistika tuto alternativu, ruší základní ontologický a logický zákon příčinnosti, jenž dí, že tam, kde není žádné účinkující příčiny, také účinu nemůže býti.

Poněvadž tento nesmysl jest příliš patrný, proto raději atomistika pohyb sám *za věčný* prohlašuje. Atomy a věčný pohyb, toť dva pojmy, na nichž přemnozí atomisté názor o všemmíru budují.*)

Věčný pohyb nedá se rovněž mysliti.

Předně popírá všeobecnou vlastnosť *setrvačnosti* hmoty. Kdyby hmota byla věčně v pohybu, byl by jí tento pohyb nuten a nezbyten, jako její věčný byt, t. j. pohyb by náležel k *její bytnosti*. Kdyby však pohyb byl hmotě nuten, musila by v něm hmota ustavičně býti a nemohlaby nikterak z pohybu do klidu přecházeti.

3. Mimo to tvrdí atomistika sama, že svět ze shluku atomů vzniknul, že se ustavičně vyvíjí, a že tento vývoj bude míti konec.

V tom si atomistika sama odporuje.

Kdyby pohyb byl věčen, *nemohl* svět ze skladby atomů pohybem jejich způsobené *vzniknouti*. Vše, co vzniká, vzniká v *čase*, ve věčnosti nemůže nic vznik-

*) V. *Büchner*: Kraft und Stoff. 13. Aufl. p. 6 sq. Leipzig 1874.

nouti. — Učí-li proto atomistika, že pohyb atomů, ačkoliv *od věčnosti* trval, přece teprv *v čase* původ světu dal, musí také připustiti, že pohyb od věčnosti až do toho okamžiku, kdy z atomů viditelný svět způsobil, byl *úplně bez účinu*. Tu béře atomistika útočiště k domněnce, že světová hmota tvořila již před tímto světem nesčetně mnoho jiných světů, které zanikly a svým zánikem nynějšímu světu cestu připravily.

Tato domněnka jest zcela absurdní, poněvadž předpokládá počet, který nemá žádného počátku a který pořád roste a se množí.

I v tom vězí odpor, že pohyb světový bude kdysi ukončen. Je-li pohyb hmoty věčen, nemůže nikdy přestati. Neb pod touto podmínkou jest pohyb *podstatnou* vlastností hmoty samé, kteráž se ode hmoty nedá odmysliti. Má-li tedy atomistika pohyb za věčný, a myslí-li při tom, že pohyb teuto, až teplo na všech světových tělesech se vyrovná, úplně se zastaví, sama sobě odporuje.

Atomistika není s to, aby pohyb ve hmotě vysvětlila, ať si jej již věčný aneb teprv v čase vzniklý představuje.

4. Že atomy podle mechanických sil působící nemohou býti posledními principy hmoty, dokazuje také *pořádek a soulad* ve přírodě.

Atomistika přirovnává vesmír a život v něm se jevící k pouhému *mechanismu*, jenž ve své činnosti jen zákony mechanickými se řídí. Blud atomismu snad nikde tak patrně se nezračí jako v názoru tomto.

Každý z denní své zkušenosti ví, že žádný mechanický stroj nevzniká sám sebou, pouhou náhodou. Každý stroj bez výjimky předpokládá rozumného strojníka, který jeho ústrojí a zřízení musí prve v rozumu svém promysliti; teprv potom může jej sestaviti a do pohybu uvesti. A *velestroj všehomíra* může povstati sám sebou, pouhou slepou náhodou?!

Jednotlivé atomy mohou sice pohyb zevnější mechanickou příčinou v ně uvedený přijímati a dále přenášeti, ale nemohou pohybu tomuto určitého směru vytknouti, jsouce samy sebou ku každému směru: kruhovému, elliptickému atd. zcela nelišny. Kde jest tedy, tak se musíme tázati, příčina různotvárného pohybu, kterýž pravidelnost a pořádek ve přírodě podmiňuje? Atomistika odpovídá, že pouhá přirozená nutnost pudí jednotlivé atomy určitými směry, z nichž pravidelná souhra veškerého pohybu ve přírodě vzniká. — Co jest však tato *přirozená nutnost*, kterouž atomistika vždy, když si z nesnází neví rady, ku pomoci volá? Zajisté není nic jiného, než *slepá nerozumná náhoda*. Ale poněvadž slovo: *náhoda* zní jaksi nevědecky, užívá raději *přirozené nutnosti* ku vysvětlení jak původu světa, tak i všeho dalšího jeho vývoje. *Náhodou* podle jejího rozumu skupily se atomy prve všude rozptýlené, *náhodou* vytvořily ze sebe všecka tělesa nebeská, vytvořily naši sluneční soustavu i s naší zemí. *Náhodou* sloučilo se několik atomův a zplodilo prvou prabunici, která se dále vyvíjela, až *náhodou* z ní povstalo ústrojenstvo obou říší se všemi svými rozmanitými tvary. *Náhodou* vznikl konečně také člověk rozumností obdařený.*)

Že ve všemmíru jest všude *pořádek*, ani atomisté nemohou popírati. Jestiť sám sebou zřejmý každému, kdo jen zdravých smyslův užívá. Připisujíce však příčinu jeho přirozené nutnosti, která *slepě* tak, jak působí, *působiti musí*, dovozují z *čirého nerozumu* všechnu tu překrásnou harmonii, jež svým zářícím leskem *rozumnosť ve přírodě všude se jevící* tak vznešeně a velebně každému hlásá!

Nauka atomistická příčí se svým názorem světovým zdravému rozumu, jenž všude a ve všem, co jest

*) V. Schneid: l. c. p. 69.

a se děje, *dostatečný důvod* hledati musí. Nemá-li rozum tohoto základního zákona všeho poznání a tím také vší objektivní pravdy se vzdáti, musí nad atomy mechanicky působící *jiný princip* hledati, z něhožby všecky zjevy přírodního života rozumně vysvětliti mohl.

Atomy nemohou býti posledními principy hmoty.

5. Ano již sama myšlénka, že od věčnosti existovaly nesčetné atomy, jest v sobě absurdní.

Atomistika naproti nauce křesťanské na tom si zakládá, že podává *jednotný* názor světový. Než věru nepochopitelno, jak může atomistika vůbec o nějakém *jednotném názoru* o světě jen mluviti. Vždyť vychází z *nesčetného počtu* atomův od věčnosti vedle sebe existujících, následovně buduje svůj názor také *na nesčetném počtu principů.* Každý atom jest bytostí pro sebe a o sobě, bytostí nutnou a věčnou. Tolik jest samostatných věčných bytostí, kolik jest atomův. A i tenkráte, když atomy v jednotlivá tělesa vnějšího světa se spojily, není mezi nimi *žádné jednoty.* Hmota není žádnou souvislou, nepřetržitou a *jednotnou* podstatou, nýbrž toliko souhrnem různých skupin jednotlivých od sebe oddělených atomů, jenž v žádném *vniterném* vztahu k sobě nestojí. Kolik tedy atomů, tolik má svět vlastních, na sobě nezávislých principů!! Totéž platí také o silách.

Jsou-li atomy zvláštními silami opatřeny, jsou tyto síly právě tak samostatny, jako jejich atomovi hmotní nosiči. Následovně působí také síla každého jednotlivého atomu zcela pro sebe a o sobě.

Ani v silách není tedy ve přírodě žádné jednoty. Jen potud, jak jsme viděli, pokud síly tyto ku *společnému cíli směřují*, jeví se v nich *jednota.* Jednotný směr, jímž síly atomové jsou činny, předpokládá však *jednotný zákon,* který všechny jednotlivé atomy, jenž svými činnostmi ku každému určitému účinu jsou nelišny, tak

určuje, aby vždy jen k jistým účelům a jistým způsobem činny byly.

Tento *jednotný zákon*, jemuž všecky hmotné bytosti ve svých činnostech jsou podrobeny, zůstává bez transcendentální intelligentní příčiny záhadou zcela nepochopitelnou. Atomistika klade tuto zákonnosť a světový pořádek touto zákonností podmíněný *do hmoty samé*, učíc, že již atomy ve hmotné bytnosti obsahují onu zákonnosť, která jejich činnosti tak řídí, že z jejich součinů světový pořádek vzniká a ustavičně se udržuje.

Avšak ani tak atomistický světový názor *jednoty* nenabývá.

Člověk nikdy nepřestane na domněnce, že zákonnosť, jež ve všech činnostech přírodních se jeví, a jež obzvláště v nynější době namnoze s evidencí mathematickou jest vypočítána a určena, má *svůj poslední důvod ve hmotě samé.*

Proč působí atomy ustavičně *s touže pravidelností a zákonností?* tak každý člověk, jenž myslí, musí se tázati.

Odpověď, kterou atomistika podává, není žádnou odpovědí, kteráby člověka uspokojiti mohla. Atomy proto prý tak pravidelně *působí*, poněvadž tak dle své přirozenosti působiti *musí*?

Člověk chce poznati *poslední dostatečnou* příčinu tohoto podivuhodného zjevu, a atomistika mu jednoduše praví, že vše ve přírodě tak jest a se děje, poněvadž *tak býti a díti se musí.**)

A jelikož v lidském životě, jak zkušenosť dosvědčuje, každá zákonnosť a každý pořádek od intelligentního zákonodárce a pořadatele pochází, proto jest člověk též nucen, chce-li vůbec logicky mysliti, také ze

*) V. Hertling: l. c. p. 85.

zákonnosti a pořádku ve přírodě souditi na nadsvětového intelligentního původce.

Nauka atomistická nikdy myslícího ducha neuspokojí. A snaží-li se přece v nynější době jak filosofové tak i přírodozpytci na základě atomismu záhady života přírodního i lidského vysvětliti, zůstane na věky marna všecka práce jejich.*)

6. Ano otázka po posledních příčinách hmoty nedá se vůbec z pouhého stanoviska empirie rozřešiti. Neb empirie zkoumá toliko zevnější smyslné jevy a vlastnosti hmoty, tak jak *smyslovému* našemu poznání se představují. A v tom právě tkví poslední příčina sporu mezi scholastikou a nynější přírodovědou, že přírodověda chce *empiricky* bytnosť věcí poznati, majíc vůbec veškeru otázku tuto za *problém čiře přírodovědecký*. Poněvadž u svém zpytu hmotných zjevů dospívá k nejmenším hmotným částicím jakožto *nejbližším* příčinám těchto zjevů, domnívá se, že v těchto částicích objevila již také *poslední* příčiny hmoty vůbec, že v nich nalezla *bytnosť věcí hmotných***).

Otázka o bytnosti hmoty jest *metafysická* a nikoliv *přírodovědecká*, a proto se nedá na věky rozřešiti podle principů, podle nichž přírodověda zevnější smyslné vlastnosti hmoty zpytuje a vysvětluje.

Bytnosť věcí, o niž tu běží, není žádným jevem, jenž by *smysly* se postřehnouti dal, nýbrž záleží ve *vniterném a věci vtomném důvodu*, jenž každou věc určuje a tou věcí činí, kterou právě jest. A tento důvod není již přístupen *smyslům*, nýbrž toliko *rozumu*, jenž nelpí na zevnějších jevech věcí, nýbrž za nimi jejich poslední příčiny a důvody — bytnosti věcí hledá a zpytuje. Bytnosti věcí nedají se proto ani křivulí, ani

*) V. Schneid: l. c. p. 70.

**) Sr. Fr. Satolli: Enchiridion philosophiae. Pars prima complectens Logicam Universalem. p. 142. Brunae 1885.

drobnohledem ani žádným experimentem vůbec poznati, jak nynější přírodověda obyčejně se domnívá. — Zmatky a spory v otázce o posledních příčinách hmoty a všech vlastností jejích pocházejí právě odtud, že v poslední době, kde přírodovědy s tak netušenými potkaly se výsledky, nedbáno filosofické spekulace, která by na základě výsledků přírodovědeckých k vyšší jich jednotě a tím také k posledním jich příčinám se povznášela.

Nyní již uznávají mnozí přírodozpytci, že přírodovědy samy o sobě nejsou s to, aby bytnosť hmoty poznaly. A proto vyznávají také zcela otevřeně, že nynější přírodovědy *filosofické spekulace* nejvyšší měrou potřebují, nejen aby se všech sporů zbavily, nýbrž také aby ve vyšším společném středu se spojily a dovršily. Tak činí na př. G. Fechner*), E. H. Weber, J. Liebig, B. Riemann, F. Zöllner, W. Volkmann, J. R. Mayer, H. Helmholtz, J. Henle, A. Wigand, E. Dühring, E. Hering, Cl. Bernard, J. B. Dumas, L. Dauriac, M. Berthelot, J. Deboeuf; R. Ardigo, A. Secchi, G. Sergi; J. Herschel, W. Spottiswood, W. K. Clifford, Th. Huxley a m. j.**)

Aby však filosofie této své úloze dostála, nesmí od přírodovědy a jejích výsledkův odezírati a zcela apriorně otázku o bytnosti věcí řešiti, jak to bohužel doposuď namnoze činila. Jen tenkráte filosofie spor mezi přírodovědou a filosofickými spekulacemi urovná, když bude pevně státi na *výsledcích*, které přírodověda nade vši pochybnosť postavila.

Bytnosť věcí není našemu poznání *přímě* přístupna, nýbrž jeví se toliko ve *vnějších smyslných vlastnostech věcí*. Čím více tedy přírodověda tyto smyslné vlastnosti poznává, tím snáze může filosofie z těchto vlastností do

*) V. Fechner: l. c. 74.
**) V. Mühry: l. c. p. 15.

bytnosti věcí, které se za nimi skrývají, se ponořiti. A proto nemůže také pravá filosofie nikdy přírodovědě a výsledkům jejím odporovati.

Až filosofie bude výsledky věd přírodních takto uvažovati, až bude za zevnějšími vlastnostmi hmotných věcí hledati jejich bytnosti, až se takto bude povznášeti k posledním příčinám vší jestoty, — pak zajisté nebude míti tohoto světa za *pouhý mrtvý mechanismus*, který náhodou povstal a beze všeho rozumného účelu dále se udržuje. Až filosofie s této vyšší hlídky na přírodu patřiti bude, až odtud bude uvažovati ohromnou pestrosť a při tom přece harmonickou sdružnosť a sjednocenosť nesčetných přírodních bytostí a tvarů, s nimiž v každé říši se potkáváme, — pak se také přesvědčí, že příroda jak ze své celistvosti tak i z každé jednotlivé bytosti vyzařuje převelebné světlo rozumnosti a moudrosti božské. Pak pozná, že z každé i nejmenší bytosti, a kdyby to byl nejjednodušší prvok aneb nejnepatrnější hmotný prášek, dotýká se oka lidského paprsek božské záře, již Bůh stvořením po veškeré přírodě rozlil a v každé jednotlivé bytosti jako v nějakém zářném ohnisku zvláště projevil. Příroda objeví se duchu lidskému podivem a úžasem strnulému býti převelebným obleskem rozumu božského. Kolik jednotlivých bytostí příroda ve všech svých různých říších čítá, tolik ideí božských bude mu ve všemmíru bleskotati. A tyto různé oblesky ideí božských budou se mu slévati v jediné moře světla, jehož krásy a velebnosti nikdy úplně nevystihne.

Až filosofie tohoto stupně dostoupí, nabude také scholastika nyní nejen zneuznaná, nýbrž i nenáviděná zase své dřívější platnosti.

Zápis cizoložňat za dlouhé nepřítomnosti manželovy narozených.

Duchovní správce v N. předkládá otázku následující:

Nedávno porodila na mé osadě ve vsi Ž. jistá provdaná žena dítko; matka její (babička dítěte), přišlá jakožto kmotra křestní, řekla mi sama, že dítě to jest nemanželské, cizoložně. Dle výroku toho zapsal jsem dítě za nemanželské. Zmíněná žena však tentokráte již po čtvrté porodila cizoložně, udržujíc nedovolený poměr s jistým svobodným mužem. První tři dítky její nalezl jsem od mého předchůdce zapsané za manželské. — Jednal-li jsem správně, zapsav toto čtvrté dítko za nemanželské, a mám-li také starších tří dětí zápis opraviti? Matka této ženy cizoložné vypravovala mi, že muže dceřina již celých třináct let neviděly, aniž vědí zda-li na živu se nachází; zdržuje prý se někde v Uhrách. Výpověď její potvrzuje se také obecnou pověstí lidu. — Dále tážu se: Náleží-li tyto nemanželské děti oznámiti c. k. okr. soudu, aby jim ustanoven byl poručník? A poněvadž tato žena cižoložná jest sice ze vsi Ž. rodilá a zdržuje se tam u své matky, avšak příslušna jest podle muže svého do P. na jiné farní osadě: lze-li se vypovězení jejího domáhati u c. k. hejtmanství?

Stran zápisu těchto patrně cizoložných dětí není, pokud mi povědomo, zřejmých ustanovení *státních*, kteráž by kázala, tyto děti za nemanželské zapsati. Občanský zákonník rakouský a státní instrukce o vedení matrik mluví jen o následujících případech, v kterých dítko ženy provdané náleží zapisovati za nemanželské:

a) Bylo-li manželství soudně prohlášeno za neplatné a nebyl-li aspoň jeden z manželů v nezaviněné nevědomosti o překážce, pro kterouž platného manželství nemohlo býti;

b) žije-li matka sice v platném manželství, ale soudně rozvedena jest od lože a stolu, dítě pak později nežli v 10. měsíci po rozvodu se narodilo a od manžela výslovně za vlastní uznáno nebylo;

c) zemřel-li muž a dítě až po 10. měsíci od úmrtí jeho se narodilo.

Ustanovení tato jakož i ona, která se týkají zápisu dětí narozených před uplynutým 6. měsícem po oddavkách anebo když by živý a přítomný manžel (aneb právní dědicové zemřelého) v kterýkoli čas po svatbě popíral otcovství své, jsou vůbec dostatečně povědoma a nalézají se v každé příručné knize o praktickém úřadování farském. (Borového „Církevní sloh," str. 163, moje „Příručná kniha bohosl. pastýřsk." strana 160.)

Ale sluší-li neb náleží-li za manželské zapsati nemluvně, ježto se narodilo z matky sice provdané, ale jistojistě žijící v cizoložstvu, z manželky, jejížto manžel již plných 13 let v cizině se zdržuje, za celý ten čas nikdy se v domově ani v sousedstvu neukázal, ba o němž ani se neví, kde jest a žije-li posud?

Zákonná ustanovení občanská nezmiňují se o takovém případě a nic o něm neustanovují. A protož kdybychom se chtěli přísně držeti litery zákona, bylo by nám dítě to zapsati za manželské. Avšak to bylo by proti skutečné pravdě a zrovna i proti svědomí, a věci takových nižádný zákon žádati ani ukládati nemůže.

Jak tedy měl by sobě počínati v našem případě pisatel matriky? — Míním, že takto: Duchovní správce nevyplní v matrice rubrik „manželský", „nemanželský" a „otec," matku pak zapíše jakožto manželku N. N. z P., dceru N. N. a manželky jeho N. atd. Na určitý den pozve k sobě cizoložnou manželku, její matku a jednoho neb dva občany váženější, nejraději představeného obce a jednoho z radních; s těmi sepíše protokol,

v kterém by ty osoby dosvědčovaly, jak dávno již manžel N. N. doma není a že za celý ten čas neobjevil se v místě tomto ani v okolí nejbližším. Cizoložná matka nechať sama protokolárně vypoví, že čtyř dítek svých (jichžto jména a den i rok narození by se dle matriky vypsaly) za dítky manžela svého nepovažuje a nevydává. — Potom by napsal v křestní matrice per extensum při všech čtyřech dítkách: „Dle protokolu sepsaného na zdejším úřadě farním dne . . . a uloženého v registr. far. R. . . fasc . . číslo . . manžel N. N. již r. . . do ciziny odešel a nikdy se od té doby zde ani ve vůkolí neobjevil, matka dítěte pak ve zjevném a vůbec povědomém cizoložstvu žije" — Na základě protokolu toho budou dítky za nemanželské zapsány, a protož i jména jejich oznámi se c. k. okr. soudu, jakož vůbec děje se s dítkami nemanželskými. Za důkaz, že dítky skutečně jsou nemanželské, bude k oznámení tomuto třeba přiložiti opis protokolu výše dotčeného. — Takto bude duchovní správce dostatečně kryt a vyhne se tomu, aby zjevnou nepravdu vpisoval v matriku křestní.

Aby se pohoršlivé souložnictví přetrhlo, jsou vůbec dvě cesty možny: 1. Na základě obecního zákona může obec pro nepořádný a vůbec neeúhonný život vypověděti člověka, který v té obci práva domovského nemá; 2. politický úřad může s pohrůžkou trestu zapověděti spolubydlení souložníků na základě §. 7. císařského nařízení ze dne 20. dubna 1854, a může i trestem stíhati, pakli se odloučení souložníků nestalo ve lhůtě výslovně určené. V případě našem snad by postačil první prostředek, poněvadž ta cizoložná osoba náleží domovem tam, kde muž její domovské právo má, provdáním zajisté pozbyla svého původního příslušenství a jest tedy, třeba by u vlastní matky bydlela, v cizině. Pakli by obecní úřad vedle práva svého a povin-

nosti své nejednal, bylo by na duchovním správci, obrátiti se k okr. hejtmanství a vésti sobě stížnost na obecní představenstvo, že souložnictví pohoršlivého přetrhnouti nedbá vypovězením osoby, nepříslušné k obci, kterouž pohoršuje neřádným životem svým.

Dr. *Ant. Skočdopole.*

Poznámka ke kritice článku: Papež Řehoř VII. a zánik slovanské liturgie atd. v Athenaeji (č. 1. roč. III.)

Podává Dr. **Mat. Procházka,** čest. kan. v Brně.

S dostatek známo z novin, že letošní Svatomethodějský rok slaven po všem slovanském světě a že zejmena na veškeré Rusi tisící ročnice úmrtí sv. Methoda vyznamenána netoliko nejslavnějšími bohoslužbami a nesčíslným počtem životopisů sv. Methoda pro lid, nýbrž že také na všech universitách ruských po vykonané bohoslužbě pronešeny jsou od professorů slavnostní řeči a vydány od nich i slavnostní větší menší spisy, z nichžto i mně dva exempláře blahosklonně poslány od rektora university Varšavské a sice spisu pod záhlavím: „Methodějskiji jubilejniji sbornik izdannyi imperatorskim Varšavskim universitatom k 6. apr. 1885 goda pod redakcieju ord. prof. A. *Budiloviča.*"

Naše universita česká, která zajisté i nám, českým Moravanům, náleží, k oslavě sv. Methoda zmohla se jen s tíží na tyto dva kritické články v Athenaeji (r III. č. 1): „1. Jan Kalousek. O controversách Cyrillo-Methodějských. 2. Polívka. Naše nejnovější literatura Cyrillo-Methodějská."

Toliko k tomuto druhému článku v Athenaeji chceme zde tentokráte několik poznámek přičiniti a sice *prozatím* jen k té částce kritiky, která se týká naší

stati: „Papež Řehoř VII. a zánik slovanské liturgie v Čechách i na Moravě“ (ve Sborníku Velehradském IV. r. str. 4 a n.). Ku první částce kritiky našeho „životopisu sv. Methoda“ přiloučíme poznámky, které se nám potřebnými býti vidí, bohdá v příštím ročníku tohoto časopisu.

Čtouce v kritice p. Polívkově hned na začátku a pak i na závěrku slova „o velice již zasloužilém působení katolického duchovenstva jmenovitě v literatuře Cyrillo-Methodějské“ zvolali jsme bezděčně: Ó div divoucí, že také literárnímu působení katolického duchovenstva nějaké zásluhy se přičítají; nebo na celém západě evropském jest u většiny intelligence dosavád stálým a jako nevývratným pravidlem: Všecka věda a všeliký v ní pokrok jest toliko vlastnictvím protestantův a bezvěrcův; jen u těchto jest všecka moudrosť, osvěta a nepředpojatosť i nestrannickosť; na straně katolíků však třímá doposud žezlo vlády buď čirá tma nevědomosti, předsudkův a bludův anebo strannickost, kteráž přesnou pravdu překrucuje, zkomoluje a zpotvořuje, ba nepravdu uměle na pravdu dobarviti usiluje.

P. Polívka však dovedl z těchto předsudků západnických vědatorů se *poněkud* vymaniti, an také katolickému zpytateli pravdy dějinné jakou takou zásluhu přiznati se neodpírá. Pravíme: „*poněkud* se vymaniti,“ nebo na str. 12. kritiky své přes to vše tvrdí, že tenkráte (v době sv. Cyrilla a Methoda) *primát* římské stolice „všeobecně se neuznával a volá se při tom k berlínskému, *protestantskému* dějepisci *Ranke*-ovi (die röm. Päpste I 11)*) a na str. 17. táhne se opět k výkladu *protestanta* Palackého řka: „Při tom však ušla p. spisovateli ovšem *maličkosť*, že papež nejen odepřel

*) Viz celou řadu našich pojednání o primátu římské stolice až k missionářskému působení ss. Cyr. a Meth. v Časopisu kat. duch. roč. XX č. 3, 5, 6, 8. XXI. č. 4.

prosbu (týkající se liturgie slovanské v Čechách) než i poručil, aby *zrušil* v *zemi* své „*dokonce obyčej tento nemoudrý a drzý*, kterémuž církev někdy prý jen z vyšších ohledů shovívala (srov. Palackého Dějiny I. str. 358).“

My i přes toto odvolávání se k autoritě Palackého nemůžeme panu Polívkovi ustoupiti a za vyhranou dáti. A kdybychom zlomyslnou odvetu dáti chtěli, nezbývalo by nám leč říci: Poznámka kritická p. Polívkova jest velmi naivná. P. spisovateli kritiky té ušla jen ta maličkosť, že nepozoroval, kterak všechny důvody naše na str. 31—37 (Sborníku Velehradského IV. roč) směřovaly jedině k vyvrácení lichého výkladu Palackého, který si dovolil, slova papežova, odnášející se logicky a dle celého kontextu *jen* k *petici* (huic petitioni, quod a vestris *imprudenter* exposcitur — huic *vanae temeritati*) přenésti na *obřad slovanský* a v překladu českém výrazy ty ještě přiostřil. Tolikéž nepozoroval p. Polívka, že jsme *úmyslně* Palackého nejmenovali, abychom u přečetných ctitelů jeho jako „otce vlasti“ nevzbudili pohoršení. Nyní však — budiž komu libo nebo žel — přinuceni jsme zpříma říci: Výklad p. Palackého nestojí a státi nemůže, neboť jest zcela *neoprávněný* a vede ve svých konsekvencích neboli důsledcích k největším *nesmyslům*.

Výklad ten jest zcela *neoprávněný*, nebo obvěti (perioda), ve kterém oba rozhodné výrazy: „*petitio* čili quod a vestris *imprudenter exposcitur*“ a „huic *vanae temeritati*“ stojí, zní takto: „Unde ne id fiat, quod a vestris *imprudenter exposcitur*, auctoritate beati Petri inhibemus, teque huic *vanae temeritati* (t. j. tomu quod a vestris imprudenter exposcitur) . . . viribus totis resistere praecipimus*). Tohoto jedině správného výkladu

---

*) Vynechali jsme v obvětí tom pouze přístavek (apposici):

žádá zdravá logika a celý kontext obvětní (periodní). Palacký však si dovolil slova „imprudenter“ a „huic vanae temeritati“ přenésti na ritus slovanský a přeložil je takto: „My tobě kážeme, abys tento *nemoudrý a drzý obyčej zrušil*.“ Zde sobě Palacký ještě druhé libovůle dovolil, že totiž slova „vanae temeritati“ přeložil nejostřejším výrazem „*drzost*,“ čímž jméno Řehoře VII. uvesti mohl u všech Slovanů v největší uenávisť a nepřátelství.

V žádném slovníku správném nenajdeš, že slovo „temeritas“ tolik značí jako drzosť, všady se dočítáme, že slovo to slyšeti se má o nepředloženosti, nedůvodnosti a na nejvýš o nerozumné odvážnosti na př. ve hře, v níž slepá náhoda rozhoduje. A také zde v listě papežově nezbytně nutno, slovo „temeritas“ toliko bráti ve smyslu neodůvodněné, prázdné nepředloženosti, jak to právě papež v první částce periody řekl: „quod a vestris *imprudenter* exposcitur,“ nebo papež neřekl jen: „*temeritati*,“ nýbrž přidal „*vanae*“ temeritati t. j. důvodův prázdné nepředloženosti.

Proč papež žádost čili petici pánův českých nazval nerozumnou a nepředloženou, vyložil jsem dosti široce ve Sborníku Velehradském (r. IV. str. 31—33), při čemž jsem přitákal tvrzení Palackého, že petice ta bezpochyby na *sněmu českém* od některých pánů horujících pro obřad slovanský pronešena byla, protože se praví, quod a *vestris* exposcitur a nikoli „a Te solo“ (principe Vratislao). Nebo ač Vratislav ctil a miloval slovanské mnichy v klášteře Sázavském, přece také a ještě větší měrou miloval *německé latinské* kněze

---

„ad honorem omnipotentis Dei,“ aby smysl obvětí toho byl jasnější. Ostatně jsme radou všem, kterýmž na důkladné znalosti této věci záleží, aby si celou listinu tu přečetli v „Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae“ I. 166—168.

a vyznamenával je zvláštní důvěrou jako na př. Sasíka *Lance*, kaplana Dvorského a *Hagena*, německého kaplana Olomouckého, kterého si vyvolil za svého zvláštního důvěrníka a do Říma poslati zamýšlel (ve při své s Jaromírem, bratrem a biskupem Pražským). A proto soudíme s Palackým, že žádost ta nevyšla z initiativy samého knížete Vratislava, nýbrž že poslána do Říma k návrhu pánů českých pro liturgii slovanskou nadšených.*)

Za největší nesmysl však pokládáme tvrditi, že Vratislav v petici této žádal o *potvrzení* ritu slovanského na *Sázavě*, posledním to útulku obřadu toho. To, jak se zdá, sám Palacký tvrdí, an praví: „Papež nejen odepřel prosbu takovou, ale i poručil, aby kníže *zrušil* v zemi své obyčej tento nemoudrý a drzý.“ I voláme opět, ať komu libo nebo žel: O div divoucí! Z dřívějších knížat a biskupův v Čechách nikdo se v Římě neucházel o nezrušení neboli raději o *potvrzení* liturgie slovanské na Sázavě a Spytihněv II. bratr Vratislavův, kterýž před ním panoval, vyhnal slovanské mnichy o své ujmě z kláštera Sázavského, aniž se v Římě ptal, má-li k tomu právo a rovněž tak Vratislav zase beze všeho dotazování se v Římě mnichy od bratra zahnané na Sázavu uvedl nazpět, aniž se v Římě o potvrzení slovanské liturgie ucházel, ač tehdáž (1064) s papežem v přátelství žil. A nyní (r. 1079), když nesmírný požár investiturního sporu planul a zuřil po celé Evropě, Vratislav, náčelník knížat, kteří stranili Jindřichovi IV proti papeži, posýlá *malichernou* žádost do Říma, aby papež *potvrdil* slovanskou liturgii na *Sázavě*, o kterémžto klášteře Řehoř VII. sotva co věděl a o kterémž také v celé listině papežské ani stopy nenajdeš. Žádost ta měla pro takového světového muže, jakým Řehoř byl,

*) V Cod. dipl. Mor. I. 166 jenom stojí: Vratislav, dux Boemorum, a Gregorio papa VII. concessionem *ritus slavici* in sacris expetit 1079.

jen tenkráte nějaký význam, běželo-li o to — v Čechách, kde více než 150 let obřad latinský skoro výhradně vládl, — na místě jeho rozprostraniti a upovšechniti obřad slovanský. Takovouto žádosť směl a musil papež Řehoř VII. podle církevních zákonů nazvati „nemoudrou a nepředloženou věcí,“ ana zajisté jen z okamžité nálady několika horlitelů — Sázavský chrám a klášter navštěvujících — pojíti mohla, kterážto nálada jako okamžitě vznikla, rovněž tak okamžitě byla by zanikla, protože veškeren život veřejný co do postů a slavností církevních již dávno se byl vyšinul z kolejí zvykův řeckoslovanské církve a výlučně jen posvátnými zvyky latinské církve jako *všeobecným pravidlem* se řídil.*)

Právě proto, že žádáno o *rozprostranění a upovšechnění obřadu slovanského v Čechách* a nikoli jen o *potvrzení* (confirmatio) jeho na Sázavě, užívá se v papežské listině dvou významných výrazů: „apud *Vos*“ a „*celebrari*“ a nikoli „*confirmari*,“ nebo praví se: „Quia vero Nobilitas tua postulavit, quo secundum Sclavonicam linguam *apud vos* (t. j. in Bohemia) divinum *celebrari* annueremus officium, scias nos huic petitioni Tuae nequaquam posse favere.“ Slůvko „*Tuae*“ místněji a určitěji naznačuje papež *dále* řka!: „quod a *Vestris* imprudenter *exposcitur*. Te huic vanae temeritati viribus totis resistere praecipimus.“ Nemluví zde papež o žádném klášteře slovanském ku př. na Sázavě, o žádném *zrušení* ritu toho někde v Čechách, nýbrž o dovolení *slaviti* (celebrari) obřad ten v celé zemi (apud *vos*, quod a *vestris* — Čechův — exposcitur), v celé zemi české,

*) Naší české intelligenci jest většinou již krátká půl hodiny trvající mše latinská příliš dlouhá a sebe mírnější ujma v den postní až náramně protivná. Co by pánové ti, ač horují pro slovanskou liturgii Řehořem VII. prý *zrušenou*, řekli, kdyby se jim ukládalo, obcovati *dlouhým* řeckoslovanským bohoslužbám a zachovávati *přečetné* a *přetuhé* posty církve řeckoslovanské?

kde již dávno a sice *přičiněním samých knížat českých* liturgie latinská vrch drží.

Že nikoli Palacký, nýbrž *my* právi jsme vykládajíce slova Řehořova ve smyslu tomto, vysvítá co nejsvětleji z toho, že nejvíce *kompetentní* autority, světské i duchovní, knížata česká i čeští biskupové, ano i sami papežové, nástupci Řehoře VII., slova jeho v *našem* smyslu brali a že žádnému z nich nenapadlo, aby vzhledem k zápovědi Řehořově bohoslužby slovanské na Sázavě *zrušili*.

Proto jsme rozbírajíce tuto věc obšírněji ve Sborníku Velehradském (IV. 35 a 36) řekli: „V tomto smyslu, že zápověď Řehořova na klášter Sázavský se nevztahuje, pojali i pražští biskupové odpověď Řehoře VII., kteří, ačkoliv horliví latiníci, jako na př. Gebhard, bratr Vratislavův, aneb Kosmas, jeho nástupce, nikterak na to nenastupovali, aby klášter Sázavský odevzdán byl mnichům latinským. V tomto smyslu tlumočili zápověď Řehořovu i nástupcové jeho Viktor III. (1086) a Urban II. (1088), s nimiž Vratislav odřeknuv se protipapeže Klementa III. byl ve spojení vešel, ač jinak při králi Jindřichovi IV. věrně setrval. Za Urbana II. již v Římě opět sídlícího, přihodilo se právě, že *Božetěch*, miláček Vratislavův a opat kláštera Sázavského, sáhl v práva biskupa pražského Kosmy, a místo něho při slavnosti církevní králi korunu na hlavu postavil. Odvážil se toho Božetěch nepochybně proto, že jednak se kochal v obzvláštní přízni králově a jednak že Kosmas, ač biskupem už jmenován, ještě konsekrován nebyl. Začež tento na nejvýš uražen Božetěchovi na pokání uložil, vydlabati krucifix ze dřeva zvící jako on sám byl a kříž ten na vlastních ramenou do Říma zanésti i složiti tam v kostele sv. Petra. A hle! Božetěch osvědčiv pravou pokoru podrobil se tomuto pokání a zanesl skutečně kříž ten na vlastních ramenou do chrámu svatého

Petra v Římě, kde od nástupce Řehořova. Urbana II., s velikou přívětivostí přijat, kde mu spolu záliba papežova v jeho pěkném díle uměleckém vyslovena a kde nikterak na něm nežádáno, aby se liturgie slovanské odřekl."

„Ví se též s úplnou a naprosto nezápornou bezpečností, že i napotom — po smrti Vratislavově — slovanský obřad na Sázavě beze vší závady a překážky byl vykonáván a že nikoli papež, nýbrž sám kníže Břetislav II. klášter slovanský odslovanil, a to nikoli z nechuti k obřadu slovanskému, aniž vzhledem k listu Řehořovu k Vratislavovi II. ve příčině slovanské liturgie, nýbrž jedině pro neustálé sváry a ustavičné vespolné škorpení mezi mnichy Sázavskými. Proto dí sám Palacký (str. 359. kn. II. čl. 7): „Po Vratislavově smrti bratři slovanští sami, svářice se a brojíce druh proti druhu, uspíšili pád liturgie této v Čechách. — Břetislav rozmrzev se nad neustálým tím škorpením, vyhnati kázal z kláštera i opata a svárlivé bratří, a uvésti tam mnichy latinské z kláštera Břevnovského." Nezanikla tedy slovanská liturgie na Sázavě ani zákazem papežovým ani vinou panovníka českého, nýbrž jedině za příčinou neustálých svárů mezi samými slovanskými bratry.

K čemu medle jsme vše toto uvedli leč k tomu, abychom dokázali, že výklad Palackého, jakoby Řehoř VII. obřad řeckoslovanský byl prohlásil za obyčej nemoudrý a drzý a jeho *zrušení* i na Sázavě byl naporučil, jest lichý a úplně libovolný, ano nikomu z *kompetentní* strany nenapadlo, slova Řehořova v tomto smyslu bráti. A k čemu jsme v témž Sborníku Velehr. *celý* list Řehoře VII. k *Szaslavovi* (Demetriovi), knížeti ruskému, kterýž ve spojení s římskou Stolicí vejíti chtěl, podali, leč abychom dokázali, že i Řehoř VII. řeckoslovanský obřad, jemuž Izaslav náležel, za žádnou zá-

vadu takového spojení nepokládal a na něm nikterak nežádal, aby se „tohoto nemoudrého a drzého obyčeje“ odřekl a že tudíž slova „vanae temeritati“ nikoli na obřad řeckoslovanský, nýbrž na „*petitio*“ a na slova: „quod a vestris imprudenter *exposcitur*“ potahovati dlužno.

V tomto smyslu bral slova Řehořova i veliký papež Innocenc III., jenž věrně kráčel ve šlépějích Řehořových a ještě za většího centralisatora církve se vůbec pokládá, který však ve slovanském bohoslužebném obřadu nespatřoval žádné úhony a žádné závady beatifikace neb kanonisace slovanského řeholníka, nýbrž beze všeho odporu prvního slovanského opata na Sázavě, sv. *Prokopa* v Římě r. 1203 za *svatého* prohlásil a roku následného (1204) toto prohlášení kardinálem Kvidonem v Čechách na Sázavě slavnostně vykonati dal.

Konečně uvažme, jaké veliké nesmysly přivozuje Palackého výklad slov „imprudenter“ a „vanae temeritati,“ obrátíme-li zření své k závěrečným slovům Řehořovým v listině z 2. Jan. 1080: „De legato autem nostro, quem mitti ad se tua devotio exposcit: Noveris item nos preces tuas ad praesens (t. z r. 1079) commode efficere minime potuisse, tamen in hoc anno (1080) divina favente clementia tales procurabimus invenire personas, quae et *negotiis vestris valeant utiliter deputari et necessitudines vestras plenius cognoscentes ad notitiam nostram deducere.* Ut ergo tute possimus *ad vos legatos nostros dirigere*, necesse arbitramur et volumus, ut filium nostrum *Fridericum*, et hunc *Felicem* ad nos iterum studeas aut horum alterum mittere, quatenus ita possint (legati nostri), quo destinabimus, secure venire.“

Slova ta vyložili jsme takto (ve Sborn. Vel. IV. 36 a 37): „Ale i sám papež Řehoř VII. slovem „inhibemus“ nepronesl již *konečného rozhodnutí*, že totiž na-

prosto, pro vždy a pro celé Čechy slovanskou liturgii zakazuje; nebo ku konci téhož listu píše, že roku minulého (1079) nemohl nikterak prosbu knížecí o povolení slovanského ritu vyříditi, však v tomto roce (2. led. 1080) ochoten jest legaty k tomu povýtečně způsobilé (personas, quae negotiis vestris valeant utiliter deputari) do Čech poslati, aby na místě samém náboženské Čechův potřeby zevrubněji a plněji poznali (necessitudines vestras *plenius* cognoscentes) a pak jemu o tom dokonalou zprávu podali (ad notitiam nostram deducere), by na tomto základě k rozsudku konečnému přikročiti mohl. Toliko žádá, aby Vratislav do Říma poslal průvodce, kteří by legáty jeho na cestě do Čech dostatečně chránili a o jejich bezpečnost (secure venire) vůbec pečovali, i jmenuje zvláště českého vévodu *Bedřicha* a *Felixa* i chce, aby Vratislav buď oba aneb aspoň jednoho z nich s ochranným průvodem do Říma poslal." — I doložili jsme (v témž Sborníku): Že vznešený a blahodárný úmysl papežův neproveden, toho vina nespadá nikterak na Řehoře VII., nýbrž dlužno to jedině psáti na vrub Vratislavovi, kterýž další odboj Jindřichův proti papeži hrdly i statky českého lidu stále podporoval a tím odeslání legátů papežských do Čech naprosto nemožným učinil.

Kdyby Palacký práv byl, an tvrdí, že Řehoř VII. v listě dotčeném Vratislavovi naporučil, *zrušiti* i poslední zbytek slovanské bohoslužby na Sázavě jako „obyčeje nemoudrého a drzého," pak by v témž listě sám nejen velké nedůslednosti, nýbrž i nesmyslu se byl dopustil. Bylby bohoslužebný slovanský obřad nejprve za obyčej nemoudrý, pošetilý a drzý prohlásil a pakby přece knížeti Vratislavovi byl jakousi čáku dal, že ukáže-li se vyšetřením legatův od něho do Čech poslaných skutečná náboženská potřeba tohoto „nemoudrého a drzého obyčeje," že ku spáse Čechův přece

jej — tento drzý a nemoudrý obyčej potvrdí. Není-li takovýto výklad sám v sobě v pravdě „imprudens“ a „vana temeritas?“ Smí-li kdo tak genialnímu papeži, jakým byl Řehoř VII., přisuzovati takové nesmysly? A tedy i pro tyto konsekvence či důsledky výklad Palackého nestojí a státi nemůže, an patrně v těchto důsledcích se *nemožným* býti osvědčuje.

P. Polívka protestuje proti našemu výrazu „*umírněnost*, jehož jsme užili o Řehořovi VII., mluvíce o jeho listě k Vratislavovi. My však tážeme se: nezračí-li se již v tom veliká umírněnost, že papež, an ví, že Vratislav jest hlavou všech knížat stranících Jindřichovi IV. proti němu, přece jemu (Vratislavovi) na začátku listu dává obyčejný pozdrav a požehnání apoštolské řka: „Gregorius, servus servorum Dei, Bohemorum duci Vratislao, salutem et apostolicam benedictionem?“ Neobráží-li se umírněnost papežova tolikéž i v tom, že ač v Čechách už více než 150 let liturgie latinská vrch držela a liturgie slovanská tam přičiněním samých knížat českých byla už skoro úplně za své vzala, přece ještě do Čech legáty své vyslati chce, aby vyšetřili, vymáhá-li toho náboženská potřeba Čechův, by k jejich spáse liturgie slovanská opět zavedena a upovšechněna byla?

KRONIKA.

48. Může-li duch. správce vyhověti prosbě za pokřtění nemanželského, ze židovské matky narozeného dítěte?

Duchovního správce v N. žádal nižší úředník okresního soudu za pokřtění nemanželského dítěte, ježto se narodilo z matky židovské. Za důvody k této žádosti uváděl: Dívka ta přestoupí brzy na víru kato-

lickou a já vezmu si ji za manželku; dítě jest moje, avšak nemohu se za otce dáti zapsati, dokud nebudu s dívkou, matkou dítěte oddán. Za pokřtění nežádám toliko já, ale žádá i matka dítěte, jakož mohu na svou čest ujistiti, a bylo-li by třeba, i věrohodnými svědky a třeba i písemným vyjádřením nevěsty mé dosvědčiti.

Může duchovní správce vyhověti této žádosti?

Vedle zákona církevního mohlo by ovšem pokřtěno býti toto dítě, když by jisto bylo, že matka jemu žádá křtu svatého a když by zároveň podána byla dostatečná záruka, že dítě bude po katolicku vychováno, anebo když by patrno bylo, že dítě to u velikém smrti nebezpečenství jest a na živu nezůstane. Avšak duchovní správce nemůže se tu spravovati pouze církevním zákonem; neboť by mu pro ustanovení občanského zákona církevnímu právu odporná nastaly nepříjemnosti anebo by ho i pokuta stihla.

Podle starších zákonů rakouských byl by křest dítěte, o němž tuto mluvíme, bez valných překážek vykonán býti mohl. Na základě §§. 139—148 občanského zákonníka považována židovská nemanželská matka za oprávněnu, dítě své dáti pokřtíti, s jistým omezením, jakož určitě vyjádřeno jest dekretem dvorské kanceláře ze dne 13. dubna r. 1815 ke gubernii českému za tou příčinou, že těhotné dívky židovské k porodním bábám katolickým se o pomoc utíkaly a po porodu svoje nemanželské dítky pokřiti dáti chtěly. Poněvadž tento dekret byl jenom výklad obecně platných zákonů, přikládala se mu obecná platnost v zemích rakouských. Zní takto: „Podle §§. 139 -148. občanského zákonníka náleží rodičům právo a povinnost, dítky své vychovávati, a politické předpisy naznačené §. 140. stran vyznání náboženského zapovídají děti židovské křtíti bez svolení rodičů. Dítě nemanželské ovšem ne podléhá, vedle § 166., vlastní otcovské moci zploditele, avšak také nepodléhá pouze vůli matčině. A protož nemanželské dítě židovské může k pouhé žádosti jeho matky pokřtěno býti jenom když zároveň ukázáni budou křesťanští pěstouni, kteří by dítě k sobě vzali a se zavázali, že o vychování a zaopatření jeho se postarají a když matka židovská se zřekne všech práv na toto své dítě. Není-li křesťanských pěstounů, třeba jest vedle §. 166 obč. zák. dítěti soudně ustanoviti poručníka, a jenom když tento tak nařídí, může se dítě

židovské pokřtíti, stalo-li se a pojistilo-li se nejprv náležité opatření stran ošetřování dítěte u křesťanských osob, poněvadž nelze připustiti, aby pokřtěné dítě se dostalo na vychování k osobám židovským."

Tento právní názor a praxe podle něho nemá však nyní platnosti; neboť vedle zákona o poměrech mezináboženských ze dne 25. května r. 1868. §. 1. al. 3 náležejí dítky nemanželské k náboženství matčinu, a protož není nemanželské matce židovské dovoleno, aby dítě své pokřtíti dala, dokud sama také pokřtěna není, ač nepřekročilo-li zatím její dítě 7. rok věku svého, v kterémž případě muselo by k náboženství židovskému počítáno býti až do 14. roku dokonaného. Vdala-li by se, nejsouc pokřtěna, za katolíka (ovšem jen civilně), kterýž zase k vůli sňatku se prohlásil za beznáboženského, zůstalo by dítě potomním manželstvím legitimované v náboženství židovském, jest-li děvče; jest-li ale chlapec, náleželo by ho pokřtíti, poněvadž prohlášení za bezkonfesijního není vlastně proměna posavádního vyznání. Avšak že dle téhož zákona al. 2. rodičům vono jest ustanoviti, aby všecky děti, bez rozdílu pohlaví, náležely k náboženství otcovu neb matčinu, mohli by tito manželé, i po civilním sňatku se o to smluviti, aby křtěny byly všecky děti, bez rozdílu pohlaví. — To zdá se dle theorie za věc úplně jistou; v praxi pak přišlo by na to, zdali by kompetentní úřadové zůstali důsledni v tom náhledu, že prohlášení se za bezkonfesijního není proměna posavádního vyznání náboženského. (Srovn. tento Časopis od r. 1884 str. 385—401.)

Dala-li se nemanželská matka židovská pokřtíti a vstoupila v křesťanské manželství s otcem svého dítěte, kteréž potomním manželstvím se legitimuje, tu ovšem ani o křtu dítěte ani o jeho náboženském vyznání vůbec nebude pochybnosti.

Tolik o vůli nemanželské matky židovské, aby dítě její pokřtěno bylo. *Avšak lze-li se ohližeti na vůli nemanželského otce?* — Vedle starších ustanovení zákonných měl nemanželský otec katolický právo, dáti po katolicku pokřtíti nemanželské dítě, ježto se mu z matky nekatolické narodilo, ač přihlásil-li se řádně za otce. Vedle ustanovení těchto pokládala se a potiori vůbec všude za nepochybnou praxe, že nemanželské dítě matky židovské, přihlásil-li se za otce jeho křesťan, pokřtěno bylo.

Podle nového zákonodárství, zejména dle výše

uvedeného zákona interkonfessionálního ze dne 25. května r. 1868. nelze podobného nic tvrditi. Zákonem tímto zajisté „pokročilo“ Rakousko v rovném oprávnění všech věr ano i nevěr tolik, že bývalé výhody ve prospěch náboženství katolického, co jich ještě zbylo po roce 1848., za zrušené pokládati se musí. Nad to pak v zákoně častěji jmenovaném z roku 1868. nikde ani zmínky není o nemanželském otci a jeho vlivu na vyznání dítěte, k němuž se přihlašuje.

Vedle toho všeho nemohl duchovní správce vyhověti žádosti úředníka nejen proto, že se za otce řádně přihlásiti nechtěl, ale i proto, že nemanželský otec vedle nynějších zákonů rakouských nižádné moci nemá, aby rozhodoval o náboženském vyznání svého dítěte, dokud toto platným, aspoň in foro civili, manželstvím legitimováno není.

Dr. *Ant. Skočdopole.*

---

49. Křtěnci s hlavou silně vlasem porostlou.

Nezřídka se přihází, že novorozeňátka mají lebku vlasy hustými a poměrně dlouhými porostlou, pro kterouž příčinu povstati může pochybnost, přišla-li voda křestní na kůži hlavy, anebo jenom na vlasech mastných se zachytila a odtud splynula. Na tomto výjevu zakládá se otázka, platen-li křest, když jenom vlasy byly polity, a voda ke kůži snad ani nepronikla.

Mínění v této věci jsou velmi různá. Sv. Alfons Liguori ve své Theologia moral. lib. 6. n. 107. uvádí nejedny bohoslovce, kteříž tvrdí, že neplaten jest křest, pakli voda po vlasech splynula a kůže na hlavě nedosáhla; a hned po nich zase nemalou řadu bohoslovců, kteříž opak toho zastávají, rozhodně tvrdíce, že vlasy, ačkoli nejsou oživeny (animati), přece nejsou něco od těla odloučeného, k němu nenáležejícího, pouhý jakýs výmětek, ale skutečná lidského těla část tak jistě, jako povrch kůže na hlavě. Svatý Alfons sám přidržuje se s mnohými bohoslovci mínění jakéhosi středního, vedle něhož křest pokládá se za pochybný, pakli voda jenom vlasů se dotkla, a že tedy v potřebě čili nesnázi, nebylo-li možno křtíti jinak, nežli na vlasech, náleželo by udělovati křtu jen s podmínkou. — V tom zavírá se další tvrzení, že křest, při kterémž jenom

vlasy polity byly, zůstává pochybný, nechať vykonán byl s podmínkou anebo bez podmínky.

Avšak mínění toto nezdá se dostatečně odůvodněno. Neboť:

1. Kdyby nezbytná platného křtu podminka byla, aby kůže pod vlasy vodou se smočila, kterak bylo by možná vysvětliti, že rubriky ritualu „de Baptismo“, kteréž velmi bedlivě přihlížejí ke všem podstatným a vůbec důležitým věcem, nic nepraví o vlasech, že by nějak překážeti mohly platnosti křtu, ač není to nikoli případ velmi řídký, ani náhoda neobyčejná, že novorozeně má husté vlasy na hlavě. Kterak mohli bychom si toto mlčení o vlasech vysvětliti v rubrikách rituálu, kdyby se bylo vždycky za to mělo v církvi, že ku platnosti křtu třeba jest, aby kůže na lebce smočena byla?

2. Ani v ritu o křtění dospělých neděje se zminka o vlasech, že by buď ostříhány anebo když voda se na hlavu lije, rozhrnuty býti měly. A přece snadno se nahodí a dojista v nesčíslných případech, obzvláště za starších časů se nahazovalo, že dospělý křtěnec ma vlasy tolik urostlé a husté, že voda s hlavy, při vlastním křtu nakloněné, splývá po vlasech, aniž by je pronikla a kůži hlavy smočila. — Kterak mohl by ritual zapomenouti na vlasy, kdyby skutečně mohly překážeti platnosti křtu?

3. Jest obecné učení v církvi, že křtu se může platně udělovati buďto polévániím, aneb ponořením u vodu aneb i *pokropením*, ač ovšem nynější disciplina obecně drží polévání. Ale že pokropením také se křtí platně: můžeme se právem tázati, jak vydatného by tu pokropení třeba bylo, aby u křtěnce dospělého voda skrze všecky vlasy pronikla až na kůži? Platnost křtu pokropením dojista jest velmi vážný důvod proti domněnce, že by křest byl neplatný aneb aspoň pochybný, nebyla-li vodou omyta (smočena) kůže na lebce.

4. Mnohá novorozeňátka mají hlavu všecku pokrytou strupy aneb jinými vyraženinami tolik tlustě, že voda nijak proniknouti nemůže až ke kůži. Tyto vrstvy jsou jistě mnohem více něco cizorodného a k vlastnímu tělu nenáležejícího, nežli vlasy. Platí-li ale křest, lila-li se voda na tyto jakés výmětky z těla lidského (a nikdo nepochybuje o tom, že platí), proč by neplatil pakli vlasy bránily křestní vodě přístup ke kůži?

5. Nikde nenachází a neuvádí se nějaké rozhod-

nutí Stolice apoštolské anebo některých kongregací při Stolici této zřízených, kteréž by za podporu bylo pochybnostem o platnosti křtu, když voda po vlasech splynula; u věci tolik vážné bylo by dojista ku podivu toto mlčení, kdyby katolická církev pokládala za věc podstatnou, aby voda křestní bezprostředně se dotýkala kůže na hlavě křtěncově.

Máme tedy za to, že se stránky negativné dostatečně odůvodněno jest mínění o platnosti křtu, třeba by vlasy překážely vodě proniknouti až ke kůži lebky. Kdo by však přece pro autoritu sv. Alfonsa se klonil k mínění, že sluší pochybovati a platnosti křtu ve případě tomto, nechať při křtění novorozeňat hlavu hustě porostlou majících spravuje se naučením, kteréhož podává velice vážená u pastoralistů „Raymundi Antonii Episcopi Instructio pastoralis ad Clerum" (Instructio Eystettensis) v tato slova: „Infusio autem aquae in tanta quantitate fiat, ut tractu quodam successivo per frontem aut scapulas defluat, praesertim si infans jam densos et ab obstetrice non solicite purgatos, sed quadam quasi pinguedine perfusos capillos habeat, per quos aqua baptismalis ad cutem verticis penetrare nequeat: hinc *si capillatus sit infans*, sacerdos digitis sinistrae manus caesariem ejus discriminet, dum dextera aquam infundit." (§. 4. „De ipsa ablutione sacramentali.")

Dr. *Ant. Skočdopole.*

---

50. Úřední ohlašování faráři trestaných osadníkův.

Od počátku svého úřadování — 1. října 1884 — ohlašuje okresní hejtmanství na Kr. Vinohradech duchovním správcům prostřednictvím obecního úřadu každý trestní, soudně usvědčený případ na osadě. Užívá k oznámení tomu lístků následujícího znění: „Představenstvu obce N. sděluji, že N. N., stár . . stavu neb zaměstnání . . obec příslušná . . pro trestný čin §. . . od soudu v N. rozsudkem ze dne . . k trestu . . odsouzen a tento trest na něm vykonán byl. *Tento trestní pád budiž patřičně zaznamenán a k témuž účeli i panu faráři sdělen.*"

Před lety rovněž docházelo sem na farní úřad podobné oznamování, pak zase přestalo, a i nyní na některých okresech neohlašují se trestaní osadníci

duchovním správcům. Jeví se tu rozličná praxe úřadův okresních.

Jsou však příčiny, pro něž žádoucím i vítaným by bylo, aby u každého duchovního úřadu nalezal se pečlivě vedený seznam všech soudně trestaných osadníkův, jakož i aby každý nový případ duchovnímu úředně oznámen byl.

Náležíť duchovnímu správci, aby vydával aneb stvrzoval, — bylo-li obecním úřadem dáno, — osadníkům vysvědčení o mravech. Vysvědčení zachovalosti potřebují osadníci nejčastěji, chtějí-li obdržeti z nalezince dítko na vychování, chtějí-li dosáhnouti oprávnění k provozování té oné živnosti, žádají-li za přijetí do ústavu, za stipendium . . . a pod. Také úřady různé žádají od duchovních úřadů vyhotovení neb stvrzení vysvědčení o mravech osadníkův, zvláště nalezá-li se některý v trestním vyšetřování.

Ale jak dáti vysvědčení o mravech osobě zcela neznámé? člověku, jenž dle řečí lidských sice špatnou pověsť má, když duchovní úředně zjištěno nic nemá? Tu nezbývá, než řídíti se vysvědčením, daným od obecního úřadu, a stvrditi je.

Nalezá-li se však u duchovního úřadu seznam trestaných osadníkův, jest to výhodné

a) pro duchovního, jenž pro krátkosť svého pobytu na místě aneb pro rozsáhlosť osady pověsť svých přifařenců znáti nemůže;

b) pro každého faráře proto, že má tím po ruce úřední doklady, na něž v případu potřeby odvolati se může,

c) Tím nabývá duchovní i známosti o přestupcích· které na osadě jeho se dějí; poznává, které přestupky v kterém místě od kterých osob nejčastěji se páchají. Tím i bývá poučen, proti čemu s kazatelny neb na křesťanských cvičeních působiti by měl. Ale i jinak dosti často nahodí se mu příležitosť, aby vážně promluvil s osadníkem trestaným — — — A zajisté přemnohý takový spasitelně zastydí se dozvěděv se, že i duchovní ví o jeho přestupku, a budoucně uvaruje se podobného skutku.

A tak jeví se úřední ohlašování faráři soudně trestaných osadníků prostředkem pro pastoraci, bohužel! smutným sice, ale jinak prospěšným, dle něhož říditi se a jednati začasté může duchovní správce. Bylo by zá-

hodno, aby všechny okresní úřady ohlašování to vykonávaly, jakož i aby obecní starostové sdělování jim hlášených případů s úřadem farním — neopomíjeli.

Jan Sedlák,
farář ve Vel. Popovicích.

Výkaz vkladů do Dědictví sv. Prokopa roku 1885 splacených.

	zl.
Podivinský Vilém, bohoslovec v Brně nový úd, číslo dipl. 1426	5
Veselý Robert, bohosl. v Brně, nový úd. č. 1427 .	5
Spáčil Josef, bohosl. v Olomouci, č. d. 1312, doplatil	10
Stejskal Václ, bohosl. v Praze, č. 1339	5
Vlček Antonín, kaplan v Černoušku, č. 1329 . . .	10
Baloušek Frant., bohosl. v Budějovicích, nový úd, číslo 1428	5
Kocian Josef, kooper. v Bedřichově na Mor. číslo 1359	5
Arnošt Jan, administr. v Červeném Újezdě, nový úd, číslo 1429	5
Bárta Jan, kaplan v Kráslicích, č. 1355	10
Sedláček Jan, Dr., professor v Trutnově, nový úd, číslo 1430	10
Slavík Karel, kaplan v Sušici, č. 1308	10
Havlák Vilém, kaplan v Netvořicích, č. 1408 . .	5
Brázda Dominik, kaplan v Mirošově, nový úd, č. 1431	10
Pacák Josef, kaplan v Načeradci, č. 1364	5
Syvalter Frant, kaplan v Chorušicích, č. 1290 .	5
Ječmen Antonín, kaplan v Plaňanech, č. 1386 . .	5
Moravčík Vincenc, koop. v Derfli na Moravě, č. 1421	5
Kubíček Josef, k. a. ceremonář v Olomouci, č. 1324., doplatil	10
Kubíček Jan, koop. při farním chrámu sv. Michala v Olomouci, čís. 1325, doplatil	10
Masař Innocenc, bohoslovec v Olomouci, č. 1369 .	5
Ticháček Antonín, bohosl. v Olomouci, č. 1373 . .	5
Ponč Ignat., bohosl. v Olomonci, č. 1374	5
Grydil Frant., bohosl. v Olomonci, č. 1377 . . .	5
Škoda Karel, bohosl. v Králové Hradci, č. 1405 .	10
Hendl Godefrid. kněz řádu Premonstr., č. 1218 . .	5
Dvořák Antonín, farář v Nebovidech, č. 1360 . .	5

Schneider Karel, kaplan v Hradešíně, č. 1320 . . 10
Záruba Jan, kaplan v Nebovidech, č. 1361 . . . 5
Mráček Karel, kooper. v Hartlíkově, č. 1401 . . . 10
Král Jakub, kapl. v Porubě, v Slezsku, č. 1330 doplatil 10
Bor Matěj, bohosl. v Budějovicích, nový úd, č. 1432 5
Wolf Frant., kooper. v Kreuzen, Horní Rakousy, číslo 1415 10
Vais Ignat, kaplan v Poličce, č. 1407 20
Marat Frant., křižovník, kaplan v Karl. Varech, nový úd, č. 1433 10
Podlaha Anton, bohosl. v Praze, nový úd, č. 1434 5
Černý Frant., vikarista v Král. Hradci. č. 1305 . 5
Audrlický Ferd., bohosl. v Král. Hradci, č. 1411 . 5
Mimra Frant., bohosl. v král. Hradci, nový úd, číslo 1435 10
Coufal Tomáš, kaplan ve Zhoři, č. 1296 5
Dunda Kašpar, farář na Moravci, v Moravě, č. 1383, doplatil 30
Šťastný Vladimír, professor a kons. rada v Brně. č. 1380 10
Petržilka Josef, kaplan v Bukovně, č. 1322. doplatil 10
Arnošt Jan, admin. v Červeném Újezdě, č. 1429 . 5
Solfronk Ant., bohosl. v Praze, č. 1340 10
Ševčík Vincenc, bohosl. v Brně, č. 1412 5
Hrubý Vendelín, farář v Molenburku, č. 1345 . . 5
Šplíchal Frant., farář v Petrovicích, č. 1347 . . . 5
Sychra Josef, kaplan v Sloupě, č. 1348 5
Tesař Frant., farář v Ostrově, č. 1349 5
Hrachovec Frant., kaplan v Sedlčanech, č. 1396 . 10
Káčer Theodor, koop. v Lesnici, č. 1262 5
Horský Rudolf, kaplan v Ořechu, nový úd, č. 1436 5
Stojan Anton., kaplan v Příboře, č. 1195 10
Bauernöpl Václ., bohosl. v Litoměřicích, č. 1387 . 5
Sova Frant., koop. v Bystřici pod Hostýnem, č. 1417 5
Šetka Sales. Jos., kněz řádu Premonstr., č. 1384 . 5
Ducháčký Karel Bohusl., kněz řádu Premonst., číslo 1328 10
Šílený Václ., kaplan ve Vodňanech, č. 1319 . . . 10
Kachník Jos., vikář při metrop. chrámu v Olomouci, číslo 1390 15
Žák Frant., bohosl. v Praze. č. 1395 5
Dokoupil Frant., koop. v Holici, č. 1420 10
Soukup Jan, koop. v Třeboni, č. 1255 5
Pícka Jan, bohosl. v Praze, č. 1416 5

Solfronk Antonín, kaplan v Přimdě, č. 1340, doplatil 5
Hrobský Josef, bohosl. v Litoměřicích, nový úd, č. 1437 . . . . , ... 5
Zoubek Jan, kaplan v Blsku, nový úd, č. 1438 . . 5
Zapletal Frant., vicerektor české kolleje v Římě, nový úd, č. 1439 . . . . , . . 10
Špička Petr, křižovník, kaplan v Königsbergu, č. 1338 5
Konečný Jan, koop. v Chodově, č. 1354 5
Venhuda Frant., bohosl. v Brně. č. 1418 5
Lejčar Josef. kapl. v Starém Sedle, č. 1422 . . . 5
Zháněl Ignat., koop. v Budči, na Moravě, č. 1381 . 5
Koch Karel, kapl. v Lednici, na Moravě, č. 1413 . 10

V Praze, dne 4. prosince 1885.

V. Mottl,
pokladník.

Literární oznamovatel.

103. Katolické písemnictví Slovinců r. 1885.

Bratrský národ slovinský, jenž hlavně zásluhami apoštolského biskupa Antonína Slomška ze smrtelných mrákot k novému jarému životu se probral, honosí se v oboru písemnictví krásnými úspěchy. Roku 1885 vychází v jazyku slovinském 32 časopisů a 2 biblioteky v Lublani (16); v Mariboru, Gorici, Novém Městě a Terstu (po třech); v Celovci a Celji (po dvou); ve Vídni a v Štýrském Hradci (po jednom). Třeba vytknouti, že žádný z těchto literárních podniků není směru podvratného, nekřesťanského, a že vůbec veškeré písemnictví slovinské jest „panenské,“ jakou i naše literatura česká někdy bývala, pohříchu však již dávno není.

Listy náboženské mají katoličtí Slovinci čtyři. Jsou to týdenník „*Zgodnja Danica*,“ vycházející již na 38. rok v Lublani (předplatné 4 zl. 60 kr.); měsíčník „*Duhovni Pastir*,“ jenž vychází též v Lublani (stojí 4 zl. ročně); „*Cvetje z vrstov sv. Frančiška*“, které již na šestý rok vydávají se pro věřící lid, zvlášť pak pro členy třetího řádu sv. Františka, v Gorici ročně ve 12 sešitech pouze za 70 kr. předplatného, a měsíčník „*Cerkveni Glasbenik*,“ orgán cecilianského družstva v

Lublani, vycházející letos již na osmý rok (stojí i s hudební přílohou ročně 2 zl.). Kromě toho vychází v Lublani na 13. rok katolicko-politický denník „*Slovenec*“ (předplatné ročně 15 zl.) a hospodářský časopis „Slovenski Gospodar“ v Mariboru přináší měsíční přílohu „*Cerkvene priloge.*“

Chloubou a útěchou katolických Slovinců jest „*Družba sv. Mohorja,*“ nábožensko-literární bratrstvo po způsobu našich Dědictví. Jest věru s podivením, jak velkolepých úspěchů dodělal se tento podnik v národě čítajícím sotva půldruhého milionu duší. Toť nejkrásnější živý pomník velikého Slomšeka, kterýž o vznik a rychlý rozvoj jeho největších zásluh si získal. Členové Družby dostávají za příspěvek jednoho zlatého ročně šest knih slovinských.

Družba dožila se letos již 25. ročnice své a dosáhla největšího počtu údů, totiž 29.590. Připadá tedy v národě 1½ milionu lidí již na 50 duší po jednom členu a na osadu s 1000 obyvateli 20 údů! Příjmů měla 30.607 zl. 49 kr., výdajů 30.402 zl. 77 kr., základní jistina obnáší 17.298 zl. 79 kr. Na rok 1885 vydala Družba sv. Mohora tyto spisy: 1. Život blahosl. Panny a Matky Marie i sv. Josefa, pokračování (stran 164), sepsal Jan Volčič, kněz biskupství lublaňského. V tomto svazku vypisují se obšírně svátky Marianské i rozliční řádové a bratrstva stojící pod schranou Matky Boží. 2. Svatí bratří Cyril a Methoděj, apoštolové slovanští. Sepsal zasloužilý veterán slovinských spisovatelů Matěj Majar Ziljski, kněz krkské diecése. Stran 79. S 26 pěknými obrázky. Stařičký spisovatel vylíčiv život sv. apoštolů našich, přidal ku spisku tomu svou závěť lidu slovinskému. Jest to poslední práce 76letého kmeta, který oslepnuv, odebral se letos do Prahy, aby tu buď opět zraku nabyl, buď dle vůle Boží v půdě české odpočinku došel. 3. Děje sv. katolické Církve. Sepsal Dr. Ivan Križanič, kanovník v Mariboru. II. svazek. Stran 228. Výborné toto dílo psáno jest týmž duchem a podobným způsobem, jako naše „Obrazy z dějepisu Církve Páně“ od zvěčnělého Tomáše Nováka. 4. Slovinský Právník. Poučení o nejpotřebnějších zákonech. Sepsal Dr. Ivan Tavčar. III. sešit, str. 305—400. 5. Slovinské večernice ku poučení a zábavě. Str. 112. Obsahují tyto statí: Povídku „Dora“ od Pavliny Pajkové, „Obyvatelstvo rakousko-uherské po národnosti a víře“ od Iv. Steklase, a dvě pojednání z astronomie a

o drahých kamenech. 6. Kalendář Družby sv. Mohara na rok 1886 s rozmanitým obsahem.

Ředitelem Družby jest kanovník Lambert *Einšpieler* v Celovci, kde i spisy její ve vlastní tiskárně se tisknou. Na rok 1886 rozepsal výbor ceny 210 zl. za šest krátkých povídek a 140 zl. za čtyři spisky poučné.

V Celovci vyšel letos IV. svazek *sebraných spisů Slomšekových* „Rozlične blago," jejž uspořádal farář Michal Lendovšek. První, již dříve vydané svazky této sbírky obsahují Slomšekovy písně, básně i povídky, v třetím otištěny jsou různé životopisy, v tomto pak, čtvrtém svazku mluví zesnulý vlastenecký biskup jako učitel a vůdce katolického lidu svého, plný lásky a péče o blaho jeho časné i věčné. Kniha dělí se ve tři díly, z nichž v prvním nalézají se stati o škole a výchovu mládeže, v druhém stati o národní politice a národním hospodářství, a ve třetím celkem 77 pojednání z různých oborů. Jest to věru zlatá kniha a vzácná perla literatury slovinské.

Zesnulý biskup lublaňský Pogačar dal druhdy podnět ku vydávání statisticko-historických popisů farních osad své diecése. Redakci záslužného podniku toho svěřil svému archiváři knězi Ant. Koblarovi. Avšak sotva vyšel první svazek díla toho, obsahující popis dvou farností, zesnul biskup Pogačar; a nepřízeň rozhodujících kruhů hrozila celému podniku záhubou. Koblar složil úřad svůj a nastoupil místo kaplanské, nevzdal se však díla nadějně začatého a pokračuje v něm nyní o své ujmě, vlastním nákladem. Tou měrou vydal letos II. svazek rozsáhlého tohoto podniku s nadpisem „*Zgodovina fara Ljubljanske škofije*," ve kterém historicky a statisticky vylíčeny jsou farní osady Nakelská, Dupljanská a Gorišská (stran 190, v Lublani). Horlivým spolupracovníkem Koblarovým při tomto svazku byl Nakelský kaplan Ivan Vrhovnik. Takto bude se honositi časem literatura slovinská velikým a důkladně z pramenů čerpaným dějepisem všech farností diecése Lublaňské, a předstihne v tom oboru snad i nás Čechy. Vedlé podniku Koblarova pracují slovinští kněží i jiných diecésí na témže poli, zejména vydal letos Matěj Slekovec, kaplan na Dravském Poli, historicko-popisné dílo „*Župnija sv. Lovrenca na Dravskem polju*" (v Mariboru), měv v bádání o minulosti slovenských far v Štýrsku výborného předchůdce a učitele

v zesnulém kanovníku I. Oroženovi, který k tomu účelu mnoho látky byl vyhledal a snesl.

Aby katolický lid slovinský důkladně poučen byl o letošním jubilejním roce sv. Methodějském, vydána byla kromě zmíněného spisu Majarova letos v Lublani ještě brožura „*Tisočletnica Metodova.*“ Sepsal kněz Lublaňské diecése (Ivan Vrhovník). Se 3 obrázky ss. apoštolů, smrti sv. Methoděje a Velehradu. Spisek tento měl i ten účel, aby Slovinci v počtu co možná největším súčastnili se zamýšlené pouti Jihoslovanů na Velehrad, kterou připravoval zvláštní výbor v Lublani. Pohříchu nedošlo ze známých příčin k tomu, čehož spisovatel v první řadě dosíci chtěl, avšak slovinský lid zůstane jemu přece vděčným, že tak poutavě a důkladně vylíčil mu život i zásluhy sv. apoštolů slovanských.

Přejeme pobratimským Slovincům dalších zdarů na poli domácí literatury, doufajíce s nimi, že mladé rozkvétající písemnictví jejich i v budoucnosti provanuto zůstane duchem Slomškovým, duchem katolickým.

František Ekert.

104. Přehled bohoslovné literatury slovinské za rok 1883.

I. *Časopisy*: 1. „*Cerkveni glasbenik*“ (= cirk. hudebník), organ cecilského družstva. Hudebné přílohy jeho rediguje A. Foerster, bratr pražského prof. konserv. Josefa F. Vychází letos na sedmý rok v Lublani.

2. „*Cvetje z vrstov sv. Frančiska.*“ (= Kvítí ze zahrad sv. Fr.). Měsíčník obzvláště pro členy III. řádu sv. Františka, jejž rediguje P. Eust. Ozimek, O. S. Fr. Vychází v Gorici na V. rok.

3. „*Zgodnja Danica*“ (= Dennice), známý katol. církevní list, jenž vychází v Lublani již na 36. rok (týdně).

4. „Laibacher Dioecesanblatt.“ Redig. A. Koblar. Podává německá, latinská i slovinská pojednání.

II. „*Letopis Matice Slovenské*“ za II. 1882. a 1883. zavírá v sobě tato pojednání: 1. „*Droben spisek Truberjev.* (Obsahuje protestant. modlitbu slovin. ze XVI. stol.“) 2. „*Prvni pastýřský list slovinský*“ (od Rein. Scarlichia, jenž byl lublaňským biskupem od 1630—1640.) — 3. „*O počátcích křesťanství v slovinských zemích.*“ (Viz o něm v našem pojednání téhož jmena).

Týž „Letopis Matice Slov.“ na r. 1884 obsahuje pojednání: „Razširjava Kristjanstva med Slovenci“, jež jest pokračováním předešlého pojednání „O začettlih kristjanstva etc.“

III. 1. V jubilejním spise *„Spomenik* o šeststoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem“ obsahuje se také dějepisné pojednání: Habsburžani ustanovniki ljubljanske škofije a t. d.“ (Viz je přeloženo v Čas. katol. duchov. 1884. str. 38 a 89 sl.) — Vyd. Mat. slov.

2. *Výroční správa družstva „Marianské bratrstvo v Lublani“* na památku 125letou r. 1882. Vyd. družstva r. 1883.

3. *„Glasi katoliške družbe“* (t. za Kranjsko). XVII. svaz. Vydalo toto družstvo. Obsah: Katolická církev — strom poznání a života. — Rodina v pohanstvu a křesťanstvu. — Prvé lustrum Lva XIII. — Šest set let. — Znamenitá 200letá památka. — Katol. církev spasný ostrov. Báseň. — Vyd. v Lublani 1883.

4. *Padesátnice spolku sv. Vincentia* (t. j. poučení o něm a modlitby). V Lublani 1883.

IV. *Družstvo sv. Mohora* v Celovci, jež má nyní 28.390 členů, vydalo r. 1883 těchto šest podílů členských: 1. *„Koledar družbe sv. Moh.“* 2. *„Življenje preblažene Device in Matere Marije* in . . . *sv. Jožefa.“* 2. díl. 3. *„Zgodovina sv. katoliške cerkve* za slovensko ljdustvo.“ (Dějepis sv. katol. církve.) 1. Svazek. — *„Slovenski pravnik.“* — *„Cecilija.“* (Kostelní zpěvník). Z nařízení cecilsk. družstva lublaňsk, spořádal A. Foerster, 1. díl. — Konečně: *„Slovenske Večernice“* k poučení a ukrácení času. 37. svazek. Obsahuje také tři znělky „na čast blaženi Devici“ a píseň k sv. Mohoru. —

Katolické *družstvo řemeslnických tovaryšů* vydalo také spis *„Udom katoliške družbe“* a t. d., jenž obsahuje promluvu předsedy a stanovy družstva.

V. Různého obsahu knihy: 1. *„Zveličana Hildegarda“* (blah. Hild.) dvakrát nevinně k smrti odsouzená císařovna. Sv. pověst znovu vydaná v Lubl. 1885.

2. *Školní knihy*: *a*) Keršanski nauk za 1. in 2. razred. . . . *b*) Cerkveni obredi. — Obě v Lublani 1883.
3. *Modlitebne* a poučné knihy:

1. *„Venec pobožnih molitev* in sv. pesmi (písní)“ (pro veřejnou i soukromou službu Boží.) IV. vyd. V Mariboru 1882. — 2. *„Venec svetih pesmi,“* 2. díl; tamtéž, 1882. — 3. *„Sveta Gora pri Gorici.“* (Dějiny toho poutního místa). V Gorici 1883. — *„Devetdnevnica* k časti mil. Matere Božje na Sv. Gori pri Gorici.“ Sb.

— 4. „*Sv. Ana*, ali *molitevne bukvice* v češčenje sv. matere Ane.“ V Lubl. 1883. — 5. „*Šopek lepih mašnih in drugih molitvic* za pridne šolarčke“ (Snopek . . . pro pilné školáky). V Lubl. 1883. V. vyd. — 6. „*Vedno češčenje presvet. Rešnjega Telesa.*“ (Stálé uctění nejsv. Těla Páně). Z francouzského J. K. Boone. V Lubl. 1883. III. vyd. — 7. „*Naša ljuba Gospa* presvetega srca.“ Z německ. — V Lubl. 1883, 2. vyd. — 8. „*Ključ nebeških vrat.*“ V Lubl. 1883. VIII. vyd. — 9. „*Mali duhovni zaklad.*“ III. vyd. Z jiných sestaven. V Lubl. 1883. — 10. „*Svete molitve z odpustki.*“ Taktéž. — 11. „*Lurški majnik in molitvenik.*“ (= Lurdský květen). Takytéž. 12. „*Zaveza Marijne ljubezni*“ (= Spolek Mar. lásk) a t. d. (Bratrstvo Mariánské). Taktéž. — 13. „*Stezica vonebesa.*“ (Pro pilné školáky). 3. vyd. 14. *Nejpotrebnejše pazke* o Karmelskem škapulirji. — 15. „*Listek bratovščine živega Rožnkranc a.*“ -- 16. *Pastirski list* kn. škofa lubl. Jan. Krizostoma, . . . *Andreja* nadškofa Goriškega, . . . *Jak. Maksimiljana*, kn. šk. Lavantinsk., . . . *Jan. Nepom.* škofa Tržaško-Koparskega. 1883.

Z „Letopisu Mat ce Slovenské za rok 1884“ podává prof. *K. Konrád.*

105. Sv. Josafat, arcibiskup polocký, mučeník a apoštol Rusínů. Na oslavu tisícileté památky úmrtí sv. Methoděje podává *Antonín Rejzek* T. J. Nákladem „Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje“ na r. 1885. V Brně 1885, v komissi u Winikra v Brně, B. Grosse v Olomouci a Fr. Řivnáče v Praze. Tiskem akc. mor. knihtiskárny v Brně. Str. 468.

Veleznáma jest otcovská péče, s jakouž nynější sv. Otec Lev XIII. podobně jako již předchůdce jeho Pius IX. o to usiluje, aby všechny páky na ten účel od nás katolíků nasazeny byly, by se konečně docílila žádoucí unie církve řecko-slovanské východní s církví západní římskolatinskou. Protož za velevhodný dárek ku sv. Methodějskému jubileu pokládáme spis výše zmíněný, jednající o sv. Josafatu, velkém a věrném horliteli po unii obou církví, kterýž za to po celý svůj život mnohonásobných útisků a takořka ustavičného pronásledování od rozkolníků zatvrzelých vytrpěti musel, až i smrtí mučenickou pravdu sv. víry katolické spečetil. Pan spisovatel vylíčil pragmatickým spůsobem celý duševní vývin Josafatův, jenž hlubokých vědo-

mosti theologických ne tak studiemi vlastními, jako spíše zvláštním omilostněním Ducha Božího dosáhl a který měl srdce plápolající nepřemožitelným zápalem pro blaho spolubližních, především pak rozkolníkův. Klášter nejsv. Trojice ve Vilně byl Josafatovi milým domovem, odkudž jako neodolatelný „dušechvat“ (jak mu přezděli rozkolníci) vycházel na lovení nesmrtelných duší pro Krista. Později stal se představeným v basilianském klášteře Bytenském a Žirovickém, archimandritou či opatem ve Vilně r. 1614, kdežto přítel jeho Velamín Rutský povýšen na metropolitu Kyjevského. Brzy však povolal Bůh Josafata k úřadu biskupskému; stal se r. 1617 biskupem Vitebským, ale nepřestal v úřadě tom vznešeném neunavně pracovati na spáse duší a tělo své v porobu ducha uváděti; až sem díl I. — Ve II. dílu jedná spisovatel o sv. Josafatovi od té doby, kdy se stal arcibiskupem Polockým 1618. Požehnané působení jeho zbudilo hněv rozkolníků v míře nejvyšší; uniati veřejnými vzpourami a nejhrubším násilím jsou utiskováni; arcibiskup Josafat sám byl úhlavní baštou, proti níž namířili rozkolníci zpupné útoky své; konečně dosáhl vítězné palmy smrtí mučenickou, již vytrpěl 12. listop. 1623 ve Vitebsku. Týž byl od sv. Otce Pia IX. dne 29. června 1867 za svatého slavně prohlášen. Uznati musíme, že p. spisovatel s velkou dovedností všecky události v celistvý obraz spojil a sestavil, vše prostonárodním způsobem objasniv, co k lepšímu porozumění oněch sporův mezi rozkolníky a uniaty přináleží; psáno jest vše s klidnou objektivností, s důkladnou znalostí dějin církevních a vřelou láskou ku církvi katolické, tomuto jedinému zřídlu pravdy. Dědictví Sv. Cyr. a Methodia spisem tím velice posloužilo členstvu svému; nám pak zbývá toliko přání, aby na přímluvu sv. Josafata, jehožto slavnost dne 28. listopadu v celé církvi sv. se každoročně dle nařízení sv. Otce Lva XIII. koná, Hospodin spásonosnému dílu unie mezi západní a východní církví i na dále žehnati ráčil!

Redakce.

106. Štědrý večer. Vánoční hra se zpěvy ve 3 dějích, s předehrou a dohrou. Napsal mládeži české *Josef Kousal*, duchovní správce c. k. trestnice v Plzni. Zábavné bibliotéky dílo XCIX. Vydavatel P. Placidus J. Mathon v Brně. V Brně 1885. Tiskem papežské knihtiskárny rajhradských Benediktinů. Stran 24. Cena 10 kr.

Opravdu překrásný dárek věnuje pan spisovatel této knížečky letošního roku mládeži české k štědrému večeru — dárek tento může býti každému dítku ze všech dárků štědrovečerních nejmilejší, poněvadž knížečka tato může srdce jeho zušlechtiti a k bohulibým skutkům nadchnouti. Účelem knížky jest, v útlé srdce dětské vštěpovati lásku a vděčnosť k Bohu, k rodičům a k bližnímu, obzvláště trpícímu, bídou a nouzí sklíčenému. Sloh jednoduchý, mluva dětská, srdečná; knížečka tato zasluhuje vřelého odporučení.

K. Vondruška.

107. Večér sv. Mikuláše. Dramatický obraz. Z lidu pro lid napsal *Adam Chlumecký*. Zábavné bibliotéky dílo XCVIII. Vydavatel P. Placidus J. Mathon v Brně. V Brně 1885. Tiskem papežské kněhtiskárny rajhradských Benediktinů. Stran 48. — Cena 15 kr.

Večer sv. Mikuláše i mnoho strachu a mnoho radosti dítkám působí a rodičům naskytuje se toho večera příležitosť. aby dobré, hodné dítko své pochválili, odměnili, špatné potrestali. Slova „nebudeš-li se učit, nebudeš-li to nebo ono činit, sv. Mikuláš nic ti nenaloží“ — pohánějí mnohého hocha čtvrt roku k učení. Pan spisovatel popisuje přípravy dítek i rodičů na tento den a dává jaksi návod, jak celá sv. Mikulášská slavnosť odbývati se má. Toho starého Chmela mohl pan spisovatel vynechati; jest ovšem málo divadelních her bez erotických příměsků, ale tato hra mohla se bez nich obejíti. Celá záležitosť Chmelova jest jaksi přitažena k tomu ději večeru sv. Mikulášského, nikterak s ním nesouvisí a jen zbytečně větší objem knížky činí a ji zdražuje.

K. Vondruška.

108. Bibliotéka nejslovutnějších kazatelů českých starší doby. Leop. Fabritius, S. J. Kázaní při některých obzvláštních v církevním roce slavnostech a příležitostech. (Dokončení). Sešit 4 a. Rediguje a vydává kněz *Ign. Bečák* V Kroměříži 1885. Nákladem vlatním. Tiskem Jindř. Guska. Cena ročníku 3 zl.

V minulém sešitu podali jsme posudek této sbírky. tuto pouze oznamujeme, že vyšel čtvrtý sešit této sbírky, kterým končí se kázaní Leopolda Fabritia

— I o tomto sešitu platí úsudek náš v čísle předešlém pronešený.

K. Vondruška.

109. Všeobecný zeměpis. Díl třetí pro třetí třídu škol. gymnasijních napsal *František Sobek*, profesor při c. k. gymn. chrudimském. S 8 obrazci. Díl prvý pro prvou třídu schválen výnosem vys. c. k. ministerstva ze dne 1. prosince 1883 č. 22262. Díl druhý pro druhou třídu schválen výnosem vys. c. k. ministerstva ze dne 16. března 1885 č. 4462. Všechna práva jsou vyhražena. V Praze nákladem knihkupectví I. Lu Kobra 1886. Cena 68 kr., váz. 88 kr. Tentýž všeobecný zeměpis zvlášť vydaný pro třetí třídu škol realných od téhož spisovatele a nakladatele, cena jeho 60 kr., váz. 80 kr.

V příčině zeměpisu dáno bylo od c. k. ministerstva kultu a vyučování zvláštní navedení učebné pro školy realné r. 1881 a zvláštní pro gymn. r. 1884. Rozdílnosť v instrukci vyžaduje zvláštní učebnice pro školy gymn. a zvláštní pro školy reálné, které obzvláště co se mathematického zeměpisu (methody, látky i roztřídění) týká, v mnohém od sebe se rozeznávají. Dle těchto ministerských navedení sestavil v oboru svém chvalně známý pan spisovatel prof. František Sobek učebnici všeobecného zeměpisu pro tertii gymnasijní a pro tertii realní. Co se vlastního obsahu týká, nerůzní se učebnice pro gymnasium od učebnice pro reálku, obě stejně počínají s dalším popisem Evropy a končí popisem Australie; ale v úvodě smíme li tak první část učebnic těchto nazvati, obě se liší; úvod účebnice pro tertii gymnasijní obsahuje zeměpis mathematický a hvězdářský, kdežto učebnice pro tertii reálnou obsahuje toliko část zeměpisu hvězdářského. Uspořádání a sestavení jest vhodné, úprava jest slušná. *K. Vondruška.*

110. Sbírka spisův dramatických. Díl VI. **Eliška Přemyslovna.** Truhlobra v pěti jednáních od *Václava Vlčka* Třetí vydání. V Praze 1885. Nákladem knihkupectví I. L. Kobra.

Šlechetná rekyně Eliška Přemyslovna zasluhuje toho, aby jmeno její v srdci každého Čecha upřímného u vděčné památce chováno bylo — ženy jí rovné

tak brzy nenalezneme v dějinách českých. Více ku chvále její říci nemusíme, když řekneme, že jest to matka našeho otce vlastí Karla; ano ona jest to, která vychovala nám našeho otce vlasti Karla IV., vštěpovala zbožnosť v srdce jeho a učila jej Boha a po Bohu vlasť nade všecko milovati. Není to snadná úloha, vštěpovati takovéto zásady v srdce knížecího jinocha, obzvláště královně Elišce to nebylo snadné, když se jí takové překážky v cestu kladly. Král Jan více v cizině se zdržoval a tu v čas jeho nepřítomnosti spočívala celá vláda na bedrách Eliščiných. Král v Praze jenom tehdy se ukázal, když peněz potřeboval a když někdy déle v Čechách prodléval, jen život Elišce ztrpčoval. — Čechy kolikráte za jiné území zaměniti chtěl a jen přičiněním Eliščiným byla vlasť naše Karlovi, synu jejímu, zachována. Konečně když podařilo se jí muže svého do Čech uvésti a zde usaditi, zemřela zrádnou mstou úhlavní nepřítelkyně své Rejčky čili Elišky Polské. Eliška jest poslední potomek rodu Přemyslovců, v ní zajisté nejlépe září láska Přemyslovců k vlasti naší; vlasť byla jí po Bohu nejdražší. Takové charaktery hodí se zajisté nejlépe za předmět her divadelních.

K. Vondruška.

111. Úkoly *k překladům z jazyka českého na jazyk latinský.* Dle Karla Bedř. Süpflea spracoval *Ondřej Franta*, ředitel c. k. vyššího gymnasia v Rychnově n. Kn. Díl I. pro I. třídu vyššího gymnasia. Čtvrté opravené vydání. Druhé i třetí vydání schváleno vyn. vys. c. k. ministerstva. Cena 60 kr., váz. 80 kr. V Praze 1886. Nákladem kněhkupectví I. L. Kobra.

Rádi ohlašujeme tuto cvičebnici jednak, že pan spisovatel ve volných cvičeních podává věty, které na náboženský a mravní cit jinochův dobře působí, jednak že pan spisovatel nenásledoval příkladu pana ředitele gymnasia na jednom předměstí pražském, který jak se zdá má více úcty k bohům pohanským, nežli k jedinému pravému Bohu křesťanskému. Týž nově zpracoval „Latinskou knihu cvičebnou pro prvou třídu gymnasijní, kterou sestavil Fr. Ot. Novotný, nyní ředitel zemského gymnasia v Unčově na Moravě; v knize této jmena bohů pohanských Marta, Joviše se vším respektem psáno, snad aby si je nerozhněval; Bohu pravému však ani tolik úcty neprokáže, aby Jej psal. jak

psáti se má: Bůh (píše bůh). Není potom divu, že mladíci, když takové vzory mají, lhostejně o věcech náboženských mluví a na ně pohlíží.

K. Vondrušak.

112. „Život nejbl. Bohorodičky Panny Marie *a Jej. panického choté* **sv. Josefa**, *patr. církve sv., dědice země české, ochrance cís. rodu Habsburků.*" Napsal P. *Placi J. Mathon*, O. S. B.

Dílo toto věnováno jest J. c. a kr. Výsosti, nejjasnějšímu korunnímu princi arcivévodovi Rudolfovi a spolu Jeho nejjasnější choti Její kr. Výsosti princezně Stefanii. Rod Habsburský za dlouhého šestistyletého panování doporučoval sebe a své národy ochraně Marie Panny a Jejího chotě sv. Josefa.

Až do dnešního dne vyniká císařský rod náš zvláštní úctou k Panně Marii, jak by o tom poutní místa, na př. Cely Marianské skvělé svědectví vydati mohla. Avšak i národ českoslovanský vyniká zvláštní úctou ku P. Marii a k sv. Josefu, takže jej nazývají „lidem Marianským." Mezi přemnohými svazky, kterých mezi panující rodinou a národem slovanským v Čechách a na Moravě stává, budiž tento svazek úcty Marianské nejpřednějším, poněvadž se v nejhorších dobách, jako za času třicetileté války, kdy předek císařské rodiny naší, král Ferdinand III. vroucím způsobem Staroboleslavskou Matičku Boží poctil, tak skvěle osvědčil. Až dosud postrádali jsme v literatuře naší náboženské důkladného díla „Marianum" řečeného, ačkoli jiní katoličtí národové tímto dílem po delší dobu již se honosí. Veled. pan kanovník Lenz napsal Mariologii, ve které učení církve kat. o Panně Marii jasně vyložil. V čestný úkol, zevrubné Marianum napsati se zřetelem k milostným obrazům a poutním místům Marianským v celém katolické světě, zvláště však v Čechách a na Moravě, uvázal se podnikavý a známý spisovatel P. Pl. Mathon. Všichni národové zápolí v úctě Rodičky Boží, o slovanských národech však říci lze, že se v uctění Matičky Boží ostatním katolickým národům vyrovnají, jestli snad nad ně nepředčí. Nemá tuším žádný národ katolický tak krásných písní a pověstí Marianských, jako národové slovanští. Země slovanské jsou, jak uznává sám francouzský spisovatel Maynard, Marianskými poutními místy, kostely a kaplemi takořka po-

sety. Této úcty jsou původci svatí naši věrozvěstové Cyrill a Methoděj, kteří první svatyni křesťanskou na Velehradě zbudovanou Marii Panně zasvětili a tím také slovanské národy, zvláště národ československý do zvláštní ochrany Panny Marie odevzdali a doporučili. Tato mocná Světice Slovany také vždy ochraňovala a že snad národ český ve zhoubné válce třicetileté nezahynul, má vedle přímluvy sv. patronů této země zvlášť děkovati záštitě Rodičky Boží. Odtud také se dá vyložiti, proč tolik poutních míst v Čechách a na Moravě. Prvé místo po Panně Marii sluší sv. Josefu, který byl od římské Stolice za patrona celé církve katolické prohlášen. Zvláštním patronem lidu českého jest již od dob třicetileté války. Jako život Mariansky jest i život jeho ve svrchu řečeném díle zevrubně vylíčen. V tomto díle měli by se zvlášť křesťanští manželé jako v zrcadle zhlížeti, pilně v něm čítati, by se jejich život manželský a rodinný podobal životu Marie Panny a sv. Josefa.

Dr. *F. Krásl.*

113. „Odměna 5000 dollarů čili 10.000 zl. ve zlatě tomu, kdoby vyvrátil **Janssenovy dějiny „Německého národa.“**

„Letopisy o rozšiřování víry katolické“ (Jahrbücher der Verbreitung des Glaubens für Oestereich-Ungarn) píší v 5. sešitu r. 1885. na str. 360. takto: Protestant *Karel Vilém Frommann* v Novém Yorku činí v protestantských časopisech toto oznámení a vypisuje cenu řka:

„Jsem německý protestant, vyznání lutheranského, nejsem až dosud se žádným římským katolíkem ve spojení, avšak popleten jsem ve vyznání svém a pomaten ve svých dosavadních dějepisných názorech čtením *Janssenova* díla: „*Dějiny německého národa.*“ Četl jsem i také spisy ty, jež buď ve prospěch toho díla mluví anebo proti němu a musím vyznati, že mne nízký a sprostý způsob (object manner), jímž spisovatel napaden jest, jakož i s druhé strany klidná a jasná mysl, s jakouž odpověděl, ještě více pro něho a jeho dílo zaujala. Co prospěje hanobení, kde jde o *historickou pravdu*? Již v březnu tohoto roku obrátil jsem se na jednu německou universitu s nabídnutím, že milerád zaplatím 5000 dollarův za *nejlepší, přesnými prameny doložené vyvrácení* dějin Janssenových, a že zůstavuji universitě, aby se-

stavila komisi, kterážby o ceně a vědeckosti díla soudila a cenu přiřkla. A však až dosud nedostal jsem odpovědi, ačkoli jeden anglikanský duchovní, a to vysoce postavený, nabídnutí mé podporoval.

Od té doby vyšel 4. svazek toho díla a mně a mým přátelům se zdá, že protestantským názorům, jež až dosavad vůbec panují a známy jsou, ještě *záhubnějším* jest, než vše tři svazky předešlé.

I chci nyní onu cenu na vyvrácení pouze tohoto *čtvrtého* dílu vypsati a vstoupím proto ve spojení i se samou universitou hlavního města říše, s *Berlinem*. Zvláště pak mně na tom záleží, aby zodpověděny byly tyto otázky:

1. Což *protestantské vyznání* skutečně tak se *měnilo*, jak theologové a knížata ve svých náhledech se měnili? a jmenovitě, jest vznik a ukončení formule svornostní v pravdě tak osudný, jak Janssen dle pramenů vypravuje?

2. Zakládají se skutečně na pravdě *vzájemná sebe hanobení a zatracování* protestantských bohoslovců a národních kazatelů, kteráž o tom souditi dají, jak nekřesťanského smýšlení a v jakém mravném pobloužení byli?

3. Zakládá se skutečně na pravdě, jak Janssen protestantská knížata líčí, kterak utiskovali svědomí, a tyranství pro víru provozovali, kterak vzhledem ku cizině strašně podplatitelni byli a kterak císaře i říši zrazovali?

Neboť, kdo německou krev ještě v žilách má, musí u nitru svém se vzbouřiti, čte-li, kterak mnozí knížata, kteří až dosud jakožto *svítilny* evangelia vysoce oslavováni byli, jako kurfirst (volenec) *August* Saský, *Bedřich III.* Falcský, jeho syn Jan Kazimír a jiní, s německou virou, s německou ctí, s německým statkem a krví byli šantročili!

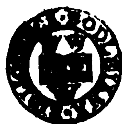
4. Zdaž knížata a jejich duchovní a světští rádcové, hledíce ku *vyznavačům katolické víry* skutečně tak se prohřešili a věrolomnými byli, jak z Janssenových dějin souditi se musí, vzdor tomu, že *náboženský mír Augsburský* slavnou přísahou byli stvrdili?

Možno-liž na př., kdo jenom jiskru úcty ku *svědomí* má, něco odpornějšího čísti nad to, kterak onen velice oslavovaný vojvoda *Krištof Wirtemberský*, s ubohými katolickými řeholnicemi nakládal?

5. Dá se z pramenů dokázati, že Janssenovo líčení o *spustlosti národa*, kteráž z náboženských hádek a třenic vznikla a jimi ustavičně podporována a podněcována jest, historickým dějům odpírá? — a konečně:

6. co říká protestantská věda tomu obrazu, jejž Janssen před oči staví *o působnosti řádu Jesuitského* a o *způsobu a prostředcích*, jimiž protestantská knížata a bohoslovci jim na odpor se stavěli a působení jejich kazili? — „Každému protestantu," končí Karel Vilém Frommann článek svůj, „musí na srdci ležeti, aby na tyto a mnohé jiné otázky, které na základě spisu Janssenova položeny býti mohou, odpověď obdržel."

B. H.

Oznámení

o orgánech Akademie křesťanské.

Dle usnešení ředitelstva Akademie křesťanské v Praze budou se také r. 1886 přenechávati orgány Akademie pp. členům v ceně snížené a sice:

1. Páni členové Akademie předplácejí na „*Časopis Duchovenstva*" 1886 tímto spůsobem:

a) Činní členové celoročně bez pošty 1 zl. 50 kr.
„ „ „ s poštou 1 „ 70 „

b) přispívající členové celoročně bez pošty zl. 2.25
„ „ „ s poštou 2 „ 45

Předplatné zasláno budiž Akademii křesťanské v Praze č. 223 I.

2. Členové Akademie mohou též předplatiti na „*Cyrilla*" 1 zl. neb (člen přispív.) 1 zl. 50 kr.; na „*Methoda*" též 1 zl: neb 1 zl. 50 kr., na německý list: „*Christliche Akademie*" 50 kr neb 75 kr. Při tom však připomenouti dlužno, že člen Akademie, který více jmenovaných časopisův odebírá, pouze při jediném z nich požívá výhody levnější ceny.

Nota. Si quis venerab. presbyterorum ephemerides „Čas. Duch." erga *Missarum persolutionem* acquirere vult, hunc suum animum redactori Dr. Borový mense Januario 1886 patefaciat.

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ.

ROČNÍKU XXVI. ČÍS. 1.

1885

NAKLADATELÉ:

KNIHTISKÁRNA ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHOSKLAD

V PRAZE.

SVAZEK 2. VYJDE DNE 28. ÚNORA.

OBSAH.

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ.

ROČNÍKU XXVI. ČÍS. 3.

1885

NAKLADATELÉ:

KNIHTISKÁRNA ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHOSKLAD
V PRAZE.

SVAZEK 4. VYJDE DNE 23. KVĚTNA.

OBSAH.

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ.

ROČNÍKU XXVI. ČÍS. 4.

1885

NAKLADATELÉ:

KNIHTISKÁRNA ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHOSKLAD

V PRAZE.

SVAZEK 5. VYJDE DNE 27. ČERVNA.

OBSAH.

Listárna redakce.

Prozatím oznamujeme ct. čtenářstvu, že vyšel „Sborník Velehradský" ročník 4tý a více brožurek týkajících se jubilea sv. Methodějského. Zamýšlíme o nich v příštím sešitu zprávu podati.

---

p. *J. P.* v B. — O „atomismu" začneme v 5. sešitu.
p. *G. Ch.* v T. — Zaslaného brzy užijeme.

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ.

ROČNÍKU XXVI. ČÍS. 5.

1885

NAKLADATELÉ:

KNIHTISKÁRNA ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHOSKLAD

V PRAZE.

SVAZEK 6. VYJDE DNE 8. SRPNA.

OBSAH.

Listárna redakce.

p. *J. P.* v K. — Zaslaného užijeme v příštím sešitu.
p. *J. L.* v P. — Díky a brzy uveřejníme.

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ.

ROČNÍKU XXVI. ČÍS. 7.

1885

NAKLADATELÉ:

KNIHTISKÁRNA ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHOSKLAD

V PRAZE.

SVAZEK 8. VYJDE DNE 17. ŘÍJNA.

OBSAH.

Strana

P. Schmidt

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ.

ROČNÍKU XXVI. ČIS. 8.

1885

NAKLADATELÉ:

KNIHTISKÁRNA ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHOSKLAD

V PRAZE.

SVAZEK 9. VYJDE DNE 14. LISTOPADU.

OBSAH.

Listárna redakce.

p. *F. D.* v L. — Zaslané vyřídíme příště.
p. *A. D.* ve St. a *J. H.* u s. K. — Ve známé příčině brzy odpovíme.
pana *T. A. Š—r*, spisovatele literních článků z Říma žádáme, by nám dopsal.

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ.

ROČNÍKU XXVI. ČÍS. 9.

1885.

NAKLADATELÉ:

KNIHTISKÁRNA ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHOSKLAD

V PRAZE.

SVAZEK 10. VYJDE DNE 19. PROSINCE.

OBSAH.

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ.

ROČNÍKU XXVI. ČÍS. 10.

1885

NAKLADATELÉ:

KNIHTISKÁRNA ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHOSKLAD

V PRAZE.

PRVNÍ SVAZEK NA ROK 1886 VYJDE DNE 30. LEDNA.

OBSAH.

Listárna redakce.

P. *K. K.* v T. — Obé obdrželi jsme a brzy užijeme.
p. *J. P.* v M. B. — Přijali jsme a vyhovíme.
p. *A. Ž.* v L. — Obdrželi jsme a v brzku se vytiskne.
p. *F. H.* v Ch. — Brzy uveřejníme.
p, *T. C.* v C. — Příštím rokem vše se vyřídí.

Osvědčení redakce.

Končíce tímto svazkem ročník 1885, končíce též rok jubilejní sv. Methodějský pokládáme za milou povinnost, abychom upřímné díky tuto vyjádřili všem p. t. pánům, kteří pracemi obšírnějšími aneb sdělením zajímavých případů z duchovní správy ku zvelebení časopisu tohoto platně nápomocni byli; zejmena račtež nejvřelejší díky naše přijati P. T. pp. JM. biskup Dr. Frant. **Bauer**, far. Valentin **Blažej**, prof. Ed. **Brynych**, † prof. J. N. **Desolda**, farář Frant. **Dvořák**, kapl. Fr. **Ekert**, děkan Boh. **Hakl**, kan. Jan **Hävlů**, kapl. Boh. **Hendl**, p. Alois **Hlavinka**, kapl. Rud. **Horský**, prof. Jan **Houžvička**, kn. Gabriel **Chytrý**, farář Jos. **Jezdínský**, prof. Dr. Theodor **Kohn**, prof. Karel **Konrád**. kapl. Václ. **Kotrch**, kan. Dr. Fr. **Krásl**, prof. Dr. Fr. **Kryštůfek**, koop. Jos. **Kuča**, koop. Ignát **Künstler**, prof. Jos. **Kyselka**, kan. Dr. Ant. **Lenz**, red. Jan **Lepař**, Dr. Jan **Marek**, úř. dvorn. bibl. Fr. **Menčík**, kapl. Frant **Míchal**, rektor Vinc. **Mottl**, farář Jos. **Opp**, farář Jos. **Pazderka**, farář Vojt. **Polanecký**, prof. Dr. Jos. **Pospíšil**, kan. Dr. Matěj **Procházka**, farář Fr. **Rosa**, farář Jan **Sedlák**, kan. Dr. Ant. **Skočdopole**, prof. Dr. Rupert **Smolík**, prof. Frant. **Syllaba**, prof. Frant. **Šimek**, kurát Tomáš **Šmýd**, kan. Jos. A. **Šrůtek**, skriptor Ferd. **Tadra**, kapl. Fr. **Vaněček**, J. Ivan **Wagner**, prof. Václ. **Vojáček**, koop. Karel **Vondruška**, kn. Jan Křt. **Votka**. Veškery přátely a příznivce „Časopisu duchovenstva“ žádáme za laskavou podporu na rok budoucí. Páni spisovatelé račtež práce své franko zaslati redaktorovi. Honorář za tištěný arch práce původní, důkladné a slohem správné vysazen až na 12 zl. r. m. Výtisky časopisu se pp. spisovatelům nezasýlají leč na výslovné objednání.

Dr. **Klement Borový**,
kanovník metropolitní kapitoly u sv. Víta,
redaktor;
bydlí: na Hradčanech č. 37.

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ.

ROČNÍKU XXVI. ČÍS. 2.

1885

NAKLADATELÉ:

KNIHTISKÁRNA ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHOSKLAD

V PRAZE.

SVAZEK 3. VYJDE DNE 11. DUBNA.

